КРАТКИЙ РУССКО-БАШКИРСКИЙ СЛОВАРЬ МЕДИКО-ГИГИЕНИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ

* * * * * * * *

МЕДИЦИНА-ГИГИЕНА ТЕРМИНДАРЫНЫҢ ҠЫҪҠАСА РУССА-БАШҠОРТСА ҺҮҘЛЕГЕ

КРАТКИЙ РУССКО-БАШКИРСКИЙ СЛОВАРЬ МЕДИКО-ГИГИЕНИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ

Утвержден Терминологической комиссией при Президиуме Верховного Совета Башкирской ССР и Ученым советом

Башкирского государственного медицинского института имени 15-летия ВЛКСМ

УФА
БАШКИРСКОЕ КНИЖНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
1990

МЕДИЦИНА-ГИГИЕНА ТЕРМИНДАРЫНЫҢ ҠЫҪҠАСА РУССА-БАШҠОРТСА ҺҮҘЛЕГЕ

Башҡорт ССР-ы

Верховный Советы Президиумы эргәһендәге Терминология комиссияһы һәм ВЛКСМ-дың 15 йыллығы исемендәге Башҡорт дәүләт медицина институтының Ғилми советы тарафынан раҫланды

ӨФӨ
БАШҠОРТОСТАН КИТАП НӘШРИӘТЕ
1990

ББК 51.1(2)я21
Г 94

В. З. Гумаров, кандидат медицинских наук
Ответственные редакторы: Р. З. Шакуров, М. С. Сафин

Гумаров В. З.

Г 94 Краткий русско-башкирский словарь медико-гигиенических терминов.— Изд. 1-ое.— Уфа: Башк. кн. изд-во, 1990.—272 с.

ISBN 5-295-00411-2

Словарь содержит более 20 тысяч медико-гигиенических терминов. При его составлении учтены последние достижения медицинской науки.

Словарь предназначен для преподавателей общеобразовательных башкирских и татарских школ как пособие при проведении уроков здоровья. Он будет полезен и медработникам, занимающимся санитарно-просветительной работой на родном языке. Словарем могут воспользоваться также работники печати, радио и телевидения, издательств Башкирии.

Г $\frac{4306010000-36}{М\ 121(03)-90}$ 178—90 ББК 51.1(2)я21

ISBN 5-295-00411-2

© Гумаров В. З., 1990

ПРЕДИСЛОВИЕ

Одной из важнейших социальных задач в области здравоохранения, поставленных XXVIII съездом КПСС, является сохранение, всемерное укрепление здоровья трудяшихся нашей страны.

В решении поставленной задачи чрезвычайно велика роль пропаганды здорового образа жизни, постоянного внимания гигиеническому воспитанию населения и прежде всего подрастающего поколения. Для проведения этой работы в национальной республике необходимо издание русско-башкирского словаря медико-гигиенических терминов.

Подобный словарь был впервые издан в 1935 году (Мухамедов М. Н. и др. «Русско-латинско-башкирский словарь медицинских терминов», Уфа, 1935). Однако с момента его выхода в свет прошло более 50 лет и он стал библиографической редкостью. Кроме того, указанный словарь был выполнен на основе латинского алфавита, который мало понятен современному читателю.

Следует учесть и такое обстоятельство. Истекший период ознаменовался бурным развитием медицинской науки, возникновением большого числа новых терминов. Немало терминов устарело и вышло из употребления.

В 1981 году издан «Русско-башкирский словарь по анатомии и физиологии человека», который быстро разошелся. Это подтверждает практическую надобность подобных изданий.

Все отмеченное явилось основанием для подготовки данного словаря. Он включает в себя более 20 тысяч терминов преимущественно санитарно-гигиенических и клинических. При составлении русского словника, выполнении толкования отдельных терминов, подборе башкирских эквивалентов использован ряд литературных источников (Энциклопедический словарь медицинских терминов, I, II, III тома. М., 1982—1984, под ред. Б. В. Петровского; Русско-башкирский словарь. М., 1958, под ред. Н. К. Дмитриева, К. З. Ахмерова, а также вышеуказанный словарь под ред. М. Н. Мухамедова и др.).

При подготовке словаря автору оказывалась научно-методическая помощь заведующим кафедрой социальной гигиены и организации здравоохранения Башкирского медицинского института, доцен-

том М. С. Сафиным, директором Института истории, языка и литературы Башкирского центра Уральского отделения АН СССР, доктором филологических наук профессором З. Г. Ураксиным. В языковедческом плане улучшению словаря способствовали его редактирование кандидатом филологических наук Р. З. Шакуровым и рекомендации кандидата филологических наук А. Г. Биишева, ученого языковеда И. М. Агишева. Ценными советами поделились рецензенты словаря: сотрудники Башкирского государственного мединститута (зав. кафедрой общей гигиены профессор Я. Н. Аскарова, заслуженный врач Башкирской АССР, доцент кафедры общей хирургии И. Х. Хидиятов), директор Башкирского филиала научно-исследовательского института национальных школ доцент В. Ш. Псянчин, языковед Башкирского государственного педагогического института доцент З. З. Апсалямов и др. Всем перечисленным товарищам составитель словаря приносит глубокую благодарность.

СПИСОК
условных сокращений

анат.— анатомия
биол.— биология
гиг.— гигиена
здрав.— здравоохранение
лаб.— лаборатория
лек.— лекарство
мед.— медицина
напр.— например
нерв.— нервный
пат.— патология
процед.—процедура
псих.— психиатрия
психич.— психический
разг.— разговорный
санит.— санитария
стат.—статистика
уст.— устаревший
фарм.— фармакология
физиол.— физиология
физ.— физкультура
физич.— физический
физиотер.— физиотерапия

А

абази́я абазия (ауырыу сәбәпле аяҡтан яҙыу)

абдоминалги́я абдоминалгия (эс ауыртыуы)

аберра́ция аберрация (теге йәки был ағза-туҡыманың йәки уларҙың әшсәнлегенең индивидуаль рәүештә нормаль хәлдән тайпылыуы, мәҫ., *а. половая* енси аберрация; *а. хромосомная* хромосом аберрацияһы)

аблактаци́я аблактация (баланы имсәк ташлатыу)

аблефари́я аблефария (тыумыштан күҙ ҡабағының һәм күҙ ҡыҫығының юҡлығы)

або́рт (вы́кидыш) аборт (буйға ҡалыуҙың тәүге 28 аҙнаһы эсендә ғөманды (баланы) төшөрөү йәки төшөртөү; төрҙәре: *а. инфицированный* инфекцияланған аборт; *а. искусственный* яһалма аборт (яһатылған аборт); *а. криминальный* криминаль аборт (больница шарттарында яһалмаған аборт, совет законы менән тыйылған); *а. медицинский* медицина аборты (врач тарафынан больница шарттарында яһалған аборт); *а. начавшийся* башланған аборт; *а. неполный* ҡалдыҡлы (тулы булмаған) аборт (аналыҡ эсендә толҡат-ғөмандың айырым өлөштәре ҡалған була); *а. поздний* һуңлаған аборт (буйға ҡалыуҙың 16—28 аҙналары эсендә яһалған аборт); *а. полный* тулы аборт; *а. привычный* ғәҙәти аборт (үҙенән-үҙе баланың төшөп тороуы); *а. самопроизвольный* (спонтанный) үҙенән-үҙе булған (спонтан) аборт; *а. септический* септик аборт (сепсис менән ҡатмарлашҡан аборт); *а. трубный* (аналыҡ) торбаһы аборты (үҫештәге түл аналыҡ торбаһында урынлашҡан була); *а. угрожающий* аборт башланыу ҡурҡынысы (үҙенән-үҙе булған аборттың тәүге мәле); *а. шеечный* аналыҡ муйынтығы аборты (үҫештәге түл күҙәнәге аналыҡ муйынтығында урынлашҡан була)

абра́зия абразия (ҡырып таҙартыу операцияһы, мәҫ., *а. матки* аналыҡ абразияһы)

абса́нс абсанс (эпилепсия ауырыуы булғанда ҡыҫҡа ваҡытҡа һуштан яҙыу йәки аң томаланыу; *ҡара:* **эпилепсия**)

абсенти́зм абсентизм (хроник алкоголизмдың еңел төрө)

абстине́нция абстиненция (1. эскелектән йәки башҡа токсикоманиянан ҡапыл тыйылғанда барлыҡҡа килгән ауырыу күренеше, *ҡара:* **токсикомания**); 2. *а.*

половая енси абстиненция (мәжбүри йәки аңлы рәүештә сексуаль активлыҡты кәметеү)

абсцеди́рование абсцеслау (эренләү)

абсце́сс абсцесс (эренле шеш; төрҙәре: *а. аппендикулярный* аппендикуляр абсцесс (аҙып киткән аппендицит һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән күренеш); *а. асептический* асептик абсцесс (скипидар йә башҡа матдәне тире аҫтына индереүҙән туҡыманың үлеүе һәм эренләп шешеүе); *а. гангренозный* гангреноз абсцесс (*ҡара:* **гангрена**); *а. геморрагический* геморрагик абсцесс (эренле шешектә эрен ҡан ҡатыш була); *а. заглоточный* тамаҡ төбө абсцесы; *а. метастатический* метастаз абсцесы (*ҡара:* **метастаз**); *а. миндаликовый* миндалина абсцесы (тамаҡ миндалинаһының эренләп шешеүе); *а. парадентальный* парадентaль абсцесс (теш тамыры тәңгәлендәге эренле шеш); *а. паратонзиллярный* паратонзилляр абсцесс (тамаҡ миндалиналары йәнәшендәге туҡыманың эренләп шешеүе); *а. холодный* (натечник) ыйыҡ (күпселек ваҡытта туберкулез һөҙөмтәһендә була торған эренле шеш); *а. хронический* хроник (дауамлы) абсцесс һ. б.)

абсцессогра́фия абсцессография (абсцесс шешен рентген ярҙамында тикшереү)

абули́я абулия (ауырыу һөҙөмтәһендә ихтыяр көсөнөң түбәнәйеүе, эшкә һәләтлектең булмауы)

авиа́ция санитарная санитария авиацияһы

авируле́нтность авирулентлыҡ (айырым патоген микробтарҙың ауырыу тыуҙырыуға һәләтле булмауы)

авируле́нтный авирулент (авирулентлыҡҡа ҡағылышлы, мәҫ., *микроб авирулентный* авирулент микроб)

авитамино́зный авитаминоз (авитаминозға ҡағылышлы)

автамино́зы авитаминоздар (витаминдар ныҡ етешмәүҙән барлыҡҡа килгән бер төркөм ауырыуҙар: бери-бери, пеллагра, зәңге һ. б.)

автогипоте́рм автогипотерм (тәндең температураһын төшөрә торған аппарат)

автокла́в автоклав (төрлө кәрәк нәмәләрҙе стерилизациялай торған аппарат)

автомати́зм амбулаторный амбулатор автоматизм (ҡуянсыҡ (эпилепсия) ауырыуының бер билдәһе: ауырыу кеше ваҡыты-ваҡыты менән, аҡылы томаланыу сәбәпле, мәғәнәһеҙ эшхәрәкәттәр яһай)

автооперацио́нная автооперационная (йөк машинаһында булдырылған операцион бүлмә)

авторентге́н авторентген (йөк машинаһында ҡуйылған рентген аппараты)

агалакти́я агалактия (бала тапҡандан һуң әсә кешенең һөтө килмәүе)

агаммаглобулинеми́я агаммаглобулинемия (иммуноглобулиндарҙың булмауы менән характерлы ауырыу күренеше)

агамонематодо́з агамонематодоз (нематодоз төркөмөнә ингән гельминтоз ауырыуы; *ҡара:* **нематодоз**)

ага́р (агар-агар) агар (диңгеҙ ылымыҡтарынан алынған туҡлыҡлы матдә, медицинала ҡулланыла, мәҫ., микробтарҙы үҫтереү өсөн)

агастри́я агастрия (тыумыштан ҡорһаҡ көбөнөң өҫкө өлөшө һәм ҡорһаҡтың өҫкө өлөшөндә ятҡан ағзаларҙың булмауы)

агглютина́ция агглютинация (микробтарҙың йәки ҡан күҙәнәктәренең уҡмашыуы)

агглютини́ны агглютининдар (агглютинация яһай торған антиесемдәрҙең бер төрө)

агглютиноге́н агглютиноген (эритроциттарҙағы антиген рәүешендә булған матдә; *ҡара:* **антигены)**

аггрáва́ция аггравация (кешенең үҙ ауырыуын арттырып күрһәтеүе)

аге́нт агент, мәҫ., *а. болезнетворный* ауырыу тыуҙырғыс агент (бактерия, паразит селәү һ. б.)

аглосси́я аглоссия (тыумыштан телдең булмауы)

агнати́я агнатия (тыумыштан өҫкө йәки аҫҡы яңаҡтың булмауы)

агнози́я агнозия (ҡайһы бер ауырыуҙар һөҙөмтәһендә яҙа күреү, яҙа ишетеү һ. б., мәҫ., *а. слуха* ишетеү агнозияһы; *а. зрительная* күреү агнозияһы; *а. тактильная* тактиль (тейгәнде тойоу) агнозияһы һ. б.)

агона́льный агональ (агонияға ҡағылышлы, мәҫ., *агональное состояние* агональ торош)

аго́ния агония (үлеү алды ғазабы)

агорафоби́я агорафобия (асыҡ араушҡа (пространствоға), майҙан һәм киң урамдарға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

аграммати́зм аграмматизм (тел-мәр боҙолоуҙың бер төрө)

агранулоцито́з агранулоцитоз (ҡанда гранулоцит лейкоциттарҙың ҡырҡа кәмеүе, мәҫ., *а. медикаментозный* медикаментоз агранулоцитоз һ. б.)

аграфи́я аграфия (ҡайһы бер мейе ауырыуҙары һөҙөмтәһендә яҙыу һәләтлегенең кәмеүе йәки юғалыуы)

адактили́я адактилия (тыумыштан бармаҡтарҙың юҡлығы)

адапта́ция адаптация (яраҡлашыу, мәҫ., *а. глаза* күҙ адаптацияһы (күҙҙең ҡараңғыға йәки яҡтыға өйрәнеп китеүе; *а. психологическая* психологик адаптация һ. б.)

адгези́вный адгезив (йәбешкәк, мәҫ., адгезив плеврит)

адге́зия адгезия (организмдағы сероз шекәрәләренең ауырыу сәбәпле тоташып йәбешеүе)

аддисони́зм аддисонизм (бөйөр өҫтө биҙҙәре зарарланмай тороп, Аддисон ауырыуы билдәләренең булыуы; *ҡара:* **болезнь Аддисонова)**

адени́т аденит (ниндәй ҙә булһа биҙҙең йәки лимфатик төйөрҙөң шешеүе)

аденови́русы аденовирустар (эсендә ДНК булған һәм ауырытырға һәләтле бер төркөм вирустар; *ҡара:* **кислота дезоксирибонуклеиновая**

адено́иды (аденоидные разрастания) аденоидтар (йотҡолоҡ тәңгәлендәге миндалиналарҙың үҫеүенән килгән ябай шеш)

аденокарцино́ма аденокарцинома (биҙ туҡымаһынан сыҡҡан рак шеше)

адено́ма аденома (биҙҙәге эпителийҙан барлыҡҡа килгән ябай шеш, мәҫ., *а. матки* аналыҡ аденомаһы; *а. предстательной железы* простата биҙе аденомаһы һ. б.)

аденомато́з аденоматоз (аденома шештәрҙең күп һанда барлыҡҡа килеүе)

аденомио́ма аденомиома (биҙ һәм мускул туҡымаһынан барлыҡҡа килгән ябай шеш)

аденопати́я аденопатия (лимфатик төйөрҙәрҙең дауамлы ауырыуы)

аденосарко́ма аденосаркома (биҙ туҡымаһынан барлыҡҡа килгән саркома шеше; *ҡара:* **саркома**)

аденофибро́ма аденофиброма (биҙ туҡымаһынан барлыҡҡа килгән фиброма шеше; *ҡара:* **фиброма**)

аденэктоми́я аденэктомия (биҙҙе алыу операцияһы)

адинами́я адинамия (ауырыу сәбәпле организмдың йәки айырым ағзаның хәрәкәт активлығы кәмеүе йәки бөтөүе)

адипозонекро́з адипозонекроз (май туҡымаһының некрозы (үлеүе);

аднекси́т аднексит (түллектең һәм аналыҡ торбаларының бер юлы шешеүе)

адо́нис (горицвет) весенний һары умырзая (нигеҙҙә йөрәк ауырыуҙарынан дауа биреүсе үлән)

адренали́н адреналин (бөйөр өҫтө биҙенең мейе матдәһенән сыҡҡан гормон)

адреналинеми́я адреналинемия (адреналин гормонының ҡанда булыуы)

адренокортикостеро́иды адренокортикостероидтар; *ҡара:* **кортикостероиды**

а́збука әлифба, мәҫ., *а. Брайля* Брайль әлифбаһы (һуҡырҙар өсөн төҙөлгән әлифба); *а. глухонемых (на пальцах)* һаңғырау-телһеҙҙәр әлифбаһы һ. б.)

азооспермато́рея азооспермaторея (һейгәндән һуң йәки оло ярау иткәндә орлоҡ ҡыуыҡсалары һәм простата биҙе һутының бүленеп сығыуы)

азооспорми́я азооспермия (орлоҡта — спермала сперматозоидтарҙың юҡлығы)

азо́т остаточный ҡалдыҡ азот (аҡһымдар алмашынғандан һуң ҡалған азотлы матдә)

азотеми́я азотемия (ҡанда ҡалдыҡ азоттың күбәйеп китеүе)

азоторе́я азоторея (тиҙәк һәм һейҙек менән азотлы матдәләрҙең артыҡ юғалыуы)

айлурофили́я айлурофилия (патологик характерҙа самаһыҙ бесәй яратыу)

акаде́мия академия (мәҫ., *а. военно-медицинская* хәрби-медицина академияһы (Ленинградта хәрби врачтарҙы әҙерләү буйынса юғары уҡыу йорто); *а. медицинских наук* медицина фәндәре академияһы)

аканто́з акантоз (тиренең эпидермис ҡатламының сирле үҙгәреше)

акантоцефале́зы акантоцефалездар (акантоцефалдар йоғоуҙан килгән, нигеҙҙә, хайуандарҙа күҙәтелеүсән бер төркөм гельминтоз ауырыуҙары, һирәк осраҡтарҙа уның менән кеше лә сирләй)

акантоцефа́лы акантоцефалдар (паразит селәүҙәр)

акапни́я акапния (ҡанда күмер әселе газдың кәмеүе)

акарди́я акардия (тыумыштан йөрәктең булмауы)

акариа́з акариаз (талпан, бетсәләр тыуҙырған ауырыуҙарҙың дөйөмләштерелгән исеме)

акарофоби́я акарофобия (ҡысынма ауырыуына ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

акатафази́я акатафазия (һүҙҙәрҙе бәйләп әйтә алмау менән характерлы телмәр боҙолоуы)

АКДС *(ҡара:* **вакцина ассоциированная)**

акинези́я (акинез) акинезия (параличтан, ҡайһы бер быуын ауырыуҙарынан йәки башҡа сәбәптән ҡуҙғала алмау)

акклиматиза́ция акклиматизация, акклиматизацияланыу (климатҡа яраҡлашыу)

аккомода́ция (гла́за) күҙ аккомодацияһы (күҙҙең төрлө алыҫлыҡтағы нәмәне анығ күрергә яраҡлашыуы)

акне́ акне (һытҡы, шулай уҡ *ҡара:* **угри)**

акнефоби́я акнефобия (һытҡы сығыуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

акни́т акнит (тире туберкулезының бер төрө)

акрани́я акрания (тыумыштан баш ҡумтаһында көмбәҙ һөйәктәренең булмауы)

акрогидро́з акрогидроз (устың йәки табандарҙың артыҡ тирләүсән булыуы)

акродермати́т акродерматит (аяҡ башында һәм ҡул суғында күҙәтелгән тире ауырыуҙарының дөйөм исеме)

акромегали́я акромегалия (гипофиз биҙе ауырыуы һөҙөмтәһендә бит-баштың, аяҡ-ҡулдың артыҡ үҫеүе)

акрофоби́я акрофобия (бейеклектәргә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

акроцефали́я акроцефалия (баш һөйәгенең ослайып тороуы)

акроциано́з акроцианоз (ҡан әйләнешенең йәки ҡан тамырҙары тонусының боҙолоуынан аяҡ-ҡулдың, ҡолаҡ-танауҙың күгәреүе)

аксерофто́л аксерофтол *(ҡара:* **витамин А)**

аксо́н аксон (нерв күҙәнәгенең оҙон үҫентеһе)

акт акт (мәҫ., *а. дефекации* дефекация (оло ярау итеү акты); *а. дыхания* тын алыу акты һ. б.)

АКТГ АКТГ *(ҡара:* **гормон адренокортикотропный)**

акти́вность *(биол.)* активлыҡ, мәҫ., *а. лекарства* дарыу активлығы (дауалауҙың тәьҫир итеүсәнлеге һ. б.)

актиномико́з актиномикоз (актиномицет бәшмәге йоҡҡанда булған етди бәшмәк ауырыуы; уның бер нисә төрө бар: тире актиномикозы, үпкә актиномикозы һ. б.)

актинотерапи́я актинотерапия (ҡояш, кварц, рентген һ. б. нурҙар менән дауалау)

акупункту́ра акупунктура *(ҡара:* **иглотерапия)**

аку́стика акустика (тауыш-өн тулҡындарын өйрәнә торған фән)

акуше́р-гинеко́лог акушер-гинеколог (акушерлыҡ һәм гинекология белгесе, врач)

акуше́рский акушер, акушерлыҡ, акушерҙар, мәҫ., акушер эше, акушерлыҡ операцияһы, акушерҙар конференцияһы)

акуше́рство акушерлыҡ (медицинаның йөклөлөктә, бәпесләүҙе,

шунан килгән ауырыуҙарҙы һәм дауалауҙы өйрәнә торған бүлеге)

акцелера́ция акцелерация (балаларҙың гәҙәттәгенән тиҙерәк үҫеүе һәм енси өлгөргәнлектең иртәрәк килеүе)

акцеллеротра́вма акцеллеротравма (ҡапыл һәм үтә тиҙ хәрәкәттә булыуҙан килгән эске ҡолаҡ травмаһы; *ҡара:* **травма)**

алали́я алалия (ауырыуҙан йәки тыумыштан баланың насар һөйләшеүе йәки бөтөнләй һөйләшмәүе)

алейки́я алейкия *(ҡара:* **агранулоцитоз)**

алекси́я алексия (ауырыу сәбәпле китап-яҙманы уҡыу һәләтлегенең боҙолоуы)

алимента́рный алиментар (ашамлыҡҡа, туҡланыуға бәйле)

алкало́з алкалоз (ҡандағы һелтелектең артыуы)

алкало́иды алкалоидтар (үҫемлектәрҙән алынып, дауалау өсөн ҡулланылған азотлы органик матдәләр)

алкаптонури́я алкаптонурия (нәҫелдән килгән һәм матдәләр алмашыныуы боҙолоуы менән үткән ауырыу)

алкоголи́зм алкоголизм (систематик рәүештә спиртлы эсемлектәрҙе ҡабул итеүҙән барлыҡҡа килгән ауырыу; *а. хронический (токсикомания алкогольная)* хроник алкоголизм (дауамлы эскелектән килгән алкоголь токсикоманияһы; *ҡара:* **токсикомания** һ. б.)

алкого́ль этиловый этил алкоголе *(ҡара:* **спирт этиловый)**

алкого́льный алкоголле (спиртлы) (мәҫ., алкоголле эсемлек)

аллерге́н аллерген (1. аллергия күренешен тыуҙырыусы матдә; 2. аллергик ауырыуҙарҙы билдәләү өсөн ҡулланыла торған матдә)

аллерге́нность аллергенлыҡ (аллергия күренешен тыуҙырыу һәләтлеге)

аллерги́ческий аллергия, аллергик (мәҫ., аллергия ауырыуы, аллергик үҙгәрештәр)

аллерги́я аллергия (организмдың теге йәки был матдәгә ҡарата тәбиғи булмаған һиҙеүсәнлеге, реактивлығы; төрҙәре: *а. бактериальная* бактериаль аллергия; *а. гельминтозная* гельминтоз аллергия (паразит селәү эләгеүҙән килгән аллергия); *а. грибковая* бәшмәк аллергияһы (берәй бәшмәк ауырыуы булғанда); *а. желудочно-кишечная* ашҡаҙан-эсәк аллергияһы (ашамлыҡтан тыш нимәлер килешмәүҙән була); *а. инфекционная* инфекцион аллергия; *а. контактная* контакт аллергия (килешмәгән нәмә тейгән ерҙә (тире йәки тиресәнең аллергик шешеүе); *а. латентная* латент аллергия (йәшерен үтеүсе аллергия); *а. пищевая* (алиментарная) ашамлыҡ (алиментар) аллергияһы; *а. профессиональная* профессиональ аллергия; *а. пылевая* туҙан аллергияһы; *а. пыльцевая* һеркә аллергияһы; *а. холодовая* һалҡындан аллергия (һыуыҡ килешмәүҙән була) һ. б.

аллерго́зы аллергозы (аллергия ауырыуҙарының дөйөм исеме)

аллерго́лог аллерголог (аллергология белгесе, врач)

аллергологи́ческий аллергологик, аллергология

аллерголо́гия аллергология (медицинаның аллергендарҙы, ал-

лергияны һәм аллергия ауырыуҙарын өйрәнә торған бүлеге)

аллопатия аллопатия (фармакологик препараттар менән дауалау принцибы: дауалау ауырыуҙың билдәләренә ҡаршы йүнәлтелгән була)

аллопластика аллопластика (алтын, фил һөйәге, пластмасса кеүек сит есемдәр ярҙамында кеше органындағы дефекттарҙы бөтөрөү операцияһы)

аллоткань аллотуҡыма (күсереү операцияһы өсөн ҡулланыла торған трансплантаттың бер төрө)

аллотрансплантат аллотрансплантат (кешенән алынған трансплантат; *ҡара:* **трансплантат)**

аллотрансплантация аллотрансплантация (бер кешенән алынған ағза-туҡыманы икенсе кешегә күсереү операцияһы)

алопеция алопеция (тотороҡло йәки ваҡытлы рәүештә сәстең бөтөнләй йәки бер өлөшөнөң ҡойолоуы йә юҡлығы; төрҙәре: *а. врожденная* тыумыштан килгән алопеция; *а. гнездная* (очаговая) сикле алопеция; *а. диффузная* диффуз алопеция (ҙур урынды алған пеләшлек); *а. лепрозная* лепра алопецияһы *(ҡара:* **лепра)**; *а. наследственная* нәҫелдән килгән алопеция; *а. преждевременная* иртә килгән алопеция; *а. рубцовая* бирсә алопецияһы; *а. себорейная* себорея алопецияһы *(ҡара:* **себорея)**; *а. сифилитическая* сифилис алопецияһы *(ҡара:* **сифилис)**; *а. старческая* ҡартлыҡ алопецияһы; *а. токсическая* токсик алопецияһы (ниндәй ҙә булһа ағыуланыуҙан килгән пеләшлек) һ. б.

алоэ (столетник) алоэ (нигеҙҙә, ашҡаҙан-эсәк ауырыуҙарынан ҡулланылған гөл)

алтей һиҙәп үләне, бесәй тырнағы (нигеҙҙә, йүткереүҙән ҡулланылған шифалы үлән)

альбинизм альбинизм (тәнгә төҫ биргән меланин пигментының тыумыштан булмауы)

альбинос альбинос (альбинизмы булған кеше)

альбуминурия *ҡара:* **протеинурия**

альвеококкоз альвеококкоз (эхинококкоз ауырыуының бер төрө; *ҡара:* **эхинококкоз)**

альвеола *(анат.)* альвеола (ҡыуыҡса, соҡорса, мәҫ., *а. зубная* теш альвеолаһы; *а. легочная* үпкә альвеолаһы һ. б.)

альвеолит альвеолит (бер төркөм үпкә альвеолаларының шешеүе)

альгодисменорея альгодисменорея (күремдең эс, бил тәңгәлен ауырттырып, дөйөм һыҙланыу менән үтеүе)

альтерация альтерация (күҙәнәк, туҡыма һәм ағзаларҙың структураһы боҙолоуы, уларҙың эшсәнлеге үҙгәреүе)

альфа излучение (альфа-лучи) альфа нурланыш (ионизациялау нурланышының бер төрө)

альфа-терапия альфа-терапия (альфа нурҙарын дауалау өсөн ҡулланыу)

алюминоз алюминоз (үпкәгә алюминий туҙаны ултырыуҙан килгән пневмокониоз ауырыуы; *ҡара:* **пневмокониоз)**

амавроз амавроз (үҙәк нервы системаһы ауырыуынан булған һуҡырайыу)

амблиопия амблиопия (күреү һәләтлегенең түбәнәйеүе)

амброзия амброзия (ҡый үлән һеркәһе — көслө аллерген)

амбулатория амбулатория (килгәндәрҙе һәм өйҙә ауырығандарҙы ҡарау һәм дауалау учреждениеһы)

амбулаторный амбулатория, амбулатор (мәҫ., амбулатория врачы, амбулатор ауырыу)

амёба амеба (бер күҙәнәктән торған ябай хайуан; төрҙәре: *а. дизентерийная* дизентерия амебаһы; *ҡара:* **амебиаз** һ. б.)

амебиаз (дизентерия амебная) амебиаз (дизентерия амебаһы йоғоуҙан килгән һәм эс китеү һ. б. үҙгәрештәр менән үтеүсе ауырыу)

амелия амелия (тыумыштан аяҡ-ҡулдың булмауы)

аменорея аменорея (ырыуҙан ҡалғанға тиклемге дәүерҙә булған 6 айҙан артыҡ күрем юҡлығы)

аменция аменция (фекер буталыу, ориентация юғалыу һымаҡ нәмәләр менән билдәләнгән психик ауырыу күренеше)

аметропия аметропия (күрәгарашлыҡ йәки үтәгарашлыҡ менән характерлы күҙ рефракцияһы аномалияһы)

амиды амидтар (матдәләр алмашыныуында актив ҡатнашыусы матдәләр)

амилаза амилаза (углевод матдәләрҙе бүлемләүсе фермент)

амилоз амилоз (дауамлы рәүештә он туҙаны йотоуҙан килгән пневмокониоз ауырыуы; *ҡара:* **пневмокониоз)**

амилоид амилоид (сир һөҙөмтәһендә бауырҙа, талаҡта йәки башҡа ағзала барлыҡҡа килгән үҙенсәлекле аҡһым матдәһе)

амилоидоз амилоидоз (ағза-туҡымаларҙа амилоидтың тупланыуы һөҙөмтәһендә матдәләр алмашыныу ауырыуы, мәҫ., бөйөр амилоидозы)

амимия амимия (нервы ауырыуы һөҙөмтәһендә йөҙҙөң хәрәкәтһеҙләнеүе, ҡатып ҡалыуы)

аминокислота аминокислота (аҡһым составына ингән ҡатмарлы органик матдә, мәҫ., *а. незаменимая* алмаштырғыһыҙ аминокислота (организмда синтезланмай, уны кеше аҙыҡ менән ҡабул итергә тейеш, мәҫ., лизинды, триптофанды һ. б.)

амины биогенные биоген аминдар (бер төркөм азотлы органик матдәләр: адреналин, гистамин һ. б.)

амиотрофия амиотрофия (мускулдар туҡланыуының насарланыуына бәйле нервы ауырыуы)

амихофобия амихофобия (тәнде сыйыу-йәрәхәтләнеүгә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

амнезия амнезия (ауырыу рәүешендә элек алынған мәғлүмәтте хәтерләй алмау)

ампелотерапия ампелотерапия (йөҙөм менән дауалау)

ампула ампула (1. дарыуҙарҙы стериль рәүештә һаҡлау өсөн ҡулланыла торған махсус быяла һауыт; 2. *(анат.)* эсе ҡыуыш ағзаның киңәйеп торған өлөшө, мәҫ., тура эсәк ампулаһы)

ампутация ампутация (тотош ағзаның, уның өлөшөнөң өҙөлөүе йәки операция юлы менән алыныуы)

ампутированный ампутацияланған

ампутировать ампутациялау *(ҡара:* **ампутация)**

амулет бетеү (элек халыҡ медицинаһында ауырыуҙан, яраланыуҙан һаҡлар өсөн йәки дауалау маҡсатында ҡулланылған

нәмә, мәҫ., бүре, айыу тырнағы һ. б.)

анабио́з анабиоз (организмдағы йәшәү процесының ваҡытлы рәүештә ҡырҡа түбәнәйеүе)

анавакци́на анавакцина (формалин иретмәһе ярҙамында үлтерелгән микробтарҙан торған вакцина; *ҡара:* **вакцина)**

аналги́я аналгия (ауыртыу тойғоһоноң юҡлығы, юғалыуы)

аналге́тики аналгетиктар (ауыртыуҙы кәметә йәки юҡ итә торған дарыуҙар, мәҫ., анальгин, омнопон һ. б.)

аналгези́рующий (анальгезирующий) аналгетик (аналгетик дарыуҙарға ҡағылышлы)

аналгези́я аналгезия (1. ауыртыу тойғоһон ныҡ кәметеү йәки бөтөрөү; 2. ауыртыу тойғоһоноң юҡлығы)

анале́птики аналептиктар (вегетатив нервы системаһын, ҡан әйләнешен, тын алыу үҙәге эшсәнлеген яҡшырта торған дарыуҙар: кофеин, камфора һ. б.)

ана́лиз анализ (ауырыуҙы асыҡлау, дауалау барышында йәки санитария-гигиеник һ. б. маҡсатта үткәрелгән тикшереү; төрҙәре: *а. бактериологический* бактериологик анализ; *а. биохимический* биохимик анализ; *а. кала* (йәки тиҙәк) анализы; *а. мокроты* ҡаҡырыҡ анализы; *а. мочи* һейҙек анализы; *а. судебно-медицинский* суд-медицина анализы; *а. фармацевтический* фармацевтика анализы һ. б.)

анализа́тор анализатор (тышҡы-эске ҡуҙғытыуҙарҙы ҡабул итеүсе һәм баһалаусы нервы бөтөмдәренән һәм баш мейеһендә урынлашҡан нервы үҙәгенән тороусы ҡатмарлы аппарат, мәҫ., *а. слуховой* ишетеү анализаторы һ. б.)

ана́льный аналь (арт юлға ҡағылышлы)

ана́мнез анамнез (ауырыу кешенең тормошо, ауырыуы һ. б. хаҡында алынған мәғлүмәт; төрҙәре: *а. акушерский* акушерлыҡ анамнезы (буйға ҡалыуҙың нисек үтеүе хаҡында мәғлүмәттәр); *а. аллергологический* аллергологик анамнез; *а. болезни* ауырыу анамнезы; *а. жизни* тормош анамнезы; *а. наследственный* нәҫел анамнезы; *а. профессиональный* профессия анамнезы; *а. семейный* ғаилә анамнезы; *а. эпидемиологический* эпидемиологик анамнез һ. б.)

ана́мнестический анамнез (анамнезға ҡағылышлы)

анаплази́я анаплазия (күҙәнәктәрҙең биологик сифатының үҙгәреүе; шуның арҡаһында улар тиҙ ишәйәләр һәм яман шеш күҙәнәктәренә әүереләләр)

анаса́рка анасарка (тәндең ҙур өлөшөнөң шешенеүе)

анастомо́з анастомоз (эсе ҡыуыш ағзаларҙы бер-береһе менән тоташтырыу операцияһы, мәҫ., *а. кишечный* эсәк анастомозы һ. б.)

анаткси́н анатоксин (ағыулығы бөтөрөлгән бактерия токсины, мәҫ., *а. дифтерийный* дифтерия анатоксины һ. б.)

ана́том анатом (анатомия фәне белгесе)

анатоми́рование анатомик тикшереү

анатоми́ческая табакерка баш бармаҡ батынҡыһы (ҡулда)

анатоми́ческий анатомия, анатомик (мәҫ., анатомия кафедраһы, анатомик тикшереү)

анато́мия анатомия (организмдың

төҙөлөшө тураһындағы фән; төрҙәре: *а. нормальная* нормаль анатомия (һау организмды өйрәнә); *а. патологическая* патологик анатомия (ауырыу һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән үҙгәрештәрҙе өйрәнә); *а. пластическая* пластик анатомия (ағза-туҡымаларҙың үҙ-ара бәйләнештә урынлашыуын өйрәнә); *а. топографическая* топографик анатомия һ. б.)

анафилакси́я анафилаксия (кеше организмына хас булмаған аҡһымды, ҡан сывороткаһын тәнгә ҡабат-ҡабат индереүгә ҡарата булған юғары һиҙеүсәнлек: температура күтәрелә, сабыртма сыға һ. б.)

анафилакти́ческий анафилаксия (анафилаксияға ҡағылышлы, мәҫ., анафилаксия шогы)

анафилактоге́н анафилактоген (анафилаксия тыуҙырырға һәләтле аллерген)

анаци́дный анацид (кислотаһыҙ, мәҫ., анацид гастрит)

анаэро́б анаэроб (*ҡара:* **бактерия анаэробная**)

ангидро́з ангидроз (ауырыу һөҙөмтәһендә тир бүленмәүе)

ангии́т ангиит (*ҡара:* **васкулит**)

анги́на (острый тонзиллит) анги́на (1. тамаҡ һәм айырыуса аңҡау миндалиналарының шешеүе менән билдәләнгән инфекцион ауырыу; төрҙәре: *а. катаральная* катараль ангина (миндалиналарҙың ҡыҙарыуы, ҙурайыуы менән билдәләнгән ангина); *а. лакунарная* лакунар ангина (миндалиналар өҫтө эренләү менән билдәләнгән ангина); *а. флегмонозная* флегмоноз ангина (миндалиналар тәңгәле туҡымаһының эренләп шешеүе менән билдәләнгән ангина); *а. фолликулярная* фолликуляр ангина (миндалиналарҙағы лимфатик төйөрҙәрҙең эренләп шешеүе менән билдәләнгән ангина); 2. ҡайһы бер ауырыуҙар билдәһе, мәҫ., *а. дифтерийная* дифтерия ангинаһы; *а. сифилитическая* сифилис ангинаһы һ. б.)

ангиогра́фия ангиография (ҡан тамырҙарына контраст матдә индереп үткәрелгән рентгенография)

ангиокардиогра́фия ангиокардиография (йөрәк ҡыуышлыҡтарына һәм эре магистраль ҡан тамырҙарына контраст матдә индереп үткәрелгән рентгенография)

ангиокерато́ма ангиокератома (бер төркөм тире ауырыуҙарының исеме)

ангиоло́гия ангиология (йөрәк, ҡан һәм лимфа тамырҙары хаҡындағы ғилем)

ангио́ма ангиома (яңы ҡан, лимфа тамырҙарының үҫеүенән һәм уларҙың киңәйеүенән барлыҡҡа килгән ябай шеш)

ангиомато́з ангиоматоз (ҡан тамырҙарының саманан тыш үҫеүе менән характерлы бер төркөм ауырыуҙар)

ангионевро́з ангионевроз (тәндең ҡапыл ағарыуы, ҡыҙарыуы, шешеүе, ойоуы һ. б. менән билдәләнгән ҡан тамыры нервыларының неврозы)

ангиопаре́з ангиопарез (ҡан тамырҙарының тонусы төшөүе)

ангиопати́я (вазопати́я) ангиопатия (нервы регуляцияһының боҙолоуы сәбәпле барлыҡҡа килгән, ҡан тамырҙары тонусы төшөүе менән характерлы бер төркөм ауырыу күренештәре)

ангиопатоло́гия ангиопатология (ҡан тамырҙары ауырыуҙары хаҡындағы ғилем)

ангиопульмонogra̕фия ангиопульмонография (ангиопневмография) (ҡан әйләнешенең кесе урауына үткәреләторған рентгенография)

ангиосарко́ма ангиосаркома (тамырҙарҙан сыҡҡан саркома шеше; *ҡара:* **саркома)**

ангиосклеро́з ангиосклероз (тоташтырғыс туҡыма үҫеше һөҙөмтәһендә ҡан тамырҙарының ауырыу характерында ҡалынайыуы һәм тығыҙланыуы)

ангиоспа́зм ангиоспазм (ваҡ артериялар һәм капиллярҙар спазмаһы; *ҡара:* **спазм)**

ангиостронгилоидо́з ангиостронгилоидоз (нематодоз төркөмөнә ингән бер төркөм гельминтоз ауырыуҙары; *ҡара:* **нематодоз)**

ангиохолецисти́т *ҡара:* **холецистохолангит**

ангиохоли́т *ҡара:* **холангит**

ангиоцереброгра́фия ангиоцеребрография (баш мейеһе ҡан тамырҙарын рентген ярҙамында тикшереү)

ангиоэндотелио́ма ангиоэндотелиома (ҡан йәки лимфа тамырҙарынан сыҡҡан яман шештәрҙең бер төрө)

ангиэктази́я ангиэктазия (ҡан йәки лимфа тамырҙарының ауырыу рәүешендә тотороҡло киңәйеүе)

андроге́ны андрогендар (биологик сифаттары менән ир енес гормондарына оҡшаш матдәләр)

андроло́гия андрология (урология фәненең ирҙәрҙең һейҙек-енес ағзаларын өйрәнеүсе бүлеге)

андрофо́бия андрофобия (ҡатынҡыҙҙарға, сексуаль тормошҡа ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

аневри́зма аневризма (тыумыштан йәки ауырыу сәбәпле ҡан тамырының йәки йөрәк ҡыуышлыҡтарының киңәйеүе, мәҫ., аорта аневризмаһы, йөрәк аневризмаһы)

анеми́чный анемия, анемиялы (анемияға ҡағылышлы)

анеми́я анемия (аҙ ҡанлылыҡ; төрҙәре: *а. алиментарная* алиментар анемия (аслы-туҡлы йәшәүҙән килгән аҙ ҡанлылыҡ); *а. вторичная* эҙемтәле анемия (ҡан юғалыу, ныҡ ябығыу йәки башҡа шуның кеүек сәбәптәрҙән килгән аҙ ҡанлылыҡ); *а. гемолитическая* гемолитик анемия (төрлө сәбәптәр арҡаһында ҡандың ҡыҙыл күҙәнәктәренең самаһыҙ күп тарҡалыуынан килгән аҙ ҡанлылыҡ); *а. гиперхромная* гиперхром анемия (ҡан төҫөнөң күрһәткесе юғары булған аҙ ҡанлылыҡ); *а. гипопластическая (апластическая)* гипопластик анемия (ҡан эшләп сығарыусы ҡыҙыл кимек матдәһе зарарланыуҙан килгән аҙ ҡанлылыҡ); *а. железодефицитная (гипохромная)* тимергә дефицит (гипохром) анемия (тимер етешмәүҙән килгән аҙ ҡанлылыҡ); *а. инфекционная* инфекцион анемия (ниндәйҙер йоғошло ауырыуҙан килгән аҙ ҡанлылыҡ); *а. медикаментозная* медикаментоз анемия; *а. нормохромная* нормохром анемия (ҡан төҫө күрһәткесе нормаль булған аҙ ҡанлылыҡ); *а. пернициозная (Бирмера)* пернициоз анемия (B_{12} витамины етешмәүҙән килгән аҙ ҡанлылыҡ); *а. постгеморрагическая* постгеморрагик анемия (ҡан юғалтыуҙан килгән

аҙ ҡанлылыҡ); *а. постинфекционная* постинфекцион анемия (ҡайһы бер инфекцион ауырыуҙарҙан һуң барлыҡҡа килгән аҙ ҡанлылыҡ); *а. профессиональная* профессиональ аҙ ҡанлылыҡ; *а. хроническая* хроник (дауамлы) анемия һ. б.)

анергия анергия (1. теләһә ниндәй ҡуҙғытыуға ҡарамаҫтан, организмдан яуап реакцияһының булмауы; 2. психиатрияла: кешелә психик, хәрәкәт һәм һөйләшеү активлығының ҡырҡа түбәнәйеүе йәки бөтөнләй юҡҡа сығыуы)

анестезиолог анестезиолог (врач, анестезиология белгесе)

анестезиология анестезиология (клиник медицинаның ауыртыуҙы юҡ итеү мәсьәләләрен, хирургик операция һәм уны эшләгәндән һуңғы дәүерҙә организмдың мөһим йәшәү процестарын өйрәнеүсе тармағы)

анестезия анестезия (1. ауырыу сәбәпле тәнгә тейгәнде, температураны, ауыртыуҙы тоймау; 2. ауыртыуҙы баҫа торған методтарҙың (мәҫ., хирургик операция ваҡытында) дөйөм исеме; төрҙәре: *а. внутриартериальная* артериаль (артерия аша) анестезия; *а. внутривенозная* веноз (вена аша) анестезия; *а. ингаляционная* ингаляцион анестезия (ауыртыуҙы баҫа торған дарыу һулатып бирелә); *а. межреберная* ҡабырға-ара анестезия; *а. местная* сикләнгән анестезия (тәндең айырым урынын «туңдырыу»); *а. общая (ҡара:* **наркоз**); *а. проводниковая* нерв буйлап анестезия; *а. ректальная* ректаль анестезия (тура эсәк аша ауыртыуҙы баҫа торған дарыуҙы ебәреү); *а. спинно-мозговая* арҡа мейеһе анестезияһы (ауыртыуҙы баҫа торған дарыуҙы арҡа мейеһе каналына ебәреү һ. б.)

анестетики анестетиктар (ауыртыуҙы баҫа торған дарыуҙар, улар рәтенә ғәҙәттә аналгетик һәм наркоз дарыуҙары ла инә)

анизокория анизокория (күҙ ҡараларының төрлө күләмдә киңәйгәнлеге)

анизометропия анизометропия (уң һәм һул күҙҙәр рефракцияһының төрлө булыуы; *ҡара:* **рефракция глаза**)

анизорефлексия анизорефлексия (кәүҙәнең уң һәм һул өлөшөндә рефлекстарҙың төрлө булыуы; *ҡара:* **рефлекс**)

анизоцитоз анизоцитоз (күпселектә ҡыҙыл ҡан күҙәнәктәренең төрлө ҙурлыҡта булыуы)

анис әнис (емеше эс йомшартҡыс, ҡаҡырыҡ сығарғыс дарыу бирә торған үлән)

анкилоз анкилоз (ауырыу йәки хирургик операция һөҙөмтәһендә быуын хәрәкәтсәнлегенең юғалыуы)

анкилостомидозы анкилостомидоздар (анкилостомидтар йоғоуҙан булған бер төркөм гельминтоз ауырыуҙар)

анкилостомиды анкилостомидтар (нематодтар рәтендәге бер төркөм паразит селәүҙәр)

аноксемия *ҡара:* **гипоксемия**

аноксия *ҡара:* **гипоксия**

аномалия развития (организма) үҫеш аномалияһы (организмдың эмбриональ үҫешенең дөрөҫ бармауынан барлыҡҡа килгән физик йәки функциональ кәмселек, уның ауыр формалары порок (ғәриплек) тип атала)

анонимография́ анонимография (ауырыу рәүешендә аноним хаттар яҙыуға ынтылыу)

анонихи́я анонихия (тырнаҡ пластинкаларының юҡлығы)

анорекси́я анорексия (ауырыу сәбәпле ашау теләгенең булмауы)

анорхи́я (анорхизм) анорхия (енес биҙҙәр — күкәйҙәрҙең тыумыштан юҡлығы)

аноскопи́я аноскопия (махсус көҙгө ярҙамында арт юлды тикшереү)

аносми́я аносмия (еҫте тоймау)

ано́фелес анофелес (тапма ауырыуын, филяриатоз исемле гельминтозды таратыусы серәкәй, бер нисә төрө бар)

антагони́зм *(мед.)* антагонизм (ҡапма-ҡаршылыҡ; бер ағзаның икенсе ағза тәьҫиренә ҡаршы тороуы; бер дарыуҙың икенсе дарыуҙың көсөн бөтөрөүе һ. б., мәҫ., дарыуҙар антагонизмы, микробтар антагонизмы)

антената́льный антенаталь (бәпесләгәнгә тиклем ваҡытҡа ҡағылышлы)

антибактериа́льный антибактериаль (мәҫ., антибактериаль препарат)

антибио́тики антибиотиктар (хайуан, үҫемлек һәм микробтарҙа барлыҡҡа килеп, микробтар һәм ҡайһы бер шеш күҙәнәктәре үҫешен туҡтатыу сифатына эйә булған матдәләр, мәҫ., пенициллин, стрептомицин, тетрациклин һ. б.)

антибиотикопрофила́ктика антибиотикопрофилактика (ҡайһы бер йоғошло ауырыуҙарҙы булдырмаҫ өсөн антибиотиктар ҡулланыу)

антибиотикорезисте́нтность антибиотикорезистентлыҡ (ҡайһы бер микроб төрҙәренең бер йәки бер нисә антибиотикка бирешмәүсәнлеге)

антибиотикотерапи́я антибиотикотерапия (антибиотиктар менән дауалау)

антиви́рус антивирус (1. микробтар тәнендә барлыҡҡа килеп, микробтар тарҡалғанда бүленгән матдә; 2. ҡайһы бер йоғошло ауырыуҙарҙан ҡулланылыусы бактериаль препарат)

антивитами́ны антивитаминдар (химик төҙөлөшө менән витаминдарға оҡшаш, әммә уларҙың үҙләштерелеүенә ҡаршы тороусы матдәләр)

антигельми́нтный антигельминт (паразит селәүҙәргә ҡаршы тороусы, мәҫ., антигельминт дарыу)

антигеморраги́ческий антигеморрагик (ҡанауға, ҡан юғалыуға ҡаршы)

антиге́нность антигенлыҡ (ҡайһы бер матдәләрҙең организм тарафынан иммунологик яуап тыуҙырыу һәләтлеге)

антигенотерапи́я антигенотерапия (антиген ярҙамында дауалау)

антиге́ны антигендар (хайуан, үҫемлек, микробтар тәненән сыҡҡан һәм организмға парентераль юл менән индергәндә антиесем тыуҙыра торған аҡһымлы матдәләр)

антигормо́н антигормон (гормондар барлыҡҡа килеүенә һәм уларҙың тәьҫиренә ҡаршы тороусы матдә)

антидепресса́нт антидепрессант (депрессиянан ҡулланылыусы дарыу: амитриптилин, имизин һ. б.)

антидо́т антидот (ағыуланғанда ағыу көсөн юҡ итергә, организмдан сығарыуға йүнәлтелгән да-

рыу, мәç., унитиол, натрий тиосульфаты һ. б.)

антикоагулянт антикоагулянт (ҡанды ойоуҙан һаҡлай торған дарыу)

антимикробный антимикроб (микробтарға ҡаршы, мәç., антимикроб препарат)

антимутаген антимутаген (мутаген тәьçиренә ҡаршы тороусы матдә; *ҡара:* **мутаген)**

антипатия антипатия (нимәгәлер күңел ятмау, ерәнеү)

антиперистальтика антиперистальтика (эсәк-ҡарын, һейҙек үткәргес көпшә кеүек эсе ҡыуыш ағзаларҙың ҡыçылыу тулҡынының ғәҙәти яҡҡа түгел, ҡапма-ҡаршы йүнәлештә булыуы)

антипиретики антипиретиктар (тән эçелеген төшөрә торған дарыуҙар, мәç., аспирин һ. б.)

антирабический антирабиес (ҡотороу ауырыуына ҡаршы, мәç., антирабиес вакцинаһы)

антирахитический антирахит (рахитҡа ҡаршы; *ҡара:* **рахит)**

антирезус-агглютинин антирезус-агглютинин (агглютининдарҙың бер төрө; *ҡара:* **резус-антитело)**

антисанитария антисанитария (санитария талаптарының боҙолоуы)

антисептика антисептика (яра-йәрәхәттә йәки организмдағы берәй патологик урында булған микробтарҙы комплекслы юҡ итеү сараһы)

антисептики антисептиктар (йәки антисептик препараттар, мәç., йод, ляпис һ. б.)

антисептический антисептик (антисептикаға ҡағылышлы, мәç., антисептик дарыу)

антисклеротический антисклеротик (склерозға ҡаршы, мәç., антисклеротик дарыу)

антиспазматический антиспазматик (спазмды юҡ итеүгә ҡағылышлы; *ҡара:* **спазм)**

антитела антиесемдәр (микроорганизмдарға, улар бүлгән токсиндарға ҡаршы тороп, ҡан плазмаһындағы организмды һаҡлаусы иммуноглобулиндар, уларҙың аутоантиесемдәр тигән төрҙәре киреһенсә ҡайһы бер ауырыу сығанағы булып тора; *ҡара:* **аутоантитела)**

антителогенез антиесемдәр генезы (антиесемдәрҙең барлыҡҡа килеүе)

антитоксин антитоксин (бактериялар токсиндарына (ағыуына) ҡаршы тороусы антиесем)

антитоксический антитоксин (токсиндарға ҡаршы)

антитромбин антитромбин (организмда барлыҡҡа килеп, ҡан ойоуына ҡаршы торған матдә)

антиферменты антиферменттар (ҡайһы бер ферменттарҙың көсөн кәметеүсе дарыу матдәләре)

антифоны (противошумы) антифондар (шау-шыуға ҡаршы ҡулланылыусы прибор)

антракоз антракоз (үпкә туҡымаһына күмер туҙаны ултырыуҙан килгән пневмокониоз ауырыуы; *ҡара:* **пневмокониоз)**

антрасиликоз *ҡара:* **силикатоантракоз**

антрит антрит (сикә һөйәге артҡы үçентеһенең шешеүе)

антропометр антропометр (антропометрия үткәреү өсөн ҡулланыла торған прибор)

антропометрия антропометрия (кеше тәнен өйрәнеү буйынса төп ысул: ауырлыҡты, кәүҙә һ. б. нәмәләрҙе билдәләү)

антропонóзы антропоноздар (кешегә генә хас булған инфекцион ауырыуҙар)

антропофобúя антропофобия (кешеләр менән аралашыуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

антропотоксúны антропотоксиндар (организм эшсәнлегенән барлыҡҡа килгән ағыулы матдәләр: ацетон, аммиак, фенолдар, күмер әселе газ һ. б.)

анурúя анурия (етди ауырыу күренеше: һейҙек ҡыуығына бөйөрҙәрҙән һейҙек килмәүе)

анэнцефалúя анэнцефалия (тыумыштан баш мейеһенең юҡлығы)

аóрта аорта (йөрәктән сыҡҡан иң йыуан артерия тамыры)

аорталгúя аорталгия (аорта тамыры ауырыуынан килгән күкрәк тәңгәлендәге ауыртыу)

аортúт аортит (аорта тамыры көбөнөң шешеүе; төрҙәре күп: аллергик аортит, инфекцион аортит, ревматизм аортиты, сифилис аортиты һ. б.)

аортогрáфия аортография (аортаны, контраст матдә индереп, рентгенологик тикшереү)

апáтия апатия (дәртһеҙлек, күңел төшөнкөлөгө)

апатогéнный апатоген (сирләтергә һәләте булмаған, мәҫ., апатоген бактерия)

апексогрáфия апексография (йөрәк эшсәнлеген тикшереү ысулдарының береһе: йөрәк осо типкән ерҙәге күкрәк һелкенеүен билдәләү)

апирéксия апирексия (биҙгәк тотҡан арала тәндең эҫелеге төшкән ваҡыт)

апитерапúя апитерапия (бал ҡорто ағыуын һәм унан яһалған дарыу препараттарын дауалау маҡсатында ҡулланыу)

апифобúя апифобия (бал ҡорто һәм һағыҙаҡтарға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

аплáзия (агенезия) аплазия (тыумыштан килгән ғәриплек: берәй ағзаның йәки уның өлөшөнөң булмауы, мәҫ., бөйөр аплазияһы)

апнóэ апноэ (ваҡытлы рәүештә һулыш алыуҙың туҡтауы)

апоневрóз апоневроз (киң яҫы тарамыш, мәҫ., *а. ладонный* ус апоневрозы)

апоплéксия апоплексия (ниндәй ҙә булһа ағзала тиҙ үтеүсе ҡан һауыу, мәҫ., *а. головного* мозга баш мейеһе апоплексияһы йәки инсульт)

апоплектифóрмный апоплектиформ (апоплексияға оҡшаш)

апоплектúческий апоплексия (апоплексияға ҡағылышлы)

аппарáт аппарат (1. медицинала ҡулланылыусы прибор, ҡорамал, мәҫ., *а. дезинфекционный* дезинфекция аппараты; *а. наркозный* наркоз аппараты; *а. ортопедический* ортопедия аппараты һ. б.; 2. организмда бер үк йүнәлештәге эште башҡарыусы ағзалар төркөмө, мәҫ., *а. дыхательный* тын алыу аппараты; *а. мочеполовой* һейҙек-енес аппараты һ. б.)

аппéндикс аппендикс (һуҡыр эсәктең селәү (һымаҡ) үҫентеһе)

аппендикулярный аппендикуляр (һуҡыр эсәк үҫентеһенә ҡағылышлы)

аппендицúт аппендицит (һуҡыр эсәктәге селәү үҫентеһенең шешеүе; төрҙәре: *а. гангренозный* гангреноз аппендицит *(ҡара:* **гангрена)**; *а. гнойный* эренле аппендицит; *а. острый* киҫкен аппендицит; *а. перфоративный*

перфоратив аппендицит (һуҡыр эсәк үҫентеһенең тишелеүе); *а. подострый* ярым киҫкен аппендицит; *а. флегмонозный* флегмоноз аппендицит *(ҡара:* **флегмона**); *а. хронический* хроник (дауамлы) аппендицит һ. б.)

аппендэктоми́я аппендэктомия (һуҡыр эсәк үҫентеһен алыу операцияһы)

аппети́т аппетит (ашау теләге)

аппети́тный аппетит уятҡыс

аппликáция аппликация (физиотерапевтик дауалауҙа ҡулланылыусы йылытыу процедураһы, мәҫ., парафин аппликацияһы, шифалы ләм аппликацияһы)

апрáксия апраксия (баш мейеһенең ауырыуы һөҙөмтәһендә ғәҙәттәге эш-хәрәкәткә һәләтлекте юғалтыу)

аптéка аптека, дарыухана

аптéкарь аптекарь (аптекала эшләүсе)

аптекоуправлéние аптекалар идаралығы

аптéчка аптечка (1. тәүге ярҙам өсөн әҙерләнгән дарыуҙар, мәҫ., *а. индивидуальная* индивидуаль аптечка (һуғышсыларға бирелә); 2. шул дарыуҙар булған шкаф, ҡумта, мәҫ., *а. домашняя* йорт аптечкаһы

арахноиди́т арахноидит (баш йәки арҡа мейеһенең үрмәксе шекәрәһе шешеүе)

арбови́русы арбовирустар (ауырытырға һәләтле бер төркөм вирустар)

аргирóз аргироз (организмдың теге йәки был еренең көмөш тупланыуҙан ҡарайыуы)

ареакти́вность иммунологическая иммунологик ареактивлыҡ (антиген менән тәьҫир итеүгә ҡарамаҫтан, иммунитеттың барлыҡҡа килмәүе)

арени́я арения (тыуыштан бөйөрҙөң юҡлығы)

ареновúрусы ареновирустар (бер төркөм эсендә рибонуклеин кислотаһы (РНК) булған вирустар, ҡайһылары кешелә ауырыу тыуҙырырға һәләтле)

ареóл сосочковый имсәк ҡараһы

ареоли́т ареолит (имсәк башы тирәһенең шешеүе)

аретотерапи́я аретотерапия (социаль-этик тәрбиә биреү рәүешендәге неврозлдарҙы дауалау ысулы — психотерапияның бер төрө)

арефлекси́я арефлексия (бер йәки бер нисә рефлекстың булмауы)

арибофлавинóз арибофлавиноз (ашамлыҡта рибофлавин витамины етешмәгәнлектән йәки уның үҙләштерелеүе боҙолғанлыҡтан килгән авитаминоз ауырыуы)

аритми́чный аритмиялы (ритм юҡлығы, мәҫ., аритмиялы пульс)

аритми́я (сердца) аритмия (йөрәк ритмының боҙолоуы; төрҙәре: *а. дыхательная* йөрәктең тын алыу аритмияһы); *а. мерцательная* йөрәктең тирбәлеү аритмияһы); *а. пароксизмальная* йөрәктең пароксизмаль аритмияһы (ҡапыл башланған һәм ҡапыл туҡтай торған аритмия); *а. синусовая* йөрәктең синус аритмияһы (вагус нервы эшсәнлегенән килә) һ. б.

аромáтные вóды ароматһыуҙар (дарыуҙың тәмен яҡшыртыу өсөн ҡулланыла)

артерии́т артериит (артерия көбөнөң шешеүе)

артериогрáфия артериография (артерия тамырына контраст матдә

индереп рентгенологик тикшереү үткәреү)

артерио́ла артериола (ваҡ артерия тамырҙары)

артериоли́т артериолит (артериолар шешеүе)

артерионекро́з артерионекроз (артериолиттың некроз менән үтеүе)

артерионефросклеро́з артерионефросклероз (бөйөрҙәрҙең эске артерияларында атеросклероз күренеше булыуы)

артериопьезогра́фия артериопьезография (артериаль пульсты яҙып алыу рәүешендә өйрәнеү)

артериосклеро́з артериосклероз (артериялар көбөнөң ҡалынайыуы һәм тығыҙланып ҡатыуы)

артериоспа́зм артериоспазм (артерия тамыры спазмаһы; *ҡара:* **спазм)**

артериостено́з артериостеноз (артерия тамыры стенозы; *ҡара:* **стеноз)**

артериэктази́я артериэктазия (артерия тамыры эктазияһы; *ҡара:* **эктазия)**

артери́я (артерии) артерия (йөрәктән сыҡҡан ҡанды ағза-туҡымаларға таратыусы ҡан тамыры, мәҫ., *а. бедренная* бот артерияһы; *а. лучевая* терһәк ҡушары артерияһы; *а. малоберцовая* сираҡ ҡушары артерияһы һ. б.)

артралги́я артралгия (бер йәки бер нисә быуындың ауыртыуы)

артри́т артрит (быуындың йәки уның берәй еренең шешеүе; төрҙәре: *а. аллергический* аллергик артрит; *а. бруцеллезный* бруцеллез *(ҡара:* **бруцеллез)** артриты; *а. гнойный* эренле артрит; *а. гонорейный* гонорея артриты *(ҡара:* **гонорея)**; *а. деформирующий* деформациялау артриты (быуын формаһының юғалыуына килтергән быуын шешеүе); *а. подагрический* подагра артриты; *а. ревматоидный* ревматоид артрит (коллагеноз рәтенә ингән дауамлы быуындар ауырыуы; *ҡара:* **коллагеноз**; *а. сифилитический* сифилис артриты; *а. скорбутический* скорбут (зәңге) артриты (С витамины етешмәүҙән быуындар шешеүе); *а. травматический* травма артриты; *а. туберкулезный* туберкулез артриты һ. б.)

артрогра́фия артрография (рентгенологик ысул менән быуынды тикшереү)

артроде́з артродез (быуынды тулыһынса хәрәкәтһеҙләү операцияһы)

артро́з артроз (быуындың кимерсәк туҡымаһы дегенератив үҙгәреүе менән характерлы бер төркөм быуын ауырыуҙары)

артро́лиз артролиз (быуынды хәрәкәтсел итеү операцияһы)

артроло́гия артрология (медицинаның быуын сирҙәрен, уларҙы дауалау һәм иҫкәртеү юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

артропати́я артропатия (быуындың дистрофия ауырыуҙарының дөйөм исеме)

артропла́стика артропластика (ҡатҡан быуынды хәрәкәткә килтереү өсөн яһалған пластик операция)

архитекто́ника архитектоника (теге йәки был ағза төҙөлөшө тураһындағы ғилем, мәҫ., *а. головного мозга* баш мейеһе архитектоникаһы)

артросклеро́з артросклероз (быуын ҡабы туҡымаларының склерозы; *ҡара:* **склероз)**

артротомия артротомия (быуынды ярыу операцияһы)

артрэктомия артрэктомия (быуынды алыу операцияһы)

асбестоз асбестоз (үпкә туҡымаһына дауамлы рәүештә асбест туҙаны ултырыуҙан килгән пневмокониоз ауырыуы; *ҡара:* **пневмокониоз**)

асексуальность асексуаллек (кешелә сексуаль ҡыҙыҡһыныуҙың юҡлығы)

асептика асептика (хирургик операция, бәй һалыу, башҡа дауалау һәм диагностик эштәрҙе башҡарғанда организмды микробтарҙан һаҡлау саралары)

асептический асептик (асептикаға ҡағылышлы, мәҫ., асептик ысул)

асимптомный асимптом (*ҡара:* **бессимптомный**)

асинергия асинергия (ауырыу сәбәпле мускулдарҙың берҙәм эшләмәүе)

асистолия асистолия (йөрәк эшсәнлегенең тулыһынса туҡтауы)

аскарида аскарида, ҡыҫал (кеше, хайуан эсенә эйәләшеүсән паразит йомро селәүе)

аскаридоз аскаридоз (аскарида йоғоуҙан килгән эс ауыртыу, күңел уйнау һ. б. үҙгәрештәр менән үтеүсе гельминтоз ауырыуы)

аспергиллез аспергиллез (паразит бәшмәк йоғоуҙан килгән етди бәшмәк ауырыуы)

аспергиллотоксикоз аспергиллотоксикоз (үңәҙ бәшмәктәре менән зарарланған аҙыҡ менән ағыуланыуҙарҙың дөйөм исеме)

аспермати́зм асперматизм (енси бәйләнеш аҙағында эякуляция булмауы; *ҡара:* **эякуляция**)

аспермия (азооспермия) аспермия (ир орлоғонда сперматозоидтарҙың юҡлығы)

аспирация аспирация (һулыш алғанда тын юлдарына ят есемдең кереүе)

ассенизация ассенизация (теге йәки был урында гигиеник шарттарҙы яҡшыртыу, ташландыҡтарҙан таҙартыу, зарарһыҙлау сараһы)

ассимиляция ассимиляциялау (ашалған ашамлыҡтың организм тарафынан үҙләштерелеүе)

ассистент *(мед.)* ассистент (1. ғилми исем; 2. ярҙамсы, мәҫ., операция ваҡытында хирургка ярҙам күрһәтеүсе)

ассоциация (в психологии) ассоциация (билдәле шарттарҙа психик күренештәрҙең, хис-тойғоларҙың үҙ-ара бәйләнештә булыуы)

астазия астазия (нервы ауырыуы һөҙөмтәһендә баҫып тороу һәләтлегенең юғалыуы)

астеник астеник (*ҡара:* **конституция астеническая**)

астенический астения, астеник (астенияға ҡағылышлы)

астения астения (тиҙ арыу, кәйефтең үҙгәреүсәнлеге, тиҙ ярһып барыу, хәлһеҙлек, тиҙ илап барыу һ. б. менән характерлы һаулыҡ торошо)

астенозооспермия астенозооспермия (эякулятта сперматозоидтарҙың аҙ булыуы һәм уларҙың хәрәкәтсәнлегенең түбәнәйеүе; *ҡара:* **эякулят**)

астеноспермия астеноспермия (ир орлоғонда сперматозоидтар хәрәкәтсәнлегенең түбәнәйеүе)

астигматизм астигматизм (күҙҙең мөгөҙсә ҡатламы йәки күҙ яҫмығының төрлө меридиандарында яҡтылыҡ нурҙары һыны-

лышының төрлө булыуынан килгән күреү кәмселеге; төрҙәре: *а. гиперметропический* гиперметропия астигматизмы; *ҡара:* **дальнозоркость)**; *а. приобретенный* тормоштан килгән астигматизм; *а. роговичный* күҙ мөгөҙсәһе астигматизмы; *а. физиологический* физиологик астигматизм; *а. хрусталиковый* күҙ яҫмығы астигматизмы)

астигма́тик *(разг.)* астигматик (астигматизмы булған кеше)

а́стма астма (төрлө сәбәптәрҙән килгән ҡапыл тын бөтөү өйәнәктәренең дөйөм исеме; төрҙәре: *а. аллергическая* аллергия астмаһы *(ҡара:* **аллергия**; *а. бронхиальная* бронхиаль астма (дауамлы үпкә ауырыуы); *а. сердечная* йөрәк астмаһы (йөрәктең дауамлы етешмәүсәнлеге (ҡыҫынҡылығы) һөҙөмтәһендә булған астма)

астмати́ческий астма, асматик (мәҫ., *астматический приступ* астма өйәнәге; *астматический больной* астматик ауырыу)

астрофоби́я астрофобия (йондоҙло күккә, йондоҙҙарға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

асфикси́я асфиксия (быуылыу)

ата́ка *(мед.)* атака (өйәнәк, мәҫ., *а. ревматическая* ревматизм атакаһы)

атакси́я атаксия (ҡайһы бер нервы ауырыуҙары һөҙөмтәһендә бер төркөм мускулдарҙың бер юлы ҡыҫҡармауы)

атаракси́я атараксия (психотроп дарыуҙар ҡабул иткәндән һуң психик сирлеләргә сабырлыҡ килеү; ҡурҡыу, борсолоу һымаҡ күренештәрҙән ҡотолоу)

ателекта́з ателектаз (үпкә ҡыуыҡсаларының һауаһыҙ ҡалыуы һәм үпкә туҡымаһының бөрөшөүе)

атерокальцино́з атерокальциноз (атеросклероз төйөрсәләренең эзбизләнеүе; *ҡара:* **атеросклероз)**

атеро́ма атерома (тире май биҙендәге май сығарыу юлының тығылыуынан килгән шеш)

атермато́з атероматоз (артериялар көбөнөң эске ҡатламында холестерин, эзбиз тоҙҙары тупланыуҙан килгән ауырыу)

атеросклеро́з атеросклероз (1. артерия көбөндә, нигеҙҙә, холестерин тупланыуы һәм артерия көбөнөң ҡатыуы менән билдәләнгән хроник ауырыу; 2. *а. облитерирующий* облитерациялы атеросклероз (артерияларҙың ныҡ тарайыуы менән характерлы атеросклероз)

атеросклероти́ческий атеросклероз, атеросклеротик (атеросклерозға ҡағылышлы)

атето́з атетоз (баш мейеһенең стриопаллидар системаһы зарланыу һөҙөмтәһендә ғәҙәттә аяҡ-ҡул бармаҡтарының тартышыуы)

атипи́ческий атипик (норманан тайпылыу, мәҫ., атипик микроб)

атирео́з атиреоз (тыумыштан ҡалҡан биҙенең юҡлығы)

атла́нт атлант (муйындың иң өҫкө умыртҡаһы)

атле́т атлет (1. физик яҡтан таҙа, ныҡ, көслө кеше; 2. атлетика менән шөғөлләнеүсе)

а́томы мече́ные тамғалы атомдар (медицинала диагноз ҡуйыу, дауалау өсөн ҡулланыла торған радиоактив атомдар, мәҫ., радиоактив йод)

атони́ческий атония, атоник (атонияға ҡағылышлы)

атони́я атония (ағза-туҡыма тону-

сының юҡлығы: йомшаҡ булыуы, һығылмалылығының кәмеүе, мәҫ., аналыҡ атонияһы, мускулдар атонияһы)

атопи́я атопия (нигеҙҙә, нәҫелдән килеүсе аллергик ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

атрези́я атрезия (организмдың ҡайһы бер тишек-көпшәле ағзаларының тыумыштан йәки ауырыуҙан һуң бөтәшеүе, мәҫ., аналыҡ атрезияһы, арт юл атрезияһы, ҡыҙыл үңәс атрезияһы)

атрени́рованность физик күнекмәгәнлек

атрепси́я атрепсия (имсәк баланы дөрөҫ ашатмауҙан килгән бик етди матдәләр алмашыныу ауырыуы)

атрофи́рованный атрофияланган (атрофияға ҡағылышлы; *ҡара:* **атрофия)**

атрофи́ческий атрофик, атрофия (атрофияға ҡағылышлы, мәҫ., *атрофический процесс* атрофия процесы)

атрофи́я атрофия (1. ағза-туҡыманың йәки уның өлөштәренең ауырыуы йә уларҙың эшһеҙлеге һөҙөмтәһендә күләм яғынан кәмеүе, мәҫ., *а. глазного яблока* күҙ алмаһы атрофияһы; *а. мышц* мускулдар атрофияһы; *а. патологическая* патологик атрофия (ауырыу-имгәнеүгә бәйле атрофия); *а. печени острая* бауырҙың киҫкен атрофияһы (үтә етди ауырыу күренеше); *а. старческая* ҡартлыҡ атрофияһы; *а. физиологическая* физиологик атрофия (кешенең йәшенә бәйле атрофия)

атрофодерми́я атрофодермия (тире атрофияһы менән үтеүсе бер төркөм ауырыуҙар)

аттенуа́ция аттенуация (йоғошло ауырыу тыуҙырыусы микробтарҙың йоғошлолоғон, ағыулылығын яһалма юл менән тотороҡло түбәнәйтеү һәм үҙгәртеү)

аттеста́ция (врача) врач аттестацияһы (белгес-врачтың квалификация кимәлен билдәләү һәм теге йәки был квалификацион категория биреү)

АТФ АТФ *(ҡара:* **кислота аденозинтрифосфорная)**

аудиогра́мма аудиограмма (ишетеү һәләтлегенең график һүрәте)

аудиоло́гия аудиология (оториноларингологияның ишетеү һәләтлеген һәм уның боҙолоуын физик, физиологик, психологик һәм социаль аспекттарҙа өйрәнеүсе тармағы)

а́ура аура (эпилепсия, истерия һымаҡ ауырыуҙар булғанда ауырыу быуманының башланыуын алдан һиҙенеү)

аудиометри́я аудиометрия (аудиометр приборы ярҙамында ишетеү һәләтлеген билдәләү)

аудиофо́н аудиофон (ишетеү аппаратының бер төрө)

аурикулотерапи́я аурикулотерапия (ҡолаҡ япрағының актив нөктәләренә үткәрелгән рефлексотерапия; *ҡара:* **рефлексотерапия)**

аускульта́ция аускультация (эске ағзаларҙың эшсәнлеген тыңлап тикшереү, мәҫ., *а. сердца* йөрәк аускультацияһы; *а. легких* үпкә аускультацияһы)

аути́зм аутизм (психик һаулыҡтың, тышҡы донъя менән ҡыҙыҡһынмайынса, тик үҙенең эске кисерештә йәшәүе менән характерлы ҡаҡшауы)

аутоаллерге́н аутоаллерген (организмдың үҙендә барлыҡҡа

килгән аллерген, аутоаллергик ауырыу булғанда күҙәтелә)

аутоаллергиза́ция аутоаллергизация (организмдың үҙ туҡымаларында барлыҡҡа килгән аутоаллергиндарға ҡаршы һиҙеүсәнлегенең көсәйеүе)

аутоаллерги́я аутоаллергия (организмда үҙ аҡһымдарына ҡаршы барлыҡҡа килгән аллергия)

аутоантиге́ны аутоантигендар (сирле күренеш; ағза-туҡыма күҙәнәктәренең антиген сифатын алыуы)

аутоантитела́ аутоантиесемдәр (сирле күренеш; аутоантигендарға ҡаршы барлыҡҡа килгән антиесемдәр)

аутовакци́на аутовакцина (сирле кеше организмындағы микробтарҙан әҙерләнгән, ауырыуҙы асыҡлау һәм дауалау өсөн ҡулланылған вакцина)

аутогемотерапи́я аутогемотерапия (ауырыу кешене үҙ ҡаны менән укол яһап дауалау)

аутогемотрансфу́зия аутогемотрансфузия (сирле кешенән операцияға тиклем (бер нисә көн элек) алынған ҡанды шул уҡ кешегә ебәреү)

аутокератопла́стика аутокератопластика (ауырыуҙың үҙенең күҙ мөгөҙсәһе ярҙамында кератопластика операцияһы яһау; *ҡара:* **кератопластика**)

аутокро́вь аутоҡан (ауырыу кешенең үҙ ҡаны үҙен дауалау өсөн ҡулланыла, мәҫ., аутогемотерапия өсөн)

аутопиотерапи́я аутопиотерапия (сирлелә ниндәйҙер эренләү ауырыуы булғанда, уның үҙ эренен үҙенә ҡаршы ҡулланыу рәүешендә булдырылған иммунотерапия; *ҡара:* **иммунотерапия**)

аутогипно́з аутогипноз (үҙеңдең ихтыяр көсөң менән үҙеңә гипноз йоҡоһо булдырыу)

аутоинокуля́ция аутоинокуляция (тәнгә эләккән йоғоштоң тәндең бер еренән икенсе еренә күсеүе)

аутоинтоксика́ция аутоинтоксикация (организмдағы матдәләр алмашыныуынан барлыҡҡа килгән зарарлы ҡалдыҡтар менән ағыуланыу)

аутоинфе́кция аутоинфекция (кешенең үҙендәге аҙ вирулентлы микробтарҙан ауырыуға һабышыуы)

ауто́лиз аутолиз (кешенең үҙ ферменттары тәьҫирендә туҡыма күҙәнәктәренең тарҡалыуы)

аутопла́стика аутопластика (төҙәкләндереү хирургияһының тармағы: күсереү операцияһы өсөн ауырыуҙың үҙ ағза-туҡымалары ҡулланыла)

аутопси́я аутопсия (мәйетте ярып тикшереү)

аутосенсибилиза́ция *ҡара:* **аутоаллергизация**

аутосеротерапи́я аутосеротерапия (ауырыу кешене үҙ ҡан сыворотҡаһы йәки сероз шыйыҡсаһы менән укол яһап дауалау)

аутосугге́стия аутосуггестия (*ҡара:* **самовнушаемость**)

аутотрансплента́ция аутотрансплантация (бер үк организм эсендә булдырылған үҙ ағза-туҡымаһын күсереү операцияһы)

аутотре́нинг аутотренинг (*ҡара:* **тренинг аутогенный**)

аутофло́ра аутофлора (организмға эйәләшкән бөтә микроорганизмдарҙың берғәлеге)

аутофоби́я аутофобия (яңғыҙлыҡ-

ҡа ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

афазия афазия (баш мейе ауырыуы һөҙөмтәһендә тулыһынса йәки яртылаш телдән яҙыу)

афакия афакия (тыумыштан, ауырыуҙан йәки операция һөҙөмтәһендә күҙ яҫмығының булмауы)

афония афония (тауыштан яҙыу — тик бышылдап ҡына һөйләшеп була)

афтоз афтоз (тиресә ҡатламдарҙа күп һанда ваҡ сей яра-йәрәхәт барлыҡҡа килеү менән характерланған ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

афты афтылар (тиресә ҡатламына сыҡҡан ваҡ сей яра-йәрәхәт)

аффект (в психиатрии) аффект (ҡылған эшенә баһа биреү һәләтлеген юғалтыу менән билдәләнгән ныҡ ярһыу, мәҫ., *а. патологический* патологик аффект (психик һаулыҡтың ҡыҫҡа ваҡытҡа ҡаҡшауы (һ. б.)

ахейлия ахейлия (тыумыштан бер йәки ике ирендең дә юҡлығы)

ахилия ахилия 1. *а. желудка* ашҡаҙан ахилияһы (ашҡаҙан һутында аш тоҙо кислотаһы һәм пепсин ферментының юҡлығы); 2. *а. панкреатическая* панкреас ахилияһы (панкреас биҙе һутында ферменттарҙың юҡлығы)

ахлоргидрия ахлоргидрия (ашҡаҙан һутында химик бәйләнештә булмаған аш тоҙо кислотаһының юҡлығы)

ахолия ахолия (нигеҙҙә, дөйөм үт юлының тығылыуы һөҙөмтәһендә бөйән эсәгенә үт килмәүе)

ахроматопсия (ахромазия) ахроматопсия (һуҡырлыҡтың бер төрө: кеше төҫтө айыра алмай)

ахромия ахромия (тирелә уға төҫ биреүсе пигменттың (буяуҙың) юҡлығы)

ацетилхолин ацетилхолин (парасимпатик һәм хәрәкәт иттергес нервы бөтөмдәренән сыҡҡан химик матдә; уның ярҙамында нервы буйлап килгән ҡуҙғытыу ағза-туҡымаларға тапшырыла)

ацетонемия ацетонемия (ацетон (кетон) матдәләренең ҡанда булыуы)

ацетонурия ацетонурия (ацетон (кетон) матдәләренең һейҙек менән саманан артыҡ бүленеүе)

ацидоз ацидоз (ҡанда, туҡымаларҙа кислота матдәләренең артыуы)

ацидотест ацидотест (ашҡаҙан һуты әселеген зонд индермәйенсә тикшереү ысулы)

аэрарий аэрарий (аэросолярийҙың һауа ваннаһы алыу өсөн ышыҡландырылған майҙансығы)

аэрация *(гиг.)* аэрация (бүлмәне елләтеү)

аэроб аэроб *(ҡара:* **бактерия аэробная)**

аэробиоз аэробиоз (ирекле кислород булған шарттарҙа ғына тереклек итеү, йәшәү)

аэробный аэроб (мәҫ., аэроб бактериялар)

аэрогелиотерапия аэрогелиотерапия (һауа һәм ҡояш ваннаһы алыу рәүешендә дауалау)

аэрогидротерапия аэрогидротерапия (һауа ваннаһы һәм һыу процедураһы ярҙамында дауалау)

аэродонталгия аэродонталгия (атмосфера баҫымы үҙгәреүҙән килгән теш һыҙлауы)

аэроионоингаляция аэроионоингаляция (дауалау процедураһы: кире йәки ыңғай зарядлы ион-

дар менән байыҡтырылған һауаны һулатыу)

аэропрофила́ктика аэропрофилактика (саф һауа ярҙамында сынығыу)

аэросоля́рий аэросолярий (һауа һәм ҡояш ванналары алыу өсөн йыһазландырылған бүлмә йәки майҙансыҡ)

аэротерапи́я аэротерапия (ҡояштан ышыҡланған урында саф һауа ярҙамында дауалау)

аэрофаги́я аэрофагия (һауа йотоу; ашығып-ҡабаланып ашағанда була)

аэрофоби́я аэрофобия (үтәнән-үтә өргән елгә, асыҡ тәҙрә, форточканан килгән һауаға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

аэрофота́рий аэрофотарий (сынығыу һәм атмосфера һауаһы, яһалма сығанаҡтарҙан төшкән ультрафиолет нурҙар ярҙамында дауаланыу өсөн булдырылған бүлмә)

аэроэмболи́я аэроэмболия (һауа инеүҙән булған эмболия; *ҡара:* **эмболия)**

Б

ба́бка повивальная кендек әбейе (инәһе)

базалио́ма базалиома (тире рағының бер төрө)

базедови́зм базедовизм (еңел үтелешле Базед ауырыуы менән характерлы боғаҡ; *ҡара:* **зоб)**

базофи́л базофил (нейтрофил лейкоциттарҙың бер төрө)

базофили́я базофилия (периферик ҡанда базофилдарҙың артыуы)

базофоби́я базофобия (йөрөүгә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

бактериа́льный бактериаль (мәҫ., бактериаль препарат)

бактери́д бактерид (тәнгә сыҡҡан инфекцион-аллергик сабыртмаларҙың дөйөмләштерелгән исеме)

бактериеми́я бактериемия (бактерияларҙың ваҡытлы рәүештә ҡанда булыуы)

бактерио́лиз бактериолиз (бактериолизин антиесеме тарафынан бактерияларҙың тарҡатылыуы)

бактериолизи́н бактериолизин (бактерияларҙы юҡ итә торған лизин антиесеме)

бактериолити́ческий бактериолитик (бактерияларҙы тарҡатыуға ҡағылышлы, мәҫ., бактериолитик дарыу)

бактерио́лог бактериолог (бактериология белгесе, врач)

бактериологи́ческий бактериологик, бактериология (мәҫ., бактериологик тикшереү, бактериология лабораторияһы)

бактериоло́гия бактериология (микробиологияның бактерияларҙы өйрәнә торған тармағы; төрҙәре: *б. медицинская* медицина бактериологияһы (кешеләрҙә күҙәтелә торған инфекцион ауырыуҙар тыуҙырыусы бактерияларҙы өйрәнә); *б. промышленная* промышленность бактериологияһы (промышленность шарттарында (ашамлыҡты, витаминдарҙы, антибиотик-

тарҙы эшкәрткәндә) ҡулланылыусы бактерияларҙы өйрәнә); *б. санитарная* санитария бактериологияһы (санитария йәһәтенән әһәмиәтле патоген һәм шартлы патоген микроорганизмдарҙың тирә-яҡ мөхиттә йәшәү һәләтлеген һәм улар менән көрәшеү юлдарын өйрәнә); *б. пищевая* (санитарно-пищевая) санитария-ашамлыҡ бактериологияһы (аш-һыуҙа була торған микрофлораны өйрәнә һ. б.)

бактерионоси́тель бактерия йөрөтөүсе (бактерия йөрөтөүсәнлеккә эйә булған кеше; *ҡара:* **бактерионосительство)**

бактерионоси́тельство бактерия йөрөтөүсәнлек (ауырыу билдәләре булмай тороп ниндәй ҙә булһа инфекцион ауырыу тыуҙырғыстың организмда йөрөтөләүе)

бактериопланкто́н бактериопланктон (тәбиғи һыу бассейндарында була торған бактерияларҙың дөйөмләштерелгән исеме)

бактериоподо́бный бактерияға оҡшаш

бактериоскопи́ческий бактериоскопия, бактериоскопик, мәҫ., бактериоскопия кабинеты, бактериоскопик тикшереү һ. б.

бактериоскопи́я бактериоскопия (микроскоп ярҙамында бактерияларҙы өйрәнеү)

бактериоста́з бактериостаз (химик йәки физик тәьҫир һөҙөмтәһендә ваҡытлы рәүештә бактерияларҙың үрсемәүе)

бактериоста́тики бактериостатиктар (бактериялар үрсеүен ваҡытлыса туҡтатыусы матдәләр)

бактериостати́ческий бактериостатик (бактериялар үрсеүен туҡтатыуға ҡағылышлы, мәҫ., бактериостатик препараттар)

бактериотропи́н бактериотропин (антиесемдәрҙең бер төрө)

бактериофа́г бактериофаг (бактерия тәнендә барлыҡҡа килгән һәм ошо бактерияны юҡ итә торған вирус рәүешендәге тере зат, мәҫ., дизентерия бактериофагы)

бактериофаги́я бактериофагия (бактериофаг тарафынан бактерияларҙың юҡ ителеүе)

бактериофоби́я бактериофобия (микробтар йоғоуына ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

бактериури́я бактериурия (ҡайһы бер йоғошло ауырыу кисергәндә бактерияларҙың яңы бүленгән һейҙектә булыуы)

бактерици́дность бактерицидлыҡ (физик, химик һәм биологик агенттарҙың (факторҙарҙың) бактерияларҙы юҡ итеү һәләтлеге)

бактерици́дный бактерицид (бактерияларҙы юҡ итеүгә ҡағылышлы, мәҫ., бактерицид препараттар)

бактерици́ды бактерицидтар (бактерияларҙы юҡ итеүсе матдәләр)

бакте́рия бактерия (1. бер күҙәнәктән торған микроорганизм; төрҙәре: *б. анаэробная* анаэроб бактерия (үҙ үҫешендә иректе кислородҡа мохтаж булмаған бактерия, мәҫ., һын ҡатыу ауырыуы (столбняк) бактерияһы); *б. аэробная* аэроб бактерия (үҙ үҫешендә иректе кислородҡа мохтаж булған бактерия, мәҫ., стафилококк һ. б.); *б. болезнетворная* ауырыу тыуҙырғыс (ауырыткыс) бактерия *(ҡара:* **б. патогенная)**; *б. гнилостная* серетткес бактерия; *б. гноеродная (пиогенная)* эренләткес (пиоген) бактерия (мәҫ., стафилококк, стреп-

тококк һ. б.); *б. грамотрицательная* грам кире бактерия (грам буйынса буялмаған бактерия, мәҫ., эсәк бактериялары; *ҡара:* **грама метод**); *б. грамположительная* (грам буйынса буялған бактерия, мәҫ., стафилококк, стрептококк һ. б.); *б. капсульная* капсуллы бактерия (мәҫ., ботулизм бактерияһы); *б. кислотоустойчивая* кислотаға бирешмәҫ бактерия (мәҫ., туберкулез тыуҙырыусы); *б. молочнокислая* һөт әсеткес бактерия; *б. непатогенная (апатогенная)* патоген булмаған (апатоген) бактерия (ауырыу тыуҙырырға һәләтле булмаған бактерия); *б. патогенная* патоген бактерия (кешеләә, хайуандарҙа, үҫемлектә ауырыу тыуҙырырға һәләтле булған бактерия); *б. сапрофитная* сапрофит бактерия (ауырыу тыуҙырырға ҡағылышы булмаған бактерия) һ. б.; 2. таяҡса рәүешендәге һәм спора яһарға һәләтле булмаған бактерия)

бактеро́иды бактероидтар (бер төркөм анаэроб бактериялар; *ҡара:* **бактерия анаэробная**)

балани́т баланит (ҡаса шешеүе)

баланопости́т баланопостит (ир енес ағзаһы башының һәм уны ҡаплаған ҡаса тиресәһенең шешеүе)

баланопостомико́з баланопостомикоз (сүпрә рәүешендәге бәшмәктәр тарафынан тыуҙырылған баланопостит)

балантидиа́з балантидиаз (эсәк балантидийы йоҡҡандан булған эсәк ауырыуы)

баланти́дий кишечный эсәк балантидийы (микроскоп аша күренгән зарарлы иң ябай зат)

баллистокардиогра́фия баллистокардиография (баллистокардиограф приборы ярҙамында йөрәк тибешенән килгән тән һелкенеүен өйрәнә торған ысул)

баллистофоби́я баллистофобия (бомба, снаряд, пулянан зарарланыуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

балло́н кислородный кислород баллоны (кислород һаҡлау өсөн һауыт)

бальза́м бәлзәм (үҫемлектән йәки синтетик юл менән алынған хуш еҫле матдә; уның ҡайһы берҙәре медицинала ҡулланыла)

бальзами́рование бәлзәмләү (анатомик препараттар боҙолмаһын өсөн бәлзәм матдәләре менән эшкәртеү, мәҫ., *б. трупа* мәйетте бәлзәмләү

бальнеогрязелече́бница бальнеоләм дауаханаһы (шифалы ләм һәм һыу менән дауалаусы дауалау-профилактик учреждение)

бальнеолече́бница бальнеодауаханаһы (шифалы һыу менән дауалаусы дауалау-профилактик учреждение)

бальнео́лог бальнеолог (бальнеология белгесе, врач)

бальнеоло́гия бальнеология (курортологияның шифалы һыу һәм ләмде өйрәнеүсе тармағы)

бальнеотерапи́я бальнеотерапия (шифалы һыу һәм ләм менән дауалау)

бальнеоте́хник бальнеотехник (бальнеотехника белгесе)

бальнеоте́хника бальнеотехника (1. санитария техникаһының минераль һыу һәм шифалы ләмдән дөрөҫ файҙаланыу мәсьәләһе менән шөғөлләнеүсе тармағы; 2. минераль һыу һәм шифалы ләмдән файҙаланыуҙы тех-

ник яҡтан дөрөç ойоштороу мәсьәләһе менән шөғөлләнеүсе саралар комплексы)

банда́ж бандаж (бүçер тишегенән ҡорһаҡ ағзалары сыҡмаһын өсөн, ҡорһаҡ пресын (мускулдарын) нығытыусы һәм ҡорһаҡ ағзаларын төшөүҙән һаҡлаусы махсус бәй, мәç., *б. грыжевой* бүçер бандажы; *б. набрюшник* ҡорһаҡ бандажы)

ба́нки медицинские медицина банкалары (тәнгә ҡуйып дауалау өсөн ҡулланыла торған махсус стакандар)

ба́ня мунса (төрҙәре: *б. пропускного типа* пропуск тибындағы мунса (һуғыш йылдарында эпидемия ваҡытында санобработка яһап йыуындырыу өсөн махсуслаштырылған мунса); *б. финская* фин мунсаһы һ. б.)

барбитурати́зм барбитуратизм (барбитурат дарыуҙарына өйрәнеп китеүҙән булған токсикомания; *ҡара:* **токсикомания)**

барбитура́ты барбитураттар (бер төркөм йоҡлатҡыс һәм тынысландырғыс дарыуҙар: веронал, люминал һ. б.

барока́мера барокамера (үҙгәртелгән баçымдың кешегә, хайуандарға яһаған йоғонтоһон өйрәнеү өсөн ҡулланылған герметик бина)

баротерапи́я баротерапия (үҙгәртелгән һауа баçымы менән дауалау)

баротра́вма баротравма (барометрик баçымдың киçкен үҙгәреүе һөҙөмтәһендә ҡолаҡтың, танау ҡыуышлыҡтары һәм үпкәнең зарарланыуы)

барофоби́я барофобия (ауыр нәмә күтәреүгә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

бартолини́т бартолинит (бартолиний биҙҙәренең шешеүе; *ҡара:* **железы бартолиновы)**

барье́р барьер (төрҙәре: *б. гематоофтальмический* гематоофтальмия барьеры (ҡан һәм күҙ шыйыҡсаһы араһында матдәләр алмашыныуын тәьмин итеүсе физиологик механизмдар комплексы); *б. гематоэнцефалический* гематоэнцефалия барьеры (ҡан һәм арҡа мейеһе шыйыҡсаһы араһында матдәләр алмашыныуын тәьмин итеүсе физиологик механизмдар комплексы), *б. иммунологический* иммунологик барьер (организмдың иммун күстәр тарафынан һаҡланыуы һ. б.)

баци́лла бацилла (спора яһауға һәләтле таяҡса рәүешендәге бактерия, мәç., *б. ботулизма* ботулизм бациллаһы; *б. сибирской язвы* түләмә бациллаһы һ. б.)

бациллоноси́тель *ҡара:* **бактерионоситель**

бациллоноси́тельство *ҡара:* **бактерионосительство**

бацилля́рный бацилляр, мәç., бацилляр инфекция

бе́джель беджель (Көньяҡ Азия һәм Африкала күҙәтелеүсе сифилистың бер төрө)

бедро́ бот

бе́дренный(ая) бот (ботҡа ҡағылышлы)

безболе́зненный ауыртыуһыҙ

безвре́дный зарарһыҙ

безгра́мотность санитарная санитария наҙанлығы

безде́тность балаһыҙлыҡ

безжелту́шный һарыһыҙ

безлихора́дочный биҙгәкһеҙ

безно́гий аяҡһыҙ

безоа́р безоар (ашҡаҙандағы үҙ-

ләштерелмәгән ашамлыҡ ҡалдыҡтарынан барлыҡҡа килгән шеш)

безопа́сность хәүефһеҙлек (мәҫ., *б. движения* хәрәкәт хәүефһеҙлеге һ. б.)

бе́лая горя́чка *ҡара:* **делирий алкогольный**

бе́ли аҡ, аҡ килеү (ҡайһы бер гинекологик ауырыу ваҡытында килгән эренле бүлендек; төрҙәре: *б. влагалищные* еңсәнән аҡ килеү; *б. гнойные* эренле аҡ килеү; *б. желтые* һары аҡ килеү (эрен ҡатыш аҡ); *б. маточные* аналыҡтан аҡ килеү; *б. трубные* аналыҡ торбаһынан аҡ килеү; *б. шеечные* аналыҡ муйынтығынан аҡ килеү)

белки́ глаз күҙ ағы; *ҡара:* **оболочка глаза, белочная**

бело́к аҡһым (күҙәнәк терелеген тәьмин иткән иң мөһим ҡатмарлы органик матдә; төрҙәре *б. животный* мал-хайуан аҡһымы, *б. молока* һөт аҡһымы; *б. плазмы* ҡан плазмаһы аҡһымы; *б. простой* ябай аҡһым; *б. сложный* ҡатмарлы аҡһым; *б. сыворотки крови* ҡан сывороткаһы аҡһымы һ. б.)

белокро́вие *ҡара:* **лейкоз**

бельё белье, кер (мәҫ., *б. чистое* таҙа белье; *б. грязное* керле белье)

бельмо́ ҡылау (бирсәле үҙгәреү сәбәпле күҙ мөгөҙсәһенең тоноҡланыуы)

бере́менная йөклө, (буйға ҡалған) ҡатын

бере́менность йөклөлөк, йөклө булыу (төрҙәре: *б. внематочная* аналыҡтан тыш йөклөлөк; *б. многоплодная* күп балалы йөклөлөк (ике йә бынан да артыҡ бала менән йөклө булыу); *б. недоношенная* етлекмәгән йөклөлөк; *б. нормальная* нормаль йөклөлөк; *б. патологическая* патологик йөклөлөк (теге йәки был сир, үҙгәреш менән үтеүсе йөклөлөк); *б. трубная* аналыҡ торбаһындағы йөклөлөк һ. б.)

бе́ри-бе́ри бери-бери (тиамин (B_1 витамины) етешмәгәнлектән килгән авитаминоз ауырыуы)

берилли́оз бериллиоз (бериллий һәм уның зарарлығынан килгән профессиональ үпкә ауырыуы)

бескро́вный *(разг.)* *ҡара:* **анемичный**

беспло́дие түлһеҙ (балаһыҙ, биҙәү) булыу, мәҫ., *б. женское* биҙәү булыу; *б. климактерическое;* климакс биҙәүе (ырыуҙан ҡалыу) (ҡара: **климакс**); *б. мужское* ырыуһыҙ булыу

беспло́дный балаһыҙ, ырыуһыҙ, биҙәү, мәҫ., *б. брак* балаһыҙ ғаилә; *б. женщина* биҙәү ҡатын; *б. мужчина* ырыуһыҙ ир

бесполо́й енесһеҙ

беспо́мощность ярҙамға мохтажлыҡ

бессвя́зность мышления фекер(ләү) буталсыҡлығы

бессимпто́мный симптомһыҙ (мәҫ., ауырыуҙың симптомһыҙ үтеүе; *ҡара:* **симптом**)

бессме́ртник үлмәҫгөл (сәскәһе, нигеҙҙә, үт ҡыуығын дауалағанда ярҙам итә)

бессозна́тельный һушһыҙ, иҫһеҙ

бессо́нница йоҡоһоҙлоҡ

бе́та-диагно́стика бета-диагностика (радиоизотоп диагностиканың бер төрө: бета-нурланыш изотоптары ярҙамында)

бе́та-излуче́ние бета-нурҙар (нурланыш)

бета-терапи́я бета-терапия (бета-нурҙар ярҙамында дауалау)

бете́ль бетель (бетель үҫемлеге япрағы, тәмәке, иҙелгән әзбиз һ. б. составтан торған сәйнәү өсөн ҡатнашма. Уны ҡулланыу Урта Азияла күҙәтелә; бетелде сәйнәү наркоманияға сәбәпсе, канцероген фактор ҙа; *ҡара:* **канцерогены)**

бе́шенство (водобоязнь) ҡотороу ауырыуы (кешеләрҙә һәм хайуандарҙа бер төрлө вирус йоҡҡандан булған үтә етди инфекцион ауырыу)

бе́шеный ҡоторған (мәҫ., ҡоторған эт)

бидистилля́т бидистиллят (бидистилляция ярҙамында алынған һыу)

бидистилля́ция бидистилляция (ҡабатланған дистилляция; *ҡара:* **дистилляция)**

бикс бикс (стерилизациялау өсөн махсус һауыт)

билеверди́н билевердин (билирубин әсеүҙән килгән пигмент)

била́рный билиар (үткә ҡағылышлы)

билируби́н билирубин (үттең төп пигменты)

билирубинеми́я *ҡара:* **гипербилирубинемия**

бинокуля́рный бинокуляр (ике күҙ менән дә ҡарауға ҡағылышлы, мәҫ., бинокуляр микроскоп)

бинт бинт (бәй һалыу йәки беркетеү өсөн ҡулланыла торған таҫма йә торба формаһындағы изделие; төрҙәре: *б. ватный* мамыҡ бинты; *б. гипсовый* гипс бинты *(ҡара:* **гипс)**; *б. марлевый* марля бинты; *б, резиновый (Эсмарха)* резина бинты; *б. стерильный* стериль бинт; *б. эластический* эластик бинт (аяҡ веналарының варикоз киңәйеүе булғанда ҡулланыла) һ. б.

бинтова́ние бинтлау, бинт һалыу

биоаку́стика биоакустика (биологияның һәм физиканың тауыш һелкенеүенең кешегә, хайуандарға йһаған тәьҫирен өйрәнеүсе тармағы)

биогельми́нт биогельминт (үҫеше өсөн бер нисә хужа (эйә) кәрәк булған паразит селәү, мәҫ., дуңғыҙ солитеры, һыйыр малы солитеры)

биогельминто́з биогельминтоз (кешегә хайуандарҙан йоҡҡан гельминтоз)

биогене́з биогенез (организмдарҙың филогенез һәм онтогенездан торған үҫеше)

биогеогра́фия биогеография (географияның Ер шарында хайуандарҙың, үҫемлектәрҙең, микроорганизмдарҙың таралыу тәртибен өйрәнеүсе тармағы)

биодо́за биодоза (ультра күрән нурҙар көсөнөң бермәмеге)

биоклиматоло́гия биоклиматология (биологияның климатогеографик факторҙарҙың тере организмдарға йһаған тәьҫирен өйрәнеүсе тармағы)

биокре́м биокрем (эсендә биостимулятор булған крем; *ҡара:* **крем)**

биологи́ческие часы биологик сәғәт (тере организмда биологик ритмды тәьмин итеүсе физиологик механизмдар системаһы)

биомикроскопи́я биомикроскопия (1. организмдағы тере туҡымаларҙы микроскоп аша тикшереү; 2. тере күҙҙе микроскоп аша тикшереү)

био́ника бионика (тере ағзалар төҙөлөшөн һәм эшен өйрәнә торған фән)

биополимéры биополимерҙар (тереклекте билдәләгән төп химик берләшмәләр: аҡһымдар, нуклеин кислоталары һ. б.)

биопотенциáл (биотоки электрические) биопотенциал (тере туҡымала булған электр потенциалы айырмалығы)

биопрепарáты (биологические препараты) биопрепараттар (йоғошло ауырыуҙарға ҡаршы вакцинация үткәреү өсөн ҡулланылған вакциналарҙың дөйөм исеме)

биопрóба (биологическая проба) в микробиологии биологик һынау (1. ауырыуҙы асыҡлау маҡсатында лаборатор йәнлеккә ауырыуҙы йоҡтороу; 2. вакцина, сыворотка һымаҡ биологик препараттарҙы лаборатор йәнлектәргә индереү рәүешендә тикшереү, өйрәнеү ысулы)

биопсúя биопсия (тере ағза-туҡыма өлөшсәһен операция юлы менән алып диагноз өсөн тикшереү)

биорадителеметрúя биорадителеметрия (радиоэлемтә ярҙамында физиологик тикшереү)

биорúтм биоритм (*ҡара:* **ритм биологический)**

биоритмолóгия биоритмология (биоритмдар хаҡында ғилем)

биосúнтез биосинтез (организмдың төрлө химик берләшмәләрҙе синтезлауы)

биостимулятóры ҡара: **стимуляторы биогенные**

биотúн биотин (*ҡара:* **витамин Н)**

биотóки биотоктар (*ҡара:* **биопотенциал)**

биотрóн биотрон (яһалма климат булдырылған камера)

биофармáция биофармация (дарыуҙарҙың физик, химик һ. б. сифаттарынан сығып биологик тәьҫирен өйрәнеү)

биофúзика биофизика (организмда, ағза-туҡымала булған физик күренештәрҙе өйрәнеүсе фән)

биофúльтр биофильтр (ташландыҡ һыуҙарҙы биологик таҙартыу өсөн ҡорамал)

биофлавонóид биофлавоноид (*ҡара:* **витамин Р)**

биохúмия биохимия (*ҡара:* **химия биологическая)**

биоценóз биоценоз (Ер шарының ниндәйҙер бер өлөшөндә (биотопта) йәшәүсе бөтә тере организмдар)

биоэнергéтика биоэнергетика (тере организмда энергия үҙгәреүе процестарының бергәлеге)

бисексуалúзм *ҡара:* **гермафродитизм**

бúцепс бицепс (ҡулбаштың ике башлы мускулы)

благоустрóйство төҙекләндереү эше (халыҡтың сәләмәтлеге, культуралы тормошо өсөн үткәрелгән бер төркөм сара)

бластóма бластома (*ҡара:* **опухоль)**

бластомикóз бластомикоз (бластомицета бәшмәге тыуҙырған етди дөйөм ауырыу)

бластомицéты бластомицеталар (сүпрә һәм сүпрәгә оҡшаш бер төркөм микроскопик бәшмәктәр)

блéдная немочь (*ҡара:* **хлороз ранний)**

бледнóсть төҫһеҙлек

бленнорéя бленнорея (гонококк бактерияһы йоҡҡандан килгән эренле күҙ ауырыуы)

блефарúт блефарит (күҙ ҡабағы ситтәренең шешеүе)

блефароконъюнктивúт блефароконъюнктивит (күҙ ҡабағы сит-

тәренең һәм күҙ тиресәһенең бер юлы шешеүе)

блефаропла́стика блефаропластика (күҙ ҡабағына яһалған пластик операция)

блефароплеги́я блефароплегия (күҙ ҡабағы параличы; *ҡара:* **паралич)**

блефаропто́з *ҡара:* **птоз**

блефароспа́зм блефароспазм (күҙ ҡыҫығы спазмаһы; *ҡара:* **спазм)**

блефаростено́з блефаростеноз (күҙ ҡыҫығы стенозы; *ҡара:* **стеноз)**

близнецы́ игеҙәк, игеҙәк балалар; төрҙәре: *б. двуяйцевые* ике түл игеҙәктәре; *б. однояйцевые* бер түл игеҙәктәре

близору́кий күрәгарашлы (кеше)

близору́кость күрәгарау (күҙ рефракцияһының аномалияһы, иң йыш күҙәтелгән күреү кәмселеге; төрҙәре: *б. врожденная* тыумыштан килгән күрәгарау; *б. высокая* юғары күрәгарау; *б. комбинационная* комбинациялы күрәгарау; *б. ночная* төнгө күрәгарау *(ҡара:* **слепота куриная)**; *б. осложненная* ҡатмарлашҡан күрәгарау; *б. прогрессирующая* көсәйә барған күрәгарау; *б. профессиональная* профессиональ күрәгарау; *б. рефракционная* рефракцион күрәгарау *(ҡара:* **рефракция глаза)**; *б. транзиторная* транзитор күрәгарау (ваҡытлы күрәгарау); *б. школьная* мәктәп (балалары) күрәгарауы)

блока́да *(мед.)* блокада (1. *б. сердца* йөрәк блокадаһы (йөрәктең теге йәки был өлөшөндә физиологик ҡуҙғытыу-ярһытыуҙы үткәреүсәнлектең насарайыуы йәки өҙөлөүе; бер нисә төрө билдәле); 2. *б. сустава* быуын блокадаһы (быуын эсендә мениск һ. б. туҡыма ҡыҫылыу һөҙөмтәһендә көслө ауыртыу менән үтеүсе быуын хәрәкәтсәнлегенең ваҡытлыса юғалыуы); 3. *б. новокаиновая* новокаин блокадаһы (дауалау маҡсатында теге йәки был урынға новокаин иретмәһе индереү, мәҫ., бөйөр тирәһенә, берәй нервы эргәһенә)

блондин(ка) блондин (һары сәсле кеше)

блоха́ *(челов.)* бөрсә

бля́шка төйөрсә (сирле үҙгәреш; төрҙәре: *б. атеросклеротическая* атеросклероз төйөрсәһе (атеросклероз булғанда артерияларҙың урыны-урыны менән ҡалынайыуы); *б. кожная* тире төйөрсәһе (ҡайһы бер тире ауырыуы булғанда күҙәтелә)

БМП (батальонный медицинский пункт) батальон медицина пункты

БОВ (боевые отравляющие вещества) ағыулы һуғыш матдәләре

БРВ (боевые радиоактивные вещества) радиоактив һуғыш матдәләре

бо́дрость шат (көр) күңеллелек

бок ҡабырға яҡ (ян-яҡ)

бокс бокс (1. дауалау-профилактика учреждениеһында инфекцион сирлеләрҙе (йәки инфекцион ауырыуға шик тыуһа) айырыу (изоляциялау) өсөн бина; 2. хәүефле тикшереү үткәреү өсөн айырым бина, камера, мәҫ., бактериологик бокс)

болево́й ауыртыу

боле́зненность 1. *(стат.)* ауырыу таралғанлығы *(күрһәткес)*; 2. ауыртыу

боле́зненный ауыртыулы, ауыртҡан

болезнетво́рный ауырыта торған,

ауырыу тыуҙырғыс (мәҫ., бактерия)

болезнь(и) 1. ауырыу, сир, мәҫ., *б. Аддисон-Бирмера; ҡара:* **анемия пернициозная:** *б. Аддисонова (бронзовая)* Аддисон ауырыуы (бөйөр өҫтө биҙҙәренең эшсәнлеге боҙолоуынан килгән сир); *б. Базедова* Базед ауырыуы *(ҡара:* **зоб диффузный токсический)**; *б. Боровского (ҡара:* **лейшманиоз кожный)**; *б. Боткина (ҡара:* **гепатит инфекционный)**; *б. бронхоэктатическая* бронхоэктазия ауырыуы (бронхоэктаздар барлыҡҡа килеү менән үтеүсе үпкә шешеүе; *ҡара:* **бронхоэктаз)**; *б. Бюргера* Бюргер ауырыуы (аяҡ артериялары һәм веналары облитерацияһы менән үтеүсе ауырыу); *б. Вакеза* Вакез ауырыуы *(ҡара:* **полицитемия истинная)**; *б. вакцинная* вакцина ауырыуы (натураль сәсәккә ҡаршы вакцинация яһағандан һуң еңелсә сирләштереп алыу); *б. венерическая четвертая (ҡара:* **лимфогрануле-матоз паховый)**; *б. Верльгофа (ҡара:* **пурпура тромбиоцитопеническая)**; *б. вибрационная* вибрация ауырыуы (дауамлы рәүештә һелкенеү (вибрация) тәьҫиренән килгән сир); *б. высотная* юғарылыҡ ауырыуы (юғарыға менгәндә атмосфера баҫымы түбәнәйеүҙән, кислород етешмәүҙән килгән баш ауыртыу, баш әйләнеү, күңел уйнау, ҡоҫтортоу кеүек ауырыу күренеше); *б. гелиотропная* гелиотроп ауырыуы (гелиотроп төрөндәге сүп үләне менән зарарланған игендән бешерелгән икмәк ашап ағыуланыу); *б. гемолитическая новорожденных* яңы тыуған балаларҙың гемолитик ауырыуы (резус факторы килешмәү һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән аҙ ҡанлылыҡ сире); *б. гипертоническая* гипертония ауырыуы (ҡан баҫымының дауамлы күтәрелеүе менән характерлы ауырыу); *б. гипотоническая (ҡара:* **гипотензия артериальная первичная)**; *б. Гиршспрунга* Гиршспрунг ауырыуы (ҡорһаҡтағы нервыларҙың зарарланыуы һәм һөҙөмтәлә йыуан эсәктәрҙең киңәйеүе һ. б. үҙгәрештәр менән үтеүсе тыумыштан килгән ауырыу); *б. глютеновая* глютен ауырыуы (ҡайһы бер ферменттар етешмәүҙән килгән һәм эс китеү, ныҡ ябығыу менән үтеүсе сир); *б. гомологичная* гомология ауырыуы (күсереү (трансплантация) операцияһы кисергән кешелә күҙәтелеүсе ауырыу күренеше); *б. горная* тау ауырыуы; *(ҡара:* **болезнь высотная)**; *б. Дауна* Дауна (олигофрения һәм физик зәғифлек менән үтеүсе нәҫел ауырыуы); *б. декомпрессионная* декомпрессия ауырыуы (атмосфера баҫымының киҫкен түбәнәйеүенән килгән сир); *б. денге (ҡара:* **лихорадка денге)**; *б. Деркума* Деркум ауырыуы (тире аҫтында май шештәре барлыҡҡа килеүе йәки май туҡымаһының ныҡ үҫеш алыуы менән характерлы ауырыу); *б. желчнокаменная* үт ташы ауырыуы (үт ҡыуығында йәки үт юлдарында таш барлыҡҡа килеү менән үткән сир); *б. Келера (ҡара:* **остеохондропатия)**; *б. кессонная* кессон ауырыуы (тәрән һыуҙарҙан кеше ҡапыл күтәрелгәндән барлыҡҡа килгән декомпрессия

ауырыуы); *б. кленового сиропа* саған сиробы ауырыуы (валин, лейцин һымаҡ аҡһымдар алмашыныуының боҙолоуынан килгән нәҫел ауырыуы); *б. коронарная (ҡара:* **б. сердца ишемическая)**; *б. лучевая* нур ауырыуы (ионизациялау нурланышы артыҡ булыуҙан килгән сир; уның төрҙәре: *б. лучевая острая* киҫкен нур ауырыуы; *б. лучевая подострая* ярым киҫкен нур ауырыуы; *б. лучевая хроническая* хроник (дауамлы) нур ауырыуы); *б. Меньера (ҡара:* **лабиринтопатия)**; *б. миеломная (Рустицкого)* миелом (Рустицкий) ауырыуы (ҡан эшләп сығарыусы ағзаларҙың ауырыуы); *б. морская* диңгеҙ ауырыуы (ҡарап һелкенеүе һөҙөмтәһендә килгән ауырыу); *б. мочекаменная* һейҙек ташы ауырыуы (таш барлыҡҡа килеү менән үтеүсе сир); *б. мраморная* мәрмәр ауырыуы (һөйәктәрҙең сирле үҙгәреше менән үтеүсе нәҫел ауырыуы); *б. мышиная (ҡара:* **туляремия)**; *б. основная* төп ауырыу (кешелә булған бер нисә ауырыуҙарҙың иң көслөһө); *б. острая* киҫкен ауырыу (ҡапыл башланып оҙаҡҡа һуҙылмаған сир); *б. падучая (ҡара:* **эпилепсия)**; *б. Паркинсона (ҡара:* **паралич дрожательный)**; *б. Педжета* Педжет ауырыуы (1. тире рағының бер төрө; 2. *ҡара:* **остеодистрофия)**; *б. попугайная (ҡара:* **орнитоз)**; *б. постреанимационная* постреонимация ауырыуы (кешене терелткәндән һуң күҙәтелгән дөйөм һаулыҡтың ҡаҡшауы); *б. порфириновая (ҡара:* **порфирия)**; *б. почечнокаменная (нефролитиаз)* бөйөр ташы ауырыуы (һейҙек ташы ауырыуының бер төрө); *б. природно-очаговая* тәбиғәт-сығанаҡлы ауырыу (ниндәйҙер бер географик зонала күҙәтелеүсе инфекцион ауырыу, уны тыуҙырғыс микроскопик зат берәй ҡырағай йәнлектә дауамлы рәүештә йәшәргә тейеш, шул сирҙең сығанағы булып тора); *б. пятая (ҡара:* **эритема инфекционная)**; *б. Рейно* Рейно ауырыуы (нервы системаһы ауырыуы, күпселектә ҡул бармаҡтары артерияларының спазмаһы, ә сир аҙып киткәндә — гангрена менән тамамланырға мөмкин); *б. Рейтера* Рейтер ауырыуы (күҙҙең тиреҫәһе, һейҙек каналы, быуындар шешеү һ. б. үҙгәрештәр менән үтеүсе инфекцион-аллергик ауырыу); *б. сахарная (ҡара:* **диабет сахарный)**; *б. сердца ишемическая* йөрәктең ишемия ауырыуы (йөрәктең артериялары тарайып, йөрәк тәңгәлендә өйәнәк рәүешендәге ауыртыу менән характерлана); *б. Симмонса (ҡара:* **кахексия гипофизарная)**; *б. слюнно-каменная* ауыҙ һыуы таш ауырыуы (ауыҙ һыуы биҙҙәрендә һәм ауыҙ һыуы юлдарында таш барлыҡҡа килеүе); *б. сонная (африканская), ҡара:* **трипаносомоз африканский)**; *б. спаечная* йәбешкәк ауырыуы (хирургик операция йәки ауырыу һөҙөмтәһендә ҡорһаҡ эсендәге ағзаларҙың (нигеҙҙә эсәктәрҙең) йәбешеп үҫеүе); *б. судорожная* тартышыу (көҙән йыйырыу) ауырыуы (нигеҙҙә, эҫе цехтарҙа һыу, тоҙҙар алмашыныуының боҙолоуынан килгән сир); *б. сывороточная* сыворотка ауырыуы (укол менән ят сы-

воротка индереүҙән килгән аллергик сир); *б. Томсона (ҡара:* **миатония врожденная**); *б. тромбоэмболическая* тромэмболия ауырыуы (ҡан тамырҙары эсендә ҡуйырыҡ (тромб) һәм эмболия күренешенең барлыҡҡа килеүе менән характерлы дөйөм ауырыу); *б. укуса крыс (ҡара:* **содоку**); *б. Филатова (ҡара:* **мононуклеоз инфекционный**); *б. Ходжкина (ҡара:* **лимфогранулематоз**); *б. юксовско-сартланская* юксово-сартлан ауырыуы (ҡайһы бер балыҡты ашап ағыуланыу); *б. язвенная* сей яра (язва) ауырыуы (ашҡаҙан һәм бөйән эсәгендә сей яра барлыҡҡа килеү менән характерлы хроник сир); 2. ауырыуҙар, сирҙәр, мәҫ., *б. аденовирусные* аденовирус ауырыуҙар (аденовирустар йоғоуҙан килгән бер төркөм сирҙәр: вирус пневмонияһы, киҫкен респиратор сирҙәр); *б. алиментарные* алиментар ауырыуҙар (ашамлыҡта теге йәки был туҡланыу матдәһенең етешмәүе йәки артыҡ булыуы); *б. аллергические* аллергия ауырыуҙары *(ҡара:* **аллергия**); *б. арбовирусные* арбовирус ауырыуҙары (арбовирустар йоғоуҙан кешеләрҙә һәм хайуандарҙа була торған бер төркөм ауырыуҙар); *б. аутоаллергические* (аутоагрессивные, аутоиммунные) аутоаллергия ауырыуҙары (аутоаллергия һөҙөмтәһендә булалар *(ҡара:* **аутоаллергия**), мәҫ., дерматомиозит, склеродермия, ҡыҙыл сөсө ауырыуы); *б. венерические* венерик ауырыуҙар (нигеҙҙә, енси бәйләнеш ваҡытында йоғоусан сирҙәр: гонорея, сифилис һ. б.); *б. внутренние* эске ауырыуҙар (мәҫ., йөрәк, үпкә ауырыуҙары һ. б.); *б. врожденные* тыумыштан килгән ауырыуҙар (мәҫ., тыумыштан килгән сифилис һ. б.); *б. детские* балалар ауырыуҙары (мәҫ., рахит); *б. инфекционно-аллергические* инфекцион-аллергия ауырыуҙары *(ҡара:* **аллергия**); *б. инфекционные* инфекцион ауырыуҙар (мәҫ., ҡорһаҡ тифы, дизентерия һ. б.), *б. кожные* тире ауырыуҙары (мәҫ., трихофития, экзема һ. б.); *б. коллагеновые* коллаген ауырыуҙар *(ҡара:* **коллагенозы**); *б. легионеров* легионерҙар ауырыуы (үҙенә бер төрлө микроб йоғоуҙан килгән һәм үпкә шешеүе менән үткән инфекцион ауырыу); *б. микоплазменные* микоплазма ауырыуҙары (микоплазма микроорганизмы йоғоуҙан булалар); *б. молекулярные* молекуляр ауырыуҙар (организмдағы аҡһымдар структураһының үҙгәреүенән булалар); *б. накопления* тупланыш ауырыуҙары (нәҫел ауырыуҙарының төрө: теге йә был матдәнең, мәҫ., гликогендың, артыҡ тупланыуы һөҙөмтәһендә була; *б. наследственные* нәҫел ауырыуҙары (гендар, хромосомалар үҙгәреүҙән була), *б. нервные* нервы ауырыуҙары (мәҫ., неврит, радикулит һ. б.); *б. паразитарные (инвазионные)* паразитар (инвазион) ауырыуҙар (паразит селәү, иң ябай йәнлектәр йоғоуҙан булалар. мәҫ., ҡысынма, гельминтоз ауырыуҙары һ. б.); *б. полиомиелитоподобные* полиомиелит һымаҡ ауырыуҙар (үҙенә бер төрлө вирус йоғоуҙан булалар); *б. профессиональные* профессиональ ауырыуҙар (мәҫ.,

вибрация ауырыуы); *б. психические (душевные)* психик ауырыуҙар; *б. рахитоподобные* рахит һымаҡ ауырыуҙар; *б. сопутствующие* эйәрсән ауырыуҙар (мәҫ. ревматизмға тағы ла бер ауырыу өҫтәлә); *б. трансмиссивные* трансмиссив ауырыуҙар (ҡан эскес бөжәктәр: серәкәй, талпан һ. б. таратыусы сирҙәр); *б. тропические* тропик ауырыуҙар (йылы яҡтарға хас сирҙәр); *б. хромосомные* хромосом ауырыуҙар (хромосомалар структураһы үҙгәреүҙән булалар); *б. экзотические* экзотик ауырыуҙар (ҡайҙандыр сит яҡтан килгән ауырыуҙар); *б. эндемические* эндемик ауырыуҙар (берәй ергә даими рәүештә хас сирҙәр, мәҫ., боғаҡ ауырыуы); *б. эндокринные* эндокрин ауырыуҙар (эске секреция (эндокрин) биҙҙәре функцияһы боҙолоуҙан килгән сирҙәр, мәҫ., шәкәр диабеты); *б. энтеровирусные* энтеровирус ауырыуҙар (энтеровирустар йоғоуҙан килгән сирҙәр, *ҡара:* **энтеровирусы**); *б. эпидемические* эпидемик ауырыуҙар (киң таралыш алған инфекцион сирҙәр); *б. эпизоотические* эпизоотик ауырыуҙар (ҡыр йәнлектәре йәки йорт хайуандары араһында киң таралған сирҙәр) һ. б.

болеутоляющий ауыртыуҙы баҫа торған (мәҫ., дарыу)

болтушка*(разг.)* буръяҡ дауа (1. шыйығайтылған шифалы ләм; 2. тәнгә һөртөү өсөн ҡулланыла торған суспензия дарыуы; *(ҡара:* **суспензия)**

боль ауыртыу; төрҙәре: *б. ангинозная* ангиноз ауыртыу (йөрәк тәңгәлендәге көслө ауыртыу); *б. внезапная* ҡапыл ауыртыу; *б. высотная* юғарылыҡтағы ауыртыу (декомпрессия ауырыуы билдәһе; *ҡара:* **болезнь декомпрессионная**); *б. головная* баш ауыртыуы (күп төрлө сәбәптән була); *б. голодная* асығыуҙан килгән ауыртыу тойғоһо (ашҡаҙан тәңгәлендәге ашҡаҙандың йәки бөйән эсәгенең сей яра ауырыуы булғанда күҙәтелә); *б. загрудинная* түш (һөйәге) арты ауыртыуы (ғәҙәттә, йөрәк йә нигрә арауығы ағзалары сирҙәре булғанда күҙәтелә); *б. зубная* теш ауыртыуы; *б. иррадирующая* иррадиациялау ауыртыуы (ауырыуға һабышҡан ағзанан алыҫта күҙәтелгән ауыртыу); *б. межменструальная* күрем ара ауыртыу (овуляция булғанда күҙәтелә; *ҡара:* **овуляция**); *б. невралгическая* невралгия ауыртыуы *(ҡара:* **невралгия**); *б. ночная* төнгө ауыртыу (йәки никталгия); *б. опоясывающая* уратма ауыртыу (кәүҙәне уратып борсоған ауыртыу, бындай күренеш холецистит, панкреатит һ. б. сир булғанда күҙәтелә); *б. ноющая* һыҙлап (әрнеп) ауыртыу; *б. острая* киҫкен ауыртыу; *б. отраженная* сағылмалы ауыртыу (ауырыуға һабышҡан ағзанан алыҫыраҡ ятҡан һау ағзала (ерҙә) күҙәтелә); *б. предменструальная* күрем алды ауыртыу; *б. проекционная* проекцион ауыртыу (нервы тәьмин иткән зонала ауыртыу һиҙеү); *б. разлитая* таралмалы ауыртыу (мәҫ., аппендицит булғанда, ауыртыу һуҡыр эсәк тәңгәленән бөтә ҡорһаҡ өлкәһенә тарала); *б. родовая* бәпесләү ауыртыуы; *б. свер-*

ляшая бороп ауыртыу; *б. фантомная* фантом ауыртыуы (булмаған, мәç., өҙөлөп төшкән (йә ҡырҡып алынған) ағзала ауыртыу тойоу)

больница больница (ятҡырып дауалаусы дауалау-профилактик учреждение; төрҙәре: *б. гериатрическая* гериатрия больницаһы (өлкән һәм ҡарт кешеләрҙе дауалау өсөн); *б. городская* ҡала больницаһы; *б. детская* балалар больницаһы; *б. инфекционная* инфекцион больница; *б. клиническая* клиник больница (медицина институты, врачтарҙы камиллаштырыу һәм ғилми-тикшеренеү институты уҡыусыларын өйрәтеү базаһы булған больница); *б. многопрофильная* күп профилле больница; *б. объединенная* берләштерелгән больница (уның составында ятып дауаланыу өсөн стационар һәм поликлиника бүлеге була); *б. психиатрическая* психиатрия больницаһы; *б. районная* район больницаһы; *б. республиканская* республика больницаһы; *б. скорой медицинской помощи* ашығыс медицина ярҙамы больницаһы; *б. специализированная* махсуслаштырылған больница (мәç., туберкулез менән генә сирләгәндәр өсөн); *б. участковая* участка больницаһы (мәç., ауыл ерендә участка больницаһы) һ. б.

больничный больница (мәç., больница режимы)

больной ауырыусы, сирле, ауырыу (сирле) кеше (мәç. *б. амбулаторный* амбулатор ауырыусы; *б. инфекционный* инфекцион ауырыусы; *б. легочный* үпкәһе сирле кеше; *б. психический* психик ауырыусы; *б. сердечный* йөрәге сирле кеше; *б. туберкулезный* туберкулез менән ауырыусы һ. б.)

болячка *(разг.)* бетсә (һыҙлауыҡ, һытҡы, ҡутыр һ. б. аңлатҡан атама)

бонификация бонификация (тапма ауырыуы серәкәйе үрсегән ерҙе кәметеү маҡсатында һыу бассейндарын үләндән таҙартыу һ. б. саралар күреү)

бор стоматологический стоматологик бор (теш һөйәген игәү приборы)

бородавка һөйәл, сөйәл (ғәҙәттә, ябай үтеүсе шеш; төрҙәре; *б. остроконечная; ҡара:* **кондилома остроконечная)**; *б. плоская* (юношеская) ялпаҡ (йәштәр) һөйәле (нигеҙҙә, бит-ҡулға сығыусан); *б. подошвенная* табан һөйәле; *б. простая* (обыкновенная) ябай (ғәҙәти) һөйәл (ҡулдарға сығыусан); *б. старческая* өлкәндәр (ҡартлыҡ) һөйәле (ғәҙәттә, 40—50 йәште уҙғас, ялпаҡ, көрән төçтәге һөйәлдәр сыға, һирәк осраҡта улар ракка әйләнеүсән)

бородавчатый һөйәлле, сөйәлле

ботриомикома *ҡара:* **гранулема пиогенная**

ботулизм ботулизм (ботулизм бактериялары токсины менән зарарланған ашамлыҡтан ағыуланыу; үтә етди ауырыу күренеше)

ботулотоксин ботулотоксин (ботулизм бактериялары бүлгән токсин; *(ҡара:* **токсин)**

боярышник энәлек, һыуһар, дунала (емеше йөрәктән, тынысландырғыс дауа биреүсе ағас)

брадикардия брадикардия (йөрәк тибешенең һирәгәйеүе)

брадикинезия брадикинезия (ауы-

рыу сәбәпле кеше хәрәкәтсәнлегенең һүлпәнәйеүе)

брадипно́э брадипноэ (һулыш алыуҙың һирәгәйеүе)

брадифази́я брадифазия (телмәр һүлпәнәйеүе)

брахицефали́я брахицефалия (тыуған баланың ҡыҫҡа һәм йомро башлы булыуы)

бра́чность никахта тороусанлыҡ (демография күрһәткесе: йыл әйләнәһендә 1000 кешегә тура килгән никахлашыу һаны)

бред илереү, һаташыу (психик һаулыҡ ҡаҡшауҙан була: *б. алкогольный* алкоголь илереүе; *б. величия* шөһрәт (бөйөклөк) илереүе; *б. галлюцинаторный* галлюцинация илереүе *(ҡара:* **галлюцинации);** *б. лихорадочный* биҙгәк ваҡытындағы илереү; *б. острый* киҫкен илереү (ҡапыл башланып китә); *б. отрицания* кире ҡағыу илереүе; *б. преследования* эҙәрләү илереүе; *б. самообвинения* үҙен ғәйепләү илереүе; *б. старческий* ҡартлыҡ илереүе)

бре́довый илереү (илереүгә бәйле)

брига́да (скорой помощи) ашығыс ярҙам бригадаһы (ашығыс медицина ярҙамы станцияһы составына инеп, махсуслаштырылған ярҙам күрһәтеү өсөн ебәрелә; төрҙәре: *б. инсультная* инсульт бригадаһы; *ҡара:* **инсульт);** *б. инфарктная (кардиологическая)* инфаркт (кардиология) бригадаһы (йөрәк инфаркты менән көрәшеү өсөн); *б. противошоковая* шокка ҡаршы бригада *(ҡара:* **шок)** һ. б.)

бровь ҡаш

броже́ние әсеү

броми́ды бромидалар (эсендә бром булған бер төркөм тынысландырғыс дауа препараттары)

броми́зм бромизм (оҙаҡ ваҡыт буйы бромлы дарыу эсеүҙән ағыуланыу)

бромоде́рма бромодерма (дауамлы рәүештә бромлы дарыу ҡабул итеүҙән барлыҡҡа килгән токсинодермия; *ҡара:* **токсикодермия)**

бронтофоби́я бронтофобия (күк күкрәүгә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

бронх бронхы (үпкә көпшәһе)

бронхадени́т бронхаденит (боғарлаҡҡа һәм эре үпкә көпшәләренә (бронхыларына) яҡын ятҡан лимфатик төйөрҙәрҙең шешеүе, мәҫ., *б. туберкулезный* туберкулез бронхоадениты һ. б.)

бронхио́ла бронхиола (ваҡ үпкә көпшәһе)

бронхиоли́т бронхиолит (ваҡ үпкә көпшәләренең шешеүе)

бронхи́т бронхит (үпкә көпшәләренең шешеүе; төрҙәре: *б. астматический* астма бронхиты *(ҡара:* астма); *б. гнойный* эренле бронхит; *б. казеозный* казеоз бронхит *(ҡара:* **распад казеозный);** *б. катаральный* катараль бронхит (бронхылар тиресәһенең шешеүе менән характерлы); *б. некротический* некрозлы бронхит *(ҡара:* **некроз);** *б. острый* киҫкен бронхит; *б. туберкулезный* туберкулез бронхиты; *б. хронический* хроник бронхит һ. б.)

бронхогра́фия бронхография (үпкә көпшәләре селтәренә контрастлы матдә индереп яһалған рентгенография)

бронхокимогра́фия бронхокимография (рентген ярҙамында үпкә көпшәләрен тикшереүҙең бер төрө)

бронхолитиа́з бронхолитиаз (үпкә һәм үпкә көпшәләрендә таш ауырыуы)

бронхомико́з бронхомикоз (паразит бәшмәктәр әләгеүҙән булған үпкә көпшәләренең шешеүе)

бронхопати́я бронхопатия (үпкә көпшәләре ауырыуҙарының дөйөм исеме)

бронхопневмони́я бронхопневмония *(ҡара:* **пневмония очаговая)**

бронхоскопи́я бронхоскопия (бронхоскоп приборы ярҙамында үпкә көпшәләрен ҡарап тикшереү)

бронхоспа́зм бронхоспазм (үпкә көпшәләренең спазмы; *ҡара:* **спазм)**

бронхоспирогра́фия бронхоспирография (үпкәлә барған газ алмашыныу процесын график һүрәт рәүешендә өйрәнеү)

бронхостено́з бронхостеноз (үпкә көпшәләренең стенозы; *ҡара:* **стеноз)**

бронхофони́я бронхофония (үпкәһе сирлене тыңлағанда уның һөйләшеү тауышы ишетелеүе)

бронхоэзофагоскопи́я бронхоэзофагоскопия (боғарлаҡты, йыуан үпкә көпшәләрен, ҡыҙыл үңәсте бронхоэзофагоскоп приборы ярҙамында ҡарап тикшереү)

бронхоэкта́з бронхоэктаз (ауырыу сәбәпле үпкә көпшәләренең айырым урындарының киңәйеүе)

бронхоэктати́ческий бронхоэктазия (мәç., бронхоэктазия ауырыуы)

брукси́зм бруксизм (йоҡо ваҡытында тештәрҙе шығырлатыу)

бруксомани́я бруксомания (уяу саҡта ваҡыты-ваҡыты менән тештәрҙе шығырлатыу)

бруcни́ка ҡыҙыл көртмәле (еләге һейҙек ҡыуғыс дауаға яраҡлы)

бруце́лла бруцелла (бруцеллез тыуҙырыусы коккобактерия, бер нисә төрө билдәле)

бруцеллёз бруцеллез (кешелә һәм малда бруцелла бактерияһы йоғоуҙан килгән дауамлы инфекцион ауырыу; төрҙәре: *б. козье-овечьего типа* кәзә-һарыҡ бруцеллезы (кешелә бик ауыр үтә); *б. коровьего типа* һыйыр малы бруцеллезы (кеше, нигеҙҙә, еңел сирләй); *б. острый* киçкен бруцеллез; *б. свиного типа* сусҡа бруцеллезы (кешелә һирәк күҙәтелә); *б. хронический* хроник бруцеллез)

бруцелли́ды бруцеллидтар (бруцеллез булғанда тәнгә сыҡҡан аллергик сабыртма)

бруцелли́н бруцеллин (бруцеллезды асыҡлау һәм дауалау өсөн ҡулланыла торған бруцеллаларҙан әҙерләнгән препарат)

брыже́йка ҡатлы шекәрә (мәç., *б. желудка* ашҡаҙандың ҡатлы шекәрәһе)

брюшко́ 1. ҡалын ҡорһаҡ; 2. ҡорһаҡса (йыуанырaҡ өлөш, мәç., ҡайһы бер мускулдарҙың)

брюшно́й пресс ҡорһаҡ пресы (ҡорһаҡтың алғы көбөндә ятҡан бер төркөм мускулдар)

бубо́н бубон (тире аçтында ятҡан лимфатик төйөрҙөң ауырыу сәбәпле ҙурайыуы, мәç., *б. сифилитический* сифилис бубоны *(ҡара:* **сифилис)**, *б. туляремийный* туляремия бубоны *(ҡара:* **туляремия)**, *б. чумной* тагун бубоны *(ҡара:* **чума)**

бугор 1. *(анат.)* ҡалҡыулыҡ, мәç., *б. пяточный* үксә ҡалҡыулығы; 2 *(пат.)* төйөр, мәç., *б. сифилитический* сифилис төйөрө

бугоро́к 1. (анат.) түмһәләк (мәç., *б. суставной* быуын түмһәләге);

2. *(пат.)* төйөрсә (тәндә ҡалҡа торған сирле үҙгәреш, мәç., *б. туберкулезный* туберкулез төйөрсәһе)

буддиза́ция буддизация (һөттө зарарһыҙлау ысулы: водород перикисы өçтәү һәм 52° тиклем йылытыуҙан ғибәрәт)

буж буж (көпшә формаһындағы ағзаларҙы тикшереү һәм киңәйтеү өсөн инструмент, мәç., *б. уретральный* уретра (һейеү каналы) бужы)

бужи́рование бужлау, буж индереү (мәç., *б. мочеиспускательного канала* һейеү каналын бужлау; *б. пищевода* ҡыҙыл үңәсте бужлау һ. б.)

булими́я булимия (ауырыу рәүештә нык асығыу тойғоһо)

булле́зный буллез (ҡыуыҡсалы, мәç., буллез дерматит; *ҡара:* **дерматит)**

бульби́т бульбит (бөйән эсәге тамырсаһының шешеүе)

бума́га вощеная балауыҙлы ҡағыҙ (компресс яһау өсөн ҡулланыла)

бурси́т бурсит (синовиаль ҡаптың шешеүе һәм унда һары һыу йыйылыуы)

бутирометри́я бутирометрия (һөттәге майҙы бутирометр приборы ярҙамында билдәләү)

бучéние бучение (кер-бельены зарарһыҙлау маҡсатында бучильник аппаратында һелтелә ҡайнатыу)

БЦЖ *ҡара:* **вакцина БЦЖ**

БЦЖ-тест БЦЖ-тесты (туберкулездан килгән инфекцион аллергияны билдәләү ысулы)

бюдже́т здравоохранения һаулыҡ һаҡлау эштәре бюджеты

бюро́ *(мед.)* бюро (мәç., *б. санитарной статистики* санитария статистикаһы бюроһы; *б. судебно-медицинской экспертизы* суд-медицина экспертизаһы бюроһы

В

вагини́зм вагинизм (ҡатындар еңсәһенең юғары тойоусанлығы арҡаһында уның спазмалы ҡыçылыуы; ошо сәбәпле ҡайһы ваҡыт сексуаль тормош мөмкин булмай)

вагини́т *ҡара:* **кольпит**

вагиномико́з вагиномикоз (патоген бәшмәк эйәләшеүҙән килгән ҡатын-ҡыҙ еңсәһе шешеүе)

вагосимпати́ческий вагосимпатик (вагус нервы һәм симпатик нервы системаһы эшмәкәрлегенә ҡағылышлы)

ваготони́я ваготония (вагус нервының артыҡ эшләүе)

ва́гус вагус (баш мейеһе нервыларының береһе)

вазели́н вазелин (дауа һәм гигиеник майҙар әҙерләү өсөн киң ҡулланыла торған нефттән алынған матдә)

вазелиноде́рма вазелинодерма (яҡшы таҙартылмаған вазелин тәьçиренән тиренең шешеүе)

вазогра́фия *ҡара:* **ангиография**

вазодилата́ция вазодилатация (ҡан тамырҙарының киңәйеүе)

вазоневро́з *ҡара:* **ангионевроз**

ва́куум-стимуля́ция вакуум-стимуляция (бәпесләүҙе тиҙләтеү өсөн ҡулланыла торған акушерлыҡ операцияһы)

ва́куум-экскохлеа́ция вакуум-экскохлеация (аборт булдырыу өсөн яһала торған акушерлыҡ операцияһының бер төрө)

вакуум-экстракция вакуум-экстракция (вакуум-экстрактор аппараты ярҙамында асфиксия башланған баланың тыуыуын тиҙләтеү)

вакцина вакцина (гәҙәттә, көсһеҙләндерелгән йәки үлтерелгән микробтарҙан, уларҙың ағыуынан яһалып, вакцинация үткәреү өсөн ҡулланыла торған препарат; төрҙәре: *в. адсорбированная* адсорбцияланған вакцина (махсус эшкәртеү арҡаһында көсәйтелгән вакцина); *в. антирабическая* антирабиес вакцинаһы (ҡотороу ауырыуына ҡаршы вакцина); *в. ассоциированная (комбинированная)* ассоциацияланған вакцина (бер юлы дифтерия, коклюш (күк йүтәл), һын ҡатыу ауырыуҙарына ҡаршы йүнәлтелгән вакцина); *в. живая* тере вакцина; *в. БЦЖ (противотуберкулезная)* БЦЖ вакцинаһы (хәлһеҙләнгән туберкулез микобактерияларынан әҙерләнгән тере вакцина); *в. вирусная* вирус вакцинаһы (вирустарҙан әҙерләнгән вакцина, мәҫ., полиомиелитҡа ҡаршы вакцина); *в. живая* тере вакцина (тере микроорганизм, вирустарҙан әҙерләнгән вакцина); *в. оспенная* сәсәк вакцинаһы; *в. поливалентная* поливалент вакцина (вакцинаның бер нисә вариантынан әҙерләнә); *в. противополиомиелитная* полиомиелитҡа ҡаршы вакцина (*ҡара:* **полиомиелит**); *в. противочумная* тагунга ҡаршы вакцина (*ҡара:* **чума**); *в. сухая* киптерелгән вакцина; *в. убитая* үлтерелгән вакцина (вакцина фенол, формалин, эфир һымаҡ препараттар йәки физик ысул менән үлтерелгән микроорганизмдарҙан әҙерләнә); *в. формалинизированная* формалинланған вакцина (вакцина әҙерләгәндә микроорганизмдар формалин ярҙамында үлтерелә); *в. химическая* химик вакцина (микроорганизмдарҙан алынып, балласт матдәләрҙән таҙартылған һәм тик антигендарҙан торған вакцина; *ҡара:* **антигены**); *в. эмбриональная* эмбриональ вакцина (ҡош эмбрионында үрсетелгән вирустарҙан әҙерләнгән вакцина); *в. этеризированная* этеризланған вакцина (вакцина әҙерләгәндә микроорганизмдар эфир ярҙамында үлтерелә)

вакцинация вакцинация, вакцинациялау (кешегә, хайуандарға вакцина индереп инфекцион ауырыуға ҡаршы актив иммунитет (бирешмәүсәнлек) булдырыу ысулы; төрҙәре: *в. аэрозольная (ингаляционная)* аэрозоль вакцинацияһы (вакцина һулатыу, һулау юлы менән индерелә); *в. внутрикожная* тире эсенә вакцинация; *в. интраназальная* интраназаль вакцинация (вакцина танау тиресәһе аша индерелә); *в. конъюнктивальная* конъюнктиваль вакцинация (күҙ тиресәһе конъюнктивы) аша индерелә); *в. накожная* тирене сыйыу вакцинацияһы; *в. пероральная (энтеральная)* перораль (энтераль) вакцинация (ауыҙ аша вакцина индереү); *в. подкожная* тире аҫтына вакцинация (укол яһап башҡарыла; *в. профилактическая* профилактик вакцинация һ. б.)

вакцинированный вакцинацияланған (вакцина алған)

вакциния вакциния (1. *ҡара:* **болезнь вакцинальная**; 2. организмдың сәсәккә ҡаршы вакцинация үткәргәндән һуң өҙләгәүе — тәнгә сабыртма сыға)

вакцино-профилактика вакцинопрофилактика (вакцинация ярҙамында инфекцион ауырыуҙар менән көрәшеү ысулы)

вакцинотерапия вакцинотерапия (вакцина, анатоксин йәки ауырыу тыуҙырғыстың айырым антигендарын файҙаланыу рәүешендә инфекцион ауырыуҙы дауалау)

валериана валериана, бесәй үләне (тамыры йөрәк ауырыуынан ярҙам итә, тынысландырғыс дауа бирә торған үлән)

ванна ванна (1. гигиеник йәки дауалау процедураһын алыу өсөн махсус һауыт; 2. гигиеник йә дауалау процедураһы; төрҙәре: *в. азотная* азотлы ванна (ванна һыуы азот менән байытылған була); *в. ароматическая* ароматлы ванна (ванна һыуына ароматлы матдә: бөтнөк үләне, ылыҫ һалына); *в. вибрационная* вибрацион ванна (вибратор приборы ярҙамында ванна һыуы механик тулҡыныу, тирбәлеү ала); *в. вихревая* өйөрмәле ванна (махсус сара ярҙамында ванна һыуы өйөрмәле хәрәкәткә килтерелә); *в. водяная* һыу ваннаһы; *в. воздушная* һауа ваннаһы (һауала яланғас ҡалыу); *в. гигиеническая* гигиеник ванна; *в. гидроэлектрическая* гидроэлектрик ванна (ванна һыуына гальваник йәки импульслы электр тогы үткәрелә); *в. горчичная* горчица ваннаһы; *в. горячая* эҫе ванна; *в. грязевая* шифалы ләм ваннаһы; *в. «жемчужная»* «ынйылы» ванна (ванна һыуын яһалма рәүештә һауа индертеп күбекләндереү); *в. йодобромная* йод-бромлы ванна (ванна һыуында йод һәм бром тоҙҙары иретелгән була); *в. кислородная* кислородлы ванна (ванна һыуы кислород менән байытылған була); *в. контрастная* контраст ванна (кеше сиратлап бер йылы, бер һалҡын һыулы ваннаға ултыра); *в. крахмальная* крахмаллы ванна (ванна һыуында крахмал иретелгән була); *в. ледяная* боҙло ванна (ванна һыуында ваҡ боҙ киҫәктәре була); *в. лекарственная* дарыулы ванна (ванна һыуында ниндәй ҙә булһа дарыу иретелгән була); *в. местная* сикләнгына ванна (тәндең теге йә был ере; мәҫ., ҡулдар йәки аяҡтар ғына вана тәьҫирендә була); *в. морская* диңгеҙ һыуы ваннаһы (ваннала диңгеҙ һыуы йәки һыуҙа диңгеҙ һыуындағы тоҙҙар иретелгән була); *в. общая* дөйөм ванна (кеше арттан муйынға тиклем, алдан йөрәк тәңгәленә тиклем ванна һыуында була); *в. паровая* пар (быу) ваннаһы; *в. песочная* ҡом ваннаһы (йылытыу процедураһы өсөн гәҙәти таҙа ҡомдан файҙаланыу); *в. прохладная* һалҡынса ванна (ванна һыуының температураһы +20 —33° тирәһендә була); *в. радиоактивная* радиоактив ванна (ванна һыуында иретелгән хәлдә радон йәки уның тоҙҙары була); *в. световая* яҡтылыҡ ваннаһы (электр лампаһынан төшкән нурҙар йылыһы менән дауалау); *в. сероводород-*

ная (кара: **в. сульфидная**); *в. сидячая* ултырып ҡабул ителеүсе ванна; *в. солнечная* ҡояш ваннаһы; *в. субаквальная* субакваль ванна (йылы ванна алғанда арт юл аша һыу ебәреп, эсәктәрҙе йыуып таҙартыу); *в. сульфидная* сульфид ваннаһы (ванна һыуында күкертлө водород иретелгән була); *в. суховоздушная* ҡоро һауа ваннаһы (+70—80 градусҡа тиклем йылытылған ҡоро һауала ултырыу рәүешендә дауаланыу); *в. углекислая* күмер әселе ванна (ваннала күмер кислотаһы иретелгән була); *в. хвойная* ылыҫлы ванна (ваннала ылыҫ экстракты иретелгән була); *в. хлоридная* хлоридлы ванна (ваннала аш тоҙо иретелгән була); *в. холодная* һалҡын ванна (ванна һыуының температураһы +20 градустан түбәнерәк була)

ванночка ванночка (мәҫ., күҙ ванночкаһы)

варикозный варикоз (төйөрләнеп киңәйеүгә ҡағылышлы, мәҫ., веналарҙың варикоз киңәйеүе)

варикоцеле варикоцеле (орлоҡ бауы веналарының варикоз киңәйеүе)

вариолоид вариолоид (натураль сәсәккә ҡаршы вакцинация алған кешеләрҙә күҙәтелеүсән еңел үткән натураль сәсәк)

вариоляция вариоляция (элекке заманда ҡулланылған натураль сәсәккә ҡаршы актив иммунизация: сирле кешенең сәсәк күперткеһенең эрене һау кешегә индерелгән)

васкулит васкулит (ҡан тамырҙары көбөнөң шешеүе; күп төрлө ауырыуҙарға хас күренеш); *в. геморрагический* геморрагик васкулит (аллергик ауырыу: ваҡ ҡан тамырҙарынан ҡан һауыу, һөйәк-быуын шешеүе, эстең ауыртыуы менән үтә); *в. узелковый* төйөрлө васкулит (сирле үҙгәрештәр нигеҙҙә тире ҡан тамырҙарында була)

васкуляризация васкуляризация (яңы ҡан тамырҙарының барлыҡҡа килеүе, ҡан тамырҙары менән айырым ағза-туҡыманы тәьмин итеү)

вата мамыҡ (төрҙәре: *в. гигиеническая* гигиеник мамыҡ (ҡатынҡыҙҙар гигиеник пакеттары өсөн ҡулланыла); *в. гигроскопическая* гигроскопик мамыҡ (майҙан таҙартылған һәм дым-һыуҙы яҡшы һеңдергән мамыҡ); *в. компрессная* компресс мамыгы (нигеҙҙә, компресс һалыу өсөн ҡулланыла); *в. кровоостанавливающая* ҡан туҡтатҡыс мамыҡ (гигроскопик мамыҡҡа өс хлоридлы тимер индерелә); *в. стерильная* стериль мамыҡ (стерилизация үткән мамыҡ; *кара:* **стерилизация**); *в. хирургическая* хирургик мамыҡ (гигроскопик мамыҡ); *в. целлюлозная* целлюлоз мамыҡ (тәбиғи мамыҡтан һәм целлюлозанан тора); *в. фибринная* фибрин мамыҡ (ҡан плазмаһынан алынып ҡан туҡтатыу өсөн ҡулланыла торған дауа матдәһе)

введение *(процед.)* индереү, ебәреү (мәҫ., *в. лекарств в вену* вена аша дарыу ебәреү)

вдох тынды эскә алыу

вдувание *(процед.)* өрөп индереү (мәҫ., дарыуҙы танауға өрөп индереү)

вегетарианец вегетарианец (вегетарианлыҡ системаһын һаҡлап йәшәүсе кеше)

вегетариа́нство вегетарианлыҡ (һөттән, үҫемлектән әҙерләнгән аш менән генә туҡланыу системаһы)

вегета́ции вегетациялар (тире йәки тиресәнең артыҡ — шеш рәүешендә үҫеш алыуы)

вегетомиофасци́т вегетомиофасцит (профессиональ ауырыу: артыҡ физик көсөргәнеш, бер төрлө хәрәкәт, һыуыҡ тейҙереү, вибрация тәьҫиренән була, нигеҙҙә, беләк һәм ҡул суғы зарарлана)

вегетонevро́з (вегетопатия) вегетоневроз (неврлоздың бер төрө: вегетатив нервы системаһының тиҙ ярһып барыусанлығы)

везикули́т везикулит (орлоҡ ҡыуыҡсаһының шешеүе)

везикулопростати́т везикулопростатит (орлоҡ ҡыуыҡсаһы һәм простата биҙенең бер юлы шешеүе)

ве́ко күҙ ҡабағы (*в. отечное* шешмәк күҙ ҡабағы)

векторбаллистокардиогра́фия векторбаллистокардиография (йөрәккә үткәрелгән баллистокардиографияның бер төрө)

векторкардиогра́фия векторкардиография (йөрәктә барған электр процестарын өйрәнеү рәүешендә йөрәк ауырыуҙарын асыҡлау)

велоэргометри́я велоэргометрия (физик күнекмәләр биреп, кешенең йөрәк эшсәнлеген тикшереү ысулы)

ве́на(ы) вена, веналар (ҡанды йөрәккә алып килеүсе ҡан тамырҙары): *в. бедренная* бот венаһы; *в. безымянная* исемһеҙ вена (күкрәк ситлегендә); *в. воротная* ҡапҡа венаһы (ҡанды эсәк-ҡарындан бауырға килтерә); *в. диафрагмальная* диафрагма (күкрәк ярышауы) венаһы; *в. затылочная* соңҡа (елкә) венаһы; *в. общая подвздошная* дөйөм бығым венаһы (янбаш өлкәһендә); *в. позвоночная* умыртҡалыҡ венаһы; *в. полая* (верхняя, нижняя) өҫкө (аҫҡы) эсе ҡыуыш вена; *в. срамной губы* (задняя, передняя) оят ситенең артҡы (алғы) венаһы; *в. яичковая* күкәй венаһы; *в. яичниковая* түллек венаһы; *в. яремная* (внутренняя, наружная) эске (тышҡы) барлау венаһы (муйында); *в. большого мозга* ҙур мейе веналары; *в. грудные* күкрәк веналары; *в. клитора* клитор (нәфсе төймәһе) веналары һ. б.)

вендиспансе́р *ҡара:* **диспансер кожно-венерологический**

венери́ческий венерик (мәҫ., венерик ауырыу)

венерологи́ческий венерология, венерологик (мәҫ., венерология диспансеры)

венеро́лог венеролог (венерик ауырыуҙар белгесе, врач)

венероло́гия венерология (медицинаның венерик ауырыуҙарҙы өйрәнеүсе тармағы)

венерофоби́я венерофобия (венерик ауырыуҙарга ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

венопу́нкция венопункция (венаға пункция үткәреү; *ҡара:* **пункция)**

веносе́кция веносекция (вена тамырын ярыу)

веноста́з веностаз (вена тамырҙарындағы стаз; *ҡара:* **стаз)**

венотромбо́з венотромбоз (вена тромбозы; *ҡара:* **тромбоз)**

вентиля́ция вентиляция (1. бүлмәне, бинаны елләтеү, мәҫ., *в. вытяжная* һурыу вентиляцияһы (биналағы файҙаланылған һауа-

ны механик юл менән һурҙырып сығарыу); *в. естественная* тәбиғи вентиляция (бина һауаһы тәҙрә, ишек ярыҡтары аша алмаша); *в. искусственная* яһалма вентиляция (вентилятор, компрессор ярҙамында елләтеләә; 2. үпкәгә килгән веноз ҡандың артериаль ҡанға әүерелеүе, мәҫ., *в. легких максимальная* үпкәнең максималь вентиляцияһы (үпкәнең һәләтен билдәләү ысулы); *в. легких искусственная; ҡара:* **дыхание искусственное**)

вентрикули́т вентрикулит (баш мейе ҡарынсалары көбөнөң шешеүе)

вентрикулогра́фия вентрикулография (рентген ярҙамында баш мейеһе ҡарынсаларын тикшереү ысулы)

вентрикулоскопи́я вентрикулоскопия (вентрикулоскоп приборы ярҙамында баш мейеһе ҡарынсаларын ҡарап тикшереү)

веррукозный веррукоз (һөйәлгә оҡшаш)

вертел бедра бот һөйәге сурайы

верху́шка *(анат.)* ос, түбә (мәҫ., *в. легкого* үпкә осо)

весну́шки һипкел (көрән-һары төҫтәге пигмент таптар, ультрафиолет нурҙар (мәҫ., ҡояш төшөүҙән) ионизациялау радиациянан һипкелдең ҡарайыуы арта)

вестибули́т вестибулит (ҡатын-ҡыҙ енсәһе алды тиресәһенең шешеүе)

вестибулопати́я вестибулопатия (эске ҡолаҡ функцияһының боҙолоуы)

ветвь тармаҡ (мәҫ., *в. блуждающего нерва* гиҙеүсе нервы тармағы һ. б.)

ветря́нка *ҡара:* **оспа ветряная**

веществó матдә (мәҫ. *в. витаминоподобное* витаминға оҡшаш матдә (ашамлыҡта була, әммә уларҙың юҡлығы авитаминоз күренеше тыуҙырмай); *в. канцерогенное (ҡара:* **канцерогены**); *в. корковое волоса* сәстең ҡабыҡ матдәһе; *в. корковое надпочечника* бөйөр өҫтө биҙенең ҡабыҡ матдәһе; *в. корковое почки* бөйөрҙөң ҡабыҡ матдәһе; *в. кости, губчатое* кимек һөйәге (матдәһе); *в. кости, компактное* һөйәктең компакт (ҡаты) матдәһе; *в. межклеточное* күҙәнәк-ара матдәһе; *в. мозга белое* мейенең аҡ матдәһе; *в. мозга серое* мейенең һоро матдәһе; *в. отравляющее* ағыулаусы матдә; *в. питательное* туҡлыҡлы матдә; *в. пищевое* аҙыҡ матдәһе, ашамлыҡ матдәһе; *в. радиактивное* радиактив матдә; *в. роговое* мөгөҙ матдәһе; *в. стекловидное* быяла һымаҡ матдә (есем); *в. химическое* химик матдә; *в. экстрактивное* экстрактив матдә (үҫемлек һәм хайуан ағза-туҡымаларындағы аҡһымһыҙ матдә; *в. ядовитое (токсическое)* ағыулы матдә һ. б.)

взаимопóмощь *(мед.)* үҙ-ара ярҙам (зарарланған йә ауырып киткән кешегә медик булмаған кеше тарафынан беренсе медицина ярҙамын күрһәтеү)

взве́сь лекарственная дарыу буръяғы *(ҡара:* **суспензия**)

взгляд ҡараш

взду́тие живота эстең күбеүе *(ҡара:* **метеоризм**)

вибра́ция вибрация (машина-аппараттарҙың һ. б. механик рәүештә ритмлы тирбәлеүе. Шуның тәьҫиренән вибрация ауы-

рыуы башлана; *кара:* **болезнь вибрационная)**

вибрио́н вибрион (өтөргә оҡшаш бактерия, мәҫ., *в. холерный* ваба вибрионы; *в. Эль-тор* Эль-Тор вибрионы (ваба вибрионының бер төрө)

вибриононоси́тельство вибрион йөрөтөүсәнлек (вибрионға ҡарата бактерия йөрөтөүсәнлек; *кара:* **бактерионосительство)**

виброизоля́ция виброизоляция (көслө вибрация биргән ҡорамалдарҙа, машиналарҙа һ. б. вибрацияны йотоусы «кәртә» төҙөү)

виброкардиогра́фия виброкардиография (йөрәк эшсәнлеген өйрәнеү ысулдарының береһе)

вибромасса́ж вибромассаж (вибротерапияның бер төрө)

вибротерапи́я вибротерапия (механотерапияның бер төрө: түбән йышлыҡтағы һәм амплитудалағы механик тирбәлеүҙең кешенең бөтә тәненә йәки айырым еренә тәьҫир итеүе; *кара:* **механотерапия**

вибротра́вма вибротравма (вибрациянан ағза-туҡымаларҙың зарарланыуы)

вива́рий виварий (ғилми-тикшеренеү йәки биологик һынау өсөн кәрәк булған хайуан-йәнлектәрҙе аҫрау бинаһы)

вивисе́кция вивисекция (ғилми-тикшеренеү, күҙәтеү маҡсатында йәнлектәргә операция яһау)

визуа́льный визуаль (күреүгә ҡағылышлы)

викасо́л *кара:* **витамин К**

виноградолече́ние виноград менән дауалау

ви́рго *кара:* **девственница**

вирили́зм вирилизм (эндокрин биҙҙәр эшсәнлегенең үҙгәреүе һөҙөмтәһендә ҡатын-ҡыҙҙарҙа ирҙәргә хас өҫтәмә билдәләр (тауыш ҡалынлығы, һаҡал-мыйыҡ үҫеүе һ. б. (барлыҡҡа килеүе)

вируле́нтность вирулентлыҡ (микроорганизмдарҙың ауырыу тыуҙырыу һәләтлеге)

вируле́нтный вирулент (мәҫ., вирулент микроб)

вирулици́дность вирулицидлыҡ (химик матдәнең йәки физик факторҙың вирустарҙы зарарһыҙлау һәләтлеге)

ви́рус вирус (тик электрон микроскопы аша күрелә торған иң ваҡ микроскопик зат, мәҫ, *в. аттенуированный* аттенуацияланған вирус (ауырытыу сифаттары юҡ ителгән вирус); *в. бешенства* ҡотороу ауырыуы вирусы; *в. гриппа* грипп вирусы; *в. СПИДа* СПИД вирусы *(кара:* **СПИД** һ. б.)

вирусеми́я вирусемия (ауырыу тыуҙырыусы вирустарҙың ҡанда булыуы)

ви́русный вирус (мәҫ. вирус ауырыуҙары)

вирусо́лог вирусолог (вирусология белгесе)

вирусоло́гия вирусология (микробиологияның вирустар хаҡындағы тармағы)

вирусоноси́тель вирус йөрөтөүсе

вирусоноси́тельство вирус йөрөтөүсәнлек (теге йәки был вирус ауырыуын кисергәндән һуң организмда тере вирустарҙың һаҡланыуы)

вирусоскопи́я вирусоскопия (вирустарҙы электрон микроскоп аша ҡарап өйрәнеү)

вирусури́я вирусурия (ауырыу тыуҙырғыс вирустың һейҙек менән бүленеүе)

вискозиметрия вискозиметрия (ҡан йәбешкәклеген вискозиметр приборы ярҙамында билдәләү)

витамины витаминдар бик аҙ миҡдарҙа кәрәк булған һәм организмда барған биохимик һәм физиологик процестарҙа актив ҡатнашыусы органик матдәләр, төрҙәре: *в. А (ретинол, аксерофтол)* А витамины (уға бигерәк тә кишер, ҡуҙғалаҡ, аҡ май, ҡаймаҡ, йомортҡа һарыһы, мал бауыры бай, уның етешмәүе «тауыҡ күҙ» сиренә, тире ҡороуына, сәстең ныҡ ҡойолоуына сәбәпсе); *в.* B_1 витамины (уға бигерәк тә сүпрә, ҡара икмәк, һоло, ҡара бойҙай, бауыр бай; уның етешмәүе бери-бери ауырыуына сәбәпсе); *в.* B_2 *(рибофлавин)* B_2 витамины (уға һөт һәм ит ашамлыҡтары, йомортҡа һарыһы бигерәк тә бай; уның етешмәүе күҙ, тире, эсәк-ҡарын өсөн зарарлы); *в.* B_3 *(пантотеновая кислота, пантотенат кальция)* B_3 витиманины (уға мал бауыры, йомортҡа һарыһы, һөт, йәшелсә бигерәк тә бай; уның етешмәүе тире боҙолоуына, үсештең һүлпәнәйеүенә һ. б. сирле үҙгәрештәргә сәбәпсе); *в.* B_4 (холин) B_4 витамины (уға сөгөлдөр, башҡа йәшелсә, мал бауыры бигерәк тә бай, уның етешмәүе төрлө матдәләр алмашыныуына зарар килтерә); *в.* B_6 *(пиридоксин)* B_6 витамины (уға ит, бауыр, балыҡ, йәшелсә бигерәк тә бай, уның етешмәүе тиренең дерматит ауырыуына, тән тартышыуға, аҙ ҡанлылыҡҡа килтерә); *в.* B_8 *(инозит)* B_8 витамины (уға йәшелсә бигерәк тә бай, ул С витамины эшсәнлеген көсәйтә); *в.* B_9 *(фолиевая кислота)* B_9 витамины (уға бауыр, бөйөр һәм йәшелсә бигерәк тә бай, уның етешмәүе аҙ ҡанлылыҡҡа сәбәпсе); *в.* B_{12} *(цианокобаломин)* B_{12} витамины (уға бауыр, бөйөр, йомортҡа бигерәк тә бай, уның етешмәүе аҙ ҡанлылыҡҡа сәбәпсе); *в.* B_{15} *(пангамовая кислота)* B_{15} витамины (етешмәүе кислород ҡыҫынҡылығына, май матдәләре алмашыныуы боҙолоуына килтерә); *в.* B_r *(карнитин)* B_r витамины (уға ит бай, уның етешмәүе май матдәләре алмашыныуы өсөн зарарлы); *в. С (аскорбиновая кислота)* С витамины (уға гөлйемеш, ҡара ҡарағат, ҡыҙыл борос, һуған һ. б. бигерәк тә бай, уның етешмәүе организмдың ауырыуҙарға бирешмәүсәнлеген кәметә, зәңге ауырыуына килтерә); *в. Д (кальциферол)* Д витамины (төрҙәре: *в.* $Д_2$ йәки эргокальциферол $Д_2$ витамины; в. $Д_3$ йәки холекальциферол $Д_3$ витамины, был витаминдарға аҡ май, сыр, йомортҡа һарыһы, бауыр бигерәк тә бай, уларҙың етешмәүе минераль матдәләр алмашыныуын боҙа, рахит ауырыуына сәбәпсе); *в. Е (токоферол)* Е витамины (уға шытҡан иген, үҫемлек майҙары бигерәк тә бай, уның етешмәүе төрлө матдәләр алмашыныуы өсөн зарарлы); *в. F (незаменимые жирные кислоты)* F витамины (мал һәм үҫемлек майҙары составына арахидон, линоль, линолен исемле майлы кислоталар инә, улар төрлө матдәләр алмашыныуында актив ҡатнаша); *в. Н (биотин)* Н витамины (уға йомортҡа һарыһы, сәскәле кәбеҫтә һ. б. бигерәк тә бай, уның етешмәүе тиренең зарар-

ланыуына килтерә); *в. К (филлохиноны)* К витамины (уға үҫемлектәрҙең йәшел өлөшө бай, уның етешмәүе ҡанаусанлыҡҡа килтерә, ферменттар активлығын түбәнәйтә); *в. Р (биофлавоноиды)* Р витамины (ҡан капиллярҙары үткәреүсәнлеген нормаллаштыреуҙә актив ҡатнашыусы матдәләр; *в. РР (никотиновая кислота)* РР витамины (уға малдан алынған аҙыҡ: ит, һөт, май бай, уның етешмәүе пеллагра ауырыуына сәбәпсе), *в.* U U витамины (уға баҡса йәшелсәһе бай, уның етешмәүе матдәләр алмашыныуы өсөн зарарлы) һ. б.)

витаминиза́ция витаминизация (1. айырым бер халыҡ төркөмөнә, мәҫ., балаларға витаминлы ашты күберәк ашатыу; 2. Ҡайһы бер аҙыҡҡа, ашамлыҡҡа витамин өҫтәү)

витами́нный витамин, витаминлы (витаминдарға ҡағылышлы)

витаминоло́гия витаминология (витаминдарҙың төҙөлөшөн, тәьҫир итеү механизмын һәм уларҙы дауалау-профилактик маҡсатта ҡулланыуҙы өйрәнеүсе фән)

витаминотерапи́я витаминотерапия (витамин(дар) ярҙамында дауалау)

витили́го (песь) витилиго, ала ауырыуы (нервы-эндокрин системаһының ҡаҡшауы сәбәпле тәндә пигментһыҙ — аҡ таптарҙың барлыҡҡа килеүе)

ВИЧ (вирус иммунодефицита человека (ВИЧ) кеше иммунодефициты вирусы йәки СПИД вирусы; *ҡара:* **СПИД)**

ВКК ВКК *(ҡара:* **комиссия врачебно-консультативная)**

вкус тәм (тойоу)

вла́га глазная камерная күҙ камераһы шыйыҡсаһы

влага́лище еңсә (1. ҡатын-ҡыҙ енес ағзаларының береһе; 2. тарамыш, ҡайһы бер мускул, тамыр-нервыны һ. б. урап алыусы көпшә, мәҫ., *в. зрительного нерва* күреү нервыһы еңсәһе)

вла́жность дымлылыҡ (мәҫ., *в. воздуха* һауа дымлылығы; *в. воздуха абсолютная* һауаның абсолют дымлылығы (бер кубик метрға тура килгән һауа дымлылығы), *в. воздуха относительная* һауаның сағыштырма дымлылығы (кеше өсөн иң уңайлыһы 40—60%) һауаның сағыштырма дымлылығы) һ. б.)

власогла́в человеческий ҡамсығорт (кеше эсәктәренә эйәләшеүсән паразит селәү, трихоцефалез исемле гельминтоз ауырыуын тыуҙыра)

влече́ние мәйел, ынтылыш, әүәҫлек (мәҫ., *в. половое* енси әүәҫлек)

влива́ние *(процед.)* дарыу ебәреү (тире аҫтына, венаға, тура эсәккә күпселектә тамсылап күп күләмдә шыйыҡса: физиологик иретмә, ҡан алмаштырғыс һ. б. ебәреү, мәҫ., ҡанды артерия аша ебәреү, дарыуҙы тире аҫтына ебәреү һ. б.)

вменя́емость иҫ-аҡыл теүәллеге (енәйәт ҡылған кешенең уголовный яуап бирергә һәләтле булыуы)

вменя́емый иҫ-аҡылы теүәл (кеше)

вмеша́тельство ҡатнашыу (ярҙам итеү, консультация биреү, дауалау, мәҫ., *в. хирургическое* хирургик ҡатнашыу (операция яһау йәки хирург башҡарған башҡа ярҙам (һ. б.)

внуша́емость инандырыусанлыҡ

(психик йоғонтоға тиҙ бирешеүсәнлек)
внушéние инандырыу, күңелгә һеңдереү, ышандырыу (психотерапияның төп формаһы; төрҙәре: *в. гипнотическое* гипноз ярҙамында инандырыу *(ҡара:* **гипноз);** *в. зрительное* ҡарап инандырыу; *в. прямое* туранан-тура инандырыу (туранан-тура һөйләшеп); *в. словесное* (вербальное) һөйләшеп (вербаль) инандырыу һ. б.)
водá һыу (төрҙәре: *в. дистиллированная* дистиллирланған һыу (татырҙан таҙартылған һыу); *в. жесткая* татырлы һыу; *в. минеральная* минераль һыу; шур; *в. мягкая* йомшаҡ һыу (татырһыҙ һыу); *в. целебная* шифалы һыу; *в. хлорированная* хлорланған һыу)
водобоя́знь *ҡара:* **бешенство**
водогрязелечéбница һыу-ләм дауаханаһы
водолечéбница һыу дауаханаһы
водопровóд *(анат.)* һыу үткәргес *(в. мозга* баш мейеһенең һыу үткәргесе (мейенең өсөнсө һәм дүртенсе ҡарынсыҡтарын тоташтырғыс канал); *в. преддверия (внутреннего уха)* эске ҡолаҡ инеш алдының һыу үткәргесе; *в. улитки* ҡусҡар һыу үткәргесе (эске ҡолаҡта)
водоснабжéние һыу менән тәьмин итеү (халыҡты, промышленность предприятиеларын, спорт ҡорамалдарын һ. б. һыу менән тәьмин итеү саралары комплексы)
вóды околоплодные ғоман һыуы
вóды сточные ташландыҡ һыу
водя́нка һары һыу ауырыуы (организмдың ниндәй ҙә булһа ҡыуышлығында, мәҫ., күкрәк ситлегендә, эстә һ. б. һары һыу (транссудат) йыйылыуы, мәҫ., *в. сустава* быуында һары һыу ауырыуы һ. б.)
военврáч (военный врач) хәрби врач
военфéльдшер (военный фельдшер) хәрби фельдшер
ВОЗ (всемирная организация здравоохранения) ВОЗ (Бөтә донъя һаулыҡ һаҡлау (эштәре) ойошмаһы)
возбуди́мость *(физиол.)* ярһыусанлыҡ (ҡуҙғытыуға яуап биреү һәләтлеге)
возбуди́тель инфекции инфекция тыуҙырғыс (мәҫ., дизентерия тыуҙырғыс)
возбуждéние ярһыу (1. *(физиол.)* ҡуҙғытыуға яуап реакцияһы; 2. *(в психиатрии)* психик һәм физик активлыҡтың көсәйеүе менән характерлы психик һаулыҡтың ҡаҡшауы)
воздух һауа (төрҙәре: *в. влажный* дымлы һауа; *в. горный* тау һауаһы; *в. затхлый (спёртый)* тынсыу (боҙоҡ) һауа; *в. ионизированный* ионизацияланған һауа; *в. кондиционированный* кондиционирланған һауа *(ҡара:* **кондиционирование воздуха);** *в. свежий* саф һауа һ. б.)
воздухообмéн һауа алмашыныуы (мәҫ., торлаҡтағы һауа тыштағы атмосфера һауаһы менән алмашына)
вóзраст йәш, осор, дәүер (1. *в. календарный* календар йәш, мәҫ., 15 йәш, 20 йәш һ. б.; 2. *в. биологический* биологик йәш (дәүер), мәҫ., *в. грудной* баланың имеү дәүере; *в. дошкольный* мәктәпкәсә йәштәге дәүер; *в. зрелый* кешенең өлгөрөү дәүере (ҡатынҡыҙҙарҙың 20 йәштән алып 55

йәшкә тиклем, ирҙәрҙең 21-ҙән 60-ҡа тиклем); *в. подростковый (пубертатный)* үҫмер йәш дәүере (ҡыҙҙарҙың 12 йәштән 16-ға тиклем, малайҙарҙың 13-тән 17—18 йәшкә тиклем); *в. репродуктивный* репродуктив дәүер (бала табыуға һәләтле дәүер); *в. старческий* ҡартлыҡ дәүере (75-тән алып һәм күберәк йәш); *в. школьный* мәктәп дәүере; *в. юношеский* егет-ҡыҙ дәүере (ҡыҙҙарҙа 16 йәштән алып 21-гә тиклем, егеттәрҙең 17-нән алып 21-гә тиклем дәүер); *в. ясельный; ҡара:* **в. грудной** һ. б.)

волды́рь күберсек (ҡапыл бүртеп сыҡҡан сабыртма)

волокно́ епсә (мәҫ., *в. нерва* нервы епсәһе)

во́лос (волосы) сәс, төк, сәс бөртөгө (төрҙәре: *в. вросший* тәнгә батҡан сәс (сәс бөртөгө — осо тәнгә ингән була); *в. белокурый* һары сәс, *в. пушковый* бәпкә йөн (бала йөн); *в. рыжий* ерән сәс; *в. седой* сал (аҡ) сәс; *в. щетинистый* ҡыл сәс, мәҫ., ҡаш, керпек)

волоса́тик ҡыл йылан (ваҡ паразит селәү, кешелә күҙәтелмәй)

волча́нка сөсө ауырыуы (1. *в. вульгарная (туберкулезная)* туберкулез сөсө ауырыуы (тире туберкулезының бер төрө); 2. *в. красная* ҡыҙыл сөсө ауырыуы (коллагеноз рәтенә ингән тире, быуындарҙы, эске ағзаларҙы зарарлаусы дөйөм ауырыу; төрҙәре: *в. красная дискоидная* дискоид ҡыҙыл сөсө ауырыуы (ғәҙәттә, биттә тиреһе йоҡарған ҡыҙыл таптар сығыу менән билдәләнгән ауырыу); *в. красная диссеминированная* диссеминациялы ҡыҙыл сөсө ауырыуы (тәндең байтаҡ өлөшөн зарарлаусы ауырыу); *в. красная острая* киҫкен ҡыҙыл сөсө ауырыуы (ғәҙәттә, эске ағзаларҙы зарарлаусы етди дөйөм ауырыу һ. б.)

во́лчья пасть *ҡара:* **незаращение нёба**

воро́та ҡапҡа, инеү урыны (1. *анат.* ҡайһы бер ағзаларҙағы тамыр, нервыларҙың инер-сығыр өсөн соҡорло ере, урыны, мәҫ., *в. легкого* үпкә ҡапҡаһы; 2. йоғошло ауырыу тыуҙырғыс заттың кеше йәки хайуан организмына инеү урыны: *в. инфекции* инфекцияның ингән урыны)

ворси́нки кишечные эсәк өбөрсәләре

воспале́ние шешеү (төрҙәре: *в. катаральное* катараль шешеү (тиресә ҡатламдың шешеүе, мәҫ., ашҡаҙандың катараль шешеүе); *в. крупозное* крупоз шешеү (үпкә шешеүенең бер төрө); *в. острое* киҫкен шешеү (ҡапыл башлана, оҙаҡҡа һуҙылмай); *в. очаговое* сикле шешеү; *в. подострое* ярым киҫкен шешеү; *в. пролиферативное* пролифератив шешеү (шешкән ерҙәге күҙәнәктәрҙең артыҡ үҫеш алыуы); *в. фибринозное* фибриноз шешеү (фибринлы экссудат бүленеү менән характерлы; *ҡара:* **фибрин**); *в. физиологическое* физиологик шешеү (тәбиғи күренеш, мәҫ., күрем килгәндә аналыҡ тиресәһенең шешеүе); *в. хроническое* хроник шешеү (дауамлы, оҙаҡҡа һуҙылыусан шешеү); *в. экссудативное* экссудатив шешеү (экссудат шыйыҡсаһы бүленеү менән үтә; *ҡара:* **экссудат**) һ. б.

воспалённый шешкән

воспали́тельный шешеү (мәҫ., шешеү процесы)

воспита́ние тәрбиә (төрҙәре: *в. гигиеническое* гигиеник тәрбиә; *в. половое* енси тәрбиә; *в. умственное* аҡыл тәрбиәһе; *в. физическое* физик тәрбиә һ. б.)

восприя́тие ҡабул итеү, үҙләштереү (кешегә килгән төрлө информацияны (ишетеү, күреү һ. б.) баш мейеһе тарафынан ҡабул итеү, аңлау системаһы, мәҫ., *в. зрительное* күргәнде ҡабул итеү, күреү һ. б.)

восприи́мчивость (к инфекции) бирешеүсәнлек

восстановле́ние *(мед.)* ҡайтыу, ҡайтарыу (мәҫ., һаулыҡтың ҡайтыуы (яҡшырыуы); *в. трудоспособности* хеҙмәткә яраҡлылыҡты ҡайтарыу һ. б.)

вошь бет (*в. головная* баш бете; *в. лобковая* түмһәкәй бете; *в. платяная* кейем бете)

впа́дина *(анат.)* соҡор (мәҫ., *в. глазная* күҙ соҡоро)

вправле́ние *(мед.)* ултыртыу, индереү (мәҫ., *в. вывиха* быуын (төшөрөү) ултыртыу; *в. грыжи* бөҫөрҙе индереү)

впры́скивание (лекарства) дарыу ҡаҙау (һүҙ аҙ миҡдарҙағы дарыу хаҡында бара, шулай уҡ *ҡара:* **инъекция**)

врач врач (мәҫ., *в. главный* баш врач; *в. дежурный* дежур врач; *в. санитарный* санитария врачы; *в. участковый* участка врачы һ. б.)

враче́бный врач, врачлыҡ, врачтар (мәҫ., *врачебный совет* врач кәңәше, *врачебная специальность* врачлыҡ һөнәре, *врачебная конференция* врачтар конференцияһы)

вре́дности профессиональные профессиональ зарарлыҡ (эштә профессиональ ауырыуға килтерә алған зарарлы күренештәр)

врождённый тыумыштан килгән

вре́мя ваҡыт (мәҫ., *в. свертывания крови* ҡан ойоу ваҡыты (ҡандың ойоу һәләтлеген билдәләү ысулы) һ. б.)

всасываемость һеңеү, һеңдереү (аш ҡайнатыу юлдарынан, ҡорһаҡ, күкрәк ҡыуышлығынан, тиренән төрлө матдәләрҙең ҡанлимфаға үтеүе)

вска́рмливание (грудных детей) туйындырыу, туҡландырыу, ашатыу (мәҫ., *в. грудное* имеҙеп туйындырыу (имеҙеү); *в. искусственное* яһалма туйындырыу (имсәк бирмәйенсә, балалар өсөн яраҡлы ашамлыҡтар: туҡлыҡлы ҡатнашмалар һ. б. менән туйындырыу)

вскры́тие трупа мәйетте ярып тикшереү) мәҫ., *в. патолого-анатомическое* мәйетте патологияанатомик ярып тикшереү; *в. судебно-медицинское* суд-медицина ярып тикшереүе)

вспы́шка заболевания ауырыуҙың киҫкен көбәйеүе (мәҫ., гриптың)

втира́ние *(лек.)* ышҡып (ыуып) индереү (тире аша дарыуҙы индереү ысулы)

ВТЭК ВТЭК (*ҡара:* **комссия врачебно-трудовая экспертная)**

вульви́т вульвит (ҡатын-ҡыҙ тышҡы енес ағзаларының шешеүе)

вульвовагини́т вульвовагинит (ҡатын-ҡыҙ тышҡы енес ағзалары һәм еңсәһенең бер юлы шешеүе)

вход *(анат.)* инеш (мәҫ., ашҡаҙан инеше)

вши *ҡара:* **вошь**

вши́вость бетлелек, бетле булыу

выбуха́ние мозга мейенең тумпайып (бүртеп) сығыуы (баш мейе шекәрәһендә һәм баш ҡумтаһы һөйәктәрендә дефект (ти-

шек) булғанда күҙәтелгән күренеш)

вывих сығыу, тайыу (1. *в. сустава* быуын сығыу; төрҙәре: *в. врождённый* быуындың тыумыштан сығыуы; *в. застарелый* быуындың күптәнге (электән) сығыуы; *в. неполный* быуындың ярты-лаш сығыуы; *в. паралитический* быуындың паралитик сығыуы (быуындың сығыуы урындағы мускулдар параличы һөҙөмтәһендә була); *в. патологический* быуындың патологик сығыуы (ауырыу һөҙөмтәһендә); *в. полный* быуындың тулы сығыуы; *в. привычный* быуындың ҡайтмалы сығыуы (ваҡыты-ваҡыты менән тайыуы); *в. травматический* быуындың травматик сығыуы (травманан һуң); 2. *в. глаза* күҙҙең тайыуы; *в. зуба* тештең тайыуы; *в. хрусталика* күҙ яҫмағы тайыуы һ. б.)

выворот әйләнеп сығыуы; төшөүе (мәҫ., *в. век* күҙ ҡабағының әйләнеп сығыуы; *в. влагалища (ҡара:* **выпадение влагалища**); *в. матки* аналыҡтың әйләнеп сығыуы)

выгреб ташландыҡ соҡоро (гидроизоляция материалы менән уратып алынған санитария-техник ҡоролма)

выделение бүленеү (мәҫ., *в. желчи* үт бүленеүе)

выделения бүлендек (мәҫ., *в. влагалищные* еңсә бүлендеге)

выделительный бүлеп сығарғыс (мәҫ., бүлеп сығарғыс ағзалар)

выдёргивание зуба теш һурыу

выдох тынды сығарыу

выздоравливающий һауығып (сәләмәтләнеп) килгән

выздоровление һауығыу, сәләмәтләнеү

выкидыш *ҡара:* **аборт**

выносливость сыҙамлылыҡ

выпадение төшөү, ҡойолоу (мәҫ., *в. влагалища* еңсә төшөүе; *в. волос* сәс ҡойолоу; *в. зуба* теш төшөүе; *в. прямой кишки* тура эсәк төшөүе)

выпот (воспалительный) *ҡара:* **экссудат**

выпускание (напр. крови) ҡан алыу

выпячивание грыжевое бүҫерҙең бүлтәйеп сығыуы

вырождение *ҡара:* **дегенерация**

выскабливание ҡырыу (операцияһы). мәҫ., *в. диагностическое* диагнозлау йәки ауырыуҙы асыҡлау маҡсатында ҡырыу операцияһы; *ҡара:* **абразия)**

выслушивание *ҡара:* **аускультация**

выстукивание *ҡара:* **перкуссия**

высыпание сабыртма (шулай уҡ *ҡара:* **сыпь)**

вытрезвитель *ҡара:* **медвытрезвитель**

вытяжение *(процед.)* һуҙыу, тартыу (мәҫ., *в. скелетное* һөйәктән һуҙыу (һөйәге һынғанда ҡулланыла торған хирургик ярҙам) һ. б.)

вытяжка *(фарм.)* һығынты *(ҡара:* **экстракт)**

вычленение *ҡара:* **экзартикуляция**

вяжущий ҡамаштырғыс, ҡамаштыра торған (мәҫ., ҡамаштырғыс дарыу)

вязкость крови ҡан йәбешкәклеге

вялость 1. һүлпәнлек, йомшаҡлыҡ (мәҫ., *в. брюшной стенки* ҡорһаҡ көбө һүлпәнлеге); 2. хәлһеҙлек

Г

га́битус габитус (организмдың тышҡы күренеше; кешенең тышҡы ҡиәфәте (тән төҙөлөшө, тән төҫө, йөҙө, ҡиәфәте һ. б.)

гадю́ки ҡара йыландар (ағыулы йыландар төрө, мәҫ., *серая гадюка (обыкновенная)* ҡара йылан)

газ газ (мәҫ., *г. угарный* һөрөм газы; *г. углеки́слый* күмер әселе (углекислый) газ (тын алғанда бүленә торған газ, медицинала һулышты яҡшыртыу маҡсатында дауа рәүешендә ҡулланыла)

газовый газ (газға ҡағылышлы)

газообме́н газ алмашыныуы (кеше һәм тышҡы мөхит менән аралашыуы, мәҫ., кеше һауанан кислород ала һәм күмер әселе газ бүлеп сығара)

газоотведе́ние (кишечных газов) эсәктәрҙе газдан бушатыу

газоубе́жище газоубежище (ағыулы газдан һаҡланыу урыны)

газоулови́тели газ йыйыусы ҡоролмалар

га́зы кишечные эсәк газдары (эсәктә йыйылған бүлендек газдар)

гаймори́т гайморит (яңаҡ ҡыуышлыҡтарының шешеүе); төрҙәре: *г. аллергический* аллергик гайморит *(ҡара:* **аллергия**); *г. атрофи́ческий* атрофик гайморит *(ҡара:* **атрофия**); *г. гнойный* эренле гайморит; *г. катаральный* катараль гайморит *(ҡара:* **воспаление катаральное**); *г. острый* киҫкен гайморит *(ҡара:* **воспаление острое**); *г. хронический* хроник (дауамлы) гайморит һ. б.)

галакторе́я галакторея (имсәк һөтөнөң үҙенән-үҙе ағып сығыуы)

галактоста́з галактостаз (имсәк биҙендә һөт тулышыу)

галлюцинато́рный галлюцинатор (галлюцинацияға ҡағылышлы)

галлюцина́ции галлюцинациялар (психик һаулыҡ ҡаҡшау һөҙөмтәһендә килгән һиҙеү-тойоу яңылышыуҙары, мәҫ., *г. зрительные* күреү галлюцинациялары (күҙгә күренеү); *г. слуховые* ишетеү галлюцинацияһы һ. б.)

галлюцино́з галлюциноз (төрлө-төрлө галлюцинациялар һәм илереү, һаташыу менән характерлы психопатологик синдром)

гальваниза́ция гальванизация (түбән көсөргәнешле даими электр тогын диагноз ҡуйыу, дауалау өсөн ҡулланыу)

гальваногрязелече́ние гальваноләм дауалауы (гальванизацияны шифалы ләм менән берлектә ҡулланыу)

гальванодиатерми́я гальванодиатермия (гальванизация һәм диатермияны берлектә ҡулланыу)

гальваноионотерапи́я *ҡара:* **электрофорез лекарственный**

гальванока́устика гальванокаустика (гальванокаутер приборы ярҙамында электр тогы менән тҡымаларҙы көйҙөрөп дауалау)

гальванотерапи́я гальванотерапия (электр дауаның бер төрө; быуын, мускул, нерв ауырыуҙарына гальваник йәки даими ток менән тәьҫир итеү)

гамазориккетсио́з гамазориккетсиоз (риккетсиялар бактериялары йоғоуынан килгән бер төркөм ауырыуҙар, *ҡара:* **риккетсии**)

гамбу́зия гамбузия (тапма ауырыуы серәкәйе менән туҡланыусы ваҡ балыҡ, тапма ауырыуы булған ерҙә үрсетелә)

га́мма-глобули́н(ы) гамма-глобулин(дар) (антиесем функцияһына эйә булған ҡан плазмаһы аҡһымдары; *ҡара:* **антитела)**

гаммаглобулинопрофила́ктика гаммаглобулинопрофилактика (гаммаглобулиндарҙы инфекцион ауырыу булдырмау маҡсатында ҡулланыу)

га́мма-излуче́ние гамма-нурланыш (атом йәҙрәһенең энергетик торошо үҙгәреүенән килгән фотон нурланышы, ул биологик тәьҫир итеүгә эйә)

га́мма-кардиогра́фия гамма-кардиография (йөрәк эшсәнлеген тикшереү ысулының бер төрө)

га́мма-терапи́я гамма-терапия (гамма-нурланыш ярҙамында дауалау)

га́мма-энцефалогра́фия гамма-энцефалография (баш мейеһен тикшереү ысулы)

га́нглии ганглийҙар (үҙәк нервы системаһынан тыш булған мейе һоро матдәһе тупланмалары нервы күҙәнәктәренең ҡушылыуынан килә, мәҫ., *г. нервные* нервы ганглийҙары

ганглиоблока́торы ганглиоблокаторҙар *(ҡара:* **средство ганглиоблокирующее)**

ганглионеври́т ганглионеврит (нервы ганглийы һәм уға ҡараған нервы епсәләренең бер юлы шешеүе)

ганглионевро́ма ганглионеврома (нервы ганглийы күҙәнәктәренән сыҡҡан шеш)

ганглиорадикули́т ганглиорадикулит (арҡа мейеһе ганглийы һәм уға тура килгән арҡа мейе нервы тамырсаһы шешеүе)

гангре́на гангрена (туҡыманың тарҡалып үлеүе) төрҙәре: *г. влажная* дымлы гангрена; *г. газовая* газлы гангрена (анаэроб инфекция); *г. декубитальная (ҡара:* **пролежень)**; *г. диабети́ческая* диабет гангренаһы (ҡаты үткән шәкәр диабеты һөҙөмтәһе); *г. молниеносная* йәшендәй ганрена (анаэроб инфекцияһының ҡаты төрө)

гангрено́зный гангреноз (гангренаға ҡағылышлы)

гастралги́я гастралгия (ашҡаҙан ауырыуы һөҙөмтәһендә ашҡаҙан ауыртыуы)

гастри́т гастрит (ашҡаҙан тиресәһенең шешеүе; төрҙәре: *г. алиментарный* алиментар гастрит (рациональ туҡланмау йәки сәйнәү аппараты (тештәрҙең) боҙолоуынан килгән гастрит; *г. аллергический* аллергия гастриты *(ҡара:* **аллергия)**: *г. анаци́дный* анацид гастрит (ашҡаҙандың ирекле әселеге бөтөү менән билдәләнгән гастрит; *г. атрофический* атрофик гастрит, *(ҡара:* **атрофия**; *г. ахилический* ахилия гастриты *(ҡара:* **ахилия)**; *г. гиперацидный* гиперацид гастрит (ашҡаҙандың әселеге юғары булыуы менән характерлы гастрит); *г. гипертрофический* гипертрофик гастрит (ашҡаҙан тиресәһе ҡалынайыу менән характерлы гастрит); *г. гипацидный* гипацид гастрит (әселеге түбән булыуы менән характерлы гастрит); *г. катаральный* катараль гастрит *(ҡара:* **воспаление катаральное)**; *г. коррозивный (некротический)* коррозив гастрит (ашҡаҙан туҡымаһында некро-

тик үҙгәрештәр менән үтеүсе гастрит; *ҡара:* **некроз)**; *г. острый* киҫкен гастрит *(ҡара:* **воспаление острое)**; *г. полипозный* полипоз гастрит (ашҡаҙан тиресәһендә полип шештәре барлыҡҡа килеү менән үтеүсе гастрит); *г. токсико-химический* токсикохимик гастрит *(ҡара:* **гастрит коррозивный)**; *г. флегмонозный* флегмоноз гастрит (ашҡаҙан тиресәһенең эренләп шешеүе менән характерлы гастрит); *г. хронический* хроник (дауамлы) гастрит; *г. эрозивный* эрозив (сей яралы) гастрит)

гастробиопси́я гастробиопсия (ашҡаҙандың эске көбөнә яһалған биопсия; *ҡара:* **биопсия)**

гастрогра́фия гастрография (ашҡаҙан эшсәнлеген график һүрәт төшөрөү рәүешендә өйрәнеү)

гастродуодени́т гастродуоденит (ашҡаҙан һәм бөйән эсәге тиресәһенең бер юлы шешеүе)

гастродуоденоскопи́я гастродуоденоскопия (гастродуоденоскоп приборы ярҙамында ашҡаҙан һәм бөйән эсәге тиресәһен ҡарап тикшереү ысулы)

гастромаляци́я гастромаляция (ашҡаҙан көбөнең ауырыу сәбәпле тарҡалып йомшарыуы)

гастропати́я гастропатия (ашҡаҙан ауырыуҙарының дөйөм исеме)

гастропла́стика гастропластика (ашҡаҙан өлөшөн алмаштырыу пластик операцияһы)

гастроплеги́я гастроплегия (ашҡаҙандың нервы-мускулдар аппараты параличы)

гастропто́з гастроптоз (ашҡаҙан төшөүе)

гастроскопи́я гастроскопия (гастроскоп приборы ярҙамында ашҡаҙан тиресәһен ҡарап тикшереү ысулы)

гастроспа́зм гастроспазм (ашҡаҙан спазмаһы; *ҡара:* **спазм)**

гастрофиброско́п гастрофиброскоп (ашҡаҙан эсен ҡарау приборы)

гастроэзофаги́т гастроэзофагит (ашҡаҙан һәм ҡыҙыл үңәс тиресәләренең бер юлы шешеүе)

гастроэнтери́т гастроэнтерит (ашҡаҙан һәм нәҙек эсәк тиресәһенең бер юлы шешеүе)

гастроэнтероколи́т гастроэнтероколит (ашҡаҙан, нәҙек һәм туҡ эсәк тиресәһенең бер юлы шешеүе)

гастроэнтеро́лог гастроэнтеролог (ашҡаҙан һәм эсәк ауырыуҙары белгесе, врач)

гастроэнтероло́гия гастроэнтерология (медицинаның эсәк-ҡарын һәм уларҙың ауырыуҙары хаҡындағы бүлеге)

гастроэнтеропто́з гастроэнтероптоз (ашҡаҙан һәм эсәктәрҙең төшөүе)

гастроэнтеростоми́я гастроэнтеростомия (оператив юл менән ашҡаҙанды ас эсәккә тоташтырыу)

гастроэктоми́я гастроэктомия (ашҡаҙанды тотош алыу операцияһы)

гаши́ш (анаша, ганша) гашиш (һинд тармаһы орлоғонан алынған сайыр рәүешендәге наркотик матдә)

гашиши́зм гашишизм (гашиш ҡулланыуҙарҙан килгән наркомания; *ҡара:* **наркомания)**

гвоздь д л я о с т е о с и н т е з а остеосинтез өсөн сөй (һынған һөйәк остарын тоташтырыу өсөн ҡулланыла)

гебефрени́я гебефрения (шизофренияның бер төрө)

гелиопатоло́гия гелиопатология (ҡояш нурҙарының артыҡ йәки киреһенсә аҙ төшөүенән килгән ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

гелиопрофила́ктика гелиопрофилактика (профилактик маҡсатта ҡояш нурҙарынан файҙаланыу)

гелиотерапи́я гелиотерапия (ҡояш нурҙары ярҙамында дауалау ысулы)

гельминто́з(ы) гельминтоздар (паразит селәүҙәр — гельминттар йоғоуҙан килгән бер төркөм паразитар ауырыуҙар)

гельминтозооно́з гельминтозооноз (гельминтоздың бер төрө; кешелә лә, хайуанда ла паразит селәүҙәр бер стадияла йәшәй)

гельминтоло́гия гельминтология (паразит селәүҙәрҙе (гельминттарҙы), улар тыуҙырған ауырыуҙарҙы һәм көрәшеү юлдарын өйрәнеүсе фән)

гельминтоноси́тельство гельминт йөрөтөүсәнлек (гельминтоз ауырыуы тыуҙырмайынса паразит селәүҙәрҙең организмда йәшәүе)

гельминтоовоскопи́я гельминтоовоскопия (тиҙәкте, һейҙекте, ҡаҡырыҡты һәм организмдың башҡа бүлендектәрен, ағза-туҡымыларҙы, шулай уҡ тирә-яҡ тәбиғәт элементтарын микроскоп ярҙамында гельминт күкәйҙәренә тикшереү үткәреү)

гельминтофа́уна гельминтофауна (бер үк территорияла кешелә, хайуан-үҫемлектәрҙә осрай торған бөтә паразит селәүҙәр (гельминттар) бергәлеге)

гельминтофоби́я гельминтофобия (гельминттар йоғоуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

гельми́нты (паразитические черви) гельминттар (кеше, хайуан һәм үҫемлектәрҙә гельминтоз ауырыуҙарын тыуҙырыусы паразит селәүҙәр)

гем гем (гемоглобиндың тимергә бай өлөшө)

гемангио́ма гемангиома, ҡыҙыл миң (ҡан тамырҙарынан барлыҡҡа килгән ангиома шеше); төрҙәре: *г. артериальная* артериаль гемангиома (артерия тамырҙарынан торған шеш); *г. венозная* веноз ангиома (вена тамырҙарынан торған шеш); *г. ветвистая* тармаҡлы гемангиома; *г. кавернозная* каверноз (көпшәкле) гемангиома; *г. плоская* ялпаҡ гемангиома)

гемартро́з гемартроз (быуын эсенә ҡан һауыу)

гематоге́нный гематоген (ҡанға, ҡан буйлап барыуға ҡағылышлы)

гемато́лог гематолог (ҡан һәм ҡан эшләп сығарыусы ағзалар ауырыуҙары белгесе, врач)

гематоло́гия гематология (медицинаның ҡан системаһы һәм ҡан система ауырыуҙарын, уларҙы дауалау һәм булдырмау юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

гемато́ма гематома (ҡан һауыуҙан барлыҡҡа килгән шеш)

гематофоби́я гематофобия (ҡанға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

гематоце́ле гематоцеле (сикле ҡыуыш ағзала ҡан йыйылыуҙан барлыҡҡа килгән шеш)

гематури́я гематурия (һейҙектә ҡан булыуы)

гемералопи́я (куриная слепота) гемералопия (ҡараңғы төшкәс, күреү һәләтлеге түбәнәйеү менән характерлы күҙ ауырыуы)

гемиалги́я гемиалгия (тәндең уң

йәки һул яҡ яртыһының ауыртыуы)

гемиатрофи́я гемиатрофия (ауырыу сәбәпле ярты кәүҙәнең кесерәйеүе)

гемипаре́з гемипарез (ярты кәүҙә мускулдарының парезы; *ҡара:* **парез)**

гемиплеги́я гемиплегия (ярты кәүҙә мускулдарының параличы; *ҡара:* **паралич)**

гемоглоби́н гемоглобин (һулышты тәьмин итеп, ҡанға ҡыҙыл төҫ биреүсе эритроциттар эсендәге органик буяу матдәһе)

гемоглобинеми́я гемоглобинемия (ҡан плазмаһында иректе гемоглобиндың артыҡ булыуы)

гемоглобинури́я гемоглобинурия (һейҙектә иректе гемоглобиндың булыуы)

гемогра́мма гемограмма (ҡан тикшергәндә билдәле бер тәртиптә яҙып алынған мәғлүмәт)

гемодерми́я гемодермия (ҡан һәм ретикуляр системаһы күҙәнәктәренең яман үҫеш алыуынан килгән тире ауырыуҙарының дөйөм исеме)

гемодиа́лиз гемодиализ (яһалма бөйөр аппараты ярҙамында етди бөйөр ауырыуҙарын, ҡайһы бер ағыуланыуҙы дауалау ысулы)

гемодина́мика гемодинамика (1. ҡандың ҡан тамырҙары буйлап йөрөүе; 2. ҡандың йөрәк һәм ҡан тамырҙары буйлап йөрөү берлеге)

гемокульту́ра гемокультура (микробиологик тикшереү үткәргәндә кеше йә хайуан ҡанында үрсетелгән микробтар)

гемо́лиз гемолиз (эритроциттарҙың тарҡалыуы)

гемолизи́н гемолизин (эритроциттарҙы тарҡатыусы матдә)

гемолити́ческий гемолитик (гемолизға ҡағылышлы)

гемоперика́рд гемоперикард (йөрәк ҡабында ҡан йыйылыуы)

гемоперитоне́ум гемоперитонеум (ҡорһаҡ эсендә ҡан йыйылыуы)

гемопневмото́ракс гемопневмоторакс (плевра эсендә ҡан һәм һауа йыйылыуы)

геморраги́ческий геморрагик (ҡан һауыуға ҡағылышлы)

геморраги́я геморрагия (ҡанау, ҡан һауыу)

геморро́й геморрой (тура эсәктең аҫҡы өлөшөндәге вена тамырҙарының төйөрләнеп киңәйеүе)

гемосидеро́з гемосидероз (гемоглобин тарҡалыуынан барлыҡҡа килгән гемосидерин пигментының ағза-туҡымаларҙа тупланыуы)

гемоспори́дии гемоспоридиялар (кеше һәм хайуандарға йоғоусан һәм эритроциттарҙы һәм эндотелий күҙәнәктәрҙе зарарлаусы плазмодий төркөмөнә ингән микроскопик ябай хайуан)

гемоста́з гемоста́з (1. хирургияла ҡан ағыуҙы туҡтатыу сараһы; 2. ниндәй ҙә булһа ағза-туҡымалағы ҡан тамырҙарында ҡан йөрөшөнөң өҙөлөүе)

гемостати́ческий гемостатик (ҡан туҡтауға ҡағылышлы)

гемотерапи́я гемотерапия (дауалау маҡсатында ҡан, уның компоненттарын һәм уларҙан әҙерләнгән препараттарҙы ҡулланыуҙың дөйөм исеме)

гемотокси́ны гемотоксиндар (микробтар, хайуан, үҫемлектәрҙән сыҡҡан һәм эритроциттарҙы тарҡатып, гемолиз тыуҙырырға һәләтле матдәләр)

гемото́ракс гемоторакс (плевра эсенә ҡан һауыу)

гемотрансфу́зия гемотрансфузия (кешегә ҡан ебәреү)

гемофили́я гемофилия (нәҫел ауырыуы; үҙенән-үҙе йәки йәрәхәттән тиҙ туҡтала алмаҫлыҡ ҡанау менән билдәләнә)

гемофта́льм гемофтальм (күҙ эсенә ҡан һауыу)

гемохромато́з гемохроматоз (тәндең үтә көрән төҫ алыуы, мөһим ағзаларҙы зарарлау менән үтеүсе етди нәҫел ауырыуы)

гемоцито́метр гемоцитометр (ҡандың күҙәнәктәрен билдәләү өсөн прибор)

ген ген (организмдың нәҫел сифатын йөрөтөүсе иң ябай биологик берәмек)

генерализа́ция (в патологии) генерализация (сикләнгән ауырыуҙың бөтә ағза йәки организм буйлап таралыуы)

гене́тика *(медицинская)* генетика (нәҫел һәм организмдың үҙгәреүсәнлеге хаҡындағы фән)

генита́лии гениталийҙар (енес ағзалары, мәҫ., ҡатын-ҡыҙ гениталийҙары)

генитоурогра́фия генитоурография (ир енес ағзаларын һәм һейҙек ҡыуығын бер юлы рентген ярҙамында тикшереү)

генодермато́з генодерматоз (нәҫелдән килгән тире ауырыуҙарының дөйөм исеме)

генуи́нный генуин (тыумыштан килгән, тәбиғи һәм үҙенән-үҙе килгән)

геогельминто́зы геогельминтоздар (геогельминттар йоғоуҙан килгән гельминтоздар, мәҫ., аскаридоз, энтеробиоз һ. б.; *ҡара:* **геогельминты**)

геогельми́нты геогельминттар (паразит селәүҙәрҙең бер төрө: уларҙың аралыҡ (промежуточный) хужаһы юҡ, ә күкәйҙәре, ҡарышлауыҡтары тирә-яҡ тәбиғәттә үҫеш ала. Геогельминттар рәтенә аскарида, бабасыр һ. б. паразит селәүҙәр инә)

геогигие́на геогигиена (кеше эшмәкәрлегенән булган тәбиғәт үҙгәрешен өйрәнеүсе фән)

геогра́фия болезней *ҡара:* **нозогеография**

геомедици́на *ҡара:* **медицина географическая**

гепари́н гепарин (организмда барлыҡҡа килеп, ҡанды ойоуҙан һаҡлаусы органик матдә, малдан алынғаны дауалау өсөн ҡулланыла)

гепаталги́я гепаталгия (бауыр тәңгәле ауыртыу)

гепати́т гепатит (бауыр шешеүе); төрҙәре: *г. аллергический* аллергик гепатит *(ҡара:* **аллергия**); *г. вирусный* вирус гепатиты (инфекцион һәм сыворотка гепатиттарының дөйөм исеме); *г. вирусный безжелтушный* һарыһыҙ вирус гепатиты; *г. вирусный желту́шный* һарылы вирус гепатиты; *г. вирусный латентный* латент вирус гепатиты (ауырыу аҫтыртын үтә); *г. вирусный острый* киҫкен вирус гепатиты; *г. вирусный хронический* хроник вирус гепатиты; *г. инфекционный (эпидемический)* инфекцион гепатит (нигеҙҙә, ауыҙ аша йоғоусы гепатит); *г. сывороточный (парентеральный)* сыворотка гепатиты (укол, ҡан ебәреү аша йоғоусы вирус гепатиты)

гепатогра́фия гепатография (бауырҙы рентген ярҙамында тикшереү)

гепато́з гепатоз (дистрофик үҙгәрештәр менән үтеүсе бер төр-

кѳм бауыр ауырыуҙары; *кара:* **дистрофия)**

гепатолитиа́з гепатолитиаз (бауырҙың үт юлында таш булыуы)

гепатоло́гия гепатология (гастроэнтерологияның бауыр, үт юлдары ауырыуҙарын һәм уларҙы дауалау, иҫкәртеү ысулдарын өйрәнеүсе тармағы)

гепатомегали́я гепатомегалия (бауырҙың ныҡ ҙурайыуы)

гепатопто́з гепатоптоз (бауырҙың төшөүе)

гепатотоксеми́я гепатотоксемия (бауыр эшсәнлеге боҙолоу сәбәпле ҡанда токсик (ағыу) матдәләрҙең булыуы)

гепатохоланги́т гепатохолангит (бауыр һәм үт юлдарының бер юлы шешеүе)

гепатохолецисти́т гепатохолецистит (бауыр менән үт ҡыуығының бер юлы шешеүе)

гербици́ды гербицидтар (ауыл хужалығында ҡый үләндәр менән көрәшеү өсөн ҡулланыла торған химик матдәләр, кеше өсөн ағыулы)

гериа́тр гериатр (өлкән йәштәгеләргә һәм ҡарттарға медицина ярҙамы биреүсе терапевт врач)

гериатри́ческий гериатрик, гериатрия (гериатрияға ҡағылышлы, *кара:* **гериатрия)**

гериатри́я гериатрия (медицинаның оло йәштәге һәм ҡарттарҙың ауырыуҙарын дауалау һәм уларҙы иҫкәртеү ысулдарын өйрәнеүсе тармағы)

гермафроди́т гермафродит, хөнәсә (гермафродитизм билдәләре булған кеше; ике төрө бар: *г. истинный* ысын гермафродит; *г. ложный* ялған гермафродит; *кара:* **гермафродитизм)**

гермафродити́зм гермафродитизм (бер кешелә ике енес затына хас билдәләрҙең булыуы. Гермафродитизмдың ике төрө бар: *г. истинный* ысын гермафродитизм (бер кешелә ирҙәргә һәм ҡатындарға хас енес биҙҙәренең булыуы); *г. ложный* ялған гермафродитизм (ысынбарлыҡта гермафродитизм юҡ, тик ирҙәргә йәки ҡатын-ҡыҙҙарға ғына хас енси биҙҙәре була)

герогигие́на герогигиена (геронтологияның тормош шарттарының кешенең ҡартайыу процестарына яһаған тәьҫирен өйрәнеүсе тармағы; *кара:* **геронтология)**

геродиете́тика геродиететика (диетологияның өлкән йәштәге һәм ҡарттарҙың туҡланыуын өйрәнеүсе тармағы; *кара:* **диетология)**

геронтоло́гия геронтология (биология һәм медицинаның тере организмдарҙың, шул иҫәптән кешенең ҡартайыу барышын өйрәнеүсе бүлеге)

ге́рпес герпес (үҙенсәлекле вирустар тыуҙырған һыулы күперткеләр ҡалҡыу менән характерлы бер төркөм тире ауырыуҙары; төрҙәре: *г. беременных* йөклө ҡатындар герпесы; *г. опоясывающий* уратма герпес; *г. простой (пузырьковый)* ябай герпес)

герпети́ческий герпес (герпесҡа ҡағылышлы)

гиалино́з гиалиноз (бауыр, бөйөр һымаҡ ағзаларҙың гиалин матдәһе барлыҡҡа килеүе менән билдәләнгән дауамлы ауырыу)

гиганти́зм гигантизм (кешенең буйға ныҡ үҫеүе — ирҙәрҙең 200 см-ҙан, ҡатын-ҡыҙҙарҙың 190 см-ҙан артығырҕы йәки

тәндең айырым өлөшөнөң ҙурлығы; ҡайһы ваҡыт гигантизм эске секреция биҙҙәре йәки нервы системаһы сирләүенән була)

гестоз гестоз (йөклө ҡатындар токсикозының бер төрө)

гигиена гигиена (кеше организмына тышҡы шарттар тәьҫирен һәм һаулыҡ һаҡлау сараларын өйрәнеүсе медицина фәне; төрҙәре: *г. военная* хәрби гигиена; *г. быта* көнкүреш гигиенаһы; *г. детей* балалар гигиенаһы; *г. жилища* торлаҡ гигиенаһы; *г. коммунальная* коммуналь гигиена; *г. личная* шәхси гигиена; *г. питания* туҡланыу гигиенаһы; *г. социальная* социаль гигиена (йәмғиәт һаулығы һәм һаулыҡ һаҡлау эштәре хаҡында фән); *г. умственного труда* аҡыл хеҙмәте (эше) гигиенаһы; *г. труда* хеҙмәт (эш) гигиенаһы һ. б.)

гигиенист гигиенист (гигиена белгесе, врач)

гигиенический гигиена, гигиеник (мәҫ., гигиена фәне, гигиеник тәрбиә)

гигрометр гигрометр (һауа дымлылығын билдәләү өсөн прибор)

гидраденит гидраденит (эре тир биҙҙәренең эренләп шешеүе, мәҫ., *г. подмышечный* ҡултыҡ аҫты гидрадениты йәки «эт имсәге»)

гидраденома гидраденома (тир биҙҙәренән сығыусы тирелəге ябай шеш)

гидрартроз гидрартроз (ниндәй ҙә булһа эре быуын эсендә һары һыу йыйылыуы)

гидремия гидремия (ҡанда һыуҙың артыҡ булыуы)

гидроаэроионизатор гидроаэроионизатор (һауаны ионизациялау өсөн аппарат. Дауалау йәки профилактик маҡсатта ҡулланыла)

гидроаэроионотерапия гидроаэроионотерапия (физиотерапияның бер төрө: аэроиондарҙан тын алыу рәүешендә дауаланыу)

гидроз гидроз (тир биҙҙәре эшсәнлегенең боҙолоуы)

гидрокосметика гидрокосметика (1. косметика сараларын һыу процедураһы менән алмаштырып ҡулланыу. 2. косметик матдәләрҙе һыуҙа әҙерләү)

гидромассаж гидромассаж (массаж һыу душы менән берлектә ҡабул ителә)

гидроменингоцеле гидроменингоцеле (баш мейеһе бүҫере)

гидронефроз гидронефроз (бөйөр лаҡаны һәм ҡыуыҡсалары киңәйеү менән билдәләнгән ауырыу)

гидроперикард гидроперикард (йөрәк ҡабында һары һыу йыйылыу)

гидропневмоторакс гидропневмоторакс (плевра ҡыуышлығында һары һыу һәм һауа (йәки газ) йыйылыуы)

гидропульт гидропульт (ниндәй ҙә булһа шыйыҡсаны һиптертә торған аппарат, дезинфекция үткәреү өсөн ҡулланыла; *ҡара:* **дезинфекция**)

гидросальпинкс гидросальпинкс (ауырыу күренеше: түл үткәргестә һары һыу йыйылыуы)

гидроспермия гидроспермия (сперма составында сперматозоидтарҙың аҙ, ә шыйыҡсаның күп булыуы; *ҡара:* **сперма**)

гидротерапия гидротерапия (һыу процедуралары менән дауалау)

гидроторакс гидроторакс (плев-

раль ҡыуышлыҡта һары һыу йыйылыу)

гидрофобия гидрофобия (һыу йотоу һөҙөмтәһендә тамаҡ мускулдары ҡыҫылыуҙан ҡурҡыу; ҡотороу, һын ҡатыу, истерия ауырыуҙары булғанда күҙәтелә)

гидрофтальм гидрофтальм (тыумыштан килгән глаукома күҙәтелгәндә аҡыш күҙле булыу)

гидроцеле гидроцеле (күкәй шекәрәләре араһында һары һыу йыйылыу)

гидроцефалия гидроцефалия (баш мейеһе ҡарынсаларында һәм мейе шекәрәләре аҫты арауыҡта арҡа мейеһе шыйыҡсаһының артыҡ йыйылыуы)

гименолепидоз гименолепидоз (иргәйел йәки ҡомаҡ паразит селәүе эйәләшеүҙән килгән гельминтоз ауырыуы)

гимен *ҡара:* **плева девственная**

гимнастика гимнастика (бер төркөм физик күнегеүҙәр; төрҙәре: *г. гигиеническая* гигиеник гимнастика (һаулыҡты яҡшыртыу өсөн яһала торған физик күнегеүҙәр, мәҫ., иртәнге физзарядка); *г. корригирующая* коррекциялау гимнастикаһы (һөйәкбыуын аппаратының ниндәй ҙә булһа сирле үҙгәрешен юҡ итеү йәки уны булдырмау маҡсатында яһалыусы физик күнегеүҙәр); *г. лечебная* дауалау гимнастикаһы; *г. производственная* производство гимнастикаһы)

гинандрия гинандрия (*ҡара:* **гермафродитизм ложный)**

гингивит гингивит (теш ите тиресәһенең шешеүе)

гингивостоматит гингивостоматит (теш ите һәм ауыҙ эсендәге башҡа тиресә ҡатламының шешеүе)

гиперадренализм гиперадренализм (ҡанда адреналин гормонының артыуы, вегетатив нервы системаһының симпатик өлөшөнөң эшсәнлеге көсәйеүе менән билдәләнгән ауырыу күренештәре)

гиперадреналинемия гиперадреналинемия (ҡанда адреналин гормонының артыҡ булыуы)

гиперазотурия гиперазотурия (матдәләр алмашыныуынан килгән азотлы матдәләрҙең һейҙек менән артыҡ бүленеүе)

гиперацидный гиперацид (мәҫ., гиперацид гастрит)

гипербилирубинемия гипербилирубинемия (ҡанда билирубиндың артыуы; *ҡара:* **билирубин)**

гипервентиляция гипервентиляция (көсәйгән һулыш һөҙөмтәһендә үпкә вентиляцияһының артыуы; *ҡара:* **вентиляция)**

гипервитаминоз гипервитаминоз (артыҡ витамин ҡабул итеүҙән килгән ағыуланыу һәм бынан булған ауырыу үҙгәрештәре. Былдай хәл ғәҙәттә А һәм Д витаминдарынан була: А гипервитаминозы һәм Д гипервитаминозы)

гипергаммаглобулинемия гипергаммаглобулинемия (ҡанда иммуноглобулиндарҙың артыҡ булыуы)

гипергидроз гипергидроз (ныҡ тирләү)

гипергия гипергия (организм реактивлығының түбәнәйеүе)

гипергликемия гипергликемия (ҡанда глюкоза шәкәренең артыуы)

гипергонадизм гипергонадизм (енси биҙҙәрҙең гормональ активлығы көслө булыу һөҙөмтәһендә

физик һәм психик яҡтан иртә өлгөрөү менән характерлы сирле күренеш)

гиперемия гиперемия (теге йәки был ағзала йәки ағзаның өлөшөндә ҡан тамырҙарының ҡан менән тулышыуы; төрҙәре: *г. артериальная* артериаль гипертония; *г. венозная* веноз гиперемия)

гиперергия гиперергия (организмдың көсәйгән реактивлығы; *ҡара:* **реактивность)**

гиперестезия гиперестезия (һиҙеү-тойоу ағзаларын ҡуҙғытыуҙан барлыҡҡа килгән артыҡ һиҙеүсәнлек)

гипериммунизация гипериммунизация (ҡабатлап башҡарылған иммунизация; *ҡара:* **иммунизация)**

гиперинсулинизм гиперинсулинизм (инсулин гормонының ҡанда артыуы һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән гипогликемия; *ҡара:* **гипогликемия)**

гиперкалиемия гиперкалиемия (ҡан плазмаһында калийҙың артыҡ булыуы)

гиперкальциемия гиперкальциемия (ҡан плазмаһында кальцийҙың артыҡ булыуы)

гиперкапния гиперкапния (ҡанда йәки башҡа туҡымаларҙа углекислый газдың артыҡ булыуы)

гиперкератоз гиперкератоз (эпидермистағы мөгөҙ ҡатламының ныҡ ҡалынайыуы)

гиперкинез гиперкинез (ауырыу һөҙөмтәһендә хәрәкәтсәнлектең көсәйеүе)

гиперкортицизм гиперкортицизм (ҡанда кортикостероид гормондарының артыҡ булыуынан килгән ауырыу күренештәре)

гиперлейкоцитоз гиперлейкоцитоз (ҡанда лейкоциттарҙың күп булыуы; *ҡара:* **лейкоцит)**

гиперменорея гиперменорея (күрем килеүҙең боҙолоуы: күрем ҡаны кәрәгенән артыҡ килә)

гиперметроп гиперметроп (үтәғарашлы)

гиперметропия *ҡара:* **дальнозоркость**

гипернефрома гипернефрома (бөйөр өҫтө биҙенән сыҡҡан шеш)

гиперпаратиреоз гиперпаратиреоз (ҡалҡан тәңгәлендәге биҙҙәрҙең артыҡ эшләүе менән характерлы эндокрин ауырыу)

гиперпигментация гиперпигментация (тән пигментының артып китеүе йәки элек булмаған ерҙә барлыҡҡа килеүе; мәҫ., һипкел, хлоазма һ. б.)

гиперпирексия гиперпирексия (тән температураһының үтә ныҡ — +40°-тан юғарыраҡ күтәрелеүе)

гиперплазия гиперплазия (яңы күҙәнәктәр барлыҡҡа килеү һөҙөмтәһендә ағза-туҡыманың ҙурайыуы)

гиперпноэ *ҡара:* **гипервентиляция**

гиперполименорея гиперполименорея (күрем ҡанының оҙаҡ (6—7 көндән артыҡ) һәм күп килеүе)

гиперпротеинемия гиперпротеинемия (ҡанда аҡһымдың артыҡ булыуы)

гиперсаливация гиперсаливация (ауыҙ һыуының артыҡ бүленеүе)

гиперсексуальность гиперсексуаллек (көсәйгән енси әүәҫлек)

гиперсомния гиперсомния (ауырыу рәүешендә йоҡо баҫыусанлыҡ)

гипертензия гипертензия (тамырҙарҙа һәм көпшәле (ҡыуышлы) ағзалар эсендә гидростатик ба-

ҫымдың күтәрелеүе, мәҫ., *г. артериальная* артериаль гипертензия; *г. глаза* күҙ гипертензияһы һ. б.)

гипертерми́я гипертермия (организмдың температураһы күтәрелеүе)

гипертирео́з (гипертиреодизм) гипертиреоз (ҡалҡан биҙе гормоны артыҡ бүленеүҙән килгән ауырыу)

гипертони́ческий гипертония, гипертоник (гипертонияға ҡағылышлы)

гипертони́я гипертония (1. мускулдар йәки ҡыуышлы ағзаларҙың мускулдар ҡатламы тонусы артыуы; 2. *ҡара:* **гипертензия)**

гипертрихо́з гипертрихоз (ғәҙәти булмаған тән өлөшөн, мәҫ., ҡатын-ҡыҙ битен, ирҙәр арҡаһын артыҡ йөн ҡаплауы)

гипертрофи́я гипертрофия (теге йәки был ағза-туҡыманың йәки уларҙың өлөшөнөң үҫеүе, күләм яғынан артыуы, мәҫ., йөрәк гипертрофияһы)

гиперфаланги́я гиперфалангия (тыумыштан бармаҡтарҙың артыҡ булыуы)

гиперфосфатеми́я гиперфосфатемия (ҡанда фосфат матдәләренең артыуы)

гиперфу́нкция гиперфункция (ниндәй ҙә булһа ағзаның йәки ағзалар системаһының эшсәнлеге көсәйеүе)

гиперхлоргидри́я гиперхлоргидрия (ашҡаҙан һутында аш тоҙо кислотаһының артыуы)

гиперхолестеринеми́я гиперхолестеринемия (ҡанда холестериндың артыуы; *ҡара:* **холестерин)**

гипно́з гипноз (күпселектә икенсе кеше йоғонтоһонан тәбиғи йоҡоға яҡын хәлдә булыу; төрҙәре: *г. аутогенный* аутоген гипноз (аутоген күнегеүҙәр ҡулланып, үҙ-үҙеңде гипноз йоҡоһона әҙерләү һәм тиҙерәк гипноз йоҡоһона китеү)

гипнотерапи́я гипнотерапия (гипнотик инандырыуға нигеҙләнгән дауалау ысулы)

гипнофоби́я гипнофобия (йоҡо ваҡытында үлеп ҡалыуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

гипоадреналинеми́я гипоадреналинемия (ҡанда адреналиндың кәмеүе)

гиповентиля́ция гиповентиляция (үпкәлә һауа алмашыныуының түбәнәйеүе)

гиповитамино́з гиповитаминоз (етерлек миҡдарҙа витамин ҡабул итмәүҙән барлыҡҡа килгән витамин етешмәүсәнлек, мәҫ., *гиповитаминоз* С гиповитаминозы)

гипогаласти́я гипогалактия (имеҙеү мәлендә имсәк биҙҙәренән һөттөң аҙ килеүе)

гипогидрата́ция гипогидратация (организмда һыуҙың кәмеүе)

гипогидро́з гипогидроз (тир сығыуҙың кәмеүе)

гипогликеми́я гипогликемия (ҡанда глюкоза шәкәренең кәмеүе)

гиподинами́я гиподинамия (физик хәрәкәт, күнегеүҙәрҙең кәмеүе сәбәпле мускулдарҙың хәлһеҙләнеүе)

гипоинсулинеми́я гипоинсулинемия (ҡанда инсулиндың аҙайыуы; *ҡара:* **инсулин)**

гипоинсулини́зм гипоинсулинизм (инсулиндың аҙ барлыҡҡа килеүе сәбәпле, ҡанда глюкоза шәкәренең артыуы, уның һейҙек менән бүленеүе һ. б.— шәкәр диабеты билдәләре)

гипокалиеми́я гипокалиемия (ҡан

сывороткаһында калийҙың кәмеүе)

гипокальциеми́я гипокальциемия (ҡан сывороткаһында кальцийҙың кәмеүе)

гипокапни́я гипокапния (ҡан сывороткаһында углекислый газдың кәмеүе)

гипокинези́я гипокинезия (тормош, профессия үҙенсәлеге һ. б. сәбәптән физик хәрәкәттең кәмеүе)

гипокортици́зм гипокортицизм (кортикостероид гормондарҙың аҙ бүленеүенән килгән ауырыу күренештәре: ябығыу, эс китеү һ. б.)

гипоксеми́я гипоксемия (ҡанда кислородтың кәмеүе)

гипокси́я гипоксия (кислородты аҙ ҡабул итеүҙән булған һаулыҡ ҡаҡшауы)

гипомагниеми́я гипомагниемия (ҡан сывороткаһында магний матдәһенең кәмеүе)

гипоменоре́я гипоменорея (күрем ҡанының аҙ килеүе)

гипомнези́я гипомнезия (хәтерҙең насарайыуы)

гипонатриеми́я гипонатриемия (ҡан плазмаһында натрийҙың кәмеүе)

гипоолигоменоре́я гипоолигоменорея (күрем килеү ваҡытының ҡыҫҡарыуы, күрем ҡанының аҙ килеүе)

гипопаратирео́з гипопаратиреоз (ҡалҡан тирәһе биҙҙәренең тейешенсә эшләмәүенән булған һаулыҡ ҡаҡшауы)

гипопигмента́ция гипопигментация (тире һәм тиресә ҡатламдарының тәбиғи төҫө түбәнәйеүе)

гипоплази́я гипоплазия (организмда йә берәй ағзала үҫеш аномалияһы булыуы; *ҡара:* **аномалия развития)**

гипопротеинеми́я гипопротеинемия (ҡан сывороткаһында аҡһымдың кәмеүе)

гипопротромбинеми́я гипопротромбинемия (ҡанда протромбин матдәһенең миҡдары кәмеүе; *ҡара:* **протромбин)**

гипорефлекси́я гипорефлексия (рефлекстарҙың (бигерәк тә арҡа мейеһенән килгәндәрҙең) түбәнәйеүе; *ҡара:* **рефлекс)**

гипосалива́ция гипосаливация (ауыҙ һыуының әҙерәк бүленеүе)

гипосенсибилиза́ция гипосенсибилизация (юғары һиҙеүсәнлекте түбәнәйтеүгә йүнәлтелгән дауалау-профилактика саралары; аллергендарға ҡарата һиҙеүсәнлектең түбәнәйеүе)

гипоспади́я гипоспадия (үҫеш аномалияһының бер төрө, мәҫ., *г. мужского мочеиспускательного канала* ирҙәр һейеү каналы гипоспадияһы (һейеү каналының өҫкө яҡ өлөшөнөң юҡлығы); *г. женская* ҡатын-ҡыҙ гипоспадияһы (һейеү каналы һәм еңсәнең дефектлылығы — һейеү каналы еңсә эсенә асыла)

гипосплени́я гипоспления (талаҡтың эшсәнлеге түбәнәйеүе)

гипоста́з гипостаз (аҫта урынлашҡан ағзаларҙа һәм тәндең аҫтараҡ ятҡан өлөшөндә ҡан тулышыу)

гипостенури́я гипостенурия (тотороҡло рәүештә сағыштырма ауырлығы түбәнәйгән һейҙек бүленеүе бөйөрҙәрҙең ауырыу булыуын күрһәтә)

гипотала́мус гипоталамус (аралыҡ мейеһенең мөһим өлөшө)

гипотензия гипотензия (тамырҙарҙа, көпшәле (ҡыуышлы) ағзаларҙа гидростатик баҫымдың түбәнәйеүе, мәҫ., *г. артериальная первичная* беренсел артериаль гипотензия (йәки гипотония ауырыуы) дөйөм хәлһеҙлек, тиҙ арыу менән үтеүсән; *г. венозная* веноз гипотензия; *г. внутричерепная* мейе ҡумтаһы гипотензияһы һ. б.)

гипотермия гипотермия (1. организмдың йылы һаҡлау балансы боҙолоу, тән температураһының түбән булыуы; 2. *г. искусственная* яһалма гипотермия (хирургик операция еңелерәк үтһен өсөн тән температураһын яһалма рәүештә түбәнәйтеү)

гипотиреоз гипотиреоз (ҡалҡан биҙе функцияһы эшсәнлеге түбәнәйеүе: нервы-психик һаулыҡтың ҡаҡшауы, тән шешенеүе һ. б. менән үтеүсән)

гипотонический гипотония, гипотоник (гипотонияға ҡағылышлы)

гипотония гипотония (мускулдар йәки ҡыуышлы ағза көбөндә мускул ҡатламының тонусы түбәнәйеүе)

гипотрихоз гипотрихоз (кешенең йәшенә, енесенә, расаһына хас ғәҙәти урындарҙа сәс-йөндөң аҙ булыуы)

гипотрофия гипотрофия (имсәк балаларҙың туҡланыуының боҙолоуы, ныҡ ябығыу кеүек үҙгәрештәр менән характерлы дауамлы ауырыу)

гипофиз гипофиз (баш мейеһе аҫтында урынлашҡан мөһим эске секреция биҙе)

гипофизит гипофизит (гипофиз биҙенең шешеүе)

гипофосфатазия гипофосфатазия (нәҫел ауырыуы: һелтеле фосфатаза ферменты аҙ бүленеүе, рахитҡа хас һөйәктәрҙең үҙгәреүе һ. б. менән характерлы)

гипофрения гипофрения (олигофренияның еңел төрө; *ҡара:* **олигофрения)**

гипофункция гипофункция (ниндәй ҙә булһа ағза йәки туҡыманың функцияһы (эшсәнлеге) түбәнәйеүе, мәҫ., бауыр гипофункцияһы)

гипохлоргидрия гипохлоргидрия (ашҡаҙан һутында аш тоҙо кислотаһының миҡдары кәмеүе)

гипохлоремия гипохлоремия (ҡан сывороткаһында хлоридтарҙың кәмеүе; *ҡара:* **хлориды)**

гипохолестеринемия гипохолестеринемия (ҡанда холестериндың аҙ миҡдарҙа булыуы)

гипохолия гипохолия (бөйән эсәгенә үттең етерлек күләмдә килмәүе)

гипс гипс (нигеҙҙә, травматология һәм стоматологияла ҡулланылыусы кальций сульфаты минералы)

гипсофобия гипсофобия (юғарылыҡҡа һәм бейеклеккә менеүгә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

гирсутизм гирсутизм (ҡайһы бер ҡатын-ҡыҙҙарҙың йөнтәҫ булыуы, һаҡал-мыйыҡ үҫеүе)

гирудиноз гирудиноз (тәнгә йәбешкән йәки тын алыу юлдарына, ашҡаҙан-эсәктәргә үткән һөлөк зарарлауынан килгән ауырыу)

гирудотерапия гирудотерапия (медицина һөлөктәрен дауалау өсөн ҡулланыу)

гистероскопия гистероскопия (гистероскоп приборы ярҙамында аналыҡ эсен ҡарап тикшереү)

гистидинемия гистидинемия (нә-

ҫелдән килгән матдәләр алмашыныу ауырыуы)

гистиоцитóз гистиоцитоз (1. ҡанда макрофаг күҙәнәктәренең артыуы; 2. матдәләр алмашыныуы боҙолоуҙан килгән бер төркөм ауырыуҙар)

гистóлиз гистолиз (протеолитик ферменттар тәьҫиренән туҡыманың тарҡалыуы)

гистолóгия гистология (күп күҙәнәкле хайуандар һәм кеше туҡымалары хаҡында фән)

гистопатолóгия гистопатология (патоанатомия фәненең ауырыуҙан килгән организмдағы үҙгәрештәрҙе микроскопик өйрәнеүсе тармағы)

гистоплазмóз гистоплазмоз (гистоплазма бәшмәге йоғоуҙан килгән дөйөм инфекцион ауырыу)

гистохи́мия гистохимия (күҙәнәктә барған химик процестарҙы өйрәнә торған фән)

главврач (главный врач) баш врач (мәҫ., *г. больницы* больница баш врачы; *г. государственный санитарный* дәүләт санитарияһы баш врачы һ. б.)

глаз күҙ

глазни́ца күҙ соҡоро

гландуля́рный гландуляр (ниндәй ҙә булһа биҙгә ҡағылышлы)

глаукóма глаукома, ҡара (һары) һыу ауырыуы (күҙ эсе баҫымы күтәрелеүе, күреү һәләтлеге түбәнәйеүе менән характерлы ауырыу; төрҙәре: *абсолют глаукома* тыуымыштан килгән глаукома һ. б.)

глаукоматóзный глаукоматоз (глаукомаға ҡағылышлы)

гликеми́я гликемия (ҡанда глюкоза шәкәренең булыуы)

гликогéн гликоген (бауырҙа глюкоза шәкәренән синтезланған ҡатмарлы углевод)

гликогенóз гликогеноз (углевод матдәләре алмашыныуы менән характерлы бер төркөм нәҫел ауырыуы)

гликозидóзы гликозидозалар (гликозидоза ферменттары етешмәүенән килгән бер төркөм нәҫел ауырыуы)

гликози́ды гликозидалар (бер төркөм органик матдәләр: ҡайһы бер витаминдар, антибиотиктар һ. б.)

гликозури́я гликозурия (һейҙек менән күп шәкәр юғалыу)

гликокортикóиды гликокортикоидтар (бөйөр өҫтө биҙенән сыҡҡан гормондарҙың бер төркөмө)

глиобластóма глиобластома (яман шеш: глиома шешенең бер төрө)

глиóма глиома (үҙәк нервы системаһында барлыҡҡа килгән шеш)

глиосаркóма глиосаркома (үҙәк нервы системаһында барлыҡҡа килгән яман шеш)

гли́сты глистар (кешегә һәм хайуандарға эйәләшеүсән гельминттар; *ҡара:* **гельминты)**

глицери́н глицерин (гигиеник маҡсатта киң ҡулланылыусы өс атомлы спирт)

глóбули глобулдар (еңсәгә индереү өсөн ҡулланыла торған йомро шар рәүешендәге суппозиторий; *ҡара:* **суппозиторий)**

глобулинури́я глобулинурия (һейҙек менән глобулин исемле аҡһымдың бүленеүе)

гломéрул гломерул *(ҡара:* **клубочек почечный)**

гломерули́т гломерулит (бөйөр йомғаҡсаларының шешеүе)

гломерулонефри́т гломерулонефрит (ике яҡ бөйөрҙөң дә диффуз

(тотош) шешеүе; төрҙәре: киҫкен гломерулонефрит, хроник гломерулонефрит һ. б.)
гломерулосклеро́з диабети́ческий диабет гломерулосклерозы (бөйөр йомғаҡсалары зарарланыуы менән характерлы диабет ҡатмарлашыуы)
глоссалги́я глоссалгия (ҡайһы бер ауырыу һөҙөмтәһендә телдең ҡысытыуы, «яныуы» һ. б.)
глосси́т глоссит (тел шешеүе)
глоссолали́я глоссолалия (ауырыу сәбәпле телмәрҙең боҙолоуы)
глоссоплеги́я глоссоплегия (тел мускулдарының параличы; *ҡара:* **паралич)**
гло́тка тамаҡ, йотҡолоҡ
глото́к йотом, бер йотом
гло́хнуть 1. һаңғырауланыу; 2. ҡолаҡ тоноу
глухо́й һаңғырау
глухонемо́й һаңғырау-телһеҙ (әпе, бүтек)
глухонемота́ һаңғырау-телһеҙлек, әпелек
глухота́ һаңғыраулыҡ (төрҙәре: *г. контузионная* контузия һаңғыраулығы; *г. профессиональная* профессиональ һаңғыраулыҡ һ. б.)
глюко́за глюкоза (ябай углевод, организмда төрлө туҡлыҡлы матдәләрҙән яһала һәм матдәләр алмашыныуында мөһим роль уйнай)
глюкозури́я глюкозурия (глюкоза шәкәренең һейҙеккә күсеүе)
глюкокортико́иды глюкокортикоидтар (бөйөр өҫтө биҙҙәренән сыҡҡан бер төркөм гормондар; синтетик юл менән табылғандары, малдан алынғаны дауалау өсөн ҡулланыла)
гнатостомо́з гнатостомоз (гнатомостома исемле паразит селәүйоғоуҙан килгән гельминтоз; *ҡара:* **гельминтоз)**
гни́да һеркә, йәбешкәк (бет йомортҡаһы)
гние́ние сереү
гни́лостный серек, сереткес
гноеро́дный эренләткес
гноетече́ние эрен килеү
гной эрен
гнойни́к *ҡара:* **абсцесс**
гнойничко́вый ваҡ эренле шеш (мәҫ., ваҡ эренле шеш сабыртмаһы)
гнойничо́к ваҡ эренле шеш
гнотобиоло́гия гнотобиология (биологияның организмдың стериль шарттарҙа йәшәүен өйрәнеүсе бүлеге)
гноя́щийся эренләүсе
гнус гнус (серекәй, ваҡ себен, күгәүен һ. б. пар ҡанатлы осоп йөрөүсе бөжәктәрҙең дөйөм исеме)
гнуса́вость тыңҡышлыҡ, тыңҡаулыҡ, танау менән һөйләшеү
гнуса́вый тыңҡыш, тыңҡау (михым, һиңерәү танау) мәҫ., тыңҡыш һөйләшеү
го́лень сираҡ *(г. саблевидная* ҡылыс сираҡ (сираҡ һөйәктәренең алға сығыбыраҡ тороуы — ауырыу күренеше)
голова́ баш
голо́вка баш (мәҫ., ҡулбаш һөйәге башы, ир енес ағзаһы башы һ. б.)
головокруже́ние баш әйләнеү (күп төрлө сәбәптән була)
го́лод аслыҡ
голода́ние 1. ас йәшәү, аслыҡ (төрҙәре: *г. абсолютное* абсолют аслыҡ (ашамлыҡ та, һыу ҙа ҡабул ителмәй); *г. лечебное* дауалау маҡсатында ас тороу (дауалауҙың бер төрө — больница шарттарында ашау-эсеүҙең сик-

ләнеүе); *г. полное* тулы аслыҡ (һыу ғына эселә); 2. етешмәүсәнлек (теге-йәки был ризыҡтың дауамлы рәүештә етешмәүе, мәҫ., *г. белковое* аҡһым етешмәүсәнлеге; *г. витаминное* витамин (витаминдар) етешмәүсәнлеге; *г. кислородное* кислород етешмәүсәнлеге һ. б.)

го́лос тауыш (төрҙәре: *г. охриплый* ҡарлыҡҡан тауыш һ. б.)

гомеопа́тия гомеопатия (теге йәки был ауырыуға оҡшаш үҙгәрештәр тыуҙыра алған дарыуҙы бик аҙ миҡдарҙа биреп дауалау ысулы)

гомеоста́зис гомеостазис (кешенең эске средаһының сағыштырма рәүештә динамик тотороҡлолоҡта һаҡланыуы)

гомилофоби́я гомилофобия (көлкө хәлгә ҡалмаҫ өсөн кешеләр менән аралашыуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

гомопла́стика *ҡара:* **аллопластика**

гомосексуали́зм гомосексуализм (ир енесле кешеләр араһындағы сексуаль әүәҫлектең булыуы менән характерлы енси боҙоҡлоҡ)

гомотрансплanта́ция *ҡара:* **аллотрансплантация**

гомоцистинури́я гомоцистинурия (метионин аҡһымы етешмәүҙән килгән нәҫел ауырыуы)

гона́да гонада (енес биҙе)

гонадотокси́чность гонадотоксиклыҡ (ҡайһы бер матдәләрҙең енес биҙҙәренә ағыулы (токсик) тәьҫир итеүе)

гони́т гонит (тубыҡ быуынының шешеүе)

гонобленноре́я гонобленнорея (гонококк микробы йоғоуҙан килгән бленнорея; *ҡара:* **бленнорея**)

гоноко́кк гонококк (ике шарҙан торған гонорея тыуҙырғыс бактерия)

гоноре́я гонорея (гонококк йоҡҡандан килгән венерик ауырыу; төрҙәре: *г. восходящая* ҡатын-ҡыҙҙа гонореяның ҡатмарлашыуы: аналыҡ, аналыҡ өҫтө ағзаларының, янбаш эсендәге ҡатлы шекәрәләрҙең шешеүе; *г. латентная асимптомная* латент гонорея (аҫтыртын үтеүсе гонорея); *г. осложнённая* ҡатмарлашҡан гонорея; *г. ректальная* ректаль гонорея (тура эсәк гонореяһы); *г. свежая* яңы башланған гонорея (ауырыуҙың башланыуына ике айҙан аҙыраҡ ваҡыт үткән була); *г. торпидная* торпид гонорея (һиҙелер-һиҙелмәҫ үтеүсе гонорея); *г. хроническая* хроник гонорея (ике айҙан күберәк ваҡыт үткән гонорея йәки уның башланыу мәле билдәһеҙ)

гонусе́псис гоносепсис (сепсис менән ҡатмарлашҡан гонорея)

горб көмрәлек (күкрәк тәңгәле умыртҡаларының һәм күкрәк ситлегенең сирле характерҙа артҡа йә алға табан тумпайып сығыуы; төрҙәре: *г. рахитический* рахит көмрәлеге; *г. сердечный* йөрәк көмрәлеге (йөрәк ауырыуынан күкрәктең алға табан тумпайыуы; *г. старческий* ҡартлыҡ көмрәлеге; *г. туберкулезный* туберкулез көмрәлеге (умыртҡалар туберкулезы булғанда күҙәтелә) һ. б.)

горба́тый көмрө (бөкрө), мәҫ., көмрө кеше;

гореча́вка бабасыр үте (тамыры, нигеҙҙә, аппетит уятҡыс дарыу бирә торған үлән)

го́речи әсе дарыуҙар (ашау теләген уятыу, ашҡаҙан секреция-

һын арттырыу өсөн ҡулланыла торған дарыуҙар)

го́речь во рту әсе тәм (тойоу)

горздра́вотдел (городской отдел здравоохранения) ҡала һаулыҡ һаҡлау бүлеге

горицве́т *ҡара:* **адонис**

го́рло (дыха́тельное) *ҡара:* **трахея**

гормо́н гормон (эске секреция биҙҙәре һәм шулай уҡ ҡайһы бер туҡыма эшләп сығарған актив биологик матдә, мәҫ., адреналин, инсулин; *г. адренокортикотропный* адренокортикотроп гормон (гипофиз биҙе эшләп сығарған гормон) һ. б.)

гормона́льный гормональ (гормондарға ҡағылышлы, мәҫ., гормональ препарат)

гормонотерапи́я гормонотерапия (дауалау маҡсатында теге йәки был гормонды ҡулланыу)

горчи́чники горчичниктар (горчица орлоғо онтағы менән ҡапланған һәм дауалау өсөн ҡулланыла торған дүрткел ҡағыҙ биттәре)

горя́чка белая аҡ биҙгәк (эскелектән килгән дауамлы психик ауырыу)

горта́нь ҡурылдай

госпитализа́ция госпитализация, госпитализациялау (дауалау йәки ҡарап тикшереү маҡсатында ауырыуҙы дауалау учреждениеһына һалыу)

госпитали́зм госпитализм (оҙаҡ ваҡыт дауалау учреждениеһында булыуҙан килгән һаулыҡтың ҡаҡшауы)

го́спиталь госпиталь (нигеҙҙә, хәрби кешеләр өсөн дауалау учреждениеһы; төрҙәре: *г. авиационный* авиацион госпиталь; *г. военный* хәрби госпиталь; *г. гарнизонный* гарнизон госпитале; *г. полевой подвижный* хәрәкәттәге ялан госпитале; *г. специализированный* махсуслаштырылған госпиталь һ. б.)

госпита́льный госпиталь (мәҫ., госпиталь база, госпиталь режим)

гостепарази́ты гостепаразиттар (эткә эйәләшеүсән паразит селәүҙәр, эттән улар кешегә лә йоғоусан)

гра́дусник *(мед.) ҡара:* **термометр медицинский**

Гра́ма ме́тод Грам методы (бактерияларҙы буятыу ысулы, бактериялар күрән (фиолет) төҫ алһа, Грам ыңғай *(Грам положительный);* ҡыҙыл төҫ алһа, Грам кире *(Грам отрицательный)* буятыу тип атала)

гра́нула *(в фармации)* гранула (ваҡ борсаҡ рәүешендәге дарыу формаһы, йотоп ҡабул ителә)

гранулёма гранулёма (1. төйөр рәүешендәге шештең бер төрө, мәҫ., *г. инфекционная* инфекцион гранулема; *г. сифилитическая* сифилис гранулемаһы һ. б..; 2. *г. венерическая* венерик гранулема (нигеҙҙә тышҡы енес ағзаларҙа сей яралар барлыҡҡа килеү менән үтеүсе һәм тропик, субтропик илдәрҙә күҙәтелеүсе венерик ауырыу); 3. *г. пиогенная* пиоген гранулема (эренләткес бактериялар тыуҙырған эренле шештәрҙең бер төрө) һ. б.)

гранулемато́з гранулематоз (гранулема шештәре сығыу менән характерлы ауырыуҙарҙың дөйөмләштерелгән исеме)

гранулоци́т гранулоцит (цитоплазмаһында бөртөклө есемдәре булған лейкоцит; *ҡара:* **лейкоцит)**

гранулоцито́з гранулоцитоз (ҡан-

да гранулоциттарҙың һаны артыуы)

гранулоцитопени́я гранулоцитопения (ҡанда гранулоциттар һанының кәмеүе)

грануля́ции (грануляционная ткань) грануляциялар (яра-йәрәхәтле шешеү булған ерҙә яңы тоташтырғыс туҡыма барлыҡҡа килеүе)

графоло́гия графология (психик ауырыуҙы асыҡлау маҡсатында сирлеләрҙең почеркын өйрәнеү)

графома́ния графомания (ауырыу рәүешендә күп яҙырға ынтылыу)

графофоби́я графофобия (яҙыуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

гре́бень *(анат.)* ҡыр (мәҫ., *г. лобный* маңлай һөйәге ҡыры)

гре́лка йылытҡыс (тәндең теге йә был ерен йылытыу өсөн ҡулланыла торған ҡулайлама; төрҙәре: *г. резиновая* резина йылытҡыс; *г. химическая* химик йылытҡыс; *г. электрическая* электр йылытҡысы)

грибки́ (грибы) паразитические паразит бәшмәктәр (кешелә һәм хайуандарҙа ауырыу тыуҙырыусы микроскопик үҫемлек заттары)

грибко́вый бәшмәк

грипп грипп (үҙенсәлекле вирус йоғоуҙан килгән киҫкен инфекцион ауырыу)

гриппо́зный грипп, гриппоз (грипҡа ҡағылышлы, мәҫ., грипп вирусы, грипп (гриппоз) эпидемияһы)

гриппоподо́бный грипп һымаҡ (мәҫ., грипп һымаҡ ауырыу)

гру́ди түш *(ҡара:* **железа грудная)**

грудна́я жа́ба *ҡара:* **стенокардия**

груди́ца *(разг.) ҡара:* **мастит**

грудобрюшна́я преграда күкрәк шаршауы

грудь күкрәк, түш (мәҫ., *г. куриная* тауыҡ түш (рахит менән сирләгәндән һуң түш һөйәгенең ослайып тороуы); *г. широкая* киң күкрәк һ. б.)

грундиммуните́т грундиммунитет (беренсе иммунизациянан (прививканан) һуң барлыҡҡа килгән иммунитет)

гру́ппа здоро́вья һаулыҡ группаһы (тренер етәкселегендә физик культура менән шөғөлләнеүсе бер төркөм өлкән һәм урта йәштәге һау кешеләр)

гру́ппа инвали́дности инвалидлыҡ группаһы (өс группа бар: I группа инвалидлыҡ, II группа инвалидлыҡ, III группа инвалидлыҡ)

гру́ппа кро́ви ҡан группаһы (кеше ҡанының биохимик үҙенсәлеге менән айырылған төрө; төп 4 группа бар: I(O) ҡан группаһы, II(A) ҡан группаһы, III(B) ҡан группаһы, IV(AB) ҡан группаһы)

гры́жа бүҫер (1. ағзаның йәки уның өлөшөнөң тире аҫтына йәки мускулдар-ара арауыҡҡа һ. б. ҡыуышлы ергә тумпайып сығыуы; төрҙәре күп: *г. бедренная* бот төбө бүҫере; *г. белой линии живота* ҡорһаҡтың аҡ һыҙат бүҫере; *г. вправимая* ҡайтмалы бүҫер (сығып, урынына кире инә алған бүҫер); *г. врождённая* тыумыштан килгән бүҫер; *г. диафрагмальная* күкрәк шаршауы (диафрагма) бүҫере; *г. живота нару́жная* ҡорһаҡтың тышҡы бүҫере; *г. жировая* май бүҫере (бүҫер ҡабына эс майы ингән

була); *г. кишечная* эсәк бүҫере (бүҫер ҡабына эсәк ингән була); *г. мошоночная* тоҡса (инәк) бүҫере (тоҡсаға төшкән сандыр бүҫере); *г. невправимая* ҡайтарғыһыҙ бүҫер (бер сыҡҡан бүҫерҙе кире урынына кертеп булмай, ашығыс хирургик ярҙам талап итеүә; *г. паховая* сандыр бүҫере (сандыр каналынан сыҡҡан ҡорһаҡ бүҫере); *г. пахово-мошоночная* сандыр-тоҡса бүҫере; *г. послеоперационная* операциянан һуңғы бүҫер; *г. приобретенная* тормошта барлыҡҡа килгән бүҫер; *г. промежностная* сат бүҫере; *г. пупочная* кендек бүҫере; *г. скользящая* хәрәкәтсән бүҫер; *г. ущемленная* ҡыҫылған бүҫер (бүҫерҙең бер сығып, бүҫер тишегенең ҡыҫылыуы һөҙөмтәһендә бүҫер эсендә булған нәмәнең ҡорһаҡ эсенә кире ҡайта алмауы); 2. айырым ағзаларҙың тумпайып сығыуы (мәҫ., *г. влагалища* еңсә бүҫере; *г. головного мозга* баш мейеһе бүҫере; *г. спинного мозга* арҡа мейеһе бүҫере; *г. стекловидного тела* күҙҙең быяла (һымаҡ) есеме бүҫере; *г. хрусталика* күҙ яҫмығы бүҫере)

грыжево́й бүҫер (мәҫ., бүҫер ҡабы)

грыжесече́ние бүҫерҙе алыу операцияһы

грызуны́ кимереүселәр (ҡомаҡсыҫҡандар)

грязево́й ләм (мәҫ., ләм ваннаһы)

грязеводолече́бница ләм-һыу дауаханаһы (шифалы ләм һәм һыу менән дауалау учреждениеһы)

грязелече́ние шифалы ләм менән дауалау

грязь лечебная (пелоид) шифалы (батҡаҡ) ләм (төрҙәре: диңгеҙ ләме һ. б.)

губа́(ы) 1. ирен *(г. заячья ҡара:* **расщелина губы**). 2. сит. мәҫ., *г. половые (срамные)* енес (оят) ситтәре; *г. половые большие* ҙур енес ситтәре; *г. половые малые* кесе енес ситтәре

гу́мма гумма (шештәрҙең бер төрө, мәҫ., *г. сифилитическая* сифилис гуммаһы)

гуммо́зный гумма (гуммаға ҡағылышлы)

гумора́льный гумораль (организмдың эске шыйыҡсаларына (ҡан, лимфа) ҡағылышлы)

гумус гумус (төрлө ташландыҡтар сереүе һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән матдә)

гу́сеница ҡарышлауыҡ

Д

давле́ние баҫым (мәҫ., ҡан баҫымы)

дакриоадени́т дакриоаденит (күҙ йәше биҙенең шешеүе)

дакриолитиа́з дакриолитиаз (күҙ йәше биҙендә таш барлыҡҡа килеүе)

дакриостено́з дакриостеноз (танаукүҙ йәше каналының стенозы, *ҡара:* **стеноз**)

дакриоцисти́т дакриоцистит (күҙ йәше ҡабының шешеүе)

дактилалги́я дактилалгия (бармаҡтар ауыртыуы)

дактили́т дактилит (туберкулез һөҙөмтәһендә бармаҡ фалангаларының шешеүе)
дактилоло́гия дактилология (һаңғырау-телһеҙ кешеләрҙең ҡул элифбаһы ярҙамында бер-береһе менән аралашыуы)
дактилоскопи́я дактилоскопия (ҡул бармаҡтарының ус яҡ һүрәтен өйрәнеү; криминалистикала һәм медицина генетикаһында ҡулланыла)
дальнозо́ркий үтәғарашлы, алыҫтан яҡшы күреүсе (кеше)
дальнозо́ркость үтәғарау, үтәғарашлылыҡ (күҙ алмаһы диаметры үҫешенең туҡтауынан килгән күреү кәмселеге, мәҫ. *д. старческая* өлкәндәр (ҡарттар) үтәғарауы)
дальтони́зм дальтонизм (ҡыҙыл, йәшел төҫтө айыра алмауҙан торған күреү етешһеҙлеге)
дальто́ник дальтоник (дальтонизмы булған кеше)
данти́ст дантист (теш ауырыуҙары буйынса урта белемле медицина хеҙмәткәре, элек ҡулланылған термин)
дарсонвализа́ция дарсонвализация (юғары йышлыҡтағы һәм көсөргәнешлектәге электр-магнит майҙансығында дауалау; төрҙәре: *д. местная* сикле дарсонвализация (мәҫ., баш тәңгәлен генә дауалау); *д. общая* дөйөм дарсонвализация (тотош бөтә тәнде дауалау)
движе́ние хәрәкәт (мәҫ., *д. непроизвольное* ирекһеҙ хәрәкәт)
двое́ние (в глазах) ҡуш күренеү
дво́йня ике игеҙәк бала (төрө: *д. двуяйцо́вая* ике түл игеҙәктәре; *д. однояйцовая* бер түл игеҙәктәре)
двукры́лые (насекомые) пар ҡанатлы бөжәктәр (себен, серекәй һ. б.)
двуо́кись углерода (углекислый газ) углерод ике окисы (организмда окисланыу процесы һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килеп, һулыш алғанда тышҡа сығарылған газ)
двупа́лость (бидактилия) ҡушбармаҡлылыҡ
двуу́стка печеночная *ҡара:* **фасциола печеночная**
деби́льность дебиллек (олигофренияның еңел төрө; *ҡара:* **олигофрения**)
деби́льный дебиль (дебиллеккә ҡағылышлы, мәҫ, ´дебиль кеше, *ҡара:* **дебильность**)
деби́т сердца йөрәк дебиты (йөрәк ҡарынсалары тарафынан бер берәмек ваҡытта (бер секундта, бер минутта) сығарылған ҡан миҡдары)
девастáция девастация (кеше, хайуан һәм үҫемлектәрҙә эйәләшеүсән паразит селәүҙәрҙе (бөтә үҫеш дәүерендә) ҡырыу саралары комплексы)
де́вственница ғиффәтле (саф) ҡыҙ
девяси́л андыҙ (тамыры нигеҙҙә ҡаҡырыҡ сығартҡыс дарыу бирә торған үлән)
дегазáтор дегазатор (1. дегазация үткәреүсе кеше; 2. ағыулы матдә менән химик реакцияға кереп уны зарарһыҙлаусы матдә)
дегазáция дегазация (тирә-яҡ ерҙе, кейемде һ. б. ағыулы матдәләрҙән зарарһыҙлау)
дегельминтизáция дегельминтизация (паразит селәүҙәр менән көрәшеү, уларҙан дауаланыу)
дегенерáция дегенерация (1. *ҡара:* **дистрофия**; 2. бер нисә ауырыу исеме, мәҫ, *д. психическая* психик дегенерация (нәҫелдән кил-

гән бер нисә психик ауырыуҙарҙың дөйөм исеме); *д. сетчатки* күҙҙең селтәрле шекәрәһе дегенерацияһы (дистрофик үҙгәреш менән үтеүсе бер нисә күҙ ауырыуының дөйөм исеме һ. б.)

дегидрóз дегидроз (тир бүленеүҙең кәмеүе)

деградáция деградация (1. *(биол.) ҡара:* **дегенерация**; 2. ҡайһы бер психик ауырыуҙарға ҡағылышлы термин, мәҫ., *д. алкогольная* алкоголле деградация (2—3-сө дәрәжәләге хроник алкоголизмдан килгән күренеш: хеҙмәткә һәләтлектең юғалыуы, фекер буталыуы һ. б.); *д. личности* шәхес деградацияһы (шәхестең фекер йөрөтөү, йәшәү активлығы, хис-тойғоһо кәмеүе менән характерлы психик күренеш)

дегустáция дегустация (ашамлыҡ матдәләренең, әҙер блюдалар һәм эсемлектәр сифатын органолептик юл (ашап ҡарау, еҫкәү һ. б.) менән билдәләү)

Дедерлéйна палочка Дедерлейн таяҡсаһы (ҡатын-ҡыҙ еңсәһендә ғәҙәти йәшәүсе бактерия)

дезаггравáция дезаггравация (сирле кеше тарафынан үҙ ауырыуын кәметеп күрһәтеү йәки ауырыуҙың айырым билдәләрен йәшереү)

дезактивáтор дезактиватор (ағыуға ҡаршы матдә; уның тәьҫире химик реакция тыуҙырыуға ҡайтып ҡала, һөҙөмтәлә организмға эләккән ағыу тулыһынса йәки бер ни тиклем зарарһыҙлана)

дезактивáция дезактивация (радиацион зарарлауҙы булдырмау ниәтенән теге йәки был объектты һәм уға эләккән радиактив матдәләрҙән таҙартыу саралары: *д. полная* тулы дезактивация; *д. частичная* ярым дезактивация (тик радиактив матдә төшкән ерҙе таҙартыу)

дезинсéкция дезинсекция (инфекцион һәм инвазион ауырыуҙар тыуҙырғыс бөжәктәрҙе ҡырыу)

дезинстрýктор дезинструктор (санэпидстанцияның йәки дезинфекция станцияһының дезинфекция, дезинсекция һәм дератизация эшен ойоштороусы урта белемле медицина работнигы)

дезинтоксикáция дезинтоксикация (организм тарафынан унда эләккән йәки барлыҡҡа килгән ағыуҙың биологик активлығын, концентрацияһын кәметеү һәм зарарлы тәьҫирен юҡ итеү комплекслы реакциялары)

дезинфéктор дезинфектор (санитария-эпидемиология службаһы, махсус әҙерлек алған һәм дезинфекция, дезинсекция һәм дератизация эшен башҡарыусы работник)

дезинфекциóнная(ый) дезинфекция, дезинфекцион (мәҫ., дезинфекция станцияһы, дезинфекцион матдә)

дезинфéкция дезинфекция (тирә-яҡ мөхиттә инфекцион ауырыу тыуҙырғыс заттарҙы ҡырыу; төрҙәре: *д. биологическая* биологик дезинфекция (тирә-яҡ мөхиттә барған биологик процестарға нигеҙләнгән була); *д. влажная* дымлы (еүеш) дезинфекция (эшкәртеү өсөн шыйыҡ дезинфекциялау матдәләре, мәҫ., хлорлы эзбиз, риванол һ. б. ҡулланыла); *д. газовая* газлы дезинфекция; *д. заключительная* йомғаҡлау дезинфекцияһы; *д.*

профилактическая профилактик дезинфекция (инфекцион ауырыуға шик тыуғанда һаҡланыу маҡсатында башҡарыла); *д. текущая* көндәлек дезинфекция (сирле кеше бүлендектәренә һәм тотонған әйберҙәренә ауырыу барышында дезинфекция үткәреп тороу)

дезодора́тор дезодоратор (дезодорация матдәһе булған махсус һауыт; *ҡара:* **дезодорация**)

дезодора́ция дезодорация (дезодорация матдәләре ҡулланып, насар еҫте бөтөрөү йәки кәметеү сараһы)

дезориентиро́вка *(в психиатрии)* дезориентировка (психик һаулыҡ ҡаҡшау сәбәпле тормошта ориентация юғалтыу)

дезста́нция (дезинфекционная станция) дезстанция (дезинфекция үткәреү учреждениеһы)

де́йствие *(мед.)* тәьҫир (итеү), мәҫ., дарыу тәьҫире

декальцина́ция *(в патологии)* декальцинация (ҡайһы бер физиологик йәки ауырыу процесы булғанда һөйәк туҡымаһы тарафынан кальций матдәһен юғалтыу)

деканцерогениза́ция деканцерогенизация (тирә-яҡ мөхит объекттарын канцероген матдәләрҙән таҙартыу; *ҡара:* **канцерогены**)

декапита́ция *(в акушерстве)* декапитация (йөклө ҡатындың ғүмерен һаҡлау маҡсатында, арҡыры ятҡан ғоманға (башы тәңгәлендә) тарҡатыу операцияһы)

декапсуля́ция декапсуляция (ағзаның фиброз ҡабын алыу операцияһы, мәҫ., бөйөр декапсуляцияһы)

декомпенса́ция декомпенсация (ниндәй ҙә булһа ағзаның функциональ етешмәүсәнлеге, мәҫ., йөрәк эшсәнлеге декомпенсацияһы)

декомпре́ссия декомпрессия (1. кешене солғап алған тирәлә барометр баҫымының киҫкен түбәнәйеүе, мәҫ., кессондан сыҡҡанда, үтә юғарыла осҡанда һ. б.; 2. ағза-туҡыманың эшсәнлегенә ҡамасаулаған артыҡ баҫымды кәметеү маҡсатында яһала торған хирургик операция, мәҫ., баш һөйәге трепанацияһы, бөйөр декапсуляцияһы һ. б.)

декортика́ция декортикация (1. баш мейеһе ярымшарҙарын алыу йәки уларҙың функциональ һәләтлеген кәметеү операцияһы; 2. ниндәй ҙә булһа ағзаның ҡабыҡ ҡатламын алыу операцияһы)

деларва́ция деларвация (тирә-яҡ мөхиттәге бөжәктәрҙе, беренсе нәүбәттә уларҙың ҡарышлауыҡтарын ҡырыу саралары)

деле́ние бүленеү (мәҫ., бактерия бүленеүе, күҙәнәк бүленеүе)

дели́рий делирий (аҡыл томаланыу, юҡ-бар күренеү, мәғәнәһеҙ хәрәкәт яһау һ. б. менән характерлы психик һаулыҡтың ҡаҡшауы, мәҫ., *д. алкогольный* алкоголь делирийы һ. б.)

демарка́ция *(в патологии)* демаркация (организмда барлыҡҡа килгән үле туҡыманың һау ҡалғанынан айырылып тороуы)

деме́нция деменция (кешенең йәшәгән дәүерендә барлыҡҡа килгән еңел аҡыллылыҡ)

деминерализа́ция *(в медицине)* деминерализация (организмда йәки һөйәк туҡымаһында минераль матдәләрҙең кәмеүе)

демо́граф демограф (демография белгесе)

демогра́фия демография (халыҡ һанының үҫеше, халыҡ составындағы үҙгәрештәрҙе өйрәнә торған фән)

демодико́з демодикоз (нигеҙҙә, биттең сәс фолликулаларында һәм тире май биҙҙәрендә демодекс исемле талпандың бер төрө эйәләшеү һөҙөмтәһендә ваҡ һытҡы, ҡыҙыл таплы шештәр барлыҡҡа килеү менән характерлы тире ауырыуы)

демонома́ния демономания (организмда «шайтан-фәлән» эйәләшеү илереүе менән характерлы психик һаулыҡтың ҡаҡшауы)

демонофо́бия демонофобия (шайтан-фәләнгә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

де́мпинг-синдро́м демпинг-синдром (ашҡаҙандың ҙур өлөшөн операция юлы менән алғандан һуң барлыҡҡа килгән ауырыу үҙгәрештәре: эс ауыртыу, күңел болғаныу һ. б.)

де́нге *ҡара:* **лихорадка денге**

денерва́ция денервация (тәндең берәй ерен нервыһыҙ ҡалдырыу, ҡайһы ваҡыт дауалау маҡсатында булдырыла)

денти́н дентин (тештең төп ҡаты матдәһе)

денти́ция дентиция (һөт йәки даими тештәрҙең сығып килеүе)

деонтоло́гия медицинская медицина деонтологияһы (медицина работниктарының ауырыу кешегә ҡарата үҙҙәрен тотоу принциптары системаһы)

деперсонализа́ция деперсонализация (үҙ шәхесе абруйын юғалтыу, йәмғиәттән ситләшеү тойғоһо булыу менән характерлы психик һаулыҡтың ҡаҡшауы)

депигмента́ция депигментация (туҡыма тарафынан пигменттың тулыһынса йәки бер өлөшөнөң юғалыуы, мәҫ., ошондай хәл тән өҫтөндә булһа, аҡ таптар барлыҡҡа килә)

депиля́ция депиляция (сәс тамырсаһына зарар килтермәйенсә сәс бөртөктәрен алыу)

депре́ссия депрессия (күңелһеҙлеккә бирелеү, психик активлыҡтың юғалыуы, рух йәки күңел төшөнкөлөгө һ. б. күренештәр менән характерлы һаулыҡтың ҡаҡшауы; депрессияның сәбәбе һәм төрҙәре күп)

дератиза́ция дератизация (ауырыу таратҡыс йәки экономик зыян килтерә торған кимереүселәрҙе (сысҡан, ҡомаҡ һ. б.) ҡырыу саралары)

де́рма дерма (тиренең эпидермис аҫтында ятҡан уртансы ҡатламы)

дермати́т дерматит (тиренең шешеүе; төрҙәре: *д. лекарственный* дарыу дерматиты (дарыу килешмәгәнлектән була); *д. профессиональный* профессиональ дерматит; *д. солнечный* ҡояш дерматиты һ. б.)

дерматовенеро́лог дерматовенеролог (тире һәм венерик ауырыуҙар белегесе, врач)

дерматовенерологи́ческий дерматовенерологик, дерматовенерология (мәҫ., дерматовенерологик ярҙам, дерматовенерология диспансеры)

дермато́з дерматоз (тирелә булған төрлө ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

дерматозооно́з дерматозооноз (кешегә хайуан бетсәләре йоҡҡандан килгән тире ауырыуы)

дерматокониóз дерматокониоз (ҡайһы бер профессияла туҙан ҡуныу һөҙөмтәһендә тире пигментацияһы: көрән, ҡара һ. б. төҫ алыуы)

дерматóлог дерматолог (тире ауырыуҙары белгесе, врач)

дерматологи́ческий дерматологик, дерматология (мәҫ., дерматологик ауырыуҙар, дерматология кафедраһы)

дерматолóгия дерматология (медицинаның тире ауырыуҙарын, уларҙы дауалау һәм иҫкәртеү ысулдарын өйрәнеүсе тармағы)

дерматомáния дерматомания (үҙ сәсен йолҡоу, тәнен тырнап сыйыу менән характерлы невроз)

дерматомиáз дерматомиаз (тире эсендә ҡайһы бер себендәрҙең ҡарышлауыҡтары эйәләшеүенән килгән тире ауырыуы)

дерматомикóз дерматомикоз (патоген бәшмәктәр йоғоуҙан килгән тире ауырыуы)

дерматомиози́т дерматомиозит (мускулдар һәм тире зарарланыуы менән характерлы коллагеноз рәтенә ингән етди дөйөм ауырыу)

дерматопатофоби́я дерматопатофобия (тире ауырыуҙарына ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

дерматосклерóз дерматосклероз (нигеҙҙә, ауырыу сәбәпле тиренең айырым өлөштәренең ҡатыуы)

дерматофибрóма дерматофиброма (тоташтырғыс туҡыманан сыҡҡан ябай тире шеше)

дермовакци́на дермовакцина (нигеҙҙә, бызау тиреһендә үрсетелгән натураль сәсәк вирустарынан әҙерләнгән вакцина)

дермографи́зм дермографизм (механик ярһытыуға тире нервыларының яуап реакцияһы: нигеҙҙә, тиренең ҡыҙарыуы йәки ағарыуы менән характерлы, мәҫ., аҡ дермографизм, ҡыҙыл дермографизм)

дермóид дермоид (киста шешенең бер төрө; *ҡара:* **киста)**

десенсибилизáция десенсибилизация (организмдың юғары һиҙеүсәнлеген (сенсибилизацияһын) кәметеү йәки юҡ итеү)

десквамáция десквамация (тәбиғи йәки ауырыу сәбәпле эпидермис күҙәнәктәренең уйылып төшөүе)

десмóид десмоид (тоташтырғыс туҡыманан сыҡҡан шештәрҙең бер төрө)

десмурги́я десмургия (хирургияның бәй һалыу ысулдарын өйрәнә торған бүлеге)

деснá теш ите (ҡаҙнаһы)

дестру́кция *(в патологии)* деструкция (туҡыма күҙәнәктәрҙең тарҡалыуы)

деторождéние бала тыуыу

детсáд (детский сад) балалар баҡсаһы

дéтские учреждéния балалар учреждениелары (мәҫ., ясле һ. б.)

дéтское мéсто ғоман (бала ятҡылығы) яҫтығы (һуңғылыҡтың төп өлөшө)

дефáнс (мышечный) мускулдар дефансы (ҡорһаҡ шекәрәһе шешкәндә ҡорһаҡ мускулдарының тартышып ҡатыуы; был ҡайһы бер етди ҡорһаҡ ауырыуының билдәһе)

дефекáция дефекация (оло ярау итеү йәки иттереү (мәҫ., клизма ярҙамында һ. б.)

дефéкт дефект (1. (псих.) ауырыу сәбәпле шәхес психикаһы үҙгәреүе; 2. ағза-туҡыманың ана-

томик йәһәтенән кәмселекле булыуы, мәç., *д. межпредсердный* йөрәк алды-ара дефекты; 3. *д. рентгенологический* рентгенологик дефект (тикшерелгән ағзала уйым табылыуы)

деферентит деферентит (орлоҡ сығарғыс юлдың шешеүе)

дефлорант дефлорант (пестицид препараттарҙың береһе; *ҡара:* **пестициды)**

дефлорация дефлорация (ҡыҙлыҡ пәрҙәһенең боҙолоуы)

деформация деформация (кешенең теге йәки был ағза-туҡымаһының формаһы боҙолоуы, мәç., быуын деформацияһы)

дефторирование (обесфторирование) воды һыуҙы дефторлау (нигеҙҙә, халыҡты флюороз ауырыуынан һаҡлау маҡсатында яһалма юл менән тәбиғи һыуҙа фтор тоҙҙарын кәметеү)

дехлорирование воды һыуҙы дехлорирлау (хлорлау үткәргәндә йәғни хлорлағанда һыуға артыҡ эләккән хлорҙы кәметеү ысулы)

децеребрация децеребрация (фәнни өйрәнеү маҡсатында хайуандарҙың баш мейеһе өлөшөн алыу операцияһы)

деятельность *(физиол.)* эшсәнлек, эш (мәç., ашҡаҙан эшсәнлеге, мускулдар эшсәнлеге һ. б.)

диабет диабет (һейҙек аша организмдан шәкәр бүленеүе менән характерлы бер төркөм ауырыуҙарҙың дөйөмләштерелгән исеме; төрҙәре: *д. адреналиновый* адреналин диабеты (адреналин гормоны артыҡ бүленеүҙән килгән диабет); *д. бронзовый; ҡара:* **гемохроматоз;** *д. несахарный* шәкәрһеҙ диабет (антидиуретин гормоны барлыҡҡа килмәүҙән, йә аҙ эшләнеүенән йәки бөйәр каналсыҡтары эпителийының был гормонға ҡарата һиҙмәүсән булыуынан килгән диабет күренеше); *д. почечный* бөйөр диабеты (бөйөр каналсыҡтары сирле булыу сәбәпле һейҙек менән шәкәр юғалтыу); *д. сахарный* шәкәр диабеты (ашҡаҙан аҫты биҙе сирле үҙгәрешенән һәм һөҙөмтәлә углеводтар алмашыныуы боҙолоуынан килгән диабет); төрҙәре: *д. взрослых* өлкәндәр диабеты; *д. потенциальный* потенциаль диабет (нәҫелдән килгән диабетҡа бирешеүсәнлек); *д. старческий* ҡарттар диабеты (65 йәше уҙған кешеләрҙә күҙәтелә торған еңелерәк үтеүсе шәкәр диабеты); *д. юношеский (ювенильный)* йәштәр (ювениль) диабеты (шәкәр диабетының бер төрө) һ. б.

диабетид диабетид (диабет булғанда тире һәм тиресә ҡатламдарҙа барлыҡҡа килгән сабыртма)

диабетический диабет, диабетик (диабетҡа бәйле)

диагноз диагноз (кешенең һаулығы, булған ауырыуы хаҡында медицина һығымтаһы; төрҙәре: *д. гистологический* гистологик диагноз (гистологик тикшереүгә нигеҙләнгән диагноз); *д. дифференциальный* дифференциаль диагноз (башҡа сирҙәрҙән айырыу); *д. клинический* клиник диагноз (клиник тикшереү нигеҙендә ауырыуҙы билдәләү); *д. окончательный* һуңғы диагноз; *д. патологоанатомический* патолого-анатомик диагноз (кеше үлгәндән һуң һәм ярып тикшергәс ҡуйылған диагноз); *д. предварительный* тәүге диагноз (ауырыу кешене беренсе ҡарау менән генә ҡуйылған диаг-

ноз); *д. судебно-медицинский* суд-медицина диагнозы (суд-медицина тикшереүе үткәргәндән һуң ҡуйылған диагноз)

диагно́стика диагностика (1. медицинаның ауырыуҙы йәки үҙенсәлекле физиологик хәлде асыҡлау юлдарын өйрәнеүсе тармағы; 2. ауырыуҙы асыҡлау юлдары: *д. биохимическая* биохимик диагностика (биохимик тикшереү ярҙамында ауырыуҙы асыҡлау); *д. инструментальная* инструменталь диагностика (төрлө прибор, инструмент ярҙамында ауырыуҙы асыҡлау); *д. лабораторная* лаборатор диагностика (микроскопик, бактериологик һ. б. тикшереү үткәреп ауырыуҙы асыҡлау); *д. машинная* машина диагностикаһы (иҫәпләү методын һәм техниканы ҡулланып ауырыуҙы асыҡлау); *д. морфологическая* морфологик диагностика (ағза-туҡыма һәм күҙәнәктәр структураһын өйрәнеп, ауырыуҙы асыҡлау); *д, радиоизотопная* радиоизотоп диагностикаһы (радиоактив изотоптар ҡулланып ауырыуҙы асыҡлау); *д. рентгенологическая* рентгенологик диагностика; *д. серологическая* серологик диагностика (серологик тикшереүҙәр үткәреп ауырыуҙы асыҡлау, *ҡара:* **реакция серологическая**); *д. функциональная* функциональ диагностика (организмдың йәки айырым ағза-туҡыманың эшсәнлеген тикшереп ауырыуҙы асыҡлау); *д. цитологическая* цитологик диагностика (ағза-туҡымаларҙан алынған күҙәнәктәрҙе тикшереп ауырыуҙы асыҡлау)

диагно́стикум диагностикум (серологик тикшереүҙәр үткәргәндә антиген рәүешендә ҡулланылыусы стандарт препарат)

диагности́ческий диагностик, диагностика (диагностикаға ҡағылышлы)

диа́лиз диализ (коллоидаль һ. б. иретмәләрҙе таҙартыу ысулы. Был ысул медицина-биологик тикшереүҙәрҙә киң ҡулланыла, «яһалма бөйөр» аппаратының эше лә диализға нигеҙләнгән)

диапеде́з диапедез (ҡан тамыры көбө аша ҡан күҙәнәктәренең сығыуы)

диаре́я диарея (эс китеү)

диа́стола диастола (йөрәк эшсәнлегенең, уның мускулдары йомшарыу менән үткән дәүере)

диате́з диатез (теге йәки был ауырыуға бирешеүсәнлек йәки адекват булмаған реакция биреү менән характерлы конституция аномалияһы; төрҙәре: *д. геморрагический* геморрагик диатез (ҡанау, ҡан һауыуға бирешеүсәнлек менән характерлы); *д. лимфатико-гипопластический* лимфатик-гипопластик диатез (аллергия һәм аутоаллергия реакцияларына, ауырыуға тиҙ бирешеп барыу менән характерлы); *д. невропатический* невропатия диатезы (тиҙ ҡыҙып барыу, йоҡо, аппетит боҙолоу менән характерлы); *д. нервно-артритический* нервы-артрит диатезы (һимереүгә, шәкәр диабетына, атеросклерозға, гипертония ауырыуына, подаграға, матдәләр алмашыныу артриттарына (быуындар шешеүенә) бирешеүсән булыу менән характерлы диатез); *д. оксалемический* оксалемия диатезы (нервы артрит диатезының бер төрө: ҡуҙғалаҡ кислотаһының алма-

шыныуы боҙолоу менән характерлы); *д. спазмофилический* спазмофилия диатезы *(ҡара:* **спазмофилия**); *д. тромбофилический* тромбофилия диатезы (ҡан тиҙ ойоп барыу менән характерлы диатез); *д. экссудативно-катаральный* экссудатив-катараль диатез (дауамлы шешенеүҙәргә, аллергик реакцияларға һ. б. бирешеүсәнлек менән характерлы диатез); *д. язвенный* сей яра диатезы (ашҡаҙан һәм бөйән эсәгендә сей яра барлыҡҡа килеүгә бәйле диатез)

диатерми́я диатермия (юғары йышлыҡтағы электр ярҙамында тәндең тәрән ятҡан ерен йылытып дауалау)

диатермогрязелече́ние диатермоләм дауалауы (диатермия һәм шифалы ләм менән бер юлы дауалау)

диатермокоагуля́ция диатермокоагуляция (юғары йышлыҡтағы электр менән көйҙөрөп дауалау)

диатермоэлектрофоре́з диатермоэлектрофорез (диатермия һәм дарыу электрофорезын бер юлы ҡулланып дауалау)

диафаноскопи́я диафаноскопия (тар яҡтылыҡ шәлкеме менән ағза-туҡыманы үтәнән-үтә яҡтыртып тикшереү ысулы)

диа́физ диафиз (көпшәле һөйәктең урта өлөшө)

диафизи́т диафизит (көпшәле һөйәктең урта өлөшөнөң шешеүе)

диафра́гма диафрагма (1. шаршау; *(ҡара:* **грудобрюшная преграда**); 2. мәҫ., *д. таза* янбаш диафрагмаһы (янбаш төбөндәге бөтә йомшаҡ туҡымалар)

диафрагмати́т диафрагматит (күкрәк шаршауының шешеүе)

дивакци́на дивакцина (бер юлы ике йоғошло ауырыуға ҡаршы йүнәлтелгән вакцина; *ҡара:* **вакцина**)

диверге́нция глаз күҙ дивергенцияһы (күҙ алмаларының ян-яҡҡа тайпылыуы)

диверти́кул дивертикул (ҡыуышлы ағза көбөнөң тыш яҡҡа бүртеп сыҡҡан өлөшө)

дивертикули́т дивертикулит (дивертикулдың шешеүе; *ҡара:* **дивертикул**)

дие́та диета (ауырыу кешегә тәғәйенләнгән туҡланыу рационы һәм режимы, диета төрҙәре: *д. печеночная* бауыры сирле кешеләр диетаһы; *д. разгрузочная* еңеләйтелгән диета һ. б.)

диети́ческий диетик, диетика (мәҫ., диетик туҡланыу)

дието́лог диетолог (диетология белгесе, врач)

диетоло́гия диетология (һау һәм ауырыу кешене рациональ туҡландырыу хаҡында ғилем)

диетотерапи́я диетотерапия (һайлап алынған диеталар ярҙамында дауалау ысулы)

диетсестра́ диетсестра (ятып дауаланыу учреждениеһында диета төҙөй торған медсестра)

диетстоло́вая (диети́ческая столо́вая) диетик ашхана

дизадапта́ция дизадаптация (организмдың тирә-яҡ мөхит һәм эске среда факторҙары йоғонтоһона ҡарата яраҡлашыуының боҙолоуы)

дизакузи́я дизакузия (ишетеү ағзаларының һаулығы ҡаҡшау)

дизартри́я дизартрия (нервы системаһы ҡаҡшауы һөҙөмтәһендә асыҡ, аңлайышлы итеп һөйләшә алмау)

дизентери́я дизентерия (1. үҙенә

хас бактерия йоғоуҙан килгән инфекцион ауырыу, нигеҙҙә, нәҙек һәм йыуан эсәктәр зарарлана; төрҙәре: *д. острая* кисҡен дизентерия; *д. субклиническая* субклиник дизентерия (еңел, беленер-беленмәҫ үтеүсе дизентерия); *д. токсическая* токсик дизентерия (ауыр үтеүсе дизентерия; 2. патоген ябай микроскопик хайуандар йоғоуҙан килгән ауырыу: мәҫ., *д. амёбная* амебалы дизентерия *(ҡара:* **амебиаз**); *д. инфузорная* инфузория дизентерияһы; *ҡара:* **балантидиаз)**

дизостóз дизостоз (нәҫелдән килгән һөйәк ауырыуҙарының дөйөм исеме)

дизурúя дизурия (кесе ярау боҙолоуҙарының (йыш, ауыртыу менән һейеү һ. б.) дөйөм исеме)

дизэмбриогенезúя дизэмбриогенезия (эмбриональ үҫеш боҙолоуҙарының дөйөм исеме)

дизэнзимóз дизэнзимоз (ферменттар етешмәүсәнлегенең дөйөм исеме)

дилатáция дилатация (ниндәй ҙә булһа ҡыуышлы ағзаның тороҡло рәүештә киңәйеүе, мәҫ., *д. сердца* йөрәк дилатацияһы)

динамографúя динамография (график һүрәт төшөрөү рәүешендә мускулдар эшсәнлеген өйрәнеү)

динамокардиографúя динамокардиография (йөрәк-тамыр системаһын өйрәнеү ысулы)

динамóметр *(в мед. технике)* динамометр (физик көстө билдәләү өсөн прибор)

динамометрúя динамометрия (динамометр ярҙамында мускулдың йәки бер төркөм мускулдарҙың көсөн билдәләү)

диóптрика глаза күҙ диоптрикаһы (күҙҙең һынылыш средаларын өйрәнеү ысулы)

диоптрúя диоптрия (оптика системаһында, нигеҙҙә, күҙлек быялаларының һынылыш көсөн билдәләй торған берәмек)

диплегúя диплегия (ике яҡлы паралич, мәҫ., *д. верхних конечностей* ике ҡул диплегияһы)

диплобактéрия диплобактерия (ике таяҡсанан торған бактерия)

диплокóкк диплококк (ике шарҙан торған бактерия)

диплопúя диплопия (бер нәмәне ике итеп күреү менән характерлы күреү кәмселеге)

дипсоманúя *ҡара:* **пьянство запойное**

дирофиляриóз дирофиляриоз (дирофилярий исемле паразит селәү йоғоуҙан һәм, нигеҙҙә, күҙҙәр, тире аҫты туҡымаһы зарарланыу менән характерлы гельминтоз ауырыуы)

дисбактериóз дисбактериоз (кеше организмында, нигеҙҙә, эсәктәрҙә нормаль микрофлораның тәбиғи булмаған микробтар менән алмашыныуы һәм шунлыҡтан килгән сирле үҙгәрештәр)

дисбалáнс пищевы́х вещéств ашамлыҡ матдәләренең дисбалансы (рацион, айырым ашамлыҡ составында биологик мөһим туҡлыҡлы матдәләрҙең үҙ-ара мөнәсәбәте боҙолоуы)

дисгармóния психúческая психик дисгармония (шәхестең бер психик сифаттары нык үҫеш алған булһа, икенселәре артта, үҫмәй ҡала)

дисгидрóз дисгидроз (1. тир бүленеү боҙолоуҙарының дөйөм исе-

ме; 2. тир юлдары тығылыу һөҙөмтәһендә ус-табандарҙың шешеүе)

диск *(анат.)* диск (1. ҡайһы бер быуын эсендәге ваҡ кимерсәк; 2. *д. зрительного нерва* күреү нервы дискыһы — нервы өлөшсәһе)

дискерато́з дискератоз (эпидермистың үҫеше боҙолоуы һәм уның ҡатыуы, мәҫ., *д. врожденный* тыумыштан килгән дискератоз)

дискинези́я дискинезия (ниндәй ҙә булһа ағзаның хәрәкәт эшсәнлеге координацияһы боҙолоуы һәм һөҙөмтәлә ауырыу билдәләре барлыҡҡа килеүе, мәҫ., *д. желчных путей* үт юлдары дискинезияһы һ. б.)

дислока́ция мо́зга мейе дислокацияһы (ауырыу сәбәпле баш мейеһенең урынынан күсеүе)

дисменоре́я дисменорея (күрем килеү циклының боҙолоуы)

дисмнези́я дисмнезия (хәтерләү һәләте түбәнәйеүенең бер төрө)

дисморфофоби́я дисморфофобия (үҙеңдәге ниндәй ҙә булһа физик йәки физиологик кәмселекте психик яҡтан ауыр кисереү)

диспансе́р диспансер (дауалау менән бер ҡатарҙан актив профилактик эш алып барған махсус медицина учреждениеһы; төрҙәре: *д. врачебно-физкультурный* врачлыҡ-физкультура диспансеры; *д. глаукоматозный* глаукоматоз диспансер (глаукома ауырыуын дауалау һәм булдырмау саралары менән шөғөлләнә); *д. кардиологический* кардиология диспансеры (йөрәк ауырыуҙарын дауалау һәм булдырмау саралары менән шөғөлләнә); *д. онкологический* онкология диспансеры (шеш ауырыуҙарын дауалау һәм булдырмау саралары менән шөғөлләнә); *д. кожно-венерологический* тире-венерология диспансеры; *д, психо-неврологический* психо-неврология диспансеры; *д. противотуберкулезный* туберкулезға ҡаршы диспансер)

диспансериза́ция диспансеризация, диспансерлау (1. һаулыҡ һаҡлау эшен алып барыу системаһы; 2. дауалау-профилактика маҡсатында алып барылған медицина күҙәтеүе)

диспареуни́я диспареуния (ҡатынҡыҙ енес ауырыуҙарының дөйөм исеме)

диспепси́я диспепсия (аппетит юғалыу, эс китеү һ. б. билдәләр менән үтеүсе аш үҙләштереү ауырыуы); төрҙәре: *д. бродильная* әсеү диспепсияһы (углевод матдәләрен үҙләштереүе боҙолоу менән билдәләнгән диспепсия); *д. гастрогенная* гастроген диспепсия (ашҡаҙанда аш үҙләштереүе боҙолоу менән билдәләнгән диспепсия); *д. гнилостная* сереткес диспепсия (туғ-әсәктә серетеү процестарының көсәйеүе менән билдәләнгән диспепсия); *д. кишечная* эсәк диспепсияһы (аш үҙләштереү процесы эсәктәрҙә боҙолоу менән билдәләнгән диспепсия); *д. мочевая* һейеү диспепсияһы (хроник рәүештә ваҡытында һейҙек тышҡа сығарылмау һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән диспепсия); *д. нервная* нервы диспепсияһы (нервы системаһы эшсәнлеге боҙолоуҙан килгән диспепсия); *д. панкреатическая* панкреатик

диспепсия (ашҡаҙан аҫты биҙе эшсәнлеге боҙолоуҙан килгән диспепсия); *д. парентеральная* парентераль диспепсия (ниндәй ҙә булһа инфекцион ауырыу кисергәндә барлыҡҡа килгән диспепсия); *д. печёночная* бауыр диспепсияһы (бауыр тарафынан үттең аҙ бүленеүенән килгән диспепсия); *д. физиологическая* физиологик диспепсия (3—5 көнлөк яңы тыуған балаларҙа күҙәтелеүсе диспепсия) һ. б.)

диспепти́ческий диспепсия, диспептик (диспепсияға ҡағылышлы)

дисплази́я дисплазия (ағза-туҡымаларҙың дөрөҫ үҫмәүенең дөйөм исеме)

диспно́э диспноэ (тын ҡурылыу, тын бөтөү)

диспротеинеми́я диспротеинемия (ҡан аҡһымдарының үҙ-ара мөнәсәбәте боҙолоуы)

диссемина́ция диссеминация (ҡан, лимфа тамырҙары, үпкә көпшәләре буйлап ауырыу тыуҙырғыс заттарҙың, шеш күҙәнәктәренең организмдың икенсе еренә күсеүе, мәҫ., *д. опухоли* шеш диссеминацияһы)

диссемини́рованный диссеминацияланған (диссеминацияға ҡағылышлы)

диссимиля́ция диссимиляция (күҙәнәк эсендәге ҡатмарлы органик берләшмәләрҙең ябайыраҡ матдәләргә бүлгеләнеүе)

диссимуля́ция диссимуляция (үҙ һаулығы тураһында яңылыш фекер тыуҙырыу маҡсатында ауырыуын йә уның айырым билдәләрен йәшереү)

диста́льный дисталь (кәүҙә үҙәгенән алыҫыраҡ ятҡан ағза өлөшөнә ҡарата ҡулланылыусы термин, мәҫ., аяҡтың дисталь өлөшө)

дистилля́ция дистилляция (шыйыҡсаны таҙартыу)

дистими́я дистимия (сәбәпһеҙ, ваҡытлыса кәйефтең боҙолоуы)

дистирео́з дистиреоз (боғаҡ ауырыуы булғанда күҙәтелгән күренеш: бер юлы гипертиреоз һәм гипотиреоз билдәләренең булыуы; *ҡара:* **гипотиреоз, гипертиреоз)**

дистони́я дистония (мускулдар, тамырҙар тонусының норманан тайпылыуы; ҡайһы бер туҡымаларҙа тонустың түбән йәки юғары булыуы)

дисторси́я дисторсия (быуын тарамыштары һуҙылыуы йәки өҙөлөүе)

дистре́сс дистресс (стрестың киреһе; *ҡара:* **стресс)**

дистрофи́ческий дистрофия, дистрофик (дистрофияға ҡағылышлы)

дистрофи́я дистрофия (матдәләр алмашыныуы боҙолоу менән характерлы патологик процесс; уның төрҙәре: *д. белко́вая* аҡһымлы дистрофия; *д. жирова́я* майлы дистрофия; *д. печёночная* бауыр дистрофияһы һ. б.)

дисфаги́я дисфагия (йота алмау менән характерлы ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

дисфази́я дисфазия (төрлө сәбәптән телмәр боҙолоуы)

дисфони́я дисфония (тауыш яңғырауыҡлылығының боҙолоуы; ҡарлығыуы, насар ишетелеүе һ. б.)

дисфори́я дисфория (күңелһеҙлеккә, ҡыҙып китеүгә бирелеүсәнлек менән характерлы һаулыҡ ҡаҡшауы)

дисфу́нкция дисфункция (организмдың теге йәки был ағзаһы һәм туҡымаһының эшсәнлеге боҙолоуы)

дисхромия кожи тире (тән) дисхромияһы (тәндең тәбиғи төҫө үҙгәреүенең дөйөм исеме)

диуре́з диурез (1. һейҙек эшләнеше һәм бүленеүе; 2. һейҙектең тәүлек әйләнәһендәге күләме)

диуре́тик диуретик (һейҙек ҡыуғыс дарыу)

дифиллоботрио́з дифиллоботриоз (киң таҫма паразит селәүе йоғоуҙан килгән һәм, нигеҙҙә, эсәктәрҙе, нервы системаһын зарарлаған гельминтоз ауырыуы, уны ғәҙәттә сей балыҡ ашап йоҡторалар)

дифтери́йный дифтерия (дифтерияға ҡағылышлы, мәҫ., дифтерия токсины)

дифтери́я дифтерия (дифтерия бактерияһы йоғоуҙан килгән етди инфекцион ауырыу, тамаҡ, танау, ҡурылдай, боғарлаҡ (һирәк осраҡта башҡа ағзалар) тиресәһе зарарланыу менән характерлы; төрҙәре: *д. глаза* күҙ дифтерияһы; *д. кожи* тире дифтерияһы; *д. носа* танау дифтерияһы; *д. токсическая* токсик дифтерия (дифтерияның үтә ҡаты формаһы һ. б.)

дифтеро́иды дифтероидтар (дифтерия бактерияһына бер ни тиклем оҡшаған бер төркөм бактериялар)

дихромази́я дихромазия (тыумыштан килгән төҫтө айыра алмау; күҙ дефекты)

диэлектрогра́фия диэлектрография (ағза-туҡымаларҙың ҡан менән тулышыуын өйрәнеү ысулы)

диэнцефали́т (баш мейеһенең урталыҡ өлөшөнән шешеүе)

ДНК ДНК (*ҡара:* **кислота дезоксирибонуклеиновая)**

дно *(анат.)* төп (мәҫ., *д. глазное* күҙ эсе төбө; *д. желудка* ашҡаҙан төбө; *д. матки* аналыҡ төбө һ. б.)

доброкачественный(ая) ябай (яҡшы) сифатлы, ябай, мәҫ., *опухоль доброкачественная* ябай (ҡурҡыныcһыҙ) шеш; *пища доброкачественная* яҡшы сифатлы ашамлыҡ

до́за доза (дарыуҙың бер тапҡыр йәки бер тәүлектә эсеү өсөн билдәләнгән миҡдары); 1. *д. лекарст. вещества* дарыу дозаһы; *д. высшая (максимальная)* иң юғары доза; *д. лечебная (терапевтическая)* дауалау (терапевтик) доза; *д. разовая* бер ҡулланыу дозаһы (бер тапҡыр ҡабул итеү дозаһы); *д. суточная* тәүлек дозаһы; 2. нурланыш дозаһы; мәҫ., *д. рентгеновского излучения* рентген нурланыш дозаһы һ. б.)

доза́тор дозатор (ниндәй ҙә булһа матдәнең күләмен, миҡдарын билдәләү аппараты)

дози́метр дозиметр (1. радиактив нур таралыу миҡдарын үлсәй торған прибор; 2. энергия миҡдарын үлсәй торған прибор)

дозиметри́ст дозиметрист (дозиметрия үткәреүсе кеше)

дозиметри́я дозиметрия (1. радиактив нур таралыу дозаһын һәм кимәлен билдәләү. 2. энергия дозаһын билдәләү)

дозиро́вка дозировка, дозалау, дозаны билдәләү

до́ктор доктор (1. ғилми дәрәжә; 2. һөйләү теләндә — врач)

документа́ция медицинская медицина документацияһы

долголе́тие оҙон ғүмерлелек, ғүмерле булыу

до́лька өлөшсә (мәҫ., бауыр өлөшсәһе)

доля өлөш (мәҫ., үпкә өлөшө)

дом йорт *(д. инвалидов* инвалидтар йорто; *д.-интернат для престарелых и инвалидов* ҡарттар һәм инвалидтар өсөн интернат йорт; *д. отдыха* ял йорто; *д. ребёнка* балалар йорто (махсус дауалау-профилактика учреждениеһы, унда 3 йәшкә тиклем етем йәки яңғыҙ әсә балалары урынлаштырыла; *д. ребёнка санато́рного типа* санаторий тибындағы балалар йорто (сирле балалар өсөн дауалау учреждениеһы һ. б.)

домина́нтность *(в генетике)* доминантлыҡ (ике пар гендарҙың береһе нәҫел сифатын биреүҙә өҫтөнлөк тотоу)

до́нор донор (сирлеләргә ҡанын, теге йәки был ағза-туҡымаһын биреүсе кеше, мәҫ., *д. безвозмездный* түләүһеҙ донор (донорлыҡ иткән өсөн түләнмәй); *д. универсальный* универсаль донор (1 (0) группа ҡаны булған кеше, уның ҡаны һәр кемгә ярай)

до́норство донорлыҡ (үҙ ихтыяры менән донор булыу)

доно́шенность етлегеп тыуғанлыҡ (әсә ҡарынында 39—40 аҙна үҫештә булып донъяға килеү)

доно́шенный етлегеп тыуған (бала)

до́пинг допинг (ваҡытлыса физик һәм психик һәләтлекте көсәйтеүсе матдә; ярыш ваҡытында спортсмендарға допинг ҡулланыу тыйыла)

доце́нт доцент (ғилми исем)

драже́ драже (әселеген йәшереү өсөн шәкәр, шоколад менән ҡапланған төймә рәүешендәге дарыу)

драку́нкулез (ришта) дракункулез (йылы яҡтарҙа күҙәтелеүсән, үҙенә бер төрлө йомро паразит селәү йоғоуҙан килгән гельминтоз ауырыуы)

дрена́ж *(мед.)* дренаж (ярала йәки организмдың ниндәй ҙә булһа ҡыуышлығында барлыҡҡа килгән бүлендекте, шыйыҡсаны сығарыу өсөн ҡоролма)

дрени́рование дренажлау (дренажға нигеҙләнгән дауалау ысулы)

дрожа́ние ҡалтырау, дерелдәү

дро́жжи сүпрә бәшмәге (микроскопик бәшмәктәр, ҡайһы берәүҙәре ауырыу тыуҙыра)

дру́за (актиномицеты) друза (актиномицет бәшмәктәренең тупланышы)

дря́хлость бәлтерәгәнлек

дуга́ *(анат.)* дуға (мәҫ., *д. зубная* теш тәр дуғаһы)

дуодени́т дуоденит (бөйән эсәгенең шешеүе)

дуоденогра́фия дуоденография (бөйән эсәген рентген ярҙамында тикшереү)

дуоденоскопи́я дуоденоскопия (махсус прибор — гастродуоденоскоп ярҙамында бөйән эсәген ҡарап тикшереү)

дуоденохоланги́т дуоденохолангит (бөйән эсәге һәм үт юлдарының бер юлы шешеүе)

дупло́ (зуба) серек теш соҡоро

дуст дуст (инсектицид ағыуы менән ҡатнаш онтаҡ препарат)

духота́ тонсоу, томра, томорҡо, бөркөү

душ душ (1. һыу ярҙамында башҡарылған дауалау йәки гигиеник процедура; төрҙәре: *д. восходящий (промежностный)* үрләүсе душ (һыу ағымы сат өлкәһенә йүнәлтелгән була); *д.*

гигиенический гигиеник душ; *д. кишечный восходящий* үрләүсе эсәк душы (арт юлдан башлап һыу ағымы эсәктәр буйлап ебәрелә торған дауалау процедураһы); *д. Шарко* Шарко душы (1,5—3 атмосфера баҫымлы дауалау душы); 2. һауа һәм ҡайһы бер электр процедуралары ла душ тип атала: *д. воздушный* һауа душы, *д. электростатический* электростатик душ (даими электр ярҙамында башҡарылған физиотерапия процедураһы һ. б.)

душевнобольной психик ауырыуы (сирле)

душица (обыкновенная) мәтрүшкә (сәскәһе, япрағы, гәҙәттә, тирләткес, эс йомшартҡыс дауа бирә торған үлән)

дыхание һулыш, тын алыу (төрҙәре: *д. астматическое* астма һулышы *(ҡара:* **астма**); *д. брюшное (диафрагмальное)* ҡорһаҡ һулышы (ҡорһаҡ мускулдары ярҙамында һулышты көсәйтеү); *д. везикулярное* везикуляр һулыш (һау кеше күкрәген тыңлағанда ишетелгән һулау тауышы); *д. внешнее* тышҡы һулыш (тышҡы тирә-яҡ мөхит менән булған газ алмашыныуы); *д. «второе»* «өҫтәмә» һулыш (ныҡ арығандан һәм уңышһыҙлыҡтарҙан һуң өҫтәмә көс кереү, образлы әйтем); *д. глубокое* тәрән һулыш; *д. грудное* күкрәк һулышы; *д. жесткое* ҡаты һулыш (ҡайһы бер үпкә ауырыуы булғанда, тыңлағанда күкрәктән килгән һулыш тауышы); *д. искусственное* яһалма һулатыу (тын алдыртыу); *д. искусственное аппаратное* аппарат ярҙамында яһалма һулатыу; *д. искусственое «изо рта в нос»* ауыҙҙан танауға» яһалма һулатыу; *д. искусственное «изо рта в рот»* «ауыҙҙан ауыҙға» яһалма һулатыу; *д. кожное* тән һулышы; *д. патологическое* патологик һулыш (тәбиғи булмаған, ниндәйҙер ауырыу күренеше, мәҫ., үпкә шешеүенән килгән һулыш); *д. поверхностное* өҫтән (тәрән булмаған) һулыш; *д. тканевое* туҡыма аша һулыш һ. б.)

дыхательный һулыш, тын алыу (мәҫ., һулыш мускулдары)

дягиль лекарственный айыу көпшәһе (нигеҙҙә, һыуыҡ тейгәндә, ашҡаҙан-эсәк ауырыуҙары булғанда дауа биреүсе шифалы үлән)

Е

евгеника евгеника (кешенең нәҫел сифаттарын яҡшыртыуға йүнәлтелгән ғилем, буржуаз илдәрҙә йыш ҡына реакцион маҡсатта файҙаланыла)

евнух евнух, алашар (гаремда хеҙмәт итеү өсөн бестерелгән кеше)

евнухоид евнухоид (евнухоидизмы булған кеше)

евнухоидизм евнухоидизм (енси биҙҙәр етерлек дәрәжәлә эшләмәүенән барлыҡҡа килгән үҙгәрештәр)

евстахиит евстахиит (ишетеү торбаһының шешеүе)

единица берәмек (ниндәй ҙә булһа активлыҡты үлсәү төрө, мәҫ., *е. антитоксина* антитоксин берәмеге)

ёканье *ҡара:* **икота**

ёмкость һыйым (мәҫ., *е. крови, кислородная* ҡандың кислород һыйымы)

естественная надобность тышҡа сығыу (оло йәки кесе ярау итеү)

еюни́т еюнит (ас эсәктең шешеүе)

Ж

жа́ба грудная *ҡара:* **стенокардия**

жа́жда һыуһау (тойғоһо), сарсау

жа́лобы больного ауырыу кеше (сирленең) зары

жар (тела) тән эҫелеге (яныуы)

жаропонижа́ющий тән эҫелеген баҫыусы йәки баҫа торған (мәҫ., тән эҫелеген баҫа торған дарыу)

жгут кровоостанавливающий ҡан туҡтатҡыс жгут (бау)

жгу́тик бактерии бактерия ҡамсыһы (ҡайһы бер бактерияларҙа була торған үҫенте, хәрәкәттә ярҙам итә)

желва́к урт ите (төйөрө)

железа́(ы) биҙ, биҙҙәр (мәҫ., *ж. бартолиновы* бартолин биҙҙәре (ҡатын-ҡыҙҙарҙың енес биҙҙәренең береһе); *ж. внутренней секреции* эске секреция биҙҙәре (гипофиз, эпифиз һ. б.); *ж. грудная* имсәк биҙе; *ж. Куперова* Купер биҙе (ир енес биҙҙәренең береһе); *ж. поджелудочная* ашҡаҙан аҫты (йәки панкреас) биҙе (аш ҡайнатыу биҙе); *ж. предстательная* простата биҙе (ир енес биҙҙәренең береһе); *ж. щитовидная* ҡалҡан биҙ (муйында)

желе́зница *ҡара:* **демодикоз**

желту́ха һары, һарыға һабышыу (1. сирле күренеш: ҡанда үт пигменты — билирубиндың күбәйеүенән тире һәм тиресә ҡатламдарҙың һары төҫ алыуы; төрҙәре: *ж. беременных* йөклө ҡатындар һарылығы (ҡайһы ваҡыт буйға ҡалыу токсикозы булғанда күҙәтелә); *ж. врождённая негемолитическая* гемолитик булмаған, тыумыштан килгән һарылыҡ; *ж. гемолитическая* гемолитик һарылыҡ (ҡандың ҡыҙыл күҙәнәктәре нык тарҡалыуы һөҙөмтәһендә була); *ж. инфекционная (ҡара:* **гепатит вирусный**); *ж. медикаментозная* медикаментоз һарылыҡ (ҡайһы бер ҡабул ителгән дарыуҙың зарарлығынан килгән күренеш); *ж. обтурационная (механическая)* обтурацион (механик) һарылыҡ (үт юлдары тығылыу һәм эсәктәргә үт һәм үт пигменттарының үтә алмауынан килгән күренеш); *ж. печёночная* бауыр һарылығы (бауыр күҙәнәктәре зарарланыуынан килгән күренеш, мәҫ., ағыуланыуҙан, инфекциянан); *ж. физиологическая (новорожденных)* физиологик (яңы тыуған балалар) һарылығы (донъяға килгән балаларҙың беренсе йәшәү көндәрендәге ваҡытлы һарылығы, үҙенән-үҙе бөтә); 2. «Һары ауырыуы»; *ҡара:* **гепатит вирусный**

желту́шность һарылыҡ (мәҫ., күҙ ағы һарылығы)

желу́док ашҡаҙан

желу́дочек(ки) ҡарынса (мәҫ., *ж. сердца* йөрәк ҡарынсалары; *желудочки головного мозга* баш мейеһе ҡарынсалары, улар дүртәү)

жёлчь үт

женьше́нь женьшень (тамыры, нигеҙҙә, гипотония, неврастения,

арығанлыҡтан дауа бирә торған үлән)

жже́ние әсетеү, әрнетеү, әрнетеп ауыртыу

жёсткость воды һыу татырлығы (һыуҙың минерализацияһын билдәләүсе күрһәткес)

живот ҡорһаҡ, эс, ҡарын (*ж. вздутый* күпкән ҡорһаҡ; *ж. доскообразный* «таҡта» ҡорһаҡ (дөйөм перитонит булғанда ҡорһаҡтың алғы көбө мускулдарының тартышып ҡатыуы; *ҡара:* **перитонит**); *ж. «острый»* «киҫкен ҡорһаҡ» (кисектергеһеҙ хирургик ярҙам талап иткән ауырыу күренеше, мәҫ., ашҡаҙан тишелеүе, киҫкен аппендицит һ. б.); *ж. отвислый* һалынып төшкән ҡорһаҡ)

живо́тное хайуан, йәнлек (*ж. лабораторное (экспериментальное)* лаборатор (эксперименталь) хайуан, мәҫ., ҡуян, сысҡан һ. б.)

живу́честь йәшәүсәнлек, йәшәү һәләте

жи́вчик *(разг.) ҡара:* **сперматозоид**

жи́дкость шыйыҡса, мәҫ., 1. *(анат.) ж. внутриглазная* күҙ эсе шыйыҡсаһы; *ж. внутреннего уха (лабиринтная)* эске ҡолаҡ шыйыҡсаһы; *ж. спинномозговая (цереброспинальная)* арҡа мейеһе шыйыҡсаһы; *ж. тканевая* туҡыма шыйыҡсаһы; *ж. улитки* ҡусҡар шыйыҡсаһы һ. б.; 2. *(лек.) ж. противошоковая* шок дауалау шыйыҡсаһы һ. б.

жизнеде́ятельность йәшәү эшмәкәрлеге, тереклек итеү. мәҫ., *ж. клетки* күҙәнәктең тереклек итеүе; *ж. организма* организмдың йәшәү эшмәкәрлеге

жи́зненная емкость легкого үпкәнең йәшәү һыйымы (бик тәрән итеп эскә һулағандан һуң һулап сығарған һауа күләме)

жизнеспосо́бность (пло́да) йәшәү һәләтлеге

жи́знь тормош, йәшәү, ғүмер, тереклек, мәҫ., *ж. внутриутробная (эмбриональная)* ҡарындағы тереклек; *ж. половая (сексуальная)* енси тормош

жи́ла *ҡара:* **1. сухожи́лие; 2. сосуд кровеносный**

жи́ление көсәнеү (*ҡара:* **тенезмы)**

жи́листый 1. тарамышлы (һеңерле); 2. *ҡара.* **сухощавый**

жировик жировичок *ҡара:* **липома**

жирорастворимый майҙа иреүсән (мәҫ., майҙа иреүсән А витамины)

жиры майҙар

жом *(анат.) ҡара:* **сфинктер**

З

забере́менеть буйға (ауырға) ҡалыу

забинтова́ть бинт һалыу, бинтлау

заболева́емость ауырыусанлыҡ (1. халыҡта йәки уның берәй төркөмөндә ауырыуҙарҙың таралғанлығы; 2. беренсе тапҡыр ауырыуға һабышҡан кешеләр һанын белдергән статистик күрһәткес, мәҫ., *з. с временной утратой трудоспособности* хеҙмәткә һәләтлекте ваҡытлыса юғалтыу менән үтеүсе ауырыусанлыҡ; *з. госпитализированная* госпита́ль ауырыусанлыҡ (ятып дауаланыу учреждениеларына эләккән ауырыусыларға ҡарата күрһәткес); *з. общая ҡара:* за-

болеваемость; *з. профессиональная* профессиональ ауырыусанлыҡ)

заболева́ние 1. *ҡара:* **болезнь;** 2. ауырыуға (сиргә) һабышыу (айырым кешенең сирләп китеү факты, мәҫ., *з. интеркуррентное* интеркуррент ауырыуға һабышыу (бер ауырыу өҫтөнә икенсеһенең башланыуы); *з. профессиональное* профессиональ ауырыуға һабышыу; *з. ятрогенное* ятроген ауырыуына һабышыу (нигеҙҙә, медиктар тарафынан һаҡһыҙыраҡ әйтелгән һүҙҙән кеше үҙендә булмаған ауырыу «табыуы» йәки үҙендә булған сирҙең үтә ҡаты ауырыу, тигән яңылыш фекерҙә булып яфаланыуы)

заболе́ть ауырып (сирләп) китеү

забы́вчивость онотоусанлыҡ, хәтер насарлығы

завито́к ушной раковины ҡолаҡ (уралсаһы) кәкерсәге (ҡолаҡ япрағында)

за́ворот эскә әйләнеү, уралыу, ишелеү (мәҫ., *з. века* күҙ ҡабағының эске әйләнеүе; *з. желудка* ашҡаҙандың уралыуы; *з. (перекручивание) кишок* эсәк ишелеүе һ. б.)

за́втрак пробный һынау ашы (ашҡаҙан һутын алыр алдынан бирелгән икмәк менән һыу)

завши́веть бетләү

загазо́ванность газланыу, газ менән зарарланыу

зага́р ҡояшта (ультрафиолет нурҙар тәьҫиренән) ҡарайыу

заги́б (изгиб) бөгөм (мәҫ., *за́гиб матки* аналыҡ бөгөмө (аналыҡтың алға йәки артҡа ныҡ бөгөлөүе)

загипнотизи́ровать гипнозлау

загова́риваться (от болезни) алъяу

загово́р (болезни) им-том (итеү)

загора́ние ҡояшта ҡыҙыныу

загоре́лый ҡояшта ҡарайған

загрязнённость окружа́ющей среды́ тирә-яҡ тәбиғәттең бысранғанлығы (тирә-яҡ тәбиғәттең ниндәй ҙә булһа матдә менән бысраныуын характерлаған гигиеник күрһәтмә)

заде́ржка *(физиол.)* килмәү, туҡталыу (мәҫ., *з. мочи* кесе ярау килмәү; *з. месячных* күрем (ваҡытында) килмәү; *з. желчи* үт килмәүе һ. б.)

за́дний прохо́д (заднепроходное отверстие) арт юл

задыха́ться *ҡара:* **одышка**

зае́да ауыҙлыҡ (стрептококк, стафилококк йәки сүпрә бәшмәге йоғоуҙан килгән ауыҙ мөйөштәре сейләнеп боҙолоуы)

заживле́ние уңалыу, тоташыу (мәҫ., *з. вторичным натяжением* яраның ит үреп уңалыуы; *з. первичным натяжением* яраның тегелгән ерҙән уңалыуы)

зажи́м *(в медицине)* ҡыҫҡыс(инструмент)

за́йка тотлоғоп һөйләшкән кеше

заика́ние тотлоғоу, тотлоғоп һөйләшеү

зака́ливание сыныҡыу

заклина́ние болезни им-том итеү

законода́тельство *(здрав.)* закондар (йыйынтығы), законодательство (мәҫ., *з. о здравоохранении* һаулыҡ һаҡлау эштәре закондары; *з. санитарное* санитария закондары йыйынтығы)

заку́порка тығылыу (мәҫ., *з. желчного протока* үт юлы тығылыуы)

зал секционный секция залы (мәйеттәрҙе ярып тикшереү бинаһы)

залóженность тоноу (мәҫ., *з. носа* (или насморк) танау тоноу; *з. уха* ҡолаҡ тоноу)

замерзáние (общее) туңыу (туңып үлеү)

«замирáние» сердца йөрәк «өшөүе» (көслө кисерештән һуң йөрәк туҡтап ҡалған һымаҡ тойолоу)

«заморáживание» *(мед.)* **«туңдырыу»** (ҡара: **анестезия местная)**

занавéска нёбная *ҡара:* **язычок (небный)**

занемóчь *ҡара:* **заболеть**

занóза шырау, сүп (тәнгә ҡаҙалған сүп-фәлән)

занóс плодный (дегенерация плода) толҡат дегенерацияһы (аталанған түлдең дөрөҫ үҫеш алмайынса, йөҙөм һымаҡ ҡыуыҡланып үҙгәреүе һәм үлеүе)

заны́ть, защеми́ть (о больном месте) *ҡара:* **боль ноющая**

западéние батыу (мәҫ., *з. глазного яблока ҡара:* энофтальм; *з. спинки носа* танау батыуы (күпселектә сифилистан була), *з. языка* тел батыуы (һушһыҙ ҡалғанда телдең тамаҡҡа төшөүе — етди ауырыу күренеше)

зáпах еҫ (мәҫ., һаҫыҡ еҫ)

запóй *ҡара:* **пьянство запойное**

запóр эс ҡатыу (ҡаталаҡ, ҡаталау); төрҙәре: *з. алиментарный* алиментар ҡаталау (оҙаҡ ваҡыт буйы еңел үҙләштерелгән ашамлыҡ менән туҡланыуҙан була); *з. воспалительный* шешеүҙән ҡаталау (йыуан эсәк көбө шешкәндә була); *з. медикаментозный* медикаментоз ҡаталау (ҡабул ителгән ҡайһы бер дарыу тәьҫиренән була); *з. неврогенный* неврoген ҡаталау (эсәктәрҙең нервы регуляцияһы боҙолоуҙан була); *з. привычный* ғәҙәти ҡаталау (нигеҙҙә, күп ултырып эшләгән һәм туҡланыу режимын һаҡламаған кешеләрҙә күҙәтелә); *з. профессиональный* профессиональ ҡаталау (ҡурғаш, анилин буяуы, тәмәке һ. б. менән дауамлы ағыуланғанда була); *з. токсический* токсик ҡаталау (нимә менәндер дауамлы ағыуланыуҙан, мәҫ., ҡурғаштан) була); *з. хронический* хроник эс ҡатыу һ. б.)

запя́стье шаушаҡ, беләҙек (ҡул суғының беләк яғында ятҡан өлөшө)

заражéние 1. йоғоу, йоҡтороу; 2. ағыуланыу

заражённый 1. ауырыу йоҡтортҡан; 2. ағыуланған

зарáза (заразное начало) *ҡара:* **возбудитель болезни**

зарази́тельность йоғоусанлыҡ (шулай уҡ ҡара: **контагиозность)**

зарáзный йоғошло, йоғоусан

заращéние бөтәшеү (мәҫ., *з. зрачка* күҙ ҡараһы бөтәшеүе һ. б.)

зарóдыш (человеческий) толҡат (инә күҙәнәктең аталаныуҙан һуңғы 3 ай эсендәге үҫеш осоро, 3 ай үткәс ул ҡарындағы бала йәки ғоман тип атала)

зарóдышевый толҡат

зарубцевáться уңалыу, ит үреү (мәҫ., яраның)

зарядка (гигиеническая) гигиеник зарядка (күнегеүҙәр)

застóй тулышыу (мәҫ., *з. венозный* веноз ҡан тулышыуы; *з. желчи* үт тулышыу һ. б.)

застóйный тулышҡан

«затемнéние» в легких үпкәгә «тап төшөү» (рентген менән тик-

шергәндә үпкәлә ниндәйҙер шешеү үҙгәреше күренеүе)

за́тхлый (застоялый) тынсыу, тынсыған (мәç., тынсыу һауа)

заты́лок соңҡа (баштың артҡы өлөшө)

заусе́ница шайтан (йәки эт) тырнағы (тырнаҡ шәбе ситтәренең ярылыуы)

зау́шница *ҡара:* **паротит эпидемический**

зача́тие буйға ҡалыу (түлдең аталаныуы һәм толҡаттың барлыҡҡа килеүе)

защи́та һаҡланыу (мәç., *з. противохимическая* химикаттарҙан һаҡланыу һ. б.)

защи́тный һаҡлағыс, мәç., һаҡлағыс костюм

зверобо́й һары мәтрүшкә (нигеҙҙә, эс китеү, ауыҙ-тамаҡ боҙолоуҙан һ. б. ауырыуҙарҙан дауа үләне)

звон в ушах *ҡара:* **шум в ушах**

звук (при обследовании больного) өн (мәç., *з. перкуторный* перкутор өн (ағза-туҡыманы һуҡҡылап тикшергәндә ишетелгән өн); *з. перкуторный звучный* яңғыраулыҡ перкутор өн; *з. перкуторный тупой* тоноҡ перкутор өн)

звукообразова́ние өн-ауаздың барлыҡҡа килеүе

здоро́вый һау, сәләмәт (таҙа, мыҡты, иçән)

здоро́вье һаулыҡ, сәләмәтлек (иçәнлек, таҙалыҡ, иçәнлек-һаулыҡ)

здра́вница һаулыҡхана (шифахана йәки санаторий)

здравоохране́ние һаулыҡ һаҡлау, һаулыҡ һаҡлау эштәре (халыҡтың һаулығын һаҡлауға, ауырыуҙарҙы булдырмауға һәм дауалауға йүнәлтелгән дәүләт һәм йәмғиәт системаһы, мәç., *з. советское* совет һаулыҡ һаҡлау эштәре)

здравпу́нкт һаулыҡ һаҡлау пункты, здравпункт (медицина ярҙамын күрһәтеү пункты; ике төрө бар: *з. врачебный* врачлыҡ здравпункты; *з. фельдшерский* фельдшерлыҡ здравпункты)

зев *(анат.)* тишек, тарлыҡ тишеге (мәç., *з. глоточный* тамаҡ тарлығы тишеге; *з. шейки матки* аналыҡ муйынтығы тишеге)

зево́та иçнәү, иçнәтеү

зе́ркало *(мед.)* көҙгө (теге-был ағзаны йә уның эсен тикшереү өсөн инструмент, мәç., *з. глазное* (йәки офтальмоскоп) күҙ көҙгөһө; *з. гортанное* ҡурылдай көҙгөһө һ. б.)

зёрна трахоматозные трахома бөрсөктәре (күҙ тиресәһендә барлыҡҡа килгән трахома үҙгәрештәре)

зерни́стость лейкоцита лейкоцит бөртөксәләре (ҡандың аҡ күҙәнәге цитоплазмаһында булған есемдәр)

злово́ние һаçыҡ еç

злока́чественный яман, яман үтешле (мәç., яман шеш)

зме́и йыландар

зна́харство имселек, бағымсылыҡ (1. халыҡ тәжрибәһенән алынып примитив дауа ысулдары менән дауалау; 2. медицина уҡыуы һәм танытмаһы (дипломы) булмай тороп, законһыҙ рәүештә дауалау менән шөғөлләнеү

зна́харь имсе, им-томсо, бағымсы

зоб боғаҡ (ҡалҡан биҙенең ауырыу рәүештә ҙурайыуы; төрҙәре: *з. диффузный токсический* диффуз токсик боғаҡ (ҡалҡан биҙенең төрлө яҡҡа тигеҙ ҙурайыуы һәм тиреотоксикоз бил-

дәләре менән үтеүсе боғаҡ; *ҡара:* тиреотоксикоз); *з. заглоточный* тамаҡ арты боғағы; *з. злокачественный* яман үтелешле боғаҡ (диффуз токсик боғаҡтың ауыр формаһы) *з. кистозный* кистоз боғаҡ *(ҡара:* киста); *з. сосудистый* тамырлы боғаҡ (ҡалҡан биҙендә ҡан тамырҙарының үҫеш алған була); *з. токсический* токсик боғаҡ *(ҡара:* зоб диффузный токсический; *з. узловатый* төйөрлө боғаҡ; *з. фиброзный* фиброз боғаҡ (ҡалҡан биҙендә тоташтырғыс туҡыманың үҫешкән була); *з. эндемический* эндемик боғаҡ (йәшәгән ерҙең һыу-тупрағы йодҡа ярлы булыуынан килгән боғаҡ) һ. б.)

золототы́сячник һарыгүҙ (аппетит-ты аса торған дарыу үләне)

золотуха *ҡара:* **строфулюс**

зо́на зона (1. *анат.*, мәҫ., *з. зрительная* күреү зонаһы (баш мейеһенең соңҡа өлөшөндә); 2. *сан.-гиг.*, мәҫ., *з. здоровья* һаулыҡ (сәләмәтлек) зонаһы (ҡала, ҡала тирәһе йәки район тирәһендә халыҡтың ял итеү, физкультура менән шөғөлләнеү урыны); *з. санитарной охраны* санитария һаҡлау зонаһы (һыу сығанаҡтарын һаҡлау сараларының береһе) һ. б.)

зонд *(мед.)* зонд (ағзаны тикшереү йәки дауалау өсөн ҡулланылған көпшә рәүешендәге ҡыуыш йәки тишекле инструмент, мәҫ., *з. желудочный* ашҡаҙан зонды; *з. уретральный* уретраль зонд (һейеү каналы өсөн) һ. б.)

зонди́рование зондирлау, зонд индереү (мәҫ., *з. желудка* ашҡаҙанды зондирлау; *з. сердца* йөрәкте зондирлау һ. б.)

зооно́з (в эпидемиологии) зооноз (хайуандарҙағы инфекцион һәм инвазион ауырыуҙарҙың кешеләрҙә лә күҙәтелеүсән төрҙәренең дөйөм исеме; *ҡара:* **инфекция, инвазия)**

зоопарази́т зоопаразит (паразитик рәүештә йәшәй торған хайуандарҙың дөйөм исеме; *ҡара:* **паразит)**

зоофоби́я зоофобия (ниндәй ҙә булһа хайуанға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

зрачо́к күҙ ҡараһы

зрачо́к иску́сственный яһалма күҙ ҡараһы

зре́лость *(физич.)* балиғ булыу, буйға еткәнлек, өлгөрөү (мәҫ., *з. половая* енси етлегеү (өлгөргәнлек)

зре́ние күреү (төрҙәре: *з. бинокулярное* бинокуляр күреү (ике күҙ менән дә күреү); *з. глубинное (стереоскопическое)* күләмле (стереоскопик) күреү (ҡаралған әйбер-объектты күләмле күреү); *з. дневное* көндөҙгө күреү; *з. нормальное* нормаль күреү; *з. ночное (сумеречное)* төнгө күреү; *з. периферическое* периферик күреү (бер ҡарауҙа тирә-яҡты байҡау); *з. пространственное* араүыҡ (пространство) күреүе (күҙ алдында булған объекттарҙың формаһын, араһын билдәләү һәләте); *з. старческое (ҡара:* **дальнозоркость старческая)**; *з. цветовое* төҫтө айыра алыу һәләте; *з. центральное* үҙәк (үҙәктән) күреүе (күҙ эсе төбөндәге һары тап уртаһы менән күреү)

зри́тельный күреү (мәҫ., *з. нерв* күреү нервы)

зря́чий күҙле

зуб теш *(з. кариозный* кариоз теш

(ҡара: **кариес)**; *з. клык* ҡаҙыҡ теш; *з. коренной* сәйнәм (аҙау) теш; *з. молочный* һөт теше; *з. мудрости* аҡыл теше; *з. пломбированный* пломбалы теш; *з. постоянный* даими теш; *з. резец* ҡырҡҡыс теш; *з. штифтовой* штифт теш (алынмай торған теш протезы)

зубно́й(ая) теш, тештәр (мәҫ., *з. щетка* теш щеткаһы; *з. налёт* теш ҡуныгы; *з. протез* теш протезы; *з. ряд* тештәр рәте һ. б.)

зубовраче́бный теш дауалау (мәҫ., *з. кабинет* теш дауалау кабинеты йәки стоматология кабинеты; *з. кресло* теш дауалау креслоһы)

зубоврачева́ние теш дауалау эше

зубочи́стка һыҙлыҡ (теш таҙартҡыс)

зу́бы Гетчинсо́на Гетчинсон тештәре (тыумыштан килгән сифилис булғанда килгән теш үҙгәреше)

зуд ҡысытыу, ҡысыу, (ҡысытыу төрлө сәбәптән — берәй эске ауырыуҙан, аллергиянан, ҡысынма талпаны йоғоуҙан һ. б. була; төрҙәре: *з. аллергический* аллергик ҡысытыу *(ҡара:* **аллергия)**; *з. беременных* йөклө ҡатындар ҡысыныуы (буйға ҡалыу токсикозының бер билдәһе; *ҡара:* **токсикоз беременных)**; *з. генерализованный* генерализацияланған (тотош бөтә тән) ҡысытыу; *з. диабетический* диабет ҡысытыуы (шәкәр диабеты булғанда күҙәтелә); *з. заднего прохода* арт юл ҡысытыуы (сәбәп күпселектә геморрой, эс ҡаталауға һ. б.-ға ҡайтып ҡала); *з. старческий* ҡартлыҡ ҡысытыуы (нейродермиттың бер төрө; *ҡара:* **нейродермит)** һ. б.)

зу́день чесоточный *ҡара:* **клещ чесо́точный**

зудоуспока́ивающий ҡысытыуҙы баҫа торған

зябкость көжөрәйтеү, өшөтөү

И

ива́н-чай ҡыртан үләне (халыҡ медицинаһында ашҡаҙан-эсәк ауырыуҙарынан ҡулланылыусы үлән)

игла́ *(мед.)* энә (тегеү һәм дарыуфәлән индереү өсөн ҡулланыла торған инструмент; төрҙәре: *и. инфузионная* инфузия энәһе (дауа шыйыҡсаһын күп күләмдә ҡаҙап ебәреү энәһе); *и. инъекционная* инъекция энәһе (ҡаҙап, аҙ күләмле дауа шыйыҡсаһы ебәреү өсөн энә); *и. хирургическая* хирургик энә (тегеү өсөн энә һ. б.)

иглотерапи́я (иглоука́лывание) иглотерапия (махсус энә менән тәнгә сәнсеү рәүешендә үткәрелгән дауалау, ҡытай халыҡ медицинаһы ысулы)

иде́и *(пат.)* идеялар, мәҫ., 1. *и. бредовые* илереү идеялары (реаль ысынбарлыҡҡа нигеҙләнмәгән фекерләү, гәҙәттә, психик һаулыҡтың ҡаҡшауынан була); 2. *и. навязчивые* бәйләнсек идея-

лар (фекерләүенең яңылыш булыуын кеше аңлай, әммә уларҙан ҡотола алмай)

идиопати́ческий идиопатия, идиопатик (билдәһеҙ сәбәптән башланған ауырыуҙы аңлатҡан термин, мәҫ., идиопатия ауырыуҙары)

идиосинкрази́я идиосинкразия (организмдың ҡайһы бер матдәләргә йәки тәьҫирҙәргә ҡарата юғары һиҙеүсәнлеге (мәҫ., ҡайын еләгенә, йодҡа һ. б.), мәҫ., дарыу идиосинкразияһы)

идиоти́я идиотия (олигофренияның иң ауыр формаһы, идиотияның төрҙәре күп; *ҡара:* **олигофрения)**

иерсинио́з иерсиниоз (эсәк иерсинияһы тигән бактерия йоғоуҙан килгән һәм, нигеҙҙә, эсәк-ҡарындың зарарланыуы менән характерлы инфекцион ауырыу)

и́звесть хлорная хлорлы эҙбиз (дезинфекция өсөн ҡулланыла торған антисептик матдә)

изви́лина йыйырса (мәҫ., *и. головного мозга* баш мейеһе йыйырсаһы)

извлече́ние плода́ баланы сығарыу (баланы инструмент ярҙамында тыуҙырыу)

извраще́ние половое енси боҙоҡлоҡ (енси мөнәсәбәттә тәбиғи булмаған күренеш, мәҫ., гомосексуализм)

изги́б *(анат.)* бөгөлөш, бөгөм (мәҫ., *и. двенадцатиперстной кишки* бөйән эсәге бөгөлөшө)

изжо́га үҙәк көйөү (һарыу ҡайнау)

излуче́ние нурланыш (электромагнит тулҡындар йәки элементар киҫәксәләр таралышы; төрҙәре: *и. инфракрасное* инфраҡыҙыл нурланыш; *и. ионизирующее* ионизациялау нурланышы; *и. рентгеновское* рентген нурланышы; *и. ультрафиолетовое* ультрафиолет нурланышы һ. б.)

измере́ние үлсәү, билдәләү (мәҫ., ҡан баҫымын үлсәү)

изнаси́лование көсләү (енси көсләү)

изнуре́ние әлһерәү (бик ныҡ хәлдән тайыу)

изоагглютини́ны изоагглютининдар (ҡандың үҙ күҙәнәктәренә ҡаршы барлыҡҡа килгән антиесемдәр; *ҡара:* **агглютинины)**

изоантиге́ны изоантигендар (эритроцит, лейкоцит һ. б. ҡан күҙәнәктәре антигендарының дөйөм исеме; *ҡара:* **антигены)**

изоантитела́ изоантиесемдәр (изоантигендарға ҡаршы йүнәлтелгән антиесемдәр; *ҡара:* **антитела)**

изогемолизи́ны изогемолизиндар (эритроциттарға ҡаршы йүнәлтелгән изоантиесемдәр)

изоля́тор изолятор (йоғошло ауырыулы йәки йоғошло ауырыуға шик тыуҙырған кешене ваҡытлыса урынлаштырыу өсөн айырым бүлмә)

изоля́ция (в эпидемиологии) изоляциялау (мәҫ., инфекцион ауырыу кешене изоляциялау, атап әйткәндә, сәләмәт кешеләрҙән айырыу)

изостенури́я изостенурия (сағыштырма ауырлығы бер кимәлдә булған һейҙектең бүленеүе — бөйөрҙәр етешмәүсәнлегенең (ҡыҫынҡылығының) бер күренеше)

изото́п радиакти́вный радиактив изотоп (ҡайһы бер изотоптар ауырыуҙы асыҡлау йәки дауалау өсөн ҡулланыла)

изоферме́нты изоферменттар (ферменттарҙың төҙөлөш йәһәтенән

бер аҙ айырылып торған төрҙәре)

изохромосо́ма изохромосома (хромосоманың төрө; *ҡара:* хромосома)

изъязвле́ние *ҡара:* **язва**

ико́та осҡолоҡ (осҡолоҡ тотоу, сиҡаҡлау)

и́кры *(анат.)* балтыр

иле́йт илеит (бығым эсәгенең шешеүе)

илеотифли́т илеотифлит (бығым һәм һуҡыр эсәктәрҙең бер юлы шешеүе)

и́леус илеус; *ҡара:* **непроходимость кишечника**

иллю́зия иллюзия (ҡайһы бер психик ауырыу йәки ағыуланыу һөҙөмтәһендә, ныҡ йонсоғанда ысынбарлыҡты боҙоп, яңылыш аңлау, мәҫ., эленеп торған пальто кеше булып күренә һ. б.)

имбеци́л имбецил (имбециллығы булған кеше)

имбеци́льность имбециллыҡ (олигофренияның бер төрө; *ҡара:* **олигофрения)**

иммобилиза́ция иммобилизация, иммобилизациялау (тәндең теге йәки был еренә тыныслыҡ, хәрәкәтһеҙлек булдырыу, мәҫ., һөйәк һынғанда, гипс иммобилизацияһы)

иммобилизу́ющий иммобилизациялаусы

иммуниза́ция иммунизация, иммунизациялау (1. иммунитет булдырыу өсөн кешегә вакцина, анатоксин йәки иммун сыворотка индереү; 2. иммун сыворотка алыу өсөн малға, кешегә ҡан индереү; төрҙәре: *и. активная* актив иммунизация (вакцина йәки анатоксин индереп иммунизациялау); *и. пассивная* пассив иммунизация (организмға антиесемдәр индереп иммунизациялау) һ. б.

иммунизи́рованный иммунизацияланған

иммуните́т иммунитет (1. йоғошло ауырыуҙарға һәм ҡайһы бер ағыуланыуҙарға ҡаршы тыумыштан булған йәки барлыҡҡа килгән организм бирешмәүсәнлеге; төрҙәре: *и. активный* актив иммунитет (вакцинация—прививка ярҙамында булдырыла); *и. антибактериальный* антибактериаль иммунитет; *и. антитоксический* антитоксик иммунитет; *и. наследственный (врожденный)* нәҫелдән (тыумыштан) килгән иммунитет; *и. пассивный* пассив иммунитет (иммуноглобулин йәки иммун сыворотка индереү арҡаһында йәки әсә ҡарынында күскән иммунитет); *и. поствакцинальный (прививочный)* поствакциналь иммунитет (вакцина индереп булдырылған иммунитет); *и. приобретенный* тормошта килгән иммунитет (йоғошло ауырыу кисергәндән һуң тыуған иммунитет); 2. *и. трансплантационный* трансплантация иммунитеты (трансплантация (күсереү) операцияһы ваҡытында күсерелгән ағза-туҡымаға ҡаршы иммунитет (күсерелеп килгән ағза-туҡыма организм тарафынан ҡабул ителмәй) һ. б.)

иммý нный иммун (мәҫ., иммун сыворотка)

иммуногематоло́гия иммуногематология (гематологияның ҡан эшләп сығара торған ағзаларҙың иммун үҙгәрештәргә бәйле ауырыуҙарын өйрәнә торған бүлеге)

иммуногене́з иммуногенез (орга-

низмда иммунитеттың барлыҡҡа килеү барышы)

иммуногене́тика иммуногенетика (генетикаға бәйле иммунитет мәсьәләләрен өйрәнеүсе фән)

иммуноге́нность иммуногенлыҡ (ниндәй ҙә булһа матдәнең специфик иммунитет тыуҙыра алыу һәләте)

иммуногистохи́мия иммуногистохимия (иммунология һәм гистохимияның туҡымаларҙа иммунитет барлыҡҡа килеүгә бәйле химик процестарҙы өйрәнеүсе тармағы)

иммуноглобули́н иммуноглобулин (антиесем сифатына эйә булған аҡһым)

иммунодепресса́нт иммунодепрессант (иммунологик процесы баҫырға йүнәлтелгән дарыу препараты)

иммунодиагно́стика иммунодиагностика (антиген һәм антиесемдәр араһында барған иммунологик реакцияларҙан файҙаланыуға нигеҙләнгән ауырыу күренештәрҙе билдәләү ысулы)

иммуноло́гия иммунология (кешеләге һәм хайуандарҙағы йоғошло ауырыуҙарға, ағыуланыуҙарға ҡаршы иммунитетты өйрәнә торған фән)

иммуноморфоло́гия иммуноморфология (иммунологияның иммунитеттың күҙәнәктәр кимәлендәге нигеҙен өйрәнеүсе тармағы)

иммунопрофила́ктика иммунопрофилактика (иммунитет булдырыу рәүешендә инфекцион ауырыуҙар менән көрәшеү)

иммунотерапи́я иммунотерапия (вакцина һәм иммун сывороткалар ярҙамында дауалау)

иммунотрансфу́зия иммунотрансфузия (иммунотерапияның бер төрө: сирлегә шул уҡ ауырыу кисергән кешенең ҡанын ебәреү)

иммунохи́мия иммунохимия (иммунологияның иммун бәйләнештәрҙең биохимик нигеҙен өйрәнеүсе бүлеге)

импети́го импетиго (тиренең өҫкө ҡатламында күҙәтелгән пиодермия, ваҡ эренле күперткеләр сығыуы һәм уларҙың һытылып ҡутырланыуы менән характерлы; төрҙәре: *и. стафилококковое* стафилококк импетигоһы; *и. стрептококковое* стрептококк импетигоһы һ. б.)

имплантáт *(в хирургии)* имплантат (ят организмдан йәки яһалма материалдан алынған трансплантат; *ҡара:* **трансплантат**)

имплантáция *(в хирургии)* имплантация (1. ниндәй ҙә булһа ят материалды кешегә индереү операцияһы; 2. күп төрлө пластик операцияларҙың дөйөм исеме)

импоте́нт импотент (импотенцияһы булған ир кеше)

импоте́нция импотенция (эрекцияның йомшарыуы һөҙөмтәһендә енси акттың нормаль үтәлешенең ҡаҡшауы)

импульс импульс (ниндәй ҙә булһа ярһыу, мәҫ., *и. нервный* нервы импульсы һ. б.)

импульси́вные влечения импульсив ынтылыштар (ҡайһы бер психик ауырыу күренеше: нимәгәлер көслө теләк булыуы, үтәй алмаҫлыҡ эшкә тотонорға тырышыу һ. б.)

инактивáция инактивация, инактивациялау (ниндәй ҙә булһа биологик актив матдә һәм микробтарҙың активлығын тулыһынса йәки яртылаш юҡ итеү)

инвагинация кишок эсәк инвагинацияһы (бер эсәктең икенсе эсәккә кереү һөҙөмтәһендә эсәктәрҙең киҫкен тығылыуы; *кара:* **непроходимость)**

инвазивность инвазивлыҡ (инфекцион ауырыу тыуҙырыусы заттарҙың (вирустар, бактериялар, бәшмәктәр, микроскопик ябай хайуандар) кеше, хайуан, үҫемлек тәненә үтергә һәм унда йәшәргә һәләтлеге)

инвазия инвазия (ябай микроскопик хайуандарҙың (мәҫ., амебаларҙың), паразит селәүҙәрҙең, бөжәктәрҙең кеше йәки хайуан организмына инеү һәм үрсеп йәшәүе)

инвалид инвалид (ауырыу йәки имгәнеү һөҙөмтәһендә, ғүмергә йәки оҙайлы ваҡытҡа эшкә һәләтлелеген юғалтҡан кеше)

инвалидность инвалидлыҡ (тотороҡло йәки оҙаҡҡа профессиональ эште башҡарыу һәләтлеген юғалтыу йәки уның сикләнеүе; инвалидлыҡтың 3 төркөмө бар: *и. I группы* I группа инвалидлыҡ; *и. II группы* II группа инвалидлыҡ; *и. III группы* III группа инвалидлыҡ)

инволюция инволюция (1. организмдың, ағза-туҡыманың кире үҫеше, элекке торошона ҡайтыуы, мәҫ., бәпесләгәндән һуң аналыҡтың элекке торошона ҡайтыуы; 2. ҡартайыу ваҡытында бөтә йәшәү процестарының һүнә барыуы)

ингалятор ингалятор (ингаляция үткәреү приборы)

ингаляторий ингаляторий (ингаляция үткәреү өсөн бина)

ингаляция ингаляция (быуға, газға, ваҡ-ваҡ тамсыларға әйләндерелгән шыйыҡсаны еҫкәтеү юлы менән дауалау, мәҫ., быу ингаляцияһы)

ингибитор ингибитор (организмда барған физиологик һәм биохимик процестарҙы түбәнәйтә, туҡтата торған химик матдә)

ингредиент *(в фармакологии)* ингредиент (дарыу составына ингән матдә)

индекс *(в медицине)* индекс (ниндәй ҙә булһа күрһәткес, мәҫ., *и. здоровья* һаулыҡ индексы (бер йәшкә тиклем балалар араһында бөтөнләй ауырымағандарын күрһәтеүсе һан); *и. пораженности* зарарланыу индексы (инфекцион сирлеләрҙең һанын билдәләүсе һан) һ. б.)

индикан индикан (ҡалдыҡ азоттың бер төрө, һейҙек менән сығарыла)

индиканемия индеканемия (индикандың ҡанда булыуы)

индиканурия индиканурия (һейҙек менән индикандың артыҡ бүленеүе)

индуктотермия индуктотермия (электр менән дауалауҙың бер төрө: ауыртҡан ергә юғары йышлыҡтағы һәм үҙгәреп тороусы магнит майҙансығы менән тәьҫир итеү)

индурация индурация (ауырыу сәбәпле ниндәй ҙә булһа ағзаның йәки уның өлөшөнөң тығыҙланып ҡатыуы, мәҫ., *и. полового члена* ир енес ағзаһы индурацияһы (дауамлы ауырыу) һ. б.)

инертность инертлыҡ (һүлпәнлек, дәртһеҙлек)

инкапсуляция инкапсуляция (шешкән ерҙең йәки организм

өсөн ят булған матдә-есемдең тоташтырғыс туҡыма тарафынан уратып алыныуы)

инкре́т инкрет (ағза йәки туҡыма тарафынан ҡанға йәки лимфаға бүленгән матдә, мәҫ., ҡалҡан биҙе гормоны һ. б.)

инкрето́рный инкретор (эске секреция биҙҙәренә ҡағылышлы)

инкре́ция инкреция *(ҡара:* **секреция внутренняя)**

инкуба́тор медицинский медицина инкубаторы (етлекмәй тыуған балаларҙы тәрбиәләү өсөн махсус камера: унда һауаның тейешле температураһы, составы, дымлылығы булдырыла)

инкубацио́нный инкубацион (мәҫ., инкубацион дәүер; *ҡара:* **пери́од инкубацио́нный)**

инкура́бельность инкурабеллек (ауырыу кешенең дауалана алмаҫлыҡ хәлдә булыуы)

иннерва́ция иннервация (ағза-туҡыманың нервы менән тәьмин ителеүе, мәҫ., *и. лица* бит иннервацияһы)

инози́т *ҡара:* **витамин B_8**

инокуляция (в паразитологи) инокуляция (бөжәк, талпан тешләгәндә кеше йәки хайуан ҡанына ауырыу тыуҙырғыс заттың ебәрелеүе)

инопера́бельность иноперабеллек (ауырыу кешенең хирургик операция ярҙамында дауалана алмаҫлыҡ хәлдә булыуы)

инсектици́ды инсектицидтар (зарарлы бөжәктәрҙе ҡырыу өсөн ҡулланылған ағыулы химикаттар)

инсектофунгици́ды инсектофунгицидтар (зарарлы бөжәк һәм бәшмәктәрҙе ҡырыу өсөн ҡулланылған ағыулы химикаттар)

инсоля́ция инсоляция (ерҙең ҡояш тарафынан нурланыуы)

инстилля́ция инстилляция (шыйыҡ дарыуҙы һейеү каналына, күҙгә тамсылап ебәреү)

инсти́нкт инстинкт (тыумыштан булған тәбиғи һиҙемләү тойғоһо, мәҫ., *и. самозащиты* үҙ-үҙеңде һаҡлау инстинкты һ. б.)

институ́т институт (1. юғары уҡыу йорто; *и. медицинский* медицина институты; *и. санитарно-гигиенический* санитария-гигиена институты һ. б.; 2. ғилми-тикшеренеү учреждениеһы; *и. гигиены труда и профессиональных болезней* хеҙмәт гигиенаһы һәм профессиональ ауырыуҙар институты; *и. нейрохирургический* нейрохирургия институты һ. б.)

инструме́нт медици́нский медицина инструменты

инструмента́рий медици́нский медицина инструментарийы (бер төркөм медицина инструменты, мәҫ., хирургик инструментарий)

инсули́н инсулин (ашҡаҙан аҫты биҙенең Лангерганс утрауҙары тигән өлөшөндә барлыҡҡа килгән гормон, малдан алынғаны дауалау өсөн ҡулланыла)

инсулинотерапи́я инсулинотерапия (инсулин менән дауалау)

инсу́льт (мозговой) инсульт (мейелә ге ҡан әйләнешенең ҡапыл боҙолоуынан (ҡан һауыу һ. б. сәбәптән) баш мейеһе йәки уның берәй өлөшө эшсәнлегенең киҫкен насарайыуы)

инсуффля́ция инсуффляция (порошок формаһындағы дарыуҙы ҡолаҡҡа, өҫкө тын юлдарына, яраға һ. б. өрҙөртөп индереү)

интелле́кт интеллект (кешенең уйлау, фекер йөрөтөү һәләте)

интеркурре́нтный интеркуррент (осраҡлы күренеш, мәҫ., берәй башҡа ауырыу ҡушылыуы һөҙөмтәһендә төп сирҙең ҡатмарлашыуы, мәҫ., интеркуррент инфекция)

интéрн интерн (интернатура үтеүсе йәш врач)

интернату́ра интернатура (медицина институтын тамамлаған врачтарҙың бер йыллыҡ тәүге специализацияһы)

интероцеце́птор интерорецептор (эске ағзаларҙа булған рецептор)

интерсексуа́льность (интерсексуализм) интерсексуаллек (*ҡара:* **гермафродитизм)**

интерферо́н интерферон (организмда һәм күҙәнәктәр культураһында барлыҡҡа килгән аҡһым; дауалау өсөн ҡулланыла)

и́нтима интима (капиллярҙан тыш бөтә ҡан тамырҙары көбөнөң эске ҡатламы)

интоксика́ция интоксикация (тыштан килгән йәки организмда барлыҡҡа килгән ағыулы матдәләр менән ағыуланыу, мәҫ., *и. алиментарная* алиментар интоксикация (аҙыҡ менән ағыуланыу); *и. бактериальная* бактериал интоксикация (бактериялар токсины (ағыуы) менән ағыуланыу); *и. медикаментозная* медикаментоз интоксикация (дарыу менән ағыуланыу); *и. промышленная* промышленность интоксикацияһы (производство шарттарында бүленгән ағыулы матдәләр менән ағыуланыу); *и. экзогенная* экзоген интоксикацияһы (тирә-яҡ мөхиттәге ағыулы матдәләр менән ағыуланыу); *и. эндогенная* эндоген интоксикация (организмда барлыҡҡа килгән ағыуҙар менән ағыуланыу) һ. б.)

интуба́ция интубация (ҡурылдайҙың киҫкен стенозы булғанда һәм шулай уҡ дарыу кертеү, интубацион наркоз үткәреү өсөн ҡурылдайға махсус көпшә — интубатор индереү; *ҡара;* **стеноз)**

интуи́ция интуиция (белем һәм тәжрибә нигеҙендә алдан һиҙеүеү)

инфантили́зм инфантилизм (кешенең физик һәм психик үҫештә артта ҡалыуы һәм бер килке балалыҡ сифаттарының һаҡланыуы; төрҙәре: *и. врожденный* тыумыштан килгән инфантилизм; *и. половой* енси инфантилизм; *и. психический* психик инфантилизм һ. б.)

инфа́ркт инфаркт (ҡан йөрөшө боҙолоуҙан ағза-туҡымала үле өлөштөң барлыҡҡа килеүе, мәҫ., *и. миокарда* миокард (йөрәктең мускул ҡатламы) инфаркты; *и. миокарда мелкоочаговый* миокардтың ваҡ сығанаҡлы инфаркты; *и. легких* үпкә инфаркты һ. б.)

инфекциони́ст инфекционист (йоғошло ауырыуҙар белгесе, врач)

инфекцио́нный инфекцион, инфекция (мәҫ., инфекцион процесс)

инфе́кция инфекция (1. микроорганизмдың макроорганизмға, мәҫ., кешегә инеүе, ишәйеүе һәм ауырыу тыуҙырыуы йәки ауырыу тыуҙырғыс затты йөрөтөүсәнлеге барлыҡҡа килеүе; төрҙәре: *и. абортивная* абортив инфекция (ғәҙәттән тыш тиҙ тамамланыусы инфекцион ауырыу); *и. генерализованная* генерализациялы инфекция (ауырыу тыуҙырыусы заттың бөтә организмға таралыуы); *и. дремлющая (криптогенная)* криптоген

инфекция (ауырыу тыуҙырғыс-тар тәндең берәй ерендә, мәҫ., миндалиналарҙа һаҡлана, ә һаулыҡ ҡаҡшағанда улар көсәйә һәм кешене сиргә һабыштыра); *и. интеркуррентная* интеркуррент инфекция (бер инфекцион ауырыуға икенсеһе өҫтәлеү); *и. латентная* латент инфекция (ауырыу билдәләре булмай тороп организмда ауырыу тыуҙырғыс заттың оҙаҡ һаҡланыуы менән характерлы инфекция); *и. очаговая (фокальная)* сикле (фокаль) инфекция (инфекцион процесс айырым ағза йәки туҡымала ғына бара); *и. смешанная* ҡатнаш инфекция (бер юлы бер нисә инфекцион ауырыу йоға); *и. стёртая* һиҙелер-һиҙелмәҫ инфекция; *и. экзогенная* экзоген инфекция (тирә-яҡ мөхиттән йоҡҡан инфекция); *и. эндогенная* эндоген инфекция *(ҡара:* **аутоинфекция**); 2. йоғоу юлдары йәки үтелеше менән оҡшаш бер төркөм инфекцион ауырыуҙар һәм бактериялар, мәҫ., *и. анаэробная* анаэроб инфекция (анаэроб бактериялар йоғоуҙан килгән инфекцион ауырыуҙар: газлы гангрена һ. б.); *и. бактериальная* бактериаль инфекция (патоген бактериялар тыуҙырған инфекцион ауырыуҙар: дизентерия, дифтерия һ. б.); *и. вирусная* вирус инфекцияһы (вирустар йоғоуҙан килгән инфекцион ауырыуҙар: грипп, полиомиелит һ. б.); *и. внутрибольничная (внутригоспитальная)* больница инфекцияһы (больница шарттарында таралып киткән инфекцион ауырыу); *и. герпетическая* герпес инфекцияһы (вирус инфекцияһының төрө, мәҫ., *г. простой* ябай герпес; *г. опоясывающий* уратма герпес); *и. гнилостная* сереткес инфекция (бер төркөм шартлы патоген бактериялар менән ҡатмарлашҡан ауырыу); *и. гнойная* эренле инфекция (стафилококк, стрептококк һымаҡ эренләткес бактериялар тыуҙырған ауырыу); *и. детская* балалар инфекцияһы (нигеҙҙә, балалар араһында күҙәтелеүсе инфекциялар: скарлатина, һыулы сәсәк һ. б.); *и. дыхательных путей* тын юлдары инфекцияһы (мәҫ., ангина, грипп һ. б.); *и. карантинная* карантин инфекция (халыҡ-ара медицина-санитария ҡағиҙәләре ҡарамағында булған етди инфекцион ауырыуҙар: тагун, ваба, натураль сәсәк, һары биҙгәк); *и. кишечная* эсәк инфекцияһы (ауыҙ аша йоғоусы һәм, нигеҙҙә, эсәктәрҙе зарарлаусы инфекцион ауырыуҙар: ҡорһаҡ тифы, дизентерия, полиомиелит, ваба һ. б.); *и. кровяная* ҡан инфекцияһы (берәй бөжәк: серекәй, талпан һ. б. тешләүе һәм ҡан, лимфала ишәйеп йәшәүсе заттар тыуҙырған инфекцион ауырыуҙар: геморрагик биҙгәк, сабыртмалы тиф, талпан энцефалиты һ. б.); *и. менингококковая* менингококк инфекцияһы (һауа һәм сәсрәгән тамсы аша менингококк бактерияһы йоғоуҙан килгән киҫкен инфекцион ауырыу (күп осраҡта мейе шекәрәләре зарарлана); *и. особо опасная* үтә хәүефле инфекция (бик тиҙ таралыусан һәм үтә ауыр үтеүсән инфекцион ауырыуҙар: натураль сәсәк, ваба, тагун); *и. периодонтальная* периодонталь инфекция (теш тамыры ше-

шеүе һөҙөмтәһендә килгән эренле инфекция); *и. послеродовая* бәпесләгәндән һуңғы инфекция (бала табыу мәлендә бәпесләү юлдары йәрәхәте аша микробтар йоғоуҙан килгән ҡатмарлашыу); *и. хирургическая* хирургик инфекция (хирургик ярҙам талап иткән һәм микробтар тыуҙырған ауырыу, мәҫ., һөйәк-быуын туберкулезы, һын ҡатыу ауырыуы һ. б.)

инфильтра́т инфильтрат (ауырыуға һабышҡан туҡыманың күләм йәһәтенән артыуы һәм тығыҙланып шешеүе)

инфильтра́ция инфильтрация (шешеүҙән килгән матдәләрҙең туҡымаға һеңеүе)

инфици́рование инфицирлау (ауырыу тыуҙырғыс заттың ниндәй ҙә булһа организмға йоғоуы йәки тирә-яҡ объектҡа әләгеүе)

инфици́рованность инфицирланғанлыҡ *(ҡара:* **инфицирование)**

инфици́рованный инфицирланған *(ҡара:* **инфицирование)**

инфразву́к инфра тауыш (түбән йышлыҡтағы тауыш тирбәлеүҙәре, уларҙың дауамлы тәьҫире кеше һаулығы өсөн зарарлы)

инфу́зия инфузия *(ҡара:* **вливание)**

инфузо́рий инфузорийҙар (ябай микроскопик хайуандарҙың бер төрө, мәҫ., эсәк балантизийы, ул кеше өсөн зарарлы)

инци́зия инцизия (ярыу, ҡырҡыу)

инъе́ктор безыгольный энәһеҙ инъектор (дарыуҙы энәһеҙ көслө һиптереү рәүешендә кеше тәненә ебәреү аппараты)

инъе́кция инъекция (1. шыйыҡса рәүешендәге дарыуҙы энә ярҙамында кеше тәненә индереү; төрҙәре: артерия (вена, тире, һөйәк, мускул, йөрәк аша инъекция; 2. ҡан тулышыу, мәҫ., күҙ тамырҙары инъекцияһы)

ионогальваниза́ция (ионофорез) *ҡара:* **электрофорез лекарственный**

ипохо́ндрия *ҡара:* **депрессия**

иридоцикли́т иридоциклит (күҙҙең төҫлө ҡатламы менән цилиар тәндең бер юлы шешеүе; уның төрҙәре: мәҫ., сифилис иридоциклиты, туберкулез иридоциклиты һ. б.)

ири́т ирит (күҙҙең төҫлө ҡатламының шешеүе)

иррадиа́ция болевы́х ощуще́ний ауыртыу иррадиацияһы (ауыртыуҙың тирә-яҡҡа таралыуы)

искривле́ние кәкрәйеү (мәҫ., танау аралығының кәкрәйеүе, умыртҡа бағанаһының кәкрәйеүе һ. б.)

испражне́ние оло ярау итеү

испражне́ния тиҙәк (йәки кал)

иссече́ние ярып (киҫеп) алыу (хирургик операция, мәҫ., шеште ярып алыу)

иссле́дование *(мед.-гиг.)* тикшереү, ҡарау (мәҫ., *и. бактериологическое* бактериологик тикшереү; *и. диагностическое* диагностик тикшереү; *и. рентгенологическое* рентгенологик тикшереү; *и. судебно-медицинское* суд-медицина тикшереүе һ. б.)

истери́я истерия (невроз ауырыуының бер төрө; *ҡара:* **невроз)**

истероневрастени́я истероневрастения (кешелә бер юлы истерия һәм неврастения билдәләренең булыуы)

истероэпиле́псия истероэпилепсия (истерияның эпилепсияға оҡшап үтеүе, *ҡара:* **эпилепсия)**

исто́рия тарих (1. *и. болезни* ауы-

рыу тарихы (дауалау учреждениеһында ятҡан кешегә алып барылған төп медицина документы); 2. *и. развития ребёнка* бала үҫеше тарихы (балалар поликлиникаһында күҙәтелгән балаға алып барылған төп медицина документы; 3. *и. родов* бәпесләү тарихы (бәпесләү йортонда әсә һаулығы тураһында алып барылған төп медицина документы; 4. *и. медицины* медицина тарихы (медицина үҫеш юлы тураһындағы фән) һ. б.)

исто́чник сығанаҡ (мәҫ., *и. водоснабжения* һыу сығанағы (йылға, күл һ. б.); *и. инвазии* инвазия сығанағы (берәй паразит зат менән зарарланған кеше йәки хайуан, уларҙан ауырыу башҡаларға тарала); *и. инфекции* инфекция сығанағы (патоген микроорганизмдары менән зарарланған кеше йәки хайуан, уларҙан инфекция башҡаларға тарала); *и. ионизирующего излучения* ионизациялау нурланышы сығанағы һ. б.)

истребле́ние *(санит.)* ҡырыу (мәҫ., сысҡандарҙы ҡырыу)

исхуда́ние ябығыу

исцеле́ние һауығыу

ихоро́зный ихороз (сереүгә бәйле, мәҫ., ихороз еҫ)

ихтио́з ихтиоз (тәндең ҡоролого, балыҡ тәңкәһенә оҡшаш ҡауаҡҡабырсаҡ ҡапланыуы менән билдәләнгән тыумыштан килгән йоғошһоҙ тире ауырыуы)

ихтиотоксико́з ихтиотоксикоз (ағыулы балыҡ ашап ағыуланыу)

ишеми́я ишемия (теге йәки был ағза-туҡымаға ҡандың етерлек күләмдә килмәүе, мәҫ., йөрәк ишемияһы)

ишиалги́я ишиалгия (ултырыш нервыһы буйлап ауыртыу барлыҡҡа килеү)

и́шиас ишиас *(ҡара:* **радикулит пояснично-крестцовый)**

ишури́я ишурия (бәүел итә алмау һөҙөмтәһендә һейҙектең һейҙек ҡыуығында артыҡ тупланыуы)

Й

йо́га йога (Боронғо Индияла дини һәм философик тәғлимәттәрҙең бер төркөм элементтары; дауалау һәм профилактик маҡсатта ҡулланылған йога күнекмәләре физиологик яҡтан нигеҙләнмәгән, күп осраҡта һаулыҡ өсөн зарарлы)

йод йод (ҡалҡан биҙе эшләүе өсөн мөһим булған химик элемент, дауалау өсөн дә киң ҡулланыла)

йододе́рма йододерма (йодлы дарыу ҡабул итеү һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән һытҡы рәүешендәге тире ауырыуы)

йодопси́н йодопсин (күҙ колбочкаларында барлыҡҡа килеүсе һәм күреүҙе тәшкил итеүсе органик матдә)

К

кабине́т *(мед. гиг.)* кабинет (мәҫ., *к. врачебный* врач кабинеты; *к. инфекционных заболеваний* инфекцион ауырыуҙар кабинеты; *к. педиатрический* педиатрия кабинеты; *к. смотровой* смотр (профилактик ҡарау) кабинеты; *к. физиотерапевтический* физиотерапия кабинеты; *к. функциональной диагностики* функциональ-диагностика кабинеты һ. б.)

каве́рна каверна (ауырыу һөҙөмтәһендә ағза-туҡыма өлөшсәһенең тарҡалыуынан килгән ҡыуышлыҡ, мәҫ., үпкә кавернаһы)

каверни́т кавернит (ир енес ағзаһындағы күпшәкле тәндең шешеүе, мәҫ., гонорея каверниты)

каверно́зный каверноз (күпшәкле, мәҫ., каверноз тән)

кавернопла́стика кавернопластика (ир енес ағзаһының күпшәкле тәненә яһалған пластик операция)

кадавери́н кадаверин (мәйет боҙолоп тарҡалғанда барлыҡҡа килгән ағыу)

кады́к (ада́мово я́блоко) күмәгәй

ка́дры медици́нские медицина кадрҙары

казео́зный казеоз (эремсеккә оҡшап тарҡалыуҙы аңлатыусы термин, мәҫ., ауырыу һөҙөмтәһендә үпкәнең казеоз тарҡалыуы)

казуи́стика *(в мед.)* казуистика (гәҙиттә, һирәк йәки үҙенсәлекле үткән ауырыу хаҡында хәбәр итеү йәки ташҡа баҫып сығарыу)

кайма́ губы ирен йөҙө

кал кал (йыуан эсәктә булған бушандыҡ, оло ярау ваҡытында сыҡҡан тиҙәк)

кала́-аза́р кала-азар *(ҡара:* **лейшманиоз висцеральный)**

кале́ка ғәрип, зәғиф

календа́рь календарь (мәҫ., *к. акушерский (беременных)* акушерлыҡ (йәки йөклө ҡатындар) календары; *к. прививок* прививка (вакцинация) үткәреү календары һ. б.)

ка́лий калий (организмда барған биохимик процестарҙа актив ҡатнашыусы элемент)

кали́на балан (ҡабығы эске ҡан ағыуҙы туҡтатҡан, еләге ҡан баҫымын түбәнәйткән дауа биреүсе ағас)

калоприёмник кал йыйғыс һауыт (1. йөрөй алмаған сирлеләрҙең тиҙәген йыйыу һауыты; 2. кал бөтәү яраһынан (свищынан) тиҙәкте йыйыу өсөн пластик ҡап)

калори́йность (пищи) калорийлыҡ (ашамлыҡтың энергетик ҡиммәтлеге)

калори́йный калорийлы (туҡлыҡлы)

калориметри́я калориметрия (организмда барған матдәләрҙең энергетик алмашыныуын билдәләү)

калькулёз калькулез (бөйөр ҡыуышлығында, һейҙек, үт ҡыуығы кеүек ағзаларҙа таш барлыҡҡа килеү)

кальций кальций (һөйәк туҡымаһының төп компоненты)

кальцино́з кальциноз (кальций тоҙҙарының организм туҡымаларында тупланыуы)

кальциферо́л *ҡара:* **витамин Д**

ка́мень таш (ҡыуышлы ағзала йәки туҡымала минераль тоҙ ултырыуҙан барлыҡҡа килгән есем, мәҫ., *к. желчного пузыря* үт ҡыуығы ташы; *к. зубной* теш ташы; *к. каловый* кал (тиҙәк) ташы; *к. мочевого пузыря* һейҙек ҡыуығы ташы һ. б.)

ка́мера камера 1. ҡайһы бер анатомик ҡыуышлыҡ, мәҫ., *к. сердца* йөрәк камералары (йәки ҡыуышлыҡтары); *к. глаза* күҙ камералары һ. б.; 2. ҡайһы бер ҡорамал, мәҫ., *к. дезинфекционная* дезинфекция камераһы)

камнедробле́ние таш ватыу (махсус прибор ярҙамында һейҙек ҡыуығындағы ташты ватыу)

камнесече́ние таш алыу операцияһы (һейҙек ҡыуығындағы ташты операция юлы менән алыу)

кана́л *(анат.)* канал (тамыр, нервы һ. б. үтеү өсөн ер, мәҫ., *к. зрительный* күреү нервыһы каналы; *к. мочеиспускательный* һейеү каналы; *к. пищеварительный* аш һеңдереү (ҡайнатыу) каналы (ауыҙҙан алып арт юлға тиклем); *к. спинномозговой* арҡа мейеһе каналы; *к. шейки матки* аналыҡ муйынтығы каналы һ. б.)

кана́лец *(анат.)* каналсыҡ (мәҫ., *к. зубной* теш каналсығы; *к. слезный* күҙ йәше каналсығы һ. б.)

канализа́ция канализация (ташландыҡ һыуҙарҙы йыйыу һәм халыҡ йәшәгән ерҙән ситкә оҙатыу өсөн санитария һәм техник ҡорамалдар комплексы)

кандида́т *(фән)* кандидат (мәҫ., медицина фәндәре кандидаты)

кана́тик *(анат.)* канатик, бау (мәҫ., *к. семенной* орлоҡ канатиғы)

канди́да кандида (бер төркөм сүпрә бәшмәктәренә оҡшаш микроскопик бәшмәктәр, уларҙың ҡайһылары ауырыу тыуҙыра ала)

кандидо́з кандидоз (кандида бәшмәге йоғоуҙан килгән ауырыу: эске ағзаларҙы, тире һәм тиресә ҡатламдарҙы зарарлай ала; төрҙәре; *к. висцеральный* висцераль кандидоз (эске ағзалар кандидозы); *к. кожи* тире кандидозы һ. б.)

канцерогене́з канцерогенез (яман шештәрҙең барлыҡҡа килеүе һәм үҫеше)

канцероге́ны канцерогендар (рак һәм башҡа яман шештәр башланыуға килтереүсе химик матдәләр)

каню́ля канюля (диагностик йәки дауалау маҡсатында көпшәле йәки ҡыуышлы ағзаға индереү өсөн ҡыҫҡа көпшә)

каолино́з каолиноз (каолин туҙанын систематик рәүештә һулауҙан килгән пневмокониоз ауырыуы; *ҡара:* **пневмокониоз)**

ка́пельница тамыҙғыс (сирлегә дарыуҙы тамсылап ебәреү өсөн ҡулайлама йәки һауыт)

капилля́р капилляр (иң нәҙек тамыр, мәҫ., ҡан капиллярлы, лимфа капиллярлы, үт капиллярлы)

капилляроскопи́я капилляроскопия (капилляроскоп приборы ярҙамында капиллярҙарҙы ҡарап тикшереү)

капилляротоксико́з капилляротоксикоз *(ҡара:* **васкулит геморрагический)**

ка́пли *(лекарст.)* тамсылы дарыу, мәҫ., тамсылы ҡолаҡ дарыуы, тамсылы күҙ дарыуы һ. б.)

ка́пля висячая элмәле тамсы (микроскоп аша микробтарҙы тере

көйөнсә тикшереү өсөн ҡулланыла торған ысул)

ка́псула капсула (1. *фарм.* үтә әсе һәм көслө дарыуҙы һалыр өсөн крахмал йәки желатиндан әҙерләнгән кескәй генә ҡап, ул дарыуы менән йотола; 2. быуын, ҡайһы бер эске ағзаны уратып алыусы бөркәнсек, мәҫ., *к. печени* бауыр капсулаһы (шулай уҡ *ҡара:* **сумка**); 3. организмға эләккән ят есемде. мәҫ., ярсыҡ, пуляны уратып алыусы бөркәнсек; 4. ыңғай булмаған шарттарға эләккән ҡайһы бер микроорганизмдарҙың үҙен һаҡлау формаһы: *к. микробная* микроб капсулаһы)

капу́ста морская диңгеҙ кәбеҫтәһе (нигеҙҙә, эс ҡатыуҙан ҡулланылыусы диңгеҙ үләне)

караку́рт ҡарағорт (ағыулы бөжәк, Урта Азияла осрай)

каранда́ш лека́рственный дарыу ҡәләме (дарыу формаһы, мәҫ., ляпис ҡәләме)

каранти́н карантин (1. йоғошло ауырыу таралмаһын өсөн күрелгән санитария саралары; 2. йоғошло ауырыулы кешеләр менән аралашҡандарҙы һау-сәләмәт кешеләрҙән айырыу; 3. йоғошло ауырыу таралған ерҙә йәшәгән кешеләрҙе, транспортты, ундағы тауарҙарҙы тикшереү урыны)

карбгемоглоби́н карбгемоглобин (ҡанда гемоглобиндың углекислый газ менән аралашыуынан барлыҡҡа килгән берләшмә)

карбоксигемоглоби́н карбоксигемоглобин (углерод окисының гемоглобин менән аралашыуынан барлыҡҡа килгән матдә; ул кешенең ағыуланыуына, еҫ тейеүгә килтерә)

карбу́нкул карбункул, ҡуш сиҡан (1. бер нисә үҙәкле сиҡан шеше; 2. *к. чумной* тагун карбункулы; *ҡара:* **чума**)

кардиалги́я кардиалгия (йөрәк тәңгәлендәге ауыртыу)

кардиа́льный кардиаль (йөрәккә һәм ашҡаҙандың өҫкө тишегенә ҡағылышлы)

кардиоваскуля́рный кардиоваскуляр (бер юлы йөрәк һәм тамырҙарға ҡағылышлы)

кардиогра́мма кардиограмма (кардиография ярҙамында алынған йөрәк эшсәнлегенең график һүрәте)

кардиогра́фия кардиография (1. йөрәк эшсәнлеген график һүрәт рәүешендә өйрәнеү; 2. йөрәк эшсәнлегенән килгән күкрәк һелкенеүенең график һүрәте)

кардиоиндуктография кардиоиндуктография (йөрәк эшсәнлеген индукцион ток ярҙамында тикшереү ысулы)

кардиокинематогра́фия кардиокинематография (йөрәктең рентген һүрәтен киноға төшөрөү)

кардиоклиматопатоло́гия кардиоклиматопатология (медицинаның йөрәк ауырыуҙарының башланыуы һәм үтеүенең климат һәм метереологик факторҙарға бәйле булыуына ҡағылышлы мәсьәләләрҙе өйрәнеүсе тармағы)

кардио́лог кардиолог (йөрәк ауырыуҙары белгесе, врач)

кардиоло́гия кардиология (медицинаның йөрәк, ҡан тамырҙары ауырыуҙарын булдырмау һәм дарыулау ысулдарын өйрәнеүсе тармағы)

кардиомегали́я кардиомегалия (йөрәктең күләм яғынан ҙурайыуы)

кардиомиопати́я кардиомиопатия (йөрәк мускулдарының (миокардтың) зарарланыуы менән үтеүсе һәм әле тулыһынса асыҡланмаған бер төркөм ауырыуҙар исеме)

кардиомонито́р кардиомонитор (йөрәк эшсәнлеген күҙәтеүсе бер төркөм прибор һәм аппараттар)

кардионевро́з кардионевроз (йөрәктең йыш тибеүе, ауыртыу менән үтеүсе йөрәк неврозы; *ҡара:* **невроз)**

кардиопла́стика кардиопластика (ашҡаҙан һәм ҡыҙыл үңәс тоташҡан ергә яһалған бер төркөм пластик операцияларҙың дөйөм исеме)

кардиоплеги́я кардиоплегия (йөрәккә операция яһағанда ваҡытлыса йөрәктең эшен туҡтатыу йәки киҫкен һүлпәнәйтеү)

кардиосклеро́з кардиосклероз (йөрәк мускулдарында тоташтырғыс туҡыманың артыҡ үҫеш алыуы)

кардиоспа́зм кардиоспазм (ҡыҙыл үңәстең аҫҡы өлөшөнөң спазмаһы; *ҡара:* **спазм)**

кардиостимуля́ция кардиостимуляция (йөрәктең эшен стимуллаштырыу)

кардиофоби́я кардиофобия (йөрәк ауырыуҙарына ҡарата булған фобия; *ҡара:* **фобия)**

кардиохиру́рг кардиохирург (кардиохирургия белгесе)

кардиохирурги́я кардиохирургия (медицинаның йөрәк ауырыуҙарын операция юлы менән дауалай торған бүлеге)

карди́т кардит (йөрәк шешеүе)

ка́риес кариес (һөйәктең ҡаты өлөшөнөң тарҡалыуы, мәҫ., *к. зуба* теш кариесы)

карио́зный кариозлы (кариесҡа ҡағылышлы, мәҫ., кариозлы теш)

ка́рлик иргәйел, мәҫ., *к. гипофизарный* гипофизар иргәйел (гипофиз биҙенең ҡайһы бер сирле үҙгәрешенән килгән иргәйеллек)

ка́рликовость иргәйеллек (ауырыу һөҙөмтәһендә буйҙың нормаға ҡарағанда бәләкәй: ирҙәр 130 см, ҡатын-ҡыҙ 120 см-ҙан түбәнерәк булыуы)

карнити́н карнитин (матдәләр алмашыныуҙа ҡатнашҡан витаминға оҡшаш матдә;

карнифика́ция карнификация (ауырыу һөҙөмтәһендә туҡыманың иткә оҡшашлы тығыҙланыуы, мәҫ., үпкә карнификацияһы)

кароти́н каротин (кишер, йомортҡа һарыһында булған һәм төҙөлөшө менән А витаминына яҡын булған матдә; кеше организмында унан А витамины барлыҡҡа килә)

каротинеми́я каротинемия (ҡанда каротиндың артыҡ булыуы)

ка́рта *(мед.)* карта (мәҫ., амбулатор карта, санаторий-курорт картаһы, санитария күҙәтеү картаһы һ. б.)

карта́вость (косноязычие) һаҡаулыҡ, һаҡау һөйләшеү

карта́вый һаҡау

карти́на картина, торош (мәҫ., *к. болезни* ауырыу картинаһы (торошо) һ. б.)

карцино́ма карцинома *(ҡара:* **рак)**

карциносарко́ма карциносаркома (рак менән саркоманың ҡушылып барлыҡҡа килеүе)

кастеля́нша кастелянша *(ҡара:* **сестра-хозяйка)**

касто́рка *(разг.)* касторка *(ҡара:* **масло касторовое)**

кастрация кастрация (нигеҙҙә, яман шеш барлыҡҡа килгәндә күкәй йәки түллек биҙен алыу операцияһы йәки уларҙың функцияһын нурланыш, гормондар ярҙамында туҡтатыу)

катаболизм катаболизм (организмда барған биохимик процестарҙың береһе: ябай матдәләрҙең ҡатмарлашыу барышы)

каталепсия каталепсия (истерия һәм башҡа ҡайһы бер психик ауырыу булғанда ҡатып ҡалыу күренеше)

каталка (для больных) каталка (ауырыу кешеләрҙе күсереү өсөн арба)

катаплексия катаплексия (көслө психик кисерештән һуң күҙәтелә торған мускулдарҙың киҫкен хәлһеҙләнеүе)

катар *ҡара:* **воспаление катаральное**

катаракта катаракта, ҡара ҡылау (күҙ яҫмығы һәм уның капсулаһының тотошлай йәки бер өлөшөнөң тоноҡланыуы менән характерлы күҙ ауырыуы; төрҙәре: *к. врожденная* тыумыштан килгән катаракта; *к. диабетическая* диабетик катаракта һ. б.)

катаральный катараль (катараль шешеүгә бәйле; *ҡара:* **воспаление катаральное**)

кататония *ҡара:* **синдром кататонический**

катафазия катафазия (тотлоғоуҙың бер төрө: бер үк һорауға ҡат-ҡат яуап ҡайтарыу)

катетер катетер (ҡыуышлы йәки көпшәле ағзаларҙы тикшереү йәки дауалау өсөн ҡулланылыусы инструмент, мәҫ., *к. мужской* ирҙәр катетеры; *к. резиновый* резина катетер һ. б.)

катетеризация катетеризация, катетеризациялау (катетерҙы ҡыуышлы йәки көпшәле ағзаға индереү, мәҫ., *к. мочевого пузыря* һейҙек ҡыуығы катетеризацияһы)

катехоламины катехоламиндар (биоген амидтар рәтенә ингән физиологик актив матдәләр: адреналин, норадреналин һ. б. гормондар)

каузалгия каузалгия (периферия нервылары йәрәхәтләнгәндә күҙәтелгән үтә ҡаты ауыртыу)

кахексия кахексия 1. ҡаты ауырыу кисереү, оҙаҡ ваҡыт буйы аслы-туҡлы йәшәү йәки ҡартайыу һөҙөмтәһендә ныҡ ябығыу, хәлдән тайыу, аҙ ҡанлылыҡ барлыҡҡа килеү, мәҫ., алиментар (насар туҡланыуға бәйле) кахексия; 2 *к. гипофизарная (болезнь Симмондса)* гипофизар кахексия (баш мейеһенең гипоталамус өлөшө һәм гипофиз биҙе зарарланыуҙан килгән, нығ ябығыу менән тамамланыусы дөйөм ауырыу)

кахектический кахексия, кахексиялы (мәҫ., кахексиялы (ауырыу) кеше)

кашель йүткереү, йүтәл, йүтәлләү; (төрҙәре: *к. влажный* ҡаҡырыҡлы йүтәл; *к. приступообразный* быума йүтәл; *к. сухой* ҡоро йүтәл һ. б.)

квашиоркор квашиоркор (дауамлы рәүештә ашамлыҡта аҡһымдар етешмәүҙән килгән, физик үҫеш туҡтауы, шешенеү, психик яҡтан камил булмау, эс китеү менән характерлы балалар ауырыуы)

келоид келоид (тиреләге тоташтырғыс туҡыманың шеш рәүешендә үҫеш алыуы)

кенофобия кенофобия (асыҡ һәм ялан ергә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

кератит кератит (күҙҙең мөгөҙсә шекәрәһенең шешеүе; төрҙәре: *к. аллергический* аллергик кератит; *к. вирусный* вирус кератиты; *к. туберкулёзный* туберкулез кератиты һ. б.)

кератодермия кератодермия (ус, табан тиреһе ҡатыуы, ҡалынайыуы менән билдәләнгән ауырыу)

кератоз кератоз (тиренең ҡалынайып ҡатыуы менән билдәләнгән ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

кератоирит кератоирит (күҙҙең мөгөҙсә һәм төҫлө шекәрәһенең бер юлы шешеүе)

кератома кератома (тиренең ябай шеше, мәҫ., *к. старческая* өлкәндәр кератомаһы)

кератомикоз кератомикоз (тирелә ге мөгөҙ ҡатламының өҫкө өлөшөн зарарлаған бәшмәк ауырыуы)

кератопластика кератопластика (күҙҙең мөгөҙсә шекәрәһенә яһала торған пластик операция)

кератосклерит кератосклерит (күҙ мөгөҙсәһе һәм күҙ ағының бер юлы шешеүе)

кератосклероувеит кератосклероувеит (күҙ мөгөҙсәһенең, күҙ ағының һәм күҙҙең тамырлы шекәрәһенең бер юлы шешеүе)

кератоувеит кератоувеит (күҙҙең мөгөҙсә һәм тамырлы шекәрәләренең бер юлы шешеүе)

кератэктазия кератэктазия (күҙ мөгөҙсәһенең йоҡарыуы һәм бүртеп сығыуы)

Кесарево сечение Кесарь операцияһы (ҡарындағы баланы ярып алыу операцияһы)

кетгут кетгут (ғәҙәттә, һарыҡ эсәгенән яһалған һәм хирургик операция ваҡытында тегеү өсөн ҡулланылған еп)

кетоацидоз кетоацидоз (ҡанда кетон матдәләре: ацетон, ацетон-һеркә һ. б. кислоталарҙың артыуынан килгән ацидоз; *ҡара:* **ацидоз)**

кефалгематома кефалгематома (яңы тыуған баланың баш һөйәге өҫтөндә барлыҡҡа килгән ҡанлы шеш)

кефалометрия кефалометрия (баш ҙурлығын махсус инструмент ярҙамында билдәләү)

кибернетика медицинская медицина кабернетикаһы (кибернетиканың кеше организмындағы процестарға һәм дауалау-профилактикаға ҡағылышлы информацияны өйрәнеүсе тармағы)

кимография кимография (организмдың эшсәнлеген график һүрәт рәүешендә өйрәнеү)

кинезиграфия кинезиграфия (ут юлдарын өйрәнеү ысулдарының береһе)

кинетокардиография кинетокардиография (йөрәк эшен өйрәнеү ысулдарының береһе)

кинины кининдар (организм зарарланғанда барлыҡҡа килгән биологик актив матдәләр)

кинофобия кинофобия (эттән ҡурҡыу; ҡоторған эт тешләүгә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

кислородная подушка кислород ҡапсығы (кислород тултырыу өсөн резина тоҡ)

кислородотерапия кислородотерапия (кислород менән дауалау)

кислота(ы) кислота(лар) мәҫ., *к. аденозинтрифосфорная (АТФ)* аденозинтрифосфор кислотаһы (дауалау өсөн киң ҡулланыла

торған мөһим фермент); *к. аскорбиновая* аскорбин кислотаһы (*ҡара:* **витамин С**); *к. дезоксирибонуклеиновая (ДНК)* дезоксирибонуклеин кислотаһы (нәҫел сифатын йөрөтөүсе нуклеин кислотаһы); *к. желчные* үт кислоталары; *к. жирные* май кислоталары (стеарин кислотаһы, олеин кислотаһы һ. б.); *к. жирные (незаменимые)* алмаштырғыһыҙ май кислоталары (*ҡара:* **витамин F**); *к. молочная* һөт кислотаһы; *к. мочевая* һейҙек кислотаһы; *к. никотиновая* никотин кислотаһы (*ҡара:* **витамин РР**); *к. нуклеиновая* нуклеин кислотаһы (күҙәнәк составына инеп нәҫел сифатын йөрөтөүсе органик матдә); *к. пангамовая пангам кислотаһы (ҡара:* **витамин B_{15}**); *к. рибонуклеиновая* (РНК) рибонуклеин кислотаһы (күҙәнәктәге актив биологик есем, аҡһым эшләп сығарыуҙа актив роль уйнай); *к. фолиевая* фолий кислотаһы (*ҡара:* **витамин B_9** һ. б.)

кисломолочные продукты әсе һөт аҙығы (мәҫ., ҡатыҡ, кефир, ряженка һ. б.)

кислотность кислотлылыҡ, әселек (ниндәй ҙә булһа шыйыҡсала водород иондарының артыҡ булыуы, мәҫ., *к. желудка общая* ашҡаҙандың дөйөм әселеге; *к. желудка повышенная* ашҡаҙандың артыҡ (юғары) әселеге; *к. желудка пониженная* ашҡаҙандың түбәнәйгән әселеге; *к. желудка свободная* ашҡаҙандың ирекле әселеге (химик бәйләнештә булмаған әселек); *к. желудка связанная* ашҡаҙандың бәйле әселеге; *к. мочи* һейҙек әселеге һ. б.)

кислотоусто́йчивый кислотаға бирешмәҫ (мәҫ., кислотаға бирешмәҫ бактерия)

киста́ киста́ (әсендә шыйыҡ йәки бутҡаға оҡшаш матдәһе булған ябай шеш, мәҫ., теш кистаһы)

кисто́зный киста, кистоз (мәҫ., киста шеше)

кисть *(анат.)* ҡул суғы, суҡ

кифо́з кифоз (умыртҡа бағанаһының тигеҙ рәүештә артҡа табан бөкрәйеп сығыуы; төрҙәре: *к. грудной* күкрәк кифозы; *к. патологический* патологик кифоз (ауырыуҙан, имгәнеүҙән булған кифоз); *к. старческий* ҡартлыҡ кифозы; *к. туберкулёзный* туберкулез кифозы; *к. физиологический* физиологик кифоз (һау кешеләге еңелсә беленгән кифоз) һ. б.)

кифосколио́з кифосколиоз (умыртҡа бағанаһының бер юлы артҡа һәм ян-яҡҡа бөкрәйеп сығыуы)

кише́чник эсәктәр (ашҡаҙандың сығышынан алып арт юл тишегенә тиклем һуҙыла)

кишка́ эсәк; төрҙәре: *к. двенадцатиперстная* бөйән эсәге; *к. ободочная* туҡ эсәк; *к. ободочная восходящая* өҫкә үрләүсе туҡ эсәк; *к. ободочная нисходящая* түбәнләүсе туҡ эсәк; *к. ободочная поперечная* арҡыры туҡ эсәк; *к. подвздошная* бығым эсәге (нәҙек эсәктең аҙаҡҡы һуҡыр эсәккә тоташҡан өлөшө), *к. прямая* тура эсәк (сигма эсәге дауамы); *к. сигмовидная* сигма эсәк (ҡорһаҡтың һул яғында ятҡан йыуан эсәк); *к. слепая* һуҡыр эсәк (йыуан эсәк); *к. толстая* йыуан эсәк (һуҡыр, туҡ, сигма һәм тура эсәктәрҙән тора); *к. тонкая* нәҙек эсәк (бөйән һәм ас эсәктәрҙән тора)

кла́пан *(анат.)* клапан, япҡыс (йөрәк тишемдәрен, вена, лимфа тамырҙарын ваҡыты-ваҡыты менән ритмлы рәүештә ҡаплай торған яры, мәҫ., *к. вены* вена клапаны; *к. сердца* йөрәк клапаны (йөрәктең бер нисә клапаны бар); *к. сердца искусственный* йөрәктең яһалма клапаны (оператив юл менән ҡуйыла)

классифика́ция болезней ауырыуҙар классификацияһы

клептомани́я клептомания (урлашыуға әүәҫлек (сир))

клептофоби́я клептофобия (бурҙарға ҡарата фобия; *ҡара:* фобия)

кле́тка күҙәнәк, ситлек, мәҫ., *к. бактериальная* бактерия күҙәнәге; *(анат.); к. костная* һөйәк күҙәнәге; *к. крови* ҡан күҙәнәге, *к. крови белая* ҡандың аҡ күҙәнәге (лейкоцит); *к. крови красная* ҡандың ҡыҙыл күҙәнәге (эритроцит), *к. мышечная* мускул күҙәнәге; *к. половая* енес күҙәнәге; *к. грудная* күкрәк ситлеге

кле́точный күҙәнәк, күҙәнәкле, күҙәнәктәр, мәҫ., күҙәнәкле туҡыма, күҙәнәктәр тупланмаһы, күҙәнәк йәҙрәһе

клетча́тка *(анат.)* күҙәнәкле туҡыма (май күҙәнәктәре ҡатыш тоташтырғыс туҡыма)

клещ талпан, бетсә, мәҫ., *к. гамазовый* гамаз талпаны (нигеҙҙә, ҡомаҡ тифын таратыусы талпан); *к. иксодовый* иксод талпаны (нигеҙҙә, тайга энцефалитын таратыусы талпан); *к. таёжный* урман (ҡыр) талпаны; *к. чесоточный* ҡысынма (ҡорсаңғы) талпаны һ. б.)

клещеви́на кенә уты (кастор майы биреүсе үлән)

кли́зма (клистир) клизма (арт юл аша һыу йәки дарыу ебәреү; төрҙәре: *к. гипертоническая* гипертоник клизма (аш тоҙонан яһалған гипертоник иретмә клизмаһы;) *к. капельная* тамсылы клизма; *к. лечебная* дауалау клизмаһы; *к. очистительная* (тиҙәктән) бушандырыу клизмаһы; *к. питательная* туҡландырыу клизмаһы; *к. сифонная* сифон клизма (тиҙәктән бушандырыу клизмаһының бер төрө) һ. б.)

кли́зменный клизма (клизмаға ҡағылышлы, мәҫ., *клизменный наконечник* клизма ослоғо)

кли́макс (климактерий, климактерический период) климакс (кешенең ғүмерендә бала табыу, балаға ҡалдырыу функцияһы туҡтау дәүере: *к. женский* ҡатын-ҡыҙ климаксы; *к. мужской* ирҙәр климаксы)

климактери́ческий климакс (мәҫ., климакс дәүере)

кли́мат климат (1. көн торошоноң күп йылдарҙағы режимы; 2. *к. искусственный* яһалма климат (ябыҡ бинала булдырылған климат)

климатоло́гия медици́нская медицина климатологияһы (дауалау-профилактик маҡсатта климат һәм уның айырым факторҙарының кешегә яһаған тәьҫирен өйрәнеүсе фән)

климатопатоло́гия климатопатология (медицина климатологияһының климат тәьҫиренән килгән ауырыу үҙгәрештәрҙе һәм уларҙы булдырмау юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

климатопрофилактика климатопрофилактика (климаттың за-

рарлы тәьҫиренән һаҡлаусы саралар комплексы)

климатотерапия климатотерапия (климат факторҙарынан дауалау маҡсатында файҙаланыу)

климатофизиология климатофизиология (медицина климатологияһының кеше организмының климат шарттарына яраҡлашыу процестарын өйрәнеүсе тармағы)

клиника клиника (1. медицина юғары уҡыу йорто йәки ғилми-тикшеренеү институты составына ингән ятып дауалау учреждениеһы, унда дауалау менән бер ҡатарҙан ғилми-тикшеренеү һәм уҡытыу эше алып барыла, мәҫ., *к. педиатрическая* педиатрия клиникаһы һ. б.; 2. *ҡара:* **клиническая картина)**

клиническая картина клиник картина (ауырыуҙың төрлө үҙгәрештәренең дөйөмләштерелгән исеме)

клиницист клиницист (дауалау эше менән шөғөлләнеүсе врач, клиникала эшләүсе врач)

клинический клиник, клиника (мәҫ., клиника шарттары)

клитор клитор, нәфсе төймәһе (ҡатын-ҡыҙ енес ағзаларының береһе)

клонорхоз клонорхоз (трематодоз рәтенә ингән үҙенә бер төрлө паразит селәү йоғоуҙан килгән, нигеҙҙә, бауыр һәм үт юлдарын зарарлаусы гельминтоз ауырыуы; кеше сей балыҡ ашап ауырыуға һабыша; *ҡара:* **гельминтоз)**

клонус клонус (тартышыуҙың бер төрө)

клоп постельный ҡандала (торлаҡ ҡандалаһы)

клостридии клостридийҙар (бер төркөм һеркә *(спора)* яһаусы анаэроб бактериялар, мәҫ., ботулизм, һын ҡатыу *(столбняк)* ауырыуҙарын тыуҙырыусы микроорганизмдар)

клостридиоз клостридиоз (клостридийҙар тыуҙырған бер төркөм: ботулизм, һын ҡатыу (столбняк) ауырыуҙарының дөйөм исеме һ. б.)

клубочек (почечный) бөйөр йомғаҡсаһы (бөйөрҙөң ҡабыҡ матдәһендәге ҡан капиллярҙары йомғаҡсаһы)

клык ҡаҙыҡ теш

ключица умрау (һөйәге)

кодеинизм кодеинизм (кодеин дарыуына ҡарата барлыҡҡа килгән наркомания)

кожа тире (үҙ сиратында төп өс ҡатламдан: эпидермистан, дерманан һәм тире аҫты туҡымаһынан тора)

козелок ҡолаҡ сөйө (ҡолаҡ япрағы үҫентеһе)

койка больничная больница койкаһы

койка-носилки носилка койка (күсереп йөрөтөү өсөн ҡулайлаштырылған койка)

койлонихия койлонихия (тырнаҡтың дистрофик үҙгәрештәренең бер төрө: тырнаҡ өҫтөнөң батынҡылы булыуы)

кокаинизм (кокаиномания) кокаинизм (1. кокаинға ҡарата булған наркомания; 2. кокаин менән дауамлы ағыуланыу)

кокк кокк (борсаҡ рәүешендәге йомро бактерия)

коккобактерия коккобактерия (йыуан һәм ҡыҫҡа таяҡса рәүешендәге бактерия)

коклюш коклюш, быума йүтәл, сәсәтмә (коклюш таяҡсаһы йоҡ-

ҡандан килгән инфекцион ауырыу)

коксалги́я коксалгия (бот быуыны ауыртыу)

кокси́т коксит (бот быуыны шешеүе)

кокцигодини́я кокцигодиния (невралгия характерында ҡоймос тәңгәлендә булған көслө ауыртыу)

кокци́дии кокцидиялар (паразит булып йәшәүсе иң ябай микроскопик хайуандарҙың береһе)

кокцидио́з (кокцидиялар йоғоуҙан килгән һәм, нигеҙҙә, эс китеү, температура күтәрелеү һ. б. билдәләр менән характерлы инвазион ауырыу, кеше һәм хайуандарҙа күҙәтелә)

кокцидиоидо́з кокцидиоидоз (тире, үпкә, ашҡаҙан-эсәктәрҙе зарарлау менән үтеүсе бәшмәк ауырыуы, сүлле яҡтарҙа осрай)

ко́лбочки сетчатки күҙ колбочкалары (күҙҙең селтәрле ҡатламында урынлашып, яҡтылыҡ нурҙарын ҡабул итә торған күреү рецепторы күҙәнәктәре)

коле́но тубыҡ

ко́ли-се́псис коли-сепсис (эсәк таяҡсаһы тыуҙырған сепсис; *ҡара:* **сепсис)**

ко́лики(а) колика, ҡатыу, ҡаҙалыу (башлыса, ҡорһаҡ эсендәге ағзалар ауырыуынан килгән ауыртыу өйәнәге; төрҙәре: *к. аппендикулярная* аппендикуляр колика (аппендицит ауырыуы билдәһе; *ҡара:* **аппендицит)**; *к. газовая* газлы колика (эсәк газдары күбәйеп китеүҙән ҡаҙалыу); *к. желчная (печеночная)* үт (бауыр) коликаһы (үт ташы һәм үт ҡыуығы шешеүҙән ҡаҙалыу); *к. кишечная* эсәк коликаһы (эсәк ауырыуҙарынан ҡаҙалыу); *к. панкреатическая* панкреас коликаһы (ашҡаҙан аҫты биҙе ауырыуынан ҡаҙалыу); *к. почечная* бөйөр коликаһы (бөйөр ташынан килгән ҡаҙалыу); *к. ректальная* ректаль колика (йыш ауыртыу менән үтеүсе оло ярау теләге); *к. свинцовая* ҡара ҡурғаш коликаһы (ҡара ҡурғаш менән дауамлы ағыуланыуҙан ҡаҙалыу); *к. слизистая* (оло яраүҙан күп лайла бүленеү менән үтеүсе ҡаҙалыу); *к. при беге* йүгереү коликаһы (йүгергәндә барлыҡҡа килгән ҡаҙалыу) һ. б.

коли́т колит (йыуан эсәк тиресәһенең шешеүе)

ко́ли-титр коли-титр (һыу-тупраҡтың, аҙыҡ-түлектең һ. б. тышҡы тәбиғәт объекттарының тиҙәк менән бысраныуын белдергән күрһәткес: иң аҙ тикшерелгән материалдан эсәк таяҡсаһының үрсеүе)

коллаге́н коллаген (тоташтырғыс туҡыманың иң мөһим аҡһымы)

коллагено́зы коллагеноздар (тоташтырғыс туҡыманың ныҡ зарарланыуы менән билдәләнгән бер төркөм етди дөйөм ауырыуҙар: дерматомиозит, системалы ҡыҙыл сөсө ауырыуы, склеродермия һ. б.)

колла́пс коллапс (ҡан тамырҙарының тонусы юғалыу һөҙөмтәһендә ҡапыл һуштан яҙыу һәм хәлдән тайыу)

коллапсотерапи́я коллапсотерапия (торакопластика һәм яһалма пневмоторакс ярҙамында үпкә туҡымаһын бөрөштөрөү рәүешендә үпкә туберкулезын дауалау)

коллапсохирурги́я коллапсохирургия (коллапсохирургияға нигеҙ-

ләнгән бер төркөм операциялар: торакопластика, диафрагма нервыһына операция һ. б.)

колобо́ма колобома (күҙҙең ниндәй ҙә булһа ҡатламының өлөшсәһе юҡлығынан торған физик кәмселек, мәç., күҙ яçмығы колобомаһы)

коло́ния бактериа́льная бактериялар колонияһы («ҡатҡан» (ҡойҡаға оҡшаған) туҡлыҡлы средала бер бактериянан үçтерелгән һәм ябай күҙгә күренгән ошо бактерия популяцияһы)

колоноско́пия колоноскопия (йыуан эсәк тиресәһен махсус көҙгө ярҙамында ҡарап тикшереү)

колту́н колтун (сәстең йәбешеп кейеҙләнеүе менән билдәләнгән баш тиреһе ауырыуы, элек йыш осраған)

кольпи́т кольпит (ҡатын-ҡыҙ еңсәһе тиресәһенең шешеүе)

кольпоскопи́я кольпоскопия (ҡатын-ҡыҙ еңсәһе тиресәһен махсус көҙгө ярҙамында ҡарап тикшереү)

кольцо́ *(анат.)* дүңгәләк, уратма (мәç., *к. пупочное* кендек дүңгәләге һ. б.)

ко́ма ко́ма (үҙәк нервы системаһы эшсәнлегенең ныҡ насарайыуы, тәрән һуштан яҙыу менән үткән һаулыҡтың ҡаҡшауы; төрҙәре: *к. диабетическая* диабетик кома *(ҡара:* **диабет сахарный**); *к. уремическая* уремия комаһы *(ҡара:* **уремия**) һ. б.)

кома́р серекәй, мәç., *к. малярийный* тапма ауырыуы серекәйе

комато́зный кома, коматоз (комаға ҡағылышлы)

комедо́ны комендондар (ҡара төçтәге ваҡ һытҡылар)

коми́ссия *(мед.)* комиссия (төрҙәре: *к. военно-медицинская* хәрби-медицина комиссияһы; *к. врачебная* врачлыҡ комиссияһы; *к. врачебно-консультативная (ВКК)* консультатив врачлыҡ комиссияһы; *к. врачебно-трудовая экспертная (ВТЭК)* хеҙмәт-экспертиза врачлыҡ комиссияһы һ. б.)

комиссова́ние больного ауырыу кешене (сирлене) комиссия аша үткәреү

комиссуротоми́я комиссуротомия (1. йөрәк клапандары йәбешеп үçкән ерҙәрен айырыу операцияһы; 2. арҡа мейеһенә яһала торған операция)

комме́нсал комменсал (организмда уға зарар килтермәй йәшәй торған зат)

комме́нсализм комменсализм (организмда комессал рәүешендә йәшәүе)

коммо́ция коммоция *(ҡара:* **сотрясение**)

компенсато́рные приспособления организма организмдың компенсатор яраҡлашыуы (һау ҡалған ағза-туҡыманың зарарланған ағза-туҡыма эшсәнлеген үҙ өçтөнә алыуы)

компенса́ция *(мед.)* компенсация (организмдың ҡулайлаштырыу көстәре тарафынан ауырыу ағзаһы эшсәнлегенең яйға һалыныуы, мәç., *к. деятельности сердца* йөрәк эшсәнлеге компенсацияһы һ. б.)

компле́мент комплемент (иммунологик процеста актив роль уйнаусы бер төркөм ҡан сыворотҡаһы аҡһымдары)

компости́рование компостлау (көнкүреш, ауыл хужалығы һәм ҡайһы бер промышленность ҡалдыҡ һәм ташландыҡтарын зарарһыҙлау ысулы)

компре́сс компресс (марля һәм мамыҡ, ҡағыҙ, һыу үткәрмәүсе пленканан торған күп ҡатлы бәй; төрҙәре: *к. согревающий* йылытыусы *компресс; к. сухой* ҡоро компресс һ. б.)

компре́ссия (сдавление) компрессия (тышҡы йәки йәнәштәге ағза-туҡыма баҫымы һөҙөмтәһендә теге йәки был ағза-туҡыманың зарарланыуы, мәҫ., баш мейеһе компрессияһы, күкрәк компрессияһы һ. б.)

комфо́рт комфорт (көнкүрештә төрлө уңайлыҡтарҙы булдырыу)

конверге́нция конвергенция (ике күҙҙең дә күреү күсәрҙәренең ҡаралған объектта ҡушылыуы)

конволю́та (лекарственная) конволюта (һатыу өсөн әҙерләнгән таблетка, борсаҡ рәүешендәге дарыу тултырылған ҡап)

конву́льсия конвульсия (бөтә кәүҙәнең йәки аяҡ-ҡулдың көҙән йыйырыуы)

конгенита́льный конгениталь (тыумыштан булыуға ҡағылышлы, мәҫ., конгениталь сифилис)

кондило́ма кондилома (тышҡы тиресәләрҙә барлыҡҡа килгән ябай шештәрҙең бер төрө, улар, ғәҙәттә, енси ағзалар йәки арт юл тәңгәлендә сығыусан); төрҙәре: *к. остроконечная (бородавка остроконечная)* осло башлы кондилома (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән кәбеҫтәне хәтерләткән шеш); *к. широкая (сифилитическая)* киң төплө кондилома, сифилис кондиломаһы *(ҡара:* **сифилис)**

кондиционер кондиционер (бинала һауа йылылығын, дымлылығын талап ителгән кимәлдә тота торған аппарат)

кондиционирование воздуха һауаны кондиционирлау (бинаға талап ителгән температуралағы, дымлылыҡтағы таҙартылған һауа индереү)

кондо́м кондом *(ҡара:* **презерватив)**

коне́чность *(анат.)* ослоҡ (ҡул йәки аяҡ), мәҫ., *к. верхняя* өҫкө ослоҡ (йәки ҡул)

конио́з кониоз (туҙан тәьҫиренән барлыҡҡа килгән ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

конкреме́нт конкремент (ҡара: **камень)**

консерва́нты консерванттар (боҙолоуҙан һаҡлау маҡсатында ашамлыҡҡа һ. б. нәмәгә өҫтәү өсөн ҡулланыла торған матдәләр)

консервати́вный консерватив (операция ҡулланмайынса, мәҫ., консерватив дауа)

консерви́рование консервалау (оҙаҡ һаҡланырға тейешле нәмәгә боҙолоуҙан һаҡлай торған матдә-консервант өҫтәү, мәҫ., *к. крови* ҡанды консервалау)

конси́лиум консилиум (сирле кешенең ауырыуын асыҡлау, дауалау һ. б. билдәләү өсөн врачтар кәңәшмәһе)

конститу́ция *(мед.)* конституция (организмдың нәҫелдән һәм тышҡы тәьҫирҙәрҙән барлыҡҡа килгән физик һәм психик үҙенсәлектәр бергәлеге, төрҙәре: *к. астеническая* астеник конституция (төп билдәләре: кеше ҡаҡса, сибек, мускуллы һ. б.); *к. гиперстеническая* гиперстеник конституция (төп билдәләре: кеше мускуллы, тиҙ һимереп бара һ. б.); *к. нормостеническая* нормостеник конституция (тән төҙөлөшө пропорциональ-гиперстеник менән астеник араһында)

консульта́нт консультант (үҙ специальносы буйынса кәңәш биреүсе медик)

консульта́ция *(мед.)* консультация (1. белгес кәңәше, мәҫ., *к. врачебная* врачлыҡ консультацияһы; *к. профессорская* профессор консультацияһы һ. б.; 2. дауалау-профилактик учреждениеларҙың бер төрө, мәҫ., *к. женская* ҡатын-ҡыҙ консультацияһы; *к. медико-генетическая* медицина-генетик консультация (нәҫел ауырыулы баланың донъяға килеү мөмкинлеген алдан билдәләү консультацияһы)

консульти́ровать консультация үткәреү (биреү)

контагио́зность контагиозлыҡ (йоғошло булыу)

контагио́зный контагиоз (йоғошло, мәҫ., *б. контагиозная* контагиоз ауырыу)

конта́кт контакт (аралашыу, мәҫ., *к. с больным* ауырыу кеше менән контакт; *к. непрямой* тура булмаған контакт (мәҫ., әйбер, кейем аша); *к. прямой* тура контакт (мәҫ., сирле кеше менән бергә булыу, йоҡлау)

контракту́ра контрактура (быуын тәңгәлендәге йомшаҡ туҡыманың ауырыуы, имгәнеп үҙгәреүе арҡаһында быуын хәрәкәтсәнлегенең ныҡ сикләнеүе; төрҙәре: *к. мышечная* мускул контрактураһы; *к. рубцовая* бирсәле контрактура һ. б.)

контрацепти́в контрацептив (буйға ҡалыуҙан һаҡланыу өсөн ҡулланыла торған матдә, мәҫ., контрацептин һ. б.)

контрацéпция контрацепция (яһалма юл менән — химик матдәләр, презерватив һ. б. ярҙамында буйға ҡалыуҙан һаҡланыу)

контро́ль врачебный врач(лыҡ) контроле

конту́женный контузия алған, контузияланған

конту́зия (головного мозга) баш мейеһе контузияһы (баш мейеһенең ябыҡ имгәнеүе) (нигеҙҙә, һуғыу, һауа тулҡыны менән имгәнеүе: һуштан яҙыу, хәтерҙең насарайыуы, баш әйләнеү, ҡолаҡ ҡатыу һ. б. характерлы)

ко́нус *(анат.)* конус (мәҫ., *к. гортани* ҡурылдай конусы; *к. мозговой* мейе конусы (арҡа мейеһенең аҫҡы өлөшө)

конфабуля́ция конфабуляция (психик ауырыу кешеләр уйлап сығарған һәм үҙҙәре ышанған ялған ваҡиғалар)

конфронта́ция *(мед.)* конфронтация (кәрәк булған мәғлүмәттәрҙе алыу өсөн венерик ауырыусыны уға сир йоҡторған кеше менән осраштырыу)

ко́нчик *(анат.)* ос, мәҫ., *к. носа* танау (морон) осо; *к. языка* тел осо

конъюга́та акушерская акушерлыҡ конъюгатаһы (ҡатын-ҡыҙ янбашының арттан-алға араһы)

конъюнкти́ва конъюнктива (күҙҙең тиресә шекәрәһе)

конъюнктиви́т конъюнктивит (күҙҙең конъюнктиваһы шешеүе, төрҙәре күп, мәҫ., эренле конъюнктивит һ. б.)

копрогра́мма копрограмма (тиҙәкте тикшереүҙән алынған мәғлүмәт)

копроли́т копролит (тиҙәк ташы)

копростаз копростаз (йыуан эсәктә тиҙәктең күп йыйылып китеүе)

копрофаги́я копрофагия (шизофрения, идиотизм менән сирләгән кешеләр араһында тиҙәк һәм башҡа имәнес нәмәләрҙе ашауға ынтылыш)

копуля́ция копуляция (1. ата һәм инә енес күҙәнәктәренең ҡушылыуы; 2. енси контакт)

ко́пчик ҡоймос, ҡоймос һөйәге (умыртҡа бағанаһының иң аҫҡы өлөшө)

кора́ ҡабыҡ (1. мәҫ., *к. больших полушарий (головного мозга)* баш мейеһенең ҙур ярымшарҙар ҡабығы (ярымшарҙарҙы ҡаплаусы һоро матдә; *к. мозжечка* *кесе мейе ҡабығы (шулай уҡ һоро матдәнән тора), һ. б.;* 2. мәҫ., *к. дуба* имән ҡабығы (дауалау өсөн ҡулланыла)

ко́рень *(анат.)* тамыр (мәҫ., *к. зуба* теш тамыры; *к. лёгкого* үпкә тамыры һ. б.)

корешо́к *(анат.)* тамырса (мәҫ., *к. лицевого нерва* бит нервыһы тамырсаһы һ. б.)

коринебакте́рии коринебактериялар (суҡмар, шар формаһын алырға һәләтле булған таяҡса бактериялар, уларҙың ҡайһылары кешелә ауырыу (мәҫ., дифтерия, листериоз һ. б.) тыуҙыра)

коринебактерио́з коринебактериоз (үҙенә бер төрлө коринебактериялар йоғоуҙан барлыҡҡа килгән конъюнктивит; *ҡара:* **конъюнктивит)**

ко́рка ҡутыр *(к. гнойная* эренле ҡутыр; *к. молочная* имсәк бала ҡутыры (баштың сәсле өлөшөндәге күренеш) һ. б.)

кормле́ние ашатыу, туйындырыу (мәҫ, *к. грудью* имеҙеү, имеҙеп туйындырыу; *к. искусственное* имеҙмәй туйындырыу; *к. смешанное* ҡатнаш туйындырыу (баланы имсәк һөтө һәм ашамлыҡ ҡатышмалары биреп туйындырыу)

коро́бка черепна́я мейе ҡумтаһы

коронавиру́сы коронавирустар (вирустарҙың бер төрө, ҡайһылары кешелә респиратор ауырыуҙар тыуҙыра)

коронари́т коронарит (йөрәк артерияларының шешеүе)

корона́рный коронар (йөрәккә ҡағылышлы, мәҫ., коронар тамырҙар)

коронарогра́фия коронарография (йөрәк тамырҙарына контраст матдә индереп яһалған рентгенография)

коронаросклеро́з коронаросклероз (йөрәк һәм ҡан тамырҙарының склерозы; *ҡара:* **склероз)**

коронароспа́зм коронароспазм (йөрәк ҡан тамырҙары спазмы; *ҡара:* **спазм)**

коронаротромбо́з коронаротромбоз (йөрәк ҡан тамырының тромбозы; *ҡара:* **тромбоз)**

коро́нка зу́ба теш, теш тажы (1. тештең күренеп торған өлөшө; 2. теш коронкаһы (теш өҫтөнә кейелә торған протез, төрҙәре күп)

коротконе́лость ҡыҫҡа бармаҡлылыҡ (нәҫелдән килгән физик кәмселек)

ко́рпус (те́ла) тән корпусы, кәүҙә

корре́кция (зре́ния) коррекция (күҙлек ярҙамында ниндәй ҙә булһа күреү етешһеҙлегенән ҡотолоу, мәҫ., астигматизм коррекцияһы һ. б.)

корреля́ция (о́рганов) (ағзалар) корреляцияһы (организм ағзаларының эшсәнлегендә үҙ-ара бәйләнеш)

корсе́т ортопедический ортопедик (йәки коррекциялау) корсет (ор-

топедияла ҡулланылыусы дауалау сараһы, мәҫ., гипс корсеты һ. б.)

кортикостеро́иды (кортикоиды) кортикостероидтар (бөйөр өҫтө биҙенән сыҡҡан гормондар, малдан алынғандары һәм синтетик юл менән табылғандары дауалау өсөн ҡулланыла, мәҫ., гидрокортизон, преднизолон һ. б.)

корь ҡыҙылса (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән балаларҙың инфекцион ауырыуы)

коса́ (волосы) толом

косме́тика косметика (1. кешенең тышҡы ҡиәфәтен яҡшыртыуы һәм яҡшыртыу ысулдары хаҡындағы ғилем; төрҙәре: *к. врачебная* врачлыҡ косметикаһы (тышҡы дефекттарҙы юҡ итеү өсөн косметик матдәләрҙән тыш физиотерапия, хирургия ысулдары ҡулланыу); *к. декоративная* декоратив косметика (биттең теге йәки был физик дефектын косметик матдәләр ярҙамында йәшереү); 2. сәсте, тирене, тештәрҙе, тырнаҡтарҙы тәрбиәләү өсөн косметик матдәләр: лосьон, теш пастаһы, пудралар һ. б.)

космето́лог косметолог (дауалау косметикаһы белгесе, врач)

косметологи́ческий косметологик, косметология (мәҫ. косметология кабинеты)

космето́логия косметология (фәндең дауалау (врачлыҡ) һәм биҙәнеү (декоратив) косметикаһын өйрәнә торған тармағы)

косноязы́чие һаҡаулыҡ

косноязы́чный һаҡау

косогла́зие ҡылыйлыҡ (төрҙәре: *к. паралитическое* паралитик ҡылыйлыҡ (күҙ алмаһы хәрәкәтсәнлеге кәмеүе йә юҡлығы менән характерлы); *к. расходящееся (наружное)* ян-яҡҡа ҡараған ҡылыйлыҡ; *к. сходящееся (внутреннее)* танауға ҡараған ҡылыйлыҡ; *к. содружественное* берлектәге ҡылыйлыҡ (ике күҙ ҡылыйлығы ла бер төрлө — йә ситкә, йә танауға ҡарай) һ. б.)

косола́пость салыш аяҡлыҡ

косору́кость кәкре ҡуллыҡ

костномозгово́й ҡыҙыл кимек (матдәһе); елек матдәһе йәки елек майы

костое́да *ҡара:* **остеомиелит**

косты́ль *(в мед.)* ҡултыҡ таяғы

кость, ко́сти һөйәк, һөйәктәр (мәҫ., *к. бедренная* бот һөйәге; *к. большеберцовая* сираҡ һөйәге (сираҡтың йыуан һөйәге); *к. верхней конечности* ҡул һөйәктәре; *к. верхнечелюстная* өҫкө яңаҡ һөйәге; *к. височная* сикә һөйәге; *к. гороховидная* борсаҡ һөйәк (шаушаҡ һөйәктәренең береһе); *к. грудинная* түш һөйәге; *к. губчатая* кимекле һөйәк; *к. запястья* шаушаҡ (беләҙек) һөйәктәре; *к. затылочная* соңҡа һөйәге; *к. клиновидная (основная)* сөй һөйәк (мейе ҡумтаһында); *к. копчиковая* ҡоймос һөйәге; *к. крестцовая* һигеҙгүҙ һөйәге; *к. лица* бит һөйәктәре; *к. лобковая* түмһәкәй һөйәге; *к. лобная* маңлай һөйәге; *к. локтевая* терһәк һөйәге; *к. лучевая* терһәк ҡушары һөйәге; *к. малоберцовая* сираҡ ҡушары һөйәге; *к. нёбная* аңҡау һөйәге; *к. нижней конечности* аяҡ һөйәктәре; *к. пальцев кисти* ҡул бармаҡтары һөйәктәре; *к. плечевая* ҡулбаш һөйәге, *к. плюсны* бәшәләй һөйәктәре (улар 5); *к. подвздошная* бығым һөйәге, *к. предплюсны* туларһыҡ һөйәктә-

ре (улар 7); *к. пястные* ус төбө һөйәктәре (улар 5); *к. решётчатая* рәшәткәле һөйәк (танау ҡыуышлығы көбөндә); *к. седалищная* ултырыш һөйәге; *к. скуловая* бит осо һөйәге; *к. слёзная* күҙ йәше һөйәге; *к. тазовая (безымя́нная)* янбаш һөйәге (быҒым, түмһәкәй, ултырыш һөйәктәренән тора, улар икәү; һул һәм уң янбаш һөйәктәре); *к. таранная* ашыҡ һөйәге (тулаpһыҡта; *ҡара:* **предплюсна**); *к. теменная* түбә һөйәге; *к. черепные баш һөйәктәре һ. б.)*

костю́м костюм, кейем (мәҫ., *к. защитный* һаҡлағыс костюм, әйтәйек, медиктарҙың аҡ халаты; *к. противочумный* тагундан һаҡлағыс костюм һ. б.)

косы́нка медицинская медиктарҙың өскөл яулығы

кофеини́зм кофеинизм (кофеинға бай ашамлыҡ: сәй, кофе менән артыҡ мауығыуҙан килгән токсикомания; *ҡара:* **токсикомания)**

ко́фермéнт (коэнзим) кофермент (организмда эшләнеп, ферменттар барлыҡҡа килеүен тәьмин итеүсе матдә)

кофотерапи́я кофотерапия (ҡолаҡҡа ҡатылыҡты һәм һаңғыраулыҡты дауалау комплексы)

кофохирурги́я кофохирургия (ҡолаҡҡа ҡатылыҡты һәм һаңғыраулыҡты хирургик операциялар ярҙамында дауалау комплексы)

кохлеопати́я кохлеопатия (һаңғыраулыҡҡа килтергән эске ҡолаҡ ауырыуҙарының дөйөм исеме)

кошма́р баҫлығып йоҡлау

коэффицие́нт коэффициент (ҡайһы бер күрһәткес ошолай атала, мәҫ., балалар үлеүсәнлеге коэффициенты, шулай уҡ *ҡара:* **показатель)**

край *(анат.)* сит, ҡыр (мәҫ., *к. века* күҙ ҡабағы сите; *к. языка* тел сите һ. б.)

кра́йняя плоть 1. *к. п. клитора* клитор (нәфсе төймәһе) япмаһы (уның башын ҡаплай); 2. *к. п. мужского полового члена* ҡаҫа (ир енес ағзаһы башын ҡаплаусы япма)

краниогра́фия краниография (баш һөйәктәрен рентген ярҙамында тикшереү ысулы)

краниоло́гия краниология (антропологияның баш һөйәктәрен өйрәнеүсе тармағы)

краниопла́стика краниопластика (баш һөйәктәре дефектын хирургик юл менән бөтөрөү ысулдарының дөйөм исеме)

крапи́ва кесерткән (нигеҙҙә, ҡан туҡтатҡыс дарыу бирә торған үлән)

крапи́вница кесерткән биҙгәге, бөре ыуы (тәндә ҡабарынҡы сабыртма ҡалҡыу менән характерлы аллергик тире ауырыуы)

краси́тели пищевые ашамлыҡ буяуҙары

краснота́ ҡыҙарыу, ҡыҙыллыҡ, ҡыҙарған ер, мәҫ., бит ҡыҙарыуы

красну́ха ҡыҙамыҡ, мәҫ., *к. коревая* ҡыҙылса ҡыҙамығы (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән еңел үтеүсе һәм ҡыҙылсаға оҡшаш инфекцион балалар ауырыуы); 2. *к. скарлатинозная (болезнь Филатова — Дьюкса)* скарлатиноз ҡыҙамыҡ (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән еңел үтеүсе скарлатинаға оҡшаш инфекцион балалар ауырыуы)

крауро́з крауроз (өлкәндәрҙең кли-

мактерий вакытында тышкы енес ағзаларҙың атрофияһы (*кара:* **атрофия**) менән характерлы ауырыу; төрҙәре: *к. вульвы* вульва краурозы (катындар ауырыуы); *к. полового члена* ир енес ағзаһы краурозы)

краш-синдром (*кара:* **токсикоз травматический**)

креатин креатин (мускул тукымаһында була торған аминокислота)

креатинемия креатинемия (креатин аминокислотаның канда булыуы)

креатинурия креатинурия (креатин аминокислотаһының һейҙектә булыуы)

крем крем (кулға, биткә һөртөү өсөн кулланыла торған косметик май)

крематорий крематорий (мәйет яндырыу йорто)

кремация кремация (крематорийҙа мәйетте яндырыу)

крепитация крепитация, крепитациялау (һөйәк һынғанда, кайһы бер үпкә ауырыуы һ. б. булғанда барлыкка килгән һәм сәс бөртөктәренең ышкылыуын хәтерләткән өн-шауҙың ишетелеүе, мәҫ., һөйәк крепитацияһы)

кресло (*мед.*) кресло (мәҫ., теш дауалау креслоһы, хирургик кресло һ. б.)

кресло-носилки кресло-носилка (тәгәрмәсле носилка)

крестец һигеҙгүҙ һөйәге

кретин кретин (кретинизмы булған кеше)

кретинизм (**гипотиреоз врожденный**) кретинизм (калкан биҙе тыумыштан етәрлек дәрәжәлә эшләмәүенән килгән физик һәм психик үҫештең нык артта калыуы)

кретиноид кретиноид (тышкы яктан кретинға окшаш, әммә психик үҫеше нормаль булған кеше)

кривобокий кыйыш яурынлы

кривизна желудка ашкаҙан бөгөмө (төрҙәре: *к. большая* ашкаҙандың ҙур бөгөмө; *к. малая* ашкаҙандың кесе бөгөмө)

кривой һыңар күҙле

кривошея кыйыш муйынлылык

криз криз (теге йәки был ауырыу үтелешенең кыҫка вакытка капыл үҙгәреп китеүе, мәҫ., гипертония кризы (етди күренеш) һ. б.)

кризис болезни ауырыу кризисы (ауырыу үтелешенең капыл (ғәҙәттә якшы якка) үҙгәреүе)

криокоагуляция криокоагуляция (тукыманы туңдырып таркатыу, дауалау өсөн кулланыла)

криоконсервирование криоконсервалау (ағза-тукымаларҙы һыуытыу ярҙамында консервалау ысулы)

криотерапия криотерапия (һыуык менән дауалау: туңдырыу, һыуытыу, һалкын һыу менән койоноу һ. б.)

крипта крипта (бәләкәй, тар сокорса, мәҫ., эсәк крипталары)

криптит криптит (арт юл крипталарының шешеүе)

криптококкоз криптококкоз (криптококк бәшмәге йоғоуҙан килгән һәм үпкәне, тире, тиресә катламдарын һ. б. ағзаларҙы зарарлау менән үтеүсе бәшмәк ауырыуы)

крипторхизм крипторхизм (1. тыумыштан бер йә ике күкәйҙең дә токсаға төшмәйенсә корһакта калыуы; 2. *к. ложный* ялған крипторхизм (күкәйҙең токса-

нан тик ваҡытлы рәүештә «юғалып» тороуы) һ. б.)

кровезаменители ҡан алмаштырғыстар (ғәҙәттә, һыйыр малының ҡан сывороткаһынан алынған һәм дауалау өсөн ҡулланыла торған шыйыҡ аҡһымлы матдәләр)

кровеносный ҡан, ҡан йөрөткөс (мәҫ., *кровеносный сосуд* ҡан тамыры; *кровеносная система* ҡан йөрөткөс (йәки ҡан тамырҙары) системаһы)

кровепаразиты ҡан паразиттары (ҡанға эйәләшеүсән паразиттар, мәҫ., тапма ауырыуы паразиты һ. б.)

кроветворение ҡан эшләнеше

кровоизлияние ҡан һауыу (тәндең берәй ағза-туҡымаһында ҡан йыйылыу, мәҫ, мейегә ҡан һауыу)

кровообращение ҡан (йөрөшө) әйләнеше (мәҫ., *к. большого круга* ҙур урауҙың (түңәрәктең) ҡан әйләнеше; *к. искусственное* ҡандың яһалма әйләнеше (махсус аппарат ярҙамында булдырыла); *к. коллатеральное* коллатераль ҡан әйләнеше (өҫтәмә тамырҙар буйлап); *к. коронарное* коронар ҡан әйләнеше (йөрәктә); *к. малого круга* кесе урауҙың (түңәрәктең) ҡан әйләнеше (үпкәлә); *к. периферическое* периферик ҡан әйләнеше (ағза-туҡымаларҙағы); *к. плода* ғомандағы ҡан әйләнеше һ. б.)

кровоподтёк (синяк) күмгәк

кровопотеря ҡан юғалтыу

кровопускание ҡан алыу, ҡан алдырыу

кровоснабжение ҡан менән тәьмин итеү

кровососущий ҡан эскес (мәҫ., ҡан эскес бөжәктәр; ҡан һурғыс (мәҫ., ҡан һурғыс банкалар)

кровотечение ҡан ағыу (йәки килеү), ҡанау (мәҫ., *к. артериальное* артериаль ҡан ағыу; *к. венозное* веноз ҡан ағыу; *к. внутреннее* эске ҡан ағыу (мәҫ., ҡорһаҡ, күкрәк эсенә); *к. маточное* аналыҡтан ҡан килеү; *к. наружное* тышҡа сыҡҡан ҡан һауыу; *к. почечное* бөйөрҙән ҡан килеү һ. б.)

кровоточивость ҡанаусанлыҡ (әҙләп йәки дауамлы ҡанау)

кровохарканье ҡан төкөрөү

кровь ҡан (төрҙәре: *к. артериальная* артериаль ҡан (йөрәктең һул өлөшөнән, кислородҡа байытылып килгән ҡан); *к. венозная* веноз ҡан (йөрәктең уң яҡ өлөшөнә ҡайта торған ҡара ҡан); *к. донорская* донор ҡаны (*ҡара:* **донор**); *к. консервированная (цитратная)* консерваланған ҡан (ҡанға ойоуҙан һаҡлаусы матдә (консервант) өҫтәлгән ҡан); *к. несовместимая* группаһы ярашһыҙ ҡан; *к. резус-отрицательная* кире резуслы ҡан (*ҡара:* **резус-фактор**): *к. резус-положительная* ыңғай резуслы ҡан); *к. совместимая* группаһы ярашлы ҡан)

кровянистый(ая) ҡан ҡатыш, ҡанлы (мәҫ., ҡан ҡатыш ҡаҡырыҡ)

кровяной ҡан (мәҫ., ҡан сывороткаһы)

круг урау, түңәрәк (1. *к. кровообращения, большой* ҡан әйләнешенең ҙур урауы (түңәрәге); *к. кровообращения, малый (легочный)* ҡан әйләнешенең кесе урауы; *к. кровообращения сердца* йөрәктәге ҡан әйләнеше урауы); 2. *к. порочный* пороклы (боҙоҡ) урау (ашҡаҙанға яһалған операцияның ҡатмарлашыуы: аш

массаһы эсәктәрҙән кире ашҡаҙанға ҡайта)
кру́жка Эсмарха (клизменная) Эсмарх (клизма) көрөшкәһе (клизма ҡуйыу приборы: махсус һауыттан, резина көпшәнән һәм клизма ослоғонан тора)
круп круп (ҡайһы бер ауырыу (дифтерия, грипп, скарлатина һ. б.) һөҙөмтәһендә боғарлаҡ һәм ҡурылдайҙың киҫкен шешеүе, иң ауыры — дифтерия крупы)
крупо́зный крупоз (мәҫ., крупоз пневмония)
крылья *(анат.)* япраҡ, мәҫ., *к. носа* танау япраҡтары
крыша *(анат.)* ҡапҡас, мәҫ., *к. черепа* баш (һөйәге) ҡапҡасы
ксантела́зма ксантелазма (холестерин тупланышынан килгән күҙ ҡабағының ябай шеше)
ксанто́ма ксантома (холестерин һәм липоидтарҙың тире аҫтында тупланыуынан килгән һарғылт төҫтәге ваҡ ябай шештәр)
ксантомато́з ксантоматоз (холестерин алмашыныуы боҙолоуҙан килгән һәм төрлө ағзаларҙа ксентоматоз күҙәнәктәренең барлыҡҡа килеүе менән үткән ауырыу, мәҫ., күҙ ҡабағы ксантоматозы)
ксантопси́я ксантопсия (һары ауырыуы булғанда, сантонин, пикрин кислотаһы кеүек матдәләр менән ағыуланғанда, кешегә күҙ алдындағы бөтә нәмәнең дә һары булып күренеүе)
ксенопла́стика ксенопластика (пластика хирургияһының бер төрө: операция яһағанда хайуандан алынған ағза-туҡыма ҡулланыла)
ксенотрансплента́ция ксенотрансплантация (хайуан ағза-туҡымаһын кешегә (йәки башҡа биологик тип хайуанға) күсереү операцияһы)
ксероде́рма пигме́нтная пигментлы ксеродерма (ҡояш нурҙарына юғары һиҙеүсәнлек һәм тәндең асыҡ ерендә пигментлы таптар, тиренең ҡороуы, ҡауаҡ-ҡабырсаҡланыу менән үткән етди нәҫел ауырыуы)
ксеродерми́я ксеродермия (еңел үтеүсе ихтиоз ауырыуы; *ҡара:* **ихтиоз)**
ксеро́з ксероз (ауырыу характерында тиренең ҡоро булыуы)
ксерофтальми́я ксерофтальмия (ауырыу һөҙөмтәһендә күҙ йәше юлдарының тығылыуы арҡаһында күҙ алмаһының ҡороуы, сабыртма менән ҡапланыуы, аҙаҡтан күҙҙең һуҡырайыуы)
куве́з кувез (етлекмәй тыуған баланы тәрбиәләү өсөн махсус аппарат, уның эсендә бер кимәлдә температура һаҡлана; *к. закрытый; ҡара:* **инкубатор медицинский)**
ку́колка *(биол.)* ҡурсаҡ (бөжәктәрҙең үҫеш дәүеренең тәүге мәле, мәҫ., себен ҡурсағы)
Ку-лихора́дка Ку-биҙгәк (үҙенә бер төрлө риккетсий йоҡҡандан һуң килгән киҫкен йоғошло ауырыу)
культиви́рование *(биол.)* культивациялау (микроорганизмдарҙы, хайуан һәм үҫемлек күҙәнәктәрен яһалма шарттарҙа үҫтереү)
культу́ра культура (1. *(гиг.) к. гигиеническая* гигиеник культура; *к. санитарная* санитария культураһы; *к. физическая* физик культура; 2. *(биол.)* яһалма шарттарҙа туҡлыҡлы матдәлә (средала) үҫтерелгән микроорга-

низмдар, үҫемлек һәм хайуан туҡымаһы күҙәнәктәре)

культя́ ампутацио́нная ампутация тупысы (аяҡ-ҡул йә берәй башҡа ағзаның ампутация операцияһынан һуң ҡалған өлөшө)

кумуля́ция *(мед.)* кумуляция (организмда дарыу йәки башҡа биологик актив матдәнең тупланырға һәм ҡайһы ваҡыт кешене ағыуларға һәләтлеге, мәҫ., *к. лекарственная* дарыу кумуляцияһы һ. б.)

кумы́с ҡымыҙ (1. башҡорт халыҡ медицинаһында гигиеник һәм дауалау маҡсатында ҡулланылған, бейә һөтөнән әҙерләнгән эсемлек; медицинала ул киң файҙаланыла; 2. *к. из коровьего молока* һыйыр һөтөнән ҡымыҙ; *к. из козьего молока кәзә һөтөнән ҡымыҙ)*

кумысолечё́бница ҡымыҙ дауаханаһы

кумысолече́ние ҡымыҙ менән дауалау, дауаланыу маҡсатында ҡымыҙ эсеү

купери́т куперит (Купер биҙенең шешеүе; *кара:* **железа куперова**)

кура́ция *(мед.)* курация (врач тарафынан ауырыу кешене ҡарау: сирҙе асыҡлау, дауалау һәм тейеш булған документацияны алып барыу)

курно́сый йәмшек танау(лы)

куро́рт курорт (тәбиғи шифалығы (климаты, ләм-һыуы һ. б.) һәм дауалау-профилактик учреждениелары (санаторий, ял йорто, курорт поликлиникаһы) булған урын; төрҙәре: *к. бальнеологический* бальнеология курорты (минераль һыуы йәки шифалы ләме булған урын), *к. грязевой* шифалы ләме булған курорт; *к. климато-кумысолечебный* климат һәм ҡымыҙ менән дауалау курорты һ. б.)

куро́ртный курорт, курорттар (курортҡа ҡағылышлы, мәҫ., курорт дауалауы, курорттар идаралығы)

курортоло́гия курортология (клиник медицинаның тәбиғәттең шифалы сифаттарын, улар менән дауалауҙы өйрәнеүсе тармағы)

курортотерапи́я курортотерапия (курорт шарттарында дауалау)

ку́рс (лечения) дауалау курсы (ауырыу кешегә тәғәйенләнгән дауалау)

курсо́вка курсовка (ауырыу кешегә санаторийҙа дауаланыу һәм туҡланыу хоҡуғын биргән медицина документы)

куру́т ҡорот (башҡорт халыҡ медицинаһында, нигеҙҙә, тирләткес һәм эс китеүҙән дауа биргән ашамлыҡ)

куэйзм куэйзм (үҙ-үҙеңә башҡарыла торған психотерапияның бер төрө, ҡат-ҡат үҙеңә бер үк фекерҙе (мәҫ., «көндән-көн хәлем яҡшыра» тип ҡабатлау)

ку́хня молочная һөт аштары кухняһы (йәш балалар өсөн һөтлө ашамлыҡ әҙерләүсе махсус кухня)

кюрета́ж кюретаж (теш тәңгәлендәге туҡыманы таҙартыу операцияһы)

кюритерапи́я кюритерапия (радий ҡулланыуға нигеҙләнгән нурланыш дауалауы)

Л

лабильность *(физиол.)* лабиллек (ҡуҙғыу күренешен тәшкил иткән физиологик процестарҙың теремеклеге, тиҙ үҙгәреүсән булыуы)

лабиринт лабиринит (1. эске ҡолаҡтағы ҡатмарлы ағза, төп ике өлөштән тора: *л. костный* һөйәк лабиринты; *л. перепончатый* ярылы лабиринт; 2. *л. решётчатый кости* рәшәткәле һөйәк лабиринты)

лабиринтит лабиринтит (эске ҡолаҡтың шешеүе)

лабиринтопатия лабиринтопатия (эске ҡолаҡтың бер төркөм ауырыуҙарының дөйөмләштерелгән исеме)

лаборант(ка) *(мед.)* лаборант, лаборантка (клиник, биохимик һ. б. лабораторияларҙа эшләүсе урта белемле медицина работнигы)

лаборатория *(мед.)* лаборатория (1. төрлө анализ үткәреү өсөн махсус бүлек йәки учреждение, мәç., *л. бактериологическая* бактериология лабораторияһы; *л. гистологическая* гистология лабораторияһы; *л. клинико-диагностическая* клиник-диагностика лабораторияһы; *л. санитарно-пищевая* санитария-ашамлыҡ лабораторияһы; *л. санитарно-эпидемиологическая* санитария-эпидемиологик лаборатория; *л. серологическая* серология лабораторияһы һ. б.; 2. ғилми-тикшеренеү учреждениеһы, мәç., *л. авиационной медицины* авиация медицинаһы лабораторияһы һ. б.)

лабораторный лаборатория, лаборатор (мәç., лаборатория бүлексәһе, лаборатор анализ)

лагофтальм лагофтальм (күҙҙе тулыһынса яба алмау менән характерлы ауырыу күренеше)

ладонь ус, ус йөҙө

лазарет лазарет (хәрби дауалау учреждениеһы, мәç., *л. гарнизонный* гарнизон лазареты; *л. дивизионный* дивизия лазареты һ. б.)

лактация лактация (имсәк биҙенән һөт бүленеүе)

лактобациллы **(лактобактерии)** лактобациллалар (һөттө әсетеп углеводтарҙы бүлемләгән һәм һөт кислотаһы сығарған бактериялар)

лактозурия лактозурия (лактоза шәкәренең һейҙек менән бүленеүе)

лактотерапия лактотерапия (һөт менән укол йәки эсереү рәүешендә дауалау)

лакуна лакуна (анатомик соҡорса, мәç., *л. миндалины* миндалина лакунаһы)

лалофобия лалофобия (тотлоғоуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

лампа *(физиотер.)* лампа (мәç., *л. инфракрасного излучения* инфра — ҡыҙыл нурланыш лампаһы; *л. ультрафиолетового излучения* ультрафиолет нурланыш лампаһы һ. б.)

ландыш ынйы сәскәһе (нигеҙҙә, йөрәк ауырыуынан һәм тынысландырғыс дауа бирә торған үлән)

ланолин ланолин (дауа һәм косметик майҙар әҙерләгәндә киң ҡулланылыусы һарыҡ йөнө майы)

ланцéт ланцет (ике яғы осло хирургик бысаҡ)
лапаротомия лапаротомия (ҡорһаҡты ярыу операцияһы)
ларвицйды ларвицидтар (бөжәктәрҙе ҡырыу өсөн ҡулланыла торған ағыуҙарҙың бер төрө)
ларингит ларингит (ҡурылдай тиресәһенең шешеүе)
ларингология ларингология (ҡурылдай һәм ҡурылдай ауырыуҙарын өйрәнеү тураһындағы фән)
ларингоскопия ларингоскопия (ларингоскоп приборы ярҙамында ҡурылдай эсен тикшереү)
ларингоспáзм ларингоспазм (ҡурылдай спазмы; *ҡара:* **спазм)**
ларингостенóз ларингостеноз (ҡурылдай стенозы; *ҡара:* **стеноз)**
ларинготрахеит ларинготрахеит (ҡурылдай һәм боғарлаҡ тиресәһенең бер юлы шешеүе)
ларингофарингит ларингофарингит (йотҡолоҡ һәм ҡурылдайҙың бер юлы шешеүе)
латéнтный латент (йәшерен, мәҫ., ауырыуҙың латент осоро)
латерáльный латераль (ҡабырға яҡ, ян-яҡ, мәҫ., ҡулдың латераль яғы)
леворýкость һулаҡай ҡуллылыҡ (нәҫелдән килә)
лёгкое үпкә
легкоранéнный еңелсә яраланған (яраланған кеше үҙе йөрөй, үҙен тәрбиәләй ала)
лейкемия *ҡара:* **лейкоз**
лейкогрáмма *ҡара:* **формула лейкоцитарная**
лейкодéрма лейкодерма (төрлө сәбәптәрҙән тәндең теге йәки был ерендә меланин тигән пигменттың кәмеүе йәки уның булмауынан аҡ таптарҙың барлыҡҡа килеүе)
лейкóз (лейкемия, белокровие) лейкоз (ҡан күҙәнәктәрен барлыҡҡа килтереүсе туҡыманы — ҡыҙыл кимек матдәһен, лимфатик төйөрҙәрҙе һ. б. ағзаларҙы зарарлаусы етди дөйөм ауырыу; төрҙәре: *л. лимфоидный хронический* хроник лимфоид лейкоз; *л. миелоидный острый* киҫкен миелоид лейкоз; *л. миелоидный хронический* хроник миелоид лейкоз һ. б.)
лейкóма *ҡара:* **бельмо**
лейкомиелит лейкомиелит (арҡа мейеһенең шешеүе, нигеҙҙә мейенең аҡ матдәһе зарарлана)
лейкопения лейкопения (ҡанда лейкоциттарҙың кәмеүе)
лейкоплакия лейкоплакия (тел һәм ауыҙ эсе тиресәһендә аҡ таптар барлыҡҡа килеүе менән билдәләнгән рак алды ауырыуы)
лейкоплáстырь лейкопластырь (йәбешкес материал, ғәҙәттә бәй һалыу өсөн ҡулланыла)
лейкопоэ́з (лейкогенез) лейкопоэз (лейкоциттарҙың барлыҡҡа килеү процесы)
лейкотоксин лейкотоксин (лейкоциттарҙы зарарлаусы матдә)
лейкоцит лейкоцит (ҡандың аҡ күҙәнәге, бер нисә төрө бар: базофил, лимфоцит, моноцит, эозинофил һ. б.)
лейкоцитóз лейкоцитоз (периферик ҡанда лейкоциттарҙың норманан күберәк булыуы)
лейкоэнцефалит лейкоэнцефалит (баш мейеһенең нигеҙҙә аҡ матдәһе шешеүе)
лейомиóма лейомиома (шыма мускулдарҙан барлыҡҡа килгән ябай үтелешле шеш)
лейшманиóз лейшманиоз (лейшманийҙар йоғоуҙан килгән бер төркөм ауырыуҙар: *л. висце-*

ральный висцераль (эске ағзалар) лейшманиоз йәки калаазар); *л. кожный* тире лейшманиозы; лейшманийҙарҙы москиттар тарата)

лейшмания лейшмания (микроскопик ябай зат)

лекарственный дарыу (мәç., дарыу препараттары)

лекарство дарыу (*ҡара:* **средство лекарственное**)

лекарствоведение (ҡара: **фармация**)

лекарь лекарь (батша Россияһында врачты шулай атағандар)

лентец широкий киң таçма селәү (кеше эсәктәренә эйәләшеүсән иң оҙон (10 метрға тиклем етә) ялпаҡ паразит селәү)

лентецы (ленточные черви) таçма паразит селәүҙәр (цестодалар исемле паразит селәүҙәрҙең дөйөмләштерелгән исеме; *ҡара:* **цестоды)**

лентиго лентиго (ялпаҡ миңдең бер төрө)

лепра (проказа) лепра, махау ауырыуы (үҙенә бер төрлө микроб йоҡҡандан килгән дауамлы етди инфекцион ауырыу)

лепрозный лепра, лепроз (мәç., лепроз ауырыулы)

лепрозорий лепрозорий (махау менән ауырыусылар өсөн махсус дауалау учреждениеһы)

лепрология лепрология (инфекцион ауырыуҙарҙың махау ауырыуын, уны дауалау һәм иçкәртеү юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

лепрома лепрома (махау ауырыуы булғанда барлыҡҡа килгән шеш)

лепрофобия лепрофобия (махау ауырыуына ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

лептоменингит лептоменингит (мейенең йомшаҡ һәм үрмәксел шекәрәләренең шешеүе)

лептопахименингит лептопахименингит (менингиттың бер төрө: мейенең бөтә шекәрәләре шешкән була)

лептоспира лептоспира (спирохеталар рәтенә ингән бактерия, уның ҡайһы бер төрҙәре хайуандарҙа һәм кешелә ауырыу тыуҙыра)

лептоспироз лептоспироз (лептоспиралар йоғоуҙан килгән киçкен инфекцион ауырыу; төрҙәре: *л. безжелтушный* һарыһыҙ лептоспироз; *л. желтушный* һарылы лептоспироз һ. б.)

летальность леталлек (ауырыусылар араһында күҙәтелгән үлеү осраҡтарын билдәләй торған статистик күрһәткес, мәç, *л. больничная* больница леталлеге)

летальный леталь (үлеүгә бәйле)

летаргия (летаргический сон) летаргия, мәрткә китеү (йәшәү процестарының ҡырҡа түбәнәйеүе менән характерлы, бер нисә сәғәттән алып бер нисә көнгә тиклем һуҙылған патологик йоҡо, ул, мәçәлән, истерия булғанда күҙәтелә)

лечебница дауахана (ҡайһы бер дауалау учреждениелары шулай атала: *л. бальнеологическая* бальнеологик дауахана һ. б.

лечебный дауалау (мәç., дауалау эше)

лечение дауалау, дауаланыу (төрҙәре: *л. амбулаторное* амбулатор дауалау (сирле кешене өйөндә йәки амбулатория-поликлиника шарттарында дауалау); *л. больничное (стационарное)* боль-

ницала дауалау; *л. врачебное* врачлыҡ дауалауы; *л. комплексное* комплекслы дауалау (бер юлы төрлө дауа ҡулланыла); *л. консервативное* консерватив дауалау (хирургик операция ҡулланылмайынса); *л. курортное* курорт дауалауы; *л. лучевое* нурҙар менән дауалау (һүҙ рентген, радиактив нурҙар ҡулланыу хаҡында бара); *л. медикаментозное (лекарственное)* медикаментоз дауалау; *л. общеукрепляющее* (дөйөм) һаулыҡты нығытыу маҡсатында дауалау; *л. оперативное (хирургическое)* оператив (хирургик) дауалау; *л. паллиативное* паллиатив дауалау (сирленең хәлен ваҡытлыса яҡшыртҡан дауалау); *л. принудительное* мәжбүри дауалау (бындай дауалау психик ауырыу, хроник алкоголизм, венерик ауырыу, туберкулез булғанда ҡулланылырға мөмкин); *л. пробное* һынау маҡсатында дауалау (ауырыуҙы асыҡлау өсөн); *л. противовоспалительное* шешеүҙе ҡайтарыусы дауалау; *л. профилактическое (превентивное)* профилактик дауалау (ауырыуҙы булдырмау маҡсатында дауалау); *л. радикальное* радикаль дауалау (ауырыу сығанағын бөтөрөп дауалау, мәҫ., аппендэктомия); *л. санаторное* санаторий дауалауы; *л. санаторно-курортное* санаторий-курорт дауалауы; *л. седативное* седатив (тынысландырыусы) дауалау; *л. симптоматическое* симптоматик дауалау (ауырыу билдәләрен юҡ итеү маҡсатында дауалау, мәҫ., температураны төшөрөү һ. б.); *л. этиопатогенетическое* этиопатогенетик дауалау (ауырыуҙың сәбәбен бөтөрөү, үҫешен туҡтатыу маҡсатында дауалау); *л. этиотропное* этиотроп дауалау (ауырыуҙың сәбәбенә ҡаршы йүнәлтелгән дауалау)

либи́до либидо (енси әүәҫлектең булыуы)

лигату́ра лигатура (хирургик ярҙам күрһәткәндә ҡан тамырын йә башҡа көпшәле ағзаны ҡыҫып бәйләү)

лигни́н лигнин (ағастан яһалған мамыҡ)

лизи́ны лизиндар (микробтарҙы йәки ят күҙәнәктәрҙе тарҡата йә иретә торған антиесемдәр)

ли́зис лизис (1. ауырыуҙың кәмеүе менән бер юлы температураның да әкренләп төшә, нормалләшә барыуы; 2. лизин антиесеме тәьҫиренән ҡан күҙәнәктәренең, микробтарҙың тарҡалыуы, иреүе, мәҫ., микробтар лизисы)

лизоци́м лизоцим (микробтар һәм ят күҙәнәктәр үҫешен туҡтата торған иммунологик матдә)

ли́квор ликвор (арҡа мейеһе шыйыҡсаһы)

ликворе́я ликворея (гәҙәттә, умыртҡа бағанаһы тәңгәле имгәнгәндә, оҙаҡ ваҡыт арҡа мейеһе шыйыҡсаһының ағып юғалыуы)

лиманотерапи́я лиманотерапия (диңгеҙ һауаһы һәм ләме менән дауалау)

ли́мфа лимфа (аҡһымға бай физиологик шыйыҡса)

лимфадени́т лимфаденит (лимфатик төйөрҙәрҙең шешеүе, төрҙәре күп)

лимфадено́з лимфаденоз (лимфоид туҡыманың система характерында артыуы, үҫеше, мәҫ., лейкоз ауырыуы булғанда)

лимфангии́т лимфангиит (лимфа тамырҙарының шешеүе)

лимфангио́ма лимфангиома (лимфа тамырҙарынан үҫкән ябай шеш)

лимфангиомио́ма лимфангиомиома (лимфа тамырҙарынан үҫкән, эсендә шыма мускул епсәләре булған ябай шеш)

лимфангиосарко́ма лимфангиосаркома (лимфа тамырҙарынан сыҡҡан яман шештәрҙең дөйөмләштерелгән исеме)

лимфангиэктази́я лимфангиэктазия (лимфа тамырҙарының тороҡло рәүештә киңәйеүе)

лимфеде́ма лимфедема (лимфа ағымы туҡтауҙан килгән шешенеү)

лимфогранулемато́з лимфогранулематоз (1. ретикулездың бер төрө: лимфатик төйөрҙәрҙең ҙурайып шешеүе һ. б. үҙгәрештәр менән билдәләнгән дөйөм дауамлы ауырыу; 2. *л. паховый* сандыр лимфогрануломатозы (үҙенә бер төрлө вирус тыуҙырған венерик ауырыу)

лимфолейко́з лимфолейкоз (лимфатик күҙәнәктәрҙән барлыҡҡа килгән лейкоз; *ҡара:* **лейкоз**)

лимфо́ма лимфома (лимфоид туҡыманан сыҡҡан шештәрҙең дөйөм исеме)

лимфообраще́ние лимфа әйләнеше (йөрөшө)

лимфопени́я лимфопения (периферик ҡанда лимфоцит күҙәнәктәренең кәмеүе)

лимфоре́я лимфорея (лимфа шыйыҡсаһының тән өҫтөнә йә тәндең берәй ҡыуышлығына ағып сығыуы)

лимфосарко́ма лимфосаркома (йәш лимфоид күҙәнәктәрҙән сыҡҡан саркома шеше; *ҡара:* **саркома**)

лимфоста́з лимфостаз (лимфа тамырҙарында лимфа ағымының туҡтауы, һеҙөмтәлә шешенеү һ. б. үҙгәрештәр менән характерлы сирле күренеш)

лимфоци́т лимфоцит (ҡандың агранулоцит тибындағы аҡ күҙәнәк)

лимфоцито́з лимфоцитоз (периферик ҡанда лимфоциттарҙың артыуы)

лингватуле́з лингватулез (лингватула паразиты йоғоуҙан килгән инвазион ауырыу, паразит күкәйҙәре кешегә ашамлыҡ аша йоға)

ли́нза линза (оптик быяла; төрҙәре; *л. астигматическая* астигматизм линзаһы һ. б.)

линиме́нт линимент (шыйыҡ дауа майы)

ли́ния линия, һыҙыҡ (1. тән аша үткән шартлы һыҙыҡ, мәҫ., *л. среднеключичная* умрау уртаһы һыҙығы һ. б.); 2. *л. демаркационная* демаркацион һыҙыҡ (гангрена булғанда ағзаның үле туҡымаһын һау-сәләмәт ҡалғанынан айырған урын)

липеми́я липемия (ҡанда майҙың артыҡ булыуы)

липидо́з липидоз (липид матдәләренең алмашыныуы боҙолоуҙан килгән нәҫел ауырыуы)

липи́ды липидтар (майға оҡшаш матдәләрҙең дөйөм исеме)

липобластóма липобластома (май шеше)

липогрануле́ма липогранулема (1. дауамлы үтеүсе ябай шештәрҙең бер төрө; 2. *л. инъекционная* инъекцион липогранулема (тире аҫтына майлы дарыу индергән-

дән һуң барлыҡҡа килгән майлы шеш) һ. б.)

липодистрофи́я липодистрофия (ауырыу рәүештә тәндәге май ҡатламының артыуы йәки кәмеүе)

липо́ид липоид (майға оҡшаш матдә)

липо́ма липома (май туҡымаһынан барлыҡҡа килгән май шеше)

липомато́з липоматоз (май шештәренең күп һанда барлыҡҡа килеүе)

липосарко́ма липосаркома (май күҙәнәктәренән сыҡҡан саркома шеше)

липури́я липурия (май матдәләренең һейҙеккә сығыуы)

листе́рии листериялар (таяҡса рәүешендәге аэроб бактериялар)

листерио́з листериоз (листерии бактериялары йоғоуҙан килгән инфекцион ауырыу)

листо́к нетрудоспособности (больничный лист) эшкә яраҡһыҙлыҡ танытмаһы (ҡағыҙы)

литре́йт литреит (һейеү каналы көбөндәге биҙҙәрҙең шешеүе)

ли́хен лихен (бер төркөм тире ауырыуҙары, мәҫ., *л. красный плоский* ҡыҙыл ялпаҡ лихен һ. б.)

лихениза́ция (лихенификация) лихенизация (ауырыу һөҙөмтәһендә тиренең шешеп ҡалынайыуы, тире һырҙарының көсәйеүе)

лихора́дка биҙгәк тотоу, биҙгәк (1. организмдың, нигеҙҙә, температура күтәрелеү, өшөттөрөү, тирләтеү һ. б. күренештәр менән характерлы һаҡланыу-яраҡлашыу реакцияһы; 2. бер төркөм ауырыуҙар: *л. гемоглобинурийная* гемоглобинурия биҙгәге (тапма ауырыуының ҡатмарлашыуы: эритроциттарҙың тарҡалыуы менән характерлы); *л. геморрагическая* геморрагик биҙгәк (биҙгәк тотоу, тәнгә ҡан һауыу, көслө ауыртыу һ. б. үҙгәрештәр менән үтеүсе үҙенә бер төрлө вирустар йоғоуҙан килгән ауырыу); *л. денге* денге биҙгәге (үҙенә бер төрлө вирус йоғоуҙан килгән инфекцион ауырыу (тропик һәм субтропик илдәрҙә күҙәтелә); *л. жёлтая* һары биҙгәк (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән етди инфекцион ауырыу, беҙҙең илдә күҙәтелмәй; *л. марсельская* Марсель биҙгәге (үҙенә бер төрлө риккетсия микроорганизмы йоғоуҙан килгән киҫкен инфекцион ауырыу); *л. моноцитарная (эозинофильная)* моноцитар биҙгәк (үҙенә бер төрлө вирус йоғоуҙан килгән киҫкен инфекцион ауырыу); *л. окопная (траншейная)* окоп биҙгәге (үҙенә бер төрлө риккетсия микроорганизмы йоғоуҙан килгән киҫкен инфекцион ауырыу); *л. скарлатиноподобная дальневосточная* Алыҫ Көнсығыш яҡ скарлатина һымаҡ биҙгәк (псевдотуберкулез ауырыуының бер төрө; *ҡара:* **псевдотуберкулез**); *л. флеботомная (мокоитная)* флеботом биҙгәк (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән киҫкен инфекцион ауырыу, уны москиттар тарата)

лицо́ бит, йөҙ (*л. Гиппократово* Гиппократ йөҙө (үлем ғазабын кисергән кешенең йөҙө); *л. изнуренное* йонсоған йөҙ; *л. львиное* арыҫлан йөҙө (махау ауырыуы булғанда биткә лепрома шештәре сығыуҙан була); *л. одутловатое* бурҫлаҡ йөҙ; *л. отечное* шешенгән йөҙ; *л. пры-*

щеватое һытҡылы йөҙ; *л. рябое* шаҙра (йәки быжыр) йөҙ һ. б.)

личи́нка ҡарышлауыҡ, ҡорт (мәҫ., гельминт (йәки паразит селәү) ҡарышлауығы, себен ҡорто)

лиша́й тимерәү (төрлө сәбәптәрҙән килгән бер нисә тире ауырыуының дөйөм исеме; төрҙәре: *л. опоясывающий (ҡара:* **герпес опоясывающий**); *л. отрубевидный (разноцветный)* ваҡ ҡауаҡлы тимерәү (үҙенә бер төрлө бәшмәк йоҡҡандан килгән йоғошло тире ауырыуы); *л. розовый* ҡыҙыл тимерәү (алһыу төҫтәге таптар сығыу менән характерлы йоғошһоҙ тире ауырыуы); *л. стригущий* ҡырҡылсан тимерәү *(ҡара:* **трихофития**); *л. чешуйчатый* тәңкәле тимерәү *(ҡара:* **псориаз**) һ. б.)

лоб маңлай

лобо́к түмһәкәй, ҡашаға (тышҡы енес ағзалары өлкәһенең йөн ҡаплаған ере)

логоневроз логоневроз (невроз һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән тотлоғоу)

логопати́я логопатия (телмәр боҙолоуҙың бөтә төрҙәренең дөйөм исеме)

логопеди́я логопедия (педагогиканың телмәр боҙолоуын һәм быны коррекциялау юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

логоре́я логорея (сир рәүешендә туҡтауһыҙ, күп һәм тиҙ һөйләү)

лоды́жка бәкәл

ло́коть терһәк

локтево́й терһәк

ломо́та һыҙлау, һыҙланыу

лонге́та лонгета (иммобилизациялау өсөн ҡулланылыусы гипс йәки тиҙ ҡатыусы пластмасса бәйе)

лопа́тка ҡалаҡ һөйәге

лордо́з лордоз (умыртҡа бағанаһының алға табан сығыбыраҡ тороуы; төрҙәре: *л. патологический* патологик лордоз (ниндәй ҙә булһа ауырыуҙан килгән лордоз); *л. физиологический* физиологик лордоз (тәбиғи күренеш, мәҫ., *л. поясничный* бил лордозы, *л. шейный* муйын лордозы)

лордосколио́з лордосколиоз (умыртҡа бағанаһында бер юлы лордоз һәм сколиоздың булыуы; *ҡара:* **сколиоз**)

лорзаболевания *(разг.)* лор ауырыуҙары (ҡолаҡ, танау, тамаҡ һәм ҡурылдай ауырыуҙары)

лоску́т (в хирургии) ялғау (күсереү операция өсөн ҡулланыла торған туҡыма киҫәге, мәҫ., тире ялғауы)

лоха́нка по́чечная бөйөр лаҡаны (ялғашы)

ло́хии лохиялар (бәпесләгәндән һуң килгән ҡанлы бүлендек)

лу́ковица *(анат.)* тамырса (мәҫ., *л. вкусовая* тәм тойоу тамырсаһы)

лунати́зм *ҡара:* **сомнамбулизм**

луна́тик илерек, иләүһерәп йөрөүсе *(ҡара:* **сомнамбулизм**)

лу́нка *(анат.)* соҡорса, мәҫ., *л. зуба* теш соҡорсаһы, *л. ногтя* тырнаҡ төбө ағы һ. б.)

лучезапя́стный терһәк ҡушарышаушаҡ (мәҫ., быуыны)

лучи́ нурҙар (мәҫ., *л. рентгеновские* рентген нурҙары; *л. рентгеновские жесткие* көслө рентген нурҙары; *л. рентгеновские* мягкие (Букки) йомшаҡ (дозаһы аҙ булған) рентген нурҙары; *л. ультрафиолетовые* ультракөрән нурҙар (спектрҙың күҙгә күренмәгән өлөшөндәге нурҙар) һ. б.)

лысый *кара:* **плешивый**

люмбáго люмбаго (бил тәңгәлендә киҫкен ауыртыу өйәнәге, күпселектә бил тәңгәле умыртҡа-ара дискылары (кимерсәктәре) остеохондрозы һөҙөмтәһендә була; *кара:* **остеохондроз)**

люмбалгúя люмбалгия (бил-һигеҙгүҙ өлкәһендәге дауамлы ауыртыуҙарҙың дөйөм исеме)

люмбáльный люмбаль (бил өлкәһенә, шул иҫәптән бил тәңгәле умыртҡалыҡ бағанаһына ҡағылышлы)

люпозóрий люпозорий (тире туберкулезын дауалау учреждениеһы, 1950 йылға тиклем булды)

люминесцéнция люминесценция (теге йәки был есемдең ниндәйҙер энергия сығанағынан тоҡанып китеп, үҙ сиратында яҡтылыҡ бүлеүе)

люпóма люпома (туберкулез сөсө ауырыуына хас төйөрсә рәүешендәге анатомик үҙгәреш)

лямблиóз лямблиоз (эсәк лямблийы йоғоуҙан килгән эсәк һәм үт юлдары ауырыуы)

ля́мблия (кишечная) эсәк лямблийы (лямблиоз тыуҙырыусы бер күҙәнәкле микроскопик хайуан)

ля́жка *(разг.)* таҡым (бот ите)

ля́мки носилочные носилка бауҙары

М

мáгия магия (сихыр, арбау)

магнитотерапúя магнитотерапия (физиотерапияның бер төрө: магнит майҙансығы менән дауалау)

магнúты медицинские медицина магниттары (тәнгә эләккән тимер, ҡорос ярсыҡтарын сығарыу өсөн прибор, мәҫ., күҙ магниты)

мазóк мазок (ғәҙәттә, тикшереү маҡсатында алынған ҡан йәки бүлендек, физиологик шыйыҡса, мәҫ., ҡан мазогы, ҡаҡырыҡ мазогы һ. б.)

мазохúзм мазохизм (сексуаль боҙоҡлоҡ, оргазм булдырыу өсөн партнер тарафынан кеше үҙен йәберләү йәки ауырттырыу алырға тейеш)

мазь мазь, дауа майы, май (дарыу ҡатыштырылған май йәки вазелин, мәҫ., күҙ мазы, көкөрт мазы һ. б.)

макрогематурúя макрогематурия (гематурияның төрө: һейҙек менән күҙгә күренерлек күләмдә ҡан юғалтыу)

макроглоссúя макроглоссия (телдең лимфа тамырҙары киңәйеүенән йәки мускулдары үҫеүенән ҙурайыуы)

макродактилúя макродактилия (тыумыштан бармаҡтарҙың артыҡ оҙон булыуы)

макроорганúзм макроорганизм (микроскоп-лупаһыҙ ҙа яҡшы күренә торған организм)

макроскопúческий макроскопик (микроскоп-лупаһыҙ ҙа яҡшы күренгән, мәҫ., макроскопик препарат)

макроцефалúя макроцефалия (баштың ҙур булыуы)

макроэлемéнты пищевы́е ашамлыҡ макроэлементтары/ашамлыҡта булып, тәүлегенә 1 грам-

ға яҡын кәрәк булған матдәләр (натрий, калий, кальций, магний, фосфор тоҙҙары һ. б.)

маку́шка *(разг.)* баш түбәһе, түбә

малигниза́ция малигнизация (нормаль күҙәнәктәрҙең йәки ябай шештәрҙең яман шеш формаһын алыуы)

маллеиниза́ция маллеинизация (маңҡа ауырыуын билдәләү өсөн ҡулланыла торған аллергик һынау)

малобе́рцо́вый(ая) сираҡ ҡушары (мәҫ., *кость малоберцовая* сираҡ ҡушары һөйәге́)

малокро́вие аҙ ҡанлылыҡ (ҡара: **анемия)**

маляри́я тапма ауырыуы (тапма плазмодийы тыуҙырған биҙгәкле ауырыу; төрҙәре: *м. трехдневная* өс көнлөк тапма ауырыуы; *м. тропическая* тропик тапма ауырыуы; *м. четырехдневная* дүрт көнлөк тапма ауырыуы)

маммографи́я маммография (имсәк биҙенә рентгенография яһау)

мандре́н мандрен (көпшәле инструментты, мәҫ., инъекция энәһен таҙартыу өсөн махсус сыбыҡ)

маникю́р маникюр (ҡул бармаҡтарын махсус тәрбиәләү, тырнаҡтарға лак һөртөү һ. б.)

ма́ния мания (1. *ҡара:* **синдром маниакальный;** 2. бер нисә психико-патологик күренештәрҙең дөйөмләштерелгән исеме; төрҙәре: *м. величия* бөйөклөлөк манияһы; *м. преследования* эҙәрләү манияһы һ. б.)

мара́зм маразм (йәшәү процестары ныҡ һүлпәнәйеү менән үтеүсе организмдың әлһерәүе, мәҫ., *м. психический* психик маразм; *м. старческий* ҡартлыҡ маразмы)

марья́ник гребе́нчатый күгәрсен бүрке (йөрәк дарыуы бирә торған үлән)

ма́ска 1. битлек, маска, мәҫ., *м. защитная* һаҡлағыс битлек; 2. косметик сара, мәҫ., шифалы үлән маскаһы

ма́сло май, мәҫ., *м. камфорное* камфара майы (йөрәк дарыуы); *м. касторовое* касторка (кенә) майы (нигеҙҙә, эс ҡатыуҙан ҡулланылыусы май); *м. облепиховое* һырғанаҡ майы (ашҡаҙан-эсәк һәм тире ауырыуҙарынан дауа бирә)

масса́ж массаж (ҡул йәки махсус аппарат ярҙамында механик тәьҫир комплексы; төрҙәре: *м. гигиенический* гигиеник массаж; *м. лечебный* дауалау массажы; *м. сердца* йөрәк массажы; *м. сердца непрямой (закрытый, наружный)* йөрәккә тыштан массаж; *м. сердца прямой (открытый)* йөрәккә тура массаж (хирург күкрәк ситлеген асып йөрәккә йә йөрәк ҡабына туранан-тура массаж яһай)

массажи́рование массажлау, массаж яһау

масти́т мастит (имсәк биҙенең шешеүе)

мастодини́я мастодиния (имсәк биҙендәге ауыртыу)

мастоиди́т мастоидит (сикә һөйәгендәге ҡолаҡ арты үҫентеһенең шешеүе)

мастопати́я мастопатия (гормональ регуляция боҙолоуҙан килгән имсәк биҙенең сирле үҙгәреше)

мастоцито́з мастоцитоз (төрлө ағза-туҡымала лаброцит исемле ретикуло-эндотелиаль күҙәнәктәренең ныҡ артыуы менән характерлы ауырыу)

мастурба́ция *ҡара:* **онанизм**
матери́нство әсәлек, әсә булыу
ма́тка *(анат.)* аналыҡ
ма́точка *(анат.)* аналыҡса (эске ҡолаҡтың һәм проста́та биҙенең ҡыуыҡсаһы)
ма́трица ногтевая тырнаҡ шәбеһе
мать-и-ма́чеха үгәй-инә үләне, үгәй әсә япрағы (нигеҙҙә ҡаҡырҡыс дауа бирә торған үлән)
мацера́ция *(мед.)* мацерация (туҡымаларҙың сирле рәүештә йомшарыуы, һыуланыуы, мәҫ., тире мацерацияһы)
маши́на машина (мәҫ., *м. санитарная* санитария машинаһы; *м. скорой помощи* ашығыс ярҙам машинаһы)
мегакариоци́т мегакариоцит (ҡыҙыл кимектәге эре күҙәнәк, ул бүленеүҙән тромбоциттар барлыҡҡа килә)
мегако́лон мегаколон (туҡ эсәктең киңәйеүе һәм ҡалынайыуы менән характерлы тыумыштан килгән физик кәмселек)
мёд бал (халыҡ медицинаһында киң ҡулланылыусы татлы ашамлыҡ)
медвытрезвитель медицина айныҡҡысы
медиа́льный медиаль (урталыҡ яҡ, мәҫ., ҡулдың медиаль яғы)
медиастени́т медиастенит (үпкәләр арауығындағы тоташтырғыс туҡыманың шешеүе)
ме́дик медик (медицина хеҙмәткәре)
медикаме́нт медикамент (ҡулланыу өсөн әҙер дарыу)
медикаментозный медикаментоз (мәҫ., медикаментоз дауалау)
мединститу́т медицина институты
медицина медицина (кеше һаулығын һаҡлауға, ауырыуҙарҙан һаҡланыуға, дауалауға йүнәлтелгән фән һәм практик эшмәкәрлек системаһы; төрҙәре: *м. авиационная* авиация медицинаһы; *м. военная* хәрби медицина; *м. географическая* географик медицина (медицина һәм географияның теге йәки был урында тәбиғәт һәм социаль факторҙарҙың кеше һаулығына яһаған йоғонтоһон һәм күҙәтелгән ауырыуҙарҙы өйрәнеүсе тармағы); *м. космическая* космос медицинаһы; *м. советская* совет медицинаһы һ. б.)
медосмо́тр (медици́нский осмо́тр) медосмотр (медицина осмотры)
медперсона́л (медицинский персонал) медперсонал (медицина персоналы)
медпу́нкт (медици́нский пункт) медпункт (медицина пункты)
медрабо́тник (медицинский работник) медработник (медицина хеҙмәткәре)
медсанба́т (медико-санитарный батальон) медсанбат (медицина-санитария батальоны)
медсанча́сть (медико-санитарная часть) медсанчасть (медицина-санитария часы,— нигеҙҙә, эре предприятиелар эргәһендә булдырылған дауалау-профилактика учреждениеһы)
медсестра́ (медицинская сестра) медсестра, сестра, туташ (мәҫ., *м. главная* баш медсестра; *м. младшая* кесе медсестра; *м. операционная* операцион медсестра; *м. палатная* палата медсестраһы; *м. патронажная* патронаж медсестраһы *(ҡара:* **патронаж**); *м. перевязочная* бәй һалыусы медсестра; *м. старшая* өлкән медсестра һ. б.)
медучи́лище (медици́нское учи́лище) медучилище (урта белемле

медицина хеҙмәткәрҙәрен әҙерләүсе уҡыу йорто)

мезаденит мезаденит (ҡорһаҡтың ҡатлы шекәрәһендәге лимфатик төйөрҙәрҙең шешеүе)

мезаортит мезаортит (аорта көбө уртансы ҡатламының шешеүе)

мезартериит мезартериит (артерия көбө уртансы ҡатламының шешеүе)

мезентерит мезентерит (ҡатлы шекәрә шешеүе)

мезотимпанит мезотимпанит (урта ҡолаҡ ҡыуышлығы шешеүе)

мейбомит мейбомит (күҙ ҡабағы биҙҙәренең шешеүе)

меланодермия меланодермия (тирелә меланин пигментының артыҡ тупланыуы)

меланодермия меланодермия (тирелә булған меланоз)

меланоз меланоз (ҡайһы бер эске ауырыуҙар һөҙөмтәһендә тирелә меланин күп тупланғанлыҡтан, тотош бөтә тәндең йәки тән өлөшөнөң көрән-ҡара төҫ алыуы; төрҙәре: *м. профессиональный* профессиональ меланоз һ. б.)

меланома меланома (меланин эшләп сығарған туҡымала барлыҡҡа килгән яман шеш)

меланосаркома меланосаркома (меланин эшләп сығарған туҡымала барлыҡҡа килгән саркома; *ҡара:* **саркома**)

меланоцит меланоцит (меланин эшләп сығарыусы күҙәнәк)

меланурия меланурия (ғәҙәттә, меланома булғанда меланиндың һейҙек менән бүленеүе)

меланхолик меланхолик (1. кәйеф төшөүгә, күңелһеҙлеккә бирелеүсән кеше; 2. *ҡара:* **темперамент меланхолический**)

меланхолия *ҡара:* **депрессия**

мелена мелена (ҡыҙыл үңәс, ашҡаҙан һәм эсәктәрҙең өҫкө өлөшөнә ҡан һауыу һөҙөмтәһендә тиҙәктең дегет рәүешендә ҡара төҫ алыуы)

мелиоидоз мелиоидоз (йылы яҡтарҙа күҙәтелгән инфекцион ауырыу)

мембрана мембрана (яра, шекәрә, мәҫ., күҙәнәк мембранаһы)

мензес мензес (*ҡара:* **менструация**)

менингизм менингизм (мейе шекәрәләренең шешмәүенә ҡарамаҫтан, ниндәй ҙә булһа ағыуланыу, имгәнеү һ. б. сәбәптәр арҡаһында менингит билдәләренең булыуы)

менингит менингит (мейе шекәрәләренең шешеүе; төрҙәре: *м. вирусный* вирус менингиты; *м. гнойный* эренле менингит; *м. отогенный* отоген менингит (ҡолаҡ шешеүенән килгән менингит); *м. эпидемический* эпидемик менингит (менингококк бактерияһы йоғоуҙан килгән менингит; *м. туберкулёзный* туберкулез менингиты һ. б.)

менингококк менингококк (эпидемик менингит тыуҙырған диплококк микробтарҙың бер төрө)

менингококковый менингококк (мәҫ., менингококк менингиты)

менингомиелит менингомиелит (арҡа мейеһе һәм уның шекәрәләренең бер юлы шешеүе)

менингоцеле менингоцеле (мейе бүҫере)

менингоэнцефалит менингоэнцефалит (баш мейенең һәм уның шекәрәләренең бер юлы шешеүе)

менингоэнцефаломиелит менингоэнцефаломиелит (баш, арҡа ме-

йеһе шекәрәләренең һәм матдәләренең бер юлы шешеүе)

мени́ск мениск (ярым айға оҡшаш ялпаҡ кимерсәк, ' мәҫ., быуын менискыһы)

менопа́уза менопауза (күрем килеүе туҡталғандан һуң, ырыуҙан ҡалыу дәүере)

меноррагúя *ҡара:* **гиперменория**

менструа́льный менструаль (күрем килеүгә ҡағылышлы)

менструа́ция (месячные) менструация, күрем, күрем килеү (цикл рәүешендә аналыҡтан ҡанлы бүлендек килеү)

мероприя́тия *(мед.)* саралар (мәҫ., профилактик саралар)

мертворожда́емость үле тыуыусанлыҡ (үле тыуған балаларҙың иҫәбен билдәләгән статистик күрһәткес)

мертворождённый үле тыуған

ме́стный *(мед.)* сикләнгән, урынлы (мәҫ., сикләнгән шешеү)

ме́сячные *ҡара:* **менструа́ция**

металлергúя металлергия (аллергияның бер төрө: төп матдәнән тыш тағы ла бер нисә матдәгә ҡарата барлыҡҡа килгән аллергик реакция)

метаболúзм метаболизм *(ҡара:* **обмен веществ)**

метаболúты метаболиттар (организмда барған матдәләр алмашыныуынан ҡалған берләшмәләр)

металло́з металлоз (ағза-туҡымаларға металл туҙаны ҡуныуҙан килгән ауырыу, мәҫ., күҙ металлозы, үпкә металлозы һ. б.)

метаплазúя метаплазия (бер туҡыманың икенсе туҡымаға әүерелеүе)

метаста́з метастаз (1. *ҡара:* **диссеминация**; 2. диссеминация һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән ауырыу усағы)

метастазúрование метастазлау *(ҡара:* **диссеминация)**

мета́ться в бреду иләүһерәп һаташыу (йоҡлағанда)

мета́физ метафиз (көпшәле һөйәктең урта өлөшө)

метафизúт метафизит (көпшәле һөйәктең метафиз өлөшөнөң шешеүе)

метацерка́рий метацеркарий (ҡайһы бер трематод исемле паразит селәүҙәрҙең ҡарышлауыҡ дәүере)

метгемоглобúн метгемоглобин (ағыулы матдәләр, шул иҫәптән ҡайһы бер дарыу препараттары зарарлығынан гемоглобиндың физиологик функцияһын (туҡымаларҙы кислород менән тәьмин итеү) юғалтҡан формаһы; шунлыҡтан туҡымалар етерлек күләмдә кислород менән байытылмай).

метгемоглобинемúя метгемоглобинемия (метгемоглобулиндың ҡанда булыуы)

метгемоглобинурúя метгемоглобинурия (метгемоглобиндың һейҙеккә күсеүе)

метеопатúя метеопатия (ғәҙәти климат шарттары үҙгәрешенең һаулыҡҡа тәьҫир итеүе)

метеопатоло́гия метеопатология (климатопатологияның көн үҙгәреүҙән килгән һаулыҡ ҡаҡшауын өйрәнеүсе тармағы)

метеорúзм метеоризм (эсәктәрҙә газдарҙың күбәйеүе һөҙөмтәһендә эс күбеү)

метод метод, ысул (мәҫ., дауалау методы һ. б.)

метрúт метрит (аналыҡ шешеүе)

метробленноре́я метробленнорея (бәпесләгәндән һуң аналыҡта гонорея башланыуы)

метроно́м метроном (ҡыҫҡа ритмик сигнал биреүсе аппарат, дауалау физкультураһы һәм механотерапия үткәргәндә ҡулланыла)

метроррагúя метроррагия (күремдән тыш ваҡытта аналыҡтан ҡан килеү)

метросальпингúт метросальпингит (аналыҡ һәм аналыҡ торбаларының шешеүе)

метроэндометрúт метроэндометрит (аналыҡтың тиресә һәм мускулдар ҡатламының бер юлы шешеүе)

механокардиографúя механокардиография (гемодинамиканы тикшереү ысулдарының береһе; *ҡара:* **гемодинамика**)

механотерапúя механотерапия (махсус дауалау аппараттары ярҙамында үткәрелгән дауалау физкультураһы)

мешки под глазами күҙ төбө шешмәктәре

мешок *(анат.)* ҡап (мәҫ., *м. грыжевой* бүҫер ҡабы (ҡорһаҡ шекәрәһенең бүҫер эсендәге нәмә ингәнлектән тумпайып сыҡҡан өлөшө); *м. плевральный* плевраль ҡап (плевраль ҡыуышлыҡ; *ҡара:* **плевра**) һ. б.

миа́зы миаздар (ҡайһы бер себен төрҙәренең яра-йәрәхәткә һалған күкәйҙәренән сыҡҡан ҡарышлауыҡтар арҡаһында барлыҡҡа килгән ауырыуҙар, мәҫ., күҙ миазы)

миалгúя миалгия (мускулдар ауыртыуы)

миастенúя миастения (мускулдар хәлһеҙлеге һәм нервы системаһының ҡаҡшауы менән үтеүсе ауырыу)

миатонúя (врожденная) миатония (тыумыштан килгән нервы системаһы ауырыуы, мускулдар хәлһеҙлеге, рефлекстарҙың түбәнәйеүе һ. б. менән характерлы)

мигре́нь мигрень (айырыуса баштың ярты яғының ауыртыуы менән билдәләнгән нервы ауырыуы)

мидриа́з мидриаз (күҙ ҡараһының киңәйеүе)

миелúт миелит (арҡа мейеһенең шешеүе)

миелобласто́з миелобластоз (миелобласт исемле күҙәнәҡтәр ныҡ күбәйеүе менән характерлы лейкоз; *ҡара:* **лейкоз)**

миелогра́мма миелограмма (ҡыҙыл кимек матдәһе пунктаты тураһындағы мәғлүмәт)

миелографúя миелография (арҡа мейеһе каналына контраст матдә индереп үткәрелгән рентгенография)

миелолейко́з (миелоз) миелолейкоз (миелоцит исемле өлгөрмәгән лейкоциттарҙың ныҡ күбәйеүе менән характерлы лейкоз)

миело́ма (миеломато́з); *ҡара:* **болезнь миеломная**

миеломенингоце́ле миеломенингоцеле (арҡа мейеһе бүҫере)

миелопатúя миелопатия (арҡа мейеһенең бер төркөм специфик булмаған ауырыуҙарының дөйөм исеме)

мизúнец сәтәкәй (сәнгәсәй, бәпес) бармаҡ (иң бәләкәй бармаҡ)

микúды микидалар (бәшмәк ауырыуы булғанда тәндә барлыҡҡа килгән аллергик сабыртма)

микобакте́рия микобактерия (кислота тәьҫиренә бирешмәй торған таяҡса бактерия, мәҫ., *м. туберкулезная* туберкулез микобактерияһы)

мико́з мико́з (паразит бәшмәктәр

йоғоуҙан килгән кеше һәм хайуандар ауырыуҙарының дөйөм исеме, төрҙәре: *м. глубокий (висцеральный)* тәрән (висцераль) микоз (эске ағзаларҙы зарарлау менән характерлы бәшмәк ауырыуы); *м. стоп* аяҡ башы микозы)

микология медицинская медицина микологияһы (медицинаның кеше өсөн зарарлы булған паразит бәшмәктәрҙе өйрәнеүсе тармағы)

микоплазмоз микоплазмоз (микоплазма исемле микроорганизм йоғоуҙан килгән ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

микотоксикоз микотоксикоз (организмға микотоксиндар эләгеүҙән килгән ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

микотоксины микотоксиндар (микроскопик бәшмәктәр бүлеп сығарған ағыуҙар, мәҫ., арыш атаһы микотоксины)

микроанализ микроанализ (аҙ күләмдәге матдәләр ҡатнашлығында яһалған лаборатор тикшереү)

микроб микроб (*ҡара:* **микроорганизм**)

микробиолог микробиолог (микробиология белгесе)

микробиологический микробиология, микробиологик (мәҫ., микробиологик тикшеренеү, микробиология белгесе)

микробиология микробиология (микроорганизмдар хаҡындағы фән; төрҙәре: *м. клиническая* клиник микробиология; *м. медицинская* медицина микробиологияһы; *м. санитарная* санитария микробиологияһы һ. б.)

микрогематурия микрогематурия (һейҙектә булған ҡанды тик микроскоп аша ғына билдәләп була)

микроинсульт микроинсульт (баш мейелә күҙәтелеүсән ваҡ сығанаҡлы инсульт)

микроинфаркт миокарда йөрәк инфарктының бер төрө; *ҡара:* **инфаркт миокарда мелкоочаговый**

микроклизма микроклизма (аҙ күләмдәге клизма, мәҫ., арт юлға 1—2 балғалаҡ глицерин ебәреү)

микроклимат микроклимат (1. ҙур булмаған территорияла климат үҙенсәлеге; 2. был термин шулай уҡ бүлмә-биналарҙа һауа температураһын, дымлылығын аңлатыу өсөн дә ҡулланыла, мәҫ., торлаҡ микроклиматы)

микрококк микрококк (төркөм рәүешендә урынлашҡан кокк бактерияһы)

микролит микролит (организмда барлыҡҡа килгән ваҡ таш)

микролитиаз микролитиаз (организмда күп һанда микролиттар барлыҡҡа килеүе)

микронекроз микронекроз (микроскопик күләмдәге некроз; *ҡара:* **некроз**)

микрооперация микрооперация (бер күҙәнәктән торған организмға йә күп күҙәнәкле организмдың берәй айырым күҙәнәгенә яһала торған операция)

микроорганизм микроорганизм (тик микроскоп аша күренә торған ябай хайуан йәки үҫемлек организмы: бактерия, риккетсия һ. б.)

микроперфорация микроперфорация (ҡыуышлы ағза көбөнөң нөктә рәүешендә үтәләй тишелеүе, мәҫ., ашҡаҙан микроперфорацияһы)

микропипетка микропипетка (аҙ

күләмдә шыйыҡса алыу өсөн ҡулланылған пипетка)

микроско́п микроскоп (ябай күҙгә күренмәгән ваҡ объекттарҙы тикшерреү өсөн оптик прибор төрҙәре: *м. бинокулярный* бинокуляр микроскоп (бер юлы ике күҙ менән ҡарау өсөн микроскоп); *м. операционный* операцион микроскоп; *м. электронный* электрон микроскоп (үтә ваҡ объектты, мәҫ., вирустарҙы ҡарау өсөн микроскоп)

микроскопи́ческий микроскопия, микроскопик (мәҫ., микроскопик зат һ. б.)

микроскопи́я микроскопия (микроскоп аша тикшереү)

микроспори́я микроспория (микроспорон бәшмәге йоҡҡандан килгән сәс, тирене зарарлаусы бәшмәк ауырыуы)

микротра́вма микройәрәхәт

микрофизиоло́гия микрофизиология (физиологияның тере күҙәнәктә барған тереклекте өйрәнеүсе тармағы)

микрофло́ра микрофлора (1. эволюция барышында теге йәки был хайуан һәм үҫемлектә әйәләшкән төрлө микроорганизмдар берләшмәһе, мәҫ., кеше микрофлораһы, 2. берәй объектта, тән ҡыуышлығында, ярала һ. б. ерҙә булған микроорганизмдар берләшмәһе)

микрофтальми́я микрофтальмия (бер йәки ике күҙҙең дә күҙ алмаһының үтә бәләкәй булыуы)

микрохи́мия микрохимия (үтә бәләкәй күләмдәге матдәләрҙе химик тикшереү)

микрохирурги́я микрохирургия (оптик приборҙар һәм махсус инструмент ҡулланып ваҡ анатомик объекттарға операция яһау, мәҫ., күҙ микрохирургияһы)

микроцефали́я микроцефалия (баш, баш мейеһенең үтә бәләкәй булыуы, быңдай осраҡта гәҙәттә кеше аҡыл яғынан камил булмай)

микроэлеме́нты микроэлементтар (организм өсөн үтә аҙ миҡдарҙа (1 : 100000 һәм бынан да түбәнерәк концентрацияла булған химик элементтар: алюминий, кобальт һ. б.; улар гормондар, ферменттар, витаминдар составына инеп, матдәләр алмашыныуында мөһим роль уйнайҙар)

микрурги́я *ҡара:* **микрохирургия**

микседе́ма микседема (ҡалҡан биҙенең гормонды аҙ эшләп сығарыуынан килгән дөйөм ауырыу)

миксо́ма миксома (лайлалы туҡыманан торған ябай шеш)

миксосарко́ма миксосаркома (лайлалы туҡыманан сыҡҡан саркома шеше; *ҡара:* **саркома)**

миксту́ра микстура (төрлө дарыу матдәләре ҡушып яһалған шыйыҡ дарыу)

ми́ллиум миллиум *(ҡара:* **угри белые)**

милосердие шәфҡәтлелек, мәрхәмәтлелек, рәхимлелек, аяусанлыҡ

ми́мика мимика (1. йөҙ мускулдарының кәйеф-хискә бәйләнешле хәрәкәтләнеүе; 2. йөҙ мускулдары хәрәкәте менән тойғо-кисереште аңлата алыу оҫталығы)

минда́лины миндалиналар (лимфоид туҡыма тупланмаһы, мәҫ., *м. глоточная* тамаҡ миндалинаһы; *м. нёбная* аңҡау миндалинаһы һ. б.)

минералокортико́стероиды минералокортикостероидтар (бөйөр

өҫтә биҙе эшләп сығарған бер төркөм гормондар; ҡайһылары дауалау өсөн ҡулланыла)

минера́льный минераль (мәҫ., минераль (йәки шифалы) һыу)

министе́рство министерство (мәҫ., *м. здравоохранения* һаулыҡ һаҡлау эштәре министерствоһы; *м. социального обеспечения* социаль тәьминәт министерствоһы һ. б.)

миоглобули́н миоглобулин (мускулдағы глобулин аҡһымы)

миоглобинурия миоглобинурия (миоглобин аҡһымының һейҙеккә сығыуы (ҡайһы бер ауырыу билдәһе)

миографи́я миография (мускулдар ҡыҫҡартылышын миограф приборы ярҙамында өйрәнеү)

миодистрофи́я миодистрофия (мускул туҡымаһының дистрофик үҙгәреүҙәренең дөйөм исеме)

мио́з миоз (күҙ ҡараһының тарайыуы)

миози́т миозит (арҡыры һыҙатлы (һөлдә) мускулдарының шешеүе)

миока́рд миокард (йөрәктең мускул ҡатламы)

миокардиодистрофи́я миокардиодистрофия (миокардтың дистрофик үҙгәрештәренең дөйөмләштерелгән исеме)

миокарди́т миокардит (миокардтың шешеүе)

миокардо́з миокардоз (ҡайһы бер дөйөм ауырыуҙан килгән миокардтың зарарланыуы)

миокардиофибро́з миокардиофиброз (йөрәк мускулдарында тоташтырғыс туҡыма усаҡтары барлыҡҡа килеү менән характерлы кардиосклероз; *ҡара:* **кардиосклероз)**

миоклони́я миоклония (ғәҙәттә, синергист мускулдарҙың тиҙ ритмда тартышыуы менән билдәләнгән гиперкинез)

миолипо́ма миолипома (мускул епсәләре ҡатыш липома шеше; *ҡара:* **липома)**

мио́ма миома (мускулдарҙан барлыҡҡа килгән ябай шеш)

миометри́т миометрит (аналыҡтың мускул ҡатламы шешеүе)

миопати́я миопатия (нәҫелдән килгән мускулдар хәлһеҙлеге һәм башҡа үҙгәрештәр менән характерлы дауамлы ауырыу)

миопи́я миопия *(ҡара:* **близору́кость)**

миосарко́ма миосаркома (мускул туҡымаһынан сыҡҡан саркома; *ҡара:* **саркома)**

миосидеро́з миосидероз (мускул туҡымаһында тимерле пигменттың тупланыуы)

миосклеро́з миосклероз (мускулдарҙа тоташтырғыс туҡыманың ныҡ үҫеш алыуы)

миотендини́т миотендинит (мускулдың тарамыш менән тоташҡан еренең шешеүе)

мио́тик миотик (күҙ ҡараһын тарайтыусы дарыу)

миотони́я миотония (ауырыу рәүешендә мускулдарҙың ныҡ ҡыҫҡарылышы); *м. врожденная* тыумыштан килгән миотония (нәҫел ауырыуы)

миоэндокарди́т миоэндокардит (йөрәктең мускул һәм эндокард ҡатламдарының бер юлы шешеүе; *ҡара:* **эндокард)**

мирингит мирингит (ҡолаҡ (барабаны) ярыһының шешеүе)

митра́льный митраль (йөрәктең ике япраҡлы клапанына ҡағылышлы)

младе́нчество балалыҡ, сабыйлыҡ

мнемодермия мнемодермия (уйланыу-шикләнеүҙән килгән тән ҡысытыуы, мәҫ., кеше ҡан эскес бөжәктәрҙе хәтерләй һәм уның тәне ҡысыта башлай)

мнительность шикләнеүсәнлек

многоводие ғоман ҡыуығының күп һыулылығы (буйға ҡалыу күренеше)

многоплодие күп ғоманлы (балалы) йөклөлөк

мозг мейе (1. *м. большой* ҙур мейе (баш мейеһенең ҙур ярымшарҙары); *м. головной* баш мейеһе; *м. задний* артҡы мейе (баш мейеһенең Варолий күпере менән кесе мейенән торған өлөшө); *м. передний* алғы мейе *(ҡара:* мозг большой); *м. продолговатый* оҙонса мейе (баш мейеһе олононоң өлөшө, арҡа мейеһе менән тоташа); *м. промежуточный* аралыҡ мейеһе (баш мейеһе олононоң өлөшө); *м. ромбовидный* ромб мейе (баш мейеһенең оҙонса һәм артҡы мейеләрҙән торған өлөшө); *м. спинной* арҡа мейеһе; *м. средний* урта мейе (баш мейеһе олононоң өлөшө); 2. *м. костный* елек, кимек матдәһе, *м. костный желтый* елек майы; *м. костный красный* ҡыҙыл кимек матдәһе)

мозжечок кесе мейе

мозоль һөйәл, йөй (1. дауамлы механик ярһытыуҙан нигеҙҙә ҡул суғы, табандың ҡалынайып ҡатыуы; 2. *м. водяная* һыулы һөйәл; 3. *м. костная* һөйәк йөйө (һынған һөйәк остарының тоташҡан ере)

мокнутие еүешләнеү, еүешләнгән ер (мәҫ., экзема булғанда)

мокрецы еүеш бөжәктәр (ике ҡанатлы ҡан эскес бөжәктәр, уларҙың йәш дәүере туляремия һ. б. ҡайһы бер ауырыуҙарҙы тарата)

мокрота ҡаҡырыҡ *(м. гнойная* эренле ҡаҡырыҡ; *м. слизистая* лайлалы ҡаҡырыҡ һ. б.)

моллюск контагиозный (заразительный) контагиоз моллюск (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән ваҡ шеш сығыу менән характерлы тире ауырыуы, нигеҙҙә балаларҙа була)

молоко һөт *(м. грудное* имсәк һөтө; *м. молозивное* ыуыҙ һөтө; *м. пастеризованное* пастеризацияланган һөт һ. б.)

молокоотсасыватель һөтһурғыс (имсәктән һөттө һурып сығарыу аппараты)

молоточек (косточка) сүкеш һөйәге (урта ҡолаҡта урынлаша)

молочная кухня һөт ашы кухняһы (балалар поликлиникаһы ҡарамағында)

молочница *ҡара:* **1. стоматит кандидозный, 2. мастит**

молочные смеси һөт ҡатышмалары

монартрит монартрит (бер быуындың шешеүе)

монилиаз *ҡара:* **кандидоз**

монилиформоз монилиформоз (үҙенә бер төрлө паразит селәүген менән зарарланған тараҡанды яңылыш аш менән йотоуҙан килгән гельминтоз ауырыуы; *ҡара:* **гельминтоз)**

моноанестезия моноанестезия (бер аяҡ йә бер ҡулдың ауырыуҙан һиҙеү тойғоһон юғалтыуы)

моноаутовакцина моноаутовакцина (бер төр микроорганизм йәки серологик варианты нигеҙендә әҙерләнгән вакцина; *ҡара:* **вакцина)**

мононеврит мононеврит (бер нервы шешеүе)

мононуклео́з инфекционный (болезнь Филатова) инфекцион мононуклеоз (лимфатик төйөрҙәрҙең, бауырҙың шешеүе, периферик ҡанда моноциттар артыуы менән билдәләнгән киҫкен инфекцион ауырыу)

монопаре́з монопарез (бер аяҡ йә бер ҡул парезы; *ҡара:* **парез)**

монорхи́зм монорхизм (крипторхизмдың төрө: тоҡсала бер күкәйҙең булмауы)

монотони́я монотония (бер үк эште оҙаҡ башҡарыуҙан килгән һаулыҡ ҡаҡшауы)

монотри́х монотрих (осонда ҡамсыһы булған бактерия)

моноци́т моноцит (бөртөктәре булмаған лейкоцит; *ҡара:* **лейкоцит)**

моноцито́з моноцитоз (ҡанда моноциттар артыуы)

моноцитопени́я моноцитопения (ҡанда моноциттарҙың кәмеүе)

морг морг (ятып дауалау учреждениеһы эргәһендә мәйеттәрҙе ҡуйыу һәм ярып тикшереү бинаһы)

«морж» «морж» (ҡышын боҙло һыуҙа ҡойоноусы кеше)

морфини́зм морфинизм (әфиүн наркоманияһының бер төрө; *ҡара:* **наркомания)**

морщи́на сырыш, йыйырсыҡ

моски́т москит (көньяҡ серәкәйе, бер нисә төрө бар)

москито́з москитоз (москиттар һеләгәйе менән зарарланыуҙан килгән тире шешеүе)

моцио́н моцион (һаулыҡты нығытыу, һаҡлау маҡсатында һауала йөрөү)

моча́ һейҙек, бәүел *(м. кровавая* ҡан ҡатыш һейҙек; *м. остаточная* ҡалдыҡ һейҙек (кесе яраудан һуң йәки катетер ярҙамында сығарғандан һуң һейҙек ҡыуығында ҡалған һейҙек)

мочего́нный һейҙек ҡыуғыс (мәҫ., һейҙек ҡыуғыс дарыу)

мочеиспуска́ние һейеү, кесе ярау итеү (төрҙәре: *м. непроизвольное* ирекһеҙҙән һейеү (бәүел тотмау)

мочека́менный һейҙек ташы (мәҫ., һейҙек ташы ауырыуы)

мочеполово́й һейҙек-енес (мәҫ., һейҙек-енес ағзалары)

мочеприёмник һейҙек һауыты (ҡаты ауырып ятҡандар өсөн кесе ярау итеү һауыты)

мочето́чник һейҙек үткәргесе көпшәһе (бөйөр лаҡанын һейҙек ҡыуығы менән тоташтыра)

мочи́ться һейеү (кесе ярау итеү)

мо́чка ушно́й ра́ковины ҡолаҡ йомшағы (ите), йәберсәк

мо́шки (мушки, мошкара) ләпәк, һуҡыр себен

мошо́нка тоҡса

МСЧ *ҡара:* **медсанчасть**

музыкотерапи́я музыка терапияһы (музыканы дауалау маҡсатында ҡулланыу)

мужско́й ир, ирҙәр, аталыҡ (мәҫ., ир заты, ирҙәр гигиенаһы, ир енес (аталыҡ) күҙәнәге)

мукоро́з мукороз (үңәҙ бәшмәктәре тыуҙырған бәшмәк ауырыуҙарының дөйөм исеме)

мумифика́ция мумификация (1. мәйет кибеүе; 2. ҡоро гангрена булғанда үле туҡыманың кибеүе)

му́мия мумия (мумификацияға бирелгән мәйет)

му́скул мускул *(ҡара:* **мышца)**

мускулату́ра мускулатура (тәндең бөтә ерендәге йәки берәй ағза өлөшөндәге һөлдә мускулдарының дөйөм исеме, мәҫ., *м. ды-*

хательная тын алыу мускулатураһы)

мутаге́н мутаген (мутация тыуҙырырға һәләтле булған физик, химик, биологик агенттарҙың (факторҙарҙың) дөйөм исеме)

мутагене́з мутагенез (мутация барлыҡҡа килеү процесы)

мутаге́нность мутагенлыҡ (мутаген агенттың мутация тыуҙырыу һәләтлеге)

мута́ция мутация (1. организмдың берәй сифатының йәки билдәһенең ҡапыл үҙгәреүе һәм нәҫелдән күсә килеүе; 2. *м. голоса* тауыш мутацияһы (үҫмерҙәр тауышының ҡалынайып, өлкәндәр тауышына әүерелеүе)

мути́зм мутизм (1. ҡайһы бер ауырыуҙар сәбәпле телдән яҙыу; 2. телдән яҙған булып маташыу)

му́хи себен (төрҙәре: *м. комнатная* торлаҡ себене; *м. мясная* ит себене; *м. цеце* цеце себене (Африкала йәшәүсе һәм йоҡо ауырыуын (трипаносомозды) таратыусы себен һ. б.)

муче́ние яфаланыу, интегеү

«му́шка» яһалма миң

му́шки лета́ющие күҙ алды сыбарлығы (ныҡ беленгән күрәгарашлыҡ һәм быяла һымаҡ тәндең томанланыуы арҡаһында күҙ алдында ҡара бөртөксәләр һәм буй һыҙаттар күренеүе)

мыльня́нка (лекарственная) күпертке (һабын) үләне (нигеҙҙә, ҡаҡыртҡыс дауа бирә торған үлән)

мы́сли фекер, уйланыу (*м. навязчивые* бәйләнсек уйланыуҙар (үҙенән-үҙе килеп, баштан сыҡмаған уй-фекер); *м. суицидальные* суицидаль уйланыуҙар (йәшәүҙең кәрәген тапмауға бәйле уй-фекер)

мышле́ние фекерләү

мы́шца(ы) мускул, мускулдар (мәҫ., *м. бедра двуглавая* боттоң ике башлы мускулы; *м. большая скуловая* бит осоноң ҙур мускулы; *м. гладкая* шыма мускул (арҡыры һыҙаттары булмаған мускул, уның менән, йөрәктән тыш, бөтә эске ағзалар тәьмин ителгән); *м. глазная* күҙ мускулы; *м. грудинная* түш (һөйәге) мускулы; *м. грудной клетки поперечная* күкрәк ситлегенең арҡыры мускулы; *м. длинный лучевой разгибатель* терһәк ҡушарын турайтҡыс оҙон мускул; *м. жевательная* сәйнәү мускулы; *м. живота наружная косая* ҡорһаҡтың тышҡы ҡыя мускулы; *м. икроножная* балтыр мускулы; *м. плечевая* ҡулбаш мускулы; *м. поперечнополосатая* арҡыры һыҙатлы мускул (уның менән бөтә һөйәктәр ҡапланған); *м. сжиматель мочевого пузыря* һейҙек ҡыуығын ҡыҫҡыс мускул һ. б.)

мы́щелок байырса (ҡайһы бер һөйәктәрҙең быуын эсенә сығып торған өлөшө, мәҫ., бот һөйәге байырсаһы)

мышь сысҡан (1. кимереүсе: *м. домовая* торлаҡ сысҡаны; *м. полевая* ҡыр сысҡаны; 2. *м. суставная* быуын «сысҡаны» (быуын ауырыуы һөҙөмтәһендә быуын эсендә барлыҡҡа килгән хәрәкәтсән кимерсәк киҫәге)

мя́коть (пульпа) зу́ба теш (пульпаһы) йомшағы

мя́сцо глазно́е күҙ (йәш) имсәһе

мя́та пе́речная бөтнөк үләне (япрағы нигеҙҙә күңел болғаныуҙан, үт ҡыуғыс һ. б. дауа бирә торған үлән)

Н

навя́зчивое состояние (невроз навязчивости) бәйләнсек неврозы (кешенең ихтыярынан тыш яңылыш фекер йөрөтөүе, ҡурҡыушикләнеүгә бирелеү менән характерлы психик һаулыҡтың ҡаҡшауы)

нагноéние эренләү

нагрубáние грудных желёз имсәк (түш) биҙенең тулышыуы (ҡатыуы)

нагру́зка нагрузка, һынау (мәç., шәкәр менән һынау (биохимик анализ: шәкәр диабеты барлығы-юҡлығын тикшереү ысулдарының береһе); *н. физическая* физик нагрузка һ. б.)

надбро́вье ҡаш өçтө

надгортáнник ҡурылдай ҡапҡасы

надзо́р надзор (мәç., санитария надзоры)

надкóстница һөйәк ярыһы

надло́м (кости) һөйәк сатнау (һөйәк ярыһы йәрәхәтләнмәй)

надорвáться *(разг.)* ауыр күтәреү, көс төшөү

надпóчечники бөйөр өçтө биҙе (эске секреция биҙе)

надры́в биртенеү (мәç., мускулдарҙың биртенеүе)

надхря́щница кимерсәк ярыһы

надчрéвье күкрәк ауыҙы өлкәһе

назначéние *(мед.)* тәғәйенләү, билдәләү (мәç., дарыу тәғәйенләү)

назофаринги́т назофарингит (тамаҡ өçтө тиресәһенең шешеүе)

наковáльня (кость) һандал һөйәге (урта ҡолаҡтағы ишетеү һөйәге)

накомáрник серәкәй битлеге (серәкәйҙән һаҡлаусы селтәрле баш кейеме)

наконéчник клизменный клизма ослоғо йәки индергесе

налёт ҡуныҡ (мәç., теш ҡунығы)

нани́зм нанизм (иргәйел булыу)

напáльчник бармаҡса (бармаҡҡа кейҙереү өсөн резина ҡулайлама)

напряжéние көсөргәнеш, һығылмалыҡ (мәç., *н. пульса* пульс һығылмалылығы; *н. физическое* физик көсөргәнеш)

нарзáн нарзан (Кавказда сыҡҡан шифалы һыу)

наркоанáлиз наркоанализ (психик сирлеләрҙе һорашып өйрәнеү, тикшереү)

наркóз наркоз (наркотик матдә биреп тәрән йоҡоға талдырыу рәүешендә тәндең ауыртыу тойғоһон юғалттырыу; төрҙәре: *н. газовый* газ наркозы; *н. комбинационный* комбинацион наркоз һ. б.)

наркóзный наркоз (мәç., наркоз аппараты)

нарколепси́я нарколепсия (ғәҙәттәге йоҡо ваҡытынан тыш түҙә алмаçлыҡ йоҡо баçыу өйәнәге: йоҡо 1—5—10 минут самаһы була)

наркологи́я наркология (психиатрия фәненең хроник алкоголизмды, наркоманияны, токсикоманияны һәм был ауырыуҙарҙы булдырмау, дауалау юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

наркомáния наркомания (наркотик матдәләргә һәм наркотик дарыуҙарға өйрәнеп китеүҙән барлыҡҡа килгән етди ауырыу)

наркотизáтор наркотизатор (наркоз биреүсе)

наркóтики наркотиктар (наркотик матдәләрҙең һәм наркотик дарыуҙарҙың дөйөм исеме)

нарушéние *(мед.)* боҙолоу (мәç.,

н. кровообращения ҡан йөрөшө (әйләнеше) боҙолоуы)
нарыв шешек *ҡара:* **абсцесс**
насекомое бөжәк (мәҫ., ҡандала)
наследственность нәҫел, нәҫеллек (нәҫел үҙенсәлектәренең күсә килеүе)
насморк тымау (тейеү), тымаулау (*ҡара:* **ринит**)
настой төнәтмә (шифалы үҫемлекте эҫе һыуҙа тотоу ярҙамында алынған дарыу шыйыҡсаһы)
настойка спиртлы төнәтмә, сығым (шифалы үҫемлекте спиртта тотоу ярҙамында алынған спиртлы дарыу шыйыҡсаһы, мәҫ., йод сығымы)
настроение кәйеф
насыщение пищевое ашап туйыу
нательный эске (мәҫ., эске күлдәк)
натёчник ыйыҡ (*ҡара:* **абсцесс холодный**)
натощак аслай, ас ҡарынлай (ҡарынға)
натужиться көсәнеү
нафталанолечение нафталан (нефте) менән дауалау
неартроз неартроз (пластик операция юлы менән яһалған яңы быуын)
нёбо аңҡау (*н. костное* һөйәк аңҡауы; *н. мягкое* йомшаҡ аңҡау (аңҡау пәрҙәһе); *н. твёрдое* ҡаты аңҡау)
невирулентный вирулент булмаған (*ҡара:* **авирулентный**)
невменяемость яуап бирә алмаҫлыҡ хәлдә булыу (психик ауырыу йәки аҡылға еңел булыу сәбәпле шәхестең ҡылған эшенә яуап бирә алмауы)
невосприимчивость *ҡара:* **иммунитет**
невралгия невралгия (һиҙеү нервы үтелеше урынында ниҫкен ауыртыу өйәнәге булыу, мәҫ., *н. межреберного нерва* ҡабырға-ара нервы невралгияһы)
неврастения неврастения (тиҙ ҡуҙғыу, тиҙ ярһып китеү, насар йоҡлау, тиҙ арығанлыҡ кеүек үҙгәрештәр менән үткән невроз)
неврилемма неврилемма (нервы епсәләрен уратып алыусы шекәрә)
невринома невринома (нервы шекәрәһенән сыҡҡан ябай шеш)
неврит неврит (ниндәй ҙә булһа нервының шешеүе, зарарланыуы, мәҫ., *н. зрительного нерва* күреү нервы невриты; *н. лицевого нерва* бит нервы невриты һ. б.)
неврогенный (нейрогенный) невроген (нервы системаһына ҡағылышлы)
невроглиома невроглиома (нейроглия туҡымаһынан сыҡҡан ябай шеш)
невроз невроз (үҙәк нервы системаһының функциональ ауырыуы; уның бер нисә төрө бар: неврастения, истерия, психастения һ. б.)
невролиз невролиз (нервыны бирсәләрҙән ҡотҡарыу операцияһы)
неврологический неврология, неврологик (неврологияға ҡағылышлы мәҫ., неврология бүлексәһе, неврологик ауырыу)
неврология неврология (нервылар һәм нервы ауырыуҙары хаҡында ғилем)
невролюэс невролюэс (нервы системаһы сифилисы; *ҡара:* **сифилис**)
неврома неврома (нервы туҡымаһынан торған ябай шеш; *н. ампутационная* ампутацион неврома (ампутацион тупыстағы нер-

вы епсәләренең артыҡ үҫеше)
неврóн (нейрон) неврон (нервы күҙәнәге)
невропатúя невропатия (1. нервы системаһының невротик реакциялар биреү менән характерлы үҫеш үҙенсәлеге; 2. дистрофик үҙгәрештәр менән характерлы периферик нервылар сирҙәренең дөйөм исеме)
невропатóлог невропатолог (нервы системаһы ауырыуҙары буйынса белгес-врач)
невропатолóгия невропатология (нервы ауырыуҙары тураһындағы фән)
невротúческий невротик (неврозға ҡағылышлы)
нéвус (невус) миң (нигеҙҙә, нәҫелдән килгән тирелә була торған һары, көрән тап, шеш рәүешендәге пигментлы үҙгәреш; төрҙәре күп)
негативúзм негативизм (һәр нәмәне киреһенсә эшләүҙән торған шизофрения ауырыуының билдәһе)
недееспосóбность дееһәләтһеҙлек (психик һаулыҡтың етди ҡаҡшауы һөҙөмтәһендә шәхестең гражданлыҡ хоҡуғын һәм бурыстарын башҡарыу һәләтлеген юғалтыу)
недержáние 1. тота алмау, мәҫ., *н. кала* тиҙәк (кал) тота алмау; 2. бойлоҡһоҙлоҡ, бойлоҡһоҙ булыу (кесе яраүҙы — һейҙекте тота алмауға ҡағылышлы термин), уның төрө: *н. мочú* ночное (энурез) төнгө бойлоҡһоҙлоҡ)
недомогание ауырыҡһыныу, сирләштереп тороу
недонóшенность етлекмәй тыуыу
недоразвитие етлекмәгәнлек, үҫеп етмәгәнлек (мәҫ., *н. половое* енси яҡтан етлекмәгәнлек; *н. физическое* физик яҡтан етлекмәгәнлек һ. б.)
недостáточность *(физиол.)* етешмәүсәнлек, ҡыҫанҡлыҡ (ауырыу рәүешендә ниндәй ҙә булһа ағзаның, туҡыманың үҙ эшен тейешенсә башҡармауы йәки организм өсөн мөһим булған матдәнең етешмәүе; **төрҙәре**: *н. белковая* аҡһым етешмәүсәнлеге; *н. венозных клапанов* вена клапандары етешмәүсәнлеге; *н. витаминная* витамин(дар) етешмәүсәнлеге; *н. клапана аорты* аорта клапаны етешмәүсәнлеге; *н. клапана легочной артерии* үпкә артерияһы клапаны етешмәүсәнлеге; *н. коронарная* коронар етешмәүсәнлек (йөрәктең коронар артериялары етешмәүсәнлеге); *н. кровообращения* ҡан йөрөшө етешмәүсәнлеге; *н. легочная* үпкә етешмәүсәнлеге; *н. легочно-сердечная* үпкә-йөрәк етешмәүсәнлеге; *н. миокарда* миокард (йөрәк мускулдары) етешмәүсәнлеге; *н. острая* киҫкен етешмәүсәнлек (мәҫ., йөрәктең); *н. печени* бауыр етешмәүсәнлеге; *н. почечная* бөйөрҙәр етешмәүсәнлеге; *н. сердечно-сосудистая* йөрәк-тамырҙар етешмәүсәнлеге; *н. сердца* йөрәк етешмәүсәнлеге; *н. хроническая* хроник (дауамлы) етешмәүсәнлек (мәҫ., йөрәктең хроник етешмәүсәнлеге) һ. б.)
нéдуг *(мед.) ҡара:* **болезнь**
нежизнеспосóбность йәшәүгә һәләтһеҙлек
нежизнеспосóбный йәшәүгә һәләтһеҙ (мәҫ., тыуған бала)
незаживáющий (о ране) уңалмаҫ, төҙәлмәҫ (яра)
незарáзный йоғошло булмаған, йоғошһоҙ

незаращéние бөтәшмәү, бөтәшмәгәнлек, уңалмау (мәҫ., 1. *н. неба* аңҡау бөтәшмәгәнлеге (тыуымыштан килгән физик ғәриплек: аңҡауҙың ярыҡлығы); 2. *н. раны* яра уңалмауы)

нездорóвится *(разг.)* ауырыҡһыныу, ауырып (сирләп) тороу

неизлечи́мость һауыҡмаҫлыҡ, төҙәлмәҫлек (ауырыу)

нейробластóма нейробластома (нервы күҙәнәктәренән башланған яман шеш)

нейробруцеллёз нейробруцеллёз (нигеҙҙә, нервы системаһын зарарлау менән үтеүсе бруцеллез ауырыуы)

нейрови́русы нейровирустар (тик нервы системаһы күҙәнәктәрен зарарлаусы вирустар)

нейродерми́т нейродермит (тәнгә сабыртма сығып, ҡысытыу менән билдәләнгән дауамлы йоғошһоҙ тире ауырыуы; төрҙәре: *н. диффýзный* диффуз нейродермит (тәндең ҙур өлөшөн алған нейродермит); *н. ограниченный* сикле нейродермит (мәҫ., муйын, терһәк тирәһе зарарлана) һ. б.)

нейроинфекция нейроинфекция (ауырыу тыуҙырыусы микроорганизмдар (нигеҙҙә үҙәк нервы системаһын зарарлауҙан килгән ауырыуҙарҙың дөйөмләштерелгән исеме)

нейролейкóз нейролейкоз (лейкоз булғанда нервы системаһы зарарланыуҙарының дөйөм исеме; *ҡара:* **лейкоз**)

нейролéптики (нейроплегики) нейролептиктар *(ҡара:* **средство нейролептическое)**

нейроофтальмолóгия нейроофтальмология (офтальмологияның баш мейеләге күреү юлдарын һәм күреү үҙәктәрен өйрәнеүсе тармағы)

нейропсихолóгия нейропсихология (психологияның кеше психикаһын баш мейеһе эшсәнлеге менән бәйләнештә өйрәнеүсе тармағы)

нейроревмати́зм нейроревматизм (ревматизм тарафынан нервы системаһы зарарланыуҙарының дөйөм исеме; *ҡара:* **ревматизм)**

нейрорегуля́ция нейрорегуляция (ағза-туҡымалар эшмәкәрлегенең нервы системаһы тарафынан идара ителеүе)

нейроси́филис нейросифилис (сифилис инфекцияһы менән нервы системаһы зарарланыуҙарының дөйөм исеме; *ҡара:* **сифилис)**

нейротокси́н нейротоксин (нервы системаһына зарар килтереүсе биологик характерҙағы ағыулы матдә, төрҙәре күп)

нейротрóпность нейротроплыҡ (матдәләрҙең, шул иҫәптән дарыуҙарҙың тик нервы системаһына тәьҫир итә алыуы)

нейрофармаколóгия нейрофармакология (фармакологияның дарыу матдәләренең нервы системаһына йоғонто яһауын өйрәнеүсе тармағы)

нейрофибрóма нейрофиброма (периферик нервы системаһындағы тоташтырғыс туҡыма епсәләренән сыҡҡан ябай шеш)

нейрофиброматóз (болезнь Реклингаузена) нейрофиброматоз (нигеҙҙә, тире аҫтында шулай уҡ баш һәм арҡа мейеһе нервыларында күп һанда нейрофиброма, невринома һымаҡ шештәр барлыҡҡа килеү менән характерлы дауамлы ауырыу)

нейрофизиолóгия нейрофизиоло-

гия (физиологияның нервы системаһының эшсәнлеге механизмын өйрәнеүсе тармағы)

нейрохиру́рг нейрохирург (нейрохирургия белгесе, врач)

нейрохирурги́ческий нейрохирургия, нейрохирургик (мәҫ., нейрохирургия клиникаһы, нейрохирургик ауырыу)

нейрохирурги́я нейрохирургия (хирургияның үҙәк һәм периферия нервы системаһы ауырыуҙарын дауалау менән шөғөлләнә торған тармағы)

нейроэндокриноло́гия нейроэндокринология (эндокринологияның эске секреция биҙҙәре һәм үҙәк нервы системаһы араһындағы бәйләнеште өйрәнеүсе тармағы)

нейтропени́я нейтропения (периферик ҡанда нейтрофил күҙәнәктәренең кәмеүе)

нейтрофи́л нейтрофил (гранулоцит лейкоциттарҙың бер төрө; *ҡара:* **гранулоцит**)

нейтрофилёз нейтрофилез (периферик ҡанда нейтрофилдарҙың артыуы)

некаторо́з некатороз (некатор исемле паразит селәү йоғоуҙан килгән һәм йылы яҡтарҙа күҙәтелгән гельминтоз ауырыуы; *ҡара:* **гельминтоз**)

некробациллёз некробациллез; *ҡара:* **фузоспириллез**

некробио́з некробиоз (ауырыу сәбәпле туҡыма йәки айырым күҙәнәктәрҙең үлә барыуы)

некро́з некроз (туҡыма үлеүе)

некронефро́з некронефроз (некроз менән үтеүсе нефроз; *ҡара:* **нефроз**)

некросперми́я некроспермия (орлоҡта ир енес күҙәнәктәренең үле булыуы)

некротокси́н некротоксин (ҡайһы бер бактериялар бүлеп сығара торған һәм туҡыма үлеүенә килтереүсе ағыу)

некротоми́я некротомия (үле туҡыманы ярыу операцияһы)

нематодо́з нематодоз (нематодалар йоғоуҙан килгән гельминтоз ауырыуҙарының дөйөм исеме)

немато́ды нематодалар (бер төркөм йомро селәүҙәр, күптәре гельминтоз ауырыуҙарына сәбәпсе; *ҡара:* **гельминтоз**)

немо́й телһеҙ

немота́ телһеҙлек

неонатоло́гия неонатология (педиатрияның яңы тыуған балаларҙың физиологияһын һәм ауырыуҙарын өйрәнеүсе тармағы)

неопла́зма неоплазма *(ҡара:* **опухоль)**

неопря́тный (о человеке) шапшаҡ, тырҡыш

неотло́жный *(мед.)* кисектергеһеҙ (мәҫ., кисектергеһеҙ ярҙам)

непереноси́мость (лекарственная) кисермәгәнлек

неподви́жность (сустава) *ҡара:* **анкилоз**

неполноце́нность психическая психик яҡтан камил булмау

неполовозре́лый енси яҡтан етлекмәгән

непроизво́льный ирекһеҙ, ирекһеҙҙән (мәҫ., ирекһеҙ хәрәкәт)

непроница́емость үтмәүсәнлек (мәҫ., ҡан тамырҙары үтмәүсәнлеге)

непроходи́мость *(мед.)* үткәрмәүсәнлек (мәҫ., 1. *н. кишечника* эсәктәр үткәрмәүсәнлеге (оло ярау итә алмау, бушандыҡ газдарҙың бүленмәүе, ҡоҫоу һ. б. етди үҙгәрештәр менән характерлы, күпселектә ашығыс хирургик ярҙам талап иткән киҫ-

кен ауырыу; төрҙәре: *н. кишечника алиментарная* эсәктәрҙең алиментар үткәрмәүсәнлеге (ас ҡарынлай күп ашауҙан эсәктәрҙең тығылыуы); *н. кишечника динамическая* эсәктәрҙең динамик үткәрмәүсәнлеге (эсәктәрҙең параличы йәки эсәктәр спазмаһынан килгән эсәк үткәрмәүсәнлеге; *ҡара:* **паралич, спазм**); *н. кишечника механическая* эсәктәрҙең механик үткәрмәүсәнлеге (эсәктәрҙең тығылыуы, уралып төйөрләнеүе йәки йәбешкес менән ҡыҫылыуынан килгән эсәк үткәрмәүсәнлеге); *н. кишечника обтурационная* эсәктәрҙең обтурацион үткәрмәүсәнлеге (эсәктәрҙең тығылыуы менән характерлы); *н. кишечника острая* эсәктәрҙең киҫкен үткәрмәүсәнлеге (ҡыҫҡа ваҡытта барлыҡҡа килеп, тиҙ үтеүсе эсәк үткәрмәүсәнлеге); *н. кишечника паралитическая* эсәктәрҙең паралитик үткәрмәүсәнлеге (эсәктәрҙең динамик үткәрмәүсәнлегенең бер төрө); *н. кишечника спаечная* эсәктәрҙең йәбешкес үткәрмәүсәнлеге (йәбешкес ҡыҫыу һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән эсәк үткәрмәүсәнлеге); *н. кишечника спастическая* эсәктәрҙең спазмалы үткәрмәүсәнлеге (механик үткәрмәүсәнлектең бер төрө); *н. кишечника функциональная* эсәктәрҙең функциональ үткәрмәүсәнлеге; *н. кишечника хроническая* эсәктәрҙең хроник (дауамлы) үткәрмәүсәнлеге; *н. кишечника частичная* эсәктәрҙең ярым үткәрмәүсәнлеге (механик үткәрмәүсәнлегенең бер төрө) һ. б.; 2. *н. маточных труб* түл юлдары үткәрмәүсәнлеге һ. б.

неработоспосо́бность эшкә яраҡһыҙлыҡ

неработоспосо́бный эшкә яраҡһыҙ

не́рв(ы) нервы, нервылар (үҙәк нервы системаһын ағза-туҡымалар менән тоташтырыусы һәм нервы ярһыуын йөрөтөүсе нервы епсәләр шәлкеме, мәҫ., *н. афферентные* афферент нервылар һиҙеү-тойоуҙы мейегә илтеүсе нервылар); *н. бедренный* бот нервыһы; *н. большеберцовый* сираҡ һөйәге нервыһы; *н. глазо-двигательный* күҙ (алмаһын) йөрөтөүсе нервы; *н. локтевой* терһәк нервыһы; *н. лучевой* терһәк ҡушары нервыһы; *н. тройничный* өс тармаҡлы нервы (баш мейеһе нервыһы); *н. черепно-мозговой* баш мейеһе нервыһы; *н. эфферентные* эфферент нервылар (ярһыуҙы нервы үҙәктәренән ағза-туҡымаларға алып килә) һ. б.)

нерви́зм нервизм (медицина фәненең организмда барған бөтә йәшәү процестары нигеҙен нервы системаһында күреүсе йүнәлеше)

нерви́ровать *(разг.)* нервыға (йәки нервыһына) тейеү, асыу килтереү

не́рвничать ҡыҙыу, туҙыныу, сәпсәләнеү, ғасабилланыу

нервнобольно́й нервы ауырыулы (кеше)

не́рвный(ая) 1. нерв, нервы (мәҫ., нервы системаһы), 2. нервылы (ҡыҙыу, ҡыҙып барыусан)

нерво́зность нервозлыҡ (ҡыҙып китеүсәнлек, ҡыҙыу ҡанлылыҡ)

нерво́зный нервозлы *(ҡара:* **не́рвный$_2$**)

нера́шливость шапшаҡлыҡ, әрпешлек, шаҡшылыҡ, шамтырлыҡ

несваре́ние желу́дка үтләү (аш һеңдермәү)

несовмести́мость ярашһыҙлыҡ (килешмәгәнлек), мәҫ., *н. крови (переливаемой)* ҡан ярашһыҙлығы (сирле кешегә ебәрелгән ҡандың килешмәгәнлеге); *н. лекарственная* дарыу ярашһыҙлығы, *н. тканевая* туҡыма ярашһыҙлығы (кешегә оператив юл менән күсерелгән туҡыманың килешмәгәнлеге) һ. б.

несовмести́мый *(биол.)* ярашһыҙ (мәҫ., ярашһыҙ ҡан)

несозре́вший (фурункул) тулышмаған (мәҫ., тулышмаған сиҡан)

несъедо́бный ашарға яраҡһыҙ

нетре́звый иҫерек

нетрудоспосо́бность хеҙмәткә яраҡһыҙлыҡ

нетрудоспосо́бный хеҙмәткә яраҡһыҙ

неуравнове́шенный тотороҡһоҙ тәбиғәтле

неусваиваемый үҙләштерелмәгән (мәҫ., аш)

нефри́т нефрит (ғәҙәттә, бөйөр йомғаҡсалары зарарланыуы менән билдәләнгән бөйөр шешеүе; төрҙәре: *н. острый* киҫкен нефрит; *н. хронический* хроник (дауамлы) нефрит һ. б.)

нефроангиосклеро́з нефроангиосклероз (бөйөрҙөң артерия тамырҙары зарарланыуы (склерозы) менән үтеүсе ауырыу)

нефро́з нефроз (нигеҙҙә, бөйөр каналсыҡтарының дегенератив үҙгәреүе менән билдәләнгән бөйөр ауырыуы)

нефрозонефри́т нефрозонефрит (бер юлы нефрит һәм нефроз билдәләренә оҡшаш үҙгәрештәр менән билдәләнгән бөйөр ауырыуы)

нефрокальцино́з нефрокальциноз (бөйөрҙөң дистрофик ауырыуы, иретелмәгән кальций тоҙҙары бөйөр туҡымаһында ултырыу һәм аҙаҡтан нефросклерозға килтереү һ. б. менән характерлы)

нефролитиа́з нефролитиаз *(ҡара:* **болезнь почечнокаменная)**

нефроло́гия нефрология (медицинаның бөйөр төҙөлөшө, эшсәнлеге, ауырыуҙары һәм уларҙың дауаһын өйрәнә торған бүлеге)

нефро́ма нефрома (бөйөрҙөң яман шеше)

нефро́н нефрон (бөйөрҙөң иң бәләкәй функциональ өлөшсәһе — бөйөр тәнсәһе)

нефропати́я нефропатия (бөйөрҙәрҙең үҙ туҡымаһы шешмәйенсә, төрлө сәбәптәрҙән килгән бөйөр ауырыуы, мәҫ., *н. беременных* йөклө' ҡатындар нефропатияһы (буйға ҡалыуҙың икенсе дәүерендә күҙәтелгән ауырыу) һ. б.)

нефропто́з нефроптоз (бөйөрҙөң төшөүе, үҙ урынынан ҡуҙғалыуы, күсеүе)

нефросклеро́з нефросклероз (тоташтырғыс туҡыманың үҫеүе һөҙөмтәһендә бөйөрҙөң тығыҙланып ҡатыуы һәм бөрөшөүе)

нечистопло́тность шапшаҡлыҡ, шаҡшылыҡ, бысраҡлыҡ

нечистопло́тный шапшаҡ, шаҡшы, шамтыр, һәпрә

нечисто́ты 1. бысраҡлыҡ; 2. ташландыҡ нәмәләр

нечувстви́тельность һиҙмәү, toймау, һиҙмәүсәнлек, тоймаусанлыҡ

нечувстви́тельный һиҙмәүсән, тоймаусан, һиҙемһеҙ

никоти́н никотин (тәмәке составына ингән көслө ағыу)

никотини́зм никотинизм (дауамлы йәки киҫкен рәүештә никотин менән ағыуланыу)

никталги́я никталгия (төнөн барлыҡҡа килгән ауыртыу)

никтофоби́я никтофобия (ҡараңғылыҡҡа ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

никтури́я никтурия (һейҙектең нигеҙҙә төнгө мәлдә эшләнеше һәм бүленеп сығарылыуы)

ниста́гм нистагм (күҙ алмаһының үҙ аллы һелкенеү хәрәкәте)

нитеви́дный *(мед.)* ептәй (мәҫ., ептәй пульс)

ни́ша ниша (рентгендан тикшергәндә ниндәй ҙә булһа ағзала булған яранан килгән соҡорса)

новообразова́ние *ҡара:* **опухоль**

новорождённый яңы тыуған (беренсе айҙағы бала)

нога́ аяҡ

но́готь тырнаҡ *(н. вросший* батҡан тырнаҡ (тырнаҡ ситтәре шәбенә кереп киткән була, дауалау талап итеЛә) һ. б.)

ногтекуса́лка тырнаҡ ҡырҡҡысы

но́жка *(анат.)* 1. тәпәй (ҡайһы бер ағзаларҙың өлөшө, мәҫ., *н. мозжечка* кесе мейе тәпәйе; 2 *(разг.)* бала, ҡатын-ҡыҙ аяғына ҡарата ҡулланылыусы термин)

ноздря́ танау тишеге

нозогеогра́фия нозогеография (медицина географияһының ауырыуҙарҙың ерҙә таралышын өйрәнеүсе тармағы)

нозоло́гия нозология (ауырыуҙар тәрән, уларҙың классификацияһын өйрәнә торған ғилем)

нозофоби́я нозофобия (етди ауырыуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

но́ма нома (ауыҙ тиресәһенең гангреноз тарҡалыуы менән билдәләнгән ауырыу)

номенклату́ра и классифика́ция боле́зней и причи́н сме́рти ауырыуҙар һәм үлеү сәбәптәре номенклатураһы һәм классификацияһы (Бөтә донъя һаулыҡ һаҡлау эштәре ойошмаһының (ВОЗ-дың) официаль документы. Беҙҙең илдә лә медиктар тарафынан башҡарыла)

норадренали́н норадреналин (бөйөр өҫтө биҙенән һәм хромаффин системаһында барлыҡҡа килгән һәм төҙөлөшө менән адреналинға оҡшаш гормон)

но́рма норма (мәҫ., туҡланыу нормаһы)

нормализа́ция *(мед.)* нормалашыу (мәҫ., һаулыҡтың нормалашыуы, башҡаса әйткәндә, яҡшырып, тәбиғи хәлгә ҡайтыуы)

нормати́вы *(гиг.)* нормативтар (мәҫ., гигиеник нормативтар)

нормосте́ник нормостеник *(ҡара:* конституция нормостеническая)

нос танау, морон (төрҙәре: *н. горбатый* көмрө танау; *н. курносый* йәмшек танау; *н. седловидный* батынҡы танау һ. б.)

носи́лки (медицинские) носилкалар

носи́тель возбуди́теля инфе́кции *ҡара:* **бактерионоситель**

носогло́тка тамаҡ өҫтө

ностальги́я ностальгия (үҙ иленән китеп сит илдә оҙаҡ йәшәгән кешеләрҙә күҙәтелгән психик һаулыҡтың ҡаҡшауы, нигеҙҙә, депрессия күренештәре менән характерлы; *ҡара:* **синдром депрессивный)**

нуклеи́н нуклеин (күҙәнәк йәҙрә-

һе составына ингән ҡатмарлы органик матдә)

нутрициоло́гия нутрициология (кеше һәм хайуандарҙы туҡландырыу хаҡындағы фән)

ныть (больное место) һыҙлау, әрнеү

няня 1. бала ҡараусы; 2. *ҡара:* **санитарка**

О

обве́тривание *(разг.)* елгә ҡарайтыу (битте)

обезбо́ливание ауыртыуҙы баҫыу;

обезбо́ливающий ауыртыуҙы баҫҡан (баҫа торған)

обезво́живание (организма) организмдың кибеүе, (ағза-туҡымаларҙа һыуҙың кәмеүе)

обезвреживание зарарһыҙлау, ағыуһыҙлау

обеззара́живание йоғошһоҙлау; *ҡара:* **дезинфекция**

обезобра́женный йәмһеҙләнгән, йәмһеҙләндерелгән

обескро́вленный ҡанһыраған (мәҫ., ҡанһыраған сирле)

обеспече́ние тәьминәт (мәҫ., *о. пенсионное* пенсия тәьминәте; *о. социальное* социаль тәьминәт һ. б.)

обесси́леть хәлдән тайыу, көсһеҙләнеү

обже́чься, обжигаться; *ҡара:* **ожог**

обжо́рство ҡомағайлыҡ, мәскәйлек, убырлыҡ

обка́лывание (опухоли) шеш урынға тире аша дарыу ебәреү, ҡаҙау

область *(анат.)* өлкә, мәҫ., *о. бедра* бот өлкәһе; *о. височная* сикә өлкәһе; *о. затылочная* соңҡа өлкәһе; *о. паховая* сандыр өлкәһе; *о. подключичная* умрау аҫты өлкәһе; *о. подкрыльцовая* ҡултыҡ аҫты өлкәһе; *о. промежностная* сат өлкәһе һ. б.

обла́тка *(в фармак.) ҡара:* **капсула**

облепиха һырғанаҡ (емешенән алынған майы тәндә бешкән ерҙе, ашҡаҙандың сей яра ауырыуын дауалау өсөн ҡулланыла)

облздравотдел (областной отдел здравоохранения) өлкә һаулыҡ һаҡлау (эштәре) бүлеге

облигатный облигат (мотлаҡ, мәжбүри, мәҫ., облигат ауырыу тыуҙырғыс)

облитера́ция облитерация, облитерациялау (ауырыу һөҙөмтәһендә ҡыуыҡлы ағзаларҙың, үт, һейҙек юлдарының, тамырҙарҙың бөрөшөүе йәки бөрөшә башлауы, мәҫ., ҡан тамыры облитерацияһы)

облитерирование облитерациялау *(ҡара:* **облитерация)**

обложенность (языка) тел(дең) ағарыуы (үңәҙләнеүе)

облуче́ние нурландырыу, нурландырыш (мәҫ., рентген нурландырылышы)

облысе́ние *ҡара:* **алопеция**

обман зрения *(мед.)* күҙгә күренеү

обме́н веществ матдәләр алмашыныуы (организмда барған бөтә химик реакциялар, мәҫ., *о. белковый* аҡһым матдәләре алмашыныуы; *о. жировой* май матдәләре алмашыныуы; *о. основной* матдәләрҙең төп алмашыныуы (уяу, тыныс хәлдә, опти-

маль температура булғанда, организмда барған бөтә матдәләр һәм энергия алмашыныуы процестарының йыйылмаһы) һ. б.)

обморок һуштан (иҫтән) яҙыу

обмывание йыуындырыу, йыуыу (мәҫ., ауырыу кешене йыуындырыу)

обнажение тела тәнде яланғаслау

оболочка *(анат.)* шекәрә, ҡатлам, мембрана, мәҫ., *о. глаза белочная* күҙҙең аҡһымлы шекәрәһе; *о. глаза радужная* күҙҙең төҫлө шекәрәһе; *о. глаза роговичная* күҙҙең мөгөҙсә шекәрәһе; *о. глаза сетчатая* күҙҙең селтәрле шекәрәһе; *о. глаза соединительная* күҙҙең тиресәһе; *о. глаза сосудистая* күҙҙең тамырлы шекәрәһе; *о. мозга мягкая* мейенең йомшаҡ шекәрәһе; *о. мозга паутинная* мейенең үрмәксе шекәрәһе; *о. мозга твердая* мейенең итле шекәрәһе; *о. сердца внутренняя* йөрәктең эске шекәрәһе (эндокард); *о. сердца мышечная* йөрәктең мускул ҡатламы (йәки миокард); *о. сердца наружная* йөрәктең тышҡы шекәрәһе (йәки эпикард); *о. серозная* сероз (ҡатлы) шекәрә (мәҫ., ҡорһаҡтың ҡатлы шекәрәһе); *о. синовиальная* синовий шекәрәһе (быуындарҙа, тарамыш-һеңер тирәһендә); *о. слизистая* лайлалы шекәрә (йәки тиресә); мәҫ., ашҡаҙандың тиресәһе һ. б.

обоняние еҫ тойоу (һиҙеү) һәләте

оборот койки койка алмашыныуы (дауалау учреждениеларында ҡулланылыусы статистик күрһәткес)

обострение (болезни) ауырыуҙың киҫкенләшеүе

обработка эшкәртеү, әҙерләү, мәҫ., *о. рук хирургическая* ҡулдарҙы операцияға әҙерләү (үтә ентекләп йыуыу һәм антисептик дарыу менән эшкәртеү); *о. санитарная* санитария эшкәртеүе (ауырыу тыуҙырғыс заттарҙы, радиоактив һәм химик матдәләрҙе зарарһыҙлау саралары; *о. санитарная полная* тулы санитария эшкәртеүе; *о. санитарная частичная* ярым санитария эшкәртеүе һ. б.)

образ жизни йәшәү рәүеше

образование медицинское медицина белемен алыу

обрезание крайней плоти сөннәтләү операцияһы (1. *ҡара:* **циркумцизия**; 2. дини йола)

обряд йола, ғөрөф-ғәҙәт

обсеменение (мед.) *ҡара:* **диссеминация**

обсервация обсервация (йоғошло ауырыу менән сирләп китеүгә шик булғанда, сәләмәт кешеләрҙе айырыу һәм күҙәтеү)

обследование больного ауырыу кешене ҡарап тикшереү

обслуживание медицинское (халыҡты) медицина хеҙмәтләндереүе

обтирание влажное еүешләп ышҡыныу (һыуҙа сылатылған таҫтамал менән)

обтурация обтурация (тығылыу, мәҫ., ҡан тамыры обтурацияһы)

общество йәмғиәт (мәҫ., *о. врачебное (научное)* врачтарҙың фәнни йәмғиәте; *о. глухонемых* һаңғырау-телһеҙҙәр йәмғиәте; *о. Красного Креста и Красного Полумесяца* Ҡыҙыл Тәре һәм Ҡыҙыл Ярым ай йәмғиәте)

объём күләм *(о. дыхания минутный* тын (һулыш) алыуҙың минутлыҡ күләме; *о. сердца минутный* йөрәктең минутлыҡ күләме (минут эсендә йөрәктән үткән

ҡан күләме); *о. циркулирующей крови* циркуляцияла булған ҡандың күләме һ. б.)
обызвествле́ние әзбизләнеү; *ҡара:* **кальциноз**
обы́чай ғөрөф, ғәҙәт, йола
ОВ *ҡара:* **вещество отравляющее**
овици́д овицид (паразит селәү күкәйҙәрен юҡ итеү өсөн ҡулланыла торған химик матдә)
овуля́ция овуляция (өлгөргән түл күҙәнәгенең түллектән сығыуы)
оглуше́ние иҫәңгерәү (һуштан яҙыуҙың бер төрө)
огрубе́ние го́лоса тауыштың ҡалынайыуы
одежда защитная ҡара: **костюм защитный**
одногла́зый һыңар (йәки бер) күҙле
одноно́гий һыңар (йәки бер) аяҡлы
однору́кий һыңар (йәки бер) ҡуллы
одонталги́я одонталгия (теш ауыртыуы)
одонтоло́гия одонтология (стоматологияның теш һәм теш ауырыуҙары хаҡындағы бүлеге)
одонтома одонтома (тештәр тәңгәлендә барлыҡҡа килгән ябай шеш)
одряхле́ние бәлтерәү, бәлйерәү
одутлова́тый (о лице) бурҫлаҡ
оды́шка тын ҡурылыу (йәки ҡыҫылыу, бөтөү)
ожере́лье Вене́ры Венера муйынсаһы (сифилис булғанда муйындағы тире үҙгәреше)
оживле́ние терелтеү (*ҡара:* **реанимация**)
ожире́ние 1. һимереү; 2. *о. болезненное (ҡара:* **болезнь Деркума**)
ожо́г бешеү (дүрт дәрәжәлә: I, II, III һәм IV була)
оздорови́тельный һауыҡтырғыс, һауыҡтырыу, сәләмәтләндереү (мәҫ., һауыҡтырғыс саралар)
оздоровле́ние һауыҡтырыу, сәләмәтләндереү
озе́на (насморк зловонный) озена (дауамлы рәүештә танау тиресәһенең һаҫыҡ еҫ килеү менән шешеүе)
озно́б өшөп ҡалтыраныу, дерелдәү
ознобле́ние өшөнөү (һыуыҡ алыуҙан тәндең дауамлы рәүештә ҡыҙарып бүртеп тороуы)
озно́быши өшөнөү таптары (өшөнөүҙән килгән ҡыҙыл-күк шештәр)
озокери́т озокерит (дауалау өсөн ҡулланылған балауыҙға оҡшаш ҡара төҫтәге минераль май)
озокеритотерапи́я озокеритотерапия (озокерит менән дауалау)
озона́тор озонатор (һауаны озон менән байыттырыу аппараты)
озони́рование озонлау
окисле́ние окисланыу (әсеү)
окись углерода углерод окисы (һөрөм газына инген бик көслө ағыу)
окклю́зия окклюзия (1. ҡыуышкөпшәле ағзаларҙың (мәҫ., ҡан тамырының) тығылыуы; 2. ауыҙ ябылғанда өҫкө һәм аҫҡы тештәрҙең ҡушылыуы)
оконча́ние *(анат.)* **бөтөм** (мәҫ., нервы бөтөмө)
окостене́ние һөйәкләнеү, һөйәккә әйләнеү
окочене́ние трупное мәйеттең ҡатыуы
оксало́з оксалоз (нәҫелдән килгән һәм матдәләр алмашыныуы боҙолоу менән характерлы ауырыу)
оксалури́я оксалурия (һейҙек менән оксалат тоҙҙарының бүленеүе)
оксигемоглоби́н оксигемоглобин (гемоглобин һәм кислород ҡушылыуынан килгән органик

берләшмә, ул кислородты туҡымаларға ташый, ҡанға ҡыҙыл төҫ бирә)

оксигемометри́я оксигемометрия (ҡандың кислород менән байыуын билдәләү ысулы)

оксигенератор (оксигенератор (хирургик операция ваҡытында үпкәне алмаштыра торған аппарат)

оксигенотерапи́я оксигенотерапия (кислород менән дауалау)

оксиури́ды оксиуриды (бер төркөм паразит селәүҙәр, мәҫ., бабасыр)

окули́ст *ҡара:* **офтальмолог**

оку́ривание төтәтеү (дезинфекция ысулдарының береһе; мәҫ., көкөрттө төтәтеү)

олеогранулёма *ҡара:* **липогранулема инъекционная**

олигеми́я олигемия (ҡандың күләм яғынан аҙайыуы)

олигозоосперми́я олигозооспермия (бүленгән орлоҡта (эякулятта) сперматозоидтарҙың аҙ булыуы)

олигоменоре́я олигоменорея (күремдең ҡыҫҡа ваҡытҡа килеүе)

олигоспермия олигоспермия (орлоҡтоң (эякуляттың) аҙ миҡдарҙа бүленеүе)

олигофрени́я олигофрения (бала саҡта барлыҡҡа килгән психик үҫештең камил булмауы; өс дәрәжәһе бер: дебиллек, имбециллыҡ һәм идиотия)

олигури́я олигурия (бөйөрҙәр тарафынан һейҙектең аҙ бүленеүе)

ольха́ ерек (ҡабығы, емеше нигеҙҙә эсәк ауырыуҙарынан дауа биреүсе ағас)

омартри́т омартрит (ҡулбаш быуынының шешеүе)

омертве́ние үлеү, туҡыма үлеүе (туҡыма-ағзалар йә уларҙың өлөшө үлеүе хаҡында бара)

омозоле́лость *ҡара:* **мозоль**

омфали́т омфалит (яңы тыуған баланың кендек тәңгәленең эренләп шешеүе)

онани́зм онанизм (нигеҙҙә, енес ағзаларындағы эротоген зоналарҙы ләззәт табыу ниәтендә ҡуҙғытыу)

онеме́ние *(разг.)* 1. ойоу, иҫ китеү; 2. телһеҙләнеп ҡатып ҡалыу

онихи́я (онихоз) онихоз (1. тырнаҡ ауырыуы; 2. тырнаҡ аҫты һәм тырнаҡ эргәһендәге туҡыманың шешеүе)

онихогрифо́з онихогрифоз (тырнаҡтарҙың ҙурайыуы, ҡалынайыуы һәм ҡош тырнағы кеүек бөгөлөүе)

онихомико́з онихомикоз (патоген бәшмәк йоҡҡандан килгән тырнаҡ ауырыуы)

онихофаги́я онихофагия (тырнаҡтарҙы кимереү ғәҙәте)

онкоге́н онкоген (гендарҙа яман шеш башланыуға булышлыҡ итә алыусы есем)

онкогене́з онкогенез (шештең барлыҡҡа килеүе һәм үҫеше)

онкодиспансе́р *ҡара:* **диспансер онкологический**

онко́лог онколог (онкология буйынса белгес, врач)

онкологи́ческий онкология, онкологик (мәҫ., онкология кафедраһы, онкологик ауырыу)

онколо́гия онкология (медицина һәм биологияның шештәрҙең барлыҡҡа килеү сәбәбен, уларҙың үҫешен булдырмау һәм дауалау юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

онкосфе́ра онкосфера (ҡайһы бер паразит селәүҙәрҙең ҡарышлауығы)

онкоцеркоз онкоцеркоз (филяриатоз рәтенә ингән һәм Үҙәк Аме-

рика илдәрендә күҙәтелеүсән гельминтоз; *ҡара* **гельминтоз)**

онтогене́з онтогенез (организмдың тыуғандан алып йәшәү ахырына тиклемге индивидуаль үҫеше)

оофори́т оофорит (түллек биҙе шешеүе)

операбельность *(хир.)* операбеллек (ауырыу кешенең хәле операция яһарлыҡ)

операцио́нная операционная (операцион бүлмә)

опера́ция *(мед.)* операция (хирургик ярҙам, мәҫ., *о. акушерская* акушерлыҡ операцияһы; *о. диагностическая* диагностик операция (ауырыуҙы билдәләү маҡсатында яһала); *о. торакальная* торакаль операция (күкрәк ситлегендә башҡарыла); *о. экстренная* экстрен (кисектергеһеҙ) операция һ. б.)

опери́ровать операция яһау

опиомани́я опиомания (наркоманияның бер төрө: әфиун (опий) йәки уның препараттарын ҡабул итеүгә өйрәнеп китеү)

описторхо́з описторхоз (үҙенә бер төрлө паразит селәү тыуҙырған бешеп етмәгән балыҡ ашауҙан йоҡҡан һәм нигеҙҙә үт юлдарын, ашҡаҙан аҫты биҙен зарарлау менән үтеүсе гельминтоз ауырыуы)

оплодотворе́ние аталаныу, аталандырыу

опорожне́ние *(мед.)* бушандырыу, бушатыу (мәҫ., һейҙек ҡыуығын катетер ярҙамында бушатыу)

опра́ва очко́вая күҙлек тирәсе

опре́лость бешегеү (бот араһы, сандыр тирәһе һ. б. ҡыҙарыуы, сейләнеүе)

опры́скивание *(дезин.)* һиптереү, һиптереп дезинфекциялау *(ҡара:* **дезинфекция)**

опря́тность бөхтәлек

опсиури́я опсиурия (һейҙектең бөйөрҙәр тарафынан аҙ бүленеүе; ҡан йөрөшө насарайғанда, бөйөрҙәр сирләгәндә һ. б. күҙәтелә)

опсоменоре́я опсоменорея (күрем килеү циклының боҙолоуы, күрем килмәүе 35 көндән ашыу ваҡытҡа һуҙыла)

опсони́ны опсониндар (фагоцитозға булышлыҡ итеүсе иммун матдәләр)

о́птика оптика (1. физиканың яҡтылыҡты өйрәнә торған бүлеге; 2. оптик приборҙарҙың, инструменттарҙың дөйөм исеме; төрҙәре: *о. очковая* күҙлек оптикаһы)

оптикоэнцефали́т оптикоэнцефалит (энцефалиттың баш мейеһе һәм күреү нервыларының зарарланыуы менән үтеүсе формаһы; ҡара: **энцефалит)**

оптима́льный оптималь (айырыуса килешле, мәҫ., оптималь йәшәү шарттары)

оптими́зм оптимизм (шат, яҡшы күңелле, киләсәккә ҙур ышаныс менән ҡарап йәшәү менән характерлы донъяға ҡараш)

оптими́ст оптимист (оптимистик тойғо менән йәшәгән кеше)

опти́ческий оптик (мәҫ., оптик быяла)

о́пухоль шеш (мәҫ., *о. доброкачественная* ябай (үтешле) шеш; мәҫ., май шеше — липома, һөйәл һ. б.; *о. злокачественная* яман (үтелешле) шеш, мәҫ., рак һ. б.)

опуще́ние *(анат.)* төшөү (ниндәй ҙә булһа ағзаның төшөүе йәки үҙ тәбиғи урынынан күсеүсән булыуы, мәҫ., *о. желудка* ашҡаҙан төшөүе; *о. матки* аналыҡ төшөүе; *о. почки* бөйөр төшөүе һ. б.)

опыле́ние *(дезин.)* бөркөү, һибеү (мәҫ., химик матдә бөркөү)
опьяне́ние иҫерeү (мәҫ., алкоголле иҫереү, наркотик иҫереү)
орби́та *(анат.)* орбита (күҙ соҡоро)
орга́зм оргазм (енси мөнәсәбәт ваҡытында алынған ләззәт тойғоһо)
о́рган орган, ағза (1. мәҫ., *о. зре́ния* күреү ағзалары, *о. ко́ртиев (спиральный)* кортий ағзаһы (эске ҡолаҡ өләшсәһе, унда ишетеү анализаторҙары урынлаша); *о. слуха* ишетеү ағзалары һ. б.; 2. учреждение, мәҫ., *о. здравоохранения* һаулыҡ һаҡлау органдары)
органи́зм организм (ниндәй ҙә булһа тере йән эйәһенең бөтә тәнкәүҙәһенә ҡарата ҡулланылған термин; мәҫ., кеше организмы)
органо́иды органоидтар (күҙәнәк цитоплазмаһындағы есемдәр)
органоле́птика органолептика (һиҙеү-тойоу ағзалары ярҙамында ниндәй ҙә булһа объектты тикшереү)
органопла́стика органопластика (ниндәй ҙә булһа ағзаны төҙөкләндереүгә йүнәлтелгән пластик операция)
органотерапи́я (опотерапия) органотерапия (хайуан ағзаларынан алынған матдәләрҙе, мәҫ., гормондарҙы дауалау маҡсатында ҡулланыу)
ордина́тор ординатор (1. дауалау учреждениеларында ауырыу кешеләрҙе дауалаусы врач; 2. *о. клинический* клиник ординатор (ике йыл буйы ниндәй ҙә булһа специальность (хирург, терапевт һ. б.) буйынса белемен күтәргән врач һ. б.)
орнито́з орнитоз (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән үпкә шешеүе, температура күтәрелеүе һ. б. үҙгәрештәр менән үтеүсе инфекцион ауырыу, бер нисә төрө бар, кешегә ауырыу, гәҙәттә, сирле ҡоштарҙың йомортҡаһын ашауҙан йоға)
ороговéние ҡатыу, һөйәлләнеү (туҡымала мөгөҙ матдәнең барлыҡҡа килеүе, мәҫ., табандың (һөйәлләнеүе) ҡатыуы һ. б.)
ороше́ние *(мед.)* һиптереү, һиптереп йыуыу, сайҡау (мәҫ., тамаҡты һиптереп сайҡау)
ортогени́я ортогения (дөрөҫ тешләнеш: өҫкө тештәр аҫҡы тештәргә тура килә)
ортогнати́я ортогнатия (тешләнеш дөрөҫ түгел: өҫкө тештәр аҫҡы тештәргә ҡарағанда алғараҡ сығып тора)
ортомиксови́русы ортомиксовирустар (грипп вирустарын берләштергән вирустар ғаиләһе)
ортопе́д ортопед (ортопедия белгесе, врач)
ортопеди́ческий ортопедия, ортопедик (мәҫ., ортопедия фәне, ортопедик аяҡ кейеме)
ортопеди́я ортопедия (медицинаның хәрәкәтләнеү ағзалары зәғифлеген өйрәнеп, уларҙың дауапрофилактикаһы менән шөғөлләнгән тармағы)
ортопно́э ортопноэ (үтә ныҡ тын ҡурылыу)
ортопоксви́русы ортопоксвирустар (вирустарҙың бер төрө, улар араһында натураль сәсәк вирусы һ. б.)
ортопсихиатри́я ортопсихиатрия (психиатрияның психик ауырыуҙарға яҡын сирле күренештәрҙе өйрәнеүсе тармағы)
ору́жие ҡорал (мәҫ., бактериологик ҡорал, химик ҡорал)
орхиалги́я орхиалгия (күкәйҙә, кү-

кәй өсҭәмәләрендә, орлоҡ бауырында ауырыу-травма булмауға ҡарамаҫтан, ауыртыу һиҙеү)
орхи́т орхи́т (күкәй шешеүе)
орхоэпидедими́т орхоэпидедимит (күкәйҙең һәм күкәй өсҭәмәһенең бер юлы шешеүе)
оса́док *(лаб.)* ултырма, ҡуныҡ (мәҫ., һейҙек ултырмаһы)
оса́нка һын (һын-кәүҙә торошо)
осветле́ние воды́ һыуҙың болғансыҡлығын бөтөрөү
освеще́ние 1. яҡтылыҡ (мәҫ., тәбиғи яҡтылыҡ); 2. яҡтыртыу (мәҫ., электр яҡтыртыу)
освещённость яҡтыртылыу, яҡтылыҡ кимәле
освиде́тельствование *(мед.)* тикшереү, тикшереп ҡарау (мәҫ., суд-медицина тикшереүе һ. б.)
оси́плость го́лоса тауыш ҡарлығыуы
оско́лок ярсыҡ (мәҫ., *о. мины* мина ярсығы; *о. кости* һөйәк ярсығы һ. б.)
оско́мина теш ҡамашыу (ҡамаштырыу)
ослепле́ние күҙҙе сағылдырыу (яҡтылыҡ көслө булһа йәки ҡапыл төшһә)
осле́пнуть һуҡырайыу, күҙҙән яҙыу
осложне́ние (болезни) ауырыу(ҙың) ҡатмарлашыуы (өҙлөгөүе, аҙып китеүе)
осмотерапи́я осмотерапия (венаға гипертоник һәм юғары молекуляр иретмә ебәреп дауалау)
осмо́тр осмотр, ҡарап тикшереү (мәҫ., *о. медицинский,* медицина осмотры; *о. профилактический* профилактик осмотр һ. б.)
основа́ние *(анат.)* нигеҙ (мәҫ., *о. сердца* йөрәк нигеҙе (йөрәктең өҫкә ҡараған йыуан өлөшө) һ. б.)
о́спа сәсәк (1. *о. натуральная* натураль сәсәк (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән үтә етди инфекцион ауырыу); *о. чёрная* ҡара сәсәк (натураль сәсәктең бигерәк тә ҡаты үтеүсән төрө); 2. *о. ветряная* һыу сәсәге (нигеҙҙә, балалар араһында осраған, үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән инфекцион ауырыу); 3. *о. коровья* һыйыр малы сәсәге (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән һыйыр малы инфекцион ауырыуы, һыйыр малын ҡарағанда, һауғанда кешегә лә йоғоусан)
о́спина шаҙра (натураль сәсәк шаҙраһы)
оспопо́добный сәсәк һымаҡ (мәҫ., сәсәк һымаҡ ауырыу)
оспопривива́ние сәсәк һалыу
оспоприви́ватель сәсәк һалыусы
оссифика́ция оссификация *(ҡара:* **окостенение**)
остано́вка *(мед.)* туҡтау, туҡтатыу, өҙөлөү (мәҫ., ҡан ағыуҙы туҡтатыу, тын алыуҙың туҡтауы һ. б.)
остеоартри́т остеоартрит (быуын һәм быуын эсендә тоташҡан һөйәк остарының бер юлы шешеүе)
остеоартро́з остеоартроз (*ҡара:* **артроз**)
остеоартропати́я остеоартропатия (быуын һәм быуын эсендә тоташҡан һөйәк остарының шешеүһеҙ үтеүсе хроник ауырыуы)
остеодистрофи́я остеодистрофия (туҡымаларҙа барған матдәләр алмашыныуы боҙолоу һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән һөйәктең дистрофик үҙгәреүе; *ҡара* **дистрофия**)
остеоклази́я остеоклазия (1. зәғифләнгән һөйәккә пластик опера-

ция яһағанда уны башта яһалма рәүештә һындырыу; 2. эзбизләнгән кимерсәк һәм һөйәк туҡымаһының резорбцияһы; *ҡара:* **резорбция**)

остеóма остеома (һөйәк туҡымаһынан торған ябай шеш)

остеомаля́ция остеомаляция (ғәҙәттә, йөклө ҡатындарҙа күҙәтелгән һөйәктәрҙең йомшарыуы)

остеомиели́т остеомиелит (һөйәктең кимеге, эргәләге компакт матдәһе һәм һөйәк ярыһының бер юлы шешеүе; төрҙәре: *о. гнойный* эренле остеомиелит; *о. туберкулезный* туберкулез остеомиелиты һ. б.)

остеомиелофибрóз остеомиелофиброз (һөйәк ҡыуышлыҡтарында тоташтырғыс һәм һөйәк туҡымалары үҫеш алыуы менән характерлы ауырыу)

остеомикóз остеомикоз (һөйәк туҡымаһында барлыҡҡа килгән бәшмәк ауырыуы, мәҫ., актиномикоз; *ҡара:* **актиномикоз**)

остеонекрóз остеонекроз (һөйәк туҡымаһында барлыҡҡа килгән некроз; *ҡара* **некроз**)

остеопати́я остеопатия (бер төркөм һөйәк ауырыуҙарының дөйөмләштерелгән исеме)

остеопериости́т остеопериостит (һөйәк һәм һөйәк ярыһының бер юлы шешеүе)

остеопойкили́я остеопойкилия (күпшәле һөйәктәрҙең дөрөҫ үҫешмәүе менән үтеүсе нәҫел ауырыуы)

остеопла́стика остеопластика (һөйәккә пластик операция яһау)

остеопорóз остеопороз (һөйәк туҡымаһының тығыҙланыуы кәмеү менән характерлы дистрофик ауырыу)

остеосаркóма остеосаркома (һөйәк туҡымаһында барлыҡҡа килгән саркома шеше; *ҡара:* **саркома**)

остеоси́нтез остеосинтез (һынған һөйәк остарын тоташтырыу операцияһы)

остеосклерóз остеосклероз (ауырыу һөҙөмтәһендә һөйәк туҡымаһының артыҡ эшләп сығарылыуы һәм ныҡ тығыҙланыуы)

остеотоми́я остеотомия (һөйәкте тишеү йәки ярыу операцияһы)

остеофибрóз остеофиброз (һөйәктә тоташтырғыс туҡымаһының үҫеш алыуы)

остеохондри́т остеохондрит (бер юлы һөйәктең һәм уны ҡаплаған кимерсәктең шешеүе)

остеохондрóз остеохондроз (һөйәктең һәм һөйәкте ҡаплаған кимерсәктең дистрофик үҙгәреүе, мәҫ., умыртҡа бағанаһы остеохондрозы)

остеохондропати́я остеохондропатия (һөйәктә һәм һөйәк остарын ҡаплаусы кимерсәктә булған дистрофик ауырыуҙарҙың дөйөмләштерелгән исеме)

ости́т остит (компакт һөйәктең шешеүе йәки дистрофик үҙгәреүе)

остри́ца бабасыр (ваҡ йомро паразит селәү)

острогла́зый *(разг.)* үткер күҙле

острота́ *(мед.)* үткерлек, сослоҡ (мәҫ., *о. зрения* күреү үткерлеге; *о. слуха* ишетеү сослоғо)

óстрый *(мед.)* киҫкен (мәҫ., киҫкен ауыртыу, киҫкен ауырыу)

ость *(анат.)* һырт (осло үҫенте, сығынты) мәҫ., *о. подбородочная* эйәк һырты

осумкóванный *(мед.)* ит үргән, ҡаплы (мәҫ., ит үргән ят есем)

осу́нуться *(разг.)* һурылыу, ябығыу

ось күсәр (мәҫ., *о. зрительная* күреү күсәре)

осяза́ние тейгәнде тойоу (һиҙеү)

отал́гия оталгия (ҡолаҡ япрағы һәм ҡолаҡ тишегендә ауырыу билдәләре булмауға ҡарамаҫтан ауыртыу)

отбро́сы ташландыҡ, сүп-сар

отва́р *(лек.)* ҡайнатма, һарҡынды (шифалы үләндән ҡайнатып алынған шыйыҡ дарыу)

отве́рстие *(анат.)* тишек (мәҫ., *о. зева* тамаҡ (тарлығы) тишеге; *о. матки* аналыҡ тишеге һ. б.)

отде́л *(в мед.)* бүлек (мәҫ., һаулыҡ һаҡлау эштәре бүлеге)

отделе́ние *(в мед.)* бүлексә (мәҫ., больницала: терапия бүлексәһе, хирургия бүлексәһе һ. б.)

отделя́емое бүлендек (ғәҙәттә, һүҙ яра-йәрәхәттән килгән эренле бүлендек хаҡында бара, мәҫ., эренле бүлендек)

о́тдых ял (мәҫ., *о. активный* актив ял; *о. пассивный* пассив ял)

отёк шешенеү (төрҙәре: *о. голодный* аслыҡтан шешенеү; *о. мозга* (баш) мейеһе шешенеүе; *о. легких* үпкә шешенеүе; *о. общий* дөйөм шешенеү; *о. почечный* бөйөрҙән шешенеү (бөйөр ауырыуынан килгән тән шешенеүе); *о. сердечный* йөрәктән шешенеү (йөрәк ауырыуынан килгән шешенеү); *о. беременных* йөклө ҡатындар шешенеүе һ. б.)

отёчность шешенгәнлек (мәҫ., *о. века* күҙ ҡабағы шешенгәнлеге)

отёчный шешенгән

отиатри́я отиатрия (медицинаның ҡолаҡ төҙөлөшө, ҡолаҡ ауырыуҙары һәм уларҙы дауалау хаҡындағы бүлеге)

оти́т отит (ҡолаҡтың шешеүе: *о. внутренний* эске ҡолаҡ шешеүе; *о. наружный* тышҡы ҡолаҡ тишеге һәм япрағы шешеүе; *о. средний* урта ҡолаҡ шешеүе; *о. хронический* хроник отит (һүҙ ғәҙәттә урта ҡолаҡ (барабан ҡыуышлығы) шешеүе хаҡында бара) һ. б.

отложе́ние (солей) тоҙ (йыйылыуы) ултырмаһы (ҡайһы бер ауырыу үҙгәрештәре һөҙөмтәһендә теге йәки был ағза-туҡымала минераль тоҙҙар ултырыуы, ҡуныуы)

отло́мок (кости) һөйәк һынығы (эре ярсыҡ)

отмороже́ние туңдырыу, туңыу (тәндең берәй ерен туңдырыу, уның дүрт дәрәжәһе бар: I, II, III, IV)

отня́тие (**отлучение**) **ребенка от груди** имсәк ташлатыу

отоге́нный отоген (ҡолаҡҡа ҡағылышлы)

отоларинго́лог отоларинголог (ҡолаҡ, танау, тамаҡ, ҡурылдай ауырыуҙары буйынса врач)

отоли́ты отолиттар (эске ҡолаҡта урынлашыусы һәм организмдың арауыҡта (пространствола) дөрөҫ тотолошон тәьмин итеүсе кристалл рәүешендәге есемдәр)

отомико́з отомикоз (ҡолаҡ тишегендә күҙәтелгән бәшмәк ауырыуы)

отопла́стика отопластика (ҡолаҡ япрағына яһала торған пластик операция)

отоpе́я оторея (ҡолаҡтан эрен килеү)

оториноларингологи́ческий оториноларингология, оториноларингологик (мәҫ., оториноларингология бүлексәһе)

оториноларинголо́гия оториноларингология (медицинаның ҡолаҡ, танау тәңгәле ҡыуышлыҡтары, тамаҡ һәм ҡурылдай ауырыуҙарын, уларҙы дауалау

һәм профилактик юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

отосклеро́з отосклероз (әске ҡолаҡтың һаңғыраулыҡ менән тамамланған дауамлы дистрофик ауырыуы)

отосклеро́ма отосклерома (склерома үҙгәрештәренең урта ҡолаҡ ҡыуышлығында, ҡолаҡ тишегендә барлыҡҡа килеүе; *ҡара:* **склерома**)

отоскопи́я отоскопия (ҡолаҡты маңлай рефлекторы һәм ҡолаҡ көҙгөһө ярҙамында тикшереү)

отправле́ния физиологи́ческие, физиологик функциялар (мәҫ., ашау-эсеү, йоҡлау һ. б.)

отра́ва ағыу

отравле́ние (интоксика́ция) ағыуланыу (төрҙәре: *о. алкогольное* алкоголдән ағыуланыу; *о. медикаментозное* медикаментоз ағыуланыу; *о. острое* киҫкен ағыуланыу; *о. пищевое* аҙыҡтан ағыуланыу һ. б., шулай уҡ *ҡара:* **интоксикация**)

отравля́ющий ағыулатҡыс

отрезвле́ние айныу

отро́сток *(анат.)* үҫенте, мәҫ., *о. височной кости шиловидный* сикә һөйәгенең беҙ үҫентеһе; *о. локтевой* терһәк (һөйәге) үҫентеһе; *о. плечевой* ҡулбаш (һөйәге) үҫентеһе

отры́жка кикереү, кикертеү

отсло́йка ҡубыу (ауырыу күренеше; *о. плаценты* плацентаның (бала ятҡылығының) ҡубыуы (бәпесләүҙең ҡатмарлашыуы); *о. сетчатой оболочки* күҙҙең селтәрле ҡатламы ҡубыуы (үтә етди ауырыу һ. б.)

отста́лость (развития) артта ҡалғанлыҡ, мәҫ., *о. умственная* аҡыл үҫешенең артта ҡалғанлығы; *о. физическая* физик үҫештең артта ҡалғанлығы һ. б.)

отсу́тствие юҡлыҡ, мәҫ., аппетит юҡлығы

отха́ркивание ҡаҡырыҡ сығарыу, ҡаҡырыу

отха́ркивающий ҡаҡыртҡыс (мәҫ., ҡаҡыртҡыс дарыу)

отхо́ды ҡалдыҡтар

отхо́жее ме́сто *ҡара:* **туалет**

офтальми́я офтальмия (күҙҙең бер төркөм шешеүенең дөйөм исеме; төрө: *о. снежная* ҡар офтальмияһы (ҡояш төшкәндән, ҡарбоҙға ҡарауҙан күҙҙәрҙең шешеүе) һ. б.)

офтальмогельминто́з офтальмогельминтоз (күҙ туҡымаһында барлыҡҡа килгән гельминтоз ауырыуы; *ҡара:* **гельминтоз**)

офтальмо́лог офтальмолог (офтальмология белгесе, врач)

офтальмоло́гия офтальмология (медицинаның күҙ ауырыуҙарын һәм күреү етешһеҙлектәрен, уларҙы дауалау һәм булдырмау юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

офтальмомико́з офтальмомикоз (күҙҙәрҙе зарарлау менән үтеүсе бәшмәк ауырыуы)

офтальмомикрохирурги́я офтальмомикрохирургия (күҙгә яһала торған микрохирургик операциялар; *ҡара:* **микрохирургия**)

офтальмоонколо́гия офтальмоонкология (офтальмология һәм онкологияның күҙ алмаһында, күҙ соҡоронда барлыҡҡа килеүсе шештәрҙе өйрәнеүсе тармағы)

офтальмоскопи́я офтальмоскопия (офтальмоскоп приборы ярҙамында күҙ шекәрәләрен күреү)

офтальмоплеги́я офтальмоплегия (күҙ мускулдары параличы; *ҡара:* **паралич**)

нервы дискыһын өйрәнеү ысулы)

офтальмохирургия офтальмохирургия (офтальмологияның күҙ ауырыуҙарын хирургик ысул менән дауалау юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

охра́на һаҡ, һаҡлау (мәҫ., *о. внешней среды* тирә-яҡ мөхитте һаҡлау; *о. материнства и детства* әсәлекте һәм балалыҡты һаҡлау; *о. санитарная* санитария һағы һ. б.)

охри́плость (голоса) тауыш ҡарлығыуы

оцепене́ние ҡатып (аптырап) ҡалыу

оча́г сығанаҡ (мәҫ., *о. болезни* ауырыу сығанағы; *о. инфекционной болезни* йоғошло ауырыу сығанағы һ. б.)

очаго́вость природная тәбиғәт сығанаҡлығы (ҡайһы бер йоғошло ауырыуҙар сығанағының ҡыр йәнлектәренең бер төрөнән икенсеһенә күсеү рәүешендә һаҡланыуы)

очаго́вый сикле, сикләнгән, сығанаҡлы (мәҫ., сикле процесс)

очи́стка таҙартыу (мәҫ., һыуҙы таҙартыу)

очки́ күҙлек (төрҙәре: *о. защитные (предохранительные)* һаҡлағыс күҙлек; *о. контактные* контакт күҙлек (күҙлек быялаһы күҙ өҫтөнә һалына); *о. корригирующие* коррекциялау күҙлеге (күреүҙе яҡшырта торған күҙлек); *о. солнце-защитные (дымчатые)* ҡояштан һаҡлағыс күҙлек; *о. телескопические* телескопик күҙлек (күреү һәләтлеге бик түбән булғанда ҡулланылыусы бер нисә быяланан торған күҙлек) һ. б.)

оши́бка хата (мәҫ., *о. врачебная* врач(лыҡ) хатаһы; *о. диагностическая* диагнозлау (ауырыуҙы асыҡлау) хатаһы һ. б.)

ошпа́ривание 1. бешекләү (мәҫ., емеште); 2. бешеү, бешереү (мәҫ., ҡулды бешереү)

ощу́пывание ҡапшау, ҡапшап ҡарау (мәҫ., сирлене ҡапшап (ҡарау) тикшереү)

ощуще́ние 1. тойғо; 2. һиҙеү, һиҙенеү, тойоу (мәҫ., *о. боли* ауыртыуҙы тойоу тойғоһо; *о. фантомное* фантом тойғоһо; *ҡара:* **боль фантомная**) һ. б.

П

паду́чая *ҡара:* **эпилепсия**

па́зуха *(анат.)* ҡыуышлыҡ (мәҫ., *п. верхнечелюстная* өҫкө яңаҡ ҡыуышлығы һ. б.)

паке́т пакет (мәҫ., *п. индивидуальный* индивидуаль пакет

пала́та палата (стационар дауалау учреждениеһында ауырыу кешеләр, йөклө ҡатындар һ. б.-ға ятаҡ бүлмә, мәҫ., *п. больничная* больница палатаһы һ. б.)

пала́тка кислородная кислород палаткаһы (кислород менән дауалау ҡоролмаһы)

па́лец бармаҡ (мәҫ., *п. кисти (руки)* ҡул (суғы) бармағы; төрҙәре: *п. большой* баш бармаҡ; *п. наименьший* сәтәкәй (бәпес) бармаҡ; *п. средний* урта бармаҡ; *п. указательный* һуҡ бармаҡ

па́лочка *(микроб.)* таяҡса (оҙонса һәм тура бактерияларҙың дөйөм исеме; мәҫ., *п. ботулизма* ботулизм таяҡсаһы; *п. дифтерии* дифтерия таяҡсаһы һ. б.)

па́лочки и ко́лбочки глаза күҙ таяҡсалары һәм колбочкалары (күҙҙең селтәрле шекәрәһендәге

яҡтылыҡ нурҙарын ҡабул итеүсе күҙәнәктәр — күреү рецепторҙары)

пальпа́ция пальпация, пальпациялау (ауырыу кешене ҡапшап ҡарау рәүешендәге тикшереү; төрҙәре: *п. глубокая* тәрән пальпация; *п. поверхностная* өҫтөн пальпация һ. б.)

пальпи́ровать пальпация үткәреү

па́льцы бараба́нные (гиппократовы) барабан (Гиппократ) бармаҡтары (ауырыу һөҙөмтәһендә ҡул бармаҡ остарының ҡалынайып үҙгәреүе)

па́мятка больному ауырыу (сирле) кешегә иҫкәртмә (санитария-ағартыу эшенең баҫма төрҙәренең береһе)

па́мять хәтер (зиһен)

паналги́я паналгия (бөтә тәндә ауыртыу тойоу)

панари́ций панариций (бармаҡ туҡымаһының киҫкен эренләп шешеүе, ғәҙәттә ашығыс хирургик ярҙам талап ителә; төрҙәре: *п. кожный* тире панарицийы; *п. костный* һөйәк панарицийы; *п. околоногтевой* тырнаҡ шәбеһе панарицийы; *п. подкожный* тире аҫты панарицийы; *п. подногтевой* тырнаҡ аҫты панарицийы; *п. суставной* бармаҡ быуыны панарицийы; *п. сухожильный* һеңер панарицийы)

панаорти́т панаортит (аортаның бөтә ҡатламдарының шешеүе)

панартерии́т панартериит (артерияның бөтә ҡатламдарының шешеүе)

панартри́т панартрит (1. быуындың бөтә ҡатламдарының шешеүе; 2. бөтә быуындарҙың шешеүе)

панаце́я панацея (бөтә ауырыу кешеләргә һәм бөтә ауырыуҙарҙан да ярҙам итергә тейеш булған универсаль дарыу (ундай дарыуҙы алхимиктар эҙләгән, ләкин ундай дарыу табылмаған)

пангидро́з пангидроз (бөтә тәндең ныҡ тирләүе)

пандактили́т пандактилит (бармаҡтың бөтә ҡатламдары зарарланыу менән билдәләнгән эренләп шешеүе)

пандеми́ческий пандемик, пандемия (пандемияға ҡағылышлы)

пандеми́я пандемия (илдең күпселек өлөшөнә йәки бер нисә илгә таралған эпидемик ауырыу)

панкарди́т панкардит (йөрәктең бөтә ҡатламдары шешеүе)

панкреати́т панкреатит (ашҡаҙан аҫты биҙенең шешеүе)

панмиелофти́з (аплазия костного мозга) панмиелофтиз (ҡыҙыл кимектә ҡан эшләп сығарыусы туҡыманың киҫкен кәмеүе; етди ауырыу күренеше)

панникули́т панникулит (тоташтырғыс туҡымаһы ныҡ үҫеш алыу менән характерлы тире аҫты туҡымаһының шешеүе)

па́ннус паннус (ҡайһы бер күҙ ауырыуы һөҙөмтәһендә күҙҙең мөгөҙсә шекәрәһенең дауамлы шешеүе һәм бара тора күреү һәләтлегенең юғалыуы, мәҫ., трахома паннусы)

паноти́т панотит (урта һәм эске ҡолаҡтың бер юлы шешеүе)

панофтальми́т панофтальмит (күҙҙең бөтә ҡатламдарының эренләп шешеүе)

пансерози́т пансерозит (бөтә сероз шекәрәләрҙең (күкрәктә, ҡорһаҡта һ. б. ерҙә) бер юлы шешеүе)

пансинуси́т пансинусит (танауҙың бөтә өҫтәмә ҡыуышлыҡтарының

(маңлай, өҫкө яңаҡ һ. б.) бер юлы шешеүе)

пантокри́н пантокрин (болан мөгөҙөнән алынып, нервы системаһы ҡаҡшауын дауалау өсөн ҡулланылыусы дарыу)

панэнцефали́т панэнцефалит (баш мейеһенең аҡ һәм һоро матдәләренең бер юлы шешеүе)

папилли́т папиллит (1. теш араһы имсәһенең шешеүе; 2. күреү нервыһы дискыһының шешеүе; 3. бөйөр имсәләренең шешеүе)

папилло́ма папиллома (тиреlә һәм тиресәлә күҙәтелгән ябай эпителиаль шеш, мәҫ., ҡурылдай папилломаһы)

папиллома́то́з папилломатоз (папиллома шештәренең күп һанда барлыҡҡа килеүе)

па́поротник мужской ҡара һарына (нигеҙҙә, паразит селәүҙәрҙән дарыу бирә торған үлән)

паппа́тачи *ҡара:* **лихорадка флеботомная**

па́пула папула (арпа, дөгө ярмаһы ҙурлығындағы ҡыуышһыҙ тире сабыртмаһы бөртөгө)

парааллерге́н парааллерген (парааллергия күренешен тыуҙырыусы аллерген)

парааллерги́я парааллергия (аллергияның бер төрө: бер специфик матдәнән тыш, тағы ла өҫтәмә матдәләргә ҡарата барлыҡҡа килгән аллергик реакция)

парабио́з парабиоз (1. организмдың йәшәү менән үлем араһында булған физиологик торошо; 2. эксперимент рәүешендә ике йәки бер-нисә хайуанды оператив юл менән тоташтырыу; улар ошондай хәлдә тереклек итә ала)

параганглий параганглий (эре ҡан тамырҙары парасимпатик нервылар тирәһендә урынлашыусы төйөр рәүешендәге ағзалар: хромаффин күҙәнәктәре тупланыштарынан һәм хеморецепторҙан тора)

парагангліо́ма параганглиома (бөйөр өҫтө биҙендәге хромаффин тупланыштарынан барлыҡҡа килгән ябай шеш)

парагонимо́з парагонимоз (үҙенә бер төрлө паразит селәү йоғоуҙан килгән гельминтоз ауырыуы, нигеҙҙә, үпкә зарарлана; парагонимоз көнсығыш илдәрҙә күҙәтелә)

парагри́пп парагрипп (үҙенә бер төрлө вирус йоғоуҙан килгән киҫкен респиратор ауырыу)

парази́т паразит (паразитизм характерҙа йәшәүсе зат)

паразитеми́я паразитемия (паразит заттарҙың ҡанда булыуы)

паразити́зм паразитизм (хайуандар һәм үҫемлектәр донъяһында бер заттың икенсеһе иҫәбенә зарар килтереп йәшәүе, мәҫ., паразит селәүҙәр кешелә йәшәй)

паразити́ческий паразит, паразитик (мәҫ., паразит селәү, паразитар ауырыу)

паразито́лог паразитолог (паразитология белгесе)

паразитоло́гия паразитология (паразит заттарҙы һәм уларға ҡаршы көрәшеү юлдарын өйрәнә торған фән)

паразитоноси́тель паразит йөрөтөүсе

паразитоноси́тельство паразит йөрөтөүсәнлек (организмда ниндәйҙә булһа паразит затты йөрөтөү, әммә беленерлек ауырыу үҙгәрештәре булмай)

паразитоцено́з паразитоценоз (организмда эйәләшкән бөтә паразит заттарҙың бергәлеге)

паракератóз паракератоз (эпидермистың сирле үҙгәрешенең бер төрө; *ҡара:* **эпидермис**)

паракóклюш паракоклюш (коклюшка оҡшаш, үҙенә бер төрлө микроб йоғоуҙан килгән киҫкен инфекцион ауырыу)

параколи́т параколит (йыуан эсәк артында ятҡан туҡыманың шешеүе)

парализóванный паралич һуҡҡан (кеше)

парали́зовать паралич һуғыу

парали́ч паралич, фалиж (1. нервы системаһы зарарланыу һөҙөмтәһендә хәрәкәтсәнлектең юғалыуы; төрҙәре: *п. аккомодации* аккомодация параличы (күҙҙең ҡайһы бер мускулдары параличы һөҙөмтәһендә күреү һәләтлелегенең түбәнәйеүе); *п. бульбарный* бульбар паралич (баш мейеһе нервыларының оҙонса мейе йәҙрәләре зарарланыуҙан килә һ. б.); 2. *п. дрожательный* ҡалтыраҡҡыс паралич (тән ҡалтырау һ. б. билдәләр менән үтеүсе нәҫелдән килгән дауамлы баш мейеһе ауырыуы); 3. *п. прогрессивный* прогрессив паралич (сифилистың аҙаҡҡы дәүерендә барлыҡҡа килгән психик ауырыу) һ. б.)

параметри́т параметрит (аналыҡ эргәһендәге туҡыманың шешеүе)

парамиксови́русы парамиксовирустар (бер төркөм, шул иҫәптән эпидемик паротит, парагриппоз инфекциялар тыуҙырыусы вирустар)

парамнези́я парамнезия (ҡайһы бер психик ауырыу ваҡытындағы күренеш: булмаған хәлде ысын итеп хәтерләү)

паранестези́я паранестезия (тәндең симметрик урындарында һиҙеүсәнлектең юғалыуы, мәҫ., ике ҡулда ла)

паранефри́т паранефрит (бөйөр эргәһендәге туҡыманың шешеүе)

паранóид параноид (яңылыш уйлау, төрлө нәмә күреү һәм ишетеү менән характерлы психоз; *ҡара:* **психоз**)

паранóйя паранойя (илереү күренештәре менән характерлы психик һаулыҡтың ҡаҡшауы)

парапарéз парапарез (ике ҡулдың йәки ике аяҡтың парезы; *ҡара:* **парез**)

параплеври́т параплеврит (ҡабырға плевраһы аҫтындағы туҡыманың шешеүе)

параплеги́я параплегия (ике ҡулдың йәки ике аяҡтың да параличы; *ҡара:* **паралич**)

парапрокти́т парапроктит (тура эсәк тәңгәлендәге туҡыманың шешеүе)

парапростати́т парапростатит (простата биҙе тәңгәлендәге туҡыманың шешеүе)

парапсихолóгия парапсихология (бер кешенең нервы-психик хәлен алыҫта йәшәгән икенсе кешегә еткереү һәм башҡа психик йоғонто мәсьәләләрен өйрәнеүсе психологик эҙләнеүҙәр, ошо өлкәлә булған күп фекерҙәр фәнни яҡтан нигеҙләнмәгән)

парапсориáз парапсориаз (бер төркөм ҡысытыуһыҙ үткән тире ауырыуҙарының дөйөм исеме)

парати́ф паратиф (сальмонеллез рәтенә ингән ҡайһы бер бактериялар йоғоуҙан килгән һәм бер аҙ ҡорһаҡ тифына оҡшаш ауырыу; төрҙәре: *п. A* A паратифы; *п. B.* B паратифы; *п. C* C паратифы)

паратонзилли́т паратонзиллит

(кесе тел миндалинаһы эргәһендәге туҡыманың шешеүе)

парауретери́т парауретерит (һейҙек үткәргес көпшә эргәһендәге туҡыманың шешеүе)

парауретри́т парауретрит (һейеү каналы тәңгәлендәге аномаль үҫештән килгән юлдарҙың шешеүе)

парафимо́з парафимоз (енес ағза башының ҡаҫа менән ҡыҫылыуы)

парафинотерапи́я парафинотерапия (парафин менән дауалау)

парафрени́я парафрения (бер нисә психик ауырыуҙарға хас илереү: ишетеү, күреү һ. б. галлюцинациялар менән характерлы психик һаулыҡтың ҡаҡшауы)

параценте́з парацентез (тишеү операцияһы, мәҫ., ҡолаҡ ярыһы парацентезы)

парацисти́т парацистит (һейҙек ҡыуығы тәңгәлендәге туҡыманың шешеүе)

паре́з парез (иннервацияһы боҙолоу сәбәпле ҡайһы бер мускулдарҙың көсө һәм хәрәкәтсәнлегенең түбәнәйеүе)

паренте́ральный парентераль (аш һеңдереү юлынан тыш, мәҫ., парентераль юл (укол) менән дарыу индереү)

паренхи́ма паренхима (ҡайһы бер эске ағзаларҙың төп туҡымаһы, мәҫ., бауыр паренхимаһы)

парестези́я парестезия (неврит, радикулит кеүек ауырыу булғанда тәндә сәнсеү, ҡырмыҫҡа йөрөгән һымаҡ тойғо булыуы)

паркинсони́зм паркинсонизм (тәндең айырым ағзалары тартышыуы йәки ҡалтырауы менән характерлы күренеш; ул эпидемик энцефалит, баш мейеһе тамырҙары атеросклерозы, Паркинсон ауырыуы һ. б. булғанда күҙәтелә)

пародо́нт парадонт (тештәрҙе беркетеп тороусы анатомик аппарат: теш ите, теш тамыры ярыһы һ. б.)

пародонто́з пародонтоз (теш һөйәгенең ашалыуы, теш итенең шешеүе һәм тештәрҙең ҡаҡшауы менән характерлы ауырыу)

пародонтопати́я пародонтопатия (теш тамыры ярыһы, теш ите һ. б. теш тамыры эргәһендәге туҡыма ауырыуҙарының дөйөм исеме)

пароксі́зм пароксизм (ауырыуҙың ҡапыл барлыҡҡа килеп тороуы йәки ҡыҫҡа ваҡытҡа киҫкенләшеүе)

пароксизма́льный пароксизмаль (пароксизмға ҡағылышлы)

паронихи́я паронихия (тырнаҡ ситтәрендәге туҡыманың шешеүе)

пароти́т паротит (ҡолаҡ артындағы ауыҙ һыуы биҙенең шешеүе; төрҙәре: *п. эпидемический* эпидемик паротит (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән һәм күпселектә балалар араһында күҙәтелеүсән йоғошло ауырыу) һ. б.)

па́ста паста (ҡамыр һымаҡ ҡуйы дауа йәки гигиеник май, мәҫ., *п. защитная* һаҡлағыс паста (ҡулдарҙы зарарлы тәьҫирҙән һаҡлау өсөн гигиеник препарат); *п. зубная* теш пастаһы; *п. цинковая* цинк пастаһы (дауа майы) һ. б.)

парша́ таҙ (*ҡара:* **фавус**)

пастереллёз пастереллез (пастерелла исемле бактериялар йоғоуҙан килгән бер төркөм инфекцион ауырыуҙар, кеше был

ауырыуҙы, ғәҙәттә, йорт хайуандары тешләүенән йоҡтора)
пастеризация пастеризация, пастеризациялау (органик шыйыҡсаларҙы, шул иҫәптән шыйыҡ ашамлыҡты — 100 градусҡа бер аҙ еткерелмәгән температурала йылытыу рәүешендә зарарһыҙлау; микроорганизмдың вегетатив формаларын ҡырыу)
пастеризовать пастеризациялау (*кара:* **пастеризация**)
пастилка пастилка (эре төймә рәүешендәге дарыу формаһы)
пастозность пастозлыҡ (шешенгәнлек, мәҫ., бит пастозлығы)
патогенез патогенез (ауырыуҙың йәки ауырыу процесының барлыҡҡа килеүе һәм үҫеше)
патогенность патогенлыҡ (ауырыу тыуҙырырға һәләтле булыу)
патогенный патоген (ауырыу тыуҙырғыс, мәҫ., патоген бактерия)
патологический патологик (патологияға ҡағылышлы)
патология патология (1. ауырыу барышын һәм ауырыу ваҡытында булған үҙгәрештәрҙе өйрәнә торған фән; патанатомия менән патофизиологиянан тора; төрҙәре: *п. общая* дөйөм патология; *п. частная* хосуси патология һ. б.);
2. һәр бер норманан тайпылыу)
патоморфоз патоморфоз (тышҡы йоғонтолар һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән ауырыуҙың төп һәм даими билдәләре)
патопсихология патопсихология (психологияның психик һаулыҡтың ҡаҡшауын өйрәнеүсе тармағы)
патофизиология *кара:* **физиология патологическая**)
патронаж патронаж (1. торлаҡ шарттарында башҡарылған медицина күҙәтеүе, мәҫ., *п. беременных* йөклө ҡатындар патронажы; 2. яңғыҙ һәм ныҡ ҡартайған ауырыу кешеләргә, һуғыш һәм хеҙмәт ветерандарына Ҡыҙыл Тәре һәм Ҡыҙыл Ярым ай йәмғиәте тарафынан медицина-социаль ярҙам күрһәтеү)
пах сандыр (бот төбө өлкәһе)
пахидермия пахидермия (1. тыуыштан килгән тире ҡалынайыуы һәм ҡатыуы менән үткән ауырыу; 2. *кара:* **болезнь слоновая**)
пахименингит пахименингит (баш йәки арҡа мейеһенең итле шекәрәһе шешеүе)
пахионихия пахионихия (тырнаҡ аҫты шәбеһенең ҡалынайып үҙгәреүе)
пациент(ка) пациент, пациентка (медицина ярҙамын алыусы кеше)
педаудиология педаудиология (ҡолаҡҡа ҡаты дефектлы балаларҙы тәрбиәләү һәм уҡытыу методтарының бергәлеге)
педераст педераст (гомосексуализмға бирелгән кеше)
педерастия педерастия (ирҙәрҙә булған гомосексуализм)
педиатр педиатр (педиатрия белгесе, балалар дауалаусы врач)
педиатрический педиатрия, педиатрик (мәҫ., педиатрия участкаһы, педиатрик ауырыу)
педиатрия педиатрия (медицинаның балалар ауырыуҙарын һәм уларҙы дауалау юлдарын өйрәнә торған бүлеге)
педикулез педикулез (бетләү)
педикюр педикюр (аяҡ бармаҡтарын махсус тәрбиәләү: таҙартыу, буятыу һ. б.)
педофилия педофилия (балаларға

ҡарата булған гомосексуализм, *ҡара:* **гомосексуализм)**
пеленáние (ребенка) баланы биләү, йүргәккә урау
пелёнка йүргәк, биләү, биләм
пеллáгра пеллагра (туҡланыуҙа дауамлы рәүештә РР витамины етмәгәнлектән килгән авитаминоз ауырыуы)
пелоидотерапи́я пелоидотерапия (шифалы ләм менән дауалау)
пельвиоперитони́т пельвиоперитонит (янбаш эсе менән сикләнгән ҡорһаҡ шекәрәһенең шешеүе; *ҡара:* **перитонит)**
пéмза күбек таш
пéмфигус *ҡара:* **пузырчатка**
пенди́нка *(разг.)* пендинка *(ҡара:* **лейшманиоз кожный)**
пенснé пенсне (күҙлектең бер төрө)
пенетрáция пенетрация (ашҡаҙан йәки бөйән эсәгенең сей яра ауырыуы һөҙөмтәһендә тишелеүенең бер төрө)
пеницилли́н пенициллин (пенициллий исемле үҙәҙ бүлеп сығарған антибиотик, бер нисә төрө бар)
пенициллинотерапи́я пенициллинотерапия (пенициллин менән дауалау)
пенициллиоз пенициллиоз (пенициллий үҙәҙе тыуҙырған бәшмәк ауырыуы, ғәҙәттә тире һәм тиресә ҡатламдары зарарланыусан)
пентовакци́на пентовакцина (бер юлы биш йоғошло ауырыуға ҡаршы әҙерләнгән вакцина)
пепси́н пепсин (ашҡаҙан һуты ферменты, малдан алынғаны дауалау өсөн ҡулланыла)
первéрсии перверсиялар *(ҡара:* **извращение половое)**
пéрвенец *(разг.)* баш бала
перворожáщая беренсе тапҡыр бәпесләүсе (ҡатын)

перебóи сердца *ҡара:* **аритмия (сердца)**
переболéвший ауырыу кисергән (үткәргән) кеше
переболéть ауырыу (сир) кисереү (үткәреү)
перевáривание (пищи) аш ҡайнау (һеңдереү, үҙләштереү) барышы (ҡабул ителгән ашамлыҡтың ферменттар тәьҫиренән ябай матдәләргә бүлемләнеүе, мәҫ., *п. внутриклеточное* күҙәнәк эсендәге аш ҡайнау (һеңеү) барышы һ. б.)
перевя́зка бәй һалыу, бәйләтеү
перевя́зочная бәй һалыу (бәйләтеү) бүлмәһе
перегорóдка *(анат.)* бүлге (шаршау, пәрҙә), мәҫ., *п. носа костная* танауҙың һөйәк бүлгеһе)
перегревáние организма эҫе тейеү
переедáние артыҡ ашау
пережи́тки иҫкелек ҡалдыҡтары
перекáрмливание артыҡ ашатыу (мәҫ., баланы)
переливáние *(мед.)* ебәреү, мәҫ., *п. крови* ҡан ебәреү; *п. крови внутриартериальное* артерия аша ҡан ебәреү; *п. крови внутривенное* вена аша ҡан ебәреү; *п. крови капельное* тамсылап ҡан ебәреү; *п. крови непрямое* консерваланған ҡан ебәреү; *п. прямое* туранан-тура ҡан ебәреү (донорҙан алынған ҡанды махсус аппарат ярҙамында туранан реципиентҡа (ҡан алған кешегә) ебәреү) һ. б.
перелóм һыныу, мәҫ., 1. *п. кости* һөйәк һыныу; *п. (кости) вдавленный* һөйәктең инеп китеп һыныуы (һынған һөйәктең осо йәнәш ятҡан ҡыуышлы ағзаға ингән була); *п. (кости) внутрисуставной* һөйәктең быуын эсендәге һыныуы; *п. (кости) закрытый*

һөйәктең ябыҡ һыныуы (һынған һөйәк остары тире йәки тиресә ҡатламды тишмәгән була); *п (кости) косой* һөйәктең ҡыя һыныуы; *п. (костей) множественный* күп һөйәктәрҙең һыныуы; *п. (кости) неполный* һөйәктең яртылаш һыныуы; *п. (кости) огнестрельный* һөйәктең атыуҙан һыныуы; *п. (кости) оскольчатый (раздробленный)* һөйәктең ярсыҡлы һыныуы; *п. (кости) осложненный* һөйәктең ҡатмарлашҡан һыныуы; *п. (кости) открытый* һөйәктең асыҡ һыныуы (һынған һөйәк остары тире йә тиресәне тишкән була); *п. (кости) патологический (спонтанный)* һөйәктең патологик (спонтан) һыныуы (сирле һөйәктең һыныуы); *п. (кости) полный* һөйәктең тулы һыныуы; *п. (кости) поперечный* һөйәктең арҡыры һыныуы; *п. (кости) продольный* һөйәктең буйға һыныуы; *п. (кости) спиральный (винтообразный)* һөйәктең спираль һыныуы; *п (кости) эпифизарный* һөйәктең эпифизар һыныуы (көпшәле һөйәктең ос яғы һыныу); 2. *п. полового члена* ир енес ағзаһы һыныуы һ. б.)

переломовывих һыныу-тайыу (быуын эсендәге һыныу һәм бер юлы быуын сығыуы)

перенапряжéние артыҡ көсәргәнеш (мәҫ., артыҡ физик көсәргәнеш)

перенáшивание беременности ваҡытынан оҙағыраҡ йөклө йөрөү

перенóсица *(анат.)* танау биле

перенóсчик тараҡыс (мәҫ. ауырыу тараҡыстар: тараҡан, бөрсә)

переохлаждéние организма һыуыҡ (тейҙереү) тейеү

перепóнка яры (мәҫ., *п. барабанная* ҡолаҡ (барабан) ярыһы)

перерéзка *(хир.)* ҡырҡыу (мәҫ., кендек бауын ҡырҡыу)

перерождéние *ҡара:* **дистрофия**

пересáдка *(хир.)* күсереү операцияһы *(ҡара:* **трансплантация)**

перетренирóванность артыҡ күнекмә алыу

переутомлéние ныҡ арыу, арығанлыҡ (мәҫ., *п. хроническое* хроник (дауамлы) арығанлыҡ)

периаденúт периаденит (1. лимфатик төйөрҙө уратып алыусы туҡыманың шешеүе; 2. ниндәй ҙә булһа биҙҙе уратып алыусы туҡыманың шешеүе)

периаднексúт периаднексит (аналыҡ өҫтәмәләрен ҡаплаусы ҡатлы шекәрәнең шешеүе)

периаппендицúт периаппендицит (һуҡыр эсәк үҫентеһен ҡаплаусы ҡатлы шекәрәнең шешеүе)

периартериúт периартериит (1. артерия тамырының тышҡы ҡатламы шешеүе; 2. *п. нодозный (узелковый)* нодоз периартерииты (коллагеноз рәтенә ингән етди дөйөм ауырыу) һ. б.)

периартрúт периартрит (быуындың фиброз ҡабы эргәһендәге йомшаҡ туҡымаһының шешеүе)

перибронхúт перибронхит (үпкә бронхтарын уратып алыусы туҡыманың шешеүе)

перивисцерúт перивисцерит (ниндәй ҙә булһа эске ағзаны уратып алыусы туҡыманың шешеүе)

перигастрúт перигастрит (ашҡаҙандың сероз ҡатламының шешеүе)

перигепатúт перигепатит (бауыр ҡабының шешеүе)

перидуоденúт перидуоденит (бө-

йән эсәгенең тышҡы ҡатламының шешеүе)

перика́рд перикард (йөрәк ҡабы)

перикарди́т перикардит (перикард шешеүе)

перколи́т периколит (туҡ эсәкте ҡаплаусы ҡатлы шекәрәнең шешеүе)

перикольпи́т перикольпит (ҡатынҡыҙ еңсәһе тирәһендәге йомшаҡ туҡыманың шешеүе)

перили́мфа перилимфа (эске ҡолаҡтың ярым түңәрәк каналсыҡтары араһында булған шыйыҡса)

перилимфанги́т перилимфангит (лимфа тамырын уратып алыусы туҡыманың шешеүе)

периметри́т периметрит (аналыҡты ҡаплаусы ҡатлы шекәрәнең шешеүе)

периневрий периневрий (нервы йәки нервы епсәләр шәлкемен уратып алыусы яры)

перинефри́т перинефрит (бөйөр ҡабы (капсулаһының) шешеүе)

пери́од период, дәүер, осор (мәҫ., *п. инкубационный* инкубация дәүере (ауырыу тыуҙырғыс зат йоғоуҙан башлап ауырыу билдәләре беленгәнгә тиклемге ваҡыт); *п. продромальный* продрома дәүере (ҡайһы бер инфекцион ауырыу үтелешендә инкубацион дәүерҙән һуң килгән осор: ауырыуҙың бер аҙ беленә башлаған мәле)

периодо́нт периодонт (теш тамыры ярыһы)

периодонти́т периодонтит (периодонттың шешеүе)

периоофори́т периоофорит (түллекте ҡаплаусы ҡатлы шекәрәнең шешеүе)

периости́т периостит (һөйәк ярыһының шешеүе)

перисальпинги́т перисальпингит (аналыҡ торбаларын ҡаплаусы ҡатлы шекәрәнең шешеүе)

перисальпингоофори́т перисальпингоофорит (түллек һәм аналыҡ торбаһын ҡаплаусы ҡатлы шекәрәләрҙең бер юлы шешеүе)

перисигмоиди́т перисигмоидит (сигма эсәген ҡаплаусы ҡатлы шекәрәнең шешеүе)

периста́льтика перистальтика (ҡыуышлы ағзаларҙың: аш һеңдереү юлының, үт ҡыуығының һ. б. ритмик рәүештә ҡыҫҡарыуы; шул арҡала ҡыуышлы ағза эсендә булған нәмәнең күсеүе, мәҫ., ашҡаҙан перистальтикаһы)

пери́стола перистола (ашҡаҙандың унда булған ашамлыҡты уратып алыу һәләтлеге)

перитифли́т перитифлит (һуҡыр эсәкте ҡаплаусы ҡатлы шекәрәнең шешеүе)

перитони́зм перитонизм (ҡорһаҡтың ҡатлы шекәрәһенең, унда ниндәй ҙә булһа ауырыу тыуҙырғыс заттың булмауына ҡарамаҫтан, еңелсә шешеүе)

перитони́т перитонит (ҡорһаҡ эсен һәм ундағы ағзаларҙы ҡаплаусы ҡатлы шекәрәнең шешеүе; төрҙәре: *п. гнойный* эренле перитонит; *п. местный (ограниченный)* сикле перитонит (ҡорһаҡ эсенең айырым бер ере зарарланған була); *п. общий (разлитой)* дөйөм (таралмалы) перитонит; *п. острый* киҫкен перитонит; *п. туберкулезный* туберкулез перитониты; *п. экссудативный* экссудатив перитонит (ҡорһаҡ эсендә шыйыҡса (экссудат) йыйылған була; *ҡара:* экссудат) һ. б.)

перитрансверзи́т перитрансверзит

(арҡыры туҡ эсәктең ҡатлы шекәрәһе шешеүе)

перитромбофлеби́т перитромбофлебит (тирә-яҡ туҡыма шешеүҙең вена тамыры көбөнә күсеүе)

периуретери́т периуретерит (*ҡара:* **параурeтерит**)

периуретрит периуретрит (һейҙек каналы әргәһендәге туҡыманың шешеүе)

перифлеби́т перифлебит (вена тамыры тирәһендәге туҡыманың шешеүе)

перихоланги́т перихолангит (үт юлдарын ураусы туҡыманың шешеүе)

перихолецисти́т перихолецистит (үт ҡыуығы әргәһендәге туҡыманың шешеүе)

перихондри́т перихондрит (кимерсәк ярыһының шешеүе)

перицисти́т перицистит (үт ҡыуығын йәки һейҙек ҡыуығын уратып алыусы туҡыманың шешеүе)

перку́ссия перкуссия (эске ағзаларҙы ҡаҡҡылап тикшереү, мәҫ., *п. легких* үпкә перкуссияһы; *п. сердца* йөрәк перкуссияһы һ. б.)

перкуто́рный перкутор, перкуссия (перкуссияға ҡағылышлы, мәҫ., перкутор өн)

перницио́зный пернициоз (яман үтелешле, мәҫ., ауырыу)

перора́льный перораль (ауыҙ аша ҡабул итеүгә ҡарата, мәҫ., дарыуҙы перораль ҡабул итеү)

персевера́ция (мышления) персеверация (төрлө һорауҙарға мәғәнәһеҙ рәүештә бер үк яуап ҡайтарыу)

персона́л персонал (мәҫ., медицина персоналы)

перфорати́вный перфоратив (перфорацияға ҡағылышлы)

перфора́ция перфорация (1. ниндәй ҙә булһа ҡыуышлы ағза көбөнөң тишелеүе, мәҫ., ашҡаҙан перфорацияһы (үтә етди ауырыу күренеше); 2. тишеү операцияһы, мәҫ., ҡорһаҡта йыйылған һары һыуҙы тишеп алыу)

перфу́зия перфузия (дауалау маҡсатында организм йәки ағза-тән өлөшө аша ҡан йәки ҡан алмаштырғыс шыйыҡса үткәреү)

пе́рхоть кәүәк, ҡауаҡ (баш тирәһендә булған күренеш)

перча́тки бирсәткә (1. мәҫ., *п. защитные* һаҡлағыс бирсәткә; *п. резиновые* резина бирсәткә; 2. *п. пеллагрические* «пеллагра» бирсәткәһе (пеллагра булғанда ҡулдарҙың үҙенсәлекле шешеүе; *ҡара:* **пеллагра**) һ. б.)

перше́ние (в го́рле) ҡымырйыу (тамаҡ ҡымырйыуы)

песо́к ҡом (ваҡ таш, мәҫ., *п. мочевой* һейҙек ҡомо (һейҙек юлдарында барлыҡҡа килгән ваҡ таш)

песса́рий пессарий (1. ҡатындар еңсәһенә индереү өсөн суппозиторий; *ҡара:* **суппозиторий)**

пессими́зм пессимизм (рухи төшөнкөлөк, өмөтһеҙлөк)

пессими́ст *(разг.)* пессимист (пессимизмға бирелгән кеше)

пестици́ды пестицидтар (төрлө зарарлы заттарға: бөжәк-талпандарға, бактерия-бәшмәктәргә, ҡый үләндәренә һ. б. ҡаршы ҡулланыла торған ағыулы химикаттар)

песь ала ауырыуы (*ҡара:* **витилиго)**

пете́хия петехия (тәндә барлыҡҡа килгән ваҡ нөктә ҙурлығындағы ҡан һауыуҙар)

петля *(анат.)* тоҡан (мәҫ., эсәк тоҡаны)

петрифика́т петрифика́т (ағза-туҡымала барлыҡҡа килгән әҙбизләнгән өлөшсә)

петрифика́ция петрификация (дистрофик үҙгәрешле туҡымала әҙбизләнгән өлөшсә барлыҡҡа килеүе)

пе́чень бауыр

пигме́нт пигмент (организмда барлыҡҡа килгән органик буяу, мәҫ., тәнгә төҫ биреүсе меланин, үт пигменты һ. б.)

пигмента́ция пигментация (организмда барлыҡҡа килгән ниндәй ҙә булһа пигменттың тупланыуы, мәҫ., *п. кожи* тире пигментацияһы; *п. патологическая* патологик пигментация (ауырыу һөҙөмтәһендә тәбиғи булмаған пигментация һ. б.)

пиели́т пиелит (бөйөр лаҡанының шешеүе)

пиелогра́фия пиелография (бөйөр лаҡанына, һейҙек үткәргесенә контраст матдә индереп яһалған рентгенография)

пиелонефри́т пиелонефрит (бөйөр лаҡаны һәм һейҙек ҡыуығының бер юлы шешеүе)

пиелоуретерэктази́я пиелоуретерэктазия (бөйөр лаҡаны һәм һейҙек үткәргесенең эктазияһы; *ҡара:* **эктазия**)

пиелоцисти́т пиелоцистит (бөйөр лаҡаны һәм һейҙек ҡыуығының бер юлы шешеүе)

пиелоэктази́я пиелоэктазия (бөйөр лаҡаны эктазияһы; *ҡара:* **эктазия**)

пиеми́я пиемия (сепсистың бер төрө: микроорганизмдар ҡан менән теге йәки был ағза-туҡымаға күсеп, эренле шештәр тыуҙыра)

пикно́з пикноз (күҙәнәк йәҙрәһенең тығыҙланып, күләм яғынан бәләкәйләнеүе)

пикорнави́русы пикорнавирустар (эсендә рибонуклеин кислотаһы булған бер төркөм вирустар, мәҫ., полиомиелит вирусы һ. б.)

пиломико́з пиломикоз (паразит бәшмәктәр йоғоуҙан килгән сәс ауырыуҙарының дөйөм исеме)

пилоропла́стика пилоропластика (ашҡаҙан сығышына яһалған пластик операция)

пилороспа́зм пилороспазм (ашҡаҙан сығышы спазмаһы; *ҡара:* **спазм**)

пилоростено́з пилоростеноз (ашҡаҙан сығышының стенозы; *ҡара:* **стеноз**)

пилю́ля пилюля (формаһы менән төймәгә оҡшаш итеп йотоу өсөн әҙерләнгән дарыу)

пинце́т пинцет, әҫкәк (медицина инструменты), мәҫ., анатомик пинцет, хирургик пинцет һ. б.

пиоаллерги́ды пиоаллергидтар (эренле шеш-сиҡан ҡалҡҡанда барлыҡҡа килгән аллергик сабыртма; *ҡара:* **аллергия**)

пиогемоперика́рд пиогемоперикард (йөрәк ҡабында ҡан ҡатыш эрен йыйылыу)

пиогемотора́кс пиогеототоракс (плевра ҡыуышлығында ҡан ҡатыш эрен йыйылыу)

пиоге́нный пиоген (эренләткес, мәҫ., пиоген бактериялар: стафилококк, стрептококк һ. б.)

пиодерми́я (пиодермит) пиодермия (тән өҫтөндәге эрен йыйғыс микробтар тыуҙырған ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

пионефро́з пионефроз (бөйөрҙөң эренләп шешеүе)

пиопневмоперика́рд пиопневмоперикард (йөрәк ҡабында эрен һәм газдың йыйылыуы)

пиоса́льпинкс пиосальпинкс (аналыҡ торбаһында эрен йыйылыу)
пиоспе́рмия пиоспермия (спермала эрен булыуы; *ҡара:* **сперма**)
пиото́ракс пиоторакс (плевра ҡыуышлығында эрен йыйылыуы)
пипе́тка пипетка, тамыҙғыс (мәҫ., *п. глазная* күҙ (пипеткаһы) тамыҙғысы)
пирами́да *(анат.)* пирамида (ҡайһы бер ағзаларҙың өлөшө, мәҫ., бөйөр пирамидаһы һ. б.).
пиридокси́н пиридоксин (*ҡара:* **витамин** B_6)
пироге́нный пироген (температураны күтәреүсе, мәҫ., пироген дарыу)
пироге́н пирогендар (тән температураһын яһалма рәүештә күтәреү өсөн ҡулланыла торған дарыу матдәләре, мәҫ., пирогенал)
пиротерапи́я пиротерапия (яһалма юл менән температураны күтәреп дауалау)
пита́ние туҡланыу, туҡландырыу, мәҫ., *п. диетическое* диетик туҡланыу (*ҡара:* **диета**); *п. искусственное* яһалма туҡландырыу (ашҡаҙан зонды ярҙамында йә тура эсәк, йә вена аша туҡлыҡлы матдә индереү); *п. парентеральное* парентераль туҡландырыу (ауыҙ аша булмаған туҡландырыу, мәҫ., укол формаһында, вена аша); *п. рациональное* рациональ (дөрөҫ төҙөлгән) туҡланыу һ. б.
пита́тельный туҡлыҡлы
питириа́з питириаз (тиренең тоторoҡло ҡауаҡланыуы менән үтеүсе тире ауырыуҙарының дөйөм исеме)
питуитри́н питуитрин (гипофиз биҙе эшләп сығарған гормон)
пиури́я пиурия (һейҙектә эрен булыуы)
пи́ща ашамлыҡ, аш (аҙыҡ), мәҫ., *п. доброкачественная* яҡшы сифатлы ашамлыҡ; *п. легкоусвояемая* еңел ашамлыҡ; *п. постная* ҡыҫыр ашамлыҡ һ. б.)
пищеваре́ние аш ҡайнау (һеңеү) барышы (ашалған ашамлыҡты ваҡлауҙан, химик бүлемләүҙән һәм кеше организмы өсөн яраҡлы итеүҙән торған ҡатмарлы физиологик процесс; формаһы: *п. внеклеточное* күҙәнәктән тыш аш ҡайнау барышы; *п. желудочное* ашҡаҙандағы аш ҡайнау барышы һ. б.)
пищева́я ка́шица ҡайнау барышындағы аш (ашҡаҙан һәм нәҙек эсәктәге аш)
пищево́д ҡыҙыл үңәс (*п. искусственный* яһалма ҡыҙыл үңәс)
пищево́й ашамлыҡ, аҙыҡ, аш, мәҫ., ашамлыҡ матдәләре
пищево́й комо́к аш йотомо
пия́вка һөлөк (1. *п. аптечная (медицинская)* медицина һөлөгө (дауалау өсөн ҡулланыла); 2. *п. искусственная* яһалма һөлөк (ҡан һурып алыусы махсус ҡоролош)
пла́зма плазма (ҡандың шыйыҡ өлөшө)
плазмо́дий плазмодий (микроскоп аша ғына күренә торған иң ябай бер күҙәнәкле йәнлек, мәҫ., *п. малярийный* тапма (ауырыуы) плазмодийы)
плазмозамени́тель плазма алмаштырғыс (ҡан плазмаһы урынына ҡулланылыусы органик матдә)
плазмотерапи́я плазмотерапия (плазма ярҙамында дауалау)
пла́стика *(мед.)* пластика (тәндең теге йәки был ағзаһын, туҡымаһын төҙөкләндереү, эшсәнлеген ҡайтарыу операцияларының дө-

йөм исеме; төрҙәре: *п. кожная* тире пластикаһы; *п. костная* һөйәк пластикаһы; *п. свободная* ирекле пластика һ. б.)

пласти́нка *(анат.)* пластинка (мәҫ., *п. костей черепа* баш һөйәк пластинкалары һ. б.)

пласти́ческий пластик (мәҫ., пластик операция)

пла́стырь пластырь (1. йәбешкәк ҡуйы дауа майы, мәҫ., *п. мозольный* һөйәл пластыры; *п. перцовый* боросло пластырь; 2. *п. липкий* йәбешкес пластырь (беркетеү өсөн ҡулланыла һ. б.)

плаце́бо плацебо (дауа сифатына эйә булмаған һәм теге йәки был дарыуға оҡшатып яһалған матдә, нигеҙҙә, психотерапия маҡсатында ҡулланыла)

плаце́нта плацента (ғоман (ҡарындағы бала) ятҡылығы

плаценти́т плацентит (бала ятҡылығы шешеүе)

плева́ де́вственная ҡыҙлыҡ (ҡыҙлыҡ пәрҙәһе)

плева́тельница төкөрөк һауыты

плево́к төкөрөк

пле́вра плевра (күкрәк ситлеге эсен һәм үпкәне ҡаплаусы шекәрә, бер нисә өлөштән тора: *п. диафрагмальная* диафрагма плевраһы; *п. легочная* үпкә плевраһы (үпкәне ҡаплай); *п. околосердечная* йөрәк тирәһе плевраһы); *п. пристеночная* күкрәк көбө плевраһы; *п. средостенная* нигрә арауығы плевраһы)

плевралги́я плевралгия (плевранан килгән ауыртыу)

плеври́т плеврит (плевраның шешеүе; төрҙәре: *п. гнойный* эренле плеврит; *п. сухой* ҡоро плеврит; *п. туберкулезный* туберкулез плевриты; *п. экссудативный* экссудатив плеврит (плевра ҡыуышлығында шыйыҡса (экссудат) йыйылған була; *ҡара:* **экссудат)** һ. б.)

плевроперикарди́т плевроперикардит (плевра һәм перикардтың бер юлы шешеүе; *ҡара:* **перикард, плевра)**

плевропневмони́я *ҡара:* **пневмония крупозная**

плексалги́я плексалгия (нервы сырмалсығы шешеүенән килгән ауыртыу)

плекси́т плексит (нервы сырмалсығы шешеүе, мәҫ., *п. плечевой* ҡулбаш плекситы; *п. шейный* муйын плекситы һ. б.)

пле́нка рентгеновская рентген пленкаһы (рентгенография үткәреү өсөн ҡулланылған фотопленка)

плеоцито́з плеоцитоз (арҡа мейеһе шыйыҡсаһы күҙәнәктәренең артыуы)

пле́сень үңәҙ (үҙенә бер төрлө сүпрә бәшмәктәре, ҡайһылары ауырыу тыуҙырырға һәләтле)

плетизмогра́фия плетизмография (ағзаларҙағы ҡан йөрөшө барышын өйрәнеү ысулы)

пле́тора плетора (тулы ҡанлылыҡ)

плечо́ 1. яурын, иңбаш; 2. ҡулбаш (ҡулдың терһәктән өҫтәрәк ятҡан өлөшө)

плеши́вость ялтаслыҡ *(ҡара:* **алопеция)**

плеши́вый ялтас

плод ғоман (ҡарындағы бала)

пло́мба зубная теш пломбаһы (ауырыу һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән теш ҡыуышлығын тултырыу өсөн ҡулланыла торған тиҙ ҡатыусы матдә, мәҫ., *п. зубная постоянная* тештең даими пломбаһы)

пломбирование зубов тештәрҙе пломбалау (пломба һалыу)

плоскостопие яҫы табанлылыҡ (патологик күренеш; төрҙәре: *п. врожденное* тыумыштан килгән яҫы табанлылыҡ; *п. приобретенное* йәшәү мәлендә барлыҡҡа килгән яҫы табанлылыҡ; *п. профессиональное* профессиональ яҫы табанлылыҡ; *п. статическое* статик яҫы табанлылыҡ (оҙаҡ аяҡ өҫтө йәки күп йөрөп эшләгән кешеләрҙә күҙәтелә) һ. б.)

площица *ҡара:* **вошь лобковая**

плюсна бәшәләй (аяҡ башының үксә менән бармаҡтар араһы өлөшө)

ПМП (полковой пункт медицинской помощи) ПМП (полктың медицина ярҙамы пункты)

пневмартроз пневмартроз (быуын эсендә газ тупланыу)

пневматурия пневматурия (һейҙектә газ булыуы)

пневмовирусы пневмовирустар (паромиксовирустарҙың бер төрө; *ҡара:* **паромиксовирусы)**

пневмогемоторакс пневмогемоторакс (плевра ҡыуышлығында ҡан һәм һауа йыйылыу)

пневмография пневмография (күкрәк ситлегенең тын алыу хәрәкәттәрен тикшереү ысулы)

пневмококк пневмококк (диплококк бактерия; *ҡара:* **диплококк)**

пневмокониоз пневмокониоз (оҙаҡ ваҡыт буйы туҙанлы эштә эшләүҙән килгән үпкәнең профессиональ ауырыуы)

пневмомикоз пневмомикоз (паразит бәшмәктәр тыуҙырған үпкә ауырыуҙарының дөйөм исеме)

пневмонит пневмонит (үпкә шешеүенең ҡайһы бер төрҙәренең дөйөм исеме)

пневмония пневмония (үпкә шешеүе; төрҙәре: *п. абсцедирующая* абсцесланған пневмония (үпкәлә эренле шештәр барлыҡҡа килеү менән үтеүсе шешеү); *п. аспирационная* аспирацион пневмония (тын юлдарына берәй нәмә эләгеүҙән килгән шешеү); *п. гипостатическая* гипостатик пневмония (үпкәнең аҫҡы өлөшөндә ҡан тулышыуҙан килгән шешеү); *п. гриппозная* грипп пневмонияһы (грипп ҡатмарлашыуы); *п. двусторонняя* ике яҡлы пневмония (ике үпкә лә сиргә һабышҡан була); *п. долевая* үпкәнең бер өлөшө пневмонияһы; *п. дольковая* үпкәнең өлөшсәле пневмонияһы; *п. интерстициональная* интерстициаль пневмония (үпкә күҙәнәктәре араһындағы тоташтырғыс туҡыма шешеүе); *п. крупозная* круппоз пневмония (пневмококк бактерияһы йоғоуҙан килгән үпкәнең ҙур өлөшө шешеүе); *п. острая* киҫкен пневмония, һ. б.)

пневмопатия пневмопатия (сәбәбе асыҡланмаған бер төркөм үпкә ауырыуҙарының дөйөм исеме)

пневмоперикард пневмоперикард (йөрәк ҡабы эсендә газдың булыуы)

пневмоперитонеум пневмоперитонеум (ҡорһаҡ эсендә газдың булыуы)

пневмоплеврит пневмоплеврит (экссудатив плевриттың бер төрө: плевра ҡыуышлығында патологик шыйыҡса менән һауа туплана)

пневмосклероз пневмосклероз (үпкәләге тоташтырғыс туҡыманың артыҡ үҫеүе һәм тығыҙланыуы)

пневмоторакс пневмоторакс (плев-

ра ҡыуышлығында һауа йыйылыуы; төрҙәре: *п. закрытый* ябыҡ пневмоторакс (плевра ҡыуышлығының тышҡы һауа менән аралашыуы булмай); *п. искусственный (лечебный)* яһалма пневмоторакс (дауалау маҡсатында плевра эсенә һауа индерелә); *п. клапанный* клапанлы пневмоторакс (һулағанда асылған, тын сығарғанда ябылған пневмоторакс; *п. спонтанный* спонтан пневмоторакс (ҡайһы бер үпкә ауырыуы һөҙөмтәһендә була); *п. травматический* травматик пневмоторакс)

пневмоэктомия пневмоэктомия (һул йә уң яҡ үпкәне алыу операцияһы)

побледнение ағарыныу, төҫ ҡасыу

побочные явления *(мед.)* өҫтәмә үҙгәрештәр (ҡайһы бер дауалауҙан һуң һаулыҡҡа зарар килеү, мәҫ., сабыртма сығыу, баш ауыртыу һ. б.)

поверхность йөҙ, өҫкө яҡ, мәҫ., *п. губы* ирен йөҙө; *п. ладони* ус йөҙө (ус төбө); *п. кисти тыльная* ҡул суғының һырт яғы һ. б.)

повреждение 1. *(кожи, слизистой)* йәрәхәт, йәрәхәтләү (тире, тиресә һәм тәрәнерәк ятҡан туҡыма боҙолоу; 2. имгәтеү (мәҫ., ҡулды имгәтеү)

повышение күтәрелеү (мәҫ., температура күтәрелеүе)

повязка бәй (мәҫ. *п. давящая* ҡыҫынҡы бәй; *п. крестообразная* сатрашлы бәй; *п. укрепляющая* беркеткес бәй һ. б.)

погрешность в питании ашау-эсеүҙәге хаталар

погрубение голоса тауыш ҡалынайыуы

подавиться тамаҡҡа тороу (төйөләү)

подагра подагра (аҡһым алмашыныуы боҙолоуҙан килгән, нигеҙҙә быуындар зарарланыуы менән үтеүсе дауамлы ауырыу)

подбородок эйәк

подвергаться порче (заболевание под влиянием каких-то мифических сил) зәхмәт ҡағылыу (юҡ-барға ышаныуҙан килә)

подвернуть ногу аяҡты биртендереү (кимәлйетеү)

подвздошный бығым (мәҫ. бығым өлкәһе)

подвывих (полувывих) ҡаймығыу (еңелсә быуын сығыу), мәҫ., бармаҡтың ҡаймығыуы һ. б.

подёргивание *(разг.)* тартыу, дерелдәү (мәҫ., ҡаш тартыу)

подключичный умрау аҫты

подкожный тире аҫты

подколенный тубыҡ аҫты

подкорковый мейе ҡабығы аҫты (мәҫ., *подкорковые центры* мейе ҡабығы аҫтындағы үҙәктәр)

подлечиться *(разг.)* дауаланып алыу

подмывание *(разг.)* йыуыныу, йыуынып алыу

подмышечный ҡултыҡ аҫты

подмышка ҡултыҡ аҫты

подорожник (юл (яра) япрағы (нигеҙҙә, юл япрағы ашҡаҙан, эсәк ауырыуҙарын дауалау өсөн ҡулланыла)

подострый ярым киҫкен (мәҫ., *воспаление подострое* ярым киҫкен шешеү)

подошва табан

подушка кислородная кислород ҡабы (эсенә кислород тултырылған һәм кислород менән дауалау өсөн ҡулланыла торған ҡап)

подреберье ҡабырға аҫты (өлкәһе)

подчревье ҡаҫыҡ (кендек аҫты) өлкәһе

подъём стопы аяҡ алҡымы

позвонóк умыртҡа

позвонóчник умыртҡа бағанаһы, умыртҡалыҡ

познáбливание өшөттөрөп ҡалтыратыу

позы́в теләк (мәҫ., һейеү (кесе яраy) теләге, оло яраy теләге)

пойкилодерми́я пойкилодермия (тиренең дистрофик үҙгәреүенең бер төрө)

пóйльник эсергес һауыт (ғәҙәттә, ауырыу кешене эсереү өсөн ҡулланыла)

пойкилоцитóз пойкилоцитоз (эритроциттарҙың төрлө формала булыуы; *ҡара:* **эритроцит**)

показáния *(мед.)* дәлилдәр, мәҫ., *п. жизненные* ғүмер өсөн мөһим дәлилдәр (әйтәйек, ғүмер өсөн ҡурҡыныс тыуғанда, хирургик операция кәрәклеге иҫбат итеlә); *п. к операции* операция өсөн дәлилдәр һ. б.)

показáтель *(мед.)* күрһәткес (мәҫ., *п. рождаемости* тыуыусанлыҡ күрһәткесе; *п. смертности* үлеүсәнлек күрһәткесе һ. б.)

покалéчиться ғәрипләнеү (имгәнеү)

покáшливание йүтәлләштереү, йүткергеләштереү

покóйник, покойница мәйет (үлек)

поколáчивание (при массаже) ҡаҡҡылаштырыу

покраснéние (тела) ҡыҙарыу (ҡыҙарыныу)

покрóв (кожный) тән япмаһы (йәки тире)

поксви́русы поксвирустар (эсендә дезоксирибонуклеин кислотаһы булған бер төркөм вирустар, мәҫ., натураль сәсәк вирусы

пол енес, зат, мәҫ., *п. женский* ҡатын-ҡыҙ заты (енесе); *п. мужской* ирҙәр (заты) енесе

пóле майҙан, майҙансыҡ, офоҡ (1. *п. ассенизации* ассенизация майҙаны (тиҙәк-фәләнде тупраҡ ярҙамында зарарһыҙлау өсөн ер участкаһы); 2. *п. зрения* күреү офоғо (бер йүнәлештә ҡарағанда бөтә күренгән *(пространство)* арауыҡ; 3. *п. операционное* операция майҙансығы (тәндең операция яһау өлкәһе)

полечи́ться дауаланыу

полиавитаминóз полиавитаминоз (организмда бер юлы бер нисә төр витамин етешмәүҙән килгән ауырыу)

полианатокси́н полианатоксин (бер нисә анатоксиндан торған вакцина)

полиартралги́я полиартралгия (күп быуындарҙың бер юлы йәки береһе артынан икенсеһе ауырыуы)

полиартри́т полиартрит (күп быуындарҙың бер юлы йәки береһе артынан икенсеһенең шешеүе)

полиаутовакци́на полиаутовакцина (индивидиум микрофлораһында булған микроорганизмдарҙың бер нисәһенән әҙерләнгән аутовакцина; *ҡара:* **аутовакцина)**

поливакци́на *ҡара:* **вакцина ассоциированная**

полиганглионеври́т полиганглионеврит (күп нервы ганглийҙарының һәм уларға бәйле нервыларҙың шешеүе)

полиганглиони́т полиганглионит (күп нервы ганглийҙарының шешеүе)

полидактили́я полидактилия (тыумыштан килгән үҫеш аномалияһы: аяҡта йә ҡулда 6 йәки унан да күберәк бармаҡ булыуы)

полидипси́я полидипсия (ныҡ һыуһап шыйыҡлыҡты күп эсеү)

поликисто́з поликистоз (үсеш аномалияһы: паренхиматоз эске ағзаларҙа киста шештәренең күп һанда барлыҡҡа килеүе; *ҡара:* **киста)**

поликли́ника поликлиника (килгән ауырыу кешеләрҙе һәм йорт шарттарында булғандарҙы төрлө врачтар менән хеҙмәтләндерә торған дауалау учреждениеһы; төрҙәре: *п. городская* ҡала поликлиникаһы; *п. детская* балалар поликлиникаһы; *п. стоматологическая* стоматология поликлиникаһы һ. б.)

полимасти́я полимастия (үсеш аномалияһы: өҫтәмә имсәк биҙҙәренең булыуы)

полименоре́я полименорея (күрем ҡанының 6—7 көн йәки унан да күберәк ваҡыт килеүе)

полимиалги́я ревматическая ревматик полимиалгия (аяҡ-ҡул ауыртыуы, температура күтәрелеү һ. б. үҙгәрештәр менән үтеүсе ауырыу, сәбәбе әле тулыһынса асыҡланмаған)

полимикси́ны полимиксиндар (полимикстар исемле бациллалар бүлеп сығарған антибиотиктар; *ҡара:* **антибиотики)**

полинаркома́ния полинаркомания (бер нисә наркотик матдәгә ҡарата булған наркомания; *ҡара:* **наркомания)**

полиневри́т полиневрит (күп нервыларҙың шешеүе)

полиодонти́я полиодонтия (үсеш аномалияһы: артыҡ теш үсеп сығыуы)

полиомиели́т (эпидемический острый) полиомиелит үҙенә бер төрлө вирус йоғоуҙан килгән, нигеҙҙә, үҙәк нервы системаһын зарарлаусы, күпселектә балаларҙа күҙәтелеүсән киҫкен инфекцион ауырыу)

поли́п полип (тиресә ҡатламында барлыҡҡа килеүсе ябай шеш, мәҫ., *п. желудка* ашҡаҙан полипы; *п. носа* танау полипы һ. б.)

полипо́з полипоз (полип шештәренең бер нисә йә күп һанда барлыҡҡа килеүе, мәҫ., *п. желудка* ашҡаҙан полипозы һ. б.)

полирадикулоневри́т полирадикулоневрит (арҡа мейеһе тамырсалары һәм периферик нервыларҙың бер юлы шешеүе)

полисахари́ды полисахаридтар (ҡатмарлы углеводтар, мәҫ., гликоген)

полисерози́т полисерозит (бер нисә сероз ҡыуышлыҡтарҙың (ҡорһаҡ, күкрәк ситлеге һ. б.) бер юлы шешеүе)

полисперми́я полиспермия (сперманың күплеге)

полиури́я полиурия (һейҙектең күп бүленеүе)

полифаги́я полифагия (саманан артыҡ ашау)

полифаланги́я полифалангия (үсеш аномалияһы: ҡул йәки аяҡ бармаҡтарында артыҡ фаланга (быуынтыҡ) булыу)

полифекали́я полифекалия (саманан артыҡ тиҙәктең бүленеүе, нигеҙҙә хроник панкреатит булғанда күҙәтелә)

полифибромиози́т полифибромиозит (арҡыры һыҙатлы мускулдарҙың шешеүе)

полихимиотерапи́я полихимиотерапия (химиотерапевтик дарыуҙар комплексы менән дауалау)

полицитеми́я истинная ысын полицитемия (ҡыҙыл кимек матдәһенең артыҡ үсеше, эритроциттар һәм лейкоциттар күбәйеүе,

тән ҡыҙарыуы һ. б. менән үтеүсе етди дөйөм ауырыу)

поллакиури́я поллакиурия (йыш — тәүлегенә алты тапҡырҙан да йышыраҡ кесе яра итеү)

поллино́з поллиноз (үлән һеркәһенә (туҙанына) ҡарата юғары һиҙеүсәнлек булыу һәм күҙ һәм танау-тамаҡ тиресәһе шешеү менән үтеүсе аллергик ауырыу)

поллю́ция поллюция (ир-егеттең йоҡлағанда ирекһеҙҙән орлоғо ағып сығыуы; ғәҙәттә төш күргәндә була)

полово́й(ая) енес, енси (мәҫ., енси тормош, енес ағзалары, енси тәрбиә һ. б.)

положе́ние плода́ ҡарындағы баланың (ғомандың) ятыуы, мәҫ., ҡарындағы баланың буй ятыуы

положи́тельный *(мед.)* ыңғай (мәҫ., Вассерман реакцияһы ыңғай)

полоска́ние *(процед.)* сайҡау (мәҫ., ауыҙ сайҡау)

по́лость *(анат.)* ҡыуышлыҡ (мәҫ., *п. брюшная* ҡорһаҡ ҡыуышлығы; *п. плевральная* плевраль ҡыуышлыҡ һ. б.)

по́лосы бере́менных йөклөлөк һыҙаттары (бәпеслəгəндəн һуң ҡорһаҡ өҫтөндә ҡалған аҡ һыҙаттар)

полубо́кс яртылаш бокс (больница палатаһының быяла аралығы менән бүлеп алынған өлөшө, унда бик йоғошло булмаған ауырыуҙар урынлаштырыла)

полува́нна яртылаш ванна (дауалау процедураһы: тәнде тик билгә тиклем сумып ултырырға рөхсәт ителәә)

полуко́ронка яртылаш коронка (теш протезының алынмай торған металл өлөшө)

полуша́рия (головно́го мо́зга) баш мейеһенең ярымшарҙары

по́люс *(анат.)* полюс (мәҫ., *п. глазного яблока* күҙ алмаһы полюсы һ. б.)

помеша́тельство *(разг.)* аҡылдан яҙыу

помочи́ться *(разг.)* кесе яраu итеү, балаға ҡарата: бес итеү, бес иттереү

по́мощь *(мед.)* ярҙам (мәҫ., *п. врачебная* врач ярҙамы; *п. неотложная* кисектергеһеҙ ярҙам; *п. скорая* ашығыс ярҙам һ. б.)

помраче́ние (помутне́ние) созна́ния аҡыл юйылыу (томаланыу)

помутне́ние томаланыу (мәҫ., күҙ мөгөҙсәһе томаланыуы)

пониже́ние *(физиол.)* түбәнәйеү, төшөү, насарайыу (мәҫ., ишетеү һәләтлегенең түбәнәйеүе, температураның төшөүе, аппетит насарайыуы һ. б.)

понима́ние аңлау

поно́с эс китеү; төрҙәре: *п. кровавый* ҡанлы эс китеү һ. б.

попе́рхивание сәсәү, сәсәп китеү

по́ра күҙәнәк, мәҫ., *п. потовая* тир күҙәнәге

пораже́ние зарарлау, атыу, һуғыу (мәҫ., *п. молнией* йәшен атыу; *п. радиационное* радиацион зарарлау; *п. электрическим* током электр тогы һуғыу һ. б.)

пора́ниться *(разг.)* яраланыу, йәрәхәтләнеү

поре́з бәләкәй яра (киҫеү, ҡырҡыу һөҙөмтәһендә тиренең өҫкө өлөшөнә генә үткән ҙур булмаған яра)

порногра́фия порнография (натуралистик әҙәпһеҙ рәүештә сексуаль тормошто һүрәтләү, СССР-ҙа закон буйынса тыйылған)

поро́г раздраже́ния *(физиол.)* сик (ярһыу процесын булдырыу өсөн талап ителгән минималь ҡуҙғытыу, мәҫ., *п. зрительный* күреү

һәләте сиге; *п. слуховой* ишетеү сиге һ. б.)

поро́к порок (ниндәй ҙә булһа физик кәмселек, дефект, мәҫ., *п. развития* үҫеш порогы (һүҙ тыумыштан килгән физик кәмселек хаҡында бара, әйтәйек, ярыҡ аңҡау һ. б.); *п. сердца* йөрәк порогы (тормошта барлыҡҡа килгән йәки тыумыштан булған йөрәктәге физик кәмселек); *п. сердца аортальный* йөрәктең аорталь порогы (аорта клапаны зарарланған була); *п. сердца декомпенсированный* йөрәктең декомпенсациялы порогы (порок һөҙөмтәһендә йөрәк үҙ эшсәнлеген тейешенсә башҡара алмай); *п. сердца комбинированный* йөрәктең комбинациялы порогы (йөрәктең ниндәй ҙә булһа клапаны япраҡтары һәм тишеге бер юлы зарарланған була); *п. сердца компенсированный* йөрәктең компенсациялы порогы (порок булыуға ҡарамаҫтан йөрәк эшсәнлеге тейеш дәрәжәлә башҡарыла) һ. б.

порошо́к порошок (онтаҡ матдә, мәҫ., *п. зубной* теш порошогы)

порфири́н порфирин (матдәләр алмашыныуынан ҡалған берләшмә)

порфиринури́я порфиринурия (организмда порфирин матдәһенең артыҡ эшләнеүе һәм һейҙек менән бүленеүе)

порфири́я порфирия (организмда порфирин алмашыныуы боҙолоуҙан килгән бер төркөм нәҫел ауырыуҙары)

посе́в бактериологи́ческий бактериалогик сәсеү (1. микробтарҙы үрсетеү маҡсатында уларҙы махсус туҡлыҡлы матдәгә сәсеү; 2. ошондай матдәлә үрсетелгән микробтар)

поседе́ние (волос) сәс ағарыу, салланыу, сал кереү (төшөү)

послабле́ние (пищей) эскә тейеү (нигеҙҙә эс китеү менән үтеүсән)

после́д һуңғылыҡ (ғоман яҫтығының һәм ғоман шекәрәләренең дөйөм исеме)

послеоперацио́нный операциянан һуңғы

послеро́довой бәпесләгәндән һуңғы

посме́ртный үлгәндән һуң

пост санита́рный санитария посы (махсус әҙерлек алған кеше менән тәьмин ителгән тәүге медицина ярҙам урыны)

постаре́ние ҡартайыу

поствакцина́льный поствакциналь, вакцинациянан һуңғы *(ҡара:* **вакцинация)**

постгеморраги́ческий постгеморрагик, геморрагиянан һуңғы *(ҡара:* **геморрагия)**

постинфа́рктный постинфаркт, инфарктан һуңғы *(ҡара:* **инфаркт)**

посттравмати́ческий травманан һуңғы

пот тир

потемне́ние в глазах *(разг.)* күҙ алды ҡараңғыланыу

поте́ние тирләү

поте́ртость өйкәлеү (механик ярһытыуҙан) мәҫ., тығыҙ аяҡ кейеменән өйкәлеүҙән булған тире шешеүе: ҡыҙарыуы, шешенеүе, ҡыуыҡланыуы һ. б.)

поте́ря *(мед.)* юғалтыу, яҙыу (мәҫ., *п. глаза* күҙҙән яҙыу; *п. голоса* тауыш юғалыуы; *потеря языка* телдән яҙыу һ. б.)

потли́вость тирселлек, тирсел булыу (мәҫ., *п. общая* дөйөм тирселлек; *п. ограниченная* сикле тирселлек (мәҫ., аяҡтарҙың ғына) һ. б.)

потни́ца тирселлек сабыртмаһы (тирләүсән кеше тәнендә бөрсөк-бөрсөк ваҡ ҡыҙыл тимгелдәрҙең сығыуы)

потого́нный тирләткес (мәç., тирләткес дарыу)

пото́мство нәçел, быуын

потоотделе́ние тир (бүленеү, сығыу)

потрясе́ние нервное *(разг.)* нервыларҙың ныҡ ҡаҡшауы (ауыр кисереш)

по́туги родовые (при родах) тулғаҡ тотоу (бәпесләгәндә ҡорһаҡ алды көбөнөң, күкрәк шаршауы мускулдарының өйәнәк рәүешендә ҡыçҡарыуы)

похме́лье эскелек зәле (дауамлы алкоголизм ауырыуының тәүге билдәһе)

похо́дка йөрөш, атлау (мәç., *п. старческая* ҡарттар йөрөшө)

похотли́вый аҙғын нәфселе

похо́тник нәфсе төймәһе *(ҡара:* **клитор)**

почесу́ха (пруриго) пруриго, ҡысытма (ҡысытыу, ваҡ ҡыуыҡсалар, төйөрҙәр ҡалҡыу менән характерлы бер төркөм йоғошло булмаған аллергик тире ауырыуҙары: *п. детская* балалар пруригоһы *(ҡара:* строфулюс) *п. летняя (солнечная)* йәйге пруриго; *п. узлова́тая* төйөрлө пруриго һ. б.)

по́чечный бөйөр (бөйөргә ҡағылышлы)

по́чка(и) 1. *(анат.)* бөйөр (мәç., *п. вторично-сморщенная* икенсел бөрөшкән бөйөр (етди ауырыу күренеше); *п. первично-сморщенная* беренсел бөрөшкән бөйөр (етди ауырыу күренеше); 2. *п. искусственная* яһалма бөйөр (йәки яһалма бөйөр аппараты); 3. бөрө, мәç., *п. березовые* ҡайын бөрөләре (тирләткес, үт, һейҙек ҡыуғыс дауа бирә); *п. сосновые* ҡарағай бөрөләре (ҡаҡырҡыс, һейҙек ҡыуғыс һ. б. дауа бирә)

по́яс *(анат.)* билбау (төрҙәре: *п. плечевой* ҡулбаш билбауы (умрау һәм ҡалаҡ һөйәктәренән тора); *п. тазовый* янбаш билбауы (янбаш һәм һигеҙгүҙ һөйәктәренән тора)

поясни́ца *(анат.)* бил

пра́вила *(мед.)* ҡағиҙәләр, мәç., санитария ҡағиҙәләре

превенти́вный *(мед.)* превентив (ауырыуҙы булдырмау маҡсатында, мәç., превентив дауалау)

преаго́ния преагония, агония алды (үлеү алдындағы хәлдең бер дәүере)

предве́стники болезни ауырыу (сир) һиҙҙергестәре (ауырыу башланыр алдынан булған күренеш)

преддве́рие *(анат.)* инеш алды (мәç., *п. гортани* ҡурылдай алды; *п. носа* танау инеше алды) (танау аçты)

преде́л дозы доза сиге (ҡулланырға яраҡлы иң ҙур доза)

предели́рий делирий алды (делирийҙың тәүге башланғыс стадияһы: йоҡо ҡасыу, ваҡыты менән ҡурҡыу ғәләмәте һ. б. характерлы; *ҡара:* **делирий)**

предлежа́ние плода ғомандың (баланың) килеүе (аналыҡта ятыу торошо, мәç., *п. плода головное* ғомандың башы менән килеүе; *п. плода лобное* ғомандың маңлай менән килеүе; *п. плода коленное* ғомандың тубыҡ менән килеүе; *п. плода пуповинное* ғомандың кендек бауы менән килеүе (тәбиғи булмаған хәл) һ. б.)

предоперацио́нная операционная алды бүлмәһе

предохранéние һаҡланыу

предохранíтельный һаҡлағыс, һаҡланыу (мәҫ., һаҡлағыс прививкалар)

предплéчье беләк (ҡулдың терһәк быуынынан алып ҡул суғына тиклемге өлөшө)

предплю́сна тулар һыҡ (аяҡ башының сираҡ менән йәнәш ятҡан өлөшө)

предрáк рак алды (рак шешенә әүерелергә һәләтле булған сирле күренештәр, мәҫ., полиптар, кератома шеше һ. б.)

предрáковый рак алды (мәҫ., рак алды ауырыуҙары)

предрасположéнность (к болезни) ауырыуға бирешеүсәнлек

предрассу́дки хөрәфәт (юҡ-барға ышаныу)

предсéрдие йөрәк алды

предсмéртный үлем (үлеү алды, үлеү алдындағы)

предстáрческий ҡартлыҡ алды (алдындағы)

предупреждéние *(мед.)* һаҡланыу сараһы (мәҫ., ауырыуҙарҙан һаҡланыу сараһы)

презервати́в (кондом муж.) презерватив (ирҙәр ҡуллана торған, буйға ҡалыуҙан механик һаҡланыу ысулы)

презéрвы презервылар, стерилизацияһыҙ әҙерләнгән ашамлыҡтар (тоҙлау, ҡаҡлау)

прекóма кома алды (команың тәүге мәле; *ҡара:* **кома**)

препарáт препарат (1. әҙер дарыу йәки химик матдә, мәҫ., *п. пенициллина* пенициллин препараттары һ. б.; 2. өйрәнеү, тикшереү өсөн әҙерләнгән кеше, йә башҡа тере зат, үҫемлек организмынан алынған өлөшсә, мәҫ., *п. бактериальный* бактериаль препарат (эйтәйек, вакцина); *п. гистологический* гистологик препарат)

препари́рование препарирлау, препаривать итеү (нигеҙҙә анатомик, патоанатомик тикшереү үткәргәндәге термин)

прерывáние берéменности; *ҡара:* **аборт**

пресбиаку́зис пресбиакузис (ҡартайыуҙан килгән ҡолаҡҡа ҡатылыҡ)

пресбиопи́я пресбиопия *(ҡара:* **дальнозоркость старческая)**

пресбиофрени́я пресбиофрения (ныҡ ҡартайған ҡайһы бер кешелә күҙәтелгән еңел формалағы аҡылға камил булмау)

пресклерóз пресклероз (йәшерен үткән склероз; *ҡара:* **склероз**)

преэклампси́я преэклампсия (буйға ҡалыуҙың һуңлап килгән токсикозы; *ҡара:* **токсикоз беременных, эклампсия)**

приапи́зм приапизм (үҙәк нервы системаһы ауырыу сәбәпле ир енес ағзаһының ныҡ ауыртып ҡатыуы)

прибóр *(мед.)* прибор (мәҫ., радиодиагностик прибор)

приви́вки (профилактические) прививка(лар); *ҡара:* **иммунопрофилактика**

при́вкус ят тәм (тойоу)

приврáтник желу́дка ашҡаҙан биге (ашҡаҙандың ҡыҫҡыс мускул менән тәьмин ителгән сығыш өлөшө)

привыкáние (в т о к с и к о л о г и и) күнегеп китеү (хроник интоксикацияның бер стадияһы: элек ҡулланылған токсик (йәки дарыу) матдәһе миҡдарының тәьҫир итмәй башлауы һәм уларҙың дозаһын арттырыу кәрәклеге, мәҫ., дарыуға күнегеп китеү, тәмәкегә күнегеп китеү

һ. б.; төрҙәре: *п. лекарственное* дарыуға күнегеп китеү; *п. патологическое; ҡара:* **наркомания**)

привы́чка ғәҙәт

прида́ток придатки *(анат.)* өҫтәмә ағза(лар), мәҫ., *п. матки* аналыҡ өҫтәмәләре: аналыҡ торбалары, түллек биҙҙәре; *п. яичка* күкәй өҫтәмәһе; *п. яичника* түллек өҫтәмәһе һ. б.)

приём *(мед.)* ҡабул итеү (мәҫ., дарыуҙы ҡабул итеү, ауырыу кешене ҡабул итеү һ. б.)

прижига́ние *(мед.)* көйҙөрөү (дауалау маҡсатында берәй зәһәр нәмә (мәҫ., карбол кислотаһы) йәки электр ярҙамында көйҙөрөү

при́знак(и) билдә(ләр), мәҫ., *п. беременности* буйға ҡалыу билдәләре; *п. болезни* ауырыу билдәләре (йәки симптомдары); *п. половые* енес билдәләре; *п. половые вторичные* икенсе (өҫтәмә) енес билдәләре (мәҫ., ирҙәрҙә һаҡалмыйыҡ үҫеүе һ. б.)

прико́рм өҫтәмә ашатыу (имсәк балаларға ҡарата ҡулланылыусы термин — имеҙеүҙән тыш ашатыу)

при́кус тешләнеш, тешләү торошо (тешләгәндә аҫҡы һәм өҫкө тештәрҙең бер-береһенә ҡарата торошо; төрө: *п. патологический* патологик тешләнеш (тешләгәндә өҫкө һәм аҫҡы тештәрҙең бер-береһенә тура килмәүе)

прили́вы *(мед.)* ҡан (тулышыу) йүгереү (ваҡыты-ваҡыты менән бит-муйынға һ. б. ҡан тулышыу сәбәпле янып-бешеү тойғоһо, нигеҙҙә климакс дәүерендә күҙәтелә)

прима́нка *(пищевая)* алдатҡыс ем (мәҫ., сысҡан-ҡомаҡтарҙы ҡырыу өсөн ағыу өҫтәлгән ем)

примо́чка примочка (марля киҫәген сылатып ауыртҡан ерҙе ҡаплау өсөн ҡулланыла торған шыйыҡ дарыу)

припа́док быума, өйәнәк (һуштан яҙыу, тән тартышыу һ. б. менән характерлы ҡыҫҡа ваҡытлы сирле күренеш, мәҫ., *п. истерический* истерия быумаһы; *п. эпилептический* эпилепсия быумаһы)

припа́дочный *(разг.)* быумалы

припа́рка 1. *п. влажная; ҡара:* **компресс**; 2. *п. сухая* (йылытылған ҡом-көлдө тоҡсайға тултырып ауыртҡан ергә һалыу)

припу́дривание һибеү, пудралау (мәҫ., дарыу порошогын һибеү)

припу́хлость *ҡара:* **отечность**

приспособле́ние *(мед.)* яраҡлашыу (мәҫ., климат шарттарына яраҡлашыу; шулай уҡ *ҡара:* **адаптация**)

пристра́стие болезненное; *ҡара:* **наркомания**

при́ступ *(мед.)* өйәнәк (мәҫ., стенокардия өйәнәге)

приступообра́зный өйәнәк һымаҡ

присыпка һибелмә, һибелмә дарыу (онтаҡ дарыу йәки гигиеник матдә, мәҫ., *п. детская* балалар һибелмәһе)

при́хоть талым, көһәү (урынлы урынһыҙ булған теләк, бигерәк тә буйға ҡалғанда күҙәтелә)

про́ба һынау (нигеҙҙә, ауырыуҙарҙы асыҡлау өсөн башҡарылған тикшереү, мәҫ., *п. аллергическая* аллергик һынау (*ҡара:* **аллергия**); *п. кожная* тире аша һынау; *п. туберкулиновая* туберкулин һынауы (туберкулездың барлығын-юҡлығын белеү өсөн); *п. функциональная* функциональ һынау (организмдың йәки берәй ағза-туҡыманың эшсәнлеген тикшереү) һ. б.)

проби́рка пробирка (лабораторияларҙа, аптекаларҙа ҡулланылыусы быяла һауыт)

про́бка *(клин.)* 1. *п. миндалины* миндалина тығыны (тамаҡ төбөндәге миндалиналар ярыҡтарында тупланған аҡһыл-һоро матдә); 2. *п. серная* сайыр ҡатыуы (ҡолаҡ тишегенең ҡуйырған ҡолаҡ сайыры менән тығылыуы)

прободе́ние тишелеү (мәҫ., ашҡаҙан тишелеүе)

прове́тривание еләтеү

прови́зор провизор (фармацевтика институты тамамлаған һәм аптека мөдире булыу хоҡуғын алған белгес)

провитами́н провитамин (организмға аш менән инеп һәм аҙаҡтан витаминға әүерелеүсе ашамлыҡ матдәһе, мәҫ., каротин һ. б.)

проводи́мость *(физиол.)* үткәреүсәнлек (һүҙ ниндәй ҙә булһа ярһыу, импульс үткәреү хаҡында бара, мәҫ., *п. нервная* нервы үткәреүсәнлеге)

прогестеро́н прогестерон (ҡатынҡыҙҙарға хас гормондарҙың береһе)

проглотти́да проглоттида (цестодалар рәтенә ингән таҫма селәүҙәрҙең бер быуынтығы; *ҡара:* **цестоды)**

прогнати́я прогнатия (ауыҙҙы япҡанда өҫкө тештәрҙең аҫҡы тештәргә тура килмәүе)

прогно́з *(мед.)* прогноз (мәҫ., *п. болезни* ауырыу үтелешен, тамамланыуын алдан билдәләү; *п. трудовой* хеҙмәт прогнозы (ауырыу кешенең киләсәктә эшләй алырлығын алдан фәнни нигеҙләү); *п. эпидемиологический* эпидемиологик прогноз (фәнни яҡтан теге йә был инфекцион ауырыуҙарҙың булырын-булмауын билдәләү) һ. б.)

продезинфици́ровать *(разг.)* дезинфекциялау, дезинфекция үткәреү (мәҫ., бүлмәне дезинфекциялау; *ҡара:* **дезинфекция** һ. б.)

продрома́льный *ҡара:* **период продромальный**

продува́ние *(процед.)* өрҙөртөү, өрҙөрөп таҙартыу (мәҫ., урта ҡолаҡты өрҙөртөү: танау аша махсус прибор ярҙамында урта ҡолаҡҡа һауа өрҙөртөп үткәреләһ. б.)

проду́ть *(разг.)* ел бәреү (ғәҙәттә үтәнән-үтә өргән елдән һыуыҡ тейеүҙе аңлата)

прозе́ктор прозектор (1. мәйеттәрҙе ярып тикшереүсе врач; 2. патологоанатомия бүлексәһе мөдире)

прозекту́ра прозектура (йәки патологоанатомия бүлексәһе — мәйеттәрҙе ярыу бинаһы)

прозоплеги́я прозоплегия (бит нервыһы параличы)

прокажённый махау менән ауырыусы (сирләүсе)

прока́за махау ауырыуы *(ҡара:* **лепра)**

проко́л *(мед.) ҡара:* **пункция**

проконсульти́ровать консультация биреү

прокти́т проктит (тура эсәк тиреһәһенең шешеүе)

проктоло́гия проктология (медицинаның тура эсәк ауырыуҙары һәм уларҙы дауалау юлдарын өйрәнеү тармағы)

проктосигмоиди́т проктосигмоидит (сигма һәм тура эсәк тиресәләренең бер юлы шешеүе)

про́лежень ятыу зәле (яҡындағы һөйәккә оҙаҡ ваҡыт өҙләкһеҙ ҡыҫылыу арҡаһында тире йәки тиресәнең үлеүе)

промéжность 1. сат (янбаш ҡыуышлығы төбөн ҡаплаусы бөтә туҡымаларҙың дөйөм исеме; 2. *п. женская* ҡатын-ҡыҙ тапырығы (арт юл менән енес ағзалары араһында ятҡан урын)

промывáние *(процед.)* йыуып таҙартыу (мәç., ашҡаҙанды йыуып таҙартыу, эсәктәрҙе йыуып таҙартыу һ. б.)

проницáемость *(физиол.)* үткәреүсәнлек, мәç., тамыр үткәреүсәнлеге (һүҙ тамыр көбө аша ҡан күҙәнәктәренең үтә алыусанлығы хаҡында бара)

пропедéвтика пропедевтика (клиник дисциплинаның ауырыу кешене ҡарау, сирҙе асыҡлау һ. б. мәсьәләләрҙе яҡтыртыусы инеш курсы, мәç., *п. внутренних болезней* эске ауырыуҙар пропедевтикаһы)

прóпись лекарства дарыу яҙылышы (яҙып биреү)

прополис умарта елеме, прополис (бал ҡорто бүлеп сығарған йәбешкәк матдә, дауалау өсөн ҡулланыла)

просвéт *(анат.)* киңлек (көпшәле ағзаның эске киңлеге, мәç., *п. кровеносного сосуда* ҡан тамыры киңлеге)

просвещéние санитарное санитария-ағартыу эше (санитария мәғарифы)

проcлáбить *(разг.)* эс китеү, эскә тейеү

простáта *ҡара:* **железа предстательная**

простатит простатит (простата биҙенең шешеүе)

простаторéя простаторея (кесе һәм оло яраү иткәндә простата һутының бүленеп сығыуы)

простéйшие иң ябай (йәнлектәр) хайуандар (бер күҙәнәктән торған һәм микроскоп аша ғына күренгән заттар, мәç., дизентерия амебаһы, тапма ауырыуын тыуҙырыусы плазмодий һ. б.)

простерилизовáть стерилизация үткәреү (*ҡара:* **стерилизация**)

прострáнство *(анат.)* арауыҡ (мәç., *п. заглоточное* тамаҡ төбө арауығы: *п. межлопаточное* ҡалаҡ һөйәктәре араһы арауығы)

прострáция прострация (ҡаты ауырығандан һуң үтә ныҡ хәлдән тайыу)

прострéл *ҡара:* **люмбаго**

простýда һыуыҡ (тейеү) тейҙереү (ғәҙәттә һыуыҡ тейҙергәндән һуң башланған бер төркөм киçкен респиратор ауырыуҙар; *ҡара:* **болезни респираторные**)

протéз протез (тәндең йә берәй ағзаның булмаған өлөшөн алмаштырыусы аппарат йәки яйланма, мәç., *п. глазной* күҙ протезы; *п. зубной* теш протезы һ. б.

протезировáние протезлау, мәç., тештәрҙе протезлау

протеи́н протеин (*ҡара:* **белок**)

протеинурия протеинурия (аҡһымдың һейҙек менән бүленеүе)

протéй протей (кеше эсәктәрендә йәшәүсе микроорганизм, ашамлыҡҡа эләгеп кешенең ағыуланыуына (токсикоинфекцияһына) килтерә ала)

протеотоксикóз протеотоксикоз (аҡһымлы матдә менән ағыуланыу)

противовытяжéние ҡаршыға һуҙыу (хирургик дауаларҙың бер төрө, һуҙыу дауалауының кирәһе)

противозавитóк ҡолаҡ япрағының ҡалҡыу бормаһы

противокозелóк ҡолаҡтың ҡаршы сөйө (ҡолаҡ сөйөнөң ҡаршыһында урынлаша)

противопоказа́ния *(мед.)* ҡаршы дәлилдәр (сирҙең үҙенсәлеге, үтелешенә нигеҙләнгән ауырыуҙы тикшереүгә, дауалауға ҡаршы дәлилдәр, мәҫ., *п. абсолютные* абсолют ҡаршы дәлилдәр (дауалау йәки тикшереү үткәреү бөтөнләй ярамай); *п. к лечению* дауалауға ҡаршы дәлилдәр; *п. к операции* операцияға ҡаршы дәлилдәр; *п. относительные* (дауалауҙы йәки тикшереүҙе хаҡлы рәүештә үткәреп була)

противоя́дие ағыу ҡайтарғыс дарыу (*ҡара:* **антидот**)

протозооло́гия протозоология (иң ябай микроскопик хайуандарҙы өйрәнә торған ғилем)

прото́к *(анат.)* көпшә (мәҫ., *п. желчный общий* дөйөм үт көпшәһе; *п. семявыбрасывающий* орлоҡ ырғытҡыс көпшә һ. б.)

протоско́лекс протосколекс (таҫма селәү ҡарышлауығы)

протромбин протромбин (тромбин ферментының активлашып өлгөрмәгән дәүере)

профдермато́з профдерматоз (йәки профессиональ дерматоз)

профила́ктика *(мед.-гиг.)* профилактика *(п. вторичная* икенсел профилактика (башланған ауырыуҙы юҡ итеү, йә уның үтелешен кәметеү маҡсатында үткәрелгән саралар, мәҫ., туберкулез профилактикаһы); *п. индивидуальная* индивидуаль профилактика (шәхси гигиенаны һаҡлап йәшәү); *п. общественная (социальная)* йәмғиәт (социаль) профилактика (совет халҡының һаулығын һаҡлауға, нығытыуға йүнәлтелгән саралар комплексы); *п. первичная* беренсел профилактика (ауырыуҙарҙы булдырмау саралары, һаулыҡты һаҡлау саралары)

профилакти́ческий профилактик, профилактика (мәҫ., профилактик саралар)

профилакто́рий профилакторий *(ҡара:* **санаторий-профилакторий)**

профу́зный профуз (үтә көслө ҡан ағыҙыуҙы аңлатҡан термин, мәҫ., профуз ҡан килеүе)

процеду́ра процедура (ниндәй ҙә булһа дауалау сараларын үткәреү, мәҫ., физиотерапия процедураһы)

проце́сс процесс (үтелеш, барыш, мәҫ., *п. обмена веществ* матдәләр алмашыныу процесы һ. б.)

прохо́д *(анат.)* юл, тишек (мәҫ., *п. слуховой наружный* ҡолаҡ тишеге йәки ҡолаҡтың тышҡы юлы һ. б.)

пру́риго пруриго *(ҡара:* **почесуха)**

прыщ *ҡара:* **угри**

псаммотерапи́я псаммотерапия (ҡом ваннаһы менән дауалау методы)

псевдоабсце́сс псевдоабсцесс (абсцесты хәтерләткән, әммә эренһеҙ шеш)

псевдоанеми́я псевдоанемия (ялған анемия: тән ағарына, әммә ҡанда анемия билдәләре булмай; *ҡара: анемия)*

псевдоартро́з *ҡара:* **сустав ложный**

псевдобере́менность ялған йөклөлөк

псевдогаллюцина́ции псевдогаллюцинациялар (психик һаулыҡ ҡаҡшауының бер төрө: галлюцинациялар була, әммә сирле кеше уларҙың ысынбарлыҡ менән нигеҙләнеүенә ышанмай)

псевдогемофили́я псевдогемофилия (гемофилияға оҡшаш ауы-

рыу, ләкин ҡанды ойотоу факторҙары нормаль була)

псевдогермафроди́т псевдогермафродит (ялған гермафродитизмы булған кеше; *ҡара:* **гермафродитизм ложный)**

псевдоглауко́ма псевдоглаукома (глаукомаға оҡшаш күҙ ауырыуы, әммә күҙ эсе баҫымы нормаль була; *ҡара:* **глаукома)**

псевдожелту́ха псевдоһарылыҡ (акрихин һымаҡ дарыуҙы ҡабул иткәндән һуң йә кишер, цитрус емештәрен күп ашауҙан барлыҡҡа килә)

псевдоишиа́с псевдоишиас (ишиасҡа оҡшаш ауырыуҙар, әммә ишиасҡа хас төп билдәләре булмай)

псевдокверуля́нты псевдокверулянттар (психопатиялы шәхестең хатта аҙ ғына булған ғәҙелһеҙлеккә адекват булмаған реакция биреүе)

псевдокрипторхи́зм псевдокрипторхизм (ялған крипторхизм: күкәй тоҡсайға төшмәйенсә сандыр каналында була)

псевдомиксо́ма псевдомиксома (лайлалы шештең бер төрө)

псевдоневри́т зрительный күреү нервыһы псевдоневриты (күреү нервы невритына оҡшаш үҫеш аномалияһы: нервы атрофияһы булмай, күреү һәләтлеге һаҡлана)

псевдопелла́да псевдопеллада (пеллада булғандағы кеүек башта пеләшле таптар барлыҡҡа килеү)

псевдопода́гра псевдоподагра (эре быуындар шешеү менән характерлы подаграға оҡшаш ауырыу; *ҡара:* **подагра)**

псевдопсихопати́я псевдопсихопатия (шәхес психикаһы психопатияға бер аҙ оҡшап үҙгәреүе; *ҡара:* **психопатия)**

псевдопто́з псевдоптоз (птозды хәтерләткән күренеш, әммә күҙ ҡабағы мускулдары зарарланмай; *ҡара:* **птоз)**

псевдосклеро́з псевдосклероз (бер аҙ тарауыҡ склерозды хәтерләткән сирле күренеш; *ҡара:* **склероз рассеянный)**

псевдотуберкуле́з псевдотуберкулез (аш-һыу менән йоғоусы, үҙенә бер төрлө микроорганизм тыуҙырған төрлө ағза-туҡымаларҙы зарарлаусы инфекцион ауырыу)

псевдофурункуле́з псевдофурункулез (күп һандағы тир биҙҙәренең эренләп шешеүе)

псевдохолелитиа́з псевдохолелитиаз (бауыр коликаһын хәтерләткән көслө ауыртыу өйәнәге)

пситтако́з пситтакоз (*ҡара:* **орнитоз)**

психа́лгия психалгия (психик травма һөҙөмтәһендә шомланыу, ҡурҡыу менән үтеүсе ауырыуҙар)

психастени́я психастения (1. ихтыяр көсө кәмеү, үҙеңде кәмһетеү һ. б. билдәләр менән үтеүсе невроз *(ҡара:* **невроз**); 2. дауамлы шикләнеү, ҡурҡыу, ҡыйыуһыҙлыҡ һымаҡ билдәләр менән үтеүсе психопатия; *ҡара:* **психопатия)**

психиа́тр психиатр (психик ауырыуҙар белгесе, врач)

психиатри́ческий психиатрия, психиатрик (мәҫ., психиатрия больницаһы)

психиатри́я психиатрия (медицинаның психик ауырыуҙарҙы, уларҙың барлыҡҡа килеүен, дауалау һәм профилактика юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

пси́хика психика (кешенең рухи хәле, эске тойғолары)

психи́ческий психик, психика (кешенең психик тормошона ҡағылышлы)

психоанале́птики (**психотоники**) *ҡара:* **средство психостимулирующее**

психобиоло́гия психобиология (психик ауырыуҙарҙың биологик нигеҙен өйрәнеүсе ғилем)

психогени́я психогения (эмоциональ кисерештәр һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән психик һаулыҡтың ҡаҡшауы)

психоге́нный психоген (кешенең психикаһынан килгән)

психогигие́на психогигиена (гигиена фәнендә тормош шарттарының кеше психологияһына яһаған тәьҫирен һәм психик һаулыҡты һаҡлау юлдарын өйрәнә торған бүлек)

психо́з психоз (галлюцинация, илереү һ. б. үҙгәрештәр менән характерлы психик һаулыҡтың ҡаҡшауы; төрҙәре: *п. алкогольный* алкоголле психоз; *п. гриппозный* грипп психозы; *п. маниакально-депрессивный* маниакаль-депрессив психоз, һ. б.)

пси́холог психолог (психология белгесе)

психологи́ческий психология, психологик (мәҫ., психология кафедраһы, психологик климат)

психоло́гия психология (кеше психикаһы һәм уның торошо хаҡында фән)

психоневроло́гия психоневрология (неврология һәм психиатриянан торған фән комплексы)

психоортопеди́я психоортопедия (шәхестең тормош һәм үҙен тота белеү рәүешен үҙгәртеү формаһындағы психопатияны дауалау ысулы)

психопати́ческий психопатия, психопатик

психопати́я психопатия (ыңғай булмаған йоғонтолар һөҙөмтәһендә шәхестең дөрөҫ тәрбиәләнмәүе: ҡыҙыу булыуы, төрлө шарттарға тиҙ яраҡлаша алмауы һ. б.; төрҙәре күп)

психопатоло́гия психопатология (психиатрияның дөйөм мәсьәләләрен өйрәнеүсе ғилем)

психопрофила́ктика психопрофилактика (1. психиатрияның психик ауырыуҙарҙы булдырмау һәм барлыҡҡа килгән психик ауырыуҙарҙың киҫкенләшеп китеүенән һаҡланыу юлдарын өйрәнеүсе тармағы); 2. *п. родов* бәпесләү психопрофилактикаһы (бәпесләүҙе еңеләйтеү өсөн ҡатындар менән башҡарылған медиктар әңгәмәләре)

психосома́тика психосоматика (психик факторҙарҙың эске ауырыуҙар башланыуына, үтелешенә йоғонтоһон өйрәнеүсе ғилем)

психотерапи́я психотерапия (психик йоғонто ярҙамында дауалау йәки кешенең холҡон нормаллаштереү саралары)

психофармаколо́гия психофармакология (фармакология һәм психиатрияның психик процестарға һәм психик ауырыуҙарға дауалауҙың тәьҫир йоғонтоһон өйрәнеүсе тармағы)

психофизиоло́гия психофизиология (физиология һәм психологияның психик процестарҙың физиологик нигеҙен өйрәнеүсе тармағы)

психохирурги́я психохирургия (психик ауырыуҙарҙы хирургик

ысулдар менән дауалау бергәлеге)

психро́метр психрометр (һауа дымлылығын билдәләү өсөн прибор)

псориа́з псориаз (дауамлы, йоғошло булмаған тәңкә, төймә рәүешендәге сабыртма, ҡайһы ваҡыт быуындар шешеү һ. б. билдәләр менән үтеүсе дөйөм ауырыу; формалары: *п. весенне-летняя форма* псориаздың яҙғы-йәйге формаһы (ауырыу яҙғы-йәйге миҙгелдә көсәйеп китеүсән); *п. осенне-зимняя форма* псориаздың көҙгө-ҡышҡы формаһы (ауырыу көҙгө-ҡышҡы миҙгелдә көсәйеп китеүсән); *п. прогрессивная стадия* псориаздың прогрессив стадияһы; *п. регрессивная стадия* псориаздың регрессив стадияһы (ауырыуҙың ҡайтыу дәүере); *п. стационарная стадия* псориаздың стационар стадияһы (ауырыу бер кимәлдә тора) һ. б.

псориати́ческий псориаз, псориатик, псориазға ҡағылышлы)

птери́гий (крыловидная плева) птеригий, келәүек (күҙҙе ҡаплай торған яры)

птери́гиум ногтя тырнаҡ птеригиумы (тырнаҡ өҫтөнә сығыусы шәбе)

птоз птоз (күҙ ҡабағы мускулдары ауырыу сәбәпле күҙҙең өскө ҡабағы һалынып төшөүе)

птомаи́ны птомаиндар (мәйет тарҡалғанда барлыҡҡа килгән ағыулы матдәләр: кадаверин һ. б.)

пузырёк ҡыуыҡса (1. анатомик күренеш, мәҫ., *п. Граафов* Грааф ҡыуыҡсаһы (түл биҙендә); 2. тәнгә сыҡҡан сабыртма төрө)

пузырча́тка (пемфигус) пемфигус (1. тәнгә һыулы ҡыуыҡ һәм ҡыуыҡсалар ҡалҡыу һәм дөйөм һаулыҡтың ҡаҡшауы менән үтеүсе ауырыу; төрҙәре: *п. вульгарная* вульгар пемфигус һ. б.); 2. *п. новорожденных* балаларҙың сифилис пемфигусы (*ҡара:* **сифилис**); 3. *п. новорожденных эпидемическая* яңы тыуған балаларҙың эпидемик пемфигусы (етди сепсис ауырыу)

пузы́рь *(анат., мед.)* ҡыуыҡ (1. ауырыу сәбәпле тире һәм тиресәгә сығыусы һыулы йәки эренле сабыртма, мәҫ., эренле ҡыуыҡ; 2. ҡайһы бер ҡыуышлы ағза, мәҫ., *п. мочевой* һейҙек ҡыуығы, үт ҡыуығы)

пузырько́вый ҡыуыҡсалы (мәҫ., ҡыуыҡсалы сабыртма)

пузырь со льдом һыуыҡтыс ҡыуыҡ (һалҡын һыу йәки боҙ тултырылған тәнгә һалыу өсөн ҡулланылған махсус резина һауыт)

пульмоно́лог пульмонолог (пульмонология белгесе, врач)

пульмоноло́гия пульмонология (медицинаның үпкә ауырыуҙарын, уларҙы дауалау ысулдарын өйрәнә торған бүлеге)

пульмонэктомия пульмонэктомия (бер үпкәне алыу операцияһы)

пу́льпа пульпа (теш йомшағы)

пульпи́т пульпит (теш йомшағының шешеүе)

пульс пульс (һүҙ нигеҙҙә артерия тамыры тибеүе хаҡында бара: 1. *п. аритмичный* ритмһыҙ пульс; *п. мягкий* йомшаҡ пульс; *п. напряженный* ҡаты пульс; *п. нитевидный* ептәй (беленер-беленмәҫ) пульс һ. б.; 2. *п. венный* вена пульсы (ғәҙәттә йөрәктең өс япраҡлы клапаны етешмәүсәнлегә булғанда барлау венаһының йөрәк тибешенә ярашлы тибеүе)

пульса́ция пульсация (йөрәк тибеше, ҡан тамыры ритмик киңәйеүенән килгән яҡын-тирәләге туҡымаларҙың ритмик һелкенеүе)

пункт пункт (медицина ярҙамы күрһәтеү урыны: *п. травматологический* травматология пункты; *п. фельдшерско-акушерский* фельдшер-акушерлыҡ пункты; *п. фронтовой эвакуационный* фронт эвакуация пункты һ. б.)

пункта́т пунктат (пункция ярҙамында алынған материал)

пу́нкция (ауырыуҙы асыҡлау йәки дауалау маҡсатында ағза-туҡыма, шеш фәләнде ҡаҙау; *п. диагностическая* диагнозлау (ауырыуҙы асыҡлау) пункцияһы; *п. сустава* быуын пункцияһы һ. б.)

пупови́на кендек бауы

пупо́к кендек

пу́рпур зрительный күреү пурпуры (күреү таяҡсаларында барлыҡҡа килгән күреү матдәһе)

пу́рпура пурпура (тире һәм тиресә эсендә булған ваҡ ҡан һауыуҙар, мәҫ., *п. лекарственная* дарыу пурпураһы (теге йәки был дарыу килешмәгәнлектән була); *п. тромбоцитопеническая* тромбоцитопения пурпураһы (периферик ҡанда тромбоциттар кәмеү һәм ҡанаусанлыҡ менән характерлы бер төркөм ауырыуҙар)

пуруле́нтный пурулент (эренләүгә ҡағылышлы)

пу́стула пустула (эренле ҡыуыҡса)

пустуле́зный пустулез (пусталарға ҡағылышлы, мәҫ., пустулез сабыртма)

путёвка санаторная санаторий путевкаһы

путь(и) *(анат.)* юл(дар), мәҫ., *п. мочевыводящие* һейҙек сығарғыс юлдар; *п. нервные* нервы юлдары; *п. нервный центробежный* үҙәктән килгән нервы юлы (импульсты үҙәк нервы системаһынан ағза-туҡымаларға алып килә); *п. центростремительный* үҙәккә барған юл (импульсты ағза-туҡымаларҙан үҙәк нервы системаһына алып бара) һ. б.

пучегла́зие аҡыш күҙле булыу (*ҡара:* **экзофтальм**)

пуче́ние живота *(разг.)* эс күбеү (*ҡара:* **метеоризм**)

пучо́к *(анат.)* шәлкем (һүҙ, нигеҙҙә, нервы йәки мускул епсәләре хаҡында бара, мәҫ., *п. плечевого сплетения* ҡулбаш нервылар сырмалсыһы шәлкеме)

пуэрили́зм пуэрилизм (ҡайһы бер өлкән кешенең балаларса фекер йөрөтөүе)

пуэри́льный пуэриль (балаларға ҡағылышлы)

пчёлы бал ҡорто

пылезолоулови́тели туҙан-көл йотоусы ҡорамал

пье́дра белая аҡ пьедра (сәсте зарарлаусы бәшмәк ауырыуы, сәс бөртөктәрендә аҡ төйөндәр барлыҡҡа килеү менән характерлы)

пья́нство эскелек, эскеселек (төрҙәре: *п. запойное* тыйылғыһыҙ (эсеү) эскеселек (алкоголизмдың бер төрө)

пя́сть ус төбө (ҡул суғының шаушаҡ һәм бармаҡтар араһындағы өлөшө)

пя́тка үксә

пятно́ тап, тимгел (мәҫ., *п. родимое* миң табы)

Р

рабдито́зы рабдитоздар (үҙенә бер төрлө йомро паразит селәүҙәр йоғоуҙан килгән гельминтоз ауырыуҙар; *ҡара:* **гельминтоз)**

рабдови́русы рабдовирустар (үҙенә бер төрлө вирустар, мәç., ҡотороу ауырыуы вирусы)

рабдомио́ма рабдомиома (арҡыры һыҙатлы мускулдарҙан барлыҡҡа килгән ябай шеш)

рабдомиосарко́ма рабдомиосаркома (арҡыры һыҙатлы мускулдарҙан барлыҡҡа килгән саркома шеше; *ҡара:* **саркома)**

рабо́та эш, эшсәнлек (мәç., аҡыл эше, физик эш, йөрәк эшсәнлеге)

рабо́тник медици́нский медицина хеҙмәткәре (работнигы)

работоспосо́бность эшкә (һәләтлелек) яраҡлылыҡ (мәç., *р. умственная* аҡыл эшенә яраҡлылыҡ; *р. физическая* физик эшкә яраҡлылыҡ)

равнове́сие *(физиол.)* тигеҙләнеш (мәç., тән тигеҙләнеше, физиологик тигеҙләнеш һ. б.)

радиа́ция радиация (нурланыш, мәç., ҡояш радиацияһы)

радика́льный радикаль (мәç., радикаль операция)

радикула́лгия радикулалгия (арҡа мейеһе нервыһы тамырсаһы иннервациялаған ерҙә ауыртыу тойоу)

радикули́т радикулит (арҡа мейеһе нервылары тамырсалары шешеүе; төрҙәре: *р. дискогенный* дискоген радикулит (умыртҡалыҡ остеохондрозын кисергәндә булған сирле күренеш; *ҡара:* **остеохондроз)**; *р. пояснично-крестцовый* бил-һигеҙгүҙ радикулиты; *р. шейно-грудной* муйын-күкрәк радикулиты)

радикулоневри́т радикулоневрит (арҡа мейеһе нервыһы һәм тамырсаһының бер юлы шешеүе)

радиоакти́вность радиоактивлыҡ (альфа, бета киçәксәләре йәки гамма нурҙар нурланышы, мәç., *р. естественная* тәбиғи радиоактивлыҡ; *р. искусственная* яһалма радиоактивлыҡ һ. б.)

радиоакти́вный радиоактив, мәç., радиоактив матдә

радиобиоло́гия радиобиология (биологияла радиоактив нурҙарҙың организмға яһаған тәьçирен өйрәнә торған бүлек)

радиодерми́т радиодермит (рентген йәки радиоактив нурҙар тәьçиренән тиренең шешеүе)

радиоизото́п *ҡара:* **изотоп радиоактивный**

радиокардиографи́я радиокардиография (йөрәк эшсәнлеген өйрәнеү ысулы)

радио́лог радиолог (медицина радиологияһы һәм нурҙар менән дауалау буйынса белгес, врач)

радиоло́гия радиология (радий һәм башҡа радиоактив элементтар тәьçирен һәм уларҙан файҙаланыу юлдарын өйрәнә торған фән; бер нисә төрө бар: медицина радиологияһы, хәрби радиология һ. б.)

радиоме́тр радиометр (1. нур энергияһын билдәләй торған прибор; 2. радиоактивлыҡты билдәләй торған прибор)

радиометри́я радиометрия (нур энергияһын үлсәү ысулдарын өйрәнә торған фән)

радиопилю́ля (радиокапсула) радиопилюля (ашҡаҙан-эсәктәр эшен өйрәнә торған һәм йоҭоу

өсән уңайлы булған радиотапшырғыс)

радиопунктýра радиопунктура (туҡыма эсенә укол рәүешендә үткәрелгән гамматерапия; *ҡара:* **гамматерапия**)

радиорезистéнтность радиорезистентлыҡ (организмдың йәки ағза-туҡыманың радиоактив тәьҫиргә бирешмәүсәнлеге)

радиосенсибилизáция радиосенсибилизация (радиактив тәьҫиргә ҡарата булған сенсибилизация, *ҡара:* **сенсибилизация**)

радиотерапи́я *ҡара:* **лечение лучевое**

радиотокси́ны радиотоксиндар (ионизация тәьҫиренән организмда барлыҡҡа килеп, зарар килтереүсе биологик матдәләр)

радиохирурги́я радиохирургия (яман шештәрҙе хирургик операция һәм нурланыш ярҙамында дауалау методы)

радиочувствитéльность радиоһиҙеүсәнлек (ионизациялауға ҡарата организмдың, ағза-туҡымаларҙың һиҙеүсән булыуы)

радиоэпителии́т радиоэпителиит (ионизация нурланышынан тиресә ҡатламдарҙың шешеүе)

радóн радон (радиоактив бүлемләнеүҙән килгән газ)

радонотерапи́я радонотерапия (эсеү, ванна алыу, клизма рәүешендә радонлы һыу менән дауалау)

рáдужка *ҡара:* **оболочка глаза радужная**

разбинтовáть бинтты сисеү (йәки тағатыу)

разби́тость общая тән ҡырылып барыуы (ныҡ арығанлыҡтан йәки ниндәйҙер ауырыуҙың билдәһе булырға мөмкин)

разви́тие үҫеш (мәҫ., *р. организма* организм үҫеше)

разговóр жестами ымлап һөйләшеү

раздражáться *(разг.)* асыуланыу, асыу ҡабарыу, йән көйөү, теңкәгә тейеү

раздражáющий 1. ҡуҙғытҡыс; 2. йән көйҙөргөс

раздражéние 1) *(физиол.)* ҡуҙғыу, ҡуҙғытыу (мәҫ., *р. световое* яҡтылыҡ менән ҡуҙғытыу); 2. боҙолоу (мәҫ., *р. кожи* тире боҙолоуы); 3. асыуланыу, асыуландырыу).

раздражи́мость *(физиол.)* ҡуҙғыусанлыҡ (ҡуҙғытыуға яуап биреү һәләтлеге)

разложéние тарҡалыу (мәҫ., мәйет тарҡалыуы, шулай уҡ *ҡара:* **распад**)

разминáние (массаж) ыуыу

размúнка разминка (спорт ярышы алдынан спорт формаһына килеү өсөн башҡарылған физик күнегеүҙәр комплексы)

размозжéние (ткани) туҡыма иҙралатыуы

размягчéние тканей йомшарыу

разрéз 1. ярыу, ҡырҡыу, ярыу операцияһы; 2. ярыу (ҡырҡыу яраһы)

разрешéние (болезни) ауырыуҙың ҡайтыуы (бөтөүе)

разры́в *(мед.)* 1. ярылыу (өҙөлөү, йыртылыу, тишелеү), мәҫ., *р. желудка* ашҡаҙан ярылыуы; *р. перепонки барабанной* ҡолаҡ (барабан) ярыһы тишелеүе; *р. сухожилия* тарамыш өҙөлөүе; 2. ярылған (өҙөлгән, йыртылған) урын, мәҫ., ашҡаҙандың ярылған урыны)

райцтерапи́я райцтерапия (организмдың тәбиғи көстәрен, иммун-

нитетын күтәреүгә йүнәлтелгән дауалау)

рак рак (эпителиаль туҡыманан сыҡҡан яман шеш, мәҫ., *р. желудка* ашҡаҙан рагы; *р. кожи* тире рагы һ. б.)

ра́ковина *(анат.)* ҡабырсаҡ, япраҡ (мәҫ., *р. носовая* танау ҡабырсағы (танау эсендә улар дүртәү); *р. ушная* ҡолаҡ япрағы)

ра́на яра (төрҙәре: *р. асептическая* асептик яра (микробтар эләкмәгән таҙа яра); *р. гнойная* эренле яра; *р. колотая* сәнсеү яраһы; *р. огнестрельная* атыу яраһы; *р. операционная* операцион яра; *р. открытая* асыҡ яра; *р. проникающая* үткел яра; *р. рваная* өҙгөләнгән яра; *р. резаная* киҫелгән (ҡырҡылған) яра; *р. рубленая* сабыу яраһы; *р. сквозная* үтәләй тишек яра; *р. ушибленная* иҙелгән яра һ. б.

ране́ние яраланыу, йәрәхәтләнеү (яра яһаусы механик тәьҫир итеү, тик был терминға операция яраһы инмәй; *р. проникающее* үтәләй тишелеп яраланыу; *р. слепое* һуҡыр яраланыу (пуля, ярсыҡ һ. б. тәндә ҡала) һ. б.)

ра́неный яраланған, яралы (йәрәхәтле)

рани́мость *(нерв.)* күңел кителеүсәнлек

ра́нка ваҡ яра

ра́па рапа (тоҙға бай булған күл һыуы)

раскры́тие шейки матки аналыҡ муйынтығы асылыуы (бәпесләү күренеше)

распа́д 1. тарҡалыу (туҡыма күҙәнәктәрҙең үлеүе менән характерлы күренеш, мәҫ., *р. казеозный* казеоз тарҡалыу (эремсекләнеп тарҡалыу); *р. раковой опухоли* рак шешенең тарҡалыуы; 2. *ҡара:* **расщепление;** 3. *р. личности; ҡара:* **деградация личности)**

распуха́ние *(разг.)* шешенеп китеү

расса́сывание (напр. опухоли) ҡайтыу (мәҫ., шештең ҡайтыуы)

рассече́ние *(хир.)* айырып ярыу (мәҫ., туҡыманы айырып ярыу)

рассе́янность (внимания) тарҡаулыҡ, тарҡау булыу

расстро́йство (здоровья) ҡаҡшау, боҙолоу, насарайыу (мәҫ., *р. здоровья* һаулыҡ ҡаҡшауы; *р. кровообращения* ҡан йөрөшө боҙолоуы; *р. памяти* хәтерҙең насарайыуы һ. б.)

раство́р иретмә (мәҫ., *р. гипертонический* гипертоник иретмә (ҡанға ҡарағанда юғарыраҡ осмотик баҫымлы иретмә); *р. гипотонический* гипотоник иретмә (ҡанға ҡарағанда түбәнерәк осмотик баҫымлы иретмә); *р. изотонический* изотоник иретмә (ҡан менән бер осмотик баҫымлы иретмә); *р. лекарственный* дарыу иретмәһе; *р. физиологический* физиологик иретмә (аш тоҙоноң изотоник иретмәһе)

расте́ние үҫемлек (мәҫ., *лекарственное (целебное)* дарыу үҫемлеге, шифалы үҫемлек); *р. ядовитое* ағыулы үҫемлек һ. б.)

растяже́ние кимәлйеү (мәҫ., *р. связок* бәйләүестәр кимәлйеүе *р. мышц* мускулдар кимәлйеүе)

растира́ние 1. ыуыу дарыуы (мәҫ., камфара спирты); 2. ыуыу, ыуып индереү (мәҫ., камфара спиртын тәнгә ыуыу)

расчёсы тырналған ер, тырнашыу эҙҙәре

расшире́ние *(мед.)* киңәйеү (мәҫ., *р. вен варикозное* веналарҙың варикоз (төйөрләнеп) киңәйеүе;

р. желудка ашҡаҙан киңәйеүе; *р. сердца* йөрәк киңәйеүе һ. б.)

расще́лина ярыҡ, китек, мәҫ., *р. губы* китек ирен (тыумыштан килгән физик кәмселек һ. б.)

расщепле́ние бүлемләнеү (мәҫ., 1. *р. белка* аҡһым бүлемләнеүе, *р. волос* сәс бүлемләнеүе; 2. *р. губы* китек ирен (*ҡара:* **расщелина губы**)

ра́уш нарко́з рауш наркоз (ҡыҫҡа ваҡытлы наркоз)

рахи́т рахит (Д витамины етешмәүҙән килгән һәм һөйәктәр үҙгәреүе менән үткән 1—3 йәштәге балаларға хас дөйөм ауырыу)

рацио́н рацион (1. билдәле ваҡытҡа бирелгән аҙыҡ нормаһы; 2. көндәлек аҙыҡ нормаһы һәм составы)

рво́та ҡоҫоу, ҡоҫтороу (мәҫ., *р. алкоголиков утренняя* алкоголиктарҙың иртәнге ҡоҫоуы; *р. беременных неукротимая* йөклө ҡатындарҙың туҡтауһыҙ ҡоҫоуы (буйға ҡалыуҙың тәүге 3—4 айындағы токсикоз (*ҡара:* **токсикоз беременных**); *р. желудочная* ашҡаҙандан килгән ҡоҫоу; *р. желчная* үт ҡоҫоу; *р. искусственная* ҡоҫтортоу (мәҫ., ағыуланғанда); *р. каловая* тиҙәк ҡоҫоу (нигеҙҙә эсәк үткәрмәүсәнлеге булғанда күҙәтелгән етди күренеш); *р. кровавая* ҡан ҡоҫоу; *р. мозговая* мейегә бәйле ҡоҫоу (баш мейеһендәге ҡайһы бер ауырыу йәки мейе имгәнгәндә булған күренеш һ. б.)

рво́тные ма́ссы ҡоҫҡолоҡ

рво́тный ҡоҫторғос, ҡоҫтора торған (мәҫ., ҡоҫторғос дарыу)

реабилита́ция *(мед.)* реабилитация, реабилитациялау (организм эшсәнлеген ҡайтарыуға йүнәлтелгән медицина, социаль һәм педагогик саралар комплексы, мәҫ., *р. трудовая* хеҙмәткә яраҡлылыҡты реабилитациялау)

реадапта́ция реадаптация (кешенең юғалған йә кәмегән физиологик реакцияларын ҡайтарыу буйынса саралар комплексы)

реакклиматиза́ция реакклиматизация (ҡасандыр йәшәп киткән тәбиғәт шарттарына ҡайтып уларға йәнә өйрәнеп китеү)

реакти́вность *(биолог.)* реактивлыҡ (организмдың теге йәки был тышҡы тәьҫир-йоғонтоға яуап биреү һәләтлеге; төрҙәре: *р. иммунологическая* иммунологик реактивлыҡ; *р. патологическая* патологик (сирле) реактивлыҡ һ. б.)

реакти́вное состоя́ние реактив торош (*ҡара:* **психогении**)

реа́кция *(мед.)* реакция (организмдың ниндәй ҙә булһа тәьҫир-йоғонтоға яуабы, мәҫ., *р. аллергическая* аллергия реакцияһы (*ҡара:* **аллергия**); *р. двигательная* хәрәкәт реакцияһы (мәҫ., эҫе нәмәгә тейгәндә ҡулды тартып алыу), *р. защитная* һаҡлағыс реакция; *р. зрачка* күҙ ҡараһы реакцияһы (яҡты төшһә, күҙ ҡараһы тарая); *р. иммунная* иммун реакция (организмда иммун матдәләр һәм антигендар араһындағы осрашыу-бәйләнештәр); *р. психогенная* психоген реакция: 1. психопатия булғандағы күренеш; *ҡара:* **психопатия**); 2. психик травма йәки көслө психик кисерештән һуң булған психик һаулыҡ ҡаҡшауҙарының дөйөм исеме, мәҫ. *р. депрессивная* депрессив реакция (*ҡара:* **депрессия**); *р. невротическая* невротик реакция (*ҡара:* **невроз**) һ. б.; 3. организмға йә айырым аға-

туҡымаға үткәрелгән тикшереү, мәҫ. *р. Вассермана* Вассерман реакцияһы (сифилисты асыҡлау реакцияһы; *ҡара:* **сифилис**); *р. Вейля-Феликса* Вейль-Феликс реакцияһы (сабыртма тифын асыҡлау реакцияһы); *р. Видаля* Видаль реакцияһы (ҡорһаҡ тифын асыҡлау реакцияһы); *р. Манту* Манту реакцияһы (туберкулин реакцияһы); *р. отрицательная* кире (ыңғай булмаған) реакция; *р. Пирке* Пирке реакцияһы (туберкулин реакцияһы); *р. положительная* ыңғай реакция; *р. Райта* Райт реакцияһы (бруцеллезды билдәләү реакцияһы (*ҡара:* **бруцеллез**); *р. связывания комплемента* **(РСК)** комплементты тотоу реакцияһы (иммунологик матдәләрҙе тотоуға бәйле реакция, мәҫ. Вассерман реакцияһы); *р. серологическая* серологик реакция (нигеҙҙә йоғошло ауырыуҙарҙы асыҡлау өсөн кеше йәки хайуан ҡанының специфик сифаттарын тикшереү, мәҫ. Райт реакцияһы, Видаль реакцияһы һ. б.); *р. туберкулиновая* туберкулин реакцияһы (туберкулин ҡулланып туберкулезды билдәләү, мәҫ. Манту, Пирке реакциялары; *ҡара:* **туберкулин**); 4. физиологик шыйыҡсаларҙың әселе-һелтеле булыуын билдәләү, мәҫ. *моча кислой реакции* һейҙектең әселе реакцияһы)

реампута́ция реампутация (ҡабатлап яһалған ампутация операцияһы; *ҡара* **ампутация**)

реанимато́лог реаниматолог (реаниматология белгесе, врач)

реаниматоло́гия реаниматология (медицинаның реанимация менән шөғөлләнә торған бүлеге)

реанима́ция реанимация (клиник үлеү хәлендәге кешеләргә ҡарата үткәрелгән бөтә терелтеү саралары)

ребёнок бала (мәҫ. *р. в утробе матери* ҡарындағы бала; *р. грудной* имсәк бала; *р. доношенный* етлегеп тыуған бала; *р. мертворожденный* үле тыуған бала; *р. недоношенный* етлекмәй тыуған бала; *р. новорожденный* яңы тыуған бала)

ре́бро(а) ҡабырға (төрҙәре: *р. истинные* ысын ҡабырғалар (түш һөйәге менән тоташҡандар); *р. колеблющиеся (свободные)* ирекле ҡабырғалар (түш һөйәге менән тоташмаған иң аҫҡы (11, 12-се) ҡабырғалар); *р. ложные* ялған ҡабырғалар (үҙ-ара кимерсәк ярҙамында тоташып, түш һөйәгенә кимерсәк дуғаһы ярҙамында беркетелгән аҫҡы 8, 9, 10-сы ҡабырғалар); *р. шейные* муйын ҡабырғалары (рудемент ҡалдыҡтар)

ре́вень иреүән (нигеҙҙә эс йомшартҡыс дауа биргән үҫемлек, борон-ғо ваҡытта бик популяр булған)

ревмати́зм ревматизм (нигеҙҙә тоташтырғыс туҡыманы, йөрәкҡан тамыры системаһын, быуындарҙы зарарлап үтеүсе стрептококк тыуҙырған инфекцион-аллергик ауырыу)

ревмати́ческий ревматизм, ревматик (мәҫ. ревматизм өйәнәге); ревматизм менән ауырыусы)

ревмато́идный ревматоид (*ҡара:* **артрит ревматоидный**)

ревматоло́гия ревматология (медицинала тоташтырғыс туҡыманың зарарланыуы менән үтеүсе бер төркөм ауырыуҙарын өйрәнеүсе тармаҡ)

ревмокарди́т ревмокардит (йөрәк-

теңбөтә йәки айырым ҡатламдарының шешеүе менән үтеүсе ревматизм)

регенера́ция регенерация (тарҡалған йәки ныҡ зарарланған туҡыма өлөштәренең һәм айырым күҙәнәктәрҙең, ә ябай хайуандарҙа тотош ағзаларҙың ҡайтанан үҫеп барлыҡҡа килеүе, мәҫ. нервы регенерацияһы һ. б.)

регистрату́ра регистратура (амбулатория-поликлиника һымаҡ учреждениеларҙа килгән сирлеләрҙе врачҡа яҙыу бүлеге)

ре́гулы *ҡара:* **менструация**

регуля́ция *(физиол.)* регуляция (яйға һалыу, мәҫ. *р. гормональная* гормональ регуляция һ. б.)

редресса́ция редрессация (ниндәй ҙә булһа физик кәмселекте операция ҡулланмайынса төҙәтеү сараһы)

режи́м режим (мәҫ. гигиеник режим, туҡланыу режимы, эш режимы һ. б.)

резе́кция резекция (ағза-туҡыма өлөшөн ҡырҡып алыу операцияһы, мәҫ. ҡабырға резекцияһы)

резисте́нтность (организма) организм резистентлығы (организмдың төрлө зарарлы тәьҫирҙәргә бирешмәүе)

резо́рбция резорбция (һеңеү, таралыу, ҡайтанан һеңеү, мәҫ., тире аҫтына индерелгән дарыуҙың резорбцияһы)

резус-антитело резус-антиесем (ыңғай резуслы кеше ҡанын кире резуслы кешегә ебәргәндә йәки ыңғай резуслы ирҙән кире резуслы ҡатын буйға ҡалғанда барлыҡҡа килгән иммун матдә; уның тәьҫиренән үрҙә күрһәтелгән хәл тағы ҡабатланһа, ҡан алған кешелә һәм буйға ҡалған ҡатындың башҡа балаларында етди ауырыу үҙгәреш тәре була); *р. несовместимый* ярашһыҙ резуслы (мәҫ., ҡан); *р. отрицательный* кире резуслы (мәҫ., ҡан); *р. положительный* ыңғай резуслы (мәҫ., ҡан); *резус система* резус система (резус-антиесем һәм резус-антиген); *резус-фактор* резус-фактор (резус тоҡомло маймылдар һәм 85 процент кешеләрҙә ҡандың ҡыҙыл күҙәнәктәрендә өҫтәмә рәүештә була торған агглютиноген)

резь әсетеп ауыртыу

реинвази́я реинвазия (бер үк паразитар сирҙең кешегә ҡабатлап йоғоуы)

реинфе́кция реинфекция (бер үк инфекцион ауырыуҙың ҡабатлап йоғоуы)

рекомпре́ссия рекомпрессия (кессон ауырыу менән сирләгән кешене барокамераға урынлаштырып дауалау; *ҡара:* **барокамера**)

реконвалесце́нт реконвалесцент (һауығып килгән сирле кеше)

реконвалесце́нция реконвалесценция (һауығып килеү)

ректороманоскопи́я ректороманоскопия (тура һәм сигма эсәктәрен махсус прибор ярҙамында тикшереү)

ректоскопи́я ректоскопия (ректоскоп приборы ярҙамында тура эсәк эсен тикшереү)

релакса́нты релаксанттар (релаксация булдырыусы дарыуҙар)

релакса́ция *(мед.)* релаксация (1. һөлдә мускулдары тонусын түбәнәйтеү; 2. психик көсөргәнеште кәметеү)

релапоратоми́я релапоратомия (ҡабатлап ҡорһаҡты ярыу операцияһы)

ремиссия ремиссия (ауырыуҙың еңел үтеү дәүере)

рентге́н рентген (рентген һәм гамма-нурҙар дозаһын үлсәү берәмеге)

рентгеногра́мма рентгенограмма, рентген һүрәте (рентген нурҙары ярҙамында фотопленкаға алынған һүрәт)

рентгенография рентгенография (рентген нурҙары ярҙамында эске ағзаларҙы фотоға төшөрөү, мәҫ. *р. легких* үпкә рентгенографияһы)

рентгенодиагно́стика рентгенодиагностика (рентген нурҙары ярҙамында ауырыуҙы асыҡлау)

рентгенокимогра́фия рентгенокимография (рентген нурҙары ярҙамында эске ағзалар хәрәкәтен тикшереү)

рентгенокинематогра́фия рентгенокинематография (рентгенда барлыҡҡа килгән һүрәтте киноға төшөрөү)

рентгено́лог рентгенолог (рентгенология һәм рентгенотерапия белгесе, врач)

рентгеноло́гия рентгенология (рентген нурҙары һәм уларҙан файҙаланыу тураһындағы ғилем)

рентгеноостеоло́гия рентгеноостеология (рентгенологияның һөйәктәрҙе өйрәнеүсе тармағы)

рентгеноскопия рентгеноскопия (рентген нурҙары ярҙамында ҡарап тикшереү)

рентгенотерапи́я рентгенотерапия (рентген нурҙары менән дауалау; төрҙәре: *р. глубокая* тәрән (үтешле) рентгенотерапия; *р. косвенная* ситләтелгән рентгенотерапия (мәҫ. арҡа мейеһен рентген нурҙары менән яҡтыртып тирегә тәьҫир итеү); *р. поверхностная* өҫтөн рентгенотерапия; *р. прямая* тура (үтешле) рентгенотерапия һ. б.)

рентгеноте́хник рентгенотехник (рентгенотехника белгесе)

рентгеноте́хника рентгенотехника (рентген аппараттары һәм улар ярҙамында рентген нурҙарын алыу методикаһы)

реови́русы реовирустар (кешелә, хайуандарҙа һәм үҫемлектәрҙә эйәләшеүсән вирустар ғаиләһе, уларҙың ҡайһы берҙәре ауырыу тыуҙыра ала)

реогра́фия реография (ҡан тамырҙары һуғыуын (пульсын) өйрәнеү ысулы)

реокардиогра́фия реокардиография (йөрәк эшсәнлеген график һүрәт рәүешендә өйрәнеү ысулы)

реометри́я реометрия (туҡыма-ағзаларҙағы электр күренештәрен үлсәп билдәләү)

реопера́ция реоперация (ҡабатлап хирургик операция яһау)

реоэнцефалографи́я реоэнцефалография (баш мейеләге ҡан тамырҙарының функциональ торошон тикшереү ысулы)

ретинопа́тия ретинопатия (күҙҙең селтәрле ҡатламындағы шешеүһеҙ үткән ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

реплanта́ция реплантация (травма ваҡытында урынынан сыҡҡан ағзаны элекке урынына күсереү буйынса пластик операция)

реппеле́нт реппелент (бөжәктәрҙе ҡурҡытыу өсөн ҡулланылыусы препарат, мәҫ., «ДЭТА» һ. б.)

репози́ция репозиция (һынған һөйәк остарын урынына ҡуйыу һәм беркетеү формаһындағы хирургик ярҙам)

ресни́ца керпек

ресни́чки керпексәләр (ваҡ үҫентеләр, мәҫ. *р. двигательные* хәрәкәт керпексәләре (тын юлдарында)

респира́тор респиратор (тын юлдарын, күҙ-колаҡты һаҡлаусы шәхси прибор)

респирато́рный респиратор (тын алыуға һәм тын алыу ағзаларына ҡағылышлы, мәҫ. респиратор ауырыуҙар)

ретикуле́з ретикулез (ҡан эшләп сығарыусы ағзаларҙағы ретикуляр күҙәнәктәрҙең яман үтелешле үҫеш алыуы менән характерлы бер төркөм ауырыуҙар исеме; төрҙәре: *р. кожи* тире ретикулезы һ. б.)

ретикулосарко́ма ретикулосаркома (ретикуляр туҡыманан сыҡҡан саркома шеше)

ретикулоци́т ретикулоцит (йәш эритроцит)

ретикулоцито́з ретикулоцитоз (периферик ҡанда йәш эритроциттарҙың артыуы)

ретикулоцитопени́я ретикулоцитопения (периферик ҡанда йәш эритроциттарҙың кәмеүе)

ретини́т ретинит (күҙҙең селтәрле шекәрәһенең шешеүе)

ретино́л ретинол (*ҡара:* **витамин А**)

ретрави́русы ретравирустар (вирустарҙың бер төрө, уларҙың ҡайһылары кешелә һәм хайуандарҙа ауырыу тыуҙыра ала)

ретрове́рсия матки (аналыҡ ретроверсияһы (аналыҡтың артҡа бөгөлөшө)

ретроперитони́т ретроперитонит (ҡорһаҡ артындағы туҡыманың шешеүе)

ретрофле́ксия матки аналыҡ ретрофлексияһы (аналыҡтың мөйөш яһап бөгөлөүе)

рефле́кс рефлекс (ҡуҙғытыу-ярһытыуға организмдың үҙәк нервы системаһы аша башҡарылған яуап реакцияһы; төрҙәре: *р. безусловный (врожденный)* мотлаҡ рефлекс (мәҫ. имеү, йотоу һ. б.); *р. двигательный* хәрәкәт рефлексы; *р. условный* шартлы рефлекс (тормошта барлыҡҡа килгән) һ. б.

рефлекси́я рефлексия (кешенең үҙенең уй-фекерҙәрен, мауығыуҙарын, эмоцияларын һ. б. анализлау рәүешендәге теоретик эшсәнлеге)

рефлексотерапи́я рефлексотерапия (энә менән ҡаҙау, электропункция һ. б. механик ярһытыуға ҡоролған дауаларҙың дөйөмләштерелгән исеме)

рефле́ктор рефлектор (1. яҡтылыҡ нурҙарын сағылдырған батынҡы көҙгө; 2. яҡтылыҡ нурҙарын сағылдырған электр лампалы йылытҡыс прибор)

рефлю́кс рефлюкс (кире килеү, мәҫ., ашҡаҙан һутының ҡыҙыл үңәскә үтеүе)

рефра́кция глаза күҙ рефракцияһы (күҙҙең тыныс хәлдә булған һынылыш һәләтлеге, мәҫ., *р. роговицы* күҙ мөгөҙсәһе рефракцияһы; *р. хрусталика* күҙ яҫмығы рефракцияһы һ. б.)

реце́пт рецепт (дарыу алыу өсөн врач биргән яҙыу; төрҙәре: *р. магистральный* магистраль рецепт (врач төҙөгән рецепт), *р. официнальный* официналь рецепт (фармакопея буйынса төҙөлгән рецепт) һ. б.)

рецепто́р рецептор (1. анализаторҙың һиҙеү-тойоуҙы булдыра торған периферик өлөшө — нервы бөтөмө, мәҫ., *р. зрительный* кү-

реү рецепторы; 2. цитоплазмалағы бер төркөм молекулалар)

рецептýра рецептура (1. фармацияның рецептарҙы дөрөҫ яҙыу хаҡындағы бүлеге; 2. дарыуҙарҙың составы һәм уларҙы әҙерләү ҡағиҙәләре)

рецидив (болезни) рецидив (баҫылып торғандан һуң ауырыуҙың йәнә көсәйеп китеүе)

реципиéнт реципиент (1. ебәрелгән ҡанды алған ауырыу кеше; 2. ағза-туҡыманы күсереү операцияһын кисергән ауырыу кеше)

речь телмәр, һөйләү (мәҫ., *р. быстрая и невнятная* һүҙҙе йотоп (лыбырлап) һөйләү; *р. гнусавая* тынҡыш (танау менән) һөйләү һ. б.)

рибофлави́н *ҡара:* **витамин B_2**

риги́дность ригидлыҡ (тартышып ҡатыу, мәҫ., мускулдар ригидлығы)

риккéтсии риккетсиялар (бер төркөм хәрәкәтһеҙ микроорганизмдар, уларҙың араһында кешеләр һәм хайуандарҙа ауырыу тыуҙырыусылары ла бар)

риккетсиóзы риккетсиоздар (ашһыуҙан, бөжәктәр тешләүенән йоғоп, патоген риккетсиялар тыуҙырған бер төркөм киҫкен инфекцион ауырыуҙар, мәҫ., *р. клещевой* талпан риккетсиозы һ. б.).

рини́т ринит (танау тиресәһенең шешеүе; төрҙәре: *р. аллергический* аллергик ринит (*ҡара:* **аллергия**); *р. атрофический* атрофик ринит (танау тиресәһенең йоҡарыуы менән үтеүсе дауамлы ауырыу); *р. вазомоторный* вазомотор ринит (нервы регуляцияһы ҡаҡшауына бәйле танау тиресәһенең шешеүе); *р. гонорейный* гонорея риниты (*ҡара:* **гонорея**); *р. гриппозный* грипп риниты (гриптың ҡатмарлашыуы); *р. катаральный* катараль ринит (*ҡара:* **воспаление катаральное**); *р. сифилитический* сифилис риниты (*ҡара:* **сифилис**); *р. хронический* хроник ринит һ. б.)

ринови́русы риновирустар (вирустарҙың бер төрө; ҡайһылары ауыртҡыс сифатҡа эйә, мәҫ., респиратор сирҙәр тыуҙырыусылар һ. б.)

ринолали́я ринолалия (тынҡыш һөйләшеү)

риноли́т ринолит (танау эсендә таш барлыҡҡа килеү)

риномикóз риномикоз (паразит бәшмәктәр тыуҙырған ринит, *ҡара:* **ринит**)

ринопати́я ринопатия (аллергик һәм вазомотор риниттарҙың дөйөмләштерелгән исеме)

ринопла́стика ринопластика (танауҙы төҙәтеү буйынса пластик операция)

ринорéя ринорея (танау бүлендегенең күп килеүе менән характерлы танау тиресәһе шешеүе)

риносинуси́т риносинусит (танау һәм танау тирәһендәге ҡыуышлыҡтар тиресәһенең бер юлы шешеүе)

риносклерóма риносклерома (танау склеромаһы; *ҡара:* **склерома**)

риноскопи́я риноскопия (риноскоп көҙгөһө ярҙамында танау эсен тикшереү)

ринофаринги́т ринофарингит (танау һәм йотҡолоҡ тиресәләренең бер юлы шешеүе)

ринофи́ма ринофима (танау тиреһенең йәмһеҙләнеп, төйөрләнеп ҡалынайыуы)

ритм *(биол.)* ритм (ниндәй ҙә булһа

биологик, физиологик процестарҙың билдәле ваҡыт үтеү менән ҡабатланыуы, мәҫ., *р. сердца* йөрәк ритмы; *р. суточный* тәүлек ритмы һ. б.)

ришта ришта (*ҡара:* **дракункулез**)

РНК РНК (*ҡара:* **кислота рибонуклеиновая**)

рог (*анат.*) мөгөҙ (1. ҡайһы бер ағзаларҙың, ҡыуышлыҡтарҙың бер аҙ ослайып торған өлөшө, мәҫ. *р. спинного мозга, задний* арҡа мейеһенең артҡы мөгөҙө һ. б.; 2. *р. кожный* тире ороһо)

роговица күҙ мөгөҙсәһе, (күҙҙең мөгөҙсә ҡатламы)

роддом (родильный дом) бәпесләү йорто

родильница бәпесләгән ҡатын

родинка миң (*ҡара:* **невус**)

родить (ребенка) бәпесләү, бала табыу (тыуҙырыу)

родничок (*анат.*) лепкә, баш һөйәге лепкәһе; төрҙәре: *р. задний* артҡы лепкә; *р. передний* алғы лепкә һ. б.)

родовспоможение акушерлыҡ эше (йөклө ҡатындарға бәпесләү мәлендә медицина ярҙамы ойоштороу)

родопсин родопсин (*ҡара:* **пурпур зрительный**)

родоразрешение *ҡара:* **роды искусственные**

родство кровное ҡан ҡәрҙәшлеге

роды бәпесләү (*р. быстрые* тиҙ үтеүсе бәпесләү; *р. запоздалые* һуңлап бәпесләү; *р. искусственные* яһалма (дарыу, инструмент һ. б. ярҙамында) бәпесләтеү; *р. нормальные* нормаль бәпесләү; *р. патологические* патологик бәпесләү (ауырыу күренештәре менән үтеүсе бәпесләү); *р. преждевременные* ваҡытынан элек бәпесләү; *р. сухие* һыуһыҙ (ҡоро) бәпесләү (ғоман ҡабындағы һыу киткәндән һуң бәпесләү)

рожа кила (1. гемолитик стрептококк микроорганизмы тыуҙырған инфекцион ауырыу, нигеҙҙә тире һәм тире аҫты туҡымаһы зарарлана; 2. *р. свиная (эризепилоид)* дуңғыҙ килаһы (үҙенә бер төрлө вирустар йоғоуҙан килгән һәм ҡул бармаҡтары шешеү менән үткән инфекцион ауырыу, нигеҙҙә, мал һуйыусылар араһында күҙәтелә)

рождаемость тыуыусанлыҡ, тыуым (тыуған балалар һанын билдәләүсе статистик күрһәткес)

рождение (ребенка) тыуыу (донъяға килеү)

роженица бәпесләүсе ҡатын (бәпесләү ваҡытындағы ҡатын)

рожистый кила (килаға бәйле)

роза ветров елдәр розаһы (донъялағы елдәрҙең ҡабатланыуын күрһәтеүсе график һүрәт)

розеола розеола (тәнгә сыҡҡан үҙенсәлекле ваҡ ҡыҙыл тап, мәҫ. *р. сифилитическая* сифилис розеолаһы һ. б.)

рост 1. буй, буйлы (мәҫ., *р. карликовый* иргәйел буйлы; *р. маленький* бәләкәй буйлы; 2. *ҡара:* **развитие**)

ростомер ростомер (буйҙы билдәләү приборы)

рот ауыҙ

РОЭ *ҡара:* **СОЭ**

рубашка смирительная тынысландырғыс күлдәк (19-сы быуатта үтә тынғыһыҙ психик ауырыусыларҙы тынысландырыу өсөн кейҙерелгән)

рубец (рубцы) бирсә (*р. атрофический* атрофиялы бирсә (*ҡара:* **атрофия**); *р. беременных* (*ҡара:* **полосы беременных**); *р. гипер-*

трофический гипертрофиялы бирсә (*кара:* **гипертрофия**); *р. келоидный* келоид бирсә (*кара:* **келоид**) һ. б.)

рубиви́русы рубивирустар (вирустарҙың бер төрө, араһында ауырыткыс сифатҡа эйә булғандары ла бар, мәҫ., ҡыҙамыҡ вирусы)

руброфити́я руброфития (эпидермофития тигән бәшмәк ауырыуының бер төрө)

рубцева́ние ит үреп уңалыу (бөтәшеү)

рука́ ҡул

рукоблу́дие ҡул зинаһы (*кара:* **онанизм**)

румя́нец бит алһыулығы

рупи́я рупия (ҡатлы-ҡатлы ҡутыр, мәҫ. *р. сифилитическая* сифилис рупияһы)

ру́сло *(анат.)* йырҙа, мәҫ. *р. артерии* артерия йырҙаһы (йәки киңлеге)

рыбья чешуя (заболевание) *кара:* **ихтиоз**

ряби́на миләш (төрө: *р. черная* ҡара миләш (емеше нигеҙҙә ҡан баҫымын төшөрөүгә дауа биргән ҡыуаҡ)

ряби́нка *(разг.)* шаҙра (сәсәк ауырыуынан ҡалған ваҡ бирсә)

рябо́й шаҙра (битле)

С

сади́зм садизм (сексуаль боҙоҡлоҡ: сексуаль партнерға физик ауыртыу килтереүҙән ләззәт табыу)

сакролиза́ция сакролизация (билдең 5-се умыртҡаһының 1-се һигеҙгүҙ умыртҡаһына оҡшауы йә тоташып үҫеүе менән характерлы күренеш)

саливация саливация (ауыҙ һыуы бүленеүе)

салиури́я салиурия (һейҙек менән күп тоҙ бүленеүе)

салицилла́ты салициллаттар (нигеҙҙә ауыртыуҙы кәметеү, шешеүҙе ҡайтарыу һ. б. өсөн ҡулланыла торған бер төркөм дарыуҙар: аспирин, анальгин һ. б.)

са́ло ко́жное тире майы (тән өҫтөнә бүленеп сыҡҡан май)

салоотделе́ние май бүленеү (тиреләге май биҙҙәре тарафынан май бүленеү процесы)

салфе́тка салфетка (марлянан яһалған бәй материалы)

сальмонеллёз сальмонеллёз (сальмонеллаларҙың бер төрө йоғоуҙан килгән һәм эсәк-ҡарынды зарарлау менән үткән инфекцион ауырыу, аш-һыу аша йоға)

сальмоне́ллы сальмонеллалар (бер төркөм таяҡса рәүешендәге бактериялар, уларҙың ҡайһылары, сальмонеллездан тыш, ҡорһаҡ тифы, паратиф тыуҙыра ала)

са́льник *(анат.)* ҡарынъяу (ике ҡатлы ҡорһаҡ шекәрәһе)

сальпинги́т сальпингит (аналыҡ торбаһының шешеүе)

сальпингогра́фия сальпингография (аналыҡ торбаларын, контраст матдә индереп, рентгендан тикшереү)

самовнуша́емость үҙ-үҙеңде ышандырыусанлыҡ, инандырыусанлыҡ

самого́н көмөшкә

самоконтро́ль *(спорт. мед.)* үҙ-үҙеңә контроль (спортсы, физкультурниктың ярыштар барғанда,

физик күнегеүҙәр башҡарғанда үҙ һаулығын (пульсын, мускулдар көсөн һ. б.) тикшерә барыуы)

самолёт санитарный санитария самолеты

самомасса́ж үҙ-үҙеңә массаж яһау, үткәреү

самопо́мощь үҙ-үҙеңә ярҙам итеү (күрһәтеү)

самопроизво́льный үҙенән-үҙе булған (мәҫ., үҙенән-үҙе булған аборт)

самосозна́ние үҙаң

самоуби́йство үҙ-үҙеңә ҡул һалыу (үҙ-үҙен үлтереү)

самоуби́йца үҙенә ҡул һалыусы

самочу́вствие кәйеф, хәл

санакти́в санактив (санитария активы)

санато́рий санаторий (курорт ерендә урынлашҡан, шифалы тәбиғәт факторҙары менән дауалауға нигеҙләнгән дауалау-профилактика учреждениеһы, мәҫ., *с. детский* балалар санаторийы; *с. неврологический* неврология санаторийы һ. б.)

санато́рий-профилакто́рий (ночной санаторий) санаторий-профилакторий (эре предприятиелар төҙөгән дауалау-профилактика учреждениеһы)

санато́рный санаторий, мәҫ. *санаторный режим* санаторий режимы; *санаторная карта* санаторий картаһы һ. б)

сана́ция санация (1. һауыҡтырыу, мәҫ., *с. полости рта* ауыҙ санацияһы (ауыҙ эсен һауыҡтырыу өсөн башҡарылған дауалау) һ. б.)

сангви́ник сангвиник (*ҡара:* **темперамент сангвинический**)

сандружи́на сандружина (санитария дружинаһы)

санинстру́ктор санинструктор (санитария инструкторы)

сани́рование санациялау, санация үткәреү (*ҡара:* **санация**)

санита́р, санита́рка санитар, санитарка (кесе белемле медицина хеҙмәткәре)

санитари́я санитария (һаулыҡ, таҙалыҡ һаҡлау буйынса үткәрелгән саралар системаһы, мәҫ., *с. коммунальная* коммуналь санитария; *с. пищевая* аҙыҡ санитарияһы; *с. школьная* мәктәп санитарияһы һ. б.)

санита́рный(ая, ое) санитария, санитарлыҡ (мәҫ., *санитарная охрана* санитария һағы; *санитарное просвещение* санитария ағартыу эше, *санитарные правила* санитария ҡағиҙәләре; *санитарный надзор* санитария надзоры һ. б.)

санобрабо́тка (санитарная обработка) санобработка, мәҫ., ауырыусыға санобработка үткәреү (йыуындырыу, кәрәк саҡта кейемһалымын зарарһыҙлау)

саногене́з саногенез (организмдың ауырыу ваҡытында боҙолған регуляция барышын яйға һалыу механизмы)

санпропускни́к (санитарный пропускник) санпропускник (йоғошло ауырыусыларҙы, улар менән аралашҡандарҙы йыуындырыу өсөн махсус мунса)

санпросветрабо́та (санитарно-просветительная работа) санитария-ағартыу эше

санслу́жба (санитарная служба) санслужба (санитария хеҙмәте)

сану́зел (санитарный узел) санузел (дауалау учреждениеһының йыуыныу урыны, бәҙрәфе булған бүлмә)

санэпидслу́жба санэпидслужба

(санитария-эпидемиологик хеҙмәте)

санэпидстанция санэпидстанция (санитария-эпидемиологик станция)

сап маңҡа ауырыуы (үҙенә бер төр микроб йоҡҡандан булған бер тояҡлы хайуандар ауырыуы, малдан кешегә лә йоғоусан; бер нисә төрө бар: *с. носа* танауҙың маңҡа ауырыуы; *с. кожи* тиренең маңҡа ауырыуы һ. б.)

сапропели сапропелдәр (йылға-күл һымаҡ тоҙһоҙ һыу сығанаҡтарындағы дауалау өсөн ҡулланыла торған ләм ятыштары)

сапрофиты сапрофиттар (үлек органик матдәләр менән туҡланып, организмға зарар килтермәй йәшәүсе микробтар һәм үҫемлектәр)

саркоидоз саркоидоз (тоташтырғыс туҡыма зарарланыу менән үтеүсе етди дөйөм ауырыу)

сарколемма сарколемма (мускул ярыһы)

саркома саркома (тоташтырғыс туҡыманан сыҡҡан яман шеш; төрҙәре: *с. гигантоклеточная* гигант күҙәнәкле саркома; *с. кожная* тире саркомаһы; *с. костная* һөйәк саркомаһы һ. б.)

сарцина сарцина (йөҙөм тәлгәшенә оҡшаш бактерия)

сахара *ҡара:* **углеводы**

сбор (чай) лекарственный дауа сәйе (бер йүнәлештәге шифалығы булған шифалы үҫемлектәр ҡатышмаһы, мәҫ., *ч. мочегонный* һейҙерткес дауа сәйе; *ч. потогонный* тирләткес дауа сәйе һ. б.)

сведение мышц *(разг.)* мускулдар тартышыуы

свёртываемость крови ҡан ойоусанлығы

светильник бестеневой (бестеневая лампа) күләгәһеҙ (лампа) яҡтыртҡыс (операция майҙанын яҡтыртыу өсөн ҡулланыла)

светобоязнь күҙ сағылыу, кепесләү (күҙҙең яҡтылыҡҡа ҡарата булған артыҡ һиҙеүсәнлеге)

светловолосый һары сәсле, ебәләй баш

светолечение яҡтылыҡ менән дауалау (*ҡара:* **фототерапия**)

свечи *ҡара:* **суппозитории ректальные**

свидетельство танытма (мәҫ., *с. медицинское* медицина танытмаһы)

свинка *ҡара:* **паротит эпидемический**

свищ бөтәү яра, фистула (берәй ҡыуышлы ағзанан йәки биҙ юлынан тән өҫтөнә сыҡҡан көпшә, ул ҡайһы бер ауырыуҙарҙан була йәки тикшереү, дауалау маҡсатында оператив юл менән яһала)

свод влагалища *(анат.)* еңсә көмбәҙе (ҡатын-ҡыҙ еңсәһенең киңәйгән төп яғы)

связка (и) *(анат.)* бәйләүес (һөйәктәрҙе йәки ағзаларҙы үҙ-ара беркетеүсе тарамыш, мәҫ., *с. межключичные* умрау араһы бәйләүестәре; *с. подошвенные* табан бәйләүестәре һ. б.)

связь половая енси бәйләнеш (яҡынлыҡ ҡылыу)

сглаз (сглазить) күҙ тейеү (йәки тейҙереү), күҙектереү (юҡ-барға ышаныуҙың бер төрө)

сгорбленный 1. бөкрәйгән (көмрәйгән); 2. бөкрө (көмрө)

сгусток ойош, ойошҡан киҫәк (мәҫ. ҡан ойошо, ойошҡағы)

сгущение крови ҡан ҡуйырыуы

сдавление *ҡара:* **компрессия**

сдержанный тыйнаҡ, тотанаҡлы, баҫалҡы

себорóид себороид (себорея булғанда барлыҡҡа килгән аллергия сабыртмаһы)

себорéйный себорея (мәç., себорея экземаһы)

себорéя себорея (тире май биҙҙәре эшсәнлегенең үҙгәреүе һәм ғәҙәттә баш-бит тиреһе зарарланыу менән үткән тире ауырыуы; төрҙәре: *с. жирная* майлы себорея; *с. смешанная* ҡатнаш себорея; *с. сухая* ҡоро себорея)

сегмéнт *(анат.)* сегмент (ҡайһы бер ағза-туҡыманың өлөшө, мәç., *с. матки* аналыҡ сегменты)

седáлище ултырыш

седатúвный седатив (тынысландырғыс дарыуҙарға ҡарата ҡулланылыусы термин, мәç., седатик дарыуҙар)

сединá *(разг.)* сал (аҡ) сәс

седлó турецкое төрөк эйәре (гипофиз биҙе ятҡан баш һөйәге соҡорсаһы)

сейсмокардиогрáфия *ҡара:* **баллистокардиография**

секвéстр секвестр (теге йәки был ағза-туҡыманан айырылған үлек өлөшсә, мәç., һөйәк секвестры)

секвестрáция секвестрация (секвестр барлыҡҡа килеүе)

секрéт секрет (биҙ туҡымаһы бүлгән физиологик шыйыҡса, мәç. *с. поджелудочной железы* ашҡаҙан аçты биҙе секреты һ. б.)

секрéция секреция (барлыҡҡа килгән секреттың бүленеүе; төрҙәре: *с. внешняя (экзокринная)* тышҡы секреция (эшләнгән секреттың эстәге берәй ҡыуышлы ағзаға йәки тышҡа, тән өçтөнә бүленеп сығыуы, мәç., һейҙек, тир һ. б.; *с. внутренняя (эндокринная)* эске (эндокрин) секреция (эшләнгән секреттың ҡанға бүленеүе); *с. желчи* үт секрецияһы һ. б.)

секс секс (енси затҡа йәки енси бәйләнешкә ҡағылышлы термин)

сексолóгия сексология (енси айырмалыҡты, енси тәрбиәне, енси тормошто, уның физиологик, психологик һәм социаль аспекттарын өйрәнеүсе фән)

сексопатóлог сексопатолог (сексопатология белгесе, врач)

сексопатолóгия сексопатология (медицинаның енси гигиена талаптарын боҙоуҙан килгән ауырыуҙарҙы һәм уларҙы дауалау юлдарын өйрәнеүсе бүлеге)

сексуáльный сексуаль (мәç. сексуаль тормош)

секциóнная секционная (мәйет тәрҙе ярыу өсөн бина)

сéкция *(мед.)* *ҡара:* **вскрытие трупа**

селезёнка *(анат.)* талаҡ *(с. блуждающая* талаҡ төшөүе)

семеннúк орлоҡ биҙе (*ҡара:* **яичко**)

семинóма семинома (күкәйҙә барлыҡҡа килгән яман шеш)

семиóтика (семиология) семиотика (ауырыу билдәләрен өйрәнә торған ғилем)

сéмя мужское аталыҡ орлоғо (*ҡара:* **сперма**)

семяизвержéние *ҡара:* **эякуляция**

семяистечéние *ҡара:* **сперматорея**

сенúльный сениль (ҡартайыуға ҡағылышлы термин)

сенсибилизáция сенсибилизация (организмдың йәки айырым ағза-туҡыманың ҡайһы бер тышҡы мөхит йәки кешенең эске тәбиғәте тәьçиренә юғары һиҙеүсәнлекле булыуы; төрҙәре: *с. активная* актив сенсибилизация (организмға антиген (аллерген) эләккәндә барлыҡҡа килгән

юғары һиҙеүсәнлек); *с. моновалентная* моновалент сенсибилизация (бер аллерген матдәгә ҡаратя юғары һиҙеүсәнлек); *с. пассивная* пассив иммунизация (актив сенсибилизацияланған кешенең ҡанын йәки лимфоцит күҙәнәктәрен берәйһенә ебәргәндә барлыҡҡа килгән юғары һиҙеүсәнлек); *с. поливалентная* поливалент сенсибилизация (бер нисә матдәгә ҡарата юғары һиҙеүсәнлек) һ. б)

сенситúвность сенситивлыҡ (шәхес үҙенсәлеге: тиҙ үпкәләп барыу, артыҡ выжданлыҡ, шикләнеүсән, үҙ көсөнә ышанып етмәү менән характерлы булыу)

сéпсис сепсис (эренләткес микробтар менән зарарланыуҙан торған үтә етди дөйөм ауырыу; төрҙәре күп)

септикопиемúя септикопиемия (сепсистың бер төрө: септицемия һәм пиемия билдәләре була; *ҡара:* **пиемия**)

септицемúя септицемия (сепсистың бер төрө: теге йә был ағза-туҡымала эренле шештәр барлыҡҡа килмәй)

септúческий септик; сепсис (сепсисҡа ҡағылышлы, мәҫ., септик аборт)

сéра ушная ҡолаҡ сайыры

сердéчный(ая) йөрәк (мәҫ., *с. недостаточность* йөрәк етешмәүсәнлеге һ. б.)

сéрдце йөрәк (сирле күренештәр: *с, детренированное* детренирланған йөрәк (оҙаҡ ваҡыт ятып дауаланғандан һуң йөрәктең хәлһеҙләнеүе); *с. лёгочное* үпкәнән сирле йөрәк (дауамлы үпкә ауырыуы һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән йөрәктең киңәйеүе һәм эшсәнлегенең түбәнәйеүе); *с. пивное* һыранан сирле йөрәк (йөрәктең ритмы, эшсәнлеге боҙолоуы менән характерлы); *с. спортивное* спорттан сирле йөрәк (дауамлы һәм спорт менән саманһыҙ мауығыу һөҙөмтәһендә йөрәктең гипертрофияһы һәм эшсәнлегенең түбәнәйеүе); *с. юношеское* йәштәрҙең йөрәк ауырыуы (физик үҫеш мәлендә йәш йөрәктең ваҡытлыса йышыраҡ тибеүе, башҡа функциональ үҙгәрештәр ҙә күҙәтелә)

сердцебиéние 1. йөрәк тибеше (тибеүе, ҡағыуы); 2 йөрәк (тулауы) лепелдәүе (көсөргәнешле эштән һуң, ҡайһы бер йөрәк ауырыуҙары булғанда, йөрәк өлкәһендә ҡыйынлыҡ һиҙелеү)

сероводорóд көкөртлө водород (әсәктәрҙә барлыҡҡа килгән ташландыҡ газдарҙың береһе)

серодиагнóстика серодиагностика (ҡан сывороткаһын йәки башҡа сероз шыйыҡсаларҙы тикшереп диагноз ҡуйыу, мәҫ., Вассерман реакцияһы)

серозúт серозит (сероз шекәрәләрҙең, мәҫ. йөрәк ҡабының, плевраның һ. б. шешеүе)

серóзно-гнóйный сероз-эренле (мәҫ. сероз-эренле бүлендек)

серóзный сероз (сероз ҡатламға йәки сероз шыйыҡсаға ҡағылышлы, мәҫ., сероз шыйыҡса)

серолечéбница көкөрт дауаханаһы (көкөртлө минераль һыуҙар менән дауалауға нигеҙләнгән дауалау-профилактик учреждениелар бүлеге)

серологúческий серология, серологик (мәҫ. серология лабораторияһы, серологик тикшереү)

сероло́гия серология (иммунологияның серологик реакциялар механизмын һәм уларҙы меди-

цина менән биологияла ҡулланыу мәсьәләләрен өйрәнеүсе тармағы)

серопрофила́ктика серопрофилактика (профилактик маҡсатта иммун сывороткаларын ҡулланыу)

серореа́кция серореакция *(ҡара:* **реакция серологическая**)

серотерапи́я серотерапия (иммунологиҡ сывороткалар ярҙамында дауалау)

серпента́рий серпентарий (ағыуын алыр өсөн аҫралған йыландар питомнигы)

серрацио́з серрациоз (үҙенә бер төрлө бактерия йоғоуҙан килгән һәм бер аҙ сепсисҡа оҡшаш етди инфекцион ауырыу)

се́румбанк серумбанк (теге йәки был урында йәшәгән халыҡтың әле өйрәнелмәгән ауырыуҙарын асыҡлау маҡсатында был халыҡтан йыйылған ҡан сывороткалары коллекцияһы)

сестра́ *(мед.)* 1. *ҡара:* **медсестра**; 2. *с.-хозяйка (кастелянша)* хужалыҡ сестраһы (ятаҡ дауалау учреждениеһында хужалыҡ эшен алып барыусы хеҙмәткәр)

сетча́тка *(глаза) ҡара:* **оболочка глаза сетчатая**

се́ть селтәр (1. *анат.* һүҙ, нигеҙҙә, нервы, ҡан һәм лимфа тамырҙары селтәре хаҡында бара, мәҫ. *с. артериальная* артериаль селтәр һ. б.); 2. (медицина-санитария-гигиеник учреждениелар, мәҫ. *с. медицинская* медицина селтәре)

сиалогра́фия сиалография (ауыҙ һыуы биҙҙәрен, контраст матдә индереп, рентгендан тикшереү)

сиалодохи́т сиалодохит (ауыҙ һыуы юлының шешеүе)

сиалолитиа́з сиалолитиаз (ауыҙ һыуы биҙҙәрендә таш барлыҡҡа килеүе)

сиалоста́з сиалостаз (ауыҙ һыуы биҙе юлдарының тығылыуы һөҙөмтәһендә ауыҙ һыуының бүленмәүе)

сигмоиди́т сигмоидит (сигма эсәгенең шешеүе)

сигнату́ра сигнатура (1. аптекала алынған рецепт урынына ауырыу кешегә бирелгән рецепт копияһы; 2. рецептың дарыуҙы нисек ҡабул итеү тураһындағы аңлатмаһы)

сиде́лка сиделка (ауырыу кеше эргәһендә булыусы санитарка)

сидеро́з сидероз (1. ағза-туҡымаларҙа тимер берләшмәләренең тупланыуы; 2. систематик рәүештә тимер туҙанын һулау һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән пневмокониоз ауырыуы; *ҡара:* **пневмокониоз**)

сидеросилико́з сидеросиликоз (систематик рәүештә тимер һәм кремний туҙанын һулау һөҙөмтәһендә үпкәлә барлыҡҡа килгән пневмокониоз ауырыуы; *ҡара:* **пневмокониоз**)

сико́з сикоз (нигеҙҙә һаҡал, мыйыҡ, сәс бөртөктәре ҡабының эренләп шешеүе; төрҙәре: *с. обыкновенный (стафилококковый)* ғәҙәти сикоз (уны стафилококк бактерияһы тыуҙыра); *с. паразитарный* паразитар сикоз (трихофитияның бер төрө; *ҡара:* **трихофития**) һ. б.

силикатоантрокоз силикатоантрокоз (кремнийы булған күмер туҙанын систематик рәүештә һулауҙан барлыҡҡа килгән пневмокониоз ауырыуы; *ҡара:* **пневмокониоз**)

силикато́з силикатоз (систематик рәүештә силикат туҙанын һулау

һөҙөмтәһендә үпкәлә барлыҡҡа килгән пневмокониоз ауырыуҙарының дөйөм исеме)

силико́з силикоз (дауамлы рәүештә кремний туҙанын һулауҙан барлыҡҡа килгән пневмокониоз; *ҡара:* **пневмокониоз**)

силикозоопа́сность силикоз хәүефе (производствола эшселәр өсөн силикоз башланыу ҡурҡынысы)

силикотуберкулёз силикотуберкулез (туберкулез менән ҡатмарлашҡан силикоз)

симпаталги́я симпаталгия (вегетатив нервы системаһының симпатик өлөшөнөң зарарланыуы: әрнетеп көслө ауыртыу, трофик үҙгәрештәр (шешенеү, ныҡ тирләү һ. б.) менән үтә)

симпатикотони́я симпатикотония (вегетатив нервы системаһында уның симпатик өлөшөнөң өҫтөнлөк тотоуы)

симпто́м симптом (патологик (сирле) күренештең йә ауырыуҙың ниндәй ҙә булһа билдәһе, мәҫ., *с. кардинальный* кардиналь симптом (төп билдә); *с. клинический* клиник симптом (ауырыуҙың үтеүендә күҙәтелгән билдә: әйтәйек, йүткереү, температура күтәрелеүе һ. б.); *с. патогномичный* патогномик симптом (теге йә был ауырыуға туранан-тура хас булған билдә); *с. субъективный* субъектив симптом (ауырыу кешенең хис-тойғоларынан, һөйләүенән беленгән ауырыу билдәһе)

симптома́тика симптоматика (бер йәки бер төркөм ауырыуға хас ауырыу билдәләренең бергәлеге)

симптомоко́мплекс *ҡара:* **синдром**

симуля́нт симулянт (симуляцияга бирелгән кеше)

симуля́ция симуляция (булмаған ауырыуҙы бар итеп күрһәтеү)

си́напс синапс (нервы күҙәнәктәренең үҙ-ара йәки улар тәьмин иткән туҡыма менән ҡушылыу урыны)

синдро́м синдром (ниндәй ҙә булһа ауырыу күренешенә хас бер төркөм билдәләр, был термин ҡайһы бер айырым ауырыуҙарҙы ла аңлата, мәҫ. *с. адаптационный* адаптация синдромы (организмдың ыңғай булмаған тәьҫир-йоғонтоға ҡаршы йүнәлтелгән көрәшеү реакцияларының бергәлеге); *с. геморрагический* геморрагия синдромы (ҡайһы бер ауырыуҙарға хас ағза-туҡымаларҙың ҡанаусанлығы); *с. депрессивный* депрессия синдромы (*ҡара:* **депрессия**); *с. катотонический* кататония синдромы (психик ярһып китеү йәки киреһенсә дәртһеҙлеккә, һүлпәнлеккә бирелеү менән характерлы психик һаулыҡтың ҡаҡшауы); *с. маниакальный* маниакаль синдром (самаһыҙ артыҡ кәйефләнеү, күңел күтәренкелеге, үҙ һәләтенә баһа бирмәү кеүек билдәләр менән характерлы психик һаулыҡтың ҡаҡшауы) һ. б.

синерги́зм *(фарм.)* синергизм (ҡабул ителгән бер нисә дарыуҙарҙың бер-береһенең тәьҫир-йоғонтоһон көсәйтеүе)

сине́хии синехиялар (*ҡара:* **спайки**)

синови́т синовит (быуындың синовиаль шекәрәһенең шешеүе)

сино́вия синовия (быуын эсенә бүленгән һәм быуын ҡабын майлай торған лайлалы матдә)

си́нус синус (организмдағы ҡайһы

бер ҡыуышлыҡтар ошолай ҙа атала, мәҫ. *с. плевры* плевра синусы һ. б.)

синусит синусит (танау тирәһендәге бер йәки бер нисә ҡыуышлыҡтың шешеүе)

синюшность күгәреү, күгәргәнлек (мәҫ. күҙ төптәре күгәргәнлеге)

синяк күмгәк (*ҡара:* **кровоподтек)**

сирингомиелия сирингомиелия (арҡа мейеһе зарарланыуы менән үткән дауамлы нервы ауырыуы)

сироп *(фарм.)* сироп (концентрациялы шәкәр йә башҡа шәрбәт эретмә менән бутап әҙерләнгән дарыу формаһы)

система (органов) система (организмдың бер йүнәлештәге эшмәкәрлеген башҡарыусы ағзалар, мәҫ. *с. автономная (вегетативная нервная)* автоном (вегетатив нервы) системаһы (нервы системаһының эске ағзалар һәм матдәләр алмашыныуы менән идара итеүсе бүлеге); *с. вторая сигнальная* икенсе сигнал системаһы (кешегә генә хас һүҙ-тел ярҙамындағы сигнализация системаһы); *с. мочевыделительная* һейҙек бүлеп сығарыу системаһы); *с. опорно-двигательная* таяныу-хәрәкәт системаһы; *с. парасимпатическая нервная* парасимпатик нервы системаһы (автоном нервы системаһы тармағы); *с. первая сигнальная* беренсе сигнал системаһы (тышҡы тәбиғәттең организмдың эске тәбиғәте менән мотлаҡ рефлектор бәйләнеше, мәҫ. яҡтылыҡ, тауыш һ. б.); *с. проводящая сердца* йөрәктең үткәргес системаһы (үҙенсәлекле нервы системаһы); *с. симпатическая нервная* симпатик нервы системаһы (автоном нервы системаһының тармағы); *с. эндокринная* эндокрин системаһы һ. б.)

систола систола (йөрәк мускулдарының ритмик рәүештә ҡыҫҡарыу дәүере)

сифациоз сифациоз (сысҡан-ҡомаҡтарҙа була торған һәм ошо йәнлектәрҙән бысранған аш-һыу аша кешегә лә йоғоусан гельминтоз ауырыуы)

сифилид сифилид (сифилис булғанда тәндә барлыҡҡа килгән сабыртма)

сифилидология сифилидология (венерологияның сифилисты өйрәнеүсе тармағы)

сифилис сифилис төҫһеҙ спирохета (трепонема) исемле бактерия йоғоуҙан килгән етди венерик ауырыу, ул тире һәм тиресәнән тыш эске ағза-туҡымаларҙы зарарлаусан; төрҙәре: *с. бытовой* көнкүреш сифилисы (һауыт-һаба, теш щеткаһы һ. б. аша йоҡҡан сифилис); *с. висцеральный* висцераль (эске ағзалар) сифилисы; *с. врожденный (конгенитальный)* тыумыштан килгән (конгениталь) сифилис (сирле әсәһенән ҡарында саҡта йоҡҡан сифилис); *с. вторичный* икенсел сифилис (ауырыуҙың икенсе дәүере); *с. латентный (скрытый)* латент (йәшерен) сифилис (ауырыу билдәләре күренмәй); *с. первичный* беренсел сифилис (ауырыуҙың тәүге дәүере); *с. тропический (ҡара:* **фрамбезия***); с. третичный* өсөнсөл сифилис (ауырыуҙың өсөнсө дәүере)

сифилитический сифилис, сифилитик (сифилисҡа ҡағылышлы)

сифилома сифилома *(с. первичная;*

ҡара: **шанкр твердый**; *с. третичная; ҡара:* **гумма сифилитическая**)

сифилофоби́я сифилофобия (сифилисҡа ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

ска́льпель скальпель (хирургик бысаҡ)

скальпи́рование скальпирлау (тиренең һыҙырылып сығыуы менән характерлы йәрәхәт, мәҫ., баш тиреһенең скальпирланыуы)

скарифика́ция скарификация (вакцинация үткәргәндә ҡан сыҡҡансы тирене сыйыу)

скарлати́на скарлатина (үҙенә бер төрлө микроб йоҡҡандан һәм күпселектә балаларҙа күҙәтелгән йоғошло ауырыу)

скарлатино́зный скарлатиноз (мәҫ., скарлатиноз сабыртма)

скато́л скатол (тиҙәктәге аҡһым сереүҙән барлыҡҡа килгән органик матдә)

сквамо́зный сквамоз (ҡауаҡланыуға ҡағылышлы)

сквозня́к *(разг.)* үтәләй өргән ел

скиаскопи́я скиаскопия (офтальмоскоп ярҙамында күҙ рефракцияһын тикшереү)

скеле́т һөлдә (мәҫ. *с. костный* һөйәктәр һөлдәһе)

скла́дка (и) бөрмә (мәҫ. *с. голосовая* тауыш бөрмәһе; *с. подкрыльцовая* ҡултыҡ аҫты бөрмәһе; *с. прямой кишки* тура эсәк бөрмәһе һ. б.)

скле́ра склера (күҙ ағы)

склеродактили́я склеродактилия (склеродермияның төрө: бармаҡтар зарарлана)

склереде́ма взрослых өлкәндәр склередемаһы (тиренең ҡатып шешеүе менән характерлы ауырыу)

склери́т склерит (күҙ ағының шешеүе)

склеродерми́я склеродермия (тире һәм тире аҫты туҡымаһының ҡатыуы менән билдәләнгән коллегеноз рәтенә ингән ауырыу; төрҙәре: *с. диффузная* диффуз склеродермия (тәндең байтаҡ өлөшөн ҡаплаған склеродермия); *с. очаговая* сикле склеродермия)

склеро́з склероз (1. ауырыу һөҙөмтәһендә тоташтырғыс туҡыма үҫеүҙән ағза-туҡыманың тығыҙланып ҡатыуы, мәҫ. *с. сосудов* тамырҙар склерозы һ. б.; 2. *с. боковой амиотрофический* ян-яҡ амиотрофик склероз (үҙәк һәм периферия нервы системаһы зарарланыу менән үтеүсе дөйөм ауырыу; 3. *с. рассеянный* тарҡау склероз (баш һәм арҡа мейеһендә склероз үҙгәрештәре менән үтеүсе дөйөм ауырыу)

склеро́ма склерома (үҙенә бер төрлө таяҡса рәүешендәге бактерия йоғоуҙан килеп, өҫкө тын юлдарында шештәр ҡалҡыу менән үтеүсе инфекцион ауырыу)

склероувеи́т склероувеит (күҙ ағы һәм күҙҙең тамырлы шекәрәһенең шешеүе)

склероэктази́я склероэктазия (травма йә ауырыуҙан һуң күҙ ағының бүртеп сығыуы)

сколио́з сколиоз (умыртҡа бағанаһының берәй яҡҡа сығыбыраҡ тороуы, мәҫ. *с. поясничный* бил тәңгәле сколиозы; *с. профессиональный* профессиональ сколиоз; *с. травматический* травма сколиозы һ. б.)

сколопе́ндры сколопендралар (Кавказ, Урта Азия, Ҡырымда йәшәүсе ағыулы бөжәктәр)

скопуляриопсио́з скопуляриопсиоз

8*

(тырнаҡтарҙы зарарлаусы бәшмәк ауырыуҙарының бер төрө)

скорбу́т *ҡара:* **цинга**

скотоло́жство мал зинаһы (енси боҙоҡлоҡтоң бер төрө)

ското́ма скотома (күреү офоғо тарайыу менән билдәләнгән күреү етешһеҙлеге)

скотомоги́льник мал ҡәберлеге

скри́нинг скрининг (1. нык таралған ауырыуҙы асыҡлау маҡсатында күп халыҡты тикшереү; 2. *(фарм.)* яңы дарыуҙы табыу маҡсатында перспективалы матдәләрҙе һайлау)

скрофулёз скрофулез (туберкулезлы балаларҙа күҙәтелгән экссудатив диатезды аңлатҡан термин)

скрофулёзный скрофулезлы (мәҫ. скрофулезлы бала)

скрофулодерма скрофулодерма, ҡылауыр (эренле яра сығыу менән билдәләнгән тире һәм тире аҫты туҡымаһы туберкулезы)

скрофулотуберкулёз скрофулотуберкулез (балаларҙа күҙәтелеүсе танау тиресәһе, күҙ, лимфатик төйөрҙәр шешеүе менән характерлы туберкулез)

скула́ бит осо

сла́бить *(разг.) ҡара:* **понос**

слаби́тельный эс киттергес (мәҫ. эс киттергес дарыу)

слабови́дящие насар күреүселәр

сла́бость хәлһеҙлек, һүлпәнлек, йомшаҡлыҡ (мәҫ., *с. родовой деятельности* бәпесләү барышының һүлпәнлеге)

слабоу́мие аҡылға (еңеләйеү) еңел булыу, аҡылға еңеллек (мәҫ. *с. алкогольное* алкоголдән аҡылға еңеләйеү; *с. старческое* ҡартлыҡтан аҡылға еңеләйеү)

слеза́ күҙ йәше, йәш

слезотече́ние күҙ йәше ағыу

слепоглухонемота́ һуҡырайыу-һаңғыраулыҡ-телһеҙлек (үҫеш аномалияһы йәки бала саҡта ҡайһы бер ауырыу кисергәндән булған күренеш)

слепоглухота́ һуҡырайыу-һаңғыраулыҡ

слепни́ күгәүен-күкселәр (туляремия, түләмә һ. б. йоғошло ауырыу таратыусы ике ҡанатлы бөжәктәр)

слепо́й һуҡыр

слепота́ һуҡырлыҡ (төрҙәре: *с. абсолютная* абсолют (тома) һуҡырлыҡ; *с. куриная (ночная)* тауыҡ күҙ (*ҡара:* **гемералопия**); *с. неполная* яртылаш һуҡырлыҡ (күреү һәләтлеге нык түбәнәйгән була — 0,04%-тан артмай, коррекциялау күҙлегенән файҙаланырға тура килә); *с. снежная* (*ҡара:* **офтальмия снежная**); *с. цветовая* төҫтө айыра алмау (*ҡара:* **ахроматопсия**) һ. б.)

сли́зисто-гно́йный лайлалы-эренле (мәҫ., лайлалы-эренле ҡаҡырыҡ)

слизи́стый лайлалы

сли́зь лайла (лайла биҙҙәре эшләп сығарған йәбешкәк шыйыҡса)

слой *(анат.)* ҡатлам (мәҫ., *с. подкожный жировой* тире аҫты май ҡатламы; *с. слизистый* тиресә ҡатламы; *с. эпидермиса роговой* эпидермистың мөгөҙ ҡатламы һ. б.)

слоно́вость (элефантиаз) фил ауырыуы (аяҡтарҙың, ҡайһы ваҡыт тоҡсаның һәм ҡатын-ҡыҙ енес ситтәренең склеротик һәм трофик үҙгәреүе менән бер ҡатарҙан күләм йәһәтенән дә нык артыуы)

слу́жба *(мед.-гиг.)* хеҙмәт (мәҫ. *с. военно-медицинская* хәрби-медицина хеҙмәте; *с. медицин-*

ская медицина хеҙмәте; *с. санитарно-эпидемиологи́ческая* санитария-эпидемиологик хеҙмәт)

слух ишетеү, ишетеү һәләтлеге (*с. бинауральный* бинаураль ишетеү (ике ҡолаҡ менән дә); *с. монауральный* монаураль ишетеү (бер ҡолаҡ менән генә)

слухопротези́рование ҡолаҡты протезлау хеҙмәте (ишетеү аппараттарын әҙерләү һәм улар менән һаңғырауҙарҙы тәьмин итеү)

слы́шимость ишетеүсәнлек

слюна́ ауыҙ һыуы

слюнотече́ние ауыҙ һыуы ағып тороуы

сме́гма үңәҙ (мәҫ. *с. крайней плоти* ҡаҫа үңәзе)

смерте́льный үлемесле (мәҫ. яра)

сме́ртность үлеүсәнлек (үлгәндәр һанын билдәләүсе статистик күрһәткес; төрҙәре: *с. антенатальная* антененталь үлеүсәнлек (баланың әсә ҡарынында үлеүсәнлеге); *с. детская* балалар үлеүсәнлеге (бер йәше менән барған балалар үлеүсәнлеге); *с. материнская* әсәләр үлеүсәнлеге (буйға ҡалыу дәүерендә һәм бала тапҡас 42 көн буйы йөклөлөккә бәйле ҡатындар үлеүен күрһәтеүсе статистик һан); *с. неонатальная* неонаталь үлеүсәнлек (тыуған балаларҙың беренсе ай ғүмерендәге үлеүсәнлеге); *с. неонатальная ранняя* иртә неонаталь үлеүсәнлек (яңы тыуған балаларҙың беренсе аҙна ғүмерендәге үлеүсәнлек); *с. общая* дөйөм үлеүсәнлек (бер меӊ халыҡҡа тура килгән үлгәндәр һаны); *с. перинатальная* перинаталь үлеүсәнлек (үле тыуған һәм беренсе аҙнала үлгән балаларҙың һанын берләштерелгән статистик күрһәткес) һ. б.)

сме́ртный үлемле

смерть үлем, үлеү (*с. биологическая* биологик үлеү (организмда терелтә алмаҫлыҡ үҙгәрештәр барлыҡҡа килә); *с. внутриутробная* ҡарындағы үлеү; *с. естественная (физиологическая)* тәбиғи (физиологик) үлеү; *с. клиническая* клиник үлеү (үлгәс йөрәк эше, тын алыуы туҡтағас 4—5 минут самаһы ваҡыт эсендәге дәүер, был ваҡытта әле терелтеп була); *с. местная; ҡара:* **омертвение**; *с. мнимая ҡара:* **летаргия**; *с. насильственная* фажиғәле үлеү һ. б.)

сме́си пита́тельные туҡлыҡлы ҡатнашмалар (йәш балалар өсөн әҙерләнгән махсус аҙыҡ)

смог смог (ҡала ерендә күҙәтелеүсе һаулыҡ өсөн бик зарарлы булған промышленность предприятиелары һәм автомашиналар бүлеп сығарған ташландыҡ газдарҙың томанға ҡушылыуынан килгән ҡатышма)

сморка́ние *(разг.)* һеңгереү

смотрова́я смотр үткәреү (бүлмәһе) бинаһы (профилактик ҡарау өсөн)

смрад һаҫыҡ еҫ

смягча́ющий йомшартҡыс (мәҫ. май)

сниже́ние *(физиол.)* түбәнәйеү, насарайыу (мәҫ., күреүҙең насарайыуы, эшкә һәләтлелектең түбәнәйеүе)

сни́мок рентге́новский *ҡара:* **рентгенограмма**

снотво́рный йоҡлатҡыс, йоҡлата торған (мәҫ. дарыу)

совмести́мость кро́ви ҡан ярашлығы (бер кеше ҡанының икенсе кешегә килешеүе)

совокупле́ние (енси) яҡынлыҡ ҡылыу

содержи́мое тупланма (мәҫ., *с. желудка* ашҡаҙан тупланмаһы, *с. толстых кишок* йыуан эсәктәге (тиҙәк) тупланма һ. б.)

содо́ку содоку (үҙенә бер төрлә спирилла бактерияһы тыуҙырған һәм температура күтәрелеү, мускулдар һыҙлауы һ. б. менән үтеүсе инфекцион ауырыу, ул ҡомаҡ тешләүенән була)

сойти с ума *(разг.)* аҡылдан яҙыу

сок *(физиол.)* һут (мәҫ. *с. желудочный* ашҡаҙан һуты)

СОКК и КП СССР (Союз обществ Красного Креста и Красного Полумесяца СССР) СССР-ҙың Ҡыҙыл Тәре һәм Ҡыҙыл Ярым ай йәмғиәттәре союзы

сократи́мость ҡыҫҡарыусанлыҡ

сокраще́ние *(физиол.)* ҡыҫҡарылыш, ҡыҫҡарыу (мәҫ., мускулдар ҡыҫҡарыуы)

солани́зм соланизм (шыҡҡан картуф ашап ағыуланыу)

солани́н соланин (картуфта була торған ағыу, айырыуса шыҡҡан картуфта күп була)

солитёр солитер (*ҡара:* **цепень**)

соля́рий солярий (ҡояшта ҡыҙыныу өсөн махсус урын)

сомнамбули́зм сомнамбулизм (йоҡлаған хәлдә йөрөү, гәҙәттә балаларҙа һәм психопатия, эпилепсия булғанда күҙәтелә)

сон йоҡо (төрҙәре: *с. беспокойный* тынғыһыҙ йоҡо; *с. гипнотический* гипноз йоҡоһо (*ҡара:* **гипноз**); *с. глубокий* тәрән йоҡо; *с. искусственный* яһалма йоҡо (йоҡлатыу); *с. кошмарный* баҫлығыу, баҫлығып йоҡлау; *с. летаргический* летаргия йоҡоһо (*ҡара:* **летаргия**); *с. наркотический* наркоз йоҡоһо (*ҡара:* **наркоз**); *с. патологический* патологик йоҡо (*ҡара:* **сопор**); *с. поверхностный* насар йоҡо, йоҡомһорап ятыу һ. б.)

сонли́вость йоҡо баҫыу, йоҡосолоҡ

сопе́ние мышнау, танау һыҙғыртыу

со́пли *(разг.)* маңҡа

со́пор (**сопорозное состояние**) сопор (ауырыу сәбәпле үтә ҡаты, һаулыҡ өсөн ҡурҡыныс булған һуштан яҙыу күренеше)

соса́ние имеү

со́ска имеҙлек

сосо́к *(анат.)* имсәк, имсә (1. *с. грудной железы* имсәк башы; 2. *с. зрительного нерва* күреү нервыһы имсәһе (күреү нервыһының башланған ере) һ. б.)

со́сочек *(анат.)* имсә, ҡытыр (*мәҫ. с. волосяной* сәс имсәһе (тире эсендә); *с. языка* тел ҡытыры һ. б.)

состоя́ние *(физиол.)* хәл, торош (мәҫ., *с. бессознательное* һушһыҙ (иҫһеҙ) хәл; *с. здоровья* һаулыҡ торошо)

сосу́д *(анат.)* тамыр (мәҫ., *с. артериальный* артериаль тамыр, артерия тамыры; *с. кровеносный* ҡан тамыры; *с. лимфатический* лимфа тамыры)

сотрясе́ние (**коммоция**) һелкенеү (ябыҡ механик имгәнеү, нигеҙҙә һуҙ баш мейеһе зарарланыуы хаҡында бара; *с. головного мозга* баш мейеһе һелкенеүе)

сошни́к төрән, төрән һөйәге (танау бүлгеһендә)

СОЭ (**состояние оседания эритроцитов**) СОЭ (лаборатор анализ: эритроциттарҙың ҡуныу (ултырыу) торошо)

спазм спазм (киҫкен ҡыҫылыу, мәҫ., *с. кровеносного сосуда* ҡан

тамыры спазмаһы)

спазмолитики спазмолитиктар (спазманы юҡ итеүсе дарыуҙар)

спазмофилия спазмофилия (кальций-фосфорлы матдәләр алмашыныуы боҙолоуынан килгән көҙән йыйырыу менән үтеүсе ауырыу)

спайка *(анат.)* тоташма (мәҫ., *с. век боковая* күҙ ҡабаҡтарының ян яҡ тоташмаһы)

спайки *(пат.)* йәбешкәк (ауырыу һөҙөмтәһендә ит үреп йәбешкән урын, мәҫ., плевра йәбешкәге)

сперма сперма, аталыҡ орлоғо (сперматозоидтарҙан һәм орлоҡ шыйыҡсаһынан торған ҡатышма)

сперматозоид сперматозоид (ир (аталыҡ) енес күҙәнәге)

сперматорея сперматорея (кесе ярау йәки оло ярау аҙағында аталыҡ орлоғоноң юғалыуы)

сперматурия сперматурия (сперматозоидтарҙың һейҙектә булыуы)

СПИД (синдром приобретенного иммунодефицита) СПИД (тормошта барлыҡҡа килгән иммунитет дефициты) (үҙенә хас вирус йоғоуҙан булған үтә етди донъя ауырыу, иң тәүҙә кешенең иммунитеты зарарлана)

спина арҡа

спинальный арҡа (арҡаға йәки арҡа мейеһенә ҡағылышлы)

спинка *(анат.)* һырт, буй (мәҫ., *с. носа* танау буйы; *с. языка* тел (өҫтө) һырты һ. б.)

спинной арҡа

спинномозговой арҡа мейеһе (мәҫ., арҡа мейеһе шыйыҡсаһы)

спириллы спириллалар (бормалы тәнле бактериялар, ҡайһылары кеше өсөн зарарлы — ауырыу тыуҙыра ала)

спирометрия спирометрия (үпкәләге һауа күләмен билдәләү ысулы)

спирохета бледная *ҡара:* **трепонема бледная**

спирт спирт (мәҫ., *с. метиловый* метил спирты (көслө ағыу); *с. этиловый (винный)* этил спирты һ. б.)

спица для вытяжения һуҙыу энәһе (тартышҡан һөйәк остарын урынына ҡуйыу өсөн ҡулланыла торған инструмент)

спланхноптоз спланхноптоз (эске ағзаларҙың аҫҡа төшөүе)

спленит спленит (талаҡ шешеүе)

спленомегалия спленомегалия (талаҡтың тотороҡло рәүештә ҙурайыуы)

спленоптоз спленоптоз (талаҡ төшөүе, уның ҡуҙғалыусан булыуы)

спленэктомия спленэктомия (талаҡты алыу операцияһы)

сплетение сырмалсыҡ (нервыларҙың йәки ҡан, лимфа тамырҙарының ҡушылыу урыны, мәҫ., *с. венозное* веналар сырмалсығы һ. б.)

спонгиобластома спонгиобластома (үҙәк нервы системаһында барлыҡҡа килгән шеш)

спонгиоз спонгиоз (тиренең өҫкө ҡатламы — эпидермис шешеүенең бер төрө)

спондилез спондилез (умыртҡаара кимерсәктәрҙең дистрофик үҙгәреүе менән характерлы хроник ауырыу)

спондилит спондилит (бер йәки бер нисә умыртҡа һөйәгенең шешеүе, мәҫ., *с. инфекционный* инфекцион спондилит; *с. туберкулезный* туберкулез спондилиты һ. б.)

спондилоартрит спондилоартрит

(умыртҡа-ара быуындарҙың шешеүе)

спондилоартро́з спондилоартроз (умыртҡа-ара быуындары артрозы (*ҡара:* артроз); төрҙәре: *с. грудной* күкрәк тәңгәле спондилоартрозы; *с. поясничный* бил тәңгәле спондилоартрозы һ. б.)

спонта́нный спонтан (үҙенән-үҙе булған, мәҫ., *аборт спонтанный* спонтан аборт)

спо́ра спора, саң-һеркә (1. бәшмәкмүктәрҙең енесһеҙ үрсеүен тәьмин иткән орлоҡ рәүешендәге зат; 2. микробтарҙың һәм ҡайһы бер иң ябай хайуандарҙың ыңғай булмаған шарттарҙа йәшәргә һәләтле формаһы, мәҫ., түләмә спораһы)

споради́ческий спорадик (һирәк күҙәтелеүсән, мәҫ., спорадик ауырыу)

спороци́ды спороцидтар (микроорганизм спораларын һәләк итеүсе химик матдәләр, мәҫ., хлорамин, формальдегид һ. б.)

споро́вики споровиктар (ябай микроскопик хайуандарҙың бер төрө, мәҫ. тапма ауырыуын, кокцидиоз сирен тыуҙырыусы заттар)

споротрихо́з споротрихоз (үҙенә бер төрлө бәшмәк йоҡҡандан килгән етди дөйөм бәшмәк ауырыуы)

спо́соб флотации флотация ысулы (бактериоскопия үткәргәндә туберкулез таяҡсаһы еңелерәк табылһын өсөн ҡаҡырыҡты «байыҡтырыу» ысулы)

спринцева́ние спринцовкалау (һиптереп йыуыу, мәҫ., *с. влагалища* еңсәне спринцовкалау (ҡатынҡыҙ гигиеник սараһы) һ. б.)

спринцо́вка спринцовка (спринцовкалау өсөн ябай прибор)

спру спру (тропик һәм субтропик климатлы илдәрҙә күҙәтелеүсән эс китеү, ҡан аҙайыу һ. б. үҙгәрештәр менән үтеүсе дөйөм ауырыу)

спу́танность сознания аңдың буталыуы (психик һаулыҡтың ҡаҡшауы: илереү, галлюцинация һ. б. билдәләр менән үтеүсән)

спу́тник(и) в генетике генетикалағы юлдаш (хромосома сегменты)

срамно́й оят (тышҡы енес ағзаларына ҡағылышлы, мәҫ., оят өлкәһе)

сраще́ние йәбешеп үҫеү, (мәҫ., плевраның йәбешеп үҫеүе)

среда́ мөхит, тәбиғәт, среда *(с. внешняя (окружающая)* тышҡы мөхит (тирә-яҡ тәбиғәт); *с. внутренняя (человека)* кешенең эске тәбиғәте; *с. питательная* туҡлыҡлы среда (микроорганизмдарҙы үрсетеү өсөн әҙерләнгән ашамлыҡ; *с. социальная* социаль среда (кеше йәшәгән йәмғиәт шарттары: көнкүреше, эше, ялы һ. б.)

сре́дняя занятость койки койканың уртаса файҙаланыу кимәле (ятып дауалау учреждениеһында ҡулланылыусы статистик күрһәткес)

сре́дняя продолжи́тельность (предсто́ящей) жи́зни (буласаҡ) ғүмерҙең уртаса оҙонлоғо (статистик күрһәткес)

средосте́ние арауыҡ (*с. грудное* нигрә арауығы (ике үпкә арауығы, унда йөрәк ята); *с. яичка* күкәй арауығы)

сре́дство(а) 1. *(фарм.)* (дарыу, препарат, матдә, мәҫ., *с. аналгезирующее* аналгетик дарыу (ауыртыуҙы баҫыусы дарыу матдәһе; анальгин, промедол һ. б.); *с. аналептическое* аналептик дарыу (оҙонса мейеләге тын алыу

һәм тамыр йөрөткөс үҙәктәр эшсәнлеген шәбәйткес дарыу: кордиамин, коразол һ. б.); *с. антацидное* антацид дарыу (ашҡаҙан әселеген кәметеүсе дарыу); *с. антигельминтное* антигельминт дарыу (паразит селәүсендәргә ҡаршы көрәш дарыуы); *с. антисептическое* антисептик (дарыу) матдә (*ҡара:* **антисептика**); *с. бактерицидное* бактерицид (дарыу) матдә (бактерияларҙы юҡ итеүсе дарыу); *с. биогенные* биоген дарыуҙар (үҫемлек һәм хайуандар ағза-туҡымаһынан алынған дауа матдәләре); *с. ветрогонное* газ сығарғыс дарыу (эсәктәге бушандыҡ газдан ҡотолоу өсөн ҡулланыла торған дарыу); *с. вяжущее* ҡамаштыра торған дарыу (мәҫ, имән ҡабығы төнәтмәһе); *с. ганглиоблокирующее* ганглиоблокатор дарыу (вегетатив нервы системаһында нервы ҡуҙғыуҙың үтеүен туҡтатыусы дарыу); *с. гемостатическое* гемостатик дарыу (*ҡара:* **с. кровоостанавливающее**); *с. гипотензивное* гипотензив дарыу (ҡан баҫымын түбәнәйтеүсе); *с. дезинфицирующее* дезинфекциялау матдәһе (*ҡара:* **дезинфекция**); *с. дезодоризующее* дезодорациялау матдәһе (һаҫыҡ еҫте бөтөрөүсе препарат); *с. диагностическое* диагнозлау (препараты) матдәһе (ауырыуҙы асыҡлау өсөн ҡулланыла, мәҫ., ашҡаҙанды рентгенттан тикшергәндә көкөрт әселе барий бирелә); *с. диуретическое* диуретик (һейҙек ҡыуғыс) дарыу; *с. жаропонижающее* температураны төшөрөүсе дарыу; *с. желчегонное* үт ҡыуғыс дарыу; *с. инсектицидное* инсектицид (препарат) матдә (бөжәктәрҙе ҡырыусы матдә, мәҫ., хлорофос һ. б.); *с. косметическое* косметик матдә (мәҫ., пудра, лосьон һ. б.); *с. лекарственное* дарыу матдәһе; *с. наркотическое* 1. наркоз препараты (мәҫ., эфир); 2. наркотик дарыу (ауыртыуҙы баҫа торған дарыу, мәҫ., пантопон); *с. наружное* тышҡы дарыу (тәнгә һөртөү өсөн ҡулланылғаны, мәҫ., дарыу майы); *с. нейролептическое (нейроплегическое, антипсихотическое)* нейролептик дарыу (үҙәк нервы системаһы эшсәнлеген кәметеүсе дарыу, мәҫ., аминазин, галоперидол); *с. обволакивающее* ҡаплаусы (майлаусы) дарыу матдәһе, мәҫ., крахмал, аҡбалсыҡ); *с. общеукрепляющее* дөйөм һаулыҡты яҡшыртҡыс (дауа) дарыу; *с. отвлекающее* (*ҡара:* **с. раздражающее**); *с. отхаркивающее* ҡаҡыртҡыс дарыу; *с. паллиативное* паллиатив (дауа) дарыу (ауырыуҙы бөтөрмәйенсә бер аҙ хәлде яҡшыртыусы дарыу); *с. потогонное* тирләткес дарыу; *с. противовоспалительное* шешеүҙе ҡайтарғыс дарыу (мәҫ. салициллаттар һ. б.); *с. противозачаточное* буйға ҡалыуҙан һаҡлағыс матдә; *с. противосудорожное* көҙәнде (тән тартышыуҙы) баҫыусы (дауа) дарыу; *с. психостимулирующее* психостимулятор дарыу (үҙәк нервы системаһы эшсәнлеген шәбәйтеүсе дарыу); *с. раздражающее* ҡуҙғытҡыс дарыу (мәҫ., ментол һ. б.) *с. седативное* седатив дарыу (тынысландырғыс дарыу); *с. слабительное* эс китергес дарыу; *с. снотворное* йоҡлатҡыс (йоҡлата торған) дарыу; *с. сосудорасширяющее* ҡан тамырын

киңәйткес дарыу; *с. спазмолитическое* спазмолитик дарыу (спазм күренешен юҡ итеүсе дарыу); *с. тонизирующее* тонусты күтәреүсе дарыу (һаулыҡты яҡшыртыусы дарыу); *с. фунгицидное* фунгицид дарыу (патоген бәшмәктәрҙе юҡ итеүсе матдә); *с. химиотерапевтическое* химиотерапевтик дарыу (синтетик юл менән табылған дауа матдәһе); 2. *средство* сара (мәҫ., *с. защиты* һаҡлағыс средстволар: *с. защиты индивидуальные* индивидуаль һаҡлағыс средстволар (мәҫ., противогаз, респиратор); *с. защиты коллективное* коллектив һаҡлағыс средство (мәҫ., бомбоубежище); 3. кешеләрҙе зарарлаусы ҡорал, боевой матдәләр, мәҫ., *с. массового поражения* массовый зарарлау средстволары (атом, химик, бактериологик һөжүм итеү өсөн ысул-матдәләр)

срыгивание аш ҡайтарыу (ашаған аштың кире килеүе)

ссáдина һыҙырылған урын

ставить, поставить *(процед.)* ҡуйыу, һалыу (мәҫ., *на спину банки* арҡаға банка ҡуйыу (һүҙ медицина банкаһы хаҡында бара); *с. пиявки* һөлөк һалыу (һүҙ медицина һөлөгө хаҡында бара)

стáдия *(мед.)* стадия (дәүер, мәл, мәҫ., *с. болезни* ауырыу стадияһы; *с. выздоровления* һауығыу стадияһы)

стаз стаз (ҡан-лимфа тамырҙары, эсәк кеүек көпшәле ағзалар эсендә булған нәмәләр ағымының ҡырҡа һүлпәнәйеүе йәки туҡтауы, мәҫ., ҡан стазы, лимфа стазы һ. б.)

стáнция *(мед.-сан.)* станция (ҡайһы бер дауалау-профилактик учреждениелар исеме, мәҫ., *с. санитарно-эпидемиологическая* санитария-эпидемиологик станция; *с. скорой помощи* ашығыс медицина ярҙамы станцияһы һ. б.)

старéние ҡартайыу

стáрость ҡартлыҡ

статúстика статистика (төрҙәре: *с. военно-медицинская* хәрби-медицина статистикаһы; *с. демографическая* демография (халыҡты өйрәнеү) статистикаһы; *с. заболеваемости* ауырыуҙар статистикаһы; *с. здоровья населения* халыҡ һаулығы статистикаһы; *с. здравоохранения* һаулыҡ һаҡлау эштәре статистикаһы; *с. санитарная* санитария статистикаһы)

стáтус *(мед.)* статус (ҡайһы бер ауырыуға хас бер төркөм ауырыуҙар билдәләре комплексы, мәҫ., *с. астматический* астма статусы (*ҡара:* **астма**); *с. эпилептический* эпилепсия статусы (*ҡара:* **эпилепсия**) һ. б.)

стафилодермúя стафилодермия (стафилококк бактерияһы тыуҙырған сиҡан, ваҡ сиҡан һ. б. формалағы эренле сабыртма)

стафилокóкк стафилококк (төҙөлөшө менән йөҙөм тәлгәшен хәтерләткән борсаҡ рәүешендәге бактерия; төрҙәре: *с. белый* аҡ стафилококк; *с. золотистый* алтындай стафилококк һ. б.)

стафилокóкковый стафилококк (мәҫ., стафилококк сепсисы)

стафилóма стафилома (ауырыу, йәрәхәтләнеү һөҙөмтәһендә, күҙ алмаһының теге йәки был урында бүлтәйеп сығыуы)

стационáр стационар (сирләләр өсөн даими койкалары була торған дауалау учреждениеһы,

мәҫ., больница, санаторий һ. б.)
стационарный стационар (мәҫ., стационар дауалау)
ствол *(анат.)* олон (ҡайһы бер эре ҡан, лимфа тамырҙары, нервылар ошолай атала, мәҫ., *с. артериальный* артериаль олон (йәки эре артерия) һ. б.; *с. мозга* баш мейеһе олоно (баш мейеһенең оҙонса, артҡы, урталыҡ, аралыҡ мейеләрҙән һәм ярымшарҙарҙың аҫҡы яғынан торған өлөшө)
створка *(анат.)* япраҡ (мәҫ. *с. сердечного клапана* йөрәк клапаны япрағы)
стеатодермия стеатодермия (баштың сәсле өлөшө себореяһы; *ҡара:* **себорея**)
стеатома стеатома (тирелә күҙәтелә торған май шеше)
стеаторея стеаторея (май матдәләренең тиҙәк менән бүленеүе)
стекло быяла (мәҫ., *с. оптическое* оптика быялаһы (*ҡара:* **линза**); *с. покровное* япма быяла (микроскопия үткәргәндә ҡаралған материалды ҡаплау өсөн ҡулланыла); *с. предметное* (нигеҙҙә, микроскопия үткәргәндә тикшерелгән материалды һалыу өсөн ҡулланыла)
стелька-супинатор супинатор-олтораҡ (яҫы табанлылыҡ булғанда ҡулланыла торған махсус олтан)
стенка *(анат.)* көп (мәҫ., *с. желудка* ашҡаҙан көбө; *с. кишечная* эсәк көбө; *с. сердца* йөрәк көбө; *с. сосуда* тамыр көбө һ. б.)
стеноз стеноз (көпшәле ағзаның йә уның инешенең тарайыуы; *ҡара:* **стриктура**)
стенокардия стенокардия (йөрәк тәңгәлендә ауыртыу өйәнәге менән үтеүсе йөрәктең ишемия ауырыуы; *с. движения (напряжения)* хәрәкәт (көсәргәнеш) стенокардияһы (мәҫ., физик эш башҡарғанда); *с. покоя* тынлыҡ (тыныслыҡ) стенокардияһы (мәҫ., ултырғанда, ятҡанда)
стереорентгенография стереорентгенография (тикшерелгән объектты күләм рәүешендә төшөрөүсе рентгенография; *ҡара:* **рентгенография**)
стереорентгеноскопия стереорентгеноскопия (тикшерелгән объектты күләм рәүешендә күрһәтеүсе рентгеноскопия; *ҡара:* **рентгеноскопия**)
стереоэлектроэнцефалография стереоэлектроэнцефалография (баш мейеһендә барған электр процестарын тикшереү ысулы)
стержень 1. *(анат.)* һабаҡ, мәҫ., *с. волоса* сәс һабағы; 2. *(пат.)* үҙәк, мәҫ., *с. фурункула* фурункул (сиҡан) үҙәге
стерилизатор стерилизатор (инструментты, бәйләү материалын һ. б. стерилизациялау аппараты)
стерилизационная стерилизационная, стерилизациялау бүлмәһе (операцион блокта урынлаша)
стерилизация стерилизация (1. юғары температура йә химик препарат ярҙамында теге-был объектты микроорганизмдарҙан зарарһыҙлау; 2. кешене, хайуанды ырыуһыҙ итеү (кешегә ҡарата ҡайһы бер ауырыу булғанда ҡулланылыусы сара; төрҙәре: *с. лучевая* нурланыш стерилизацияһы; *с. хирургическая* хирургик стерилизация һ. б.)
стерильный стериль (1. микробҗәләндән ҡотҡарылған; 2. ырыуһыҙ ҡалдырылған)
стеркобилин стеркобилин (тиҙәккә билирубин үҙгәреүенән барлыҡ-

ҡа килгән төҫтә береүсе пигмент)

стероиды стероидтар (бер төркөм мөһим органик матдәләр: гормондар, үт кислоталары һ. б.)

стетометр стетометр (күкрәк ураүын үлсәү өсөн прибор)

стетоскоп стетоскоп (тыңлап тикшереү өсөн прибор; төрҙәре: *с. акушерский* акушерлыҡ стетоскобы (ҡарындағы баланың йөрәген тыңлар өсөн); *с. бинауральный* бинаураль стетоскоп (ике ҡолаҡ менән дә тыңлар өсөн стетоскоп); *с. электронный* электрон стетоскоп)

стетофон стетофон (йөрәкте тыңлап тикшереү өсөн прибор; йөрәк эшләүҙән килгән өн-тауыш көсәйтелә)

стетофонендоскоп стетофонендоскоп (ике ҡолаҡ менән дә тыңлау өсөн прибор)

стигмы стигмалар (тыумыштан йә тормошта барлыҡҡа килгән сирле күренештәрҙең бер төрө, мәҫ., *с. дегенеративные физические* дегенератив физик стигмалар (тыумыштан килгән физик кәмселектәр); *с. профессиональные* профессиональ стигмалар (ҡайһы бер профессия эшселәрендә күҙәтелгән физик үҙгәрештәр, мәҫ., ҡулдарҙың һөйәлләнеүе) һ. б.)

стимул *(физиол.)* стимул (шәбәйткес, ҡуҙғытҡыс фактор)

стимулировать стимуллаштырыу (*ҡара:* **стимуляция**)

стимуляторы биогенные биоген стимуляторҙар (үҫемлек, хайуан туҡымаларынан алынған һәм дауалау маҡсатында ҡулланыла торған биологик актив матдәләр)

стимуляция стимуллаштырыу (организмда теге йәки был ағзатуҡыма эшсәнлеген шәбәйтеү сараһы, мәҫ., *с. родов* бәпесләүҙе стимуллаштырыу; *с. сердца* йөрәк эшсәнлеген стимуллаштырыу һ. б.)

стирание зубов тештәрҙең ышҡылыуы, ышҡылып йоҡарыуы, ашалыуы

стол өҫтәл (мәҫ., *с. операционный* операция өҫтәле, *с. перевязочный* бәй һалыу өҫтәле һ. б.; *с. лечебного питания* дауа туҡланыу өҫтәле (СССР-ҙа булдырылған стандарт диеталарҙың дөйөм исеме, барыһы 15 диетик өҫтәл билдәле)

столб *(анат.)* бағана, һуҙылма (мәҫ., *с. позвоночный* умыртҡалыҡ бағанаһы)

столбняк һын ҡатыу ауырыуы, столбняк (үҙенә бер төрлө бактерия тыуҙырған, кешегә тупраҡҡа бысранған яра-йәрәхәт аша йоҡҡан үтә етди инфекцион ауырыу)

столбнячный һын ҡатыу ауырыуы (мәҫ., һын ҡатыу ауырыуы бактерияһы)

столик предметный (микроскопа) микроскоптың ҡарау өҫтәле (микроскоптан тикшерелгән нәмәне һалып ҡарау өсөн)

столовая диетическая (диетстоловая) диетик ашхана

стоматит стоматит (ауыҙ тиресәһенең шешеүе; төрҙәре: *с. афтозный (эрозивный)* афтоз (эрозив) стоматит (ауыҙ тиресәһендә ваҡ сей яралар барлыҡҡа килә); *с. кандидозный (молочница)* кандидоз стоматит (аҡ ҡуныҡ барлыҡҡа килеү менән характерлы һәм имсәк балаларҙа һәм үтә ҡарт кешеләрҙә күҙәтелеүсән бәшмәк ауырыуы); *с. курильщи-*

ков тәмәкеселәр стоматиты; *с. медикаментозный* медикаментоз стоматит (берәй дарыу килешмәгәнлектән ауыҙ тиресәһе шешеүе); *с. микотический* микотик стоматит (микроскопик бәшмәк тыуҙырған ауыҙ тиресәһе шешеүе һ. б.)

стоматолóг стоматолог (юғары белемле стоматология белгесе, врач)

стоматологи́ческий стоматологик, стоматология (мәҫ., стоматологик ауырыу, стоматология кафедраһы)

стоматолóгия стоматология (клиник медицинаның теш, яңаҡ һәм ауыҙ эсенең башҡа туҡымалар ауырыуын йә йәрәхәтен, уларҙы булдырмау һәм дауалау юлдарын өйрәнеүсе тармағы; төрҙәре: *с. ортопедическая* ортопедик стоматология; *с. терапевтическая* терапевтик стоматология; *с. хирургическая* хирургик стоматология)

стоматоневрологи́я стоматоневрология (стоматология һәм неврологияның нервы системаһынан килгән ауыҙ эсе ауырыуҙарын өйрәнеүсе тармағы)

стопá (ступня) аяҡ башы *(с. (средняя часть)* билтер; *с. конская* һалынып төшкән аяҡ башы (зәғифлек, кеше тик аяҡ бармаҡтары менән баҫырға мәжбүр); *с. мадурская* мадур аяҡ башы (аяҡ башын нык үҙгәртеүсе етди бәшмәк ауырыуы)

стóчные воды ташландыҡ һыуҙар

стошни́ть уҡшытып (күңел уйнап) ҡуйыу

стрáбизм страбизм (*ҡара:* **косоглазие**)

странгуля́ция странгуляция (механик быуылыу)

страх (в психиатрии) ҡурҡыу ғәләмәте (психик һаулыҡтың ҡаҡшауынан килгән артыҡ ҡурҡыу, мәҫ., *с. навязчивый; ҡара:* **фобия)**

стрéмя (стремячко) өҙәңге һөйәге (урта ҡолаҡта)

стрептодерми́я стрептодермия (стрептококк тыуҙырған эренҡутыр ауырыуы)

стрептокóкк стрептококк (төҙөләшә менән сылбырҙы хәтерләткән борсаҡ рәүешендәге бактерия, бер нисә төрө бар: *с. гноеродный* эренләткес стрептококк һ. б.)

стрептокóкковый стрептококк (стрептококка ҡағылышлы, мәҫ., стрептококк сепсисы)

стрептолизи́н стрептолизин (стрептококктарҙың ҡайһы бер төрө бүлеп сығарған ағыу)

стрептостафилодерми́я стрептостафилодермия (стрептококк һәм стафилококк һәм стафилококк бактериялары тыуҙырған эренҡутырлы сабыртма)

стрептоцеркóз стрептоцеркоз (филяриатоз төркөмөнә ингән, нигеҙҙә, тирене зарарлаусы гельминтоз ауырыуы; *ҡара:* **филяриатоз)**

стресс стресс (ыңғай булмаған бөтә тышҡы һәм эске йоғонто-тәьҫирҙәргә ҡаршы организмда барлыҡҡа килгән көсөргәнешле һаҡланыу сараһы)

стресс-фáктор (стрессор) стресс-фактор (ниндәйҙер стресс тыуҙырырға һәләтле тышҡы йәки эске күренеш)

стригу́щий ҡырҡылсан (мәҫ., ҡырҡылсан тимерәү)

стрикту́ра стриктура (ауырыу сәбәпле ниндәй ҙә булһа көпшәле ағзаның ҡырҡа тарайыуы, мәҫ.,

с. пищевода ҡыҙыл үңәс стриктураһы)

стро́ма строма (ниндәй ҙә булһа ағзаның йәки шештең тоташтырғыс туҡыманан торған һөлдәһе, мәҫ., *с. печени* бауыр строманы)

стронгилоидо́з стронгилоидоз (нематодоз төркөмөнә ингән һәм стронгилоид исемле паразит сеәүсен йоғоуҙан килгән, нигеҙҙә, ашҡаҙан-эсәктәрҙе зарарлаусы гельминтоз ауырыуы)

стро́фулюс строфулюс (өс йәшкә тиклем балаларҙа күҙәтелгән аллергик тире ауырыуы)

стру́ма струма (*ҡара:* **зоб**)

струми́т струмит (ҡалҡан биҙенең шешеүе)

струп ҡутыр (яраланған, сыйылған ерҙә барлыҡҡа килгән ҡутыр)

стул стул (1. оло ярау (итеү); 2. *ҡара:* **кал**)

сту́пор ступор (хәрәкәтһеҙ, ҡатып ҡалыу менән характерлы сирле күренеш, мәҫ., *с. истерический* истерия ступоры һ. б.)

суберо́з субероз (патоген бәшмәк йоғоуҙан килгән үпкә альвеолаларының аллергик шешеүе)

субиктери́чный субиктерик (еңелсә һары булыу, мәҫ., күҙ ағының)

субкомпенса́ция *(мед.)* субкомпенсация (ниндәй ҙә булһа ағзала булған декомпенсацияның башланғыс дәүере. мәҫ., йөрәк эшсәнлеге субкомпенсацияһы)

субординату́ра субординатура (медицина институты студенттарының тәүге специализацияһы)

субфебрилите́т субфебрилитет (оҙаҡ ваҡыт буйы тән температураһының еңелсә күтәрелеп тороуы)

субфебри́льный субфебриль (мәҫ., субфебриль температура)

сугге́стия суггестия (*ҡара:* **внушение**)

суде́бно-медици́нский суд-медицина (мәҫ., суд-медицина экспертизаһы)

су́дно (подкладное) ярау һауыты

су́дорога тартышыу, көҙән йыйырыу (ирекһеҙҙән теге йәки был мускулдарҙың ҡапыл ҡыҫҡарылышы; төрҙәре: *с. клоническая* клоник тартышыу (тиҙ ритмдағы тартышыу); *с. тоническая* тонуслы тартышыу (мускулдарҙың дауамлы ҡыҫҡартылған хәлдә ҡалыуы менән характерлы) һ. б.)

су́дорожный тартышыу, көҙән йыйырыу

суеве́рие хөрәфәт, юҡ-барға ышаныу

суже́ние *(анат.)* тарайыу, мәҫ., *с. кровеносного сосуда* ҡан тамырының тарайыуы; *с. поля зрения* күреү офоғоноң тарайыуы һ. б.

суици́дный суицид (үҙенә ҡул һалыуға ҡарата, мәҫ., суицид ынтылыш)

су́кровица яра бүлендеге (ҡан ҡатыш эрен)

сульфанилами́ды (сульфаниламидные препараты) сульфаниламидтар (патоген микроорганизмдарға ҡаршы киң ҡулланыла торған бер төркөм химиотерапевтик матдәләр; төрҙәре: сульфадимезин, норсульфазол һ. б.)

сумасше́ствие аҡылдан яҙыу

су́мка 1. *(анат.)* ҡап, муҡса (быуындарҙы, тарамыш-һеңерҙәрҙе, ҡайһы бер мускулдарҙы һ. б. уратып алыусы ҡап; мәҫ., *с. волоса* сәс (бөртөгө) муҡсаһы; *с. сустава* быуын ҡабы һ. б.; шулай уҡ *ҡара:* **капсула**); 2. сумка (мәҫ., *с. врачебная* врач

сумкаһы; *с. фельдшерская* фельдшерлыҡ сумкаһы; *с. санитарная* санитар сумкаһы һ. б.); 3. *(раст.) с. пастушья* көтөүсе муҡсаһы (нигеҙҙә, ҡан ағыуҙы туҡтатҡыс дауа биргән үлән)

суперинфекция суперинфекция (ниндәй ҙә булһа йоғошло ауырыу бөтмәҫ борон ошо ауырыуҙы тыуҙырыусы микробтарҙың йәнә йоғоуы)

супинатор супинатор (*ҡара:* **стелька-супинатор**)

суппозитории суппозиторийҙар (тән эсендә эрей йә тарала торған дарыу формаһы, мәҫ., *с. вагинальный* вагиналь суппозиторийҙар (ҡатын-ҡыҙ еңсәһенә индереү өсөн); *с. ректальные* ректаль суппозиторийҙар (арт юлға индереү өсөн) һ. б.)

сурдолог сурдолог (сурдология белгесе, врач)

сурдология сурдология (оториноларингологияның һаңғыраулыҡ һәм ҡолаҡҡа ҡатылыҡ сәбәбен, дауалау юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

сурдопедагогика сурдопедагогика (оториноларингология һәм педагогиканың ҡолаҡҡа ҡаты булғандарҙың һөйләшеү телен камиллаштырыу юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

сурдотерапия сурдотерапия (һаңғыраулыҡты, ҡолаҡҡа ҡатылыҡты дауалау ысулдарының бергәлеге)

суспензия *(фарм.)* суспензия (һыуҙа, шыйыҡ майҙа, глицеринда әҙерләнгән дарыу формаһы; ҡулланыр алдынан болғатыла)

суспензорий суспензорий (күкәй йә уның өҫтәмәһе шешкәндә ҡулланылыусы махсус бәй)

сустав быуын, мәҫ., *с. болтающийся* бушаған быуын (ауырыу йәки травманан һуң күҙәтелгән сирле күренеш); *с. голеностопный* сираҡ-аяҡ башы быуыны; *с. коленный* тубыҡ быуыны; *с. ложный* ялған быуын (һөйәктең һынған ере тоташмауҙан килгән сирле күренеш); *с. локтевой* терһәк быуыны; *с. луче-запястный* терһәк ҡушары-шаушаҡ (беләҙек) быуыны; *с. наковальни и стремени* һандал һәм өҙәңге быуыны (ҡолаҡта); *с. плечевой* ҡулбаш быуыны; *с. плече-лучевой* ҡулбаш-терһәк ҡушары быуыны; *с. тазобедренный* янбашбот быуыны һ. б.)

сутулость көмрәлек, бөкрәлек

сухорукий *(разг.)* сулаҡ

сухожилие тарамыш, һеңер (бау рәүешендә була), мәҫ., *с. ахиллово* Ахилл тарамышы (сираҡтың аҫҡы өлөшөндә; *с. рук* ҡул тарамыштары һ. б.)

сухотка спинного мозга (ҡара: **табес**)

сухощавый, сухопарый *(разг.)* ҡаҡса (асан), мәҫ., ҡаҡса кеше

сучье вымя *(разг.)* «эт имсәге» (*ҡара:* **гидраденит подмышечный**)

существование йәшәү, тереклек итеү

сфигмография сфигмография (сфигмограф приборы ярҙамында пульстың график һүрәтен алыу)

сфигмоманометрия сфигмоманометрия (сфигмоманометр приборы ярҙамында ҡан баҫымын үлсәү)

сфинктер сфинктер (теге йәки был ҡыуышлы ағзаны уратып һәм ҡыҫып тороусы мускул, мәҫ., арт юл сфинктеры, һейеү каналы сфинктеры һ. б.)

схватки родовые (бәпесләү (ауыртыуҙары) өйәнәге (бәпесләү ваҡытында аналыҡтың ҡат-ҡат ритмик рәүештә ҡыҫҡарыуы)
схизофрения *ҡара:* **шизофрения**
сшибка *(физиол.)* үҙәк нервы системаһында була торған ярһыу һәм тотҡарлау процестарының бәрелеше, һөҙөмтәлә юғары нервы системаһының ҡаҡшауы
сшивание *(мед.)* ялғау, ялғап тегеү (мәҫ., эсәктәрҙе ялғап тегеү)
сыворотка (крови) сыворотка (төрҙәре: *с. антибактериальная* антибактериаль сыворотка (әйтәйек, дизентерия, ваба һ. б. ауырыуҙар тыуҙырыусы микробтарға ҡаршы йүнәлтелгән иммун сыворотка); *с. антитоксическая* антитоксик сыворотка (мәҫ., дифтерияға, йылан сағыуына һ. б. ҡаршы иммун сыворотка); *с. диагностическая* диагнозлау сывороткаһы (ҡайһы бер ауырыуҙарҙы, мәҫ., дизентерияны һ. б. асыҡлау өсөн ҡулланыла торған иммун сыворотка); *с. иммунная* иммун сыворотка (ниндәй ҙә булһа инфекцион ауырыу кисергән кешенән йәки вакцинацияланған хайуандан алынған ҡан сывороткаһы); *с. крови* ҡан сывороткаһы (ҡан ойоғандан һуң бүленгән шыйыҡса һ. б.)
сывороточный(ая) сыворотка
сыпной сабыртма, сабыртмалы (тимгелле), мәҫ., сыпной тиф сабыртмалы тиф)
сыпняк *(разг.)* *ҡара:* **тиф сыпной**
сыпь сабыртма, тимгел (тире һәм тиресә ҡатламға сыҡҡан күпертке, ҡыуыҡса, тап һ. б. характерҙағы үҙгәрештәр, мәҫ., *с. аллергическая* аллергия сабыртмаһы (*ҡара:* **аллергия**); *с. медикаментозная* медикаментоз сабыртма (берәй дарыу килешмәгәнлектән); *с. скарлатинозная* скарлатина сабыртмаһы (*ҡара:* **скарлатина**) һ. б.)
сырость дымлылыҡ, еүешлек
СЭС *ҡара:* **санэпидстанция**

Т

табакоз табакоз (тәмәке туҙанынан килгән пневмокониоз ауырыуы; *ҡара:* **пневмокониоз**)
табакокурение тәмәке тартыу
табес (спинная сухотка) табес (сифилис һөҙөмтәһендәге нервы системаһының хроник ауырыуы)
таблетка таблетка (төймә рәүешендә әҙерләнгән дарыу формаһы)
таз *(анат.)* янбаш (һул һәм уң яҡ янбаш һөйәгенән, һигеҙгүҙҙән һәм ҡоймостан тора; төрҙәре: *т. большой* ҙур янбаш (янбаш ҡыуышлығының өҫкө киң өлөшө; *т. малый* кесе янбаш (янбаш ҡыуышлығының аҫҡы тар өлөшө)
тайна врачебная врачлыҡ сере (медицина-профилактика учреждениеһының ауырыу кешенән алынған мәғлүмәтте таратмауы, тик йоғошло ауырыуҙың таралыу ҡурҡынысы булғанда, суд-тикшереү органдары һәм медицина учреждениелары талап иткәндә сер һаҡланмай)
тактильный тактиль (һиҙеү-тойоуға ҡағылышлы, мәҫ., тактиль нервы)

талалги́я талалгия (үксә һөйәгенән килгән көслө ауыртыу)

тала́мус таламус (аралыҡ мейеһенең өлөшө)

та́лия бил

талласотерапи́я талласотерапия (диңгеҙ һауаһы һәм диңгеҙҙә ҡойоноу менән дауалау)

талласофоби́я талласофобия (диңгеҙгә ҡарата булған фобия; *ҡара:* **фобия**)

талько́з талькоз (1. тальк порошогы һулауҙан килгән пневмокониоз ауырыуы; *ҡара:* **пневмокониоз**); 2. операцион яраға тальк порошогы эләгеүҙән килгән туҡыма шешеүе)

тампо́н тампон (махсус әҙерләнгән марля киҫәге)

тампона́да тампонлау (1. яраны йәки ҡыуышлы ағзаны дауалау маҡсатында марля киҫәктәре тултырыу, мәҫ., яраны тампонлау; 2. *т. сердца* йөрәк тампонадаһы (йөрәк ҡабына ҡан тулыу)

тампони́рование тампонлау (мәҫ., яраны тампонлау; 2. *т. сердца* йөрәк ҡабына ҡан тулыу)

тампони́рование тампонлау (мәҫ. яраны)

танатоло́гия танатология (үлем тураһындағы ғилем)

танатофоби́я танатофобия (үлемгә ҡарата булған фобия; *ҡара:* **фобия**)

тарака́н тараҡан, мәҫ., *т. рыжий* ҡыҙыл тараҡан; *т. черный* ҡара тараҡан (икеһе лә көнкүрештә аш-һыу бысратыусы, микроб таратыусы зат һ. б.)

тара́нтул бөйө (ағыулы бөжәк)

татуиро́вка татуировка (1. тәнгә иремәй торған буяу матдәнең инеүенән (йәки индереүҙән) килгән һүрәт, бындай күренеш шахтерҙарҙа күҙәтелеүсән; 2. *т. роговицы* күҙ мөгөҙсәһе татуировкаһы (күҙҙә барлыҡҡа килгән аҡты косметик маҡсатта буяуыу)

тафофоби́я тафофобия (мәйетте ерләүгә, тереләй күмелеүгә ҡарата фобия)

тахиарди́я тахикардия (йөрәк тибеүенең йышайыуы — минутына 100-ҙән ашыуударға етеүе; төрҙәре: *т. желудочковая* йөрәк ҡарынсалары тахикардияһы; *т. неврогенная* невроген тахикардия; *т. пароксизмальная* пароксизмаль тахикардия (өйәнәк рәүешендәге төрө); *т. предсердная* йөрәк алды тахикардияһы; *т. физиологическая* физиологик тахикардия; *т. эмоциональная* эмоциональ тахикардия һ. б.)

тахилали́я тахилалия (самаһыҙ тиҙ һөйләү менән характерлы телмәр боҙолоуы)

тахипно́э тахипноэ (тын алыуҙың йышайыуы)

тахифаги́я тахифагия (ашамлыҡты тиҙ, сәйнәмәй йотоу)

теи́зм теизм (сәйҙе самаһыҙ күп эсеү менән характерлы кофеинизм; *ҡара:* **кофеинизм**)

телеангиэктази́я телеангиэктазия (тән өҫтөнөң берәй өлөшөндә ваҡ ҡан тамырҙарының тотороҡло киңәйеүе)

телегамматерапи́я телегамматерапия (5—75 см алыҫлыҡтан башҡарылған гамма терапия; *ҡара:* **гамматерапия**)

телепа́тия телепатия (бер кешенең нервы-психик торошоноң икенсе кешегә еткерелеүе хаҡында фәнни яҡтан нигеҙләнмәгән фекер йөрөтөү; *ҡара:* **парапсихология**)

телерентгеногра́фия телерентгенография (тикшерелгән объектты

ҙурайтып һүрәтләү менән характерлы рентгенография)

телерентгеноскопи́я телерентгеноскопия (тикшерелгән объектты ҙурайтып күрһәтеү менән характерлы рентгеноскопия)

телеэлектрокардиогра́фия телеэлектрокардиография (электрокардиографияны (ЭКГ) алыҫтан — хатта йөҙ, мең саҡрым йыраҡ ятҡан ерҙән төшөрөп алыу ысулы)

телеэндоскопи́я телеэндоскопия (эндоскопия мәлендә алынған күренеште телевизор экранына төшөрөү; *ҡара:* **эндоскопия**)

тели́т телит (имсәк башының шешеүе)

те́ло тән, матдә, есем; мәҫ., 1. *т. грудной кости* түш һөйәгенең тәне; *т. позвонка* умыртҡа тәне; *т. стекловидное (глаза)* күҙҙең быяла тәне; *т. человека* кеше тәне; 2. *т. инородное* ят есем (кеше тәненә хас булмаған нәмә: снаряд, мина ярсығы, пуля, шырау һ. б.); 3. матдә, мәҫ., *т. ацетоновое* ацетон матдәләре (матдәләр алмашыныуынан барлыҡҡа килгән бер төркөм ҡалдыҡ берләшмәләр) һ. б.)

телосложе́ние (габитус) тән төҙөлөшө (тән төҙөлөшө үҙенсәлектәренең бергәлеге; төрҙәре: *т. астеническое* астеник тән төҙөлөшө (буйсан, тар күкрәкле,ябыҡ тәнле булыу менән характерлы); *т. атлетическое* атлетик тән төҙөлөшө (мускуллы, киң күкрәкле, май туҡымаһы аҙ булыу менән характерлы); *т. пикническое* пикник тән төҙөлөшө (түбән буйлы, ҡыҫҡа муйын, һимереүгә тартым менән характерлы) һ. б.)

те́льце тәнсә (мәҫ., *т. осязательное* тейгәнде тойоу тәнсәһе (улар ниегеҙҙә ҡул һәм аяҡ бармаҡтары йөҙөндә урынлаша) һ. б.

темноволо́сый ҡуңыр сәсле

темпера́мент темперамент (боронғо грек врачы Гиппократ билдәләгән; кешенең психик эшсәнлеге һәм ихтыяр көсөнөң бергәлеге; төрҙәре: *т. меланхолический* меланхолия темпераменты (күңелһеҙлеккә бирелеү, ихтыяр көсөнөң йомшаҡлығы менән характерлы); *т. сангвинический* сангвиник темпераменты (көслө ихтыярлы, теремек, хәрәкәтсән булыу менән характерлы); *т. флегматический* флегматик темпераменты (тыныс тәбиғәтле, эмоциональ реакциялары, ихтыяр көсө һәм эшсәнлеге һүлпән булыуы менән характерлы); *т. холерический* холерик темпераменты (ҡыҙыу ҡанлы, көслө ихтыярлы булыу менән характерлы)

температу́ра температура, мәҫ., *т. воды* һыу температураһы, *т. тела* тән температураһы; *т. тела субфебрильная* тәндең субфебриль температураһы (37—38° араһында тора) һ. б.

температу́рная крива́я температура кимәле (көн дә үлсәнеп килгән температураның һыҙыҡ менән күрһәтелгән диаграммаһы)

те́мя түбә, баш түбәһе

тендобурси́т тендобурсит (һеңер һәм һеңер еңсәһенең шешеүе)

тендовагини́т тендовагинит (һеңер еңсәһенең шешеүе, мәҫ., *т. острый* киҫкен тендовагинит)

тене́змы тенезма (оло ярауға ауыртыу менән килеүсе ялған теләк (көсәнеү), бындай күренеш дизентерия булғанда, тура эсәк шешкәндә күҙәтелеүсән)

тениаринхо́з тениаринхоз (һыйыр малы цепене тыуҙырған гель-

минтоз ауырыуы, кеше уны яҡшылап бешерелмәгән сирле һыйыр итен ашап йоҡтора)

тениидо́з тениидоз (цестодоз төркөмөнә ингән гельминтоз ауырыуҙары: эхинококкоз, тениоз һ. б)

тени́иды тениидалар (цестодалар рәтенә ингән һәм, нигеҙҙә, кеше эсәктәрендә һәм һөтимәр хайуандарҙың мускулдарында ҡарышлауыҡ рәүешендә йәшәүсән бер төркөм паразит селәүҙәр; мәҫ., сусҡа цепене, һыйыр малы цепене һ. б.)

тенио́з тениоз (сусҡа цепене менән зарарланған сусҡа итен (яҡшылап бешермәү арҡаһында) ашауҙан йоҡҡан гельминтоз ауырыуы)

тениофоби́я тениофобия (таҫма паразит селәүсен йоҡтороуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия)**

теноии́т тенонит (күҙ алмаһы ҡабының шешеүе)

теплосветолече́ние йылы һәм яҡтылыҡ менән дауалау (һүҙ физиотерапия ысулдары хаҡында бара)

терапе́вт терапевт (эске ауырыуҙар белгесе, врач)

терапевти́ческий терапия, терапевтик (мәҫ., *терапевтический участок* терапия участкаһы; *терапевтический больной* терапевтик ауырыу)

терапи́я терапия (1. медицинаның эске ауырыуҙар һәм уларҙы хирургик булмаған юлдар менән дауалау ысулдарын өйрәнеүсе тармағы; төрҙәре: *т. военно-полевая* хәрби-ялан терапияһы һ. б.; 2. дауалау; төрҙәре: *т. восстановительная* төҙөкләндереү (йәки реабилитациялау) терапияһы; *т. дезинтоксикационная* дезинтоксикациялау (ағыуһыҙлау) терапияһы; *т. десенсибилизирующая* десенсибилизациялау терапияһы (*ҡара:* **десенсибилизация**); *т. консервативная* (*ҡара:* **лечение консервативное**), *т. пирогенная* пироген терапия (тән температураһын күтәреү рәүешендәге дауалау); *т. ультразвуковая* ультратауыш терапияһы (ультрайышлыҡтағы тауыш менән дауалау); шулай уҡ *ҡара:* **лечение**

тератобла́сто́ма тератобластома (яман шештәрҙең бер төрө)

тератогене́з тератогенез (тыумыштан булған физик етешһеҙлек, ғәриплектең барлыҡҡа килеү барышы)

тератоге́нность (тератогенное действие) тератогенлыҡ (физик, химик, биологик факторҙарҙың (мәҫ., ионизациялау нурланышы, ҡайһы бер дарыу һ. б.) эмбриогенез барышын боҙоу һәләтлеге, һөҙөмтәлә тыуған бала организмында физик һәм психик етешһеҙлек барлыҡҡа килә)

тератоло́гия тератология (эмбриология фәненең тыумыштан килгән төрлө физик етешһеҙлекте, ғәриплекте өйрәнеүсе тармағы)

терато́ма тератома (үҫеш аномалияһынан килгән шеш; *ҡара:* **аномалия развития)**

термалги́я термалгия (һыуыҡта йәки йылыла булғандан һуң барлыҡҡа килгән ауыртыу хисе)

терминоло́гия медицинская медицина терминологияһы

термобарока́мера термобарокамера (һауа йәки газдың төрлө дәрәжәләге баҫым йә температура кимәле менән тәьҫир итеү ҡоралы)

термогра́фия термография (тән

температураһын график һүрәткә төшөрөү рәүешендә өйрәнеү)

термокаустика термокаустика (электр менән дауалау маҡсатында көйҙөртөү; электр термокаутер йәки электр бысаҡ ярҙамында операция яһау)

термокаутер термокаутер (термокаустика үткәреү өсөн прибор)

термометр (градусник) термометр (температура кимәлен билдәләү өсөн прибор; *т. комнатный* бүлмә термометры; *т. медицинский* медицина термометры (тән температураһын үлсәү өсөн) һ. б.)

термометрия термометрия (тән температураһын үлсәү)

термопсис (ланцетовидный) термопсис, йүтәл үләне (нигеҙҙә ҡаҡырыҡ сығарткыс дауа бирә торған үҫемлек)

терморегуляция терморегуляция (организм температураһын бер кимәлдә тотоуҙы тәьмин иткән физиологик процестар; бер нисә төрө бар: *т. сосудистая* ҡан тамыры терморегуляцияһы (ҡан тамырҙары тарайыу йәки киңәйеү формаһында); *т. физическая* физик терморегуляция (организмдан тышҡа сығарылған йылылыҡ кимәлен үҙгәртеү формаһында); *т. химическая* химик терморегуляция (ағза-туҡымаларҙа йылыны талап ителгәнсә булдырыу формаһында)

термостат термостат (даими температура һаҡлай торған аппарат)

термотерапия термотерапия (төрлө йылытыу юлдары: парафин, ванна һ. б. менән дауалау)

термофобия термофобия (ут сығыуға һәм йылы бинала булыуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

термы (минеральные горячие источники) термылар (тәбиғәт шарттарында табылған йылы (+35°-тан артыҡ) һыу сығанаҡтары)

тернидентоз тернидентоз (аш-һыу аша йоҡҡан һәм, нигеҙҙә, эсәктәр ауырыуы менән үтеүсе үҙенә бер төрлө гельминтоз ауырыу; *ҡара:* **гельминтоз**)

терренкур терренкур (самалап йөрөү рәүешендәге дауалау физкультураһының бер формаһы)

тест тест (нигеҙҙә диагноз ҡуйыу, ғилми-тикшеренеү маҡсатында үткәрелгән һынау, мәҫ., *т. кожный* тире тесты)

тетания тетания (паращитовид биҙҙәренең тейешенсә эшләмәүе арҡаһында барлыҡҡа килгән көҙән йыйырыу өйәнәге)

тетанус тетанус (мускулдарҙың дауамлы һәм көслө тартышыуы)

тетравакцина тетравакцина (дүрт йоғошло ауырыуға ҡаршы әҙерләнгән вакцина; *ҡара:* **вакцина**)

тетракокк тетракокк (дүрт шарҙан торған бактерия)

тетрапарез тетрапарез (бөтә аяҡ-ҡулдарҙың парезы; *ҡара:* **парез**)

тетраплегия тетраплегия (бөтә аяҡ-ҡулдарҙың параличы; *ҡара:* **паралич**)

техника техника (мәҫ., *т. безопасности* хәүефһеҙлек техникаһы; *т. врачебная* врачлыҡ техникаһы һ. б.)

тиамин тиамин (*ҡара:* **витамин** B_1)

тик тик (мускулдар тартышыуының бер төрө, мәҫ., *т. лица* бит тиғы)

тимпанопластика тимпанопластика (урта ҡолаҡҡа пластик операция яһау)

тимпаносклероз тимпаносклероз (урта ҡолаҡта тоташтырғыс

туҡыманың артыҡ үҫеүенән килгән ҡолаҡҡа ҡатылыҡ)

тинктýра тинктура (*ҡара:* **настойка**)

тип высшей нервной деятельности юғары нервы эшсәнлегенең тибы; төрҙәре: *т. высшей нервной деятельности, мыслительный (речевой)* юғары нервы эшсәнлегенең фекерләү (һөйләү) тибы; *т. высшей нервной деятельности, сильный, неуравновешенный (или холерический)* юғары нервы эшсәнлегенең көслө, тотанаҡһыҙ (йәки холерик) тибы, *т. высшей нервной деятельности, сильный, уравновешенный, инертный (или флегматический)* юғары нервы эшсәнлегенең көслө, тотанаҡлы һәм инерт (йәки флегматик) тибы; *т. высшей нервной деятельности, уравновешенный, подвижный (или сангвинический)* юғары нервы эшсәнлегенең көслө, тотанаҡлы һәм хәрәкәтсән (йәки сангвиник) тибы; *т. высшей нервной деятельности, слабый (или меланхолический)* юғары нервы эшсәнлегенең йомшаҡ тибы; *т. высшей нервной деятельности, художественный* юғары нервы эшсәнлегенең нәфис тибы (беренсе сигнал системаһы икенсе сигнал системаһынан өҫтөнлөк тота)

тиреоди́н тиреодин (ҡалҡан биҙе эшләп сығарған гормон)

тиреоиди́т тиреоидит (ҡалҡан биҙенең шешеүе)

тиреотоксикóз тиреотоксикоз (ҡалҡан биҙенең ҡанға саманан артыҡ гормон бүленеүенән килгән һаулыҡтың ҡаҡшауы)

тиреотокси́н тиреотоксин (ҡалҡан биҙе эшләп сығарған гормон)

тиф тиф (төрҙәре: *т. брюшной* ҡорһаҡ тифы (үҙенә бер төрлө бактерия йоғоуҙан килгән инфекцион ауырыу); *т. возвратный вшивый* бетле ҡайтмалы тиф (үҙенә бер төрлө спирохета бактерияһы йоғоуҙан килгән киҫкен инфекцион ауырыу, уны бет тарата); *т. возвратный клещевой* талпанлы ҡайтмалы тиф (үҙенә бер төрлө бактерия йоғоуҙан килгән киҫкен инфекцион ауырыу, уны үҙенсәлекле талпан тарата); *т. сыпной вшивый (эпидемический, Европейский)* бетле сабыртмалы (эпидемик, Европалағы) тиф (үҙенә бер төрлө риккетсияһы йоғоуҙан килгән киҫкен инфекцион ауырыу, уны бет тарата) һ. б.)

тифли́т тифлит (һуҡыр эсәктең шешеүе)

тифóид тифоид (ҡорһаҡ тифының еңел төрө)

ткань *(анат.)* туҡыма, мәҫ., *т. костная* һөйәк туҡымаһы; *т. мышечная* мускул туҡымаһы; *т. нервная* нервы туҡымаһы; *т. слизистая* тиресә туҡымаһы; *т. соединительная* тоташтырғыс туҡыма; *т. хрящевая* кимерсәк туҡымаһы һ. б.

ток ток (һүҙ дауалау өсөн ҡулланыла торған электр тогы хаҡында бара: мәҫ., *т. гальванический* гальваник ток; *т. дарсонваля* дарсонваль тогы; *т. ультравысокой частоты (УВЧ)* (ультра) юғары йышлыҡтағы ток һ. б.)

токоферóл токоферол (*ҡара:* **витамин Е**)

токофоби́я токофобия (бәпесләүгә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

токсеми́я (токсинемия) токсемия (ниндәй ҙә булһа токсиндың

ҡанда булыуы)

токсиге́нность токсигенлыҡ (хайуан, үҫемлек йәки микроорганизмдарҙың зарар килтерерлек ағыу бүлеп сығарыуға һәләтлеге)

токсидерми́я (токсикодермия) токсидермия (дарыу йәки башҡа матдәне организмға индереү, һөртөү һөҙөмтәһендә тәнгә сыҡҡан аллергик сабыртма; төрҙәре: *т. алиментарная* алиментар токсикодермия (теге-был ашамлыҡ килешмәгәнлектән); *т. вакцинная* вакцина токсикодермияһы (яһалған прививка материалы килешмәгәнлектән); *т. медикаментозная* меликаментоз токсикодермия (теге йәки был дарыу килешмәгәнлектән һ. б.)

токсико́з токсикоз (1. дауамлы ағыуланыу, мәҫ., *т. инфекционный* инфекцион токсикоз (берәй инфекцион ауырыу булғанда күҙәтелгән ағыуланыу); *т. пищевой* туҡланыу токсикозы (ашамлыҡ аша ағыуланыу һ. б.); 2. *т. беременных* буйға ҡалыу токсикозы (йөклө булыу һөҙөмтәһендә булған ауырыу күренештәре); төрҙәре: *т. беременных, поздний* буйға ҡалыуҙың һуңғы токсикозы *(нефропатия, эклампсия* һ. б. формала үтә); *т. беременных, ранний* буйға ҡалыуҙың иртә токсикозы (тән ҡысытыуы, нервылар шешеүе һ. б. менән үтеүсән); 3. *т. травматический* травма токсикозы (тәндең йомшаҡ туҡымаһының оҙаҡ ваҡыт иҙелеүе һөҙөмтәһендә һаулыҡтың ҡаҡшауы)

токсикоинфе́кция пищевая (отравление пищевое, бактериальное) ашамлыҡ токсикоинфекцияһы (кеше организмына аш-һыу аша эләккән микроорганизмдар (протей, стафилококк, энтерококк һ. б.) һәм уларҙың токсиндары тыуҙырған киҫкен инфекцион ауырыуҙың дөйөмләштерелгән исеме)

токсико́лог токсиколог (врач, токсикология белгесе)

токсикологи́ческий токсикология, токсикологик (мәҫ., токсикология ғилеме, токсикологик тикшереү үткәреү)

токсиколо́гия токсикология (медицинаның ағыуҙарҙы, уларҙың кеше организмына яһаған тәьҫирен, ағыуланыуҙан һаҡланыу һәм унан дауалау юлдарын өйрәнеүсе тармағы; төрҙәре: *т. авиационно-космическая* авиация-космос токсикологияһы, *т. военная* хәрби токсикология; *т. лекарственная* дарыу токсикологияһы; *т. пищевая* ашамлыҡ токсикологияһы; *т. промышленная* промышленность токсикологияһы; *т. сельскохозяйственная* ауыл хужалығы токсикологияһы һ. б.)

токсикома́ния токсикомания (ҡайһы бер матдәләрҙе даими рәүештә ҡабул итергә ынтылыу һәм дауамлы ағыуланыу менән характерлы ауырыу күренештәре; мәҫ., *т. алкогольная* алкоголь токсикоманияһы йәки хроник алкоголизм һ. б.)

токсикофоби́я токсикофобия (ағыуланыуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

токси́н токсин (бактерияларҙан, үҫемлектән, хайуандан алынып, кешегә йәки берәй йәнлеккә индергәндә ауырыуға (йәки үлеүгә) килтереүсе ағыу матдәһе; төрҙәре: *т. бактериальный* (мәҫ.,

дифтерия, дизентерия токсиндары) һ. б.)

токсинотерапи́я токсинотерапия (ағыу, мәç., йылан ағыуы менән дауалау)

токси́чность (ядовитость) токсиклыҡ (ағыуларға һәләтле булыу)

токсокаро́з токсокароз (эт-бесәй, тәлкә-ҡуян һымаҡ йәнлектәрҙә күҙәтелеүсән гельминтоз ауырыуы, был йәнлектәрҙән кешегә лә йоға ала)

токсопла́зма токсоплазма (токсоплазмоз тыуҙырыусы микроскопик ябай хайуан, уның бер нисә төрө билдәле)

токсоплазмо́з токсоплазмоз (токсоплазма йоғоуҙан килгән һәм төрлө эске ағзаларҙың зарарланыуы менән үтеүсе ауырыу; төрҙәре: *т. врожденный (новорожденных)* тыумыштан килгән токсоплазмоз (балаға ҡарында йоға); *т. приобретенный* тормошта йоҡҡан токсоплазмоз (ауырыуҙы эт-бесәй тарата) һ. б.)

толера́нтность *(фарм.)* толерантлыҡ (организмдың дарыу йәки ағыулы матдәгә ҡаршы булған бирешмәүсәнлеге: дарыуҙың шифалығы һиҙелмәй, ағыу зарар килтермәй)

толчо́к серде́чный йөрәк тибеүе (йәки һуғыуы)

томинко́з томинкоз (нематодоз рәтендәге һәм, нигеҙҙә, үпкәне зарарлаусан гельминтоз ауырыуы, кешегә ямғыр селәүе аша йоға; *ҡара:* **гельминтоз**)

томогра́мма томограмма (томография ярҙамында алынған рентгенограмма)

томогра́фия томография (рентгенографияның бер төрө: ағза-туҡымаға ҡатлы-ҡатлы яһала торған рентгенография)

томофлюорогра́мма томофлюорограмма (томофлюорография үткәргәндә алына торған рентген һүрәт)

томофлюорогра́фия томофлюорография (үпкәгә үткәрелгән ҡатлы-ҡатлы флюорография)

тонзилли́т тонзиллит (аңҡау миндалиналарының шешеүе; төрҙәре: *т. острый* киçкен тонзиллит; *т. хронический* хроник тонзиллит)

тонзиллотоми́я тонзиллотомия (аңҡау миндалиналарының бер өлөшөн алыу операцияһы)

тонзиллэктоми́я тонзиллэктомия (аңҡау миндалиналарын тотошлай алыу операцияһы)

тонизи́рующий тонуслау (нығытыусы, шәбәйтеүсе, мәç., *лекарство тонизирующее* тонуслау дарыуы)

тони́ческий тонуслы (тонусҡа ҡағылышлы; *ҡара:* **тонус**)

тоно́метр (глазной) тонометр (күҙ эсе баçымын үлсәү приборы)

тонометри́я тонометрия (1. тонометр ярҙамында күҙ эсе баçымын билдәләү; 2. артериаль ҡан баçымын билдәләү)

то́нус тонус (1. нервы йәки мускулдың оҙаҡ ваҡыт буйы арымайынса актив хәлдә булыуы; 2. йәшәү активлығы, эшмәкәрлеге, мәç., мускулдар тонусы)

то́ны (сердца) йөрәк тондары (йөрәк эшсәнлегенән килгән өнтауыш)

торака́льный торакаль (күкрәккә ҡағылышлы, мәç., торакаль хирургия)

торакока́устика торакокаустика (плевралар араһындағы йәбе-

шеп тоташҡан ерҙе көйҙөрөп юҡ итеү)

торакопла́стика торакопластика (үпкә туберкулезы булғанда бер нисә ҡабырға өлөштәрен алыу операцияһы)

торакотоми́я торакотомия (күкрәк ситлеген ярыу операцияһы)

торможе́ние *(физиол.)* тотҡарлау (үҙәк нервы системаһының ныҡ арып китеүенә юл ҡуймаҫ өсөн күрелгән организмды һаҡлау сараһы, мәҫ., йоҡо)

то́чка *(физиол.)* нөктә, мәҫ., *т. ясного зрения ближайшая* асыҡ күреүҙең иң яҡын нөктәһе; *т. ясного зрения дальнейшая* асыҡ күреүҙең иң алыҫ нөктәһе һ. б.

тошнота́ күңел болғаныу (уйнау), уҡшытыу, ҡоҫҡо килеү

тошнотво́рный уҡшытҡыс, күңел болғандырғыс

трава́ лекарственная шифалы үлән, дарыу үләне

тра́вма травма (1. тышҡы тәьҫир һөҙөмтәһендә ағза йәки туҡыманың йәрәхәтләнеүе, функцияһы боҙолоуы; төрҙәре: *т. акустическая (шумовая)* акустик травма (көслө шау-шыуҙан ишетеү ағзаларының зарарланыуы); *т. бытовая* көнкүреш травмаһы; *т. закрытая* ябыҡ травма (тыштан йәрәхәт булмай тороп, эске ағзаларҙың зарарланыуы, мәҫ., аяҡ-ҡул һыныуы, мейе һелкенеүе һ. б.); *т. открытая* (мәҫ., һынған һөйәктең тирене тишеп сығыуы); *т. производственная* производство травмаһы; *т. родовая (акушерская)* бәпесләү травмаһы (тыуған баланың йәки бәпесләгән ҡатындың йәрәхәтләнеүе); *т. черепно-мозговая* баш мейеһе травмаһы һ. б.; 2. *т. психическая* психик травма (ыңғай булмаған эмоциональ тәьҫир арҡаһында психик һаулыҡтың ҡаҡшауы)

травмати́зм травматизм (травмаларҙың таралғанлығын күрһәтеүсе статистик һан; төрҙәре: *т. автодорожный* автомобиль юлы травматизмы; *т. бытовой* көнкүреш травматизмы; *т. детский* балалар травматизмы; *т. производственный* производство травматизмы; *т. сельскохозяйственный* ауыл хужалығы травматизмы; *т. спортивный* спорт травматизмы һ. б.)

травмати́ческий травма, травматик (мәҫ., травматик шок)

травмато́лог травматолог (травматология белгесе, врач)

травматологи́ческий травматология, травматология (мәҫ., травматология пункты йәки травмпункт; травматологик ярҙам)

травматоло́гия травматология (хирургияның төрлө имгәнеү-йәрәхәтләнеүҙәрҙе өйрәнә торған тармағы)

тракт *(анат.)* тракт, юл (мәҫ., *т. дыхательный* тын алыу тракты; *т. зрительный* күреү тракты (күҙҙең селтәрле шекәрәһен баш мейеһе менән тоташтырыусы нервы юлы; *т. пищеварительный (желудочно-кишечный)* аш ҡайнатыу (һеңдереү) тракты һ. б.)

транквилиза́торы транквилизаторҙар (бер төркөм тынысландырғыс дарыу препараттары)

транс транс (эпилепсия менән ауыраған кешенең ҡайҙалыр ашығыуы йә өҫтөн һалыуы йәки башҡа төрлө хәрәкәткә ынтылыуы менән характерлы психик күренеш)

трансмисси́вный трансмиссив

(ҡан аша йоғоуға ҡағылышлы, мәҫ; трансмиссив ауырыуҙар)

трансплантáт трансплантат (күсереү операцияһын башҡарғанда файҙаланыла торған ағза-туҡыма йәки уларҙың өлөшө)

трансплантáция трансплантация (1. күсереү операцияһы, мәҫ., *т. кожи* тире трансплантацияһы; *т. почки* бөйөр трансплантацияһы; 2. *т. опухоли* шеш трансплантацияһы (эксперименталь йәнлектәргә фәнни тикшереү үткәреү маҡсатында шеште күсереү операцияһы)

трансплантолóгия трансплантология (медицина һәм биологияның трансплантация мәсьәләләрен өйрәнеүсе тармағы)

трáнспорт *(мед.)* транспорт (мәҫ., *т. санитарный* санитария транспорты)

транспортáбельный транспортабель (транспорт ярҙамында күсереүгә яраҡлылыҡ, мәҫ. транспортабель ауырыу)

транспортирóвка *(мед.)* транспортлау (мәҫ. ауырыу кешене (сирлене) транспортлау)

транссудáт транссудат (йөрәк етешмәүсәнлеге, бөйөр ауырыуы һ. б. һөҙөмтәһендә тән ҡыуышлыҡтарына йыйылыусы һары һыу)

транссудáция транссудация (тамырҙан ҡандың шыйыҡ өлөшөнөң тән ҡыуышлыҡтарына йәки туҡымаларға һарҡып сығыуы)

трансформáция *(биол.)* трансформация (үҙгәреү, әүерелеү; мәҫ., кимерсәктең һөйәккә әүерелеүе)

трансфузиолóгия трансфузиология (клиник медицинаның кешегә ҡан, плазма, сыворотка йәки уларҙы алмаштырғыс препараттарҙы ебәреү мәсьәләләрен өйрәнеүсе тармағы)

трансфýзия крови *(ҡара:* **переливание крови)**

трахéит трахеит (боғарлаҡ тиресәһенең шешеүе)

трахеобронхи́т трахеобронхит (боғарлаҡ һәм үпкә көпшәләре (бронхылар) тиресәһенең шешеүе)

трахеоплáстика трахеопластика (боғарлаҡҡа яһалған пластик операция)

трахеоспáзм трахеоспазм (боғарлаҡ спазмы; *ҡара:* **спазм)**

трахеостенóз трахеостеноз (боғарлаҡ стенозы; *ҡара:* **стеноз)**

трахеотоми́я трахеотомия (боғарлаҡты ярыу операцияһы)

трахéя трахея, боғарлаҡ

трахóма трахома, сиплау (үҙенә бер төрлө вирус йоҡҡандан килгән күҙҙең дауамлы йоғошло ауырыуы)

трахоматóзный трахома, трахоматоз (мәҫ. трахома үҙгәрештәре, трахоматоз кабинет)

трéзвенник *(разг.)* эсмәгән кеше

трематодóзы трематодоздар (трематодалар йоғоуҙан килгән гельминтоз ауырыуҙары; *ҡара:* **гельминтоз)**

трематóды трематодалар (яҫы паразит селәүсендәрҙең бер төрө, уларҙың ҡайһылары кеше организмында эйәләшеп гельминтоз ауырыуы тыуҙыра; *ҡара:* **гельминтоз)**

трéние плевры плевраның ышҡылыуы (плеврит булғанда үпкә һәм ҡабырға плевралары ышҡылыуҙан килгән өн-тауыш)

трéнинг аутогенный аутоген тренинг (психотерапияның бер төрө, мускулдарҙы максималь йомшартыу (хәлһеҙләтеү) һәм

үҙ-үҙеңде инандырыу менән ғибәрәт)

тренирóвка *(физ.)* тренировка (физик күнекмәләр алыу)

трепанáция трепанация (һөйәкте тишеп һөйәк ҡыуышлығына үтеү операцияһы, мәҫ., *т. черепа* баш һөйәге трепанацияһы)

трепанобиопсúя трепанобиопсия (трепанация ярҙамында үткәрелгән биопсия; *ҡара:* **биопсия**)

трепетáние сердца йөрәк тирбәлеүе (йөрәктең йыш-йыш тибеүе; төрҙәре: *т. желудочковое* йөрәк ҡарынсаларының тирбәлеүе; *т. предсердий* йөрәк алды тирбәлеүе)

трепонéма трепонема (спиралде хәтерләткән микроорганизм, бер нисә төрө бар: *спирохета бледная* төҫһөҙ трепонема (сифилис ауырыуын тыуҙырыусы бактерия) һ. б.)

треугóльник *(анат.)* өсмөйөш (мәҫ., *т. бедренный* бот төбө өсмөйөшө һ. б.)

трéщина ярылыу, сатнау, ярылсыҡ, сатналыш, (мәҫ., *т. губы* ирен ярылыуы; *т. кости* һөйәк сатнауы һ. б.)

триáда Гетчинсона Гетчинсон триадаһы (тыумыштан килгән сифилис һөҙөмтәһендә булған тештәрҙең, ҡолаҡтың һәм күҙҙәрҙең сирле үҙгәрештәре)

тривакцúна тривакцина (өс йоғошло ауырыуға ҡаршы әҙерләнгән вакцина)

тризм тризм (һын ҡатыу ауырыуы (столбняк) һымаҡ сир булғанда яңаҡтарҙың тартышып ҡысылыуы)

трипаносомóз трипаносомоз (трипаносомалар йоғоуҙан килгән һәм температура күтәрелеү, лимфатик төйөрҙәр шешеүе һ. б. билдәләр менән үтеүсе бер төркөм инвазион ауырыуҙар; *т. африканский* Африка трипаносомозы (йәки йоҡо ауырыуы); *т. американский* Шагас ауырыуы (йәки Америка трипаносомозы) һ. б.

трипаносóмы трипаносомалар (трипаносомоз ауырыуы тыуҙырыусы микроскопик бер күҙәнәктән торған ябай хайуан, кешегә уны цеце себене йоҡтора)

трипаносоматúды трипаносоматидалар (кеше, хайуандарҙа һәм үҫемлектәрҙә паразит итеүсе ябай микроскопик заттарҙың бер ғаиләһе, улар рәтенә трипаносомалар ҙа инә)

триплегúя триплегия (ике ҡул һәм бер аяҡ йәки ике аяҡ һәм бер ҡул параличы)

трúппер *ҡара:* **гонорея**

трипсúн трипсин (ашҡаҙан аҫты биҙе бүлеп сығарған мөһим фермент)

трихиáз трихиаз (трахома кеүек күҙ ауырыуы һөҙөмтәһендә керпектәрҙең күҙ алмаһы йүнәлешендә үҫеүе; күҙҙең мөгөҙсә һәм тиресә шекәрәләре зарарлана)

трихинéлла (трихина) трихинелла (трихинеллез тыуҙырған ваҡ йомро паразит селәүсен)

трихинеллéз (трихиноз) трихинеллез (трихинеллалар менән зарарланған итте ашау сәбәпле мускулдарҙа трихина ҡарышлауыҡтарының эйәләшеүе менән билдәләнгән гельминтоз ауырыуы; *ҡара:* **гельминтоз**)

трихинеллéзный трихинеллезлы (мәҫ., трихинеллезлы ит)

трихóз трихоз (сәс ауырыуҙарының дөйөм исеме)

трихоклазúя трихоклазия (ауы-

рыу арҡаһында сәстең һыныусанлығы)

трихомико́з трихомикоз (патоген бәшмәк йоғоуҙан килгән сәс ауырыуы)

трихомице́та трихомицета (сәсте зарарлаусы патоген бәшмәк)

трихомона́да трихомонада (микроскоп аша күренгән бер күҙәнәкле микроб; төрҙәре: *т. кишечная* эсәк трихомонадаһы; *т. моче-половая* һейҙек-енес трихомонадаһы; *т. ротовая* ауыҙ трихомонадаһы)

трихомоно́з (трихомониаз) трихомоноз (һейҙек-енес трихомонадаһы тыуҙырған, күпселектә енси бәйләнеш аша йоҡҡан һейҙек-енес ағзаларының ауырыуы)

трихонодо́з трихонодоз (дөрөҫ тарамау һөҙөмтәһендә ҡоро, бөҙрә сәстең тоҡанланыуы)

трихоптило́з трихоптилоз (сәс бөртөктәре осоноң ҡауырһын һымаҡ ваҡланып бүленеүе)

трихоспори́я трихоспория (сәстең төйөрләнеп үҙгәреүе менән үтеүсе бәшмәк ауырыуы)

трихостронги́лла трихостронгилла (үҙенә бер төрлө паразит селәүсен, бер нисә төрө бар)

трихостронгилёз (**трихостронгилидоз**) трихостронгилез (трихостронгилла селәүсен йоғоуҙан килгән гельминтоз ауырыуы, бер нисә төрө билдәле; кешегә ашһыу менән йоға)

трихотилломани́я (**трихокриптомания**) трихотилломания (үҙ сәсен йолҡоу ғәҙәте менән үтеүсе бәйләнсек невроз ауырыуы)

трихофити́я трихофития (трихофитон бәшмәге йоғоуҙан килгән тире, сәс, тырнаҡтарҙы зарарлау менән характерлы бәшмәк ауырыуы; төрҙәре: *т. инфильтративно-нагноительная (глубокая)* инфильтратив-эренләткес трихофития; *т. ногтей* тырнаҡ трихофитияһы; *т. поверхностная* һай (өҫтөн) трихофития; *т. хроническая* хроник трихофития һ. б.)

трихофи́тон трихофитон (трихофития тыуҙырыусы патоген бәшмәк; төп ике төрө бар: *т. антропофильный* антропофиль трихофитон (тик кешене генә зарарлаусан); *т. зоофильный* зоофиль трихофитон (хайуандарҙы зарарлай, уларҙан кешегә йоға ала)

трихоцефа́л (**власоглав**) трихоцефал (ҡылбаш) (нематодалар рәтенә ингән паразит селәүсен)

трихоцефале́з трихоцефалез (трихоцефал селәүсене тыуҙырған, аш-һыу, бысраҡ ҡул аша йоғоуҙан килгән эс ауыртыу, эс китеү һ. б. билдәләр менән үтеүсе гельминтоз ауырыуы)

три́цепс трицепс (ҡулбаш өлкәһендәге өс башлы мускул)

троака́р троакар (берәй ҡыуышлы ағзаға тишеп инеү өсөн көпшәле энә)

тромб тромб (ҡан тамырында барлыҡҡа килгән ойошҡан киҫәк)

тромбанги́ит облитерирующий облитерациялы тромбангиит (*ҡара:* **болезнь Бюргера**)

тромбартери́ит тромбартериит (тромб барлыҡҡа килеү менән үтеүсе артериялар шешеүе, мәҫ. *т. инфекционный* инфекцион тромбартериит)

тромбо́з тромбоз (ҡан тамырында тромбтың барлыҡҡа килеү процесы)

тромбокапилляри́т тромбокапиллярит (тромбоз барлыҡҡа килеү менән үтеүсе капиллярҙар шешеүе)

тромбофлеби́т тромбофлебит (тромб барлыҡҡа килеү менән үтеүсе вена тамырҙарының шешеүе)

тромбоци́т тромбоцит (ҡандың иң ваҡ күҙәнәге, ҡандың ойоуында актив роль уйнай)

тромбоцито́з **(тромбоцитемия)** тромбоцитоз (периферик ҡанда тромбоциттарҙың артыуы)

тромбоцитопати́я тромбоцитопатия (тромбоциттарҙың сифаты ҡаҡшау сәбәпле барлыҡҡа килгән геморрагик диатез ауырыуҙары; *ҡара:* **диатез геморрагический)**

тромбоцитопени́я **(тромбопения)** тромбоцитопения (периферик ҡанда тромбоциттарҙың кәмеүе)

тромбоцитопоэ́з тромбоцитопоэз (тромбоциттарҙың барлыҡҡа килеү процесы)

тромбоэмболи́я тромбоэмболия (тромб нигеҙендә ҡан тамырының тығылыуы)

тромбоэндокарди́т тромбоэндокардит (ауырыу һөҙөмтәһендә йөрәк эсендә тромбтар барлыҡҡа килеүе)

тромбоэктоми́я тромбоэктомия (тромбты алыу операцияһы)

тромбофоби́я тромбофобия (таныш булмаған кешеләр барҙа ҡалтыранып китеүгә ҡарата фобия)

трофеде́ма трофедема (тәндең тегебыл еренең (йышыраҡ биттең) билдәһеҙ сәбәптән шешенеүе)

тро́фика трофика (ағза-туҡымаларҙың туҡланыуын, унда барған матдәләр алмашыныуын аңлатҡан термин)

трофоневро́з трофоневроз (нервы системаһының зарарланыуы һөҙөмтәһендә туҡланыуҙың боҙолоуы менән билдәле ауырыу)

трохантери́т трохантерит (бот һөйәгенең ҙур сурайы (вертелы) шешеүе)

трохоскопи́я трохоскопия (аҫтан өҫкә йүнәлтелгән рентген нурҙары ярҙамында башҡарылған рентгенологик тикшереү)

труба́ торба (1. *(анат.) т. маточная* аналыҡ торбаһы (түл үткәреүсе көпшә); *т. слуховая* ишетеү торбаһы (урта ҡолаҡты тамаҡ өҫтө менән тоташтырыусы көпшә); 2. ҡулайлама, мәҫ., *т. водопроводная* һыу үткәргес торба һ. б.)

тру́бка торба (медицинала файҙаланылыусы ҡулайлама, мәҫ., *т. аспирационная* аспирацион торба (ҡыуышлы ағзала булған шыйыҡсаны һурып алыу өсөн ҡулланыла); *т. газоотводная* газдан бушатҡыс торба (эсәктәрҙә йыйылған газды сығарыу өсөн ҡулланыла); *т. дренажная* дренаж торба (ярала барлыҡҡа килгән бүлендекте сығарыу өсөн ҡулланыла); *т. интубационная* интубацион торба (боғарлаҡ, үпкә көпшәләренә индереү өсөн, мәҫ., наркоз биргәндә ҡулланыла); *т. клизменная* клизма торбаһы (*ҡара:* **клизма**); *т. рентгеновская* рентген торбаһы (рентген аппаратының рентген нурҙарын булдырған өлөшө); *т. трахеотомическая* трахеотомия торбаһы (*ҡара:* **трахеотомия** һ. б.)

труд хеҙмәт (мәҫ., *т. умственный* аҡыл хеҙмәте; *т. физический* физик хеҙмәт)

трудоспосо́бность хеҙмәткә (эшкә) яраҡлылыҡ

трудотерапи́я трудотерапия (сирлеләрҙе яраҡлы эшкә ҡушыу рәүешендә дауалау)

труп үлек, мәйет

туале́т 1. *(санит.)* туалет, бәҙрәф;

2. *т. раны* яра туалеты (яраны хирург тарафынан таҙартыу, зарарһыҙлау сараһы)

тубдиспансéр тубдиспансер (*ҡара:* **диспансер противотуберкулезный**)

тубéркул туберкул (1. сирле төйөрсә; 2. туберкулезға хас патологик үҙгәреш)

туберкулёз туберкулез (1. туберкулез микобактерияһы (Кох таяҡсаһы) тыуҙырған һәм кешелә, хайуанда (һыйыр малында, сусҡаларҙа) күҙәтелеүсән дауамлы инфекцион ауырыу; төрҙәре: *т. активный* актив туберкулез; *т. вторичный* икенсел туберкулез (беренсел туберкулезды кисергән кешеләрҙә күҙәтелә); *т. кожи* тире туберкулезы (мәҫ., туберкулезлы сөсө ауырыуы һ. б.); *т. костно-суставной* һөйәк-быуын туберкулезы; *т. легких, диссеминированный* үпкәнең диссеминациялы туберкулезы *(ҡара:* **диссеминация**); *т. легких, кавернозный* үпкәнең каверноз туберкулезы *(ҡара:* **каверна**); *т. легких, очаговый* үпкәнең усаҡлы туберкулезы; *т. легких, фиброзно-очаговый* үпкәнең фиброз-усаҡлы туберкулезы; *т. легких, первичный* үпкәнең беренсел туберкулезы (нигеҙҙә, балаларҙа күҙәтелә); *т. позвоночника* умыртҡа бағанаһы туберкулезы һ. б.); 2. *т. бычий* һыйыр малы туберкулезы (туберкулез микобактерияһының бер төрө тыуҙыра, ауырыу малдан кешегә лә йоғоусан); 3. *т. птичий* ҡош туберкулезы (туберкулез микобактерияһының бер төрө тыуҙыра, күпселектә тауыҡтар сирләй, уларҙан кешегә лә йоғоусан)

туберкулёзный туберкулез, туберкулезлы (мәҫ., туберкулез процесы)

туберкулéма туберкулема (туберкулезға хас эрен йыйыусы шеш)

туберкули́ды туберкулидтар (туберкулез булғанда тәнгә сыҡҡан аллергик сабыртма)

туберкули́н туберкулин (диагноз ҡуйыу, дауалау өсөн ҡулланылған зарарһыҙландырылған туберкулез таяҡсалары һығынтыһы)

туберкулинодиагнóстика туберкулинодиагностика (туберкулин ярҙамында диагноз ҡуйыу)

туберкулинотерапи́я туберкулинотерапия (туберкулин менән дауалау)

тубооти́т тубоотит (ҡолаҡ (Евстахий) торбаһы тиресәһенең шешеүе)

тугоподви́жность сустава быуын ҡатыу (быуын хәрәкәтсәнлегенең нығ түбәнәйеүе)

тугоподви́жный аҙ хәрәкәтле (мәҫ., аҙ хәрәкәтле быуын)

тугоýхость ҡолаҡҡа ҡатылыҡ (ҡаты булыу); төрҙәре: *т. профессиональная* профессияға бәйле ҡолаҡҡа ҡатылыҡ; *т. старческая* ҡартлыҡтан килгән ҡолаҡҡа ҡатылыҡ һ. б.)

тýжиться көсәнеү

тýловище кәүҙә (тәндең аяҡ-ҡулдан тыш башҡа өлөшө)

туляреми́я туляремия (кимереүсе йәнлектәрҙә һәм кешеләрҙә күҙәтелгән үҙенә бер төрлө микроб йоҡҡандан килгән инфекцион ауырыу; төрҙәре: *т. абдоминальная (кишечная)* абдоминаль (эсәк) туляремияһы; *т. генерализованная (септическая)* генерализацияланған (септик) туля-

ремия; *т. легочная* үпкә туляремияһы һ. б.)

туляри́н тулярин (туляремияны диагнозлау өсөн ҡулланыла торған бактериаль препарат)

ту́ргор тургор (ниндәй ҙә булһа ағза-туҡыманың тығыҙлығы, һығылмалылығы, мәç., тән тургоры)

турнике́т турникет (ҡан туҡтатҡыс жгуттың бер төрө)

туру́нда турунда (яраға, ҡолаҡҡа һ. б. индерелә торған марля киçәге)

ту́тор тутор (имгәтелгән аяҡ-ҡулға тыныслыҡ булдырыу өсөн әҙерләнгән ортопедик ҡулайлама)

ту́чность үтә тулы кәүҙәле булыу

тыл *(анат.)* һырт (мәç., *т. кисти* ҡул суғы һырты)

тюба́ж тюбаж (үт ҡыуығын, зонд индермәйенсә бушатыу: дарыу биреп, бауыр тәңгәлен йылытыу ярҙамында)

У

убе́жище убежище (йәшеренеү урыны; *төрҙәре: у. медицинское* медицина убежищеһы (яраланған, сирләп киткән кешеләрҙе, медперсоналды һаҡлау өсөн төҙөлә)

убо́рная *(санит.)* бәҙрәф, туалет

увеи́т увеит (күҙҙең тамырлы шекәрәһенең тотошлай шешеүе)

увеопати́я увеопатия (күҙҙең тамырлы шекәрәһенең шешеүе менән үтеүсе бер нисә ауырыуҙың дөйөм исеме)

уве́чье ғәриплек (тормошта була торған күренеш)

УВЧ-терапи́я УВЧ терапияһы (ультрайышлыҡтағы ток менән дауалау)

углево́ды углеводтар (водород, кислород һәм углеродтан торған органик берләшмәләр: глюкоза, гликоген, шәкәр һ. б.)

углубле́ние *(анат.)* уйым, уйпаҡ (мәç., *у. глоточное* тамаҡ уйымы; *у. селезеночное* талаҡ уйымы һ. б.)

у́гол *(анат.)* мөйөш (мәç. *у. груди́ны* түш (һөйәге) мөйөшө; *у. щечный* урт мөйөшө)

угоре́ть *(разг.)* һөрөм (газы) тейеү (углерод окисы менән ағыуланыу)

у́гри һытҡы (сәс тамырының ҡабы һәм тиреләге май биҙҙәре ауырыуҙарының дөйөмләштерелгән исеме; төрҙәре: *у. белые* аҡ һытҡы; *у. медикаментозные* медикаментоз һытҡы (бром, йод, препараттары килешмәгәнлектән сыҡҡан һытҡы); *у. некротические* некрозлы һытҡы (*ҡара:* **некроз**); *у. обыкновенные (юношеские)* ғәҙәти (йәштәр) һытҡыһы; *у. профессиональные* профессияға бәйле һытҡы (мәç., хлор, парафин һ. б. менән эшләгәндә барлыҡҡа килеүсе һытҡы); *у. розовые* ҡыҙыл һытҡы (бит, танау ҡыҙарып тороу, ҡан тамырҙары киңәйеү, эренле күпертке сығыу менән билдәләнгән дауамлы тире ауырыуы); *у. черные (комедоны)* ҡара һытҡы (тиреләге май биҙҙәре юлдарының тығылыуынан барлыҡҡа килгән ҡара нөктә рәүешендәге һытҡы)

у́грица кишечная эсәк угрицаһы (1—2 мм оҙонлоҡтағы нематода

рәтендәге паразит селәүсен, кеше эсәктәрендә эйәләшеп, стронгилондоз ауырыуы тыуҙыра; *кара:* **стронгилоидоз)**

уда́вка *кара:* **парафимоз**

уда́р һуғыу, атыу, тейеү (мәҫ., *у. апоплексический* апоплексия һуғыуы (*кара:* **инсульт мозговой**); *у. молнии* йәшен һуғыу; *у. солнечный* ҡояш тейеү; *у. тепловой* эҫе тейеү)

уду́шье *кара:* **асфиксия**

ужа́ление сағыу (мәҫ., йылан сағыу, кесерткән сағыу)

уздéчка *(анат.)* кереш (мәҫ., *у. губы* ирен кереше; *у. клитора* клитор кереше; *у. крайней плоти* ҡаҫа кереше)

у́зел 1. *(анат.)* төйөр (мәҫ., *у. лимфатический* лимфатик төйөр; *у. нервный* нервы төйөрө һ. б.; 2. *(патол.)* төйөр, шеш (мәҫ., *у. варикозный* варикоз шеш (вена тамыры киңәйеүенән килгән шеш); *у. геморроидальный* геморрой шеше (*кара:* **геморрой)** *у. сифилитический* сифилис төйөрө (йәки гумма шеше) һ. б.)

узело́к 1. *(анат.)* төйөрсә (мәҫ., *у. лимфоидный* лимфоид төйөрсә); 2. *(пат.)* төйөрсә, ваҡ шеш (мәҫ., *у. кожный* тире төйөрсәһе (йәки папула шеше) һ. б.)

узкогла́зый ҡыҫыҡ күҙле

узкопле́чий тар яурынлы

узлова́тость волос сәс төйөндәре

ука́чивание *кара:* **болезнь высотная, болезнь морская**

УКВ (ультракороткие волны) УКВ (ультра ҡыҫҡа тулҡындар (дауалау өсөн ҡулланыла)

уко́л 1. ҡаҙау, сәнсеү (мәҫ., бармаҡты сәнсеү); 2. укол яһау (мәҫ., *у. подкожный* тире аҫтына укол яһау)

укро́п аптечный аптека укробы (нигеҙҙә ҡаҡыртҡыс, бушандыҡ газды ҡыуғыс дауа биргән үлән)

уку́с 1. тешләү (мәҫ., эт тешләү; 2. *кара:* **ужаление**; 3. тешләнгән (сағылған) ер)

ули́тка *(анат.)* ҡусҡар (эске ҡолаҡта)

ультрави́рус ультравирус (*кара:* **вирус)**

ультразву́к ультратауыш (үтә юғары йышлыҡтағы тирбәлеү менән барлыҡҡа килгән һәм ҡолаҡ аша ишетелмәгән тауыш)

ультрамикро́бы ультрамикробтар (*кара:* **вирус, риккетсии)**

ультрамикроско́п ультрамикроскоп (оптик микроскоптың бер төрө, ғәҙәти булмаған үтә ваҡ (0,15 мкм бәләкәйерәк) нәмәләрҙе ҡарарға мөмкинлек бирә)

ультрафиоле́товый ультрафиолет (мәҫ., ультрафиолет нурҙар)

ульцеро́зный ульцероз (сей яралы, мәҫ., ульцероз процесс)

ум аҡыл

умалишённый аҡылдан яҙған

уме́рший үлгән

умерщвле́ние йәнһеҙләндереү, үлтереү

умопомеша́тельство аҡылдан яҙыу

у́мственный аҡыл (мәҫ., аҡыл эше)

университе́т здоровья һаулыҡ университеты (санитария-ағартыу эшенең бер формаһы)

уничтоже́ние *(сан.-гиг.)* ҡырыу, юҡ итеү (мәҫ., сысҡан-ҡомаҡты ҡырыу һ. б.)

унцинарио́з унцинариоз (үҙенә бер төрлө паразит селәү йоғоуҙан килгән һәм тиренең боҙолоуы менән характерлы нематод рәтендәге гельминтоз ауырыуы; *кара:* **гельминтоз)**

уперизáция уперизация (көсәйтелгән пастеризация: шыйыҡ ашамлыҡты 150—160 градуста-

ғы пар менән зарарһыҙлау; *ҡара:* **пастеризация**)

упи́танный *(человек)* тулы кәүҙәле (кеше)

управле́ние *(мед.)* идаралыҡ (мәҫ., курорттар идаралығы)

упражне́ние *(физ.)* күнекмә (мәҫ., физик күнекмә)

урани́зм уранизм (1. ирҙәр гомосексуализмының бер төрө: ҡатын-ҡыҙҙарға ҡарата сексуаль ынтылыштың бөтөнләй булмауы менән характерлана; 2. *ҡара:* **педерастия**)

ураноплá́стика уранопластика (ярыҡ аңҡау булғанда яһалған пластик операция)

уратури́я уратурия (һейҙек менән һейҙек кислотаһы тоҙҙарының күп бүленеүе)

ура́ты ураттар (организмда барлыҡҡа килгән һәм һейҙек менән бүленеүсе һейҙек кислотаһы тоҙҙары)

урбаниза́ция урбанизация (ҡалалар һәм ҡала халҡы артыуы менән характерлы социаль-демографик процесс)

уреми́я уремия (1. һейҙектең барлыҡҡа килеүе боҙолоуы сәбәпле матдәләр алмашыныуы ҡалдыҡтары менән ағыуланыу; төрҙәре: мәҫ., *у. азотемическая (истинная, хроническая)* азотемик уремия (бөйөр етешмәүсәнлегенән тыуған дауамлы уремия); 2. *у. эклamптическая (ложная)* эклампсия уремияһы (бөйөрҙәрҙең киҫкен етешмәүсәнлегенән булған ваҡытлы уремия)

уретери́т уретерит (һейҙек үткәргес көпшәнең шешеүе)

уретеросте́но́з уретеростеноз (һейҙек үткәргес көпшәһенең стенозы; *ҡара:* **стеноз**)

уретерографи́я уретерография (һейҙек үткәргес көпшәләренә контраст матдә индергәндән һуң яһалған рентгенография)

уре́тра *ҡара:* **канал мочеиспускательный**

уретри́т уретрит (һейеү каналының шешеүе; төрҙәре: *у. аллергический* аллергик уретрит; *у. амикробный* амикроб (микробһыҙ) уретрит; *у. бактериальный* бактериаль уретрит; *у. гонорейный* гонорея уретриты; *у. микотический* микоз уретриты (патоген бәшмәк тыуҙырған уретрит); *у. острый* киҫкен уретрит; *у. трихомонадный* трихомонад уретриты *(ҡара:* **трихомонада**); *у. туберкулезный* туберкулез уретриты; *у. хронический* хроник уретрит һ. б.)

уретрогра́фия уретрография (һейеү каналына рентгенологик тикшереү үткәреү)

уретроскопи́я уретроскопия (һейеү каналы эсен махсус көҙгө ярҙамында ҡарап тикшереү)

уретростено́з уретростеноз (һейеү каналы стенозы; *ҡара:* **стеноз**)

уретроцисти́т уретроцистит (һейеү каналы һәм һейҙек ҡыуығының бер юлы шешеүе)

уробили́н уробилин (һейҙектә барлыҡҡа килгән пигмент)

уробилинури́я уробилинурия (һейҙек менән уробилин пигментының артыҡ бүленеүе)

урогенита́льный урогениталь (һейҙек һәм енес ағзаларына ҡағылышлы)

урогинеколо́гия урогинекология (урологияның һейҙек ағзалары һәм уларға бәйле ҡатын-ҡыҙ ауырыуҙарын өйрәнеүсе тармағы)

уро́графия урография (һейҙек ҡыуығы, бөйөр лаҡанына, һейҙек

үткәргес көпшәләренә башкарылған рентгенография)

урод ғәрип

уродство ғәриплек (тыумыштан килгән күренеш, мәҫ., ярыҡ аңҡаулы булып тыуыу)

уролитиаз уролитиаз (*ҡара:* **болезнь мочекаменная**)

уролог уролог (урология белгесе, врач)

урология урология (венерик сирҙәрҙән тыш бөтә енес, һейҙек ағзалары ауырыуҙары тураһындағы фән)

урометр урометр (һейҙектең сағыштырма ауырлығын үлсәү приборы)

уросепсис уросепсис (һейҙек (ирҙәрҙең шулай уҡ енес) ағзаларынан башланып киткән сепсис; *ҡара:* **сепсис**)

урофобия урофобия (теләмәгән ваҡытта (мәҫ. лекция уҡығанда) һейеү теләге уяныуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

урчание в животе эс гөтөрләү

усвояемость (пищевого вещества) аш үҙләштереүсәнлеге (һеңеүсәнлеге)

успокаивающий *(лек.)* тынысландырғыс, тынысландыра торған (мәҫ. дарыу)

усталость арығанлыҡ, хәл бөткәнлек, арыу

устье *(анат.)* тамаҡ, сығыш тишеге (мәҫ., *у. аорты* аорта тамағы)

усы мыйыҡ

усыпляющий *ҡара:* **снотворный**

«утка» *ҡара:* **мочеприёмник**

утоление *(физиол.)* ҡандырыу (мәҫ., асығыуҙы ҡандырыу, һыуһынды ҡандырыу)

утомление арыу, талыу, йонсоу (мәҫ., баш арыу, физик арыу, аяҡ-ҡул талыу һ. б.)

утомляемость арыусанлыҡ, талыусанлыҡ

утопающий батып барған

утопленник, утопленница батып үлгән (кеше)

утрата трудоспособности хеҙмәткә (эшкә) яраҡлылыҡты юғалтыу (мәҫ., *у. трудоспособности временная* хеҙмәткә яраҡлылыҡты ваҡытлыса юғалтыу; *у. трудоспособности стойкая* хеҙмәткә яраҡлылыҡты тотороҡло юғалтыу)

утроба *(разг.)* ҡарын (йәки ҡорһаҡ)

ухо ҡолаҡ (эс өлөштән тора: *у. внутреннее* эске ҡолаҡ; *у. наружное* тышҡы ҡолаҡ; *у. среднее* урта ҡолаҡ; *у. искусственное* ҡолаҡ япрағы протезы, яһалма ҡолаҡ

уход *(мед.)* ҡарау, тәрбиәләү (мәҫ., сирлене (ауырыусыны) тәрбиәләү)

участок *(мед.)* участка (мәҫ., *у. врачебный городской* ҡала врачлыҡ участкаһы; *у. врачебный сельский* ауыл ере врачлыҡ участкаһы)

училище медицинское медицина училищеһе (урта белемле медицина хеҙмәткәрҙәрен әҙерләй)

учреждение *(мед.)* учреждение (мәҫ., *у. детское* балалар учреждениеһы: *у. медицинское* медицина учреждениеһы)

ушиб бәрелеп (һуғылып) имгәнеү (тире-тиресә йәрәхәтләнмәй эске ағза-туҡымаларҙың зарарланыуы, мәҫ., *у. головного мозга (ҡара:* **контузия (головного мозга)**; *у. грудной клетки* күкрәк ситлегенең имгәнеүе һ. б.)

ушко предсердия йөрәк алды ҡолаҡсаһы

ущемле́ние ҡыҫылыу (мәҫ., *у. грыжи* бүҫер ҡыҫылыуы (етди ауырыу күренеше, ашығыс хирургик ярҙам талап ителә); *у. кишки ҡара:* **непроходимость кишечника, механическая** һ. б.)

Ф

фави́д фавид (таҙ ауырыуы һөҙөмтәһендә тәнгә сыҡҡан аллергик сабыртма)

фа́вус фавус, таҙ (үҙенә бер төрлө патоген бәшмәк йоғоуҙан килгән, нигеҙҙә баш тиреһен, тырнаҡтарҙы һ. б. зарарлаусы йоғошло бәшмәк ауырыуы)

фагедени́зм фагеденизм (ғәҙәттә, йомшаҡ шанкр һәм сифилис булғанда күҙәтелеүсән сей яра, туҡыманың үлеүе менән үтеүсе ауырыу күренеше; *ҡара:* **шанкр твердый, сифилис**)

фагодиагно́стика фагодиагностика (инфекцион ауырыуҙарҙы бактериофаг ярҙамында диагнозлау)

фаготерапи́я фаготерапия (инфекцион ауырыуҙы бактериофаг ҡулланып дауалау)

фагоци́т фагоцит (организмға эләккән микроорганизмдарҙы, ят есемдәрҙе йотоусы күҙәнәк)

фагоцито́з фагоцитоз (фагоцит күҙәнәктәре тарафынан микроб, ят есемдәрҙе йотоу барышы)

фа́за *(мед.)* фаза (йәки осор, дәүер; мәҫ., *ф. болезни* ауырыу фазаһы)

фа́ктор фактор мәҫ., *ф. патогенетический* патогенетик фактор (организмға һәр бер зарар йәки ауырыу килтереүсе нәмә, әйтәйек, патоген микроб)

факульте́т факультет (юғары уҡыу йорто бүлеге, мәҫ., медицина институтында: *ф. лечебный* дауалау факультеты, *ф. педиатрический* педиатрия факультеты; *ф. санитарно-гигиенический* санитария-гигиена факультеты; *ф. стоматологический* стоматология факультеты; *ф. фармацевтический* фармацевтика факультеты)

фала́нга *(анат.)* фаланга (1. *ф. пальца* бармаҡ (йәкәле) фалангаһы (бармаҡ быуынтығы һөйәге; төрҙәре: *ф. дистальная (ногтевая)* дисталь (тырнаҡ) фалангаһы; *ф. проксимальная* проксималь (төп) фаланга; *ф. средняя* урта фаланга; 2. ағыулы бөжәк)

фаллопла́стика фаллопластика (ир енес ағзаһын төҙәкләндереү операцияларының дөйөм исеме)

фанто́м фантом (мәҫ., 1. *ф. акушерский* акушерлыҡ фантомы (бәпесләү барышын өйрәнеү өсөн яһала торған ҡатын-ҡыҙ янбашына һәм бәпесләү юлдарына оҡшаған модель-ҡурсаҡ); 2. *ф. ампутационный ҡара:* **боль фантомная**)

фарадиза́ция фарадизация (стабиль булмаған йышлыҡтағы электр тоғы менән дауалау ысулы)

фаринги́т фарингит (тамаҡ (йотҡолоҡ) тиресәһенең шешеүе)

фарингомико́з фарингомикоз (үҙенә бер төрлө микроорганизм тыуҙырған тамаҡ (йотҡолоҡ) тиресәһенең ауырыуы)

фарингоспа́зм фарингоспазм (тамаҡ (йотҡолоҡ) спазмаһы; *ҡара:* **спазм**)

фармакогене́тика фармакогенетика (медицина генетикаһының кешегә индерелгән дарыуға ҡа-

рата организм реакцияһының генетик нигеҙен өйрәнеүсе тармағы)

фармакогнози́я фармакогнозия (фармацияның шифалы үҫемлектәрҙе һәм дауалау өсөн алынған хайуан матдәләрен өйрәнә торған бүлеге)

фармакодина́мика фармакодинамика (фармакологияның дарыуҙың яһаған йоғонтоһо механизмын өйрәнеүсе тармағы)

фармако́лог фармаколог (юғары белемле фармакология хеҙмәткәре)

фармакологи́ческий фармакологик, фармакология (мәҫ., фармакологик матдәләр, фармакология кафедраһы)

фармаколо́гия фармакология (дарыуҙар, уларҙың төҙөлөшөн, организмға яһаған тәьҫирен, ҡулланылыуын өйрәнә торған фән)

фармакома́ния фармакомания (1. нигеҙһеҙ күп дарыу ҡабул итергә ынтылыу; 2. транквилизатор, йоҡлатҡыс дарыуҙар һымаҡ препараттар менән күптәрҙең нигеҙһеҙ мауығыуы)

фармакопе́йный фармакопея (1. фармакопеяға ингән; 2. аптекала алдан әҙер булған дарыуҙарға ҡағылышлы)

фармакотерапи́я фармакотерапия (дарыу матдәләрен ҡулланып дауалау методтарының бергәлеге)

фармакофоби́я фармакофобия (дарыу ҡабул итеүгә ҡарата фобия; *ҡара:* фобия)

фармаце́вт фармацевт (дарыу әҙерләү эшендә) (юғары йәки урта белемле хеҙмәткәр)

фармаце́втика фармацевтика (дарыуҙарҙы әҙерләү, һаҡлау һ. б. тураһындағы фән)

фармацевти́ческий фармацевтик фармацевтика (дарыуҙарға, фармацияға ҡағылышлы; мәҫ., фармацевтика предприятиелары)

фармаци́я фармация (дарыуҙарҙы табыу, әҙерләү, һаҡлау, ауырыуҙарға тапшырыу һ. б. тураһындағы фән)

фармпрепара́т фармпрепарат (фармацевтик препарат, дарыу)

фасцио́ла фасциола (трематодалар төркөмөндәге паразит селәү; төрҙәре: *ф. гигантская* гигант фасциола (СССР-ҙа һирәк күҙәтелә); *ф. печеночная (двуустка печеночная)* бауыр фасциолаһы

фасциолёз фасциолез (фасциолалар йоғоуҙан килгән үт юлдарын һәм бауырҙы зарарлаусы гельминтоз ауырыуы, кешегә һыу һәм үҫемлектәр аша йоға)

фасци́т фасцит (ниндәй ҙә булһа фасцияның шешеүе)

фа́сция *(анат.)* фасция (мускулдарҙы һәм ҡайһы бер эске ағзаларҙы ҡаплаусы тоташтырғыс туҡыманан торған яры, мәҫ., *ф. височная* сикә фасцияһы; *ф. подколенная* тубыҡ аҫты фасцияһы һ. б.)

фека́лии фекалийҙар (йәки кал, тиҙәк)

фека́льный фекаль (тиҙәккә ҡағылышлы, мәҫ., фекаль еҫ)

фе́льдшер фельдшер (урта белемле медицина хеҙмәткәре)

фе́льдшерский фельдшер, фельдшерлыҡ, фельдшерҙар (мәҫ., фельдшер кәңәше, фельдшерлыҡ сумкаһы, фельдшерҙар кәңәшмәһе)

феминиза́ция феминизация (ҡатын-ҡыҙҙарға хас өҫтәмә сифаттарҙың ир кешелә барлыҡҡа килеүе)

фемини́зм феминизм (ҡатын-ҡыҙ-

ҙарға хас физик һәм психик сифаттарҙың ир кешелә булыуы, психиатрияла күҙәтелә торған күренеш)

фенилкетонурия фенилкетонурия (матдәләр алмашыныуының боҙолоуы менән билдәләнгән нәҫел ауырыуы)

фенотип фенотип (организм үҫешендә барлыҡҡа килгән, уны характерлаған сифат-билдәләр төркөмө)

фермент (энзим) фермент (күҙәнәктәрҙә барлыҡҡа килеп, матдәләр алмашыныуын тиҙләтә торған ҡатмарлы органик матдә, мәҫ., фибринолизин, химотрипсин һ. б.)

ферментотерапия *ҡара:* **энзимотерапия**

фертильный фертиль (бала табыуға һәләтле булыуға ҡағылышлы)

фетишизм (в сексопатологии) фетишизм (ҡатын-ҡыҙ кейем-фәләненә сексуаль ынтылыш булыу менән характерлы сирле күренеш)

фетопатия фетопатия (зағифлеккә йә баланың ҡарында үлеүенә килтереүсе бер төркөм ауырыуҙар, мәҫ., *ф. бактериальная* бактериаль фетопатия; *ф. диабетическая* диабет фетопатияһы; *ф. сифилитическая* сифилис фетопатияһы; *ф. токсоплазмозная* токсоплазмоз фетопатияһы; *ф. туберкулезная* туберкулез фетопатияһы һ. б.)

фибрилла фибрилла (епсә рәүешендәге туҡыма өлөшө, мәҫ., *ф. мышечная* мускул фибриллаһы һ. б.)

фибрилляция фибрилляция (айырым мускул епсәләренең үтә тиҙ ҡыҫҡартылышы, шул иҫәптән йөрәк мускулдарының да: *ф. желудочков* йөрәк ҡарынсалары фибрилляцияһы; *ф. предсердий* йөрәк алды фибрилляцияһы — етди ауырыу күренеше)

фибрин фибрин (ҡан ойоғанда фибриноген үҙгәреүенән барлыҡҡа килгән аҡһым)

фибриноген фибриноген (ҡанда ирегән хәлдә булған плазма аҡһымының бер төрө)

фибринолизин фибринолизин (ҡан плазмаһындағы аҡһымды бүлемләүсе фермент)

фиброаденома фиброаденома (тоташтырғыс туҡымаға бай булған аденома шеше; төрҙәре: *ф. молочной железы* имсәк биҙе фиброаденомаһы һ. б.)

фиброз фиброз (тоташтырғыс туҡыманың ныҡ үҫеш алыуы)

фибролипома фибролипома (май туҡымаһында барлыҡҡа килгән фиброма шеше)

фиброма фиброма (тоташтырғыс туҡыманан барлыҡҡа килгән ябай шеш)

фиброматоз фиброматоз (фиброма шештәренең күп һанда барлыҡҡа килеүе)

фибросаркома фибросаркома (тоташтырғыс туҡыманан торған саркома; *ҡара:* **саркома**)

фиброцит фиброцит (тоташтырғыс туҡыма күҙәнәге)

фиброэластоз субэндокардиальный субэндокардиаль фиброэластоз (тыумыштан килгән йөрәк ауырыуы, йөрәктең эндокард ҡатламының ҡалынайыуы менән характерлы)

физвоспитание (физическое воспитание) физик тәрбиә

физзарядка (физическая зарядка) физзарядка (йәки иртәнге гигиеник гимнастика)

физиогномика физиогномика

(ауырыуҙарҙы асыҡлау өсөн кешенең йөҙөн һәм тышҡы физик ҡиәфәтен өйрәнеү)

физиолог физиолог (физиология белгесе; физиологияны өйрәнә торған ғалим)

физиологический физиология, физиологик (мәҫ., физиологик процестар, физиология кафедраһы)

физиология физиология (1. *ф. нормальная* нормаль физиология (организмда барған бөтә йәшәү процестарын өйрәнә торған фән; уның төрҙәре: *ф. авиационная* авиация физиологияһы; *ф. питания* туҡланыу физиологияһы; *ф. труда* хеҙмәт физиологияһы һ. б.; 2. *ф. патологическая* патологик физиология (ауырыу процестарының барлыҡҡа килеүен һәм үҫешен өйрәнә торған фән)

физиономия физиономия (1. кешенең йөҙө, сырайы; 2. һәр кемдең үҙенә хас тышҡы ҡиәфәте)

физиопатия физиопатия (һуғыш ваҡытында психик тәьҫир нигеҙендә, хатта еңел яраланыу һөҙөмтәһендә, паралич һәм контузия барлыҡҡа килеүе)

физиопрофилактика физиопрофилактика (тәбиғи һәм яһалма физик факторҙар ярҙамында һаулыҡты нығытыу һәм ауырыуҙарҙы булдырмау өсөн көрәшеү юлдары)

физиотерапевт физиотерапевт (физиотерапия белгесе, врач)

физиотерапевтический физиотерапия, физиотерапевтик (физиотерапияға ҡағылышлы, мәҫ., физиотерапия кабинеты, физиотерапевтик процедура)

физиотерапия физиотерапия, физиатрия (физик ысулдар йәғни яҡтылыҡ, йылылыҡ, һыу, электр менән дауалау)

физкультура физкультура (физик культура; төрҙәре: *ф. лечебная* дауалау физкультураһы (дауалау һәм профилактик маҡсатта ҡулланылыусы бер төркөм физик күнегеүҙәр) һ. б.)

филлохинон филлохинон (*ҡара:* **витамин К**)

филогенез филогенез (бер төркөм организмдарҙың үҫеш процесы)

филяриатоз филяриатоз (филярийҙарҙың йоғоуынан килгән бер төркөм (онхоцеркоз һ. б.) гельминтоз ауырыуҙары *ҡара:* **онхоцеркоз, гельминтоз**)

филярии филярийҙар (нематодтар рәтендәге паразит селәүҙәр, уларҙың ҡайһы берҙәре ҡан эскес бөжәктәр аша кешегә йоға)

фимоз фимоз (тыумыштан йәки ауырыу һөҙөмтәһендә ҡаҫа тишегенең тарлығы; һөҙөмтәлә, ҡаҫаны енес ағза башы аша әйләндереп булмай; төрө: *ф. физиологический* физиологик фимоз (яңы тыуған балаларҙа ҡаҫа тишегенең тар булыуы)

финка (финна) финка (*ҡара:* **цистицерк**)

финноз финноз (тениид исемле паразит селәү ҡарышлауыҡтарының һыйыр малы һәм сусҡаларҙа паразит булып йәшәүе)

финнозный финноз (мәҫ., финноз ит)

фистула фистула (*ҡара:* **свищ**)

фистулография фистулография (фистулаға контраст матдә индереп үткәрелгән рентгенография)

фитонцидность фитонцидлыҡ (үҫемлектең фитонцидтар бүлеү һәләтлеге)

фитонциды фитонцидтар (юғары үҫемлектәрҙә барлыҡҡа килгән бактерияларға, бәшмәктәргә

һ. б. ҡаршы тороу һәләтлеге булған матдәләр)

фитотерапи́я фитотерапия (шифалы үҫемлектәр ярҙамында дауалау)

фитотокси́н фитотоксин (үҫемлек ағыуы)

флеби́т флебит (ниндәй ҙә булһа вена тамырының шешеүе)

флеографи́я флебография (веналарға контраст матдә индереп яһалған рентгенография)

флебоста́з флебостаз (веналарҙағы ҡан ағымының туҡтауы йәки ныҡ насарайыуы)

флебостено́з флебостеноз (вена тамыры стенозы; *ҡара:* **стеноз**)

флеботромбо́з флеботромбоз (вена тамырында тромбтың барлыҡҡа килеүе; *ҡара:* **тромб**)

флебофибро́з (флебосклероз) флебофиброз (вена тамыры көбөндә тоташтырғыс туҡыманың артыҡ үҫеш алыуы)

флебэктоми́я флебэктомия (венаны алыу операцияһы)

флегма́тик флегматик (1. *ҡара: темперамент флегматический;* 2. һүлпән кеше)

флегмо́на флегмона (эренле шештең бер төрө)

флегмоно́зный флегмоноз (мәҫ., флегмоноз процесс)

флекте́на фликтена (1. күҙ ағында йәки күҙҙең мөгөҙсә ҡатламында барлыҡҡа килгән ваҡ төйөрсә; 2. ялпаҡ күпертке; 3. *ҡара:* **волдырь**)

фло́ра микробная *ҡара:* **микрофлора**

флуктуа́ция флуктуация (эсендә шыйыҡсаһы булған ҡыуышлы ағзаның ҡаҡҡылып тикшергәндә алынған һелкенеү тойғоһо, ҡайһы бер ауырыуҙарҙы асыҡлау өсөн файҙаланыла)

флюорогра́мма флюорограмма (флюорография үткәргәндә алынған рентгенограмма, мәҫ., үпкә флюорограммаһы)

флюорогра́фия флюорография (флюоресцентлы экраны булған рентген аппараты ярҙамында кеше ағза-туҡымаһына үткәрелгән рентгенография, мәҫ., үпкә флюорографияһы)

флюоро́з флюороз (эскән һыуҙа фторҙың артыҡ булыуы арҡаһында теш үҙенең зарарланыуы менән үткән теш ауырыуы)

флюс флюс (теш ауырыуы һөҙөмтәһендә теш итенең эренләп шешеүе)

фоби́я фобия (неврозДың бер төрө: бәйләнсек рәүештә ҡайһы бер нәмәнән, хәрәкәттән, ауырыуҙан һ. б. ҡурҡыу гәләмәте, мәҫ., берәү ут сығыуҙан, икенсе кеше бейеклектән, ҡараңғылыҡтан ҡурҡа һ. б.)

фобофоби́я фобофобия (ҡурҡыуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

фока́льный фокаль (*ҡара:* **очаговый,** мәҫ., фокаль инфекция)

фолли́кул фолликул (1. ҡайһы бер ағзаларҙың функциональ өлөшсәһе мәҫ., *ф. гортани лимфатический* ҡурылдайҙың лимфатик фолликулдары; *ф. яичниковый, зреющий* түллектең өлгөрөп килгән фолликулы; *ф. червеобразного отростка* селәү үҫентеһе фолликулдары һ. б.; 2. *ф. волоса* сәс бөртөгө фолликулы)

фолликулёз конъюнктивы конъюнктива фолликулезы (күҙ тиресәһенең эренләп шешеүе)

фолликули́н фолликулин (түл биҙендә барлыҡҡа килгән ҡатынҡыҙ енес гормоны)

фолликули́т фолликулит (сәс ҡабының эренләп шешеүе)

фонендоско́п фонендоскоп (целлофан мембраналы һәм ҡолаҡҡа индереү өсөн ике резина көпшәле тыңлау приборы)

фониатри́я фониатрия (кешенең тауышы, уның боҙолоуы, ошо боҙолоуҙы дауалау тураһындағы ғилем)

фонокардиогра́фия фонокардиография (йөрәк эшләүенән килгән тауыш-өндәрҙе фонокардиограф приборы ярҙамында график һыҙыу рәүешендә өйрәнеү)

фо́рма лекарственная дарыу формаһы (дарыуҙы ҡулланыу рәүеше: мәҫ., таблетка, иҙелмә һ. б.)

фо́рмула *(мед.)* формула (мәҫ., *ф. зубная* тештәр формулаһы (тештәрҙең һанын һәм ниндәй тәртиптә булыуын күрһәтә); *ф. крови* ҡан формулаһы (ҡанды тикшергәндә бер тәртиптә яҙылып алынған мәғлүмәт; *ф. лейкоцитарная (гемограмма)* лейкоцитар формула (периферия ҡанында айырым лейкоциттар төрҙәренең процентлы сағыштырмаһы; *ҡара:* **лейкоциты**)

фосфатеми́я фосфатемия (фосфаттарҙың ҡанда артыуы)

фосфатури́я фосфатурия (фосфаттарҙың һейҙектә артыҡ булыуы)

фота́рий фотарий (1. ультрафиолет һәм йылы биреүсе нурҙар менән бер юлы бер төркөм кешене дауалау кабинеты)

фотоаллерги́я фотоаллергия (ҡояш яҡтылығына ҡарата аллергия; *ҡара:* **аллергия**)

фотодермати́т фотодерматит (ниндәй ҙә булһа яҡтылыҡ нурҙары (мәҫ., ҡояш, электр дуғаһынан төшкән) тәьҫиренән тиренең шешеүе)

фотодермато́з фотодерматоз (яҡтылыҡ нурҙарына ҡарата юғары һиҙеүсәнлектән килгән тире ауырыуы)

фотоофтальми́я фотоофтальмия (яҡтылыҡ нурҙары (ультрафиолет һәм инфраҡыҙыл нурҙар) тәьҫиренән күҙ тиресәһе һәм күҙ ҡабағы тиреһенең шешеүе)

фотосенсибилиза́ция фотосенсибилизация (ҡояш нурҙарына ҡарата юғары һиҙеүсәнлек: ҡояшта булғандан һуң тире һәм тиресәләрҙең шешеүе)

фототерапи́я (светолечение) фототерапия (дауалау маҡсатында терегөмөш-кварц лампаһы, соллюкс һ. б. төшкән инфраҡыҙыл һәм ультрафиолет нурҙарынан файҙаланыу)

фрамбе́зия фрамбезия (тропик илдәрҙә күҙәтелгән үҙенә бер төрлө микроб йоҡҡандан булған сифилисҡа оҡшаш венерик ауырыу)

френокарди́я френокардия (психик кисереш тәьҫиренән йөрәктең ауыртыуы)

фриги́дность фригидлыҡ (сексуаль тормошта ҡатын-ҡыҙҙарҙың сексуаль һалҡынлығы)

фронти́т фронтит (маңлай ҡыуышлығының шешеүе)

фруктозури́я фруктозурия (һейҙек менән фруктоза шәкәренең артыҡ бүленеүе (ауырыу күренеш)

фтизиа́тр фтизиатр (туберкулез буйынса белгес, врач)

фтизиатри́я фтизиатрия (медицинаның үпкә туберкулезын һәм уны дауалау юлдарын өйрәнеүсе бүлеге)

фтизиофоби́я фтизиофобия (туберкулез йоғоуға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

фтизиотерапе́вт фтизиотерапевт (туберкулезды терапевтик ысулдар менән дауалаусы фтизиатр)

фтизиохиру́рг фтизиохирург (фтизиохирургия белгесе, врач)

фтизиохирурги́я фтизиохирургия (фтизиатрия һәм хирургияның үпкә туберкулезын хирургик ысулдар менән дауалау хаҡындағы тармағы)

фтириа́з фтириаз (ҡорһаҡтың аҫҡы өлөшөндә, түмһәкәй, бот тирәһендә түмһәкәй бете эйәләшеүе)

фтори́рование воды һыуҙы фторлау (теш кариесы булдырмау маҡсатында эскән һыуҙы фтор менән байытыу)

фузариотоксико́з фузариотоксикоз (фузарий бәшмәге менән зарарланған игенде ашап ағыуланыу)

фузоспирилле́з **(фузоспирохетоз)** фузоспириллез (үҙенә бер төрлө бактерия йоғоуҙан килгән тире һәм тиресә ҡатламдарҙың шешеүе)

фунгици́дность фунгицидлыҡ (бәшмәктәр үҫешен туҡтатыу һәләтлеге булыу)

фунгици́ды фунгицидтар (паразит бәшмәктәр менән көрәшеү өсөн ҡулланыла торған матдәләр)

фуникули́т фуникулит (1. арҡа мейеһе тамырсаларының шешеүе; 2. орлоҡ бауының шешеүе)

фу́нкция *(в физиол.)* функция (эшсәнлек, эш, мәҫ. мускулдар функцияһы)

фуру́нкул фурункул, сиҡан (сәс ҡабы һәм уның эргәһендә ятҡан тир биҙенең шешеүе)

фурункулёз фурункулез (күп сиҡан сығыу йәки бер сиҡан артынан икенсеһенең ҡалҡыуы)

футля́р для очков күҙлек футляры (һауыты)

ФЭП *ҡара:* **пункт фронтовой эвакуационный**

Х

хала́зион халазион (күҙ ҡабағындағы биҙҙәрҙең шешеүе)

хала́т халат (мәҫ., *х. медицинский* медицина халаты; *х. хирургический* хирургия халаты һ. б.)

халько́з халькоз (ағза-туҡымаларҙа еҙ тупланыуы)

хара́ктер характер (айырым кешегә хас сифаттар бирәмеге)

ха́рканье *(разг.)* ҡаҡырыу

хво́рь *(разг.) ҡара:* **болезнь**

хвост *(анат.)* ҡойроҡ (ҡайһы бер ағза-туҡыманың йәки ҡыуышлыҡтың ҡойроҡто хәтерләткән өлөшө, мәҫ., *х. конский* ат ҡойроғо (арҡа мейеһе осонан һалынып төшкән нервы епсәләре); *х. придатка яичка* күкәй өҫтәмәһе ҡойроғо һ. б.)

хейли́т хейлит (ирен шешеүе; төрҙәре: *х. актинический* актиник хейлит (ҡояшта артыҡ ҡыҙыныуҙан була); *х. гнойный* эренле хейлит; *х. кандидозный* кандидоз хейлит (сүпрә бәшмәге тыуҙырған ирен шешеүе) һ. б.)

хейло́з хейлоз (ашамлыҡта B_2 витамины (рибофлавин) етешмәүҙән килгән ирендең шешеүе)

хейлопла́стика хейлопластика (иренгә пластик операция яһау)

хеморецéптор хеморецептор (химик ҡуҙғытыуҙы тойоусы рецептор; *ҡара:* **рецептор**

хилоперика́рд хилоперикард (йөрәк ҡабында лимфа йыйылыу)

хилопиопневмото́ракс хилопиопневмоторакс (плевра ҡыуыш-

лығында һауа, лимфа һәм эрен йыйылыуы)

хилопневмото́ракс хилопневмоторакс (плевра ҡыуышлығында һауа һәм лимфа тупланыуы)

хи́лость *(разг.)* сибеклек, кәгезлек

хилури́я хилурия (һейҙек менән лимфа бүленеп сығыуы)

химиопрофила́ктика (инфекционных болезней) химиопрофилактика (ҡайһы бер инфекцион ауырыуҙарҙан һаҡланыу маҡсатында алдан дарыу ҡабул итеү, мәҫ., *х. малярийная* малярияға ҡаршы химиопрофилактика)

химиотерапи́я химиотерапия (химиотерапевтик препараттар ҡулланыуға нигеҙләнгән дауалау, мәҫ., *х. противоопухолевая* шешкә ҡаршы химиотерапия)

хи́мия химия (төрҙәре: *х. биологическая* биологик химия (*ҡара:* **биохимия**); *х. фармацевтическая* фармацевтик химия (фармацияның дарыуҙарҙың физик һәм химик сифаттарын өйрәнеүсе тармағы) һ. б.)

химотрипси́н химотрипсин (ашҡаҙан аҫты биҙе ферменты)

хи́мус химус (нәҙек эсәктәге шыйыҡланған аҙыҡ матдәһе)

хиропра́ктика хиропрактика (умыртҡа тайыу кеүек ауырыуҙарҙы ҡул ярҙамында дауалау системаһы, Америка Ҡушма Штаттарында таралған)

хиру́рг хирург (хирургия белгесе, врач, хәҙер хирургтарҙың бер нисә төрө билдәле: *х. ведущий* етәксе хирург; *х. детский* балалар хирургы һ. б.)

хирурги́ческий хирургия, хирургик (мәҫ., хирургия кафедраһы, хирургик инҫтрумент)

хирурги́я хирургия (медицинаның, нигеҙҙә операция йәки механик юл менән дауалай торған тармағы; төрҙәре: *х. абдоминальная* абдоминаль хирургия (ҡорһаҡ хирургияһы; *х. военно-полевая* хәрби ялан хирургияһы; *х. восстановительная* төҙәкләндереү хирургияһы; *х. гнойная* эренле ауырыуҙар хирургияһы; *х. детская* балалар хирургияһы; *х. косметическая* косметика хирургияһы; *х. общая* дөйөм хирургия; *х. оперативная* оператив хирургия (операциялар һәм хирургияның башҡа ысулдарын өйрәнә); *т. торакальная (грудная)* торакаль хирургия; *х. ургентная* ургент хирургия (ашығыс ярҙам талап иткән хирургия); *х. челюстно-лицевая* битяңаҡ хирургияһы)

хладнокро́вие тыныс тәбиғәтле булыу, һалҡын ҡанлылыҡ

хлами́дии хламидийҙар (бер төркөм микроорганизмдар, улар кешелә трахома, конъюнктивит, пситтакоз кеүек ауырыуҙар тыуҙыра ала)

хлоа́зма хлоазма (буйға ҡалғанда, бауыр сирле булғанда, самаһыҙ күп ҡояшта ҡыҙынғанда һ. б. биткә сыҡҡан һипкелгә оҡшаш һары-көрән таптар)

хлоранеми́я хлоранемия (организмда тимер етешмәүҙән килгән аҙ ҡанлылыҡ)

хлори́ды хлоридтар (матдәләр алмашыныуында актив роль уйнаусы минералдар, уларҙың иң мөһиме хлорлы натрий, йәғни аш тоҙо)

хлори́рование воды һыуҙы хлорлау (һыуҙы зарарһыҙлау ысулы)

хлорлейко́з хлорлейкоз (ҡыҙыл кимектә, лимфатик төйөрҙәрҙә һ. б. ағзаларҙа йәшел төҫтәге шештәр барлыҡҡа килеүе менән

характерлы лейкоз; *ҡара:* **лейкоз)**

хлороз хлороз (ҡатын-ҡыҙҙарҙа күҙәтелеүсән тимер етешмәүҙән булған аҙ ҡанлылыҡ; төрҙәре: *х. поздний* һуңлап килгән хлороз (30 йәште уҙған ҡатындарҙа); *х. ранний* иртә килгән хлороз (енси етлегеү дәүерендәге ҡыҙҙарҙа)

хлороформомания хлороформомания (хлороформға ҡарата токсикомания; *ҡара:* **токсикомания)**

хмель 1. *(раст.)* ҡомалаҡ (нигеҙҙә тынысландырғыс һәм һейҙек ҡыуыҡы шешеүенә ҡаршы дауа биреүсе үлән); 2. *(разг.)* иҫереү

хоаны хоандар (танау ҡыуышлығының тамаҡ өҫтө менән тоташтырыусы тар урыны)

ход *(анат.)* юл (мәҫ., *х. носовой* танау юлы һ. б.)

ходьба дозированная дозалап йөрөү (дауалау физкультураһының бер төрө: самалап йөрөү)

хозяин (паразита) паразит зат (эйәһе хужаһы) (үҙендә паразит заты эйәләштергән организм, мәҫ., кеше, мал һ. б.; төрҙәре: *х. окончательный* паразиттың аҙаҡҡы хужаһы (етлеккән дәүерҙәге паразит эйәләшкән була, мәҫ., таҫма селәү өсөн кеше); *х. промежуточный* паразиттың ваҡытлы хужаһы (ҡарышлауыҡ дәүерендәге паразит эйәләшкән була, мәҫ., тапма ауырыуы плазмадийы өсөн кеше һ. б.)

холангиография холангиография (үт юлдарына контраст матдә индереп яһалған рентгенография)

холангиолит холангиолит (бауырҙың күҙәнәк-ара ярыҡтарының шешеүе)

холангиоскопия холангиоскопия (махсус эндоскоп приборы ярҙамында үт юлдарын ҡарап тикшереү)

холангиотиф холангиотиф (ҡорһаҡ тифы таяҡсаһы эйәләшеүҙән килгән үт юлдарының шешеүе)

холангит холангит (үт юлдарының шешеүе)

холедохолитиаз холедохолитиаз (дөйөм үт юлында үт ташы барлыҡҡа килеүе)

холекальциферол холекальциферол *(ҡара:* **витамин** $Д_3$)

холекинетика холекинетиктар (үт юлдарынан үт сығыуҙы шәбәйткес спазмолитик дарыуҙар: атропин, папаверин, магний сульфаты һ. б.)

холелитиаз холелитиаз (*ҡара:* **болезнь желчнокаменная)**

холемия холемия (ҡан, ағза-туҡымаларҙа үт матдәләренең артыҡ тупланыуы)

холера (азиатская) ваба (ваба вибрионы исемле бактерия тыуҙырған һәм бысраҡ ҡул, аш-һыу аша йоҡҡан үтә ҡурҡыныс инфекцион ауырыу; төрҙәре: *х. сухая (молниеносная)* ҡоро (йәшендәй) ваба (бигерәк тә ауыр үтеүсән ваба); *х. эль-тор* эльтор вабаһы (эль-тор исемле ваба вибрионы тыуҙыра) һ. б.)

холерик холерик *(ҡара:* **темперамент холерический)**

холестаз холестаз (үттең бөйән эсәгенә үтмәйенсә үт юлдарында тупланыуы)

холестеатома холестеатома (холестерин кристалдары һәм ҡубып төшкән эпителий күҙәнәктәре уҡмашыуҙан килгән шешкә оҡшаш нәмә)

холестерин холестерин (организмда иркле һәм юғары май кисло-

талары менән химик бәйләнештә булған липоид; *кара:* **липоид)**

холестеро́з желчного пузыря үт ҡыуығы холестерозы (матдәләр алмашыныуы боҙолоуҙан килгән ауырыу)

холецисти́т холецистит (үт ҡыуығының шешеүе; төрҙәре: *х. аллергический* аллергик холецистит; *х. бескаменный* ташһыҙ холецистит; *х. гангренозный* гангреноз холецистит (*кара:* **гангрена)** *х. гнойный* эренле холецистит; *х. калькулезный* калькулез (ташлы) холецистит; *х. хронический* хроник (дауамлы) холецистит һ. б.)

холецистогепати́т холецистогепатит (үт ҡыуығы, үт юлдары һәм бауырҙың бер юлы шешеүе)

холецистогра́фия холецистография (үт юлдарына, үт ҡыуығына яһала торған рентгенография)

холецистопанкреати́т холецистопанкреатит (үт ҡыуығы һәм ашҡаҙан аҫты биҙенең бер юлы шешеүе)

холецистопати́я холецистопатия (үт ҡыуығының бөтә булған ауырыуҙарының дөйөмләштерелгән исеме)

холецистохоланги́т холецистохолангит (үт ҡыуығы һәм үт юлдарының бер юлы шешеүе)

холецистоэктази́я холецистоэктазия (үт ҡыуығының тотороҡло киңәйеүе)

холецистоэктоми́я холецистоэкто́мия (үт ҡыуығын алыу операцияһы)

холи́н холин (витамин характерындағы матдә; *кара:* **витамин У)**

холиноли́тики холинолитиктар (ацетилхолин тәьҫирен юҡ итеүсе дарыуҙар, мәҫ., атропин)

холиномиме́тики холиномиметиктар (холинорецептор системаһында ҡуҙғыу эффекты биреүсе дарыу матдәләре; *кара:* **холинорецепторы)**

холинореце́пторы холинорецепторҙар (нервы импульсын, мускулдар ҡыҫҡарылышын тәьмин итеүсе күҙәнәктәрҙең биохимик структураһы)

холм *(анат.)* бейеклек (мәҫ., *х. лобковый* түмһәкәй бейеклеге)

хо̀лмик *(анат.)* (ваҡ) ҡалҡыулыҡ, мәҫ., *х. семенный* орлоҡ ҡалҡыулығы (ирҙәрҙең һейеү каналында урынлаша) һ. б.)

«хо̀лод» «һыуыҡ» һалыу (дауалау процедураһы: һалҡын һыу йәки боҙ тултырылған резина ҡап сирле урынға һалына)

хондри́т хондрит (кимерсәк шешеүе)

хондробласто́ма хондробластома (оҙон һөйәк осонда барлыҡҡа килгән ябай шеш)

хондрогене́з хондрогенез (кимерсәк туҡымаһы барлыҡҡа килеүе)

хондродисплази́я хондродисплазия (кимерсәк туҡыманың дөрөҫ үҫеше булмауҙан килгән ауырыуҙарҙың дөйөм исеме)

хондродистрофи́я хондродистрофия (тыумыштан килгән зәғифлек: буйҙың бәләкәйлеге, аяҡҡулдың ҡыҫҡа булып үҫеүе һ. б.)

хондрокальцино́з хондрокальциноз (кимерсәк туҡымаһында кальций тоҙҙарының тупланыуы)

хондроло́гия хондрология (гистологияның кимерсәк туҡымаһының барлыҡҡа килеүен, үҫешен өйрәнеүсе тармағы)

хондро́ма хондрома (гиалин исемле кимерсәккә сыҡҡан ябай шеш)

хондромато́з хондроматоз (быуын кимерсәген һәм һөйәкте зарарлаусы бер төркөм ауырыуҙар: *х. костей* һөйәк хондроматозы (һөйәк туҡымаһының насар үҫеше һ. б. үҙгәрештәр менән характерлы нәҫел ауырыуы); *х. сустава* быуын хондроматозы (быуын капсулаһында барлыҡҡа килгән ябай шеш)

хондроперихондри́т хондроперихондрит (кимерсәк, кимерсәкте ҡаплаусы яры һәм йәнәш ятҡан туҡыманың бер юлы шешеүе)

хондросарко́ма хондросаркома (кимерсәк туҡыманан барлыҡҡа килгән саркома шеше)

хордо́ма хордома (арҡа мейеһендәге күҙәтелеүсән шеш)

хоре́я хорея (ирекһеҙҙән аяҡ-ҡулдың һәм башҡа мускулдарҙың тартышыуы менән характерлы сирле күренеш, ревматизм йәки үҙенә күрә нәҫел ауырыуынан була, мәҫ., *х. ревматическая (малая)* ревматизм (йәки кесе) хорея һ. б.)

хориодерми́я хориодермия (күреү һәләтлегенең түбәнәйеүе, күреү офоғоноң тарайыуы, күрәғарашлыҡ барлыҡҡа килеү менән үтеүсе тыумыштан килгән ауырыу)

хориоди́т хориодит (күҙҙең тамырлы шекәрәһенең шешеүе; төрҙәре: *х. сифилитический* сифилис хориодиты; *х. туберкулезный* туберкулез хориодиты һ. б.)

хориоидкарцино́ма хориоидкарцинома (баш мейеһе ҡарынсаһында барлыҡҡа килгән рак шеше)

хориоменинги́т хориоменингит баш мейеһе шекәрәләре һәм тамырҙар сырмалсыҡтарының бер юлы шешеүе)

хорио́н хорион (толҡаттың тышҡы ҡатламы)

хориоретини́т хориоретинит (күҙҙең селтәрле һәм тамырлы шекәрәләренең бер юлы шешеүе; төрҙәре: *х. сифилитический* сифилис хориоретиниты; *х. туберкулезный* туберкулез хориоретиниты һ. б.)

хориоретинопати́я хориоретинопатия (күҙҙең селтәрле һәм тамырлы шекәрәләренең шешеүһеҙ үткән бер нисә ауырыуҙарының дөйөм исеме)

хориоэнцефали́т хориоэнцефалит (баш мейеһе һәм уның тамырҙар сырмалсыҡтарының бер юлы шешеүе)

хориоэпендимати́т хориоэпендиматит (баш мейеһенең тамырҙар сырмалсыҡтары шешеүе)

храп (храпе́ние) во сне хырылдау, хырылдап йоҡлау

хризотерапи́я хризотерапия (алтын препараттары: кризанол, санокризин һ. б. менән дауалау)

хри́плый (голос) ҡарлыҡҡан (тауыш)

хрипота́ тауыш ҡарлығыуы

хри́пы ғыжылдауыҡ (үпкә туҡымаһы, үпкә көпшәләре шешеүе һөҙөмтәһендә һулыш ваҡытында барлыҡҡа килгән һулыш шауы; төрҙәре: *х. влажные* ҡаҡырыҡлы ғыжылдауыҡ; *х. свистящие* сыйылдаҡ ғыжылдауыҡ; *х. сухие* ҡоро ғыжылдауыҡ һ. б.)

хромати́н хроматин (күҙәнәк йәҙрәһенең бер есеме)

хромидро́з хромидроз (кобальт, еҙ һәм башҡа матдәләр менән эш итеү һөҙөмтәһендә төҫлө тир бүленеүе)

хромобактерио́з хромобактериоз

(үҙенә бер төрлө пигмент биреүсе бактерия йоғоуҙан килгән, сепсис рәүешендәге инфекцион ауырыу; кешелә, хайуандарҙа күҙәтелә)

хромомико́з хромомикоз (үҙенә бер төрлө микроскопик бәшмәк йоғоуҙан килгән һәм, нигеҙҙә, тире һәм тире аҫты туҡыманы зарарлаған бәшмәк ауырыуы)

хромосо́мы хромосомалар (күҙәнәк йәҙрәһендә урынлашыусы күҙәнәктең һәм организмдың нәҫел сифаттарын йөрөтөүсе органоидтар)

хромота́ сатанлыҡ (мәҫ., *х. перемежающая* ҡайтмалы сатанлыҡ (облитерлау эндоартериит ауырыуының төп билдәһе, аяҡҡа ҡандың етерлек күләмдә килмәүенән була)

хромофоби́я хромофобия (буятылған нәмәләргә ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

хромоцистоскопи́я хромоцистоскопия (бөйөрҙәр һәм һейҙек үткәргес көпшәләр эшсәнлеген тикшереү ысулы)

хронакси́я хронаксия (физиологик яуап реакцияһын тыуҙырыу өсөн кәрәк булған иң ҡыҫҡа ваҡытлы ҡуҙғытыу)

хруста́лик күҙ яҫмағы

хрящ *(анат.)* кимерсәк (мәҫ., *х. бронхиальный* бронх (үпкә көпшәһе) кимерсәге; *х. межпозвоночный* умыртҡа-ара кимерсәк; *х. перстневидный* уймаҡ кимерсәк (ҡурылдайҙа); *х. реберный* ҡабырға кимерсәге; *х. ушной раковины* ҡолаҡ япрағы кимерсәге һ. б.)

худо́й ябыҡ

худоща́вый ҡаҡса (асан)

Ц

цара́пина (ссадина) сыйыҡ, сыйылған, тырналған ер

цвет төҫ (мәҫ., *ц. крови* ҡан төҫө; *ц. мочи* һейҙек төҫө һ. б.)

цветобоя́знь *ҡара:* **хромофобия**

цветоощуще́ние төҫтәрҙе айыра алыу (һәләте)

целе́бный (целительный) шифалы (мәҫ., шифалы үләндәр)

целлюли́т целлюлит (*ҡара:* **панникулит**)

цеме́нт (зубной) теш цементы (теш муйынтығын һәм тамырын ҡаплаған һөйәккә оҡшаш матдә)

цементо́ма цементома (яңаҡта күҙәтелеүсән ябай шеш)

центр үҙәк (1. организмдың ниндәй ҙә булһа эшсәнлегенә идара итеүсе нервы күҙәнәктәренең тупланмаһы, мәҫ., *ц. дыхательный* тын алыу үҙәге (оҙонса мейелә) һ. б.; 2. ҡайһы бер анатомик объекттың уртаһы, мәҫ., *ц. диафрагмы сухожильный* диафрагманың (күкрәк шаршауының) тарамышлы үҙәге); 3. күҙәнәк есеме: *ц. клеточный* күҙәнәк үҙәге; 4. ҡайһы бер дауалау профилактик учреждениелар исеме (мәҫ., *ц. кардиологический* кардиология үҙәге)

центробе́жный үҙәктән сыҡҡан (үҙәк нервы системаһынан сыҡҡан нервыларға, импульстарға ҡарата ҡулланылыусы термин, мәҫ., *центробежные нервы* үҙәктән сыҡҡан нервылар)

центростреми́тельный үҙәккә барған (мәҫ. *ц. нерв* үҙәккә барған нерв)

ценуро́з ценуроз (күпселектә эттәрҙә күҙәтелеүсән, баш мейе-

һен, мускулдарҙы һ. б. зарарлаусан һәм ценур паразит селәүенең ҡарышлауығы йоғоуҙан килгән гельминтоз ауырыуы, кешегә лә сирле эттән йоғоусан)

це́пень цепень (таҫманы хәтерләткән ялпаҡ паразит селәү, төрҙәре: *ц. бычий (невооруженный)* һыйыр малы цепене; *ц. карликовый* иргәйел цепене; *ц. крысиный* ҡомаҡ цепене; *ц. свиной (вооруженный)* сусҡа цепене)

цервици́т цервицит (аналыҡ муйынтығының шешеүе)

церебрастения церебрастения (баш ауыртыу, баш әйләнеү, хәтер насарайыу менән үтеүсе ауырыу, йыш ҡына баш травмаһы йәки берәй инфекция кисергәндән һуң була, мәҫ., *ц. травматическая* травматик церебрастения һ. б.)

церебропати́я *ҡара:* **энцефалопатия**

цереброспина́льный цереброспиналь (арҡа һәм баш мейеһенә ҡағылышлы)

церка́рий церкарий (моллюск эсендә үҫеүсе трематод исемле паразит селәүҙәрҙең ҡарышлауығы)

цестодо́зы цестодоздар (ялпаҡ паразит селәүҙәр йоғоуҙан килгән бер төркөм гельминтоз ауырыуҙар: ценуроз, эхинококкоз, цистицеркоз һ. б.)

цесто́ды цестодалар (ялпаҡ, таҫма тәнле айырым быуынтыҡтарҙан торған паразит селәүҙәр төркөмө: эхинококк һ. б.)

цефалги́я цефалгия (баш ауыртыуы)

цефалоспорио́з цефалоспориоз (үҙенә бер төрлө микроскопик бәшмәк йоғоуҙан килгән һәм тирене, тиресә ҡатламды, ҡайһы ваҡыт эске ағзаларҙы зарарлау менән үтеүсе бәшмәк ауырыуы)

циано́з цианоз (ҡанда кислород етешмәүҙән тире һәм тиресәләрҙең күк төҫ алыуы)

цианокобалами́н цианокобаламин (*ҡара:* **витамин B_{12}**)

цианоти́чный цианоз (цианозға ҡағылышлы)

цикл *(мед.)* цикл (мәҫ., дауалау циклы)

цикли́т циклит (күҙҙең керпексәле (цилиар) тәненең шешеүе)

циклопи́я циклопия (үҫеш аномалияһы: баланың бер күҙле булып тыуыуы)

циклотими́я циклотимия (маникаль-депрессив психоздың еңел төрө)

циклофрени́я циклофрения (*ҡара:* **психоз маниакально-депрессивный**)

цилиндро́ма цилиндрома (тир биҙе һәм сәс фолликулаларында барлыҡҡа килгән яман шеш)

цилиндрури́я цилиндрурия (һейҙектә цилиндрҙарҙың булыуы; *ҡара:* **цилиндры**)

цили́ндры (в моче) цилиндрҙар (һейҙектә цилиндрға оҡшаш есемдәр күҙәтелеүе, уларҙың булыуы, ғәҙәттә, бөйөрҙәрҙең сиргә һабышыуын раҫлай)

цинга́ зәңге (С витамины етешмәүҙән килгән авитаминоз ауырыуы)

циркулято́рный циркулятор (ҡан әйләнешенә ҡағылышлы)

циркуля́ция *(физиол.)* циркуляция (түңәрәкләп, урап йөрөү, мәҫ., *ц. крови* ҡан циркуляцияһы)

циркумци́зия циркумцизия (сөннәтләү операцияһы)

цирро́з цирроз (паренхималы ағзала тоташтырғыс туҡыманың артыҡ үҫеүе һәм ағзаның үҙ туҡымаһының кәмеүе, бөрөшөүе менән үткән етди ауырыу, мәҫ.,

ц. печени бауыр циррозы (уның бер нисә төрө бар: *ц. печени алиментарный* бауырҙың алиментар циррозы (дөрөҫ туҡланмауға бәйле цирроз); *ц. печени алкогольный* бауырҙың алкоголгә бәйле циррозы (эскеселек һөҙөмтәһендә була); *ц. печени постгепатитный* бауырҙың постгепатит циррозы (бауыр шешеүе һөҙөмтәһендә күҙәтелеүсән); *ц. печени инфекционный* бауырҙың инфекцион циррозы (ниндәй ҙә булһа инфекцион ауырыу кисергәндән һуң була һ. б.)

ци́ста циста (насар шарттарға бирешмәҫ өсөн үтә сыҙамлы ҡап менән ҡапланған бер күҙәнәкле хайуан йәки үҫемлек заты, мәҫ., лямблий цистаһы һ. б.)

цистадено́ма цистаденома (түллектә барлыҡҡа килгән ябай шеш)

цистаденофибро́ма цистаденофиброма (түллектә барлыҡҡа килгән ябай шеш)

цисталги́я цисталгия (йыш һәм ауыртыу менән үтеүсе кесе яраu)

цисте́рна *(анат.)* цистерна үҙенсәлекле ҡыуышлыҡ, мәҫ., *ц. млечного сока* һүл һуты цистернаһы (күҙәнәктәге лимфа юлының киңәйгән өлөшө)

цистинури́я цистинурия (1. цистин һ. б. мөһим аҡһымдар юғалыу менән үтеүсе нәҫел ауырыуы; 2. цистин аминокислотаһының һейҙек менән юғалыуы)

цисти́т цистит (һейҙек ҡыуығы тиресәһенең шешеүе; төрҙәре: *ц. геморрагический* геморрагик цистит (һейҙек менән ҡан бүленеү); *ц. микотический* микоз циститы (паразит бәшмәктәр эләгеүҙән һейҙек ҡыуығының шешеүе); *ц. острый* киҫкен цистит, *ц. хронический* хроник (дауамлы) цистит һ. б.)

цистице́рк цистицерк (ҡайһы бер таҫма паразит селәүҙәрҙең (мәҫ., сусҡа цепененең һ. б.) ҡарышлауығы)

цистицерко́з цистицеркоз (сусҡа цепене цистицеркы теге-был ағзала (йышыраҡ баш мейеһендә, күҙ алмаһында) эйәләшеүҙән барлыҡҡа килгән гельминтоз ауырыуы, уны, ғәҙәттә, финнозлы сусҡа итен ашап йоҡторалар)

цистицерко́ид цистицеркоид (иргәйел цепене һымаҡ паразит селәүҙәрҙең ҡарышлауығы)

цистогра́фия цистография (һейҙек ҡыуығына контраст матдә индереп яһалған рентгенография)

цистолитиа́з цистолитиаз (һейҙек ҡыуығында таш булыуы йәки унда таш барлыҡҡа килеүе)

цистопиели́т цистопиелит (бөйөр лаҡаны һәм һейҙек ҡыуығының бер юлы шешеүе)

цистоплеги́я цистоплегия (һейҙек ҡыуығы мускулдарының параличы; *ҡара:* **паралич**)

цистоскопи́я цистоскопия (цистоскоп приборы ярҙамында һейҙек ҡыуығы эсен тикшереү)

цистоспа́зм цистоспазм (һейҙек ҡыуығы мускулдары спазмы; *ҡара:* **спазм**)

цистоуретри́т цистоуретрит (һейҙек ҡыуығы һәм һейеү каналының бер юлы шешеүе)

цистоуретрографи́я цистоуретрография (һейҙек ҡыуығы һәм һейеү каналын бер юлы рентген ярҙамында тикшереү)

цитоархитекто́ника цитоархитектоника (ниндәй ҙә булһа ағзаның күҙәнәк кимәлендәге төҙөлөшө тураһында дөйөм пландағы фән)

цитогене́тика цитогенетика (гене-

тиканың нәçел күренештәрен күҙәнәк кимәлендә өйрәнеүсе тармағы)

цитодиагно́стика цитодиагностика (микроскоп ярҙамында теге йәки был ағза-туҡыма күҙәнәктәрен тикшереп, ауырыуҙы асыҡлау, диагноз ҡуйыу)

цито́лог цитолог (цитология белгесе, врач)

цитологи́ческий цитология, цитологик (мәç., цитология кабинеты, цитологик тикшереү)

цитоло́гия цитология (хайуан, үçемлек күҙәнәктәре тураһындағы фән)

цитопени́я цитопения (тикшерелгән материалда, мәç., ҡанда күҙәнәктәрҙең аҙ булыуы)

цитопла́зма цитоплазма (күҙәнәктең йәҙрәнән тыш башҡа өлөшө)

цитоста́тики цитостатиктар (нигеҙҙә яман шештәрҙе дауалау өсөн ҡулланылыусы, күҙәнәктәрҙең бүленеү һәләтен бөтөрөү дарыу препараттары)

цитотокси́н цитотоксин (күҙәнәк өсөн ағыулы булған матдәләрҙең дөйөм исеме)

цитофизиоло́гия цитофизиология (физиологияның күҙәнәктәрҙә барған тереклекте өйрәнеүсе тармағы)

цитохи́мия цитохимия (күҙәнәк эсендә барған химик процестарҙы өйрәнеүсе фән)

цуцугаму́ши цуцугамуши (риккетсиоздар рәүешенә ингән киçкен инфекцион ауырыу; ауырыу тыуҙырғысты ҡыр талпандары тарата)

«цыпка» *(разг.)* «себей», «себей сығыу» (бала-сағала аяҡ-ҡулдарҙың ярылып бөтөүе)

Ч

чабре́ц юшан үләне (нигеҙҙә невралгия, радикулит, ҡайһы бер үпкә ауырыуҙарынан дауа биргән үлән; төрө: *ч. башкирский* кейәү үләне)

ча́га (березовая), гриб березовый күҙле бәшмәк, ҡайын ороһо (ҡайһы бер ашҡаҙан, эсәк ауырыуҙарынан, рак шешенән дауа биреүсе үçемлек)

чай лекарственный *ҡара:* **сбор лекарственный**

чароде́йство сихырсылыҡ

часть *(анат.)* өлөш (мәç., *ч. желудка привратниковая* ашҡаҙандың сығыш өлөшө)

чахо́тка *(устар.)* үпкә сире (үпкә туберкулезының элекке исеме)

ча́шка (чашечка) *(анат.)* 1. ҡапҡас, мәç., *надколенная* (надколенник) тубыҡ ҡапҡасы; 2. ҡыуыҡса, мәç., *ч. почечная* бөйөр ҡыуыҡсаһы)

человекове́дение кешене өйрәнеү фәне (психологик һәм социологик планда кешене белеү, өйрәнеү)

че́люсть яңаҡ *(ч. верхняя* өçкө яңаҡ; *ч. нижняя* аçҡы яңаҡ)

че́рвь селәү (1. *(анат.)* анатомик өлөш, мәç., *ч. мозжечка* кесе мейе селәүе; 2. паразит селәү, мәç., *ч. круглый* йомро паразит селәү (*ҡара:* **нематоды**); *ч. ленточный* таçма паразит селәү (*ҡара:* **цестоды**); *ч. плоский* ялпаҡ паразит селәү, мәç. фасциола, цепень, эхинококк һ. б.)

черёмуха муйыл, шоморт (еләге, ғәҙәттә эс китеүҙән дауа биреүсе ағас)

че́реп баш (һөйәге) һөйәктәре (төп

ике өлөштән тора: *ч. лицевой* бит һөйәктәре; *ч. мозговой* баш мейеһе ҡумтаһы)
черепной баш һөйәк(тәре), мәç., баш һөйәк йөйҙәре
черепно-мозговой баш мейеһе (мәç., баш мейеһе нервылары)
черника ҡара көртмәле еләге (ғәҙәттә эсә китеүҙән дауа биреүсе үлән)
черты лица йөҙ һыҙаттары
чесаться *(разг.)* тырнаныу
чесотка 1. ҡысынма (ҡысынма талпаны йоғоуҙан килгән тире ауырыуы; унық төрө: *ч. норвежская* норвегия ҡысынмаһы (ҡысынманың ҡаты төрө); 2. ҡорсаңғы (үҙенә бер төрлө талпан йоғоуҙан килгән, хайуандарҙа күҙәтелеүсән тире ауырыуы, мәç., *ч. кур* тауыҡ ҡорсаңғыһы; *ч. собачья* эт ҡорсаңғыһы һ. б. ҡорсаңғы кешегә лә күсеүсән); *ч. зерновая (матрацная, соломенная)* иген ҡорсаңғыһы (иген, һаламда әйәләшеп кешегә күсеүсән талпан тыуҙырған тире ауырыуы); *ч. никелевая* никель ҡысынмаһы (никель менән эшләгән профессия кешеләрендә күҙәтелеүсән тире ауырыуы)
чесоточный ҡысынма, ҡорсаңғы
четверохолмие *(анат.)* дүрт ҡалҡыулыҡ (баш мейеһе өлөшө)
чешуйка ваҡ ҡауаҡ, ҡауаҡса
чешуйчатый ҡауаҡлы, тәңкәле, ҡабырсаҡлы (мәç., тәңкәле тимерәү)
чешуя тәңкә, ҡабырсаҡ (1. *(анат.)* ҡайһы бер һөйәктәрҙең өлөшө, мәç., *ч. височной кости* сикә һөйәге тәңкәһе; 2. эре ҡауаҡ, мәç., ҡайһы бер тире ауырыуы булғанда күҙәтелә)
чирей сиҡан (*ҡара:* **фурункул**)
чистоплотность таҙалыҡ (йәки бөхтәлек) һөйөү
чистота таҙалыҡ, сафлыҡ
чистый 1. таҙа (мәç., таҙа тән); 2. саф (мәç. саф һауа); 3. керһеҙ (мәç. керһеҙ кейем)
чихание сөскөрөү
чихательный сөскөрткөс
член мужской половой ир енес ағзаһы; у мальчиков *(разг.)* бөстөр
членик (ленточного червя) быуынтыҡ
членовредительство үҙ-үҙеңде ғәриплəү
членораздельность речи телмәр аңлайышлығы
чревосечение *ҡара:* **лапоратомия**
чувствительность һиҙеүсәнлек (мәç. *ч. болевая* ауыртыуҙы һиҙеүсәнлек; *ч. пониженная* түбәнәйгән һиҙеүсәнлек һ. б.)
чувство тойоу хисе, тойғо, хис (мәç. *ч. холода* һыуыҡты тойоу хисе: өшөү, өшөттөрөү һ. б.)
чума тагун (зооноз рәтендәге үҙенә бер төрлө бактерия тыуҙырған үтә етди инфекцион ауырыу, ул һауа, аш-һыу аша йәки бөрсә әйәләшеүҙән тарала, тагундың бер нисә төрө бар: *ч. бубонная* бубонлы тагун (юғары температура һәм лимфатик төйөрҙәрҙең шешеүе менән үтә); *ч. легочная* үпкә тагуны (тагундың иң йоғошло һәм иң ауыр формаһы)
чумной тагун (мәç., тагун бактерияһы)

Ш

шалфе́й (лекарственный) шалфей (япрағы, нигеҙҙә ауыҙ-тамаҡты сайҡау өсөн файҙаланыла)

шанкр шанкр (1. ҡайһы бер инфекцион ауырыу тыуҙырғыс заттың тәнгә ингән ерендә барлыҡҡа килгән сей яра (эрозия); төрҙәре: *ш. лимфогранулематозный* лимфогранулематоз шанкры (*ҡара:* **лимфогранулематоз паховый**); *ш. смешанный* ҡатнаш шанкр (сифилис һәм йомшаҡ шанкрҙарҙың берлектә килеүе); *ш. споротрихозный* спортрихоз шанкры *(ҡара:* **споротрихоз**), *ш. твердый (сифилитический)* ҡаты шанкр (сифилистың беренсе дәүере; уның төрө: *ш. амигдалит* — тамаҡ төбө зарарлана); 2. *ш. мягкий* йомшаҡ шанкр (үҙенә бер төрлө бактерия йоғоуҙан килгән венерик ауырыу)

шар бледный төҫһөҙ шар (баш мейеһе йәҙрәләренең береһе)

шарлата́нство медицинское медицина шарлатанлығы (дауалаған ваҡытта белә тороп сирлене алдау)

шате́н шатен (ҡуңыр сәсле кеше)

шате́р *(анат.)* сатыр (баш мейеһе өлөшө)

шва́рта *ҡара:* **спайки**

шевеле́ние плода ғомандың (ҡарындағы баланың) ҡуҙғалыуы

ше́йка *(анат.)* муйынтыҡ, муйын (1. *ш. бедренной кости* бот һөйәге муйынтығы; *ш. матки* аналыҡ муйынтығы; 2. *ш. ребенка* бала муйыны һ. б.)

ше́йный муйын (муйынға ҡарата)

шелуше́ние кожи тәндең ҡауаҡланыуы, төләүе (ике төрө бар: *ш. отрубевидное* тәндең өнөрөлө ҡауаҡланыуы; *ш. эксфолиативное* тәндең эксфолиатив (төләүе) ҡауаҡланыуы)

шепеля́вость шышылдап һөйләшеү

ше́пот (при лечении заговором) өшкөртөү, өшкөрөү

шея муйын (1. *затылочная часть шеи* елкә; 2. *передняя часть шеи* үңәс)

шизогони́я шизогония (споровик исемле ябай микроскопик хайуандарҙың ишәйеүсе төрө)

шизомани́я шизомания (еңел үтеүсе шизофрения төрҙәренең дөйөм исеме)

шизо́нт шизонт (споровик исемле ябай микроскопик хайуандарҙың үҫеш стадияһы)

шизонтоци́д щизонтоцид (тапма ауырыуын дауалау өсөн дарыу, мәҫ., акрихин, хиноцид һ. б.)

шизофази́я шизофазия (мәғәнә юҡлығы менән характерлы телмәр аңлайышһыҙлығы)

шизофрени́я шизофрения (кешенең шәхесе үҙгәреү, интеллекты кәмеү, галлюцинациялар булыу менән характерлы психик ауырыу; төрҙәре: *ш. латентная (скрытая)* латент шизофрения; *ш. острая* киҫкен шизофрения һ. б.)

ши́на шина (имгәнеү-һыныу булғанда зарарланған урынды тыныс хәлдә ҡалдырыу өсөн файҙаланыла торған ҡулайлама; төрҙәре: *ш. гипсовая* гипс шинаһы; *ш. транспортная* транспорт(лау) шинаһы һ. б.)

шини́рование шина һалыу (шина ярҙамында иммобилизациялау)

широколицый яҫы (киң) битле

широкопле́чий киң яурынлы, яурынтаҡ

шистосо́ма шистосома (ваҡ паразит селәү)

шистосомо́з (шистоматоз) шистосомоз (шистосомалар менән зарарланған һыуҙа ҡойоноу (йәки уны эсеү) арҡаһында барлыҡҡа килгән гельминтоз; бер нисә төрө билдәле; *ҡара:* **гельминтоз)**

ши́шка *(разг.) ҡара:* **опухоль;** *ш. геморроидальная; ҡара:* **узел геморроидальный**

шко́ла школа *(ш. санаторная* санаторий мәктәбе (һаулығы ҡаҡшаған балалар өсөн мәктәп) һ. б.)

шлюзова́ние (в гигиене) шлюзлау (1. кешенең юғары баҫымлы урындан (мәҫ., кессондан) нормаль баҫымлы шарттарға күсерелеүе); 2. кешеләрҙең (йәки материалдың) бысранған һауанан саф һауалы бинаға күсерелеүе)

шов йөй, шов, ялғау (1. *(анат.)* тоташҡан урын, мәҫ., *ш. лобно-носовой* маңлай-танау йөйө; *ш. промежностный* сат йөйө (тире йөйө) һ. б.; 2. хирургик тегеүҙән килгән йөй, мәҫ., *ш. кишечный* эсәк шовы, йөйө һ. б.)

шок шок (ҙур психик, физик кисереш, имгәнеү һ. б. һөҙөмтәһендә һаулыҡтың үтә киҫкен насарайыуы; төрҙәре: *ш. анафилактический* анафилаксия шогы (*ҡара:* **анафилаксия**); *ш. болевой* ауыртыу шогы (бик көслө ауыртыу һөҙөмтәһендә); *ш. геморрагический* геморрагия шогы (күп ҡан юғалтыуҙан һуң); *ш. послеоперационный* операциянан һуңғы шок; *ш. психогенный* психоген шок (көслө психик кисереш һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән психоз реакцияһы) һ. б.)

шо́ковый шок

шпа́тель шпатель (медицина инструменты)

шпо́ра пяточная (костная) тибенге (үксә һөйәгендә барлыҡҡа килгән һөйәк үҫентеһе)

шприц шприц (дауалау шыйыҡсаһын организмға ебәреү йәки организмдан ниндәй ҙә булһа физиологик шыйыҡсаны һурып алыу өсөн ҡулланыла торған инструмент, бер нисә төрө бар, шулар араһында: *ш. безыгольный* энәһеҙ шприц (дарыу фәлән тәнгә көслө һауа ағымы менән индерелә); *ш.-тюбик* тюбик шприц (бер тапҡыр ғына ҡулланыла)

шрам яра бирсәһе

штифтова́ние (в травматологии) штифтлау (һынған һөйәк остарын һөйәк каналына металдан йәки башҡа материалдан яһалған штифт индереп тоташтырыу характерындағы остеосинтез; *ҡара* **остеосинтез)**

шум шау (шау-шыу) тауыш, сыңлау (мәҫ. *ш. уличный* урамдағы шау-шыу; *шум в ушах* ҡолаҡ сыңлауы)

шум (в диагностике) шау (йөрәк, үпкәне һәм башҡа ағзаларҙы тыңлап тикшергәндә килгән өн-тауыш, мәҫ. *ш. артериальный* артериаль шау (эре артериялар эшен тыңлағанда килгән өн-тауыш); *ш. венный* веноз шау (эре веналар эшен тыңлағанда килгән өн-тауыш); *ш. сердца (сердечный)* йөрәк шауы (йөрәк эшенән килгән өн-тауыш); *ш. трения плевры* плевра ышҡылыуы шауы (гәҙәттә плеврит булғанда килгән өн-тауыш; *ҡара:* **плеврит** һ. б.)

шумоме́р шумомер (шау-шыу яңғырауыҡлығын билдәләү өсөн прибор)

Щ

щека́ бит алмаһы (урт)

щеко́тка *(разг.)* ҡытыҡ

щель ек, ҡыҫыҡ, тишек, ярыҡ (мәҫ., *щ. анальная* аналь ек (ултырыш араһы); *щ. глазная* күҙ ҡыҫығы; *щ. голосовая* тауыш еге; *щ. ротовая* ауыҙ (еге) тишеге; *щ. срамная (половая)* оят (енес) еге һ. б.)

щётка щетка (мәҫ., *щ. для рук* ҡул йыуыу щеткаһы; *щ. зубная* теш щеткаһы һ. б.)

щёчный бит алмаһы (урт)

щиколотка *ҡара:* **лодыжка**

щитови́дный ҡалҡан (ҡалҡан биҙенә йәки ҡалҡан кимерсәгенә ҡағылышлы)

щу́риться күҙ ҡыҫылыу (ҡыҫыу, секрәйтеү)

Э

эвакого́спиталь **(эвакуационный госпиталь)** эвакуация госпитале

эвакуа́ция эвакуация, эвакуациялау (алыу, күсереү, мәҫ., *э. раненых* яраланғандарҙы эвакуациялау)

эвентра́ция эвентрация (ҡорһаҡты ярғанда йәки ул ярылғанда эсәк-ҡарындың тумпайып сығыуы)

эзофаги́т эзофагит (ҡыҙыл үңәс тиресәһенең шешеүе)

эзофаголо́гия эзофагология (гастроэнтерологияның ҡыҙыл үңәс сирҙәрен, уларҙы дауалау юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

эзофагопати́я эзофагопатия (ҡыҙыл үңәс сирҙәре билдәләр комплексының дөйөм исеме)

эзофагопла́стика эзофагопластика (ҡыҙыл үңәскә яһала торған пластик операцияларҙың дөйөм исеме)

эзофагоскопи́я эзофагоскопия (эзофагоскоп приборы ярҙамында ҡыҙыл үңәсте ҡарап тикшереү)

эзофагоспа́зм эзофагоспазм (ҡыҙыл үңәс спазмы; *ҡара:* **спазм**)

эзофагостено́з эзофагостеноз (ҡыҙыл үңәс стенозы; *ҡара:* **стеноз**)

эзофагофиброскопи́я эзофагофиброскопия (эзофагофиброскоп приборы ярҙамында ҡыҙыл үңәсте ҡарап тикшереү)

эзофагэктази́я эзофагэктазия (ҡыҙыл үңәс эктазияһы; *ҡара:* **эктазия**)

эйзоптрофоби́я эйзоптрофобия (көҙгөгә ҡарауға ҡарата фобия; *ҡара:* **фобия**)

эйтанази́я **(эвтаназия)** эйтаназия (буржуаз илдәрҙә һауыҡмаҫлыҡ сирле кешенең үлемен тиҙләтеү хаҡындағы реакцион ғилем)

эйфори́я эйфория (нигеҙһеҙ күтәренке кәйеф, еңеләйеп китеү, мәҫ., алкоголь эскәндә, ҡайһы бер психик ауырыуҙар булғанда һ. б.; *э. ипохондрическая* ипохондриялы эйфория (берсә нигеҙһеҙ күтәренке кәйеф, берсә күңелһеҙлеккә бирелеү һ. б.)

ЭКГ ЭКГ (*ҡара:* **электрокардиограмма**)

экзальта́ция экзальтация (тәбиғи булмаған күтәренке кәйеф)

экзанте́ма экзантема (тәнгә сыҡҡан сабыртмаларҙың дөйөм исеме, мәҫ., *э. сыпнотифозная* сабыртма тифы экзантемаһы; *э. токсическая* токсик экзантемаһы (*ҡара:* **токсикодермия**) һ. б.)

экзартикуляция экзартикуляция (аяҡ йәки ҡулды тотошлай алыу операцияһы)

экзема экзема, тимерәү (йоғошло булмаған нейро-аллергик тире ауырыуы; төрҙәре: *э. варикозная* варикоз экзема (сираҡ тәңгәлендә веналарҙың варикоз киңәйеү урындарында барлыҡҡа килә); *э. детская* балалар экземаһы (экссудатив диатез менән сирләгән балаларҙа күҙәтелә; *ҡара:* **диатез экссудативно-катаральный**;); *э. дисгидротическая* дисгидрозлы экзема (устабанда һыулы күперткеләр сығыу менән характерлы); *э. истинная* ысын экзема (аяҡ-ҡулда симметрия характерында була); *э. контактная* контакт экземаһы (юғары һиҙеүсәнлек тыуҙырыусы матдә менән аралашҡан ерҙә (мәҫ., ҡулдарҙа) барлыҡҡа килгән экзема); *э. микробная* микроблы экзема (эрен-ҡутыр ауырыуы булған ерҙә башланған экзема), *э. паратравматическая* паратравматик экзема (тәндең йәрәхәтләнгән ерендә барлыҡҡа килгән экзема); *э. профессиональная* профессиональ экзема (эш шарттарында нимәлер килешмәүҙән килгән экзема); *э. себорейная* себорея экземаһы (себорея нигеҙендә барлыҡҡа килгән экзема; *ҡара:* **себорея**); *э. солнечная* ҡояш экземаһы (ҡояш нурҙарына юғары һиҙеүсәнлек булғанда килгән экзема) һ. б.

экзематизация экзематизация (төрлө сәбәптән экземаға оҡшаш сабыртманың барлыҡҡа килеүе)

экзематозный экзема, экзематоз (мәҫ., экзема(тоз) сабыртма)

экзематоид экзематоид (үтелеше менән экземаға оҡшаш тире ауырыуы, бара торғас микроблы экземаға әүерелеүсән)

экзоаллергия экзоаллергия (тышҡы мөхиттәге аллергенға ҡарата барлыҡҡа килгән аллергия)

экзобиология экзобиология (биологияның Ер шарынан тыш урындарҙа булған тереклекте өйрәнеүсе тармағы)

экзогенный экзоген (тышҡы сәбәптәрҙән барлыҡҡа килгән, мәҫ., экзоген ауырыуҙар)

экзостоз экзостоз (һөйәк ороһо)

экзотоксин экзотоксин (микробтың үҙе йәшәгән средаға бүленеп сыҡҡан ағыуы)

экзофтальм экзофтальм (ауырыу һөҙөмтәһендә аҡайған күҙле булыу)

эклампсия эклампсия (ғәҙәттә, йөклө булыуҙың икенсе яртыһында барлыҡҡа килгән көҙән йыйырыу менән үткән токсикоз; *ҡара:* **токсикоз беременных**)

экология экология (организмдарҙың үҙ-ара һәм тышҡы мөхит менән аралашыуы хаҡындағы фән; төрҙәре: *э. человека* кеше экологияһы)

эксгибиционизм эксгибиционизм (ҡайһы бер психик ауырыу булғанда сирлененң енес ағзаларын күрһәтергә ынтылыуы)

эксгумация эксгумация (суд-медицина тикшереүе өсөн мәйетте ҡәберҙән соҡоп алыу)

экскориация экскориация (тире һәм тиресәнең сыйылыуы)

экскременты экскременттар (тиҙәк, һейҙек)

экскрет экскрет (эсәк-ҡарын, үпкә, бөйөр, тире аша сыҡҡан бүлендек, мәҫ., ҡаҡырыҡ, тир һ. б.)

экскреция экскреция (экскреттарҙың барлыҡҡа килеүе һәм бүленеүе)

экспериме́нт эксперимент (фәнни тәжрибә)

экспе́рт эксперт (экспертиза үткәреүсе белгес, мәҫ., медицина эксперты)

эксперти́за экспертиза (теге йәки был мәсьәләне белгестәр тарафынан тикшереп һөҙөмтә алыу; төрҙәре: *э. военно-врачебная* хәрби-врачлыҡ экспертизаһы; *э. врачебно-страховая* врачлыҡ-страхование экспертизаһы; *э. врачебно-трудовая* врачлыҡ-хеҙмәт экспертизаһы; *э. временной нетрудоспособности* хеҙмәткә ваҡытлыса яраҡһыҙлыҡ экспертизаһы; *э. психиатрическая* психиатрия экспертизаһы; *э. судебно-медицинская* суд-медицина экспертизаһы һ. б.)

экспре́сс-ме́тод экспресс-метод (ниндәйҙер тикшереүҙе тиҙлек менән башҡарыу ысулы)

экспре́ссия экспрессия (кисерештең көсө, тәьҫирлеге, хисе)

экссуда́т экссудат (шешеү һөҙөмтәһендә ҡан, лимфа тамырҙарынан сығып тән ҡыуышлыҡтарында, туҡымаларҙа йыйылған аҡһымға бай шыйыҡса)

экссудати́вный экссудатив (экссудатҡа ҡағылышлы)

экссуда́ция экссудация (шешеү һөҙөмтәһендә ҡан, лимфа тамырҙарынан шыйыҡса бүленеү, экссудат йыйылыу)

экста́з экстаз (1. сиктән тыш шатланыу, бик күтәренке кәйеф; 2. психиатрияла психик һаулыҡ ҡаҡшауҙың бер күренеше)

экстирпа́ция экстирпация (ниндәй ҙә булһа ағзаны тотошлай алыу операцияһы, мәҫ., бөйөр экстирпацияһы)

экстероре́це́птор экстерорецептор (нервы үҙәгенә барыусы нервының тән өҫтөндә урынлашҡан бөтөмө — рецепторы)

экстра́кт экстракт (шифалы үҫемлектән һыу, спирт йәки эфир ярҙамында алынған төнәтмә, мәҫ., *э. валерианы* валериан (бесәй үләне) экстракты һ. б.)

экстра́кция экстракция (1. *(хир.)* һурып алыу, мәҫ., теште; 2. *(акуш.)* акушер ҡыпһыуыры ярҙамында ҡарындағы баланы сығарыу операцияһы; 3. *(фарм.)* экстракт әҙерләү)

экстраси́стола экстрасистола (йөрәктең өҫтәмә ҡыҫҡарылышы; төрҙәре: *э. желудочковая* йөрәк ҡарынсалары экстрасистолаһы; *э. предсердная* йөрәк алды экстрасистолаһы һ. б.)

экстрасистоли́я экстрасистолия (йөрәк эше ритмының боҙолоуы, экстрасистолалар барлыҡҡа килеүе)

эксфолиа́ция эксфолиация (тире йәки тиресәнең эре ҡауаҡ, төләү рәүешендә ҡубып төшөүе)

эксфу́зия крови ҡан эксфузияһы (ҡан тамырҙарынан ҡанды тулыһынса алыу)

эксцеребра́ция эксцеребрация (ҡарындағы үле баланы сығарыуҙы еңеләйтеү маҡсатында уның баш мейеһен алыу операцияһы)

эктази́я эктазия (ҡыуышлы йәки көпшәле ағзаның киңәйеүе, мәҫ, бронхэктазия)

э́ктима эктима (тәнгә сығып эренле яраға әйләнеүсе эренле ҡыуыҡса, мәҫ., сифилис эктимаһы; *ҡара:* **сифилис**)

эктопарази́т эктопаразит (тышҡы паразит, мәҫ., ҡандала)

эктопи́я эктопия (тыумыштан дөрөҫ үҫеш булмау сәбәпле ағзаның үҙ урынынан — ғәҙәттә тән өҫтөнә табан күсеүе, мәҫ., *э. мочевого пузыря* һейҙәк ҡыуығы эктопияһы; *э. яичка* күкәй эктопияһы һ. б.)

экхимо́з экхимоз (тире, тиресә аҫтына ҡан һауыуҙан килгән ҡан шеше)

эласти́чность эластиклыҡ (һығылмалылыҡ, мәҫ., тире эластиклығы)

эласто́з эластоз (тиреләге эластик епсәләрҙең ныҡ үҫеш алыуы менән характерлы тире ауырыуҙарының дөйөм исеме)

элеиди́н элеидин (эпидермистың ялтырауыҡ ҡатламында булған аҡһым)

электроаналгези́я электроаналгезия (электр ярҙамында ауыртыуҙы баҫыу)

электроанестези́я (электронаркоз) электроанестезия (электр тогы ярҙамында йоҡлатыу)

электроаэрозоль электроаэрозоль (электр заряды булған ваҡ кисәксәләр)

электроаэрозольтерапи́я электроаэрозольтерапия (электроаэрозолде дауалау һәм профилактик маҡсатта ҡулланыу)

электрогемоско́п электрогемоскоп (ҡан күҙәнәктәрен автоматик рәүештә иҫәпләү өсөн прибор)

электрогидротерапи́я электрогидротерапия (бер юлы һыу ваннаһы һәм электр менән дауалау)

электрогимна́стика электрогимнастика (электр тогы ярҙамында дауалау, профилактик саралар үткәреү йәки мускулдарҙы күнектереү)

электродиагно́стика электродиагностика (организмдың хәрәкәт итеү функциялары боҙолоуын электр ярҙамында билдәләү)

электрокардиогра́мма (ЭКГ) электрокардиограмма (йөрәктә булған электр күренештәренең электрокардиограф приборы ярҙамында алынған график һүрәте)

электрокардиогра́фия электрокардиография (электрокардиограф приборы ярҙамында йөрәктәге электр күренештәренең яҙып алыныуы)

электрокардиостимуля́тор электрокардиостимулятор (электр импульстары ярҙамында йөрәк эшен шәбәйтеүсе прибор)

электрокардиостимуля́ция электрокардиостимуляция (электрокардиостимулятор ярҙамында йөрәк эшсәнлеген стимуллаштырыу)

электрокимогра́фия электрокимография (рентген ярҙамында үпкә, йөрәк, эре ҡан тамырҙарының һелкенеү барышына нигеҙләнгән эшсәнлеген өйрәнеү)

электрокоагуля́ция электрокоагуляция (юғары йышлыҡтағы электр тогы менән көйҙөрөү рәүешендә башҡарылған хирургик операция)

электролече́ние электр менән дауалау (диатермия, УВЧ һ. б.)

электромасса́ж электромассаж (махсус прибор менән электр тогы ярҙамында яһала торған массаж)

электромиографи́я электромиография (биоэлектрик потенциалды яҙып алыу рәүешендә мускулдар эшсәнлеген өйрәнеү)

электронарко́з *ҡара:* **электроанестезия**

электроофтальми́я электроофтальмия (ультрафиолет нурҙар күп төшөүҙән күҙҙең мөгәҙсә ҡатламының һәм тиресәһенең шешеүе)

электропункту́ра электропунктура (электр тогы тәьҫиренә нигеҙлән-

гән рефлексотерапия; *кара:* **рефлексотерапия**)

электрорентгеносканѝрование электрорентгеносканирлау (рентген һәм радиоизотоп тикшеренеүҙе берлектә үткәреүгә нигеҙләнгән ысул)

электроретиногра́фия электроретинография (күҙҙең селтәрле шекәрәһендә барлыкка килгән биоэлектрик потенциалды яҙып алыу ысулы)

электросо́н электройоҡо (1. баш мейеһенә электр тәьҫире менән йоҡлатыу; 2. электр ярҙамында йоҡлатыу рәүешендә дауалау)

«электросо́н» «электройоҡо» (йоҡлатып дауалау өсөн аппарат)

электростимуля́тор электростимулятор (электростимуляция үткәреү аппараты, бер нисә төрө билдәле)

электростимуля́ция электростимуляция, электростимуллаштырыу (ауырыуҙы асыҡлау, өйрәнеү, дауалау маҡсатында теге йәки был ағзаны ҡуҙғытыу, мәҫ., йөрәк стимуляцияһы)

электротермо́метр медицинский медицина электротермометры (тән температураһын үлсәү өсөн прибор)

электротра́вма электротравма (көслө электр тогы тәьҫиренән килгән травма; *кара:* **травма**)

электрофизиоло́гия электрофизиология (физиологияның организмда барған электр күренештәрен өйрәнеүсе тармағы)

электрофоре́з электрофорез (электры булған киҫәксәләрҙең дисперс средала күсеп йөрөүе, был күренеш физиотерапияла ҡулланыла, мәҫ. э. **лекарственный** дарыу электрофорезы)

электрохирурги́я электрохирургия (хирургияның операцияларҙы юғары йышлыҡтағы электр тогы ярҙамында башҡарыу тармағы)

электроэксци́зия электроэксцизия (электробысаҡ ярҙамында ниндәй ҙә булһа ағзаны алыу операцияһы)

электроэнцефалогра́фия электроэнцефалография (баш мейе биотоктарын электроэнцефалограф ярҙамында өйрәнеү ысулы)

электроэнцефалоскопи́я электроэнцефалоскопия (баш мейеһе биопотенциал күренештәрен өйрәнеү ысулы, алынған мәғлүмәт махсус экранға төшөрөлә)

элеме́нт крови, форменный; *кара:* **клетка крови**

элеутероко́кк элеутерококк (шифалығы менән женьшень тамырына оҡшаш үҫемлек)

элефантиа́з элефантиаз (*кара:* **слоновость**)

элекси́р эликсир (1. ҡайһы бер гигиеник йәки косметик шыйыҡса, мәҫ. *э. зубной* теш эликсиры; 2. *э. жизни* йәшәү эликсиры (боронғо ваҡытта алхимиктар эҙләгән ғүмерҙе оҙайтҡыс дарыу)

эма́ль зубная теш (үҙе) эмале (тештең коронка өлөшөндәге дентинды ҡаплаусы ялтыраусы матдәһе)

э́мбол эмбол (эмболия тыуҙырғыс нәмә: тромб йәки май тамсыһы, һауа ҡыуыҡсаһы һ. б.)

эмболи́я эмболия (ҡан тамырының эмбол менән тығылыуы; төрҙәре: *э. бактериальная* бактериаль эмболия; *э. воздушная* һауа эмболияһы; *э. жировая* май эмболияһы һ. б.)

эмболэктоми́я эмболэктомия (эмболды алыу операцияһы)

эмбриокарди́я эмбриокардия (ауырыу кешеләге йөрәк ритмының

ҡарындағы баланың йөрәк ритмына оҡшаш булыуы)

эмбриоло́гия эмбриология (толҡат һәм уның үҫеше хаҡындағы фән)

эмбрио́н эмбрион (түл күҙәнәгенең аталаныуҙан башлап бала донъяға килгәнгә тиклем дәүере)

эмбриопати́я эмбриопатия (ҡарындағы үҫеш дәүерендә күҙәтелгән аномаль күренештәрҙең дөйөм исеме)

эмбриотокси́чность эмбриотоксиклыҡ (йөклө ҡатынға эләккән теге йәки был матдәнең ҡарындағы бала өсөн ағыулы булыуы)

эмметропи́я эмметропия (нормаль күреү: кеше алыҫ һәм яҡын ятҡан әйберҙәрҙе лә яҡшы күрә)

эмоциона́льный эмоциональ (эмоцияларға ҡағылышлы)

эмо́ция эмоция (эмоцияның төрҙәре: *э. биологические* биологик эмоциялар (ас булыуға, һыуһауға, енси ынтылышҡа һ. б. бәйле барлыҡҡа килгән хис-тойғо); *э. отрицательные* ыңғай булмаған эмоциялар; *э. положительные* ыңғай эмоциялар һ. б.)

эмпие́ма эмпиема (тәндең берәй ҡыуышлығында йәки ҡыуышлы ағзаһында байтаҡ эрен йыйылыу, мәҫ., *э. аппендикса* аппендикс (йәки һуҡыр эсәк үҫентеһе) эмпиемаһы; *э. желчного пузыря* үт ҡыуығы эмпиемаһы; *э. плевры* плевра эмпиемаһы һ. б.)

эму́льсия *(лек.)* эмульсия (бер шыйыҡсаның икенсе шыйыҡсала иремәгән хәлдә булыуы менән характерлы ҡушылдыҡ, мәҫ. синтомицин эмульсияһы)

эмфизе́ма эмфизема (1. ниндәй ҙә булһа ағза-туҡыманың һауа йәки газ инеүе һөҙөмтәһендә киңәйеүе, мәҫ., *э. подкожная* тире аҫты эмфиземаһы; 2. *э. легких* үпкә эмфиземаһы (үпкәлә ауырыу һөҙөмтәһендә артыҡ һауа тупланыуы һәм шунлыҡтан үпкәнең киңәйеүе)

энанте́ма энантема (тиресәлә барлыҡҡа килгән сабыртма)

эндаорти́т эндаортит (аорта тамырының эске ҡатламы шешеүе)

эндартерии́т эндартериит (артерияларҙың эске ҡатламының шешеүе; төрҙәре: *э. облитерирующий* облитерациялы эндоартериит (нигеҙҙә аяҡ артериялары шешеүе һәм тарайыуы менән характерлы етди ауырыу) һ. б.)

эндеми́ческий эндемик (эндемияға ҡағылышлы; *ҡара:* **эндемия,** мәҫ., эндемик ауырыу)

эндеми́чность эндемиклыҡ (социаль йәки тәбиғәт үҙенсәлегенә бәйле ҡайһы бер ауырыуҙарҙың тик айырым ер-урынға характерлы булыуы, мәҫ., Уралда боғаҡ сире)

эндеми́я эндемия (берәй ерҙә, өлкәлә йоғошло ауырыуҙың даими рәүештә күҙәтелеүе)

эндоваскули́т эндоваскулит (ҡан тамырының эске ҡатламы шешеүе)

эндогени́я эндогения (ауырыуҙың организм эсендәге сәбәптән барлыҡҡа килеүе)

эндоге́нный эндоген (1. организм эсендә тышҡы сәбәпһеҙ барлыҡҡа килгән; 2. организм үҙенсәлеге арҡаһында барлыҡҡа килгән, мәҫ., эндоген ауырыуҙар)

эндокапилляри́т эндокапиллярит (капилляр тамырҙарҙың эске эндотелиаль ҡатламының шешеүе)

эндока́рд эндокард (йөрәктең эске ҡатламы)

эндокарди́т эндокардит (эндокардтың шешеүе; төрҙәре: *э. ревма-*

тический ревматизм эндокардиты; *э. язвенный* сей яралы эндокардит һ. б.)

эндокри́нный эндокрин (эске секреция биҙҙәренә һәм уларҙың эшенә ҡағылышлы, мәҫ., эндокрин ауырыуҙар)

эндокрино́лог эндокринолог (эндокринология белгесе, врач)

эндокриноло́гия эндокринология (медицинаның эске секреция биҙҙәрен, уларҙың ауырыуҙарын һәм дауалау юлдарын өйрәнә торған бүлеге)

эндокринопати́я эндокринопатия (эске секреция биҙҙәре ауырыуҙарының дөйөм исеме)

эндоли́мфа эндолимфа (ярылы лабиринттағы үҙенә бер төрлө шыйыҡса; *ҡара:* **лабиринт**)

эндоме́трий эндометрий (аналыҡтың эске ҡатламы)

эндометри́т эндометрит (аналыҡ тиресәһенең шешеүе; төрҙәре: *э. острый* киҫкен эндометрит; *э. постабортный* аборттан һуңғы эндометрит; *э. хронический* хроник (дауамлы) эндометрит һ. б.)

эндоне́врий эндоневрий (нервы эсендәге нервы епсәләре араһында ятҡан туҡыма)

эндопарази́т эндопаразит (эске паразит, мәҫ., ҡыҫал, бабасыр һымаҡ паразит селәүҙәр)

эндопроте́з эндопротез (теге йәки был ағза эсендә урынлаштырылыусы протез, мәҫ., *п. аорты* аорта протезы)

эндосальпинги́т эндосальпингит (аналыҡ торбаһы тиресәһенең шешеүе)

эндоско́п эндоскоп (тәбиғи тишемдәргә индереп эске ағзаларҙы тикшереү өсөн торба формаһындағы приборҙарҙың дөйөм исеме, мәҫ., фиброгастроскоп, бронхоскоп һ. б.)

эндоскопи́я эндоскопия (ҡыуышлы йәки көпшәле ағзаны эндоскоп приборы ярҙамында тикшереү, мәҫ., ларингоскопия — ҡурылдайҙы тикшереү һ. б.)

эндо́ст эндост (һөйәк эсен ҡаплауы йоҡа яры)

эндоте́лий эндотелий (ҡан-лимфа тамырҙарҙың, сероз ҡыуышлыҡтарҙың эске яғын ҡаплай торған һәм капилляр аралыҡтарын тәшкил иткән ялпаҡ эпителий, мәҫ., тамыр эндотелийы)

эндотелио́ма эндотелиома (ҡан һәм лимфа тамырҙары эндотелийҙан сыҡҡан яман шеш)

эндотокси́н эндотоксин (бактериялар тәнендә барлыҡҡа килгән һәм бактериялар тарҡалғанда бүленгән ағыу)

эндотромбофлеби́т эндотромбофлебит (вена тамырҙары эске ҡатламының тромб барлыҡҡа килгәндә шешеүе)

эндофили́я эндофилия (ҡайһы бер ҡырағай ҡан эскес бөжәктәрҙең кеше йәшәгән биналарҙа эйәләшергә ынтылыуы)

эндофлеби́т эндофлебит (вена тамырының эске ҡатламы шешеүе)

эндофтальми́т эндофтальмит (күҙҙең эске ҡатламының эренләп шешеүе)

эндоцервици́т эндоцервицит (аналыҡ муйынтығы тиресәһенең шешеүе)

энергометри́я энергометрия (организм тарафынан түгелгән энергияны үлсәү методтарының дөйөм исеме)

энзи́м энзим (*ҡара:* **фермент**)

энзимоло́гия энзимология (биохимияның ферменттарҙы өйрәнеүсе тармағы)

энзимопати́я энзимопатия (фер-

менттарҙың етешмәүе йәки уларҙың активлығы боҙолоуҙан килгән ауырыу күренештәренең дөйөм исеме)

энзимотерапи́я энзимотерапия (дауалау маҡсатында ферменттарҙы ҡулланыу)

энзооти́я энзоотия (теге йәки был урын-ерҙә йәшәгән хайуандарҙа ниндәй ҙә булһа инфекцион ауырыуҙың тотороҡло күҙәтелеүе)

энофта́льм энофтальм (күҙ алмаһының күҙ соҡоронда батыбыраҡ ятыуы, нык ябыҡҡанда күҙәтелә)

энтамёба энтамеба (амебаларҙың бер төрө; *ҡара:* **амёба**)

энтералги́я энтералгия (эс ауыртыу)

энтери́т энтерит (нәҙек эсәктең тиресә ҡатламы шешеүе; төрҙәре: *э. инфекционный* инфекцион энтерит; *э. острый* киҫкен энтерит; *э. токсический* токсик энтерит (ниндәй ҙә булһа ағыуланыуҙан килгән энтерит); *э. хронический* хроник энтерит һ. б.)

энтеробио́з энтеробиоз (бабасыр эйәләшеүҙән килгән гельминтоз ауырыу; *ҡара:* **гельминтоз**)

энтерови́русы энтеровирустар (эсәктәрҙә эйәләшеүсән вирустар, уларҙың күбеһе ауырыу тыуҙырыусылар)

энтероко́кк энтерококк (ғәҙәттә һау эсәктәрҙә йәшәүсе кокк формаһындағы микроорганизм)

энтероколи́т энтероколит (нәҙек һәм йыуан эсәктәрҙең бер юлы шешеүе; төрҙәре: *э. инфекционный* инфекцион энтероколит; *э. острый* киҫкен энтероколит; *э. туберкулезный* туберкулез энтероколиты; *э. хронический* хроник энтероколит һ. б.

энтероло́гия энтерология (гастроэнтерологияның эсәк ауырыуҙарын өйрәнеүсе тармағы)

энтеропати́я энтеропатия (эсәк ауырыуҙарының дөйөм исеме)

энтероспа́зм энтероспазм (нәҙек эсәк спазмы; *ҡара:* **спазм**)

энтеротокси́н энтеротоксин (нәҙек эсәктә эйәләшеүсе стафилококк)

энтомоло́гия энтомология (бөжәктәрҙе өйрәнә торған фән)

энтропио́н энтропион (күҙ ҡабағы өлөшөнөң йәки уның кимерсәгенең күҙгә табан бөгөлөүе)

энуклеа́ция энуклеация (күҙҙе алыу операцияһы)

энуре́з энурез (*ҡара:* **недержание мочи, ночное**)

энцефали́т энцефалит (баш мейеһенең шешеүе; төрҙәре: *э. аллергический* аллергик энцефалит; *э. вирусный, клещевой* талпан (таратыусы) вирус энцефалиты (иксод талпаны тарата); *э. вирусный комариный* серәкәй (таратыусы) вирус энцефалиты; *э. гриппозный* грипп энцефалиты (грипптың ҡатмарлашыуы); *э. дизентерийный* дизентерия энцефалиты (дизентерияның ҡатмарлашыуы); *э. клещевой, весенне-летний (таёжный)* яҙғы-йәйге талпан таратыусы энцефалит (ауырыуҙы иксод талпаны тешләүҙән йә кәзә һөтөн эсеп йоҡторалар һ. б.)

энцефалогра́фия энцефалография (мейе ҡарынсыҡтарына һәм субарахноидаль арауыҡҡа контраст матдә индереп үткәрелгән рентгенография)

энцефаломаля́ция энцефаломаляция (ауырыу һөҙөмтәһендә мейенең тарҡалып йомшарыуы)

энцефаломиели́т энцефаломиелит

(баш һәм арҡа мейеләренең бер юлы шешеүе)

энцефаломиелополирадикули́т энцефаломиелополирадикулит (инфекция йә ағыуланыу һөҙөмтәһендә нервы системаһының тотошлай шешеүе)

энцефалопати́я энцефалопатия (баш мейеһе ауырыуҙарының дөйөм исеме)

энцефалоце́ле энцефалоцеле (баш мейеһе бүҫере)

эозинофи́л эозинофил (бөртөклө лейкоциттарҙың бер төрө)

эозинопени́я эозинопения (периферик ҡанда эозинофилдарҙың кәмеүе)

эозинофили́я эозинофилия (периферик ҡанда эозинофилдарҙың артыҡ булыуы)

эпенди́ма эпендима (мейе ҡарынсыҡтарын һәм арҡа мейеһе каналы эсен ҡаплаусы эпителий)

эпендимати́т эпендиматит (баш мейеһе эпендимаһының шешеүе)

эпендимо́ма эпендимома (баш йәки арҡа мейеһе эпендима ҡатламында барлыҡҡа килгән шеш)

эпига́стрий эпигастрий (ҡорһаҡтың күкрәк ауыҙы өлкәһе)

эпиглотти́т эпиглоттит (ҡурылдай ҡапҡасы тиресәһенең шешеүе)

эпидемио́лог эпидемиолог (эпидемиология белгесе, врач)

эпидемиологи́ческий эпидемиология, эпидемиологик (мәҫ., эпидемиология кафедраһы, эпидемиологик тикшереү)

эпидемиоло́гия эпидемиология (йоғошло ауырыуҙар сығышын һәм улар менән көрәшеү ысулдарын өйрәнә торған фән)

эпидеми́ческий эпидемия, эпидемик (мәҫ., эпидемик ауырыу, эпидемия сығанағы)

эпиде́мия эпидемия (ныҡ таралып киткән инфекцион ауырыу, мәҫ., грипп эпидемияһы)

эпиде́рмис эпидермис (тиренең өҫкө ҡатламы, үҙ сиратында 5 ҡаттан тора: үҫеш ҡатламы, осло күҙәнәктәр, ялтырауыҡ, бөртөксәле һәм мөгөҙлө ҡатламдар)

эпидермо́лиз буллезный, врожденный тыумыштан килгән эпидермолиз (тәнгә һыулы ҡыуыҡ-күперткеле сабыртма сығыу менән үтеүсе тире ауырыуы)

эпидермомико́зы эпидермомикоздар (тиренең нигеҙҙә эпидермис ҡатламын зарарлаусы бер төркөм бәшмәк ауырыуҙары: эпидермофития, руброфития һ. б.)

эпидермофити́ды эпидермофитидтар (эпидермофития барлыҡҡа килгәндә сыҡҡан аллергия сабыртмаһы)

эпидермофити́я эпидермофития (эпидермофитон бәшмәге йоҡҡандан килгән тире бәшмәк ауырыуы; уның төрҙәре: *э. ногтей* тырнаҡ эпидермофитияһы; *э. паховая* сандыр эпидермофитияһы; *э. стоп* аяҡ башы эпидермофитияһы һ. б.)

эпидермофи́тон эпидермофитон (эпидермофития тыуҙырыусы үҙенә бер төрлө микроскопик бәшмәк)

эпидидими́т эпидидимит (күкәй өҫтәмәһенең шешеүе)

эпидури́т эпидурит (мейенең эпидураль арауыҡтағы туҡымаһының шешеүе)

эпизооти́я эпизоотия (инфекцион ауырыуҙың хайуандар араһында ныҡ таралыуы)

эпизоотоло́гия эпизоотология (ветеринарияның эпизоотик процес-

тарҙы, уларҙы булдырмау, көрәшеү юлдарын өйрәнеүсе тармағы)

эпика́рд эпикард (йөрәктең тышҡы ҡатламы)

эпикри́з эпикриз (берәй кешенең ауырыуы хаҡында врачтың һуңғы (һығымта) һүҙе, гәҙәттә ауырыу кеше тарихына, амбулатор картаһына яҙыла)

эпиле́псия эпилепсия, ҡуянсыҡ (ваҡыты-ваҡыты менән һуштан яҙыу, тартышыу быумаһы менән үткән үҙәк нервы системаһы ауырыуы; уның төрҙәре: *э. алкогольная* алкоголь эпилепсияһы; *э. генуинная* генуин эпилепсия (сәбәбе асыҡланмаған эпилепсия); *э. детская* балалар эпилепсияһы һ. б.)

эпилептифо́рмный эпилептиформ (эпилепсия һымаҡ, мәҫ. эпилептиформ быума)

эпилепти́ческий эпилепсия, эпилептик (мәҫ. эпилепсия быумаһы, эпилептик ауырыу)

эпиля́ция эпиляция (косметик йәки дауалау маҡсатында сәс бөртөктәрен йолҡоп алыу)

эписклери́т эписклерит (күҙ ағының өҫкө ҡатламы шешеүе)

эписпади́я эписпадия (һейеү каналы өҫкө көбөнөң ярыҡлы булыуы менән характерлы тыумыштан килгән физик кәмселек)

эпителиза́ция эпителизация (йәрәхәтләнгән тире, тиресәлә яңы эпителий күҙәнәктәре барлыҡҡа килеүе һәм уңалыуы, мәҫ. *э. раны* яра эпителизацияһы

эпите́лий эпителий (тире, тиресәләрҙе, сероз шекәрәләрҙе, биҙҙәрҙе һ. б. ҡаплаусы күҙәнәктәрҙән һәм күҙәнәк-ара матдәнән торған йоҡа ҡатлам; төрҙәре: *э. мерцательный* емелдәгес эпителий; *э. плоский* ялпаҡ эпителий һ. б.)

эпителио́ма эпителиома (эпителий туҡымаһынан сыҡҡан шештәрҙең дөйөм исеме)

эпитимпани́т эпитимпанит (урта ҡолаҡ һәм сикә һөйәгенең берлектә шешеүе)

эпи́физ эпифиз (1. баш мейеһендә урынлашыусы эске секреция биҙе 2. көпшәлә һөйәктең ос яғы, мәҫ. бот һөйәге эпифизы һ. б.)

эпу́лис эпулис (теш ите йәки яңаҡ эсендәге тоташтырғыс туҡыманың артыҡ үҫеш алыуы)

эргографи́я эргография (мускул көсөнөң эшен график һүрәткә төшөрөү)

эргокальциферо́л эргокальциферол (*ҡара:* **витамин** $Д_2$)

эргоно́мика эргономика (эштә уңайлыраҡ шарттар булдырыу маҡсатында эш барышын өйрәнә торған фән)

эрготерапи́я эрготерапия (яраҡлы эш ярҙамында дауалау)

эргoти́зм эрготизм (ата арыш менән зарарланған игенде ашап ағыуланыу)

эре́кция эрекция (енси ҡуҙғыу булғанда ир енес ағзаһының, клиторҙың тулышып ҡатыуы)

эрети́зм эретизм (сирле кешеләрҙең тиҙ ҡыҙып китеүсәнлеге)

эризипело́ид *ҡара:* **рожа свиная**

эрите́ма эритема (1. тәндең йә уның берәй өлөшөнөң ҡыҙарыуы; 2. бер төркөм ауырыуҙар атамаһы, мәҫ., *э. инфекционная* инфекцион эритема (сәбәбе асыҡланмаған киҫкен ауырыу); *э. узловатая* төйөрлө эритема (инфекцион-аллергик ауырыу һ. б.)

эритемато́з эритематоз; *ҡара:* **волчанка красная**

эритемотерапи́я эритемотерапия (ультрафиолет нурҙар ярҙамында тәндең берәй ерендә эритема яһап дауалау)

эритра́зма эритразма (үҙенә бер төрлө паразит бәшмәк йоҡҡандан һәм ғәҙәттә бот төбө тирәһен зарарлаусы тире ауырыуы)

эритерми́я эритермия (*ҡара:* **полицитемия истинная**)

эритробла́ст эритробласт (ҡандың ҡыҙыл күҙәнәктәренең иң йәш—башланғыс төрө)

эритробласто́з эритробластоз (эритробластарҙың күбәйеүе (нигеҙҙә, лейкозға хас күренеш; *ҡара:* **лейкоз**)

эритробласто́ма эритробластома (эритробласт күҙәнәктәренән барлыҡҡа килгән яман шеш)

эритродерми́я эритродермия (ҡайһы бер тире ауырыуҙарының ҡатмарлашыуы: тәндең күпселек өлөшөнөң ҡауаҡ-ҡабырсаҡланып ҡыҙарыуы, шешеүе; төрҙәре: *э. десквамативная новорожденных* яңы тыуған балаларҙың десквамативэритродермияһы (тәндә эре ҡауаҡ-ҡабырсаҡ барлыҡҡа килеүе менән характерлы); *э. псориатическая* псориаз эритродермияһы (псориаздың ауыр формаһы; *ҡара:* **псориаз**) һ. б.)

эритродиапеде́з эритродиапедез (ҡайһы бер ауырыу булғанда эритроциттарҙың ҡан тамырҙарынан тирә-яҡ туҡымаға сығыуы)

эритродиаре́з эритродиарез (ҡартайған эритроциттарҙың физиологик тарҡалыуы)

эритрокератодерми́я эритрокератодермия (тәндең ҡыҙарыуы һәм ҡалынайып ҡатыуы менән характерлы дөйөм ауырыу)

эритромелалги́я эритромелалгия (тәндең шешеү, ҡыҙарыу өйәнәге менән үткән ангионевроз ауырыуы; *ҡара:* **ангионевроз**)

эритромиело́з эритромиелоз (киҫкен лейкоздың бер төрө; *ҡара:* **лейкоз**)

эритропоэ́з эритропоэз (эритроциттарҙың барлыҡҡа килеүе)

эритрофоби́я эритрофобия (ҡыҙыл төҫкә фобия; *ҡара:* **фобия**)

эритроци́т эритроцит (ҡандың ҡыҙыл күҙәнәге)

эритроцито́з эритроцитоз (ҡанда эритроциттарҙың артыуы)

эритроцитопени́я эритроцитопения (ҡанда эритроциттарҙың кәмеүе)

эро́зия эрозия (тире йәки тиресәнең өҫкө ҡатламында барлыҡҡа килгән еңелсә йәрәхәт-яра)

эроти́зм эротизм (сексуаль әүәҫлекте аңлатҡан термин)

эротографомани́я эротографомания (ҡайһы бер психик ауырыуға хас күренеш: өҙлөкһөҙ мөхәббәткә арналған хат яҙыу)

эрома́ния эротомания (ауырыу рәүешле сиктән тыш көслө сексуаль әүәҫлек)

эротофоби́я эротофобия (сексуаль тормошто күрә алмау йәки унан ҡурҡыу менән характерлы фобия; *ҡара:* **фобия**)

Эскула́п Эскулап (1. боронғо грек мифтарында дауалау аллаһы; 2. *(ирон.)* врач, медик)

эстезиоло́гия эстезиология (һиҙеүтойоу ағзаларын өйрәнеүсе фән)

эстетикотерапи́я эстетикотерапия (медицинаның һаулыҡ өсөн эстетик тәьҫир файҙалылығын өйрәнә торған бүлеге)

эстрадио́л эстрадиол (эстрогендарҙың береһе)

эстрогены эстрогендар (түллектә, бөйөр өҫтө биҙҙәрендә, плацентала барлыҡҡа килеп, ҡатын-

ҡыҙ үҫешендә мөһим роль уйнаған бер төркөм гормондар: эстрадиол, эстрон һ. б.)

этап *(мед.)* этап (мәҫ., *э. медицинский эвакуационный* медицина эвакуацияһы этабы)

этика врачебная врач (врачлыҡ) этикаһы (этиканың медицина профессияһына ҡағылышлы үҙенсәлекле бүлеге)

этили́зм этилизм (*ҡара:* **алкоголизм хронический**)

этиоло́гия этиология (1. ауырыу тыуҙырыусы сәбәптәр тураһындағы ғилем; 2. ауырыуҙың сәбәбе)

этиопатогене́з этиопатогенез (ауырыуҙың сәбәбе һәм ауырыуҙың нисек үтеүе тураһындағы белемдең бергәлеге)

этиотро́пный этиотроп (ауырыуҙың сәбәбенә тәьҫир иткән, мәҫ., этиотроп дарыу)

этмоиди́т этмоидит (танау эсендәге селтәрле һөйәк күҙәнәктәре тиресәһенең шешеүе)

эупареуни́я эупареуния (ир һәм ҡатындың бер үк ваҡытта оргазм кисереүе; *ҡара:* **оргазм**)

эупарифио́зы эупарифиоздар (трематодоздар рәтенә ингән һәм үҙенә бер төрлө паразит селәүҙәр йоғоуҙан килгән, эс китеү менән характерлы гельминтоз ауырыуҙары; *ҡара:* **гельминтоз**)

эуритремато́з эуритрематоз (трематоздар рәтенә ингән һәм үҙенә бер төрлө паразит селәү йоғоуҙан килгән гельминтоз ауырыуы; *ҡара:* **гельминтоз**)

эфир наркозный наркоз эфиры (*ҡара:* **наркоз**)

эфирома́ния эфиромания (эфирға ҡарата барлыҡҡа килгән наркомания; *ҡара:* **наркомания**)

эффлоресце́нция эффлоресценция (*ҡара:* **сыпь**)

эхиноко́кк эхинококк (1. эт, бесәй, бүре кеүек йәнлектәр эсегендә эйәләшеүсән таҫма паразит селәү; 2. кешенең һәм һарыҡ кеүек хайуандарҙың ағза-туҡымаларында эйәләшкән эхинококктың ҡарышлауығы)

эхинококко́з эхинококкоз (кешелә эхинококк ҡарышлауығының эйәләшеүенән килгән ауырыу)

эхиностомо́зы эхиностомоздар (трематоздар рәтенә ингән һәм көньяҡ илдәргә хас бер төркөм гельминтоз ауырыуҙары)

эхографи́я ультразвуковая ультратауыш эхографияһы (тауыш импульстары ярҙамында эске ағзаларҙы тикшереү)

эхолали́я эхолалия (ҡайһы бер психик ауырыуҙарға хас күренеш: кеше әйткәнен ҡабатлау)

эхомими́я эхомимия (ҡайһы бер психик ауырыуға хас күренеш: кеше хәрәкәтен ҡабатлау)

эхопати́я эхопатия (ҡайһы бер психик ауырыуға хас күренеш: кеше мимикаһын, хәрәкәтен, һүҙҙәрен ҡабатлау)

эхоэнцефалогра́фия эхоэнцефалография (ультратауыш эхографияһы ярҙамында баш мейе ауырыуҙарын: шеште, ят есем дәрҙе һ. б. өйрәнеү)

эшара эшара (ултырыш тирәһендә күҙәтелеүсән тире гангренаһы; *ҡара:* **гангрена**)

эякуля́т эякулят (яҡынлыҡ ҡылғанда ағып сыҡҡан аталыҡ орлоғо)

эякуля́ция эякуляция (яҡынлыҡ ҡылыу аҙағында аталыҡ орлоғоноң бүленеүе)

Я

явления побочные өҫтәмә сирле үҙгәрештәр (һүҙ, нигеҙҙә, дауа килешмәүҙән барлыҡҡа килгән: сабыртма, ҡоҫоу һ. б. үҙгәрештәр хаҡында бара)

ягодица ултырыш

яд ағыу, зәһәр (мәҫ. *я. гепатотропный* гепатотроп ағыу (бауыр өсөн зарарлы ағыу); *я. промышленный* промышленность ағыуы)

ядовитый ағыулы, зәһәрле

ядохимикаты ағыулы химикаттар (зарарлы бөжәктәргә һәм ҡый үләндәренә ҡаршы ҡулланылған ағыу)

ядро йәҙрә (1. мейелә нервы күҙәнәктәренең тупланмаһы, мәҫ., *я. глазодвигательного нерва* күҙ йөрөткөс нервы йәҙрәһе (урта мейелә); *я. чувствительное* һиҙеү йәҙрәһе (баш һәм арҡа мейеләрендә) һ. б.; 2. күҙәнәктең мөһим есеме: *я. клеточное* күҙәнәк йәҙрәһе; 3. күҙ яҫмығының үҙәк өлөшө: *я. хрусталика* күҙ яҫмығы йәҙрәһе)

ядрышко кесе йәҙрә (күҙәнәк йәҙрәһе эсендә булған есем)

язва сей яра, язва (тире, тиресәне һәм улар аҫты туҡымаға үтеүсе сирле дефект; төрҙәре: *я. атеросклеротическая* атеросклероз сей яраһы; *я. варикозная* варикоз сей яра (веналарҙа варикозлы киңәйеү булғанда күҙәтелеүсән); *я. гангренозная* гангреноз сей яра (*ҡара:* **гангрена**); *я. двенадцатиперстной кишки* бөйән эсәге сей яраһы (*ҡара:* **болезнь язвенная**); *я. желудка* ашҡаҙандың сей яраһы (*ҡара:* **болезнь язвенная**); *я. пептическая* пептик сей яра (ашҡаҙан кислотаһы артыҡ булыуынан килгән ашҡаҙан йәки бөйән эсәгенең сей яраһы); *я. прободная* тишелгән сей яра; *я. раковая* рак сей яраһы (*ҡара:* **рак**); *я. сибирская* түләмә (үҙенә бер төрлө микроорганизм тыуҙырған, кешегә түләмәле малдан йоҡҡан үтә етди инфекцион ауырыу); *я. трофическая* трофик сей яра (туҡыманың насар туҡланыуынан килгән сей яра); *я. туберкулезная* туберкулез сей яра (*ҡара:* **туберкулез кожи**); *я. хроническая* хроник сей яра (даимлы үтеүсе) мәҫ., ашҡаҙандың хроник сей яра ауырыуы)

язвенный сей яра(лы), язвалы (мәҫ., *язвенная болезнь* сей яра ауырыуы; *язвенный процесс* сей яралы процесс)

язык тел *я. борозчатый* йыйырсыҡлы тел (тыумыштан килгән күренеш); *я. обложенный* ҡуныҡлы тел һ. б.)

язычок 1. *я. небный* кесе тел (йомшаҡ аңҡауҙың артҡы өлөшө); 2. тел өлөшө (ҡайһы бер ағзаларҙың бер аҙ телде хәтерләткән өлөшө, мәҫ., *я. клиновидной кости* сөй һөйәктең тел өлөшө)

яичко күкәй (аталыҡ күҙәнәктәрен — сперматозоидтарҙы эшләп сығарыусы енес биҙе)

яичник түллек, түллек биҙе (ҡатын-ҡыҙ енес күҙәнәктәрен — түлде эшләп сығарыусы енес биҙе)

яйца гельминтов (паразитических червей) гельминттар (паразит селәүҙәр) йомортҡалары

яйцевод түл юлы (йәки аналыҡ торбаһы)

Гумаров Варис Зиякаевич

Краткий русско-башкирский словарь медико-гигиенических терминов

Редакторҙары *Ғ. Ғ. Ғәлимова, З. И. Ҡазыева*
Художество редакторы *И. С. Файрушин*
Техник редакторы *Н. Ғ. Пятаева*
Корректоры *Ә. Н. Әсәҙуллина*

ИБ № 3972

Наборға бирелде 03.11.89. Баҫырға ҡул ҡуйылды 19.11.90. Ҡағыҙ форматы $84\times108^1/_{32}$. Мәктәп гарнитураһы. Ҡалҡыу ысул менән баҫылды. Тип. ҡағыҙы № 2. Шартлы баҫма таб. 14,28. Шартлы буяу отт. 14,39. Учет.-изд. таб. 18,24. Тиражы 5000 экз. Заказ № 722. Хаҡы 1 һум 70 тин.

Башҡортостан китап нәшриәте. 450000, Өфө-үҙәк, Совет урамы, 18. Башкирское книжное издательство. 450000, Уфа-центр, ул. Советская, 18.

Башҡорт ССР-ы Нәшриәттәр, полиграфия һәм китап сауҙаһы эштәре буйынса дәүләт комитетының Өфө полиграфия комбинаты. 450001, Өфө, Октябрь проспекты, 2.

1 р. 70 к.